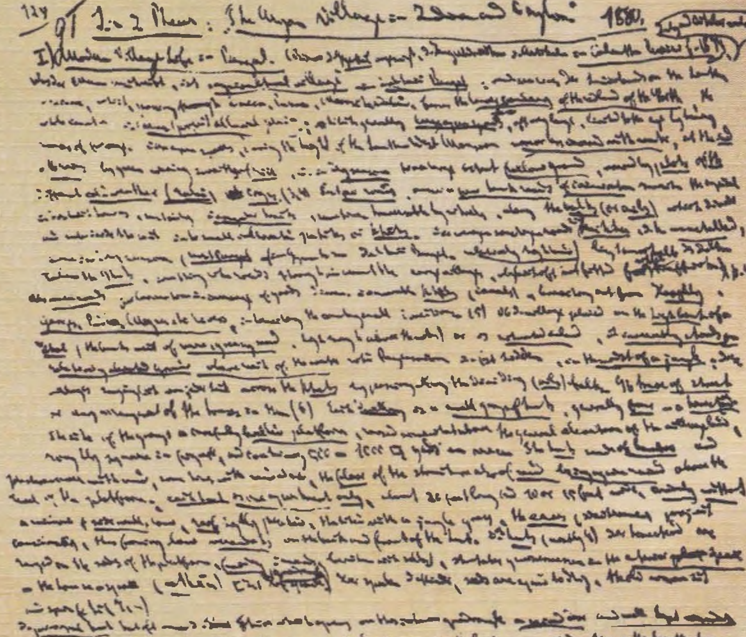
Karl Marx

Etnoloji Defterleri

Hil Yayın'ın 30. yıl kitabıdır.

etnoloji defterleri

karl marx

büyükparmakkapı sok. no: 3/5
beyoğlu, istanbul, türkiye
tel: (90) (212) 230 09 62
faks: (90) (212) 219 42 92
e-posta: hilyayin@hilyayin.com

etnoloji defterleri
yazar: **karl marx**
kitabın özgün adı: **ethnological notebooks**
genel yayın yönetmeni: **hüseyin sönmez**
çeviren: **kıvanç tanrıyar**
yayına hazırlayan: **nihal ünver**

kapak ve iç tasarım: **erkal tülek**
uygulama: **ali toplu**

baskı: kayhan matbaacılık san. ve tic. ltd. şti.
davutpaşa cad. güven san. sit. c blok no: 244
topkapı/ist. tel: (0212) 612 31 85
sertifika no: 12156

isbn: 978-975-7638-58-2

1. baskı, hil yayın, aralık 2013

hil yayın
pandora yayın ve bilgisayar ltd. şti.'nin yayın markasıdır.
t.c. kültür bakanlığı yayıncı sertifika no: 13371

etnoloji defterleri

karl marx

çeviren

kıvanç tanrıyar

Bu kitap, Lawrence Krader'in Karl Marx'ın etnoloji elyazmalarını derlediği kitap (The Ethnological Notebooks of Karl Marx, der. Lawrence Krader, Van Gorcum&Comp. B.V., 2. Baskı, 1974) referans alınarak hazırlanmıştır. Karl Marx'ın İngilizce, Almanca, Antik Yunanca ve Latince dillerinin tümünü kullanarak yazdığı notların yalnızca Antik Yunanca ve Latince olan kısımları Türkçe metinde korunmuştur. Elyazmalarındaki tüm noktalama işaretleri, italik vurgular, kenar çizgileri ve dilbilgisi tercihleri Krader'in Marx'ın defterlerinden aktardığı şekilde bırakılmıştır. Parantezler Marx'a, köşeli parantezler Krader'e ve çevirmene aittir.

Hil Yayın

İçindekiler

Lewis H. Morgan: „Ancient Society". London 1877

2nd [illegible] c/u.f.

III) Growth of [illegible]: [illegible] through [illegible] in [illegible]

I) Status of Savagery

1) Lower Status. Infancy of human race, [illegible] fruits and nuts [illegible] commencement of articulate speech [illegible] acquisition of fish subsistence [illegible] knowledge of fire. [illegible] historical period of mankind.

2) Middle Status: commences with fish subsistence and [illegible] use of fire [illegible] greater portion of earth's surface. [illegible] Australians and greater part of the Polynesians, [illegible]

3) Upper Status: commences with invention of bow and arrow, ends with invention of art of pottery. In this status the [illegible] tribes of the Hudson's Bay Territory, the tribes of the valley of Columbia [illegible] tribes of North [illegible] America, [illegible]

II) Status of Barbarism

1) Lower Status begins with art of pottery. [illegible] domestication of animals [illegible] Eastern hemisphere, [illegible] the domestication of animals [illegible] in the Western [illegible] cultivation of maize and plants by irrigation, [illegible] adobe-brick and stone [illegible] Indian tribes of the United States east of the Missouri river, and such tribes of Europe [illegible] pottery, but were without domestic animals.

2) Middle Status [illegible] with domestication of animals [illegible] in the Western with cultivation by irrigation and the use of adobe-brick and stone in architecture; ends with the process of smelting iron ore. In this status [illegible] the Village Indians of New Mexico, Mexico, Central America, Peru [illegible] tribes in the Eastern hemisphere possessing domestic animals, but without knowledge of iron [illegible] bronze [illegible]

3) Upper Status. Commences with the manufacture of iron [illegible], and with the invention of a phonetic alphabet, and the use of writing in literary composition. In the upper status of Barbarism the Grecian tribes of Homeric age, Italian tribes before the founding of Rome (?), the German tribes of Caesar's time.

III) Status of Civilization.

Begins with phonetic alphabet and production of literary records, [illegible]

[illegible] pottery [illegible] to II lower (1)

[illegible] pottery [illegible] pottery. [illegible] of village life, [illegible] California and the valley of Columbia. [illegible] in Polynesia [illegible] Tongans and Fijians [illegible] Australians, [illegible] Hudson's Bay Territory. [illegible] of pottery [illegible]

[illegible] pottery [illegible] coated with clay, [illegible]

[illegible] pottery [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

BİRİNCİ KISIM

MARX'IN LEWIS HENRY MORGAN ALINTILARI*

ESKİ TOPLUM

[*] Marx'ın, Phear, Maine ve Lubbock dışında, büyük ölçüde Morgan'ın eserine dayanarak tuttuğu Etnoloji Defterleri, Marx'ın 1883'teki ölümü sırasında biliniyor olsa da, ölümünden ancak 89 yıl sonra yayımlanabildi. Engels de bu notlardan haberdardı ve *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*'ni bu mirası devralarak yazıyor ve eserinde bu notlardan faydalanıyordu: "Bu kitap, deyim yerindeyse, bir vasiyetin yerine getirilmesidir. Hiç kimse, Karl Marx kadar, kendi –bir dereceye kadar bizim de diyebilirim- maddeci tarih incelemesi sonuçlarıyla ilişki kurarak, Morgan'ın araştırmalarından çıkan vargıları açıklamak ve bunların büyük önemini ortaya koymak istemezdi." "Bununla birlikte, Marx'ın Morgan'dan çıkardığı bol sayıda özet arasında bulunan eleştirmeli notlar elimin altında. Bu çalışmada, mümkün olduğu ölçüde, bu notları kullandım." (F. Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, çev. Kenan Somer, (Sol Yayınları: Ankara), 1967, s. 13-14. (ç.n.)

Lewis H. Morgan:[*1] *"Eski Toplum". (Londra 1877).*
Kısım I[2] *Bölüm I:* A) I) *Buluş ve keşiflerle zekânın gelişmesi.*

I) Yabanıl Dönem.

[1] *Alt Seviye.* İnsan ırkının emekleme dönemi; ilkel, sınırlı habitatında yaşıyor; *meyve ve kuru yemişle* besleniyor; bu dönemde *eklemlemeli dilin başlangıcı, varlığını balıkla sürdürme* ve *ateş* kullanma *bilgisiyle* bitmesi. İnsanlığın tarihsel döneminde bu koşulda hiçbir kabile bulunamaz.
[2] *Orta Seviye: varlığını balıkla sürdürme* ve *ateş kullanımı.* İnsanlık ilkel habitatından yeryüzünün daha büyük bir kısmına yayılıyor. Bu tip kabileler hâlâ var, keşfedildiğinde (mesela) *Avustralyalılar* ve *Polinezyalıların* büyük kısmı.
[3] *Üst Seviye: ok ve yayın icadıyla* başlıyor, çömlekçilik zanaatının bulunmasıyla sona eriyor. Bu konumda olanlar *Hudson Körfezi Bölgesi'nden Athabaska kabileleri, Columbia Vadisi* ve Kuzey ile bazı Güney Amerika *kıyı*[3] *kabileleri*; keşfedilme zamanlarına göre.

II) Barbarlık Dönemi

[1] *Alt Seviye* çömlekçilik zanaatı ile başlıyor. Gelecek konum için (orta), *iki yarıkürenin eşitsiz doğal zenginlikleri* göz önünde bulunduruluyor ama *eşitlikleri göz önünde bulundurmak için. Doğu yarıkürede hayvanların evcilleştirilmesi, Batı'da sulamayla mısır ve bitkilerin yetiştirilmesi,* eşzamanlı olarak *ev yapımında kerpiç tuğla* ve *taş kullanımı.* Mesela alt seviyede *Missouri Nehri'nin doğusunda, ABD'deki Yerli Amerikalı kabileler* ve *Avrupa* ile *Asya*'daki *bu tip kabileler* çömlekçilikle uğraşıyor ama *evcilleştirilmiş hayvanları yok.*
[2] *Orta Seviye.* Doğu yarıkürede *hayvanların evcilleştirilmeye* başlaması, *Batı*'da sulamayla tarım ve mimaride kerpiç ve taş kullanımı; *demir cevherinin eritilme* işlemiyle bitiyor. Bu durumda (mesela) *New Mexico, Meksika, Orta Amerika, Peru köyleri* ve *Doğu yarıkürede kabileler* evcilleştirilmiş hayvanlara sahip, fakat *demir bilgisi yok. Antik Britonlar*[**] bu gruba giriyor; *daha ileri kıta kabilelerinin yakında olması* sayesinde *demir kullanımını* ve hayatla ilgili diğer zanaatları biliyorlar –hane kurumlarının gelişme durumundan çok ileride.
[3] *Üst Seviye. Demir Cevheri*'nin eritilmesinin, *demirden araçların kullanılmasının* başlaması vs., *fonetik alfabenin bulunmasıyla* ve yazılı kompozisyonla bitiyor. Barbarlığın üst seviyesinde *Homerik çağların Grek kabileleri, Roma'nın kuruluşundan önceki İtalyalı kabileler* ve *Caesar dönemi Alman kabileleri.*

---

[*] Orijinal metnin dipnotları ile çeviride kullanılan dipnotlar arasında bir uyuşmazlık var, çünkü orijinal metnin dipnotları yer yer tekrar edebiliyor, başta kullandığı dipnota geri gidebiliyor. Bu uyuşmazlığı gidermek için orijinal metnin dipnotlarını çeviri dipnotlarının yanında köşeli parantez içerisinde belirttik. (ç.n.)

[**] Anglo-Saxon istilası öncesi Britanya Adası'nda yaşayan yerli halklardan biri. (ç.n.)

III) Medeniyet Dönemi

Fonetik alfabeyle ve yazılı kayıtların üretimiyle başlar; *eşleniği* olarak *–taşa hiyeroglif yazma.*

Çömlekçilik Üzerine - Özellikle II. Dönem (I)

Çakmak taşından ve taştan araç, çömlekçilikten eski, çömleğin olmadığı eski mahzenlerde sık sık bulunur. Bunlar bulunur bulunmaz *köy hayatı* başlıyor, maişet üzerinde bir dereceye kadar kontrol, *tahta kap kacak* ve *aletler*, *iplikleri soyarak parmakla örme*, *sepet yapmak ve ok ile yay* çömlekçiliğin ortaya çıkışından önce. Mesela bunlar *Athabaskalarda*, *California kabilelerinde* ve *Columbia Vadisi*'ndeki[4] kabilelerde yok. *Polinezya*'da, Avustralya'da, California'da ve Hudson Körfezi Bölgesi'nde bilinmiyor (*Tongalılarda* ve *Fijililerde* hariç). *Tylor* diyor ki "örme zanaatı *Asya'nın uzağındaki çoğu adada* bilinmiyor" ve "çoğu *Güney Denizi adalarında* çömlekçilik bilgisi yok." *Kanolar*, *tahta kap kacak ve araçlar,* ve en nihayetinde ev mimarisinde *kereste* ile *kalas, çakmak taştan* ve *taştan yapılma araçların* yerini aldı. Yiyeceğin kaynatılması –çömlekçilikten önce- *kabaca sıvanmış sepetlerde* ve *deri ile kaplanmış* kuyularda; *başlamanın etkisi kızdırılmış taşlarla artırıldı.*

Yerli Amerikalı köylüleri –Zuñialılar, *Aztekler* ve *Cholulalılar* gibi (II. Dönem'de (2) alt seviye) büyük miktarlarda çömlek imal ediliyor ve birçoğunun biçimi mükemmel; ABD'nin kısmen *Yerli Amerikalı köylüleri* II. Dönem'de (I) *Irokualar*, *Choctalar* ve *Cherokeeler* gibi daha küçük miktarlarda ve biçim olarak daha sınırlı sayıda.

Goguet[5] -son yüzyılda- 1503'te Güney Amerika'nın Güney doğu kıyısını ziyaret eden Kaptan Gonneville'den bahseder ve onun "*hanede kullandıkları tahta araçları* hatta kazanları, ateş yakmasın diye, *bir nevi kille* | neredeyse bir parmak kalınlığında sıvadıklarını gördüğünü söyler. *Goguet*'ye[6] [5] göre yanabilir tahta araçları ateş<ten>[7] [6] korumak için kille kapladılar, *ta ki sadece kilin soruna cevap olduğunu bulana kadar*, *böylece çömlek sanatı ortaya çıktı.*"

Indianapolis'ten Prof. E. T. Cox'a göre "antik çömlekçilik"[8] [7] ... *höyük yapanlar* çağına ait, *alüvyon kili ve kumdan* ya da öncekinin taze deniz kabuklarının ezilmesiyle elde edilmiş bir karışımı.

Farklı Kabile ve Ailelerde Gelişim

Bir kısmı coğrafi açıdan öyle tecrit edilmiş ki farklı evreleri kendi kendine yetecek biçimde geçiyor; diğerleri *dış etki* yoluyla bozuluyor. *Afrika*, bu şekilde, *yabanıllık ve barbarlık evrelerinin etnik bir*[9] [8] *karmaşası* oldu ve olmaya devam ediyor; *Avustralya ve Polinezya* saf ve basit yabanıllıktaydı.

Yerli Amerikalı ailesi –var olan diğer her birinden şu şekilde ayrılır – insanlık *durumunu birbirini takip eden üç etnik dönem* içerisinde gerçekleştirirler.

Keşfedildiklerinde, her üç durumu da gerçekleştiriyorlardı, yani *alt ve orta barbarlık seviyesi* insanlığın diğer herhangi kısmından daha karmaşık ve mükemmel. *Uzak Kuzey Amerika Yerlileri* ve *Kuzey ve Güney Amerika kıyı kabilelerinden bazıları Yabanıl Dönemin Üst Seviyesi*'nde;

Mississippi'nin doğusundaki Yerli Amerikalı köylüler Barbarlığın kısmen Alt Seviyesi'nde,

Kuzey ve Güney Amerika yerli köylüleri Orta Seviye'deydi.

Kısım I Bölüm II: Varlığını Sürdürme Biçimleri

İnsanlığın *dünya üzerindeki üstünlüğü meselesi* tamamen insanın bu yöndeki becerisine *–varlığını sürdürme biçimlerine–* dayanır. İnsanlık yiyecek üretimi üzerinde *mutlak kontrol kazandığı* (?!) söylenebilecek tek varlıktır. (19) İnsan ilerlemesinin en büyük çağları *varlık sürdürme kaynaklarının genişlemesiyle*, üç aşağı beş yukarı doğrudan, eşleştirilmiştir. (*a.g.e.*)

1) *kısıtlı bir habitatta meyve ve kuruyemişlere dayanan doğal varlık sürdürme.* İlkel dönem, dilin bulunuşu. Bu tip bir varlık sürdürme tropik ya da subtropikal bir iklimi akla getirir. Tropik güneşin altında meyve ve yemiş ormanları. (20) En azından kısmen *ağaçlarda yaşıyorlardı* (auf Bäumen lebend) (*Lucret. De rerum natura* lib. V)[10] [9].

2) *balıkçılıkla varlığını sürdürme*; ilk *yapay* yiyecek, pişirilmeden tam olarak elde edilemiyor; bu amaçla ilk kez kullanılan *ateş* –[*zevk için avlanma* insanı desteklemede tek araç olamayacak kadar tehlikeli. Bu yiyecek türü sayesinde insanlık iklim ve yerellikten bağımsızlaştı; yabanıl evredeyken yeryüzünün büyük bir bölümüne yayılırken denizlerin, *göl kıyılarının* ve *nehir yollarının izini sürerek* bunu başardı. Bu göçlerden ilki... tüm kıtalarda bulunan çakmak taş ve taş araçlarda bol kanıt. Bir sonraki döneme kadar geçen ara zamanda *yiyecek çeşitliliği ve miktarında* ciddi *artış*; toprak fırınlarda pişirilmiş mesela *katran yoncaları*; *gelişmiş silahlar* yoluyla *ava sürekli yenilikler eklenmesi*, özellikle *ok ve yay*, *mızrak ve savaş sopasından* sonra geliyordu; yabanıl dönemin sonunda ortaya çıkan avcılık ilk ölümcül silahını verdi; üst yabanıllık seviyesini tarif ediyor (*Ok ve Yay*), barbarlığa demir kılıcı ekliyor, medeniyet dönemine *ateşli silahları*. Genelde *ok ve yay Polinezyalılar* ve *Avustralyalılar* tarafından *bilinmiyordu*. (21) (22)

Tüm *bu yiyecek kaynaklarının* tehlikeli doğası sonucunda, *büyük balıkçılık bölgeleri dışında yamyamlık* insanlığın son çaresi oldu. *Bu âdetin eskiden evrensel olduğu* aşama aşama gösteriliyor. (22)

3) *Tarım yoluyla nişastalı yiyecekler.*

Tahıl yetiştirme, barbarlığın alt seviyesinden neredeyse orta seviyesinin sonuna kadar bilinmiyormuş gibi görünüyor... *Doğu Yarıküre'de Asya ve Avrupa kabilelerinde.* Buna karşın *Batı Yarıküre'de barbarlığın alt seviyesi Amerika aborijinlerini* tanıyordu;

onlarda *bahçıvanlık* kültürü vardı. İki Yarıküre de doğanın onlara bahşettikleri açısından eşitsizdi; *Doğu* evcilleştirmeye uygun *bütün hayvanlara* sahipti, bir tanesi hariç ve *tahılın çoğuna*; *Batı*, tarıma uygun *bir tek tahıla* (mısır) sahipti ama bu da en iyi tahıldı. Bu dönemde Amerikalı aborijinlere avantaj koşulunun en iyisini verdi. Ama en ileri Doğu kabileleri *barbarlığın orta döneminin başlangıcıyla* tahıl bilgisi olmadan *et ve süt vererek hayvanları evcilleştirirken*, durumları *mısır ve bitkili* ama *evcil hayvanları olmayan* Amerikalı aborijinlere kıyasla çok daha üstündü. *Hayvanların evcilleştirilmesiyle Sami ve Aryan ailelerin* barbar kitlelerinden *ayrışması* başlıyormuş
3 gibi görünüyor. | Aryan dilinin birçok lehçesinde bu hayvanlar için ortak terimler bulunurken tahıllar ve yetiştirilmiş bitkiler için ortak terim olmaması *tahılların Aryan ailesi yoluyla keşfi ve yetiştirilmesinin* hayvanların evcilleştirilmesinden sonra olduğunu kanıtlar. Zea ζέα(bu kelimelerden biri) filolojik olarak = Sanskritçe *yavas* (Hintçe *arpa* anlamına geliyor, Yunanca "*kavuzlu buğday*").

Bahçıvanlık kültürü *tarım kültüründen öncedir*, *bahçenin* (*hortos*) tarladan (ager) önce olması gibi; ikincisi *sınırların olduğunu ima eder*, birincisi doğrudan "*kapatılmış bir alan*"ı imler. [*hortus bitkiler için kapalı bir mekân*, yani bahçe; aynı kökten *cohors* (ayrıca *cors*, bazı elyazmalarında *chors*) *avlu*, çevresi duvarla örülmüş bir yer (aynı zamanda ağıl); karş. *Yun.* chortos, choros χόρτος, χορός; Lat. *hortus*; *Alm. Garten*, İng. *garden*, *avlu* (*ital. corte*, *Frans.* cour,[11] [10] İng. *court*) (İtal. *giardino*, İsp. ve Frans. *jardin*).

Ama *işlenmiş toprak*, *etrafı çevrilmiş bahçeden* daha eski olmalı; *ilk olarak alüvyonlu* açık *toprağın işlenmiş kısımları*, 2) *bahçelerin kapalı alanı*, 3) *hayvan gücü tarafından çekilen saban ve tarla*. *Bezelye, kuru fasulye, turp, yabani havuç, pancar, kabak* (Massachussets yerlilerinde kabakgiller ürünü) gibi bitkilerin ve *kavunun* ya da bunlardan biri ya da birkaçının tahıl tarımından önce olup olmadığını bilmiyoruz. Bunlardan birkaçının Latince ve Yunancada ortak terimleri var ama hiçbirinin Sanskritçeyle ortak terimi yok.

Doğu yarıkürede *bahçıvanlık* kültürü[12] [11] insanların ihtiyaçlarından ziyade *evcil hayvanların ihtiyaçlarından* kaynaklanmış gibi görünüyor. Batı yarıkürede *mısır* yetiştirilmeye başlıyor; bu, Amerika'da belirli bir yerde *yoğunlaşmaya ve köy hayatına* yol açıyor; *Yerli Amerikalı köylüleri* yoluyla balık ve avın yerini aldığı kesin. İnsanlık, ilk kez tahıllardan ve tarım bitkilerinden yiyecek bolluğu elde edebileceği imkânını elde ettiği izlenimine kapılıyor. –nişastalı yiyecekle yamyamlık ortadan kalkıyor; *barbarlığın Orta Seviye*'sinde, mesela *Irokualar ve Azteklerde*, Amerikalı aborijinler egemenliğindeki savaş gruplarının pratik etmesiyle savaş sırasında sürmeye devam ediyor; fakat genel adet ortadan kalkıyor. (Yabanıl dönemde *tutsak alınmış düşmanlar* ve açlık zamanlarında arkadaşlar ve akrabalar üzerinde uygulanıyor)

4) Et ve Sütle Varlık Sürdürme. Hayvanların yokluğu, Batı Yarıküre'de Lama hariç, *ev-*

cilleştirmeye uyarlandı. Erken dönem İspanyol yazarlar *Batı Hindistan Adalarında "sağır bir köpeğin" evcilleştirilmiş bulunduğundan* bahsediyor, benzer şekilde *Meksika ve Orta Amerika'da da,* Amerika kıtasında *kümes hayvanı* ve *hindilerden* de bahsediyorlar; *aborijinler hindiyi* ve *Nahuatla kabileleri vahşi bir kümes hayvanı türünü evcilleştirmişti.* Her iki yarıkürede tahıllardaki bu farklılık, yani spesifik farklılıklar, *barbarlığın orta seviyesinde erişmiş* yerlilerinin *bu bölümüyle* temel farklılıklar yaratmıştır.

Hayvanların evcilleştirilmesi varlığın et ve sütle daimi olarak sürdürülmesini sağlıyordu; bunları elinde bulunduran kabileler diğer barbar kitlelerine göre fark yaratıyordu. *Yerli Amerikalı köylülerin* olmazsa olmaz bir yiyecek türü ile sınırlı olması makul değildi; *barbarlığın alt seviyesindeki Yerli Amerikalılarla* karşılaştırıldığında *beyin ebatları daha ufaktı.*

Aryan ve Sami ailelerin çok sayıda evcil hayvana bakmasıyla önceliği eline alması. Yunanlılar *koyunlarını,* ineklerini ve keçilerini sağıyordu (*İlyada* IV, 433).[13] [12] Aryanlarda Samilere oranla daha da büyük çapta.

Hayvanların evcilleştirilmesi -Doğu Yarıküre'de- *Fırat ovalarında* ve *Asya steplerinde* yavaş yavaş *hayvancılığa* dayanan hayat başlıyor; hayvanların ilk kez evcilleştirildiği, birinin ya da ötekinin sınırlarında. Böylece *insan ırkının beşiği olacak topraklardan çok uzaktaki bölgelere*[14] [13] geldiler, *barbarlığın alt seviyesindeki, ormanlık alanları doğal evleri olarak mesken tutmuş yabanıl ya da barbarların* yerleşemeyeceği bölgelerdi.

Her iki ailenin de, hayvancılık hayatına alıştıktan sonra, ikincisi *düzlüklerin oluşturduğu bir mesafede* varlığını sürdürdüğü *tahılların bazılarını yetiştirmeyi* öğrenmeden önce, *Batı Asya'nın ve Avrupa'nın ormanlık bölgelerine sürü ve davarlarıyla yeniden girmesi* imkânsızlaştı. *Tahılların yetiştirilmesinin evcil hayvanların ihtiyaçlarından* ve bu Batı göçleriyle olan bağlantıdan *kaynaklanması* pek mümkün; bu kabileler tarafından nişastalı yiyecek kullanımı bir sonuç oldu.

Batı Yarıküre'de aborijinler genelde *barbarlığın alt seviyesine* ve bunlardan bir kısmı, *Peru'daki lama hariç, tek tahıla, mısıra,* dayanarak *–kuru fasulye, kabak ve tütün* ile bazı bölgelerde *kakao, pamuk* ve *karabiber* yardımıyla evcil hayvan olmaksızın *orta seviyeye* yükseldi. "*Mısır*" *tepelerde yetiştiğinden* –doğrudan yetiştirilmesine olanak sağlıyordu- *hem yeşil hem olgun haliyle kullanılabilmesinden, bol verimle ilgili* ve *besleyici* özelliklerinden,[15] [14] insanın erken ilerleyişinde diğer bütün tahıllardan daha bol doğal zenginliklere sahipti; bu yüzden Amerikan aborijinleri *evcil hayvanları olmaksızın* takdire şayan bir ilerleme gösterebildi; *Peruvyalılar demir cevheri* üretme sürecinden sonra gelen *bronzu üretti.* |

4 5) *Tarla tarımı yoluyla varlığı sınırsız olarak sürdürme. Evcil hayvanlar insan kaslarını hayvan gücüyle* pekiştirdi, çok değerli yeni bir faktör. Daha sonra *demirin üretimi demir uçlu saban* ve *daha iyi mızrak ve balta* üretimine yol açtı. Bunlarla ve daha önceki bahçıvanlıktan *tarla tarımı* ve bununla birlikte *ilk sınırsızca varlık sürdürme* ortaya çıktı. *Hayvan gücü tarafından çekilen saban;* böylece *ormanlık alanı azaltma* ve *geniş alanları ta-*

rıma açma ile ilgili düşünceler ortaya çıktı. (*Lukret. v. 1369*), [Lukretius –ç.n.] *Sınırlı alanlarda yoğun nüfus mümkün oldu.* Tarla tarımcılığından önce dünyanın herhangi bir bölgesinde yarım milyon insan zar zor bir arada duruyor, tek bir yönetim altında gelişiyordu. İstisnalar olduğunda, *ovalardaki hayvancılık hayatı* ya da *sulama sayesinde gelişmiş bahçıvanlık* kültürü yüzündendi, kendine has ve istisnai koşullarda.

Morgan, aile ile ilgili bilgileri (s. 27, 28) şurada sınıflandırıyor:*

1) *Kandaş aile, erkek ve kız kardeşlerin bir grup içerisinde iç evliliği; Malayaların kandaşlık sistemi* buna dayanıyor (ve bugün bunun kanıtı işlevini görüyor).

2) *Punaluan ailesi*, isim *Hawai'*nin *Punaluan* ile ilişkisinden türetilmiş. *Birçok erkek kardeşin diğerlerinden birinin eşiyle evlenmesine dayanan iç evliliğe dayanıyor, ve birçok kız kardeşin diğerinin zevciyle bir grup içerisinde evlenmesine.* "Erkek kardeş"e birinci, ikinci, üçüncü ve daha uzak bağı olan kuzenler dâhil, hepsi erkek kardeş sayılıyor ve "kız kardeş"e birinci, ikinci, üçüncü ve hatta daha uzak bağı olan kuzenler dâhil, her biri birbirinin kızkardeşi.[16] [15] *Turan* ve *Ganowanian kandaş aile sistemleri* bu form üzerine inşa edilmiştir. Her iki aile formu da *yabanıl dönemine* ait.

3) *Synd<y>asmian ailesi*; syndyazo συνδυάζω [>çiftleştirmek (syndyas συνδυάς çiftleştirilmiş Eur. [Euripides-ç.n.] *Edilgen çatılı: çiftleşmek ya da evlenmek Platon, Plutarkhos*] [syndyasmos συνδυασμός çiftleşme, *iki kişinin bir araya gelmesi*] *Erkek ve kadının evlilik biçiminde eşleştirilmesine* dayanıyor ama *bir arada yaşama zorunluluğu yok*, tek eşli ailenin özü. Hem zevç hem zevce için boşanma ya da ayrılık seçeneği. Bu aile formu özel bir akrabalık sistemi kurmaz.

4) *Patriyarkal aile, bir adamın birkaç kadınla evliliğine* dayanıyordu. *Hayvancılıkla geçinen İbrani kabilelerinde şefler* ve *liderler* çok eşlilik yaşıyordu. Evrensellik ihtiyacı yüzünden insanlık üzerinde pek etkisi olmadı.

5) *Tek eşli aile, bir adamın bir kadınla evlenmesi, zorunlu olarak bir arada yaşama; medeni toplum ailesinin en üstün biçimi*, özellikle modern toplumun. Bu aile formu üzerinde *kandaş bağımsız bir sistem kurulmuştur.*

Kısım III. Böl. I: Eski Aile.

Hepsinin en eskisi: *cinsel serbestliğin olduğu sürüler (Hordenwesen)*; aile yok; burada ancak *Analık Hukuku* bir yere kadar bir rol oynayabilir.

Akrabalık sistemleri farklı aile tipleri üzerine inşa edilmişti; onlar hesabına yaşattıkları sonuncu aile tipinin varlığı için yeniden *kanıt*.

[*] Marx'ta cinsiyet temelli örgütlenme *gens* kavramı merkezinde ele alınırken, Engels bu kavramı ödünç almakla birlikte, serbest cinsellik, iç evlilik ile dış evlilik ve tek eşlilik ile çok eşlilik parametrelerini ön planda tutuyor. Marx, serbest cinselliği sadece cinsiyet temelli örgütlenme öncesi *Hordenwesen* adını verdiği topluluklara dair bir gerçeklik olarak sunarken ve onun ardından gelen Punaluan örgütlenmesi ve devamına serbest cinsellik kavramı üzerinden yaklaşmazken, Engels'te serbest cinsellik bütün tek eşlilik öncesi toplumsallaşmalara ait bir gerçeklik olarak yansıtılıyor. Karş. *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, s. 50, 55-56. (ç.n.)

Şimdiye kadar keşfedilmiş *en eski kandaş sistem Hawaiililerin* örnek olarak ödünç aldığı *Polinezyalılarda* bulunmuştur, Morgan, *Malaya sistemi* diyor. Burada bütün kandaşlar *ebeveyn, çocuk, büyükbaba, torun, erkek kardeş, kız kardeş* ilişkisi altına girer, başka *kandaş akrabalık* yoktur; *evlilik ilişkileri dışında*. Bu sistem "*kandaş*" *aile biçimi* ile geldi ve onların eskiden beri var olduğunu kanıtlar; sistem *Polinezyalılarda* çok yaygın biçimde vardır gerçi onlardaki aileler *punaluandaki akrabalık bağı formundan* çıkmıştır. Punaluan, Polinezya'dan ilki üzerine inşa edilmiş akrabalık sistemlerini *uyarlayarak* üretmek açısından yeterince *farklı* değildir. *Erkek ve kız kardeşler arasındaki evlilik* Amerikalı misyonerler 50 sene önce *Sandwich Adalarına* yerleştiklerinde burada tamamen ortadan kalkmamıştı. *Asya'da* da hüküm sürmüş olmalı çünkü orada hâlâ varlığını sürdüren *Turan sisteminin* temeliydi.

Turan sistemi, *Kuzey Amerika aborijinlerinde* -ve *Güney Amerika'da* da yeterince- mevcuttu, kabilelerinde akrabalık sistemleri giderek Malaya'ya yaklaşan *Afrika'nın* belli bölgelerinde bulunuyordu. *Turan sistemi*, *Dravid dilini* konuşan Hindularda *Güney Hindistan*'da hâlâ yaygın biçimde ve Kuzey Hindistan'da *Gaura dilinin lehçelerini* konuşan Hindularda uyarlanmış biçimde mevcuttu; *Avustralya*'da
5 da kısmen gelişmiş biçimde. *Turan ve Ganowanian ailelerinin lider kabilelerinde grup olarak punaluan evliliği* ve *gentes*'in* örgütlenmesi yoluyla üretildi, *gens'te birbirleri arasında evlenmelerini yasaklayarak* kandaş evliliği bastırmaya çalışıyor ve *böylece öz erkek ve kız kardeşlerini evlilik ilişkisinden* dışlıyor.

Turan sistemi Aryan sistemdeki bütün bilinen ilişkileri kabul eder, ama bu bilinmeyeni de. Ailevi ve resmi kutlamalarda insanlar birbirlerine hiçbir zaman *kişi ismi üzerinden* değil, *ilişki üzerinden* hitap eder; "*arkadaşım*" diye bir ilişki yoktur.

Amerikalı aborijinlerin keşfiyle *punaluan ailesi synd<y>asmian* biçimine geçti; öyle ki sayısız durumda *kandaşlık sisteminin tanıdığı ilişkiler gerçekte synd<y>asmia ailesinde var olan ilişkiler değildi*; ama yine de *Malaya kandaşlık sistemi kandaş Punaluan ailesinin geçişinden* uzun sürdü. *Kandaş Turan sistemi synd<y>asmiadaki punaluan ailesinin* geçişinden uzun sürdü. *Aile biçimi*, *aile ilişkilerinin kaydedilmeye devam ettiği kandaşlık sistemlerinden* daha hızlı çeşitlenir. *Gentes olarak örgütlenme Turan'da Malaya sistemini* değiştirmek için gerekliydi; *mülkiyet ve miras haklarıyla*

---

[*] *Gens*, Morgan'ın *Eski Toplum*'unun çevirisinde karşılığı yer yer soy olarak verilmiş olsa da (bkz. Lewis Henry Morgan, *Eski Toplum*, çev. Ünsal Oskay, (İstanbul: Payel Yayınları), 1994, 2. Baskı, 2 Cilt.) Marx'ın buradaki kullanımı çok spesifik ve soy karşılığında ayrıca *gens* ile arasında ciddi bir açı bulunan *Geschlecht* kavramını kullanıyor. Bu yüzden, terim olduğu gibi bırakıldı. *Gentes*, Latince bir kelime olan *gens'in* çoğuludur, fakat bazı çevirilerde rastlanan 'gentesler', çift çoğul kullanıldığından, uygun bir çözüm değil. Bu yüzden ve *gens'ler* çözümü Türkçe ile İngilizce arasındaki çoğul kullanımları her zaman tam birbirini karşılamadığından, çoğul kelimeyi *gentes* olarak bırakmayı tercih ettik. Bu eğilim benimsendiği için, bundan sonra korunacak her yabancı terimde de, özellikle Antik Yunanca ve Latince terimlerde, aynı yöntem benimsenecek (ç.n.).

somut olarak mülk zorunlu oldu, *kandaş Turan sistemini* alaşağı edip yerine *Aryan* sistemini getirmek için yarattığı tek eşli aile ile birlikte.

Sami, Aryan ya da Ural kandaşlık sistemleri— tek eşli ailedeki ilişkileri tanımlayan- *Malaya sisteminde* olduğu gibi *Turan sistemine dayanmıyor*, onun yerine *medeni* uluslar arasında onun *yerini alıyor.*

Beş aile biçiminden dördü *tarihsel dönemde* var oldu; sadece kandaşlık sistemi ortadan kalktı; ama *kandaş Malaya sistemlerinden* varlığı çıkarsanabilir.

Tek çiftler arasında evlilik barbarlığın eski döneminden beri var; parti eğlencelerinde alınan keyif sırasında *eşleşme biçiminde*, *toplumun ilerlemesiyle* daha istikrarlı oluyor, buluşlar ve keşiflerin daha ileri koşullara yol açtığı ilerlemeyle. Erkek, zevceden sadakat beklemeye başladı, vahşi cezalarla, ama kendisi muaf tutulmak istedi. *Homerik çağ Greklerinde* durum böyledir. *Homerik çağdan Perikles'*e kadar ilerleme, *tanımlanmış bir kurumun yavaş yavaş oturması.* Yani modern aile Grek ya da Romalı aileden daha üstün;[17] [16] *Tarih* 3000 yıl öncesinin tarih çağında *tek eşli aile* ve *evlilik* sayesinde ayakta kaldı. Eski karmaşık "*evlilik*" *sisteminde* ilerleme, akabinde, *azaltılmasıyla* gerçekleşiyor, tek eşli ailede *sıfıra* inene kadar. *Her beş aile tipi tamamen birbiriyle hiç alakası olmayan toplumsal koşullara ait. Punaluan ailesinde ilişkileri kaydeden Turan kandaşlık sistemi tek eşli aile kurulana* kadar, *ardıllarının doğasına tamamen aykırılaşana*, hatta *tek eşlilik için rezalet haline gelene kadar*, hemen hemen değişmedi. Mesela, *Malaya sisteminde* bir adamın erkek kardeşinin oğluna *adamın oğlu olarak* hitap edilir, çünkü erkek kardeşinin zevcesi onun da zevcesidir ve *kız kardeşinin oğlu* onun da *oğludur* çünkü kız kardeşi onun da *zevcesidir. Turan sisteminde* erkek kardeşinin oğlu tam da aynı sebepten *hâlâ* onun oğludur, ama *kız kardeşinin oğlu yeğenidir* çünkü *gentilis örgütlenmesinde kız kardeşi artık* onun zevcesi *değildir.* Ailenin synd<y>asmian olduğu *Irokualarda* erkek, erkek kardeşinin oğluna öz oğlu olarak hitap eder, *artık erkek kardeşinin zevcesi* onun *zevcesi* değilse de, *varolan evlilik biçimini* sürdürmeyi bırakan, mevcut evlilik biçimine tekabül etmeye son vermiş, diğer ilişkilerde de yüksek miktarda benzer uyumsuzluk. *Sistem,* içinden çıktığı ve sık sık içlerinde yer aldığı *âdetlerinden daha uzun süre var olmuştur*, temelde artık *var oldukları biçimiyle ardıllar için gerçek olmasa* da. Tek eşlilik, çocukların baba hakkını ve varislerin meşruluğunu sağlamak için geldi. Turan sistemi, hiçbir reform yardımıyla başka bir şeye uyarlanamıyordu; tek eşlilik arasında keskin bir karşıtlık vardı; sistem bir kenara atılmıştı, ama Turan kabileleri, *verili bir ilişkiyi spesifikleştirmek* istediklerinde, *ikame edildi* ve *betimleyici yöntemi* giderek daha çok kullandı. Kan bağının çıplak gerçeklerini uyguladılar ve her kişinin ilişkisi *birincil koşulların bir kombinasyonu* tarafından tarif edildi; şöyle diyorlardı: *erkek kardeşimin oğlu, erkek kardeşimin torunu, babamın erkek kardeşi, babamın erkek kardeşinin oğlu*; her ifade bir kişiyi tarif ediyordu, ilişkiyi bir ima meselesi şeklinde bırakarak; *Aryan halklarda* en eski biçimiyle *Greklerde, Latin, Sanskrit, Kelt, Sami kabilelerinde* (*Eski Ahit* soykütükleri) Turan sisteminin izleri *Aryan* ve *Sami halklarında*
6 tarihsel döneme kadar gelir, ama genelde yok edilmiştir. Yerine | betimleyici gelmiştir.

Kandaşlık sistemlerinin her biri kuruldukları sırada *ailede var olan gerçek ilişkileri* ifade eder. *Anneden çocuğa, erkek kardeşten kız kardeşe, büyük anneden toruna ilişkiler* giderek güvence altına alındı (herhangi bir aile biçiminin kurulmasından itibaren) ama *babadan çocuğa, büyükbabadan toruna* güvence altına alınmadı; sonuncusu sadece tek eşlilik içerisinde güvence altına alındı (en azından resmi olarak?).

Kandaşlık sistemleri sınıflandırıcıdır ya da ama *betimleyici*. İlk sistemde *kandaşlıkla* birbirine bağlı olanlar *Ego'ya yakınlık ya da uzaklık derecesinden bağımsız* olarak *kategoriler* içerisinde "*sınıflandırılmıştır*"; aynı *ilişki terimi aynı kategorideki tüm kişilere* uygulanır. Mesela *benim öz erkek kardeşlerim* ve *babamın erkek kardeşlerinin oğulları erkek kardeşlerimle* eşittir; *benim öz kız kardeşlerim* ve *annemin kız kardeşlerinin kızları* hep birden *kız kardeşlerimle* eşittir; *Malaya ve Turan sistemlerinin* sınıflandırması böyledir. Tam tersine, *betimleyici sistemde* kandaş olanlar *birincil ilişki terimleri* ya da *bu terimlerin kombinasyonu* yoluyla tarif edilir, bu şekilde her kişinin ilişkisi *spesifikleştirilir*. Tek eşlilikle kullanılmaya başlayan *Aryan, Sami ya da Ural sisteminde* de böyledir; *ortak terimlerin bulunması* yoluyla daha sonra daha küçük bir sınıflandırma sunuldu, ama *sistemin en erken biçimi –Erse* ve *İskandinavlar*- genelde *salt betimleyici*. Sistemler arasındaki radikal fark bir vakada bir *gruptaki çoklu evliliklerden*, bir diğeriyle tek tek çiftler arasındaki evliliklerden, kaynaklandı.

Akrabalık ilişkileri iki türlü: 1) *kandaşlık* ya da *kan bağıyla*; bu da ikiye ayrılır, a) üstsoy-altsoy, b) *yansoy*; a) üstsoy-altsoy, birbirlerinden gelen kişiler arasında var olan bağlantıdır; b) *yansoy*, birbirinden değil *ortak ecdattan gelen kişiler* arasında vardır. 2) *hısımlık ya da evlilik yoluyla*: evlilik ilişkileri göreneklerle var olur.

Tek tek çiftler arasındaki evlilik, her kişinin onun üzerinden her kişinin ilişki derecesini hesapladığı ya da ona dönen Ego. Bu konum, üstsoy-altsoy çizgisinde, çizgi de dikeydir. Çizginin doğrusal olduğu doğrusal çizgide bu konum var. Bunun üstünde, yukarısında ve aşağısında babadan oğula ecdad ve ardıllar doğrudan diziler halinde; bu kişiler hep birlikte *doğru erkek üstsoy-altsoy hısımlığını* oluştururlar. Bu *ana çizgiden* muhtelif *yansoy çizgiler* çıkar, erkek ve kadın, dışa doğru sayılan; bir erkek kardeş ve bir kız kardeş ile en basit biçimde:

1. yansoy çizgi : *erkek, erkek kardeşim* ve onun ardılları; *kadın*: *kız kardeşim* ve ardılları.

2. yansoy çizgi : *erkek, babamın erkek kardeşi* ve ardılları; *kadın*: *babamın kız kardeşi* ve ardılları. *Erkek, annemin erkek kardeşi* ve ardılları; *kadın*: *annemin kız kardeşi* ve ardıllar.

3. yansoy çizgi : *baba tarafında*: erkek: *büyükbabamın erkek kardeşi* ve onun ardılları; *kadın*: *büyükbabamın kız kardeşi* ve ardılları. *Anne tarafında*: *büyükbabamın erkek kardeşi* ve onun ardılları; *kadın*: *büyükannemin kız kardeşi* ve onun ardılları.

4. yansoy çizgi : *büyük büyükbabamın erkek kardeşi ve kız kardeşi* ve sırasıyla onların ardılları.

5. yansoy çizgi : *büyük büyük annemin erkek kardeşi ve kız kardeşi* vb... vb...
büyük büyük büyükbabamın erkek kardeşi ve kız kardeşi ve sırasıyla onların ardılları.
büyük büyük büyükannemin erkek kardeşi ve kız kardeşi ve vb... vb.

Birden çok erkek ve kız kardeşim varsa, ardıllarıyla birlikte *o kadar çok bağımsız çizgi* oluştururlar ki, ama birlik<te> benim *ilk yansoy çizgide 2 kol, bir erkek ve bir kadın*, oluştururlar vs. vs.

Bu araç *Roma vatandaşları* yoluyla tekabül eder [*Pandects* lib. XXXVIII, başlık X. *De gradibus et ad finibus et nominibus eorum*; ve Jüstinyen'in *Institutes*'i[18] [17] *lib. III. Başlık V*:[19] [18] *De gradibus cognationis*];[20] [19] başlıca Avrupa ulusları tarafından benimsendi.

Romalılar bel. isimler verir: *patruus* (*amca* için) ve *amita* (*hala* için);
Avunculus (dayı) ve *matertera* (*teyze*)
Avus, büyük baba, *avunculus*'u türetir (ikinci dereceden büyükbaba); *matertera, mater* ile *altera*'dan (diğer anne) geliyor olmalı. –*Erseler*, İskandinavyalılar ve *Slavlar* Romalıların bu betimleyici tarifini benimsememiştir.

2 radikal form- *sınıflandırıcı* ve *betimleyici- barbarlar ve medeni toplumlar arasındaki kesin ayırıcı çizgiyi neredeyse* ortaya çıkarır.

Güçlü etkiler, *kökeninin geldiği her birinin uyarlanarak değişime uğradığı ya da toptan*
7 *kaybolduğu* koşullardan sonra *kandaşlık sistemlerini* sürdürmek için var oldu. | *Turan* gibi karmaşık bir sistemde *ufak ayrıntılarda* doğal olarak *farklılıklar* gelişti. *Güney Hindistan'ın Tamil halklarında* ve *New York'un Seneka-Irokualarında kandaşlık sistemi* 200 ilişki yoluyla *hâlâ birbirinin aynıdır*, *Hindi, Bengali, Marathi* ve *Kuzey Amerika'nın* diğer halklarında sistemin uyarlanmış bir biçimi –tek başına- *Aryan ve Turan sistemleriyle* kombinasyon içerisindedir. Medeni bir halk olan *Brahminler* bir barbar sürüsüyle karıştı, Sanskritçenin kelimelerinin yüzde doksanını verdiği köken dillerinde gramer yapılarını koruyan sıralanmış olan yeni yerel dillerde kendi dillerini kaybettiler. İki kandaşlık *sistemleri* parçalanma noktasına geldi, *tek eşlilik ya da syndyasm*'a dayanan biri ve *grup içerisinde çoklu evliliklere dayanan ötekisi*.

Kuzey Amerika'nın Yerli Amerikalı kabilelerinde syndyasmian ailesi; genelde[21] [20] *ortak konutlarda* yaşıyor ve *hane içinde komünizmi uyguluyorlardı*. Aynı evde daha çok kişinin doluştuğu *hane grubu, punaluan* ve *kandaş aileler* yönünde aşağı indikçe, *daha çok büyür*. Punaluan ailesinin bulunmuş olabileceği *Venezu<e>la'daki* kıyı *kabileleri* İspanyol kâşifler tarafından her birinde 160 kişinin bulunduğu çan şeklinde evlerde yaşadıkları tasvir edilir. (*Herrera'nın History of America*'sı). *Zevçler ve zevceler grup halinde aynı evde yaşar*.

Kısım III. Böl. II Kandaş Aile

En ilkel biçimiyle artık en aşağı yabanilerde bile görülmez. Fakat yüzyıllarca kökeni olduğu evlilik âdetlerinden daha çok yaşamış bir *kandaşlık ve hısımlık sistemi* yoluyla kanıtlanmıştır. – *Malaya sistemi*; *sadece bir kandaş ailede* var olabildikleri üzere ilişkileri tanımlar; ne kadar eski olduğu bilinmez; *Polinezya sakinleri* bu sisteme dâhildir, gerçi asıl *Malaylar* bunu belli noktalarda uyarlamıştır. *Hawaii* ve *Rotuman biçimleri* tipik; en basit, bu yüzden en eski. Her biri kandaş, yakın ya da uzak, beş kategoride *sınıflandırılıyor.*

1. kategori	:	*Ego, erkek ve kız kardeşlerim, birinci, ikinci ve daha uzak erkek ve kız kuzenlerim*, hepsi *istisnasız erkek ve kız kardeşlerimdir.* (*kuzen* burada bizim kullandığımız bir kelime, Polinezya'da *bilinmiyordu.*)
2. kategori	:	*Annem ve babam, erkek ve kız kardeşlerimle birlikte*, ve *birinci, ikinci ve daha uzak dereceden kuzenlerimin annesi ve babası hepsi ebeveynlerimdir.*
3. kategori	:	*büyükbabalarım ve büyükannelerim*, baba ve anne tarafından, onların *erkek ve kız kardeşleriyle* birlikte ve birçok kuzenim benim *büyük baba ve büyük annelerimdir.*
4. kategori	:	*oğullarım ve kızlarım ve birçok kuzenleri benim evlatlarımdır.*
5. kategori	:	*Erkek ve kız torunlarım*, birçok kuzenleriyle, *hepsi torunlarımdır.*
Ferner	:	*aynı derece ya da kategoriden tüm bireyler birbirinin erkek ve kız kardeşidir.*

Malaya sistemindeki 5 kategori ya da derece, Çinlilerin ilaveten 2 ced ve 2 ardıl eklediği "*Dokuz Derece ya da Dokuz İlişki*" sinde de[*] görülür.

Birden çok erkek kardeşimin zevcesi, benim ve yansoyluk yoluyla benim kadar *onların da zevcesidir*, *kadın* için birden çok kız kardeşinin -öz ve yansoy yoluyla- zevçleri onun da zevcidir.

Birçok yansoy çizgi doğrusal çizgiye dâhil edilir ve onunla kaynaşır, o soydan geldiği gibi diğerleri de onun soyundan gelir; yansoy erkek ve kız kardeşlerimin ecdadı ve ardılları onların olduğu kadar benim de olur.

İlişkilerde her dereceden bütün üyeler ilişkilerinde sayısal derecelerde yakınlık ya da uzaklık olmaksızın *aynı seviyeye indirgenmiştir. Diğer Polinezya* kabilelerinde de –Hawaii ve Rotumanlar hariç- bu sistem; *Marquesas Adaları* yerlileri ve *Yeni Zelanda'da Maorislerde* de; *Samoalılarda, Kusaienlerde, Mikronezya'nın King's Mill Adaları yerlilerinde*; hiç şüphesiz Turan'la karışan yerleşimin olduğu her Pasifik adasında.

Sistem şunun üzerinde temellenir: öz erkek ve kız kardeşler*i arasında iç evlilik ve yansoy erkek ve kız kardeşlerimin genişletilmiş evlilik sisteminin tam kapsamı olarak yavaş yavaş kendini açması.* Bu kandaş ailede *zevçler polijini* [birden çok kadınla evlilik-ç.n.] ve *kadınlar poliandri* [birden çok erkekle evlilik-ç.n.] yaşar. İlkel

[*]Çin akrabalık ve hısımlık sistemi. (ç.n.)

dönemde aile için başka bir başlangıç göstermek zor olacaktır. Buna dair izler Keşifler Çağı'nda Hawaii'liler arasında bütünüyle yok olmamıştır.

8 Sistem, ***bir grupta öz ve yansoy erkek ve kız kardeşlerle iç evliliğe*** de dayanır. | Bu bağlamda, ***zevç*** bu ya da şu çocuğun ***kendi ürünü*** olup olmadığını bilmez; çünkü öz ya da yansoy erkek kardeşleriyle birlikte onun zevcesi olan kadının çocuğudur. Buna mukabil ***kadın*** çocuklarını kız kardeşlerinin çocuklarından ayırabilir; onların üvey annesi olabilir; ama bu "kategori" sistemde yoktur; Kız kardeşlerinin çocukları ***onun da çocuklarıdır.*** Bu ortak cetten gelen çocuklar gerçi kendilerini anne tarafından ayırabilir, ama baba tarafından değil: bu yüzden hepsi ***kardeştir.***

Evlilik ilişkisi, erkek kardeş ile kız kardeş ilişkisinin var olduğunun kabul edildiği her yerde yayılmıştır; her erkek kardeşin sahip olduğu kız kardeşi –öz ya da yansoy- kadar zevcesi vardır.

Zevce ilişkisinin yansoy çizgisinde bulunduğu her yerde zevç ilişkisi doğrusal ya da tam tersi olarak algılanmalıdır.

Güney Afrika'daki Kaffer halkında [*] ***kuzenlerimin –babamın erkek kardeşinin oğlu, babamın kız kardeşinin oğlu, annenin erkek kardeşinin oğlu,*** annenin ***kız kardeşinin oğlu-*** zevceleri benzer şekilde benim zevcelerimdir.[22] [21]

Evlilik ilişkisini tanıyan daha büyük grup, yakın iç çiftleşmenin daha az kötücül olanı.

1820'de Amerikan misyonları ***Sandwich Adaları***'nda kurulduğunda cinsel ilişkiler onları şoke etmişti;[23] [22] orada kız ve erkek kardeşlerin birbirinden tamamen tecrit edilmediği ***punaluan ailesini*** buldular, ***erkekler polijini, kadınlar poliandriydi,*** insanlar ***gentes halinde örgütlenmemişti.*** Hawaiililer arasında ***esas ailenin*** evlilik ilişkisinde bir araya gelen grup kadar büyük olması pek mümkün değil. ***Hayat, kendini varlığını sürdürme ve karşılıklı korumanın temin edilmesi için daha küçük grupları alt bölümler halinde oluşturacak biçimde dayattı;*** bireyler muhtemelen keyiflerine göre ***bir bölümden diğerine*** geçebiliyordu, bu da görünürde zevçlerin ve zevcelerin birbirlerini ve ebeveynlerin çocuklarını terk ettikleri izlenimine yol açıyordu, Ped. Hiram Bingham (Sandwich Adaları'nda Amerikalı bir misyoner) tarafından bahsedildiği üzere, ***canlı komünizm*** hem kandaş hem punaluan ailesinde ***koşullarının gereği olarak*** mevcut olmalıydı. ***Yabani ve barbar kabileler arasında genelde hâlâ mevcuttur.*** [her daha küçük aile grubun bir minyatürü olacaktır.]

9 Dereceli Çin Sistemi üzerine bkz. "Kandaşlık sistemleri" vs. s. 415, s. 432.

Platon'un *Timaeos*'unda (Böl. II) İdeal Devlet'te bütün kandaş olanlar 5 kategoriye ayrılır, kadınlar zevceler olarak ortaktır, evlatların ebeveynlere ortak olması gibi. (***bkz. elimdeki edisyonda s. 705 birinci sütun***) Burada aynı beş birincil ilişki derecesi. Platon bölgedeki barbarlığa kadar giden Helen ve Pelasg geleneklerine aşinaydı. ***Bunun dereceleri Hawaiililerinkiyle birebir aynıdır.***

---

[*] Arapça kâfirden geliyor. Sömürgeci Avrupalıların Xhosa halkına verdiği ad (ç.n.)

Kandaş ailenin cisimleştirdiği toplum durumu serbestliğe dayanan cinsel ilişkinin ön koşul olduğuna işaret eder (*Sürü*'de!), Darwin'e rağmen (Bkz. *Descent of Man* II, 360)* *Sürü*, devamlılığı için *daha küçük gruplara bölünür bölünmez, cinsel serbestlikten kandaş ailelere* geçer, ilk "örgütlenmiş toplum biçimi".

Kısım III. Böl. III Punaluan Ailesi

Avrupa, Asya, Amerika'da tarihsel dönem içerisinde, *Polinezya*'da *mevcut yüzyıl* içerisinde; *Yabanıl Seviye'de* oldukça yaygın, *Barbarlığın Alt Seviyesi'ne ilerleyen kabilelerde bazı durumlarda* ve Britonlar söz konusu olduğunda, *Barbarlığın Orta Seviyesi'nde.*

Erkek ve kız kardeşlerin yavaş yavaş evlilik ilişkisinin dışına çıkarılması yoluyla kandaş evlilikten doğar ve yalıtılmış durumlarda başlar, ilk önce kısmen sunulur, sonra genelleşir ve son olarak ilerleyen kabileler arasında evrenselleşir, hâlâ yabanıllık içerisinde... doğal seleksiyon ilkesinin nasıl işlediğini gösterir.

Avustralya sınıf sisteminde (daha sonra bkz.) bariz olduğu üzere birincil nesnesi öz erkek ve kız kardeşlerin evlilik ilişkisinden dışlanması ve (*sınıfların kökeni üzerine bkz.* s. 425) *kandaş olmayan erkek ve kız kardeşler* bu ilişkide *korunur. Avustralya punaluan grubunda, Hawaii grubunda* olduğu gibi, *zevçlerin biraderliği* ve diğerinin *zevcelerinin kız kardeşliği* bir grubun evlilik ilişkisinin temelini oluşturur... *Cinsiyet üzerinden sınıflara ayıran Avustralya örgütlenmesi –gentes*'in çekirdeğini barındıran punaluan grubunu ortaya çıkaran- muhtemelen *gens* örgütlenmesi altına giren insanlığın bütün kabilelerinde mevcuttu. (Erkek ve kızları organik bir yasayla daimi olarak evlilik ilişkisinden dışlayan *gentes*'in örgütlenmesinden, *ikincisi Punaluan ailesinde daha sık*, ne *gentes* halinde örgütlenme ne de *Turan sisteminin kandaşlığının* bulunduğu *Hawaililerde olduğu gibi.*)

[1)] *Punaluan ailesi*: Honolululu *Hâkim Lorin Andrews* (*1860*) Hawaii kandaşlık sisteminin bir programını eklediği ekte: "Pünalüa ilişkisinin ikili bir doğası vardır.
9 | iki ya da daha çok erkek kardeşin zevceleriyle ya da iki ya da daha fazla kız kardeşin zevçleriyle olması *her birinin birbirlerine ortak olarak sahip olmasını* getirir: fakat kelimenin modern kullanımı *değerli arkadaşım* ya da *yakın dostum*dur. Hâkim Andrews'un dediği yapmaya eğilim gösterdikleridir ve o sıralarda ortadan kalkmak üzere olan bir âdet olabilir, kandaşlık sistemleri bunun önceden *aralarında evrensel olduğunu* gösterir. Diğer misyoner tanıklıkları (*bkz. s. 427, 428*) Ped. *Artemus Bishop*, kısa süre sonra ölüyor, bu adadaki en eski misyonerlerden, Morgan'a benzer şekilde 1860'ta *benzer bir program* gönderiyor "İlişkilerdeki bu karmaşa, *zevçlerle zevcelerin akrabalar arasında ortak olarak yaşamasına dayanan kadim bir görenekten* kaynaklanıyor." O sırada *punaluan grubu şunlardan oluşuyordu*: bir grup: birden çok erkek kardeş ve zevceleri; diğer *grup*: *birden çok kız kardeş ve zevçleri*; her grup evliliklerden olan *evlatları* içeriyor.

[*] *İnsanın Türeyişi*, Charles Darwin, çev. Sevim Belli, Sol-Onyı y., 8. Basım, Ankara 2002

Hawaiililerde[24] [23] bir erkek *zevcesinin* kız kardeşine zevcem der; zevcesinin bütün kız kardeşleri de, öz ya da kandaşlık dışında, *zevcesidir.* Fakat *zevcesinin kız kardeşinin zevcine pünalüa* der, yani *yakın dostu*, ve zevcesinin birden çok kız kardeşinin tüm zevçlerine de aynı şeyi söyler. *Grupta ortak iç evlilik yapmışlardır.* Bu zevçler muhtemelen *erkek kardeş* değildi, yoksa kan bağı ilişkisi kandaşlık dışı akrabalık ilişkisinin üstüne çıkardı; *fakat zevceleri kız kardeşlerdi, öz ya da kandaşlık* dışında, bu tip bir durumda grubun üzerine inşa edildiği temel olan zevcelerin kız kardeşliği ve *zevçler birbirleriyle pünalüa ilişkisi içerisinde konumlanır.*

Diğer grup, *zevçlerin biraderliği* üzerinde temellenir ve bir kadın zevcinin erkek kardeşine *zevç* der; zevcinin bütün erkek kardeşleri de, öz ya da yansoy, onun zevcidir; ama zevçlerinin *erkek kardeşinin zevcesi* ona karşı *pünalüan* ilişkisi içerisinde konumlanır. Bu zevceler genelde kız kardeş değildir, her iki grupta *istisnalar* olsa da [böylece erkek kardeşler kız kardeşlere ve kız kardeşler de erkek kardeşlere ortak olarak sahip oluyordu] Tüm bu zevceler birbirleriyle *pünalüan* ilişkisi içerisindedir.

Erkek kardeşler kız kardeşleriyle evlenmeyi bırakıyordu ve *gentilis*[*] örgütlenme toplum üzerinde semeresini verdikten sonra, yansoy kız kardeşlerle de. *Fakat bu zaman aralığı* içerisinde *kız kardeşler geri kalan zevçlerini ortak olarak korudular.* Benzer şekilde, kız kardeşler kendi erkek kardeşleriyle ve uzun bir süre sonra yansoy erkek kardeşlerle de evlenmeyi bıraktı; fakat geride kalan zevçlerini ortak olarak paylaştılar.

Pünalüan gruplarındaki evlilikler *kandaş Turan sistemindeki* ilişkileri açıklar. Yabanıllıktan daha uzun süre yaşamasının farklı örnekleri punaluan göreneğinden çıkar; *Barbarlığın Orta Seviyesindeki* Britonlar hakkında *Caesar De. bell. Gall.*'da [-Iulius Caesar'ın *Gallia Savaşı* adlı eseri -ç.n] Caesar şöyle der: "*Uxores habent dexi duodexique inter se communes, et maxime fratres com fratribus* parentesque cum liberis."[25] [24] Barbar annelerinin *erkek kardeş* sıfatıyla ortak zevçlerinin olabileceği 10-12 oğulları yoktu; ama *Turan kandaşlık sistemi birçok erkek kardeş* sunar, *erkek kuzenler* de, yakın ya da uzak, *Ego*'yla bu kategori altına girer. "*parentes que cum liberis*" Caesar'ın *birçok kız kardeşin* zevçlerini paylaşması ile ilgili yanlış kanısıdır. *Barbarlığın Orta Seviyesi*'ndeki *Massagetae* ile ilgili olarak (I. I, böl. 216) *Herodotos*'un dedikleri: "*gynaika men gameei ekastos, tautesi de epikoina chreontai.*"[26] [25] "γυναίκα μέν γαμέει έκαστος, ταύτησι δέ έπικοινα χρέωνται" Synd<y>asmian ailesinin başlangıcına işaret ettiği görülüyor; her zevç bir zevceyle eşleşir, bu kadın da onun esas eşi olur, ama grubun sınırları içerisinde zevçler ve zevceler ortak olarak devam eder. Massagetae demirden habersiz olsalar da, at üstünde, bakırdan savaş baltalarıyla ve bakır uçlu mızraklarla

[*] Orijinal metinde İngilizce 'gentile' sıfatı kullanılıyor, 'gens'e dair, gens'le ilgili olan' vs. anlamına sahip. Latince gens kavramı ile bağını korumak için bu sıfatı Latince 'gentilis' sıfatı ile karşıladık. (ç.n.)

savaştı ve araba (amaxa) (ἁμαξα) imal etti ve kullandı. Ve *serbest cinselliğin olduğu söylenemez. Herodotos* I. IV, s. 104 *Agathyrsi*'den de bahsediyor: "*epikoinon de ton gynaikon ten meixin poieuntai, ina kasignetoi te allelon eosi kai oikeioi eontes pantes mete fthono met' echthei chreontai es allelous.*"[27] [26] "ἐπίκοι,νον δὲ των γυναικών την μεῖξιν ποιευνται, ινα κασίγνητοί τε ἀλλήλων ἐωσι καί οἰκήιοι ἐόντες πάντες μήτε φθόνω μήτ' ἐχ·9·εϊ χρέωνται ἐς ἀλλήλους."

Punaluan grup evliliği Herodotos'un bahsettiği diğer kabilelerde bu ve benzeri kullanımları çok eşlilik ya da genel cinsel serbestlikten daha iyi açıklar. *Herrera, Hist. Of America*'da şöyle diyor: (bu *Venezuela'nın kıyı kabilelerini* ziyaret eden ilk denizcilerin zamanından itibaren geçerlidir) "Evlilik kurumunda bir yasaya ya da kurala uymazlar, bunun yerine alabilecekleri kadar çok zevce alırlar ve zevceler de zevç alır, zevkine göre kâh birini kâh ötekini terk ederek, herhangi birinin hesabına yanlış bir şey yapıldığını düşünmeden. Aralarında kıskançlık diye bir şey yoktur, herkes en çok hoşlarına gidecek biçimde yaşıyordu, birbirlerine saldırmadan... --- *oturdukları evler hepsi için ortaktı ve içinde 160 kişi barındırabilecek kadar ferah bir mekâna sahipti, sağlam inşa edilmişti*, ama palmiye ağaçlarıyla kaplanmıştı ve
10 çan şeklindeydi." |Bu kabileler *kil kap kacak* kullanıyordu ve *Barbarlığın Alt Seviyesi*'ndeydiler. Aynı[28] [27] *Herrera* Brezilya'nın *kıyı kabilelerinden* de bahseder: "*Bohio*'larda ya da *büyük saz kulübelerde* yaşıyorlardı, her köyde bunlardan içinde yatacak beşik ya da hamaklarıyla yattıkları sekiz ev vardı, insanlarla doluydular... hayvan gibi yaşıyorlardı, adalet ve ahlâkı kaale almadan."

Kuzey Amerika'nın birçok bölgesinin *keşfiyle* birlikte, *punaluan ailesi tamamen ortadan kalkmış gibi görünüyor*; ama *synd<y>asmian aile formu* eski evlilik sisteminin *kalıntılarıyla* çevrelenmiştir. Mesela bir görenek en az *kırk Kuzey Amerika yerli kabilesinde* tanınıyor. Bir erkek, bir ailenin *en büyük kızıyla* evlendiğinde, görenek yoluyla *onun bütün kız kardeşlerine evlenebilir yaşa geldiklerinde sahip olabiliyor*. Bu hak nadiren kullanılıyor, birçok ailenin devamlılığını sağlamada zorluk yaratması yüzünden, *polijini*[29] [28] *genelde erkeklerin önceliği olarak tanınıyor*. Daha önce – pünalüan-[30] [29] öz kız kardeşleri kızkardeşlik temelinde evlilik ilişkilerine girmişti; pünalüan ailesinin kökünün kurumasından sonra hak en büyük kız kardeşin zevcinin, eğer bunu seçerse, tüm kız kardeşlerin zevci olması şeklinde varlığını sürdürdü. Bu, eski pünalüan geleneğinin hakiki yeniden dirilişidir.

2) *Gentes Şeklinde Örgütlenmenin Kökeni.*

Yabanıl Dönem'de *gentes*'in *kısmi gelişimi*, tam gelişim *Barbarlığın Alt Seviyesi*'nde. *Gentes*'in çekirdeği *Hawaai punaulan grubunda* olduğu kadar, *Avustralya sınıflarında* da bulunur. *Gentes* ayrıca, sınıflara bağlı olarak, Avustralyalılar arasında da bulunur, kendilerinden çıkan örgütlenmenin açık tarzıyla--- (gentilis örgütün) doğuşu toplumun önceden var olan öğelerinde aranmalıdır ve *olgunluğunun* kökeninden çok sonra gerçeklenmesi beklenmiştir.

Gens'in en arkaik biçiminin temel kurallarından ikisi Avustralya sınıflarında bulunur, *erkek ve kız kardeşler arasında iç evliliğin yasaklanması* ve *kadın şeceresinden*[31] [30] *gelme*... ve *gens* ortaya çıktığında *evlatlar annelerinin gens'inde bulunur. Sınıfların* doğal *adaptasyonunun yeterince bariz biçimde gens'e can vermesi*... Ve Avustralya söz konusu olduğunda: *burada gens bulunur* [aslında *hâlâ toplumsal bir sistemin birimi olan bir öncül ve daha arkaik örgütlenmelerle bağlantılı olarak*, yerini daha sonra *gens* almıştır.]

Gens'in çekirdeği Hawaii punaluan grubunda da bulunur ama göreneğin birçok kız kardeşin, öz ve yansoy, zevçlerinin ortak olduğu *kadın koluyla* sınırlıdır. Çocukları ve kadınlar üzerinden gelen ardıllarıyla bu kız kardeşler *gens'in arkaik tipinin tam üyeliğini oluşturur.* Burada ardılların kökeninin kadınlara dayandırılması gerekir çünkü *evlatların* üzerindeki *babalık hakkı* kesinlikle teyit edilemez. Bu spesifik evlilik formu grupta kurumu kurumsallaştırır kurumsallaştırmaz, *gens için bir temel var olur.* Hawaiililer bu doğal punaluan grubunu bir *gens*'e çevirmedi, yani bu anneleri *bir örgütlenmeyi* kadın üzerinden çizilen şecerede, çocukları ve ardıllarla sınırlandırdı. Ama *gens'in kökeni annelerin kız kardeşliğine dayanan* analojik bir gruba ya da aynı birliktelik ilkesine dayanan benzer Avustralya grubuna atfedilmelidir. *Bulur bulmaz bu grubu aldı* ve *bazı üyelerini* bazı evlatlarla *akrabalık temelinde gens* içerisinde örgütledi.

Gens üyeliğiyle büyük ölçüde *çakışan bir grup kişiden oluşan gens bir ailede evrilir.*

Gens mükemmel formuna ulaştığında ve toplumdaki tam etkisi "zevceler eski bolluklarının yerine azalırlar" şeklinde gerçekleşir,[*] *gens ise punaluan grubunun büyüklüğüne işler ve sonunda onu yıkar.*" Gentilis örgütlenmesi eski topluma baskın çıktıktan sonra, *syndyasmian ailesi* yavaş yavaş punaluan ailesi içerisinde üretildi. Syndyasmian ailesi ortaya çıkmaya başladığında ve punaluan grupları yok olmaya yüz tuttuğunda, *zevcelerin satın ve esir alınma yoluyla* peşine düşülürdü. Punaluan grubunda kökenini bulan *gentilis* örgütlenmesi bunların doğum yerlerini kökten yok etti.

3) Turan ve Ganowanian Kandaşlık Sistemleri.

Bu sistem ve gentilis örgütlenmesi, arkaik formunda, genelde birlikte bulunur. Aile etkin ilkesi hiçbir zaman sabit durmaz, daha alttan daha yükseğe geçer. *Kandaşlık sistemleri* buna karşın edilgendir; *ailenin uzun zaman aralıklarında gerçekleştirdikleri ilerlemeyi kaydeder ve ancak aile radikal biçimde değiştikten sonra değişmeye başlar.* [*Politik, dini, hukuki, felsefi* sistemlerin hepsiyle ilişki içerisindedir.]

11 | *Turan kandaş sistemleri Punaluan ailesinde var olduğu biçimiyle gerçek ilişkileri* vurgular; kendi hesabına aileden önceki oluşunu ispatlar. Sistem Asya ve Amerika'da başlar ve günümüze gelene kadar, *aile biçimi* yani içinden doğdukları *evlilik biçimi* yok olduktan ve punaluan ailesinin yerini syndyasman ailesi alana kadar sürer. *Seneka-Irokua* (*tipik olarak Amerika'nın Ganowanian kabilelerinde* kullanıldı) ve *Güney Hindistanlı Tamil halkının* (tipik olarak *Asya'nın Turan kabileleri* için

[*] Karş. *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, s. 72.

kullanıldı) akrabalık sistemlerinin büyük ölçüde özdeş biçimleri 200 ilişkinin üzerinde aynı kişide ortaktır (bkz. *Listeler* s. 447 ve ilerleyen sayfalar).

Elbette sistemlerin farklı kabile ve uluslardan birkaç ama sayıca önemli olmayan farklılıkları. Hepsi birbirine benzer şekilde akraba tarafından selamlanır; *Tamil halkında*, hitap edilen kişi, *kişi hitap edenden daha gençse*, ilişkiyi tarif eden terim kullanılmalıdır; *daha büyükse* akraba ya da şahıs ismiyle selamlanır; *Amerikalı aborijinlerde* hitap her zaman *ilişki terimi üzerinden* olmalıdır. Bu sistem, eski *gens*'lerde her bireyin kendi *gens*'inin her üyesiyle bağlantısının izini sürdürebilmesinde araçtı, Turan sisteminin tek eşliliği yıkılana kadar.

Seneka-Irokualarda büyükbabanın (Hoc'-sote), büyükannenin (Oc'-sote), erkek torunun (Ha-yä'-da) ve kız torunun (Ka-ya'-da) ilişkileri yukarı çıkan ve aşağı inen şecerede en uzak ilişkilerdir.

Erkek ve kız kardeşlerin ilişkileri soyut değildir, her biri için özel bir terimin olduğu "daha büyük" ve "daha küçük" olarak çift olarak korunur: *ağabey Ha'-ge; küçük erkek kardeş - Ha'-ga;* | *abla Ah'-je; küçük kız kardeş Ka-ga.*

Aynı kişinin Ego ile ilişkisi birçok durumda Ego'nun cinsiyetinin değişmesiyle farklı farklı ifade edilir.

Birinci yansoy şecere. erkek Seneka'nın *erkek kardeşinin oğlu ve kız kardeşi* onun *oğlu ve kızıdır* (*Ha-ah'-wuk ve Ka-ah'-wuk*) ve ikisi de ona *Baba* (*Hä-nih*) der. Benzer şekilde, *erkek kardeşinin torunları onun erkek torunları (Ha-yä'-da (tekil) ve kız torunlarıdır (Ka-yä-da)*; ikisi de ona *büyük baba* (Hoc'-sote) derler. Ayrıca erkek kardeşlerinin evlatları ve torunları *kendi öz evlat ve torunlarıyla aynı kategoridedir.*

Ferner: *erkek Seneka için kız kardeşlerinin* oğlu ve kızı onun *erkek yeğeni (Ha-yä-wan-da) ve kız yeğenidir (Ka-yä-wan-da)*, hepsi ona *amca* (Hoc-no'-seh)der.[32] [31] Yani *erkek yeğen ile kız yeğenin ilişkileri* bir erkeğin kız kardeşlerinin, öz ya da kandaş, evlatları ile *sınırlıydı.*

Erkek ve kız yeğenin evlatları onun torunlarıydı, önceden olduğu üzere, ve o da onların *büyük babasıydı.*

Seneka kadını için bu ilişkilerden birkaçı farklıdır; *erkek kardeşinin oğlu*[33] [32] ve *kızı* onun *erkek* (Ha-soh'-neh) ve *kız yeğenidir* (Ka-soh'-neh) ve her ikisi de ona *hala* (*Ab-ga'-huc*) der (*erkek* Seneka'nın erkek ve kız yeğeni için başka terimler) Bu erkek ve kız yeğenlerin evlatları onların *torunlarıdır.*

Kız kardeşinin erkek ve kız evladı onun erkek ve kız evladıdır, ikisinden her biri ona *anne* (Noh-yeh') der ve onların evlatları onun torunlarıdır, ona *büyükanne* (Oc'-sote) derler. Bu *erkek evlatların* ve *erkek yeğenlerin zevceleri* onun *gelinleridir* (Ká-sä) ve bu kız evlatların ve zevcelerin *zevçleri* onun *damadıdır* (Oc-ná-hose) ve tam karşılığını ona uygularlar.

İkinci yansoy şecere. Erkek ve kadın Seneka için: babanın erkek kardeşi oğlun ve kızın babası, onlara oğlum ve kızım diyor. Ayrıca *bir babanın tüm erkek kardeşleri* bir

baba ilişkisine yerleştirilir. Oğulları ve kızları, *erkeğin ve kadının erkek ve kız kardeşleridir*, büyük ya da küçük. Bir başka deyişle: *erkek kardeşin evlatları* erkek ve kız kardeşlerle ilişki içerisindedir.

Erkek Seneka için, *bu erkek kardeşlerin evlatları onun oğul ve kızlarıdır*, onların evlatları onun *torunlarıdır*; *bu kız kardeşlerin çocukları erkek ve kız yeğenleridir*, ve kız kardeşin çocukları onun *torunlarıdır.*

Kadın Seneka için: *bu erkek kardeşlerin evlatları onun erkek ve kız yeğenleridir*, bu kız kardeşlerin evlatları onun *oğulları ve kızlarıdır* ve benzer şekilde bu evlatlar onun torunlarıdır.

Babanın kız kardeşi Seneka'nın *halasıdır*, Seneka'ya *erkek yeğen* der, yeğen eğer erkekse. *Halanın* ilişkisi *babanın kız kardeşliği* ve *diğer bu tip kişilerin kız kardeşleriyle* sınırlıdır, Seneka'nın *annenin kız kardeşlerini* dışarıda bırakması ve bir babaya göre konumlandırması gibi. *Babanın kız kardeşinin çocukları kuzenlerdir (Ah-gare'-seh).*

Erkek Seneka için: onun erkek kuzenlerinin çocukları onun oğul ve kızlarıdır ve kız kuzenlerinin çocukları onun erkek ve kız yeğenleridir.

Kadın Seneka için: aynısı ve aynısı onun erkek ve kız yeğenleridir ve benzer şekilde oğulları ve kızlarıdır.

12 Kadın Seneka'nın tüm çocukları onun torunlarıdır |

Erkek Seneka için: annenin erkek kardeşi dayıdır, ona *(erkek) yeğen* der; dayının ilişkisi burada, *babanın erkek kardeşlerini* dışlama derecesinde, annenin öz ve tam kan bağı bulunmayan erkek kardeşleriyle sınırlıdır. *Dayının çocukları* erkek Seneka'nın *kuzenleridir*; *erkek kuzenlerin* çocukları onun oğulları ve kızlarıdır, *kız kuzenlerinin* çocukları onun *(erkek ya da kız) yeğenleridir*;

Kadın Seneca için tüm kuzenlerinin çocukları onların *torunlarıdır.*[34] [33]

Erkek için: *annenin kız kardeşleri benim annelerimdir*, *annenin* kız kardeşlerinin çocukları benim *(erkek ya da kız) kardeşlerimdir*, büyük ya da küçük. *Bu erkek kardeşlerin çocukları benim oğullarım ve kızlarımdır*, bu kız kardeşlerin çocukları (erkek ve kız) yeğenlerimdir; ve yeğenlerimin çocukları *torunlarımdır.*

Kadın için: öncesinde gösterildiği gibi aynı ilişkilerin tam tersi.

Erkek Seneka için: Birçok erkek kardeşin her bir zevcesi ve *bu zevcelerin birçok erkek kuzeninin zevcesi* onun *görümcesidir* (Ah-ge-ah'-ne-ah) bunlardan her biri ona *kayınbirader* (Ha-yă-o) der.

Bu birçok kız kardeşin ve *kız kuzenlerin* her bir *zevci* benim *kayınbiraderimdir.*

Punaluan göreneğinin *izleri* Amerikan aborijinlerinin *evlilik ilişkisinde* parça parça yaşamaya devam etmiştir;

Mandanlarda erkek kardeşimin zevcesi benim *zevcemdir*, aynı şekilde *Pawnee* ve *Arickareelerde*; *Crowlarda zevcimin erkek kardeşinin zevcesi "yoldaşımdır"*; *Creeklerde* "şu anki eşlikçimdir", *Munseelerde "arkadaşım"*dır, *Winnebago* ve *Achotinnelerde*

"kız kardeşim"dir. Zevcemin kız kardeşinin zevci bazı kabilelerde *"erkek kardeşim"* diğerlerinde "kayınbiraderim", *Creeklerde* her ne anlama geliyorsa *"benim küçük ayırıcım"*'dır.

Üçüncü yansoy taraf: burada sadece bir kol (daha öncekilerden 4'üncüsüne tekabül eden) göz önüne alınmıştır.

Babamın babasının erkek kardeşi büyükbabamdır ve bana *torunum* der. Bu erkek kardeşleri büyükbabalarla ilişkisi içerisine yerleştirir ve *yansoy* öncülleri bu *ilişkinin ötesine geçmekten* alıkoyar. *Yansoy şecereleri doğrusal çizgi içerisinde karıştıran* bu ilke hem *yukarı hem aşağı doğru* işler. Büyük babasının oğlu babamdır, onun çocukları benim erkek ve kız kardeşlerimdir, bu kız kardeşlerin çocukları benim oğul ve kızlarımdır, onların kız kardeşleri benim yeğenlerimdir ve çocukları benim torunlarımdır. Ego kadın olduğunda daha önceki ilişkilerin tersi geçerlidir.

Dördüncü yansoy şecere. Burada da bu çizginin sadece bir kolu dikkate alınmıştır.

Büyük babamın babasının erkek kardeşi büyük babamdır; onun *oğlu da* büyük babamdır; ötekinin oğlu *babamdır*, oğlu ve kızı benim erkek ve kız kardeşimdir (büyük ya da küçük), ve çocukları ile torunları diğer durumlarda olduğu gibi Ego ile aynı ilişkiye uyar.

Beşinci yansoy şecere- ek olarak gelen ecdad hariç sınıflandırma ikincinin tekabül eden kollarındaki gibidir.

Seneka-Irokua kayınpeder terimleri bir zevcenin babası için (Oc-na'-hose) *zevcin babası* için (*Hä-gä'-sä*). Bir önceki terim damat için de kullanılıyor. Ayrıca terimler: üvey baba (Hoc'-no-ese) ve üvey anne (Oc'-no-ese), üvey oğul (Há-no) ve üvey kız (Ká-no). Bir dizi kabilede iki kayınpeder ile 2 kayınvalide ve bu bağlantıyı ifade eden terimler de ilişkiliydi.

Adı geçen ilişkilerin tümünün yaklaşık yarısında *Turan sistemi Malaya sistemiyle eşti. Seneka* ve *Tamil* erkek ve kız kardeşlerin iç evliliklerine ya da iç evlilik olmayan ilişkilerine bağlı olduğu ilişkilerde Hawaii'den farklıydı. İlk ikisinde mesela kız kardeşimin oğlu benim yeğenim, ikincisinde oğlumdu. *Kandaş aile yerine punaluanın ikamesinden* kaynaklanan ilişki değişikliğinde *Malaya* sistemi *Turan* sistemine dönüyordu.

Polinezya ailesi punaluan sistemi; *Malaya*'da *kandaş sistem* kalıyor; *Kuzey Amerika ailesinde syndyasma, kandaş sistemi Turan* kalıyor. *Avrupa ve Batı Asya ailesi tek eşli oluyor*, kandaş sistem bir süre *Turan kalıyordu*, yozlaşarak çöküşüne *ve Aryan* sistemin onu takip etmesine kadar. | Malaya sistemi genelde Asya'da
13 *Malayalıların Pasifik Adalarına göçüne kadar* yaygın olmalı;

(Turan) sistemi üç ailenin ecdadına kadar Malaya biçimine dönüştü, *ortak Asyalı bir kaynaktan* kan akışına kadar; daha sonra Turan ve Ganowanian ailelerinin uzak ecdadı tarafından bugünkü biçimine uyarlandı.

Turan sisteminin temel ilişkilerini *punaluan ailesi* yaratmıştır; evlilik ilişkilerinin çoğu değişmiştir. Zevçlerin biraderliği ve zevcelerin kız kardeşliği Hawaii'nin *pünalüa* geleneği tarafından tam ifade edilen ilişkinin temelini oluşturmuştur. Teorik olarak *dönemin ailesi*[35] [34] *evlilik ilişkisinde birleşen grupla eşit kapsama sahipti, fakat pratikte yerleşim ve varlığını sürdürme* ile ilgili zorunluluklardan dolayı *bir dizi daha küçük aileye bölünmüş olması* gerekiyor. *Britonların* erkek kardeşlerinin -10 ila 12 civarındaydılar- her bir diğerinin zevcesiyle evleniyor olması *bir pünalüa grubunun olağan alt bölümünün boyutunu* gösterebilir.

Yaşayan komünizm, kandaş ailenin gerekliliklerinden kaynaklanmış, punaluanda *devam etmiş,* Amerikan aborijinlerinde *syndyasmiaya* geçmiş ve keşfedildikleri çağa kadar bir pratik olarak kalmış gibi görünüyor –(ve *Güney Slavlar*? Hatta belli bir raddeye kadar *Ruslar*?).

Kısım III. Böl. IV Syndyasmian Aileleri ve Patriarkal Aileler.

Syndyasmian ya da *eşleşme* ailesi, *Barbarlığın alt seviyesinden olan kısımları arasında Amerikan aborijinlerin* keşfiyle bulundu; *evlenmiş çiftler, bariz göze çarpan ama kısmen bireyselleşmiş aileler* oluşturur. *Bu ailede tek eşli ailenin çekirdeği.*

Farklı *syndyasmian aileleri genelde bir evde bulunuyor* [*Güney Slavlarda* olduğu gibi: *tek eşli aileler*], *yaşayan komünizm ilkesinin uygulandığı komünal bir hane oluşturuyorlar* [belli bir dereceye kadar Güney Slavlarda olduğu gibi: serflerin ortaya çıkışından önce ve sonra[36] [35] *Rus köylülerinde*]. Bu olgu *ailenin hayatın zorluklarını bir başına üstlenmek için çok zayıf bir organizasyon* olduğunu ispatlıyor, *tek tek çiftlerin arasında yapılan evliliğe* dayanıyor. Kadın artık *zevcinin esas zevcesi olmaktan daha fazlası*; çocukların doğumu birlikteliği pekiştiriyor ve daimi kılıyor.

Burada *evlilik* "duygu" üzerine değil, hayatı kolaylaştırmaya ve gerekliliklere dayanıyor. *Anneler*, onların önceden iznini almadan ya da onların bilgisi olmadan, çocukların evliliklerini ayarlıyor; *yabancılar* sıklıkla evlilik ilişkisine giriyor; basit gerdek seremonisi icra edileceğinde uygun zamanda bilgilendiriliyorlardı. *Irokualarda* ve birçok diğer Yerli Amerikalı kabilesinde de bu tip alışkanlıklar. *Evlilikten önce gelinin gens* akrabalarına *hediyeler, hediyelerin alınmasının doğasına katılma* bu evlilik işlemlerinin özelliği oldu. İlişki sadece tarafların keyfine göre devam ediyor, kadın ya da erkek. Bu ayrılıklara karşı yavaş yavaş oluşturulan ve güç kazanan kamu hissiyatı. Kavgalar ortaya çıktığında, her tarafın *gens akrabası* yoluyla ilk aracılar. Yarısını başaramazsa, *zevce zevcin evini terk ediyor, sadece kendisine ait olduğunu varsayarak, kişisel eşyalarıyla birlikte çocukları* da alıyor; *komünal hanede zevcenin akrabaları hâkim,* ki genelde de söz konusu olan bu, *zevç zevcesinin evini terk ediyor. Evlilik ilişkisinin devamı tarafların seçimine kalmış.*

Senekalar arasında uzun yıllar misyonerlik yapmış olan Ped. *Asher*[37] [36] *Wright* 1873'te bu konuda Morgan'a yazıyor: "*Ailelerine gelince, eski uzun evlerde*

oturduklarında... bazılarına *bir kabile hâkimdi, kadınlar zevçlerini diğer kabilelerden*[38] [37] *alıyordu* ve *bazen*, yenilik olsun diye, *oğullardan bazıları* annelerini terk edecek kadar cesur hissedene kadar *genç zevcelerini yanlarında getiriyordu. Genelde kadın kısmı* evi yönetiyordu... *Kilerler ortaktı*; fakat kendi üzerine düşeni yapmada çok tembel olan bahtsız zevç ya da sevgilinin bahtına. Ne kadar çocuğu ya da evde ne kadar malı olursa olsun her an toplama ve harekete geçme emri alabilirdi, emri yerine getirmemeye kalkma izni yoktu. Ev onun için çok mu sıcak oldu... kendi kabilesine dönmek zorundaydı ya da sık sık yapıldığı üzere bir başkasıyla yeni bir evlilik ittifakına girmek. *Diğer her yerde olduğu gibi, kadınlar kabileler arası büyük güçtü.* Durum gerektirdiğinde bir liderden teknik deyişiyle "*boynuzları almak*"[*] ve onu savaşçı sıralarına yollamak konusunda duraksamıyorlardı. *Şeflerin esas seçimi de her zaman onlara dayanıyordu.*" Bkz. *Bachofen*: jinekokrasinin tartışıldığı
14 "*Das Mutterrecht*" (analık hukuku) | *Irokualarda Barbarlığın Alt Seviyesi'nde* fakat üst seviyede zihinsel gücü olan barbarlar ve genelde eşit derecede ileri Yerli Amerikalı kabileleri arasında erkekler kadınlardan *sert cezalar* altında iffet bekliyordu ama karşılıklı bir yükümlülükleri yoktu. Çok eşlilik, evrensel olarak erkeklerin hakkı olarak kabul ediliyordu, pratikte şehveti destekleme konusunda yetersizliği yüzünden sınırlıydı. *Syndyasmian ailesinde* –her çiftin birlikte oturma zorunluluğu yok. Eski evlilik sistemi baki ama sadece azaltılmış ve sınırlandırılmış biçimleriyle.

Barbarlığın orta seviyesinde Yerli Amerikalı köylülerinde benzer şekilde. *Clavigero*'ya göre (*Hist. of Mexico*) tüm evlilikleri ebeveynler ayarlıyor. "Bir rahip gelinin *huepilli*'sinin (elbise) bir noktasını *tilmatli*'ye (damatlık) bağlar ve bu seremonide evlilik sözleşmesi temelde vardır." *Herrera* (*History of America*) "*gelinin getirdiği her şey* hafızada saklanır, olur ki yeniden evliliklerini bozarlarsa, ki onlarda yaygındır, mallar ayrılabilir; *yeniden evlenme özgürlüğüyle birlikte, adam kızları alır ve zevce oğlu.*" Çok eşlilik Yerli Amerikalı köylüler arasında erkeklerin kabul gören bir hakkıydı, o kadar ileri seviyede olmayan kabilelere oranla daha yaygın olarak uygulanıyordu.

Punaluan ailesinde toplumsal durumun gerekliliklerinden ötürü üç aşağı beş yukarı eşleşme vardı, her adamın bir dizi zevce arasında *esas bir zevcesi* -ya da tam tersi- vardı ki *syndyasmian ailesi yönünde bir eğilim* olsun. Bu, temelde *gens* örgütlenmesi yoluyla sonuçlandı. Bu örgütlenmede:

1) *Gens'te iç evlilik yasağı, öz erkek* ve *kız kardeşleri, ayrıca öz kız kardeşlerin evlatlarını* dışlıyor çünkü bunların hepsi *gens*'te. *Gens'in alt bölümü* tarafından iç evlilik yasağı –*gens*'teki her ceddin kadın şeceresindeki tüm ardıllarla- kollarını takip ediyor Irokualar arasında böyle olduğu gösterildiği üzere, uzun zaman dilimleri boyunca.

2) *Gens* yapısı *kandaşların evliliğine* karşı bir önyargı yaratıyordu; Keşifleri zama-

[*] depositio cornuum: bir nevi erginleme, el alma. (ç.n.)

nında Amerika aborijilerinde çoktan epey yaygınlaşmıştı. Mesela Irokualarda sayılan hiçbir kandaşlık ilişkisi evlenmek için uygun değildi. Zevceleri diğer *gens*'lerde aramak zorunlu olduğundan[39] [38] *müzakere ya da satın alma yoluyla* elde edilmeye başlıyorlar; daha önceki bolluğun tersine zevce azlığı, böylece *yavaş yavaş punaluan grubundan sayıları azaltıyorlardı.* Ancak bu tip gruplar, kandaşlık sistemi kalsa da, yok oldu.

3) [40][39] Zevce ararken kendilerini *kendi kabileleriyle hatta dost kabilelerle* sınırlamıyorlardı, *onları zorla düşman kabilelerden yakalıyorlardı*; böylece *Yerli Amerikalılarda kadın esirlerin hayatlarını bağışlama erkekleri öldürme alışkanlığı.* Zevceler satın ya da esir alma yoluyla elde edildi mi, önceki gibi paylaşılmaya o kadar hazır olmaz. *Varlığı sürdürmeyle doğrudan ilintilendirilmeyen teorik grubun bu kısmını kesme eğilimi* gösterirdi; ailenin boyutunu ve evlilik sistemi aralığını daha da daraltırdı. Pratikte grup kendini birinciden zevcelerini paylaşan öz erkek kardeşlerle ve zevçlerini ortak olarak paylaşan öz kız kardeşlerle sınırladı.

4) *Gens* daha önce bilinmeyen daha yüksek bir toplum yapısı yarattı. İlişkisi olmayan kişilerin evliliği fiziksel ve zihinsel açıdan daha canlı bir halk yarattı; 2 ilerleyen kabile birbirine karıştı, *yeni kafatası ve beyin her ikisinin yeteneklerinin toplamını genişletebildi ve uzatabildi.*

Artık medeni ırklarda öylesine güçlü olan *eşleşme eğilimi insanlıkta normal değil*, bunun yerine *deneyim yoluyla gelen bir büyümedir*, zihnin diğer tüm duygu ve kapasiteleri gibi.

Barbarlarda Savaş -daha gelişmiş silahlardan ve güçlü itkilerden- *yabanıllardaki savaştan* daha çok hayat yok ediyor. *Erkekler* giderek daha çok savaş ticaretine giriyor; *kadınlar aşırı derecede* geride bırakılıyor; grupta evlilikler tarafından yaratılan kandaşlık sistemini güçlendiriyor, *syndyasmian ailesinin ilerleyişini geciktiriyor.* Buna karşılık, *mısır ve bitkilerin yetiştirilmesini* takiben *varlığı sürdürmenin gelişmesi*, ailenin genel ilerlemesinden (Amerikan aborijinlerinde) yana. *Bu tip bir aile ne kadar istikrarlı olursa, bireyselliği o kadar gelişiyor. Bu tip ailelerden bir grubun punaluan grubunu* devam ettirdiği *komünal bir haneye* bir mülteci alarak, artık desteği kendinden, haneden ve zevç ve zevcelerin sırasıyla ait olduğu *gens*'lerden çekiyordu. Yabanıllık ve barbarlığın sınırlarında ortaya birden fırlayan *syndyasmian ailesi, barbarlığın orta dönemi ve son döneminin büyük bir kısmını* tersyüz etti. Bu sırada *tek eşliliğin alt biçimlerinden biri* tarafından yerine geçildi. O zamanların evlilik sistemi tarafından gölgede bırakılırken, toplumun yavaş yavaş ilerlemesiyle gördüğü kabul arttı.

M. *Eski Britonlarla* ilgili söylediği üzere ki doğrulanabilirdir: (barbarlığın orta seviyesi) *"beyinlerinde yabanıl gibi dururken, daha ileri kabilelerin kılık kıyafetlerini giyiyorlardı."*

Hottentotlar da dâhil olmak üzere birçok Afrika kabilesi, onlar hakkındaki bilgilerimiz geri gittiği kadarıyla, *demiri cevherinden eritiyorlardı. Yabancı kaynaklardan*

elde edildiği üzere metali kaba süreçlerle ürettikten sonra, kaba alet ve silah üretmeyi |
15 başarmışlardı. (463)

Kurumların *homojen* olduğu alanlarda gelişmeler araştırılmalı. *Polynezya ve Avustralya yabanıl toplum araştırması* için en iyi alanlar. *Kuzey ve Güney Amerika* ise *alt ve orta seviye barbarlıktaki* toplum durumu için. M. [yani Morgan- ç.n.] "*Amerikalı aborijinlerin Asya kökenli olduğunu*" varsayıyor. *Amerika'ya gelişleri isteğe bağlı bir göçten* kaynaklanmış olamaz[41] [40] bunun yerine deniz kazaları ve Asya'dan Kuzeybatı sahiline büyük okyanus akımları. (464)

Barbarlığın Orta Seviyesi -16'ıncı yüzyılda- *ileri zanaat ve keşifleriyle, gelişmiş mimarisiyle, doğmakta olan imalatıyla* ve *bilimleriyle New Mexico, Meksika, Orta Amerika, Granada, Ekvator ve Peru köy yerlileri* tarafından (göz kamaştırıcı biçimde) örnek teşkil ediyor.

Barbarlığın Üst Seviyesi –Grek, Roma ve daha sonra *Alman kabileleri. Sami kabilelerinin patriyarkal ailesi Barbarlığın Daha İleri Dönemi*'ne ait ve *medeniyetin başlangıcından sonra* bir süre devam ediyor. Şefler çok eşlilik içerisinde yaşıyor; *bu patriyarkal kurumun temel ilkesi* değil.

Bu *aile formunu* özünde karakterize eden şey: *Bir dizi insanın, bağlı ve özgür, baba gücünün altında sürü ve davarların bakımı için toprakları elinde bulundurma amacıyla bir aileye doğru evrilmesi yoluyla örgütlenmesi. Köle olarak bulundurulanlar, hizmetli olarak çalışanlar, evlilik içerisinde yaşayanlar ve kabile reisi olan şefleriyle* patriyarkal aileyi oluşturur. *Üyeleri ve mülkü üzerindeki otoritesi maddi gerçeklikti.* Karakteristik olan: çok sayıda insanın o zamandan önce bilinmeyen biçimde köle ve bağımlı ilişkilerle eklemlenmesi. Grup üzerinde baba gücü; bireylerin daha büyük bireyselliği.

Patria potestas altında Roma ailesi için de aynı şey geçerli. Pater'in çocuklarının ve ardıllarının hayatı ve ölümü üzerindeki gücü, nasıl ki çekirdek aileyi oluşturan ve ismini sürdüren *köle ve hizmetlileri* üstünde olduğu gibi; yaratmış oldukları tüm mülkün üzerindeki mutlak mülkiyeti. Çok eşlilik olmadan Roma *pater familiası bir kabile reisiydi* ve *ailesi patriyarkal aileydi.* Daha aşağı derecede *Grek kabilelerin* eski ailesinde aynı özellik.

Patriyarkal aile, kişinin bireyselliği daha önce içinde karışmış olduğu gens'in üstüne çıkmaya başladığında kendine has bir çağa işaret eder; genel etkisi *tek eşli ailenin* kuruluşuna güçlü biçimde eğilir... İnsan deneyiminde istisnai olan İbrani ve *Roma formları. Kandaş* ve *punaluan ailelerinde baba otoritesi "imkânsız"*; *syndyasmian ailesinde* zayıf bir etki olarak belirmeye başlıyor ve *Roma tipi patriyarkal ailede* tüm muhakeme sınırları ötesinde tek eşlilik altında tam olarak kurumsallaşıyor.

III. Kısım Böl. V Tek Eşli Aile

Usul: *patriyarkal aile –Latin* ya da *İbrani biçiminde-* ilkel toplumun tipik ailesini[42] [41] oluşturmak üzere. Barbarlığın daha sonraki döneminde tezahür ettiği

üzere *gens zaman içerisinde bir noktada tek eşli ailenin devamı* olarak anlaşılmıştır ama bu varsayım yanlıştır. *Gens*'e bir aileler toplamı olarak bakılıyordu; ama *gens tümüyle* fratriye, fratri kabileye, kabile de ulusun içine *giriyordu*; ama *aile tamamıyla gens'e giremiyordu çünkü zevç ve zevce zorunlu olarak farklı gentes'tendi.* Zevce son döneme kadar kendini babasının *gens*'inden sayıyordu ve Romalılarda babasının *gens'inin ismini* taşıyordu. Tüm parçalar nasıl bir bütünü oluşturmalıysa, aile *gens* örgütlenmesinin bir birimi haline gelemiyordu, onun *yerini gens tutuyordu.*

Aile[43] [42] modern görünümüyle Roma kabilelerinde; *familia*'nın anlamını kanıtlıyor, *famulus=hizmetli* ile aynı öğeyi içeriyor. *Festus* diyor ki: "*Famuli* origo ab Oscis dependet, apud quod *servus Famul* nominabun (?) tur, unde *familia* vocata."[44] [43] Ayrıca *aile* birincil anlamında *evli çift* ya da onların çocuklarına geri götürülmüyor, onun devamlılığı için çalışan ve *paterfamilias*'ın gücü altındaki *köle ve hizmetli topluluğuyla* ilişkili. Bazı vasiyet belgelerinde Familia *patrimonium*'un -varise geçen miras- *eşdeğeri* olarak kullanılıyor, Gaius *Instit.* II, 102. "Amico *familiam suam*, id est *patrimonium* suum mancipio dabat."[45] [44] Latin toplumuna yeni bir organizmayı tanımlamak için sunulmuştur, karısı ve çocukları olan ve babaerki altındaki hizmetliler grubu. *Mommsen*, *familia*'ya "hizmetliler topluluğu"
16 (*Roman Hist.*) diyor. Bu terim, | tarla tarımı ve yasallaşmış kölelikten ve Grek ve Romalıların ayrılmasından sonra gelen[46] [45] Latin kabilelerinin *katı aile sisteminden* daha eski değil. [*Fourier tek eşlilik ve temel özel mülk yoluyla gelen medeniyet çağı* olarak nitelendiriyor. Modern aile çekirdeğinde *sadece köleliği değil*, *serfliği* de barındırıyor çünkü başından beri tarla işi için hizmetlerle ilişkili. Bir *minyatür* içerisinde daha sonra kendi içinde, toplumda ve kendi devletinde yayılarak gelişecek olan, bütün çatışmaları barındırır.

Syndyasmian ailesiyle birlikte[47] [46] baba otoritesinin çekirdeği, yeni aile *tek eşli bir karaktere* büründükçe daha da gelişiyor. *Mülk kitlelerle yaratılmaya ve çocuklara bırakılma arzusu ardıllığı kadın şeceresinden erkek şeceresine geçirmeye başlar başlamaz, baba erki için ilk defa gerçek bir temel atıldı. Gaius* da *Inst.* I, 55'te şöyle diyor: "Item in *potestate nostra* sunt *liberi nostri* [aynı zamanda *ius vitae necisque*], *quos iustis nuptiis* procreauimus. *Quod ius proprium ciuium Romanorum est. Fere enim nulli alii sunt homines qui talem in filios suos habent potestatem qualem*[48][47] *nos habemus.*"[49] [48] Tek eşlilik *Barbarlığın sonraki döneminde nihai bir biçimde* ortaya çıkar.

Eski Cermenlerde: kurumları *homojen* ve *yerel*. Tacitus'a göre aralarında *evlilikler katı*; *tek bir zevce onlara yeterli geliyor*, çok azı *mertebesine göre* kabul ediliyor; zevç zevceye çeyiz getiriyor (tersi değil), yani *eğer örtüsüyle bir at ve kalkan, mızrak ve kılıçla birlikte*; *bu hediyelerde zevceye çeyiz vermiş olur* (*Germania*, s. 18). Hediyeler hediye satın alma yoluyla –hiç şüphesiz daha önceleri *zevcenin gentilis akrabası* için- daha o zamanlar geline gidiyordu. "*Singulis uxoribus contenti sunt*"[50] [49] (*Germania*, c. 18 ve kadınlar "*septae pudicitia agunt.*"[51] [50]

Aile, muhtemelen *kendisini birbiriyle bağlantılı ailelerden oluşan komünal bir hanede "koruyordu"* (Güney Slavlarda olduğu gibi).[52] [51] *Kölelik bir kurum haline geldiğinde, bu haneler yavaş yavaş ortadan kayboldu.* [Aslında *tek eşli aile*, kendi kendine yeten, tecrit edilmiş bir varoluşu gerçekleştirebilmek için esasen[53] [52] her yerde *köleleri* yöneten *hane içi bir sınıf* varsayar.]

Homerik Grekler: alt bir seviyede tek eşli aile. Kadın esirlerine davranışları genelinde dönemin kadınlarla ilgili kültürünü yansıtır; *Achilleus ve Patroklos'un çadır hayatı*;[54] [53] tek eşlilik ne şekilde var olduysa, *zevceler üzerinde zorla bir sınırlandırma yoluyla* oldu [bir dereceye kadar tecrit];

Kadın şeceresinden erkek şeceresine neslin değişmesi: Kadın ve anne konumu ve hakları için zararlı; çocukları kendi *gens*'inden zevcinin *gens*'ine geçiriyordu; *baba yoluyla geçen haklarını* evlilik yoluyla kaybediyordu, bununla eşdeğerde bir şey elde etmiyordu; *değişimden önce kendi gens'inin üyeleri yoluyla* hanede hâkimdi; bu anne soyundan gelen bağa tam güç veriyordu ve *erkeklerden ziyade kadınları ailenin merkezi* kılıyordu. Değişimden sonra kendisi tek başına zevcinin hanesinde oturdu, kendi *gens* akrabalarından tecrit oldu. Zengin sınıflarda *zorla tecrit koşulu* ve *evlilikte yasal bir bağla çocuk doğurma merkezli birincil nesne oluşu* (*paidopoieisthai gnesios*) (παιδοποιείσζαι γνησίφς)

Greklerde başından sonuna kadar erkekler arasında öğrenilmiş bir bencillik ilkesi, kadınların takdir görmesini azaltıyor, *yabanıllar arasında nadiren görülüyor.* Yüzyılların alışkanlıkları Grek kadınların akıllarına bir aşağılık hissi kazıdı. [Ama *Olympos'taki tanrıçalar* kadınların daha önce sahip olduğu daha özgür ve etki alanı geniş konuma dair geçmişe yönelik hatıraları gösterir. İktidar hırsı yüksek Iuno, Bilgelik Tanrıçası'nın Zeus'un kafasından fırlaması[55]]* [54] Bu ırk için *syndyasmian*'dan tek eşli sisteme geçmesi muhtemelen zorunluydu. Grekler medeniyetlerinin zirvesinde kadın cinsiyetine davranışlarından ötürü *barbar* kaldılar; kadınların eğitimleri yüzeysel, karşı cinsle cinsel ilişkileri kabul görmemelerini sağlıyordu, kadınların daha aşağı oldukları, ta ki *kadınlar tarafından bir gerçek olarak kabul edilene kadar*, onlara bir ilke olarak aşılanmış. Zevce zevcinin eşiti olarak ona eşlik etmiyordu, ilişki *kızıyla ilişkisi üzerinden* kuruluyordu.

Bkz. *Becker: Charicles.*

Tek eşliliği getiren harekete geçirici güç –mülkün artması ve onun *evlatlara geçmesi* isteği- *yasal vârislerdi*; *evli çiftin esas evladı –barbarlığın üst seviyesinde* ortaya çıkıyor- eski *iura coniugalia'nın* bir kısmının varlığını sürdürmesine karşı önlem
17 olarak- yeni alışkanlık: *zevcelerin tecridi*; medenileşmiş Greklerin arasında hayat

[*] Grek mitolojisine dayanarak, Greklerde Homerik çağlardan önce kadının rolüyle syndyasmian örgütlenmesi sırasında kadının rolünün karşılaştırılması için bkz. Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, s. 91.

planı –*kadınları hapsetmeye ve kısıtlamaya dayanan bir sistem.*

Roma ailesi:

Materfamilias ailenin başıydı; zevci tarafından kısıtlanmadan özgürce sokaklara çıkıyordu, tiyatro ve şenliklerde erkeklerle geziyordu; evde hayatı belirli dairelerle sınırlı değildi, erkeklerin sofrasından da uzak tutulmuyordu. Romalı kadınlar bu yüzden Greklere oranla daha çok kişisel haysiyet ve bağımsızlığa sahipti; ama *evlilik* onları *in manum viri* erkeklerin kontrolü altına koyuyordu; savaş=zevcenin kızı; zina söz konusu olduğunda ceza, hayat ve ölüm gücü onun elinde (kadının *gens*'inin kurulunun işbirliğiyle).*Conferreatio*, *coemptio*, *usus*[56] [55] Roma evliliğinin tüm üç formu, kadını erkeklerin kontrolüne veriyordu, İmparatorluk'ta yürürlükten kalktı, genelde serbest evlilik benimsendi, kadını erkeklerin kontrolü altına almıyordu.

En erken dönemden beri *boşanma*, taraflara bağlı (muhtemelen *syndyasmian ailesi* döneminden geçmiş) Cumhuriyet'te nadir (*Becker: Gallus*).

Şehvetengizlik- medeniyetin zirvesinde Grek ve Roma şehirlerinde çok sık rastlanıyor- her halükarda *eski bir evlilik sisteminin kalıntıları*, hiçbir zaman tam kurumsallaşmadı, toplumsal bir leke olarak barbarlığı takiben ve *artık kendini yeni hetaerizm** *kanalıyla ifade ediyordu.*[57] [56]

Tek eşli aile Aryan (Sami, Ural) kandaşlık ve akrabalık sistemlerine tekabül ediyordu. *Gentes* doğal kökenini *punaluan* ailesinde bulur. Aryan halkı esas kolları tarihsel olarak ilk bilindiği üzere *gentes halinde örgütlenmişti*; gösteriyor ki orada başlamışlardı ve punaluan ailesinden *Turan kandaşlık sistemi* çıktı, Amerikalı aborijinler arasında *hâlâ en arkaik biçimiyle gens'le bağlantılı olduğu* bulundu. Bu Aryanların da kökeninde bulunan sistemdir. *Aryan kandaşlık sistemi* –Armuth ilişki *için esas adlar dizgesini Turan sisteminin tek eşlilikte dışarıda kalacak adlar dizgesinin büyük bir kısmıyla* açıklıyor. Sadece çeşitli Aryan lehçelerinde *ortak baba* ve *anne*, *erkek kardeş* ve *kız kardeş*, *oğul* ve *kız* ve *yeğen*, *torun* ve *kuzen* için ayrım olamadan uygulanan *ortak bir terim* (Sanskritçe: *naptar*, *lat. nepos*, *Yunanca:* anepsios (αυεψιος). Tek eşliliğin gerektirdiği bu kadar ileri bir kültürde kan ilişkileriyle ilgili bu kadar yetersiz bir adlar dizgesine ulaşamazlardı. Turan gibi daha önceki bir sistemle yoksullaşma üzerinden açıklanıyor.

Turan sisteminde erkek kardeşler ve kız kardeşler –küçük ve büyük, öz erkek ve kız kardeş olmayan kişileri de içeren kişi kategorilerine uygulanan çeşitli terimler. Aryan'da *tek eşlilik* temelinde erkek ve kız kardeş için terimler ilk kez *soyut olarak* ve tam kandaş olmayanlara uygulanamıyor.

Daha önceki Turan sisteminden kalanlar hâlâ görünürde: *Macarlarda* erkek ve kız kardeşler özel terimlerle *büyük* ve *küçük* olarak sınıflandırılıyor. *Fransızca*

---

[*] Antik Yunanca hetaira'dan geliyor, symposia'da toplananlara eşlik eden ve onlarla sohbet eden kadın anlamına geliyor. Orijinal metinde hetairizm sadece fuhuş anlamıyla kullanılıyor. (ç.n.)

frère (*aîné* büyük, *puîné*[58] [57] ve *cadet* küçük[59] [58]); *aînée* ve *cadette* büyük ve küçük kız kardeş.[60] [58] *Sanskritçe. ağabey* ve *küçük erkek kardeş* (*agrajar* ve *amujar*) benzer şekilde kız kardeş için (*agrajri* ve *amujri*). Yunan ve Latince vs. lehçelerde büyük ve küçük erkek ile kız kardeş için ortak terimler olmuş olsa da, *daha önceden kişi kategorilerine uygulanmış olmaları* onları sadece öz erkek ve kız kardeş için kullanılmaz hale getirir.

Aryan lehçelerinde büyükbaba için ortak bir terim yoktur. *Sanskr. pitameha, Yun. pappos* (παππος), *lat. avus*, *Rus. djed*, *Gal. hendad*. *Bir önceki sistemde* (Turan) terim sadece büyükbaba, erkek kardeşleri ve birçok erkek kuzenlere değil büyük annenin erkek kardeşleri ve birçok erkek kuzenine uygulanıyordu; bu yüzden *tek eşlilik altında doğrusal bir büyük baba ve ced* gösteremiyor.

Aryan lehçelerinde amca ve teyze için soyut olarak terim yok ve anne ve baba tarafından *amca (dayı) ve teyze (hala) için özel terim yok. Sanskr. Pitroya, Yun. patros* (πατρως.), *lat. patruus*, *Slavca: stryc*, *Anglo-Saxon, Belçika dilinde, Almanca* amca için *eam, oom, oheim. Esas Aryan dilinde dayı* için terim yok, barbar kabileler arasında *gens tarafından* bu kadar ön plana alınan bir ilişki. Eğer bir önceki sistem *Turansa*, bunun için zorunlu bir terim, ama *annenin öz erkek kardeşi ve birçok erkek kuzeni* ile sınırlıysa; *kategori* çoğunun tek eşli sistemde amca olması bile imkânsızken birçok kişiyi dâhil eder.

Bununla birlikte *Turan sisteminin* daha önceki mevcudiyeti (*kategoriler* olarak) tek eşlilik temelinde *betimleyici sisteme* geçişi açıklar. Tek eşlilikte her ilişki *spesifiktir*, *bunların yeğen olarak erkek kardeşin oğlu*, amca için *babanın erkek kardeşi*, kuzen için *babanın erkek kardeşinin oğlu gibi birincil terimleri ya da kombinasyonları aracılığıyla* kişiler yeni sistemde tarif edilir. Aryan, Sami ve Ural
18 ailelerinin bugünkü sisteminin *kökeni* budur. Bugün içerdikleri genellemeler | daha sonraki kökendendir. Malaya ve Turan sistemine sahip *bütün kabileler*, bir kişinin diğeriyle nasıl bir ilişki içerisinde olduğu sorulduğunda, *akrabalıklarını aynı formülle tarif etti*; bir kandaşlık sistemi olarak değil, ilişkilerin kökenine gitme aracı olarak. *Bundan çıkarılacak sonuç*: tek eşli sistemlerin Aryanlarda vs. ortak kuruluşundan sonra *bunlar eski betimleyici biçimi kullanır*, Turan sisteminde her zaman kullanımda ve bunu yararsız ve *ardıllar için yararsız ve yanlış diye* bir kenara attılar.

Bugünkü sistemin kökeninin salt betimleyici olduğuna kanıt: *Erse* –tipik Aryan biçiminde, *Estonca* –tipik *Ural*- hâlâ betimleyicidir. *Erse*'de kan bağı ilişkileri için terimler sırf *birincil*: *baba ve anne, erkek kardeş ve kız kardeş, oğul ve kız*. Diğer tüm akrabalıklar bu terimler yoluyla *tarif ediliyordu*, *ters sıradan* başlayarak: mesela *erkek kardeş, erkek kardeşin oğlu, erkek kardeşin oğlunun oğlu*. Aryan sistemi tek eşlilikteki var olan ilişkileri gösterir, çocuğun baba soyunun bilindiğini varsayar.

Daha sonra Keltçeden özünde farklı bir betimleme yöntemi yeni sisteme

eklemlenir: fakat radikal özellikleri değiştirilmeden; Roma etkisinin yayıldığı farklı Aryan ulusları yoluyla benimsenmiş, *Romalı siviller* tarafından sunulmuş. *Slav sistemi Turan kökenli*, tamamen kendine has özelliklere sahip (bkz.: *kandaşlık sistemleri* vs. s. 40)

Roma Usulü Değişiklikler. amca ile dayı ayrışıyor, bunun için özel terimlerle birlikte, *büyük baba için nepos'un bağlaşığı olarak* bir terim bulundu. Bu terimlerle ve birincil terimlerle uygun eklemelerle bağlantılı olarak şecere ilişkilerini ve her bireyin akraba topluluğunu içeren birinci ila beşinci yansoy şecerelerini sistematize edebildiler.

Arap sistemi de Roma sistemine benzer süreçlerden geçiyor ve benzer sonuçlar elde ediliyor.

Doğrusal şecerede *egodan tritavus'a ecdadın altı kuşağı* ve *ego'dan trinepos'a aynı sayıda ardıl*, betimlemelerinde sadece *dört radikal terim* kullanıldı. Daha geriye gitmek gerekli olsaydı, *tritavus* betimleme için yeni bir başlangıç noktası olacaktı: *tritavi pater*'den *tritavi tritavus*'a, doğrusal şecerede Ego'nun 12. ceddi, erkek; ayrıca *trinepotis trinepos* vs.

1. Yansoy şecere erkek: frater, fratris filius; *fratris nepos*; *fratris pronepos*, *fratris trinepos*'a kadar; 12. ardıla geldiğinde *fratris trinepotis trinepos*. Bu basit yöntemle *frater* bu şecerede ardılın kökü haline getiriliyor.

Aynı şecere: kadın: soror, *sororis filia*, *sororis neptis*, *sororis proneptis*, *sororis trineptis*'e kadar (6. Derece) ve *sororis trineptis trineptis* (12. ardıl) iki şecere de *pater*'den gelir ama betimlemede erkek ve kız kardeşi ardılın kökü yaparak şecere ve iki kolu birbirinden ayrı tutulur ve *her kişinin Ego'yla ilişkileri* spesifikleştirilir.

2. Yansoy şecere: baba tarafından erkek: babanın *erkek kardeşi*, *patruus*, *patrui filius*, *p. nepos*, *p. pronepos p. trinepos*, *patrui trinepotis trinepos'a kadar. Patrui filius*'a *frater patruelis* de deniyor ve halk dili kullanımında *consobrinus* (kuzen)

Pand. Lib. XXXVIII, *tit. 10* "Item fratres patrueles, sorores patrueles, id est qui quaeve ex duobus fratribus progenerantur; item consobrini consobrinae, i dest qui quaeve ex duobus sororibus nascuntur (quasi *conso<b>rini*); item *amitini amitinae*, id est qui quaeve ex fratre ex sorore propagantur; sed fere vulgos istos omnes communi appellatione consobrinus vocat."[61] [59]

Baba tarafından kadın. Babanın kız kardeşi; *amita*, *amitae filius*, *a. neptis*, *a. trineptis*, *a. trineptis trineptis*. Amitae filia için özel terim *amitina*.

19 *3. yansoy şecere, erkek baba tarafından:* büyükbabanın erkek kardeşi –*patruus magnus* (bu ilişki için bugün var olan hiçbir dilde kökensel bir terim yoktur); *patrui magni filius*, *nepos*, trinepos, patrui magni trinepotis trinepos'la biter. | Aynı şecere kadın (baba tarafından) *amita magna*'yla başlar, büyük hala vs.

4. ve 5. Yansoy şecereler (baba tarafından) *sırasıyla patruus maior* (büyük büyükbabanın ağabeyi) ve *patruus maximus* (büyük büyük büyükbabanın ağabeyi) ile başlar.

Sonra şöyle devam eder: *patrui maioris* filius, *trinepos*'a kadar ve *patrui maximi filius'tan trinepos'a kadar.*

Kadın kolları (baba tarafından) sırasıyla *amita maior* ve *amita maxima*'dan başlar.

Anne tarafından akrabalar için birinci yansoy şeceresi kadın doğrusal şeceresi erkeğinkinin yerine geçerken soror vs. aynı kalıyor.

İkinci yansoy şeceresi (anne tarafından): *avunculus* (dayı), *avunculi filius, nepos, trinepos vs.*

Kadın kolunda (anne tarafından): *matertera* (teyze), materterae *filia, neptis, proneptis, trineptis* vs.

Üçüncü yansoy şeceresi, erkek ve kadın (anne tarafından) sırasıyla şunlarla başlar: *avunculus magnus* ve *matertera magna.*

Dördüncü ——— ... *avunculus maior* ve *matertera maior* ile.

Beşinci ——— ——— *avunculus maximus* ve *matertera maxima* ile.

Bunlarla ilişkili olarak *tek eşli aile* şunu sunar: *toplum ilerlerken ilerlemeli ve toplum değişirken değişmelidir*, geçmişte değişmiş olsa bile. O toplumsal sistemin bir varlığıdır... *cinsiyetlerin eşitliği yakalanana kadar* daha da gelişmeye yetkin olduğu varsayılabilmelidir. Tek eşli aile uzak gelecekte toplumun gerekliliklerine cevap veremeyecek duruma gelirse, medeniyetin sürekli ilerlediği varsayıldığında, ondan sonra gelecek olanın doğasını öngörmek imkânsız olacaktır. (491, 492)

Kısım III. Böl. IV Aileyle İlintili Kurumların Sırası.

Sıranın birinci aşaması.

I) *Serbest Cinsellik.*

II) *Erkek ve Kız kardeşlerin bir grupta iç evliliği, öz ve yansoy şunu doğurur.*

III) *Kandaş aile (ailenin ilk aşaması) şunu* doğurur:

IV) *Kandaşlık ve Hısımlık için Malaya Sistemi*

Sıranın İkinci Aşaması.

V) *Cinsiyet Temelinde Örgütlenme ve Punaluan Göreneği, erkek ve kız kardeşlerin iç evliliğini sınırlandırarak şunu doğurur:*

VI) *Punaluan Ailesi (Ailenin İkinci Aşaması)* şunu doğurur:

VII) *Erkek ve kız kardeşleri evlilikten dışlayan gentes örgütlenmesi.* Şunu doğurur:

VIII) *Turan ve Ganowanian Kandaşlık ve Hısımlık sistemleri.*

Sıranın Üçüncü Aşaması:

IX) *Gens örgütlenmesinin artan etkisi ve hayat tarzındaki gelişmesi, insanlığın bir kısmını Barbarlığın alt Seviyesi'ne çıkarırken, şunu doğurur:*

X) *Tek tek çiftlerin evliliği, ama birlikte yaşamak zorunlu değil,* şunu doğurur:

XI) *Syndyasmian Ailesi (Ailenin Üçüncü Aşaması).*

Sıranın Dördüncü Aşaması:

XII) *Sınırlı alanlardaki ovalarda çobanlık hayatı,* şunu doğurur:

XIII) *Patriyarkal aile (Dördüncü fakat istisnai aile aşaması)*

Sıranın Beşinci Aşaması:

XIV) *Mülkün Doğuşu ve arazilere üst soy ardıllığın yerleşmesi,* şunu doğurur:

XV) *Tek eşli aile (ailenin beşinci aşaması),* şunu doğurur:

XVI) *Aryan, Sami ve Ural kandaşlık ve hısımlık sistemi Turan sistemini devirir.*

I) Serbest cinsellik. Sürüler halinde yaşamak; evlilik yok; o sıralarda yaşayan yabanılların en alt seviyesinin de çok altında; yeryüzünün belli yerlerinde bulunan daha *kaba çakmak taşı aletleri,* o sırada yaşayan yabanıllar tarafından kullanılmıyordu, insanlık halinin uç ilkelliği görülüyor, daha sonra insan ilkel habitatından ortaya
20 çıkıyor ve balıkçı olarak kıta sahalarına yayılıyor.–İlkel Yabanıl. | *Kandaş Aile*[62] [60] ... *serbest cinselliği tanımlanmış sınırlar içerisinde kabul ediyor ve en dar sınırları değil,* organizması yoluyla araya set çektiği *daha kötü bir koşula*[63] [62] işaret ediyor[64] [61].

V)'e Evlilikle birleşmiş Avustralyalı erkek ve kadın sınıflarında punaluan grupları bulunuyor. *Hawaiililer arasında* da, ifade ettiği evlilik göreneğiyle, aynı grup bulunuyor. Punaluan[65] [63] *ailesi,* her durumda olmasa da, teorik olarak dışarıda bırakılmış öz erkek ve kız kardeşler istisna sayılmak üzere, daha önceki <kan>daşlarda bulunan aynı kişileri dâhil ediyordu.

VII)'ye gentes olarak örgütlenme. Avustralya sınıflarında punaluan grubu geniş ve sistematik bir skalada bulunuyor[66] [64]; insanlar *gentes* olarak da örgütlendi. Burada punaluan ailesi *gens*'ten *daha eskidir* çünkü *gens* öncesi sınıflara dayanır... *Turan sistemi hem punaluan ailesi hem gens örgütlenmesinin* hayata geçmesini gerektirir.

X) ve XI)'e Yabanıllık devresi sona ermeden önce evli kişi gruplarını daha

küçük bölümlere indirgeme eğilimi, çünkü *Barbarlığın Alt Seviyesi'nde syndyasmian ailesi* daimi bir fenomen haline geldi. Görenek daha ileri yabanılı *bir dizi zevce*[67] [65] *arasından birini esas zevcesi olarak kabul etmeye götürdü*; bu zamanla eşleşme ve bu zevceyi ailenin varlığını sürdürmesinde bir refakatçi ve dost haline getirme konusunda bir görenek olarak olgunlaştı... *Eski evlilik sistemi, punaluan grubunun* yavaş yavaş ortadan kalkmasıyla daha dar sınırlara gerilese de, medeniyetin eşiğine ilerleyecek aile tarafından hâlâ sarılıyordu... *Sonunda insanlığı medeniyette de hâlâ aile üzerindeki kara bir gölge olarak takip eden yeni bir hetaerizm formuna doğru ilerleyerek ortadan kalktı*... Syndyasmian ailesi *gens*'ten biraz sonradır ve *gens* onun üretiminde büyük ölçüde faydalı olmuştur.

Columbia[68] [66] *Nehri*'nden *Paraguay*'a kadar, *Yerli Amerikalı* ailesi genelde *syndyasmian* ailesiydi, istisnai bölgelerde *punaluandı* ve belki de hiçbirinde *tek eşli* değildi.

XIV)'e İnsanlığın medeniyetinde *mülkün etkisini* abartmak imkânsız. Aryan ve Sami uluslarını barbarlıktan medeniyete çıkaran güçtü...[69] [67] *Devletler ve yasalar* onun yaratılışına, korunmasına ve uygulanmasına birincil referans göstererek *inşa edilmiştir*. İnsan köleliğini, kendi üretiminde bir araç olarak sunmuştu. Mülkün verasetinin mülk sahibinin çocuklarına geçmesi uygulamasının kurulmasıyla katı tek eşli ailenin ilk kez mümkün olması söz konusu oldu.

XV)'e Tek eşli aile. Son olarak kurumsallaştığında, bu aile çocukların baba soyundan gelmesini güvence altına alır, *gerçek ve kişisel mülkün bireysel mülkiyetini ortak mülkiyetle ikame eder* ve *erkek soyundan gelen kişilere verasetin yerine sadece evlatlar için veraset*. Modern toplum tek eşli aileye dayanır.

Diğer bütün büyük herifler- bunlar arasında *Sir Henry Maine* de vardı- İbrani ve Latin tiplerini (patriyarkal aile) en erken örgütlenmiş toplumu üreten şey olarak alır... *barbarların ve yabanılların varoluşunu* açıklamada *insanın dejenere oluşu* hipotezi bununla bağlantılı. Ama *icatlar ve keşifler sırayla geliyor*; *yay kirişinin*[70] [68] bilgisi *yay ve oktan* önce olmalı; nasıl barutun tüfekten, buharlı trenin tren yolundan ve buharlı gemiden önce olması gerektiği gibi; yani *varlıklarını sürdürme usulleri* birbirlerini uzun zaman dilimleri içerisinde takip eder ve *insan araçları* demirden yapılmadan önce *çakmaktaşı ve taş biçimlerinden geçmiştir*. *Kurumlar* da öyle

---

IV. Kısım (Mülk Fikrinin Büyümesi)

Böl. I Verasetin üç kuralı

"*Mülke dair en erken fikirler (!)*" *birincil ihtiyaç olan varlığı sürdürmenin temini* ile yakından alakalıdır. *Mülkiyet nesneleri* zorunlu olarak her "birbirini takip eden etnik dönem"de *varlığı sürdürme araçlarının bağlı olduğu zanaatın artışıyla* çoğalır. *Büyüme* ve *mülkiyet buluş ve keşiflerin ilerlemesiyle* adım adım birlikte ilerler. Her etnik

dönem *sadece buluş sayısında değil*, buradan kaynaklanan *mal mülkün çeşitliliği ve miktarında da kendisinden* önce *gelenlere göre ciddi ilerleme* kaydeder. *Mülk biçimlerinin çokluğuna mülkiyet ve verasetle ilgili belli düzenlemelerin artması* eşlik edebilir. *Mülkiyet ve verasetin dayandığı bu kurallara bağlı görenekler toplumsal örgütlenmenin koşulu ve ilerlemesi tarafından belirlenir.* Mülkün büyümesi, insan ilerlemesindeki çeşitli
21 etnik dönemlere işaret eden buluşların artışıyla, | *keşiflerle ve toplumsal kurumların gelişimiyle* yakından alakalıdır (525, 526)

[1)] *Yabanıllık Seviyesinde Mülkiyet.*

İnsanlık, *ateşten bihaberken, eklemlemeli dili* yokken ve *sonradan yapılma silahlara* sahip değilken... yeryüzünde *gelişigüzel bulduğu meyvelere* bağlıydı. Yabanıllık döneminde, yavaş ve hızlı fark etmeden *işaret dilinden* ve *kusurlu seslerden eklemlemeli konuşmaya* geçtiler, ilk *silah* olarak *sopadan* (Keule) çakmak taş uçlu mızrağa ve sonunda yay ve oka; çakmak taş *bıçaktan* ve *keskiden taş balta* ve *kazmaya*; ateşle yemeği pişirme aracı *sepetçi söğüdü* (Korbweide) ve *kamıştan yapılma sepetten kille kaplanmış sepete* ve *son olarak çömlekçilik sanatına.*

Varlığı sürdürme araçlarında, sınırlı bir habitattaki doğal meyvelerden, denizden gelen pullu balık ve kabuklulara ve *son olarak katran yoncalarına ve avlara* ilerlediler.

Yabanıllık seviyesinde şunlar daha da gelişti: *ağacın liflerinden ip ve yay yapma; bitki posasından bir kumaş tipi, tabaklanmış derinin giyecek ve çadır kaplama için kullanılması; direkten yapılan ve liflerle kaplanarak ya da taştan araçlarla ortadan ikiye ayrılmış kalaslarla inşa edilen ev. Daha önemsiz buluşlar* arasında *yangın söndürecek araç* (ateş yakmak temel buluşken her şey tersyüz olmuş), *mokasen* (Yerli Amerikalıların tabanı olmayan ve geyiğin yumuşak derisinden yapılan ayakkabı için kullandığı kelime) ve *kar ayakkabısı.*

Bu dönemde insanların çoğalan tüketim araçları temelinde yüksek sayıda çoğalması (ilkel duruma karşıt olacak biçimde), *kıtalar boyunca bunların yayılması. Toplumsal örgütlenmede kandaş sürüden gens olarak örgütlenmiş kabilelere ilerleme, esas devlet kurumlarının çekirdeğine sahip.*

Yabanılların en gelişmiş bölümleri *sonunda örgütlenmiş gens toplumuna evrildi* ve *bir orada bir burada köylerde yaşayan küçük kabileler olarak gelişti...* kaba enerjileri ve daha kaba zanaatları esas olarak varlığı sürdürmeye adanmıştı; henüz *savunma için köylerin etrafına set çeken kazıklar* (Pfahlwerk), *nişastalı yiyecek yok, hâlâ yamyamlık var.* –İlerleme "*potansiyel olarak*" *yoğundu*, kendi içinde dilin, devletin, ailenin, dinin, ev mimarisinin, mülkiyetin *ilkel temellerini* taşıyordu; benzer şekilde hayat tarzının esas çekirdeklerini de.

Yabanılların mülkü çok değil; kaba silahlar, kumaşlar, kap kacaklar, kıyafetler, çakmak taşı, *taş* ve *kemikten araçlar* ve "*kişisel süsler*" *temel mal mülk birimleri.* Mal mülk için az koşul var, mal mülk sahibi olma tutkusu yok; *studium lucri* [-kâr hırsı ç.n.] yok, artık bu tip bir güdülenme *insan zihninde bir güç.*

Aşiretler topraklara ortak olarak sahip, kalabalık konutlar yaşayanların ortak olarak elinde.

Sahip olma tutkusu salt kişisel olan eşyalar üzerindeki doğmakta olan güçleri besliyor, *buluşların* yavaş yavaş ilerlemesiyle artarak. *En değerli sayılanlar, ruhlar* âleminde *kullanılmaya devam etsin diye merhum mal sahibinin mezarına gömülüyor.*

X *Veraset*: ilk büyük kuralı *gentiles*[*] *arasında merhum bir kişinin etkilerini yayan gens kurumuyla* geliyor. *Hemen hemen her zaman en yakın akraba tarafından alınır* ama *genel ilke malın merhumun gens'inde kalmasıdır*[71] [69] ve bu *gens* üyeleri arasında dağıtılmasıdır. [*Grek, Roma gentes'inin medeniyetinde*[72] [70] *kaldı*]. Çocukların vesayeti annelerinden geliyor ama babaları olduğu varsayılan kişiden hiçbir şey almıyorlardı.

II) Barbarlığın Alt Seviyesi'nde Mülk

Temel buluşlar: çömlekçilik zanaatı, parmakla örme ve *Amerika'da* nişastalı yiyecek (*mısır*) ve bitkilerin sulama yöntemiyle *yetiştirilme sanatı* [Doğu yarıkürede eşiti olarak başlıyor: *hayvanların evcilleştirilmesi*, büyük buluşlar yok. *Dikey ve çapraz dokuma ipliklerini* (Kette u. Einschlag) *parmakla örme* bu döneme aitmiş gibi görünüyor, en büyük buluşlardan biri ama *zanaata yabanıllık döneminde rastlanmadığı kesin biçimde kanıtlanamıyor.*

Irokualar ve aynı seviyedeki diğer Amerika kabileleri, *karaağaç ve ıhlamur ağacı liflerinden yapılma ince sicimler kullanarak, mükemmel kalitede dikey ve çaprak dokuma ipliklerini dokuyarak kemer ve sırt askısı imal ediyordu.*

O zamandan bu yana insan ailesini giydiren *bu buluşun ilkeleri mükemmel biçimde gerçekleştirildi*; ama *bunu dokuma elbise üretimine yaymayı başaramamıştır.*

Hiyeroglif ilk kez bu dönemde ortaya çıkmış gibi görünüyor; *daha önce kökenleri varsa da*, tam bu zamanda çok önemli bir gelişme sergiliyor. *Bu alanda bununla bağlantılı buluşlar dizisi*:

22 *1) Jest dili ya da kişisel sembol dili.* 2) *hiyeroglif ya da tekil semboller.* 3) verte/[**] | 3) *hiyeroglifler ya da teamüllere dayanan semboller.* 4) *fonetik gücün hiyerogliflen ya da bir hecede kullanılan fonetik semboller.* 5) *fonetik alfabe* ya da yazılı sesler.

Kopan anıtlarındaki karakterler görünen o ki *teamüllere dayalı semboller* derecesinden hiyerogliflerdir ve *Amerikalı aborijinler* fonetik alfabeye giden yoldan bağımsız *ilk 3 formu* uyguluyor.

Köyü savunmak için kazık çakarak sınır çizme ve artık ölümcül bir misil haline gelen oka karşı savunma olarak[73] [71] *tabaklanmamış deriden kalkan, etrafını kaplayan taşlarla ya da geyik boynuzlarının sivri uçlarıyla donanmış çok çeşitli*

[*] Gentile, Kutsal Kitap'ta geçtiği üzere yaygın olarak, özelinde Greklere ve Romalılara yoğunlaşırken, Yahudi olmayan kişiler, paganlar için kullanılır. Metinde kullanımı 'gens'ten gelen' anlamını taşıyor. (ç.n.)
[**] Lat. verto (geri dönmek) fiilinin birinci tekil şahıs emir kipi. Marx, kendine hatırlatmak üzere not düşmüş. (ç.n.)

savaş sopaları bu döneme ait gibi görünüyor. Her halükarda keşfedildiklerinde Barbarlığın Alt Seviyesi'nde Yerli Amerikalı Kabileleri arasında *yaygın olarak kullanılıyordu.* Çakmak taş ya da kemik uçlu mızrak *orman kabileleri* arasında yaygın bir silah değil, gerçi bazen kullanılıyor; mesela *Ojibwalar* çakmak taş ya da kemik uçlu kargı ya da mızrak, She-mä-*gun*, kullanıyordu. *Ok ve yay ile savaş sopası* bu seviyedeki Yerli Amerikalıların temel silahları.

Çömlekçilikte bazı ilerlemeler, yani üretilmiş araçların artan boyutu ve süslemeleri; *Creekler* 2'den 10 galona kadar *toprak kap kacak* yapmıştı; *Irokualar küplerini ve çubuklarını düğme olarak eklenmiş insan yüzü minyatürleriyle* süslüyorlardı; bütününde bu dönemin sonuna kadar çömlekçilik son derece kaba kalıyordu.

Ev mimarisinde ebat ve inşa tarzında gözle görülür ilerleme.

Daha önemsiz buluşlar arasında: kuş vurmak için hava tüfeği, mısırı *una çevirmek için tahta havan ve boya hazırlamak için taş havan.*

Tütün kullanımı için toprak ve taş çubuk.

Yüksek kalitede kemik ve taş aletler, taş çekiç ve tokmaklarla (tokmaklar ağır tahta çekiçlerdir), *kulp*, ve tabaklanmamış derinin çevrelediği taşın üst kısmı ve *kirpi dikenleriyle süslenmiş mokasen ve kemerler.*

Bu buluşların bir kısmı muhtemelen *Orta Seviye'deki kabilelerden ödünç alınmış*; çünkü *sürekli tekrarlanan bu süreç yoluyla daha ileri kabileler aşağıdakiler*, ne kadar hızlı ilerleme araçlarını benimseyebilir ve uygulayabilirse, alttakileri yukarı çekebildi.

Mısır ve bitkilerin yetiştirilmesi insanlara *mayasız ekmeği* verdi, *Yerli Amerikalı succotash*'ı (yeşil mısır ve kuru fasulye karışımı spesyalite) ve *mısır lapası* da (Maissmuss) *yeni bir tür mülk, ekilmiş biçilmiş topraklar ya da bahçeleri sunmaya başlıyordu.*

Bir kabile topraklara ortaklaşa sahip olsa da, artık birey ya da grup üzerinden tanınan ve verasetin bir konusu olan mülkiyet hakkı tanınıyordu. Ortak bir hanede birleşen grup çoğu zaman aynı gens'tendi ve veraset kuralı onu *akrabalıktan ayırmaya* izin veremezdi.

Veraset: Zevç ile zevceyi birbirinden ayıran mülk ve kişisel eşyaları sırasıyla ait oldukları *gens*'te[74] [72] ölümlerinden sonra varlığını sürdürüyordu. Zevce ve evlatlar, zevç ve babadan hiçbir şey almıyordu (ve tam tersi). *Irokualarda* bir adam ölsün ve zevcesi ile çocuklarını geride bıraksın, *malı mülkü kendi gentilis*'inde *paylaşılıyordu öyle ki kız kardeşleri, onların evlatları ve bu evlatların dayıları mal mülkün çoğunu alabilsin, erkek kardeşleri* bunun küçük bir kısmını alıyordu. *Bir zevce ölsün* ve zevcini ve evlatlarını geride bıraksın, çocukları, kız kardeşleri, annesi ve annesinin kız kardeşlerine miras kalmış kişisel eşyaları; *büyük bölümü* çocuklara veriliyor; *her halükarda mülk gens içerisinde kalıyor. Ojibwahlarda* annenin kişisel eşyaları onları kullanabilecek kadar büyümüşlerse evlatları arasında paylaştırılıyor yoksa evlat olmadığı durumda bunlar, *erkek kardeşleri dışlayacak*

biçimde, kız kardeşlerine, annesine ve annesinin kız kardeşlerine gidiyordu. *Ojibwahlar nesli erkek şeceresi üzerinden gelecek biçimde değiştirdilerse de, ardıl kadın şeceresinden olduğunda* vesayet *hüküm süren kurala uyuyordu.*

Mal mülk çeşitliliği ve miktarı yabanıllıkta daha fazla, ama henüz vesayetle ilgili güçlü bir hissiyat geliştirecek kadar güçlü değil.

Dağıtımlarda mal mülkü geri kalan gentiles'i *dışlayacak biçimde erkek tarafından akrabalara veren ikinci büyük vesayet kuralının usulünün çekirdeği.* Erkek tarafından gelme ve erkek tarafından akrabalık artık *nesli erkek şeceresi üzerinden* varsayar. Her iki durumda bizzat ilkenin kendisi ama kişiler dâhil edildi –farklı. Kadın şeceresinde nesille, nesillerinin izini sadece vasiyeti olmayan ortak cetten gelen kadınlar üzerinden sürebilen erkek tarafından gelen kişiler; diğer durumda nesillerini sadece erkekler yoluyla çizebilenler. *Bu, erkek tarafı akrabalığının temelinde yatan aynı ve ortak cetten gelen doğrudan nesil yoluyla, verili bir şecerede, gens içerisindeki kişilerin kan bağı.*

Eşzamanlı olarak, *gelişmiş Yerli Amerikalı kabilelerde gentilis vesayetine karşı aşırı bir tepki* baş göstermeye başladı, bazıları bunu tamemen rafa kaldırdı ve *sadece evlatlara vesayet ile ikame etti. Irokualarda, Creeklerde, Cherokeelerde, Choctalarda, Menomineelerde, Crowlarda ve Ojibwalarda* bu aşırı tepkinin kanıtları.

Barbarlığın bu eski dönemlerinde *yamyamlığın dikkat çekici derecede azalması*; *yaygın adet olmaktan çıkıyor*; bu dönemde ve Orta Dönem'de *savaş* âdeti olarak kalıyor. Bu biçimiyle yamyamlığa *A.B.D.'nin, Meksika'nın ve Orta Amerika'nın başlıca kabilelerinde rastlanıyor.* Nişastalı yiyeceğin esas gıda olarak kullanılması insanlığı bu yabanıl gelenekten uzaklaştırıyor.

I) ve II) *yabanıllık seviyesi ve Barbarlığın Alt Seviyesi*, bu *iki etnik dönem*, dünya üzerindeki insanlığın tüm varlığının en az beşte dördünü kapsar.

Alt Seviye'de insanlığın daha üstün özellikleri gelişmeye başlar: *kişisel haysiyet, hitabet yeteneği, dini hassasiyet, doğruluk, erkeklik ve cesaret karakterin bugün de ortak özellikleri, ama aynı zamanda karamsarlık, kalleşlik ve bağnazlık. Kişisel tanrılara ve bir Yüce Ruh'a dair belli belirsiz bir algıyla dinde temel ibadet, kaba vezin oluşturma, insanların ortak konutları ve mısır ekmeği* bu döneme girer. Bu, ayrıca fratriler ve *gens*'ler halinde örgütlenen *syndyasmian ailesini ve kabileler konfederasyonunu doğurdu.* İmgelem, insanlığın yükselmesine bu kadar büyük bir katkıda bulunan bu fakülte, artık ırk üzerinde çoktan güçlü bir uyaran olmaya başlamış, *yazıya dökülmemiş mit, efsane ve gelenekleri üretiyordu.*

III. Barbarlığın Orta Seviyesinde Mülk

Bu döneme dair kanıt diğer dönemlere nazaran tamamıyla kayıptır. Keşfedildikleri çağda barbar bir *görkemle Kuzey ve Güney Amerika Köy Yerlileri* tarafından sergileniyordu.

Bu çağ, *Doğu Yarıküre*'de *hayvanların evcilleştirilmesiyle, Batı'da kerpiç tuğlalardan* (Luftziegel) ve (bazı bölgelerde de katmanlar halinde yerleştirilmiş *taş*tan) *yapılma*

büyük ortak konutlarda yaşayan Yerli Amerikalı köylülerin tezahür etmesiyle açılır.

Yapay kanallar gerektiren, sulama yoluyla mısır ve bitki yetiştirilmesi ve massedilene kadar suyu muhafaza edecek çapalanmış kabartılardan sıralarla kare kare düzenlenmiş bahçe yatakları.

Bahsedilen *köylü Yerli Amerikalıların* bir kısmı, keşfedildiğinde, *bronzu yapmıştı*, bu onları demir eritme sürecine yaklaştırmıştı.

Bir kale niteliğine sahip ortak konutlar Aşağı Seviye'nin köy çitleri ile Üst Seviye'nin surlu şehri arasında orta bir konumdaydı. Kelimenin gerçek anlamıyla *Amerika'da bir* şehir keşfedilmediğinden.

Savaş sanatında savunma dışında büyük bir adım yok, *büyük evlerin inşasıyla* Yerli Amerikalılara saldırıyı imkânsızlaştırıyor.

Şunları *bulmuşlardı: pamukla doldurulmuş yorgan* (*escaupile*'ler), ayrıca oka karşı kalkan ve çift *taraflı kılıç* (*macuahuitl*), *her taraf tahta bıçak ağız içine geçirilmiş dik çakmak taşı uçlardan sıra* oluşturuyordu. Bir sebepten hiçbir zaman yaygın biçimde kullanılmamış *bakır balta ve keskileri* olmasına rağmen, hâlâ *ok ve yay*, *mızrak*, *savaş sopası*, çakmak taşından *bıçaklar* ve *nacaklar* ve *taş aletler* kullanıyorlardı.

Mısır, kuru fasulye, kabak ve *tütüne pamuk, biber, domates, kakao* ve *bazı meyvelerin* bakımı da eklenmişti. Bira[75] [73] *agave* (Meksika *agave*'ı) *suyunu fermente ederek* yapılıyordu. *Irokualar* gerçi *akçaağaç* (*Ahornart*) özü fermente *ederek* üretmişti.

Seramik sanatındaki gelişmiş yöntemler yoluyla *birkaç galon muhafaza etme kapasitesi olan toprak kaplar* üretildi, zarif bir doku ve üst düzey bir süslemeyle. Bol bol *kâse*, *kap*, *su kâsesi* imal ediliyordu.

Yerel metallerin keşfi ve kullanımı ilk önce süs için, son olarak bronz balta ve keski gibi *aletler ve araçlar için*, bu döneme aittir. Amerika'da bu metallerin muhtemelen *üfleme borusu* (Blaserohr, Pustrohr) ve *maden kömürü* kullanımıyla *maden eritme kabında kalıplar halinde dökerek* eritme, *bronz*, *kaba taş heykeller* ve *dokunmuş pamuklu elbise üretimi* (*Hakluyt: Coll. Of Voyages*. III, 377), *yontma taştan evler*, ölmüş liderlerin mezarlıkları üzerine kazınmış ideograf ya da hiyeroglifler, *zamanı ölçmek için takvim*, *mevsimleri belirlemek için gündönümü taşı*, *devasa duvarlar*, *lamanın, bir köpek cinsinin, hindinin ve diğer kümes hayvanlarının evcilleştirilmesi* aynı döneme aittir.

Hiyerarşiye göre örgütlenmiş, *kostüme*[76] [74] *göre ayrıştırılan bir rahiplik*; *tanrıları temsil edecek idollerle kişisel tanrılar ve insan kurban etme* ilk bu dönemde ortaya çıkar.
24 | *İki büyük Yerli Amerikalı pueblo*'nun,[*] şimdiki *Meksika* ve *Cusco*'nun, 20.000'in üstünde sakini vardı, daha önceki dönemde bilinmeyen bir sayı.

Toplumda, *sivil ve askeri liderler arasında aynı devlette giderek artan sayıları* yoluyla *aristokratik öğe*, güçsüz biçimleriyle ve ilişkilerin karmaşıklığının artması.

---

[*] İspanyolca halktan kasabaya kadar geniş karşılığı olan, güneybatı A.B.D.'de yaşayan yerli Amerikalı cemaate verilen ad. (ç.n.)

Doğu Yarıküre: bu dönemde *yerli kabilelerini* görüyoruz, *evcil hayvanlarla* birlikte, *onları süt ve et ile besleyerek* ama muhtemelen bahçe ürünü ve nişastalı yiyecek olmadan. *Yaban atı, inek, koyun, katır, dişi domuz,*[77] bunların *yetiştirilmesi* büyük bir atılım sağlamıştı; davar ve sürüler içerisinde üretildiklerinde *daimi bir ilerlemenin kaynağı* haline gelmişlerdi. *Etkisi ilk olarak*, sürülerin yaratılması ve sağlanması için çoban hayatı oturmaya başlar başlamaz, *yaygınlaştı.* Genelinde *ormanlık bölge* olan Avrupa çobanlık durumuna adapte olamadı ama *Fırat* ve *Dicle*'nin ve Asya'nın diğer nehirlerindeki düzlük *yüksek Asya ovaları* çoban *kabilelerinin doğal evleri* oldu. Buraya doğal olarak evrileceklerdi; burada uzak Aryan ecdad, Sami çoban kabileleri gibi karşı karşıya geldikleri şeyi bulacaklardı.

Kültür, tahıllar ve *bitkiler, Batı Asya ve Avrupa'nın ormanlık alanlarındaki çayırlık düzlüklere* göçten önce mevcut olmalıydı. *Evcil hayvanlar için gereken ihtiyaçlar tarafından* onlara empoze edilen bu kültür artık hayat ereklerine eklemlenmişti (bu belki *Keltler* için geçerli değildir.)

Keten ve *pamuk dokumaları* ve *bronz araçlar* ve *silahlar* bu dönemde de Doğu Yarıküre'de görünüyor.

Barbarlığın Üst Seviyesi'ne geçişteki engeli aşmak için *bir kenarını ve ucunu tutmayı mümkün kılan metal araçlar* gerekli; bunun için *demir eritme sürecinin* bulunması gerekli.

Mülkiyet: kişisel mülkün büyümesinde büyük *artış* ve *kişilerin toprakla ilişkilerinde bir iki değişiklik. Toprak alanı hâlâ ortak olarak kabilelere aitti*; ama *bir bölümü artık devleti desteklemek için* bir kenara ayrılıyordu, diğeri *dini kullanımlar için* ve *daha önemli bir bölümü –halkın kendi varlığını sürdürmesini sağladığı bölüm, birkaç gens ya da aynı pueblo* içerisinde ikamet eden kişilerden oluşan cemaatler arasında bölünmüştü. Kimse kişisel olarak toprak ya da ev sahibi değildi ve istediği kişiye kendi gücüyle basit bir ödemeyle satma ve miras bırakma hakkına sahip değildi. *Evler ve topraklar üzerinde bireysel mülkiyet gentes ya da kişilerden müteşekkil cemaatlerin ortak mülkiyetini* dışlıyordu, *ortak konutlar ve ilgili ailelerin yerleşme modu.*

Laguna Pueblo Yerli Amerikalılarının yanında misyonerlik yapmış olan *Ped. Sam. Gorman* Historical Society of New Mexico hitabında şöyle der:

"*Mülk hakkı* ailenin kadın kısmına aittir ve anneden kıza o şecere içerisinde geçer. *Topraklara ortak olarak sahiptirler*, ama bir araziyi bir birey ekip biçtikten sonra onun bu arazi üzerinde onu *cemaatten birine satabileceği şekilde kişisel hakkı* doğar... *Kadınları genel olarak tahıl üzerinde kontrol sahibidir*, gelecekleri konusunda İspanyol komşularına oranla daha öngörülüdürler. *Genelde bir yıllık iaşeyi ellerinde bulundurmaya çalışırlar.*[78] [76] Ancak *iki yıllık kıtlık* birbirini takip ederse, Pueblolar *bir cemaat olarak* açlık çeker. (*Morgan s. 536*, n).

Mülk hakları, bireyler ya da ailelerde var, kendi (erkek ya da kadın) *gentiles* varislerine veraset haricinde *devrolunamaz*.

Moqui köyü Yerli Amerikalıları, 7 büyük pueblo ve bahçe hariç, artık *koyun, at ve katır sürülerine sahiptir ve diğer kişisel mala da hatırı sayılır miktarda* sahiptir; *birçok ebatta toprak kap* imal eder, mükemmel kalite ve tezgâhlarda *yün battaniyeler ve kendi imal ettikleri yün iplikleriyle. Binbaşı J. W. Powell, zevcin zevcenin ya da onunla evlilikten olma çocukların mülkü üzerinde orada hâlâ hak sahibi olmadığını* gösteren şu vakadan bahseder. Bir *Zunialı* bir *Oraybe kadınıyla* evlenir ve 3 çocuğu olur; kadın ölene kadar onlarla *Oraybe*'de yaşar. *Merhum eşinin akrabaları* adama zevcesine değil de kendisine ait olan *atını, elbiselerini ve silahlarını* ve birtakım battaniyeleri bırakarak, çocukları ve hane mülkünü kendi mülkiyetlerine geçirir. Adam, Pueblo'yu Powell'la birlikte *Santa Fe*'ye gitmek ve daha sonra *Zuñi*'deki kendi halkına geri dönmek için terk eder. –*Kadınların olduğu kadar erkeklerin de*, yerleşmiş oldukları ve belirli düzenlemelerle kendilerinden sonra gelecek akrabalarına bırakacakları pueblo evlerinin bu tip odalarına ve bölmelerine *mülk hakkı* olması
25 ihtimal dışı değil. | *İspanyollar* (yazarlar) güneyli kabilelerin toprak mülkiyetini kaçınılmaz bir karmaşa içerisinde bıraktı. *Kişilerden müteşekkil bir cemaate ait, mülk hakkı devredilemez ortak toprakta feodal toprağı*, şefte *feodal lordu* ve halkında onun vassallarını gördüler; toprağa ortak olarak sahip olunduğunu gördüler, *bizzat sahiplerinin cemaatine* değil –*gens*'e ya da *bir gens'in alt bölümüne*- değil.

Kadın şeceresindeki nesil, diğerlerinde, muhtemelen daha büyük kısmı, erkek şeceresinde nesle geçerken, *Meksika ve Orta Amerika kabilelerinin bazılarında* hâlâ devam ediyordu; *erkek şeceresinin nedeni mülk etkisi* yoluyla. Mayalarda nesil *erkek* şeceresindeydi, buna karşılık *Azteklerde, Tezkukanlarda, Tlakopanlarda ve Tlasklanlarda* hangi şecerenin olduğunu belirlemek zor.

Amerika'da *köy yerlilerinde* Teuctli idaresi vakasında olduğu gibi *arkaik yönetiminden geride kalanlarla* erkek şeceresinde ardıllık olduğu muhtemeldir. Bunlarda mülkü erkek tarafından gelen akraba arasında dağıtan ikinci *büyük veraset kuralının* geçerli olması beklenir. *Erkek akrabaların başındaki vefat etmiş bir kişinin evlatları* erkek şeceresinin neslinden olmalı ki (erkek akrabalar arasında) *daha büyük bölümü* alsınlar. Ama *salt varis* değillerdi (*diğer erkek akrabaların* dışlanmasıyla)[79] [77] Amerikalılar *Barbarlığın son (Üst) Dönemi*'ne hiç girmedi.

Böl. II (Kısım IV) Verasetin üç kuralından devam

Barbarlığın Üst Dönemi Doğu Yarıküre'de başladı.

Demir Eritme süreci; mekanik amaçlar için yeterli güç ve sertlik gerektiren bir metalin eksikliğinden bronza rağmen ilerleme durdu; ilk önce demirde bulunuyor. Buradan itibaren ilerleme daha hızlı.

IV) Barbarlığın Üst Seviyesi'nde Mülk

Bu dönemin sonu, yığınlar halinde mülk genelleştirildi –birçok tipi içeriyor,

bireysel mülk hakkı tarafından elde bulunduruluyor- *yerleşmiş tarım, imalat, yerel ticaret, yabancı ticaret yoluyla*, ama:

Eski ortak toprak mülkiyeti (kısmi uygulamalar hariç) *ayrı mülkiyete* yerini bırakmıyor.

Bu seviyede kölelik ortaya çıkıyor; *doğrudan mülk üretimiyle bağlantılı.* Bundan (kölelikten) İbrani tipi patriyarkal *aile* ve *baba erki altında Latin*[80] [78] *kabilelerinin benzer ailesi* ortaya çıkıyor, *Grek kabilelerindeki aynı ailenin uyarlanmış bir biçiminde de* aynı şekilde.

Bu yüzden, *tarla tarımı yoluyla ama varlığı sürdürmek için artan bollukta* halklar gelişmeye başladı, bir devlet altında *on binlerce* sayıya ulaşmışlardı, oysa daha önce sadece *birkaç bindiler. En çok arzulanan toprakların mülkiyeti* için mücadele önceden belirlenmiş *alanlarda ve kale tarafından korunan şehirlerde nüfus artışıyla* kabilelerin konuşlanması yoluyla yoğunlaştı. İleri savaş sanatı ve *maharetin ödüllerini* çoğaltıyor. Bu değişiklikler medeniyete yaklaşıldığını gösteriyor.

Greklerin, Romalıların, İbranilerin ilk yasaları –medeniyetin başlangıcından sonra- genel olarak *daha önceki deneyimlerinin adet ve görenek olarak cisimleştirdiği* sonuçları sadece *yasal uygulamalara* dönüştürüyorlardı.

Barbarlığın Üst Dönemi'nin sonuna doğru 2 tip mülkiyet hakkına meyil, *yani devlet yoluyla ve bireyler yoluyla. Greklerde* hâlâ elde bulundurulan *topraklar, bazıları ortak olarak kabileler* yoluyla, diğerleri dini uygulamalar için ortak olarak fratri yoluyla, diğerleri *ortak olarak gens* yoluyla ama *toprak yığın olarak ayrı ayrı birey mülkiyet hakkı altına alınmıştı. Solon'un zamanında Atina toplumu* hâlâ *gentilis*'ti, *topraklar* genelinde *onları ipotek altına almayı öğrenmiş* bireyler yoluyla elde tutuluyordu (*Plut. Solon*'da böl. XV. "semnunetai gar Solon en toutois oti tis te proupokeimenis (ipotek altına alıyorlardı) Σεμνύνεται γάρ Σόλων έν τούτοις δτι τής τε προϋποκειμένης ges orous (γης ορούς) [borçlunun eve ya da tarlaya meblağın yanında adını da belirtmesi gereken bir yazıyla koyması gereken, üzerine para borçlanmış olduğunu gösteren işaret]

Orous aneile pollakhi pepigpotas
Prosthen de douleuousa, nun eleuthera"[81] [79]

(Ορους ανεῖλε πολλαχή πεπηγότας · πρόσθ-εν δέ δουλεύουσα, νυν έλευ&έρα)

İlk kurulduklarından bu yana Roma *kabilelerinin bir kamu arazisi, Ager Romanus'u*, vardı ve topraklar dini amaçlı kullanım için *curia*, *gens* ve *ayrı ayrı bireyler tarafından* elde tutuluyordu. Bu toplumsal *kuruluşlar* ömrünü doldurduktan sonra, *onlar tarafından ortak olarak elde bulundurulan topraklar yavaş yavaş özel mülk oldu.*

Bu çeşitli mülkiyet biçimleri, en eski toprak tenure'ünün* *kabile tarafından ortak olarak elde bulundurulan toprak* olduğunu gösterir; *ekilip biçilmesine başlandıktan*

[*] tenure: feodal bir işletmede serflere işletmeleri için dağıtılan toprak. (ç.n.)

sonra gentes'in *hâkimiyetindeki kabile topraklarının bir kısmı* bölündü, bunlardan her biri *kendi payını ortak olarak elinde* bulundurdu; bunu zaman içerisinde *bireylere dağıtılan paylar* izledi ve *bu paylar son olarak ayrı ayrı bireysel mülkiyet olarak* olgunlaştı. | *Kişisel mülk*, genelinde, *bireysel mülkiyete tabiydi.*

Tek eşli aile Barbarlığın Üst Seviyesi'nde *Syndyasmian* ailesinden gelişmiş gibi görünüyor, *mülk artışı* ve *onun verasetiyle ilgili adetlerle* sıkı sıkıya bağlı. *Nesil erkek şeceresine doğru değişiyor*; ama *tüm mülkiyet, reel ya da kişisel*, ezelden beri olduğu üzere *gens'te irsî kalıyordu.*

İlyada. İlyada'da (V, 20)[82] [80]*ekilmiş tarlalar etrafında çitlerden*, yarısı *bağ*, kalanı *sürmek* için, (XIV (121)) *50 akrlık bir kapalı alandan* (pentikontoguos, πεντηκοντόγυος bahsediyordu (IX, 577) Tideus, kaynakları zengin bir malikânede yaşar ve bol bol tahıl üreten tarlaları vardır.

(*Morgan kabaca çit çekmenin* özel toprak mülkiyetini ispatladığına inanırken yanılır). *At cinsleri de* bir süredir mükemmellik dereceleri üzerinden birbirinden ayırt ediliyordu (V, 261) "zengin bir adamın sürüde sayısızca koyunu" (IV, 433), *basılmış para bilinmiyor*, yani *ticaret çoğu zaman takas*, şu satırlarda olduğu gibi: enthen ar' oinizonto ἐνθεν ἀρ' οἰνίζοντο (oinizao (οἰνάζω), orta çatıda* şarap satın almak) kari komoontes Achaioi, alloi men chalko (ἄλλοι δ'αἴθωνι) (*aere*,**), *alloi d'aithoni* (σιδήρω ἄλλοι δὲ ῥινοῖς) (muhteşem) *sidiro alloi de rinois* (ἄλλοι δ'αὐτῇσι βόεσσιν, ἄλλοι δ'ἀνδραπόδεσσι) (pellibus)***, alloi d'autesi boesin, alloi d'andrapodessi' <tithento de daita thaleian> (τίθεντο δὲ δαῖτα θάλειαν)[83] [81] (Il. 1. V. 472-75);

Burada	*cevher*	*(III şarapla paranın eşanlamlı olduğu eşdeğer form);*
	Demir	
	Post = şarap	
	Öküz	
	Köleler	*(II eşdeğer form)*
		ve şarap= cevher ya da demir ya da öküz

Külçeler halinde altın ağırlık tarafından sirkülasyona sokulan ve talentler tarafından değer biçilen. (Il. XII, 274, Morgan alıntı yapıyor; burada böyle bir şey *yok*)[84] [82]

Bahsedildiği üzere: *imal edilmiş altın, gümüş, pirinç ve demir* eşyalar, *birçok şekliyle keten* ve *yün tekstil dokumaları, evler, saraylar* vs.

Veraset: *Barbarlığın Üst Seviyesi*'nde *ev, toprak, sürü* ve *davar* ile *değiş tokuşu yapılabilen metalar* bu kadar büyük bir niceliğe eriştikten sonra ve veraset meselesi *bireysel*

[*] orta çatı: Antik Yunanca'da edilgen çatıya benzeyen bir formu olan, çoğunlukla işteş fiiller için kullanılan ve çoğunlukla etken anlam içeren çatı. (ç.n.)

[**] Lat. bronz sikkenin çoğulu ya da ödeme anlamını içinde barındıran isim. (ç.n.)

[***] Lat. hayvan derisi, edat kullanımında başvurulan hal (Ablativ) ile birlikte verilmiş. (ç.n.)

mülkiyetin elindeydi, gerçeklere tekabül eden *haklara* kadar dayatıyordu. *Evcil hayvanlar* daha önceki *bütün mal biçimlerinden daha büyük değere* sahip, *yiyecek, değiş tokuş yapılabilir, meta hizmeti* görüyor, *tutsakları serbest bırakmada, cezaları ödemede* ve *dini amaçlarla kurbanlık olarak* kullanılabiliyor; *sayılarla sınırsızca üreyebiliyorlar -onlara sahip olma insan zihninde ilk kez servet kavramını açığa çıkarıyor.* Zaman içerisinde *toprağın sistematik biçimde ekilip biçilmesi, ailenin toprakla* özdeşleştirilmeye başlaması ve *onun mülk üreten bir örgütlenme haline gelmesi*; kısa sürede *Latin, Grek, İbrani kabilelerinde* ifadesini *köle ve hizmetlileri de içerecek biçimde patriyarkal ailede* buldu. *Baba ve çocukların emeği giderek daha çok toprakla, evcil hayvanların üretimi ve ticaretin yaratılmasıyla* iç içe geçer oldu, bu, *aileyi bireyselleştirmeye* başladı ve çocukların yaratmada yardımcı oldukları mal mülk mirası üzerinde iddia ettikleri üstün hakkı gösterdi. Toprak kültüründen önce *sürüler ve davarlar doğal olarak bir grup içerisinde birleşmiş kişilerin varlıklarını sürdürmeleri* için akrabalık temeli üzerinde ortak mülkiyetleri altına giriyordu. *Erkek soyu üzerinden veraset* kendini bu koşulda ifşa etmeye meyilliydi. Ama *toprak mülkün altına girer girmez* ve *bireylere dağıtılan paylar bireysel mülkiyetle sonuçlanır sonuçlanmaz, erkek soyu üzerinden kurulan verasetin diğerinin yerine geçeceği kesindi: üçüncü büyük veraset kuralı, merhum sahibin evlatlarına mülkü vermek.*

Tarla kültürü, toprağın bütün yüzeyinin ayrı ayrı bireyler tarafından sahip olunan mülkün altına girebileceğini ispatladığında *ve ailenin başı servet birikiminin doğal merkezi olduğunda, insanlığın yeni mülk kariyeri başladı –Barbarlığın Son Dönemi'nin sona ermesinden önce tüm olgunluğuyla* gerçekleşmişti, *insan zihni üzerinde büyük etkisi* oldu, *karakterin yeni öğelerini* uyandırdı; mülk heroik çağın barbarında *müthiş bir tutku* uyandırdı ("booty and beauty" –ganimet ve güzellik). Buna karşın, *arkaik ve daha sonraki âdetlerde* sağlam değil. [Bay Loria! Voila tutkunun işleyişi!] *Tek eşlilik evlatların babadan gelmesini güvence* altına aldı ve | *merhum babalarının malını mülkünü miras almada sadece onlara ait hakları* korudu ve ifşa etti.

Cermenler, Barbarlığın Üst Seviyesi'nde keşfedildiklerinde sınırlı miktarlarda *demir* kullanıyorlardı; *sürü* ve *davarları* vardı; *tahıl yetiştiriyorlardı; kaba keten ve pamuk tekstil kumaşları imal ediyorlardı, topraklarda bireysel mülkiyet fikrine erişmemişlerdi.* Bunun üzerine şu sonuca varılır: *Barbarlığın Orta Seviyesi'nde Asya ve Avrupa'da bilinmeyen topraklarda bireysel mülk Üst Dönem'de* ortaya çıktı. İbrani kabilelerinde toprakların bireysel mülkiyeti medeniyetlerinin başlangıcından önce vardı. Aryan kabileleri gibi barbarlıktan çıkmışlardı, *evcil hayvan ve tahıl, demir ve pirinç, altın ve gümüş, topraktan yapılma işler ve dokuma kumaşlar.* Ama *tarla tarımı ile ilgili bilgileri* İbrahim'in zamanlarıyla sınırlıydı. İbrani toplumunun yeniden inşasından sonra, Mısır'dan çıkıştan sonra Filistin bölgelerine erişenlere *toprak* dağıtıldığı üzere *kandaş kabileler temelinde* medeniyetin onlarda *gentilis kurumlar* olarak, politik toplum bilgisinin altında bulunduğunu gösteriyor. *Veraset,* kesin surette

fratrideydi ve muhtemelen "*babanın hanesi*" *gens*'teydi... Evlatlar salt kendilerine ait veraseti elde ettiklerinde, bir eksiklik olması durumunda *oğulların yerine kızlar soyun devamlılığını* sağlıyordu; *evlilik böylece kendi mülkünü* varis kadının hesabına hakta bazı kısıtlamalar getirilmediği müddetçe *kendi gens'inden zevcininkine* geçirecekti. Mantıken ve doğal olarak *gens içerisinde evlilik yasaklanmıştı*; *mesele Musa'dan önce bir İbrani veraset meselesi* olarak gündeme gelmişti, *Solon'dan önce Atina veraseti meselesi* olarak, *gens* üyeliği içerisinde kalmasını üstün bir hak olarak iddia ediyordu; ikisi de bu mantığa göre karar veriyordu. Aynı soru *Roma*'da bulunmuş olmalı ve kısmen *bir kadının evlenmesinin diminutio capitis* [haneden bir başın eksilmesi-ç.n.] olarak işlediği kural tarafından karşılanıyordu ve *bununla birlikte erkek soyu hakları için bir hak yitimi*.

Konuyla ilgili diğer mesele: evlilik onu gens içerisinde yasaklayan kural tarafından sınırlandırılacaktı ya da serbest kaldı ve akrabalığın olup olmaması değil akrabalığın derecesi kısıtlamanın ölçütü oldu! İkinci çözüm kazandı.

Selofhat öldü, geriye *kızlarını* bıraktı, *oğlu olmamıştı* ve veraset bir öncekine verildi. Daha sonra bu kızlar ait oldukları *Yusuf kabilesinin* dışından insanlarla evlenmeye başladılar; *kabilenin üyeleri* bu tip bir *mal mülk devrine* karşı çıktılar, Musa'nın önüne davalar getirdiler.

Bu herifler davayı şu şekilde sundu: "Eğer Selofhat'ın kızları *başka* bir İsrail kabilesine bağlı erkeklerle evlenirlerse, *mirasları bizim ailelerimizden alınıp zevçlerinin bağlı oldukları kabilenin mirasına eklenecek. Böylece kurayla bize düş*en pay eksilecek." [Çölde Sayım -Tevrat'ın dördüncü kitabı ç.n.] , *XXXVI*, 3)[85] [83]

Musa[86] [84] cevap veriyordu: "Yusuf oğullarının *kabilesinin* söyledikleri doğrudur. Rab, *Selofhat*'ın kızları için şöyle diyor: onlara kimin en uygun olduğunu düşünüyorlarsa onunla evlensinler: *ancak babalarının kabilesinin geldiği ailelerden kimselerle* evlenebilirler. İsrail'de *miras bir kabileden öbür kabileye geçmeyecek*. İsrail'in evlatlarından gelen herkes babalarının kabilesinin *mirasına bağlı kalacak*. Herhangi bir İsrail kabilesinde miras alan kız, *babasının bağlı olduğu kabilenin ailesinden biriyle* evlenmelidir. Öyle ki, her İsrail evladı babasının mirasını sahiplenebilsin." (Çölde Sayım, *XXXVI*, 5-9) Kendi fratrileri içerisinde evlenmeleri bekleniyordu, *gentes*'i içerisinde evlenmeleri zorunlu değildi. Selofhat'ın kızları "kendi *babalarının erkek kardeşlerinin oğullarıyla evliydi*" (Çölde Sayım XXXVI, 11)[87] [85] –sadece *kendi fratrisinin* üyeleri değil, *kendi gens*'inin de;[88] [86] aynı zamanda erkek soyundan gelen bir sonraki dereceden akrabalarıydı.

Geçmişte *Musa veraset kuralını* koydu ve *böylece uygulamayı* tersine çevirdi: "İsrailoğullarına de ki '*Bir adam erkek evladı olmadan ölürse, mirasını kızlarına devredeceksiniz. Kızı yoksa* mirasını *erkek kardeşlerine*, erkek kardeşleri yoksa *amcalarına* vereceksiniz. Ve babanın *erkek kardeşi* yoksa, *akrabalarına, yani ailede ondan sonra gelen*

kişiye vermelisiniz ve o mirasa sahip olmalı." (Çölde Sayım, XXVII, 8-11)

İşte varisler: [1] *evlatlar*, ama *oğullar* kızların güvenliğini sürdürme yükümlülüğüne tabi, *mal mülkü alıyor gibi* görünüyor. Başka yerlerde *en büyük oğlun iki kat aldığını* görüyoruz.

[2] *Yakınlık sırasına göre erkek akrabalar*: a) *merhumun evladı* olmadığında erkek kardeşleri ve *erkek kardeşleri olmadığında* b) *merhumun babasının erkek kardeşleri*

[3] *Gentiles*, yine yakınlık sırasına göre *"ailesinde ondan sonra gelen akraba."* "*Kabilenin ailesi*" *fratriyle* benzerdir; *mal mülk* de çocukların ve erkek akrabaların yokluğunda merhum mal mülk sahibinin *en yakın fratoruna* [-fratri üyesi, ç.n.]
28 gider. –Bu silsile *kandaşları mirasın dışında bırakır*, *bir frator* | *babanın erkek kardeşinden* daha uzaktadır, merhumun kız kardeşlerinden birinin çocukları yerine miras ona kalabilir. Erkek şeceresindeki nesil ve mülk *gens*'te miras yoluyla geçebilmelidir. *Baba oğlundan miras alamıyordu, büyükbaba da torunundan.* Burada ve geriye kalan *Musa Kanunları, On İki Levha Kanunları*'yla uyuşuyor.

Daha sonra *Levi Yasası* [Tevrat'ın üçüncü kitabı Levililer -ç.n] *yeni bir temelde evliliği gentilis yasalardan bağımsız kurumsallaştırdı*; *kandaşlık ve hısımlığın belli dereceleri içerisinde* evliliği yasakladı, evliliğin, bu derecelerin ötesine geçildiğinde, *serbest* olduğunu açıkladı; bu İbranilerde evlilikle ilgili *gentilis* âdetlerin kökleşmesini sağladı, daha sonra *Hıristiyan ulusların yasası* oldu. *Solon'un verasetle ilgili yasaları* bizzat Musa'nınkiler [89] [84] gibi kapsamlıydı.

[90] [87] İbranilerin ve Greklerin *daha önceki âdetleri, görenekleri, kurumlarının mülkiyetle ilgili* olduğunu gösteriyor.

Solon'un zamanında, verasetin üçüncü kuralı Atinalılarda tam olarak gelişti; *erkek evlatlar kız kardeşlerinin güvenliğini koruma ve onları evlilikleri için uygun biçimde elden çıkarma yükümlülüğüyle* merhum *babalarının mal mülkünü alıyordu. Erkek evlat* olmadığında, *kız evlatlara* eşit derecede miras kalıyordu; bu yolla *kadınlara mal mülk üzerinden yetki verilerek kadın varisler* (epiklires) (Αἐπικλῆρες) yaratılıyordu; Solon *aynı gens'ten gelseler de* ve *evlilik daha önce onlar için* âdet yüzünden *yasaklanmış olsa da kadın varisin en yakın erkek akrabayla evlenmesi* gerektiğini söylüyordu. *Bir sonraki erkek akrabanın, evli olsa da, kadın varisle evlenebilmek için zevcesini bırakıp* mülke sahip olduğu örnekler olmuştur. Demosthenes'in *Eubulides*'inde Protosmachus bir örnektir. (*Demost. Eubulides'e karşı, 41*). Evlat olmadığında, *mülkler erkek akrabalara*, onların yokluğunda feshedilmiş olarak *gentiles*'e. *Mal mülk Atinalılarda, İbranilerde ve Romalılarda olduğu kadar katı biçimde, gens'te korunuyordu. Solon,* daha önce âdet olarak yerleşmiş bulunanı yasaya çevirdi. *Solon'da vasiyetle mal bırakma* (onun tarafından konulmuş?) görünüyor; *Plutarkhos buna daha önce izin verilmediğini* söylüyor. (*Romulus: MÖ 754-717*, 1-37 Roma Şehri üzerine; *Solon* Atinalıların yasa koyucusu, yakl. *MÖ 594*)

Eudokimise de kav to peri diathikon nomo, proteron gar ouk exin, all' en to

genei tou tethnikotos edei ta khrimata kai ton oikon katamenein, o d' o bouletai tis epitrepsas, ei mi paides eien auto, dounai ta autoui filian te suggeneias etimise mallon kai kharin anagkis kai ta khrimata ktimata ton ekhonton epoiisen.[91] [88] Εὐδοκίμησε δὲ κἀν τω περὶ διαθηκῶν νόμω. πρότερον γάρ οὐκ ἐξῆν, ἀλλ' ἐν τω γένει του τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τον οἶκον καταμένειν, ὁ δ' ὡ βούλεται τις ἐπιτρέψας, εἰ μη παῖδες εἶεν αὐτω, δοῦναι τὰ αὐτοῦ, φιλίαν τε συγγενείας ἐτίμησε μάλλον καὶ χάριν ἀνάγκης, καὶ τὰ χρήματα κτήματα των ἐχόντων ἐποίησεν. (Plutarkhos, *Vita Solon*, böl. 21)

Bu yasa, şimdi *bir de vasiyetname ilavesi eklendiği üzere*, *kişinin -o yaşarken-mülkünün mutlak bireysel olarak ona ait olduğunu* tanıyordu. *Düzenleme, ortada evlat olmadığında* ama *gentilis hakkın* evlat olduğu müddetçe *onu gens'te temsil etmesi* için baskın kalmaya devam eder. Her halükarda görenek (vasiyetle ilgili) daha önceden mevcut olmuş olmalı çünkü Solon *mevzu hukuku-geleneksel hukukla* değiştirdi.

Romalıların 12 Levha Kanunları, ilk önce *MÖ 449*'da ilan edildi; yoluyla şunlar tanınıyordu: *vasiyetsiz ölenin miras hakkı*: "Intestatorum hereditates <ex> lege XII tabularum priscum *ad suos heredes pertinet*."[92] [89] (*Gaius, inst.* iii, I) (evlatlarla birlikte *zevce* merhumun *ortak varisi* oluyordu). "si nullus sit *suorum* heredum, tunc hereditas pertinet *ex eadem lege XII tabularum gentiles ad agnatos*."[93] [90] (Gaj. III, 9) "Si *nullus agnatus* sit, *eadem lex* XII tabularum *gentiles* ad hereditatem vocat."[94] [91] (*a.g.e.* III, 17) *Hereditas*'ın Romalılarda 12 Levha'ya oranla *ilkel biçimde tam zıt* düzende var olduğu *mantıklı bir çıkarım* gibi görünüyor; *gentes tarafından veraset* erkek akrabalardan önce; yalnızca evlatlara bırakılmadan önce *erkek akrabalara* bırakılanlar.

Barbarlığın daha sonraki döneminde kişilerin bireyselliği yoluyla *aristokrasi* ortaya çıkıyor, artık kitleler halinde *bireyler tarafından sahip olunan servetin artışı*, insanların bir kısmını daimi olarak küçültme yoluyla *kölelik*, *daha önceki etnik dönemlerde bilinmeyen zıtlık koşullarını başlatıyordu*, bunun yanı sıra *mal mülk ve resmi konum ile birlikte* –aristokrasi hissiyatını doğurdu, *gentes tarafından empoze edilen demokratik ilkelere zıt karakterde.*

Barbarlığın Üst Seviyesi'nde, şefin makamı farklı derecelerdedir, genelde *gens*'te *soydan soya geçer ve üyeleri arasında seçime dayanır*, büyük ihtimalle *Grek ve Roma kabilelerinde* kural olarak babadan oğula geçiyordu. Ama bunun irsî hak tarafından
29 böyle olduğu ile ilgili kanıt yoktur. | Greklerde *arkhon'un, phylo-basileus'un ya da basileus'un* (βασιλεύς) ve *Romalılarda princeps ya da rex'in makamlarının salt olarak elde bulundurulması* ailelerinde aristokrasi hissiyatını güçlendirme eğilimine yol açtı. Daimi varoluş kazansa da, bu kabilelerin erken yönetiminin *demokratik karakterini kökten değiştirmek için yeterince güçlü değildi.*

Mülkün bu kadar yoğun ve biçimlerinin *bu kadar çeşitli olduğu* günümüzde,

mülk insanlar hesabına *idare edilemez bir güç* haline gelmiştir. "İnsan zihni kendi yaratısının karşısında kendini kaybetmişçesine *duruyor.* Yine de insan zekâsının mülk üzerindeki hâkimiyetinin yükseleceği bir zaman gelecektir... *Sadece mülke dair bir kariyer insanlığın nihai kaderi değildir. Medeniyetin başladığından bu yana geçen zaman* insan varlığının geçmiş süresi içerisinde çok ufak bir parçadan başka bir şey değildir (*ve çok ufak bir parça*); ve *gelecek şey sadece yüzyıllardan küçücük bir parçadır. Toplumun çözülmesi, mülkün erek ve amaç olduğu bir kariyerin sona erme süreci haline gelmek üzere veda eder; çünkü böyle bir kariyer kendi kendini imha etme öğelerini içinde barındırır...* (toplumun daha yüksek bir planı) özgürlüğün, *kadim gentes'in eşitliğinin ve kardeşliğinin daha yüksek bir biçiminde bir yeniden doğuş olacaktır.*" (552)

"İnsan deneyiminin meyveleri bir zekâ ilkesi ve bir fiziksel biçimle ortak köken sayesinde özünde *tüm zamanlarda ve bölgelerde, aynı etnik seviyelerde aynıdır.*" (552)

Kısım II (Devlet Fikrinin Gelişmesi)

Böl. I Toplumun cinsiyet temelinde örgütlenmesi.

Erkek ve Kadın Sınıfları Halinde Örgütlenme (aynı zamanda cinsiyet temelinde örgütlenme)

Artık *Avustralyalı aborijinlerde* tüm canlılığı içerisinde bulunuyor. Yabanıllıkta (low down), tarif edilmiş sınırlar içerisinde *zevç ve zevcelerden* 95 [92] *bir cemaat*, toplumsal sistemin merkezî ilkesiydi; *evlilik hakları (iura coniugalia)* [Romalılar şu ayrımı yapıyor: *connubium, medeni bir kurum olarak evlilikle* ilişkili ve *coniugium, salt fiziksel bağ*] *grup içerisinde kuruluyordu.* [bu "hakların" özgür kalması vs. *bilinçsiz reformasyonlarla başlamış hareketleri* yoluyla yavaş yavaş tamamlanır; "*doğal seleksiyon" yoluyla bilinçsizce işlenirdi.*]

Darling River bölgesi –Sydney'nin kuzeyi- Kamilaroi dilini konuşan *Avustralya aborijinlerinde cinsiyet temelinde sınıflar* halinde *bundan sonra gelen ilkel örgütlenme* ve *kandaş akrabalık temelinde gentes* içerisinde örgütlenme. Benzer şekilde diğer Avustralyalı kabilelerde çok yaygın; içeride yapılan gözlemler, *erkek ve kadın sınıflarının* Kamilaroi arasında sınıfları *yerinden etme* süreci içerisinde olan *gentes'ten eski olduğuna* dair kanıtlar sunar. *Gentes ilkelken* ve daha önceki toplumsal yapıya saldırma yoluyla olgunluğa erişmeye doğru ilerlerken, *erkek ve kadın kollarında sınıf toplumsal sistemin birimi ve merkezi konumu. Cinsiyete dayanan bu örgütlenme Avustralya dışında* yabanıl kabilelerde bulunmuyordu, çünkü bu ada yabanılları *en arkaik* (örgütlü) biçimi en uzun süre korumuş olan ve kendi tecrit edilmiş habitatlarında yavaş yavaş gelişiyordu.

3) *Kamilaroi* 6 *gentes*'e ayrılır, evliliğe <evlilik hakkına>[96] [93] göre *iki ayrım* içerisinde ilişkilidir:

I)	1) *Igana* (*Duli*)		II)	4) *Emu* (*Dinoun*)
	2) *Kanguru* (*Murriira*) [*Padymelon*, bir kanguru tipi]			5) *Bandikut* (*Bilba*)
				6) *Karayılan*
	3) *Keseli sıçan* (Mute)			

Başlangıçta ilk 3 *gentes*'in birbiriyle *iç evlilik yapmasına izin verilmiyordu*, çünkü *esas gens'in alt bölümleriydiler* ama diğer *gentes*'ten herhangi biriyle evlenme izinleri vardı ve tam tersi. Bu ancak Kamilaroilerde uyarlanarak değiştirildi, ama kişinin *gens*'inin dışındaki tüm *gentes*'le evlenmeye izin verecek kadar değil. *Erkek ve kadınların kendi gentes'i içerisinde evlenmelerine mutlak yasak. Evlatları anne şeceresine veren kadın şeceresi nesli.* Bu özellikler *gens'in arkaik biçimi.*

Ama bunun dışında *4'ünün sadece kadınlardan* ve *4'ünün sadece erkeklerden* oluştuğu *8 sınıf* içerisinde insanlardan daha eski bir bölüm daha mevcuttu. *Gens*'in <önünü kapayan> *evlilik ve nesille ilgili bir düzenleme de*[96] [94] ona eşlik ediyordu (örgütlenmelerinin *daha sonra...* gösteriyor) Gelişmiş *gentilis* örgütlerinde her *gens* üyeler kendileri hariç tüm *gentes'teki karşı cinsten kişilerle evlenebiliyorken*, evlilik *bir gens'in erkeklerinin bir kısmının diğer gens'in kadınlarının bir kısmına olacak biçimde* sınırlandırılmıştı.[98] [95] |

Sınıflar şunlardır:

Erkek	*Kadın*
1) *Ippai*	1) *Ippata*
2) *Kumbo*	2) *Buta*
3) *Murri*	3) *Mata*
4) *Kubbi*	4) *Kapota*

4 erkek sınıfının her biri olan[99] [97] tüm üyeler, *hangi gens'ten gelirlerse gelsinler*, birbirlerinin erkek kardeşiydi, yani bütün *Ippais Biraderleri* vs., çünkü *hepsinin ortak bir ceddeden geldiği varsayılıyordu.*

Benzer şekilde her dört kadın sınıfından birinin tüm üyeleri, *hangi gens'e ait olurlarsa olsunlar, aynı sebepten birbirinin kız kardeşiydi* (ortak bir anneden gelen nesil).

Dahası *sadece aynı annenin çocukları ya da yansoy kandaş olsunlar, bütün Ippais ve Ippatas erkek ve kız kardeşler, benzer şekilde bu sayılarla işaret edilmiş sınıflar* üzerinden sıradakiyle ilişki içerisindedir. Daha önce birbirini görmemiş bir Kumbo ve Buta buluştuğunda birbirlerini erkek ve kız kardeş olarak selamlar. Kamilaroi da 4 *esas büyük erkek ve kız kardeş grubu* içerisinde örgütlenir, *her grup bir erkek ve bir kadın kolundan oluşur*, ama *mesken tuttukları alanda karışırlar. Sınıflar gens'in çekirdeğini oluşturur*, mesela *Ippai* ve *Ippata* aslında iki kol halinde *bir sınıf* oluşturur ve *birbirleriyle evlenemez*, ama gerçekleştirilmiş *gens* yok, çünkü *iki isim* (*Ippai* ve Ippata gibi) altına giriyorlar, her biri belirli amaçlarla elzem, ve çünkü *evlatları kendilerininkinden başka isim alıyor.*

Evlilik, daha ziyade, *birlikte oturma hakkıyla* (çünkü erkek ve kız kardeşlerin iç evlilik yapmak hakları yoktu) ilişkili *olarak farklı bir düzende birbirlerine karşı*

dizilmiş olan sınıflar sırasıyla şöyle:

1) Ippai evlenebilir	4) Kapota ve başka değil
2) Kumbo "	3) Mata "
3) Murri "	2) Buta "
4) Kubbi "	1) Ippata "

Daha sonra-buradan itibaren gösterildiği üzere, bu şema şuraya kadar uyarlanmıştır: *erkeklerden her sınıf* ek bir kadınlar sınıfıyla birlikte iç evlilik hakkını alır; bu *gens*'in sınıfa saldırısıdır.

Bu şekilde, bir zevcenin seçiminde her erkek tüm Kamilaroi zevcelerinin[100] [65] 1/4'ü ile sınırlanmıştır. *Teoride* her Kapota'nın her Ippai'den bir zevcesi olabilir. *Ped. Fison*, Bay T. E. *Lance*'in (uzun zaman Avustralya'da yaşamıştı) bir mektubundan alıntı yapar: "bir Kubbi yabancı bir Ippata'yla tanışırsa, birbirlerine Goleer=*eş*... olarak hitap ederler, ona zevç ya da zevcesi gibi davranır ve böyle davranma hakkı kabilesi tarafından kabul edilir."

Evlilik bağı sisteminde Kamilaroi kabilesinin tüm kadınlarının 1/4'üyle bütün erkeklerin 1/4'ü evlilikle birleşir.

Evlatlar annelerinin gens'inde kalırken, *aynı gens'te her iki ebeveyninkinden farklı olarak başka bir sınıfa giderler*.

Erkek	*Kadın*	*Erkek*	*Kadın*
1) Ippai evleniyor	4) Kapota: evlatları da	3) Murri ve	3) Mata
2) Kumbo "	3) Mata "	4) Kubbi ve	4) Kapota
3) Murri "	2) Buta "	1) Ippai ve	1) Ippata
4) Kubbi "	1) Ippata "	2) Kumbo ve	2) Buta.

Kadın şeceresi izlenirse, Kapota (4) *Mata*'nın (3) annesidir ve *Mata* (3) da yine Kapota'nın annesidir; Buta (2) yine Ippata'nın annesidir ve yine Ippata Buta'nın (2) annesidir. Aynı şey erkek sınıfı için de geçerlidir; çünkü *kadın şeceresindeki nesil Kamilaroi kabilelerini* varsayılan ve 2 *esas gens'in temelini kuran 2 ceddeden* çıkar. –Neslin izini daha da sürdüğümüzde, *her sınıfın kanının tüm sınıfları kestiğini* buluruz.

Her birey yukarıda bahsedilen *sınıf isimlerini taşısa da*, barbar kabilelerinde olduğu kadar yabanıllarda da yaygın olan tek kişi isminin yanındadır.

Gentilis örgütlenmesi doğal olarak daha üst düzey bir örgütlenme sıfatıyla sınıfların yerini alıyordu, *onları değişmeden bırakıp üstünü örterek* onların üzerine
31 saldırıyordu. |

Sınıflar birbirlerinden ya da *gentes'ten çıkan erkek ile kız kardeşlerden çiftler halindedir*, sınıflar düzenlenir düzenlenmez çiftler de şu şekilde düzenlenir:

Gentes	*Erkek*	*Kadın*	*Erkek*	*Kadın*
1) *Iguana hepsi*	*Murri ve*	*Mata ya da*	*Kubbi ve*	*Kapota*
2) *Emu* "	*Kumbo ve*	*Buta ya da*	*Ippai ve*	*Ippata*
3) *Kangeroo* "	*Murri ve*	*Mata ya da*	*Kubbi ve*	*Kapota*
4) *Bandikut* "	*Kumbo ve*	*Buta ya da*	*Ippai ve*	*Ippata*
5) *Keseli sıçan* "	*Murri ve*	*Mata ya da*	*Kubbi ve*	*Kapota*
6) *Karayılan* "	*Kumbo ve*	*Buta ya da*	*Ippai ve*	*Ippata*

Evlatların belirli bir *gens*'le bağlantısı evlilik kanunu tarafından kanıtlanır. Böylece *Iguana-Mata Kumbo*'yla evlenmelidir; çocukları *Kubbi* ve *Kapotadır* ve *gens*'te Iguana gereklidir çünkü kadın şeceresinde ardıldır. *Iguana-Kapota, Ippai* ile evlenmelidir, çocukları *gens*'te *Murri* ve *Mata* ve aynı sebepten Iguana'dır. Aynı şekilde, *Emu-İppata Kubbi*'yle evlenmelidir, evlatları *Kumbo* ve *Buta* ve *Emu gens*'indendir. Böylece, *gens* tüm kadın üyelerin evlatlarının üyeliğini koruyarak devam ettirilir. Aynı şekilde kalan *gentes*'le. Her *gens*, teorik olarak *varsayılan 2 ceddeden* oluşur ve 8 sınıftan 4'ünü içerir. Muhtemelen köken olarak sadece 2 erkek ve kadın sınıfı, evlilik hakkı ile ilgili olarak birbiriyle karşı karşıya yerleşmiş; ve bundan sonra 4, *alt bölüm halinde* 8'e bölünmüş. Sınıflar, gentes'in *alt bölümü olarak değil*, bariz biçimde önceki bir örgütlenme olarak daha sonra *gentes* içerisinde düzenlenir.

Iguana, Kanguru ve Keseli Sıçan gentes'i kapsadıkları sınıflarda birbirlerinin eşidir, yani *esas gentes'ten birinin alt bölümlerinden biri*; benzer şekilde diğer yandan *Emu, Bandikut ve Karayılan*; yani birbiriyle (ama kendi içinde değil) evlenme hakkı olan *2 esas gens*. Şu olgu, 1), 3), 5)'in, bir o kadar az 2), 4), 6) esasen birbiriyle iç evlilik yapamadığını destekler. Üçü bir *gens* oluşturduğunda iç evlilik onlara yasaklanır; bunu alt bölümler izler, çünkü farklı *gens* isimleri altında olsa da aynı nesilden gelirler. Tıpatıp aynısı Seneka-Irokualarında da bulunmuştur.

Evlilik belirli sınıflarla sınırlandırıldığından, 2'den fazla *gens* yokken tüm kadınların yarısı diğer *gens*'in tüm erkeklerinin[101] [97] yarısının zevcesiydi. Altı alt bölüme ayrıldıktan sonra, *gens* dışından evlenme faydası kısıtlamalarıyla sınıfların mevcudiyeti tarafından ortadan kalktı; böylece erkek ile kız kardeşin dolaysız derecesinin ötesinde sürekli iç evlilikler ve iç evlilikler.

Mesela Ippai ve *Kapota* ardılları her ara çifte iki evlat, bir erkek ve bir kadın vererek:

1) *Ippai Kapota*'yla evlenir; evlatları *Murri* ve *Mata*. Bu Murri ve Mata birbiriyle evlenemez.

2) *Murri Buta'yla evlenir...* evlatları: *Ippai* ve *Ippata*, *Mata Kumbo ile evlenir...* evlatları: *Kubbi ve Kapota*;

[3)] *Ippai* kuzeni *Kapota*'yla evlenir ve *Kubbi* kuzeni *Ippata*'yla evlenir; evlatları sırasıyla *Murri* ve *Mata* ile *Kumbo* ve *Buta*'dır; bunlardan *Murri*'ler *Buta*'larla evlenir, ikinci dereceden kuzenler vs. Bu koşullar altında sınıflar sadece sürekli olarak birbirleriyle evlenmez, bu cinsiyet örgütlenmesine dayanarak bu yolu izlemeye itilirler. –*Sınıflar halinde örgütlenme* erkek ve kız kardeşlerin iç evliliği bozmaya yönelik tek nesneye yönlendirilmiş gibidir. –*Yenilik*: sınırlı bir kapsamda *gentes'in her üçlemesinin* birbiriyle iç evlilik yapmasına izin vererek ve ikinci olarak sınıflar içerisinde evlenmeye izin vererek, daha önce buna izin yoktu *Iguana-Murri* artık *Kanguru gens*'inde *Mata* ile evlenebiliyordu, yansoy kızkardeşi vs. *Gens*
32 üçlemelerinde erkeklerden her | sınıfın aynı üçlemenin kalan 2 *gens*'e ait, daha önce dışlanmış oldukları kadınlardan ek bir sınıfa izni vardı.

Yabanıllığın orta ve alt katmanları nerede açığa çıkarsa, grupları tanımlayan âdetlerdeki *tüm grupların evlilikleri* keşfedilmiştir… içinde bulundukları koşulun getirdikleri hep birlikte bu göreneğe göre yaşayan grubun ebatına pratik bir sınır koyacaktı. "*Kabile ve uluslarda fiziksel ve zihinsel gerileme vakaları* olduğu kabul edilmelidir, bilindik sebeplerden dolayı, *ama bunlar insanlığın genel ilerlemesini asla kesintiye uğratmamıştır… Yabanılların varlıklarını sürdürme tarzları göz çarpıcı biçimde tutarlıdır. Derecede daha yüksek diğerleri tarafından yerine geçilmediği müddetçe hiç kaybolmazlar.* İnsanlık, *bu sanatları uygulayarak ve toplumsal örgütlenmeler yoluyla deneyim kazanarak zorunlu bir gelişme yasasına uyarak ilerlemiştir*, gerçi ilerlemesi yüzyıllar boyunca ciddi ciddi görünmez kalmıştır… Kabile ve soylar etnik hayatın kesintisi yoluyla yok olmuştur." (s. 60) Diğer kabileler arasında (Avustralyalı olmayan) *gens evlilik bağı sisteminin kesilmesiyle* oranlı olarak ilerlemiş gibi görünüyor.

"Üremeyle sürdürülen ve geçmişte kalmış çağlarda barbarlar ve yabanılların kafataslarında işleyen beyinle aynı beyne sahibiz; ve aradaki dönemler yoluyla meşgul olmuş düşünceler, emeller ve tutkularla *dolmuş ve doygunluğa ulaşmış olarak* bize kadar gelmiştir. Çağların deneyimleriyle yaşlanmış ve büyümüş beyin aynı beyindir… Barbarlığın son kalıntıları (Mormonluk gibi) eski tabiatın kendini onca kez açığa çıkardığı örneklerden yalnızca biridir… *zihinsel atavizmin bir türü.*" (61)

Kısım II Böl. II Irokua Gensi

En eski örgütlenme-*toplumsal*, *gentes*, *fratriler* ve *kabileler* üzerine inşa edilmiş; böylece yönetimin bireylerle, onların *bir gens ya da kabileyle ilişkileri yoluyla* ilgilendiği *gentilis* toplumu yaratıldı. Bu ilişkiler *salt kişiseldi.* Ardından toprak ve mülk üzerine inşa edilmiş politik bir örgütlenme geldi; burada yönetim kişilerle toprakla ilişkileri yoluyla ilgileniyordu, mesela *kaza*, *ilçe* ve *eyalet* gibi. (62)

Gentilis örgütlenmesi Asya, Avrupa, Afrika, Amerika, Avustralya'da bulunuyordu; medeniyetten sonra meydana çıkan politik *topluma* kadar sürdü. İrlanda *Sept*'i, İskoç *Klanı*, Arnavutların *phraraları*, Sanskritlerin *ganasları* vs. ve bizzat Kızıl Amerikalı *gens*'i. *Gens*, genos (γένος) ve *ganas* (Latince, Yunanca, Sanskritçe) hepsi *akrabayı* imler; aynı *gigno*, gignomai (γίγνομαι), *ganamai* öğesini içinde barındırır (her üçü de peydahlamak); bir *gens*'in üyelerinin doğrudan ortak bir neslini ima eder. Yani bir *gens kandaşlardan oluşmuş bir topluluktur*. Ortak cetten gelmiş, bir *gentilis* ismi tarafından diğerlerinden ayrıştırılmış ve kan akrabalıkları yoluyla birbirine bağlanmış. Bu tip ardılların sadece yarısını içerir; tüm arkaik dönemde olduğu üzere *varsayılmış bir cedde ve çocuklarının gens* tarafından meydana getirilmiş *kadın şeceresindeki* kadınlar yoluyla daim kaldığı; tam tersine yığınlarla mülk ortaya çıktıktan sonra *neslin kadın şeceresinin yerini alan erkek şeceresi*. Modern *aile adı* bizzat *gentilis adının varlığını* sürdürmesidir. Adıyla ifade edildiği üzere *modern aile düzensiz bir gens*'tir; *akraba bağı*[102] [98] *bozulmuştur* ve üyeleri aile isminin bulunduğu noktaya kadar yaygın biçimde saçılmıştır. *Gens'in son biçimi* iki değişiklik içerir: 1) *kadın şeceresinden erkek şeceresine değişim*; 2) merhum bir bireyin *mülk verasetinin kendi gens'inden erkek tarafından akrabalarına ve son olarak çocuklarına geçmesi*.

Arkaik biçimiyle gens Amerikalı aborijinlerde bulunmaktadır.

Gentilis kurumlar varlığını sürdürüyor- politik toplumun yerleşmesi öncesi – *gentilis toplumlarda halklar ve uluslar* görürüz ve başka bir şey de görmeyiz. "*Devlet yoktu*." (s. 67) Örgütlenmenin birimi olarak *gens özünde demokratikti*, bu yüzden fratri zorunlu olarak *gens*'ten, kabile fratrilerden ve *gentilis* toplum *konfederasyon* ya da (daha üst seviye) klanların karışmasından oluşuyordu [(Roma'daki üç *Romalı kabile*, *Attika'daki 4 Atina kabilesi*, *Sparta'daki 3 Dor kabilesi*, bunların hepsi *ortak topraklar* üzerinde.)]

Gens'in arkaik biçiminde bir kadının evlatları onun *gens*'*ine* dâhildir; benzer şekilde *kızlarının ve kız torunlarının evlatları da* vs. öyle. Ama oğullarının evlatları, onların erkek torunları vs. *diğer gentes*'e, *yani annelerinin gentes*'ine aittirler. *Barbarlığın Orta Seviyesi'nde* (*Syndyasmian ailesiyle birlikte Yerli Amerikalı kabileleri kadın şeceresini erkek şeceresine geçirmeye başladı*- benzer şekilde *Barbarlığın Üst Seviyesi'nde Grek* kabileleri (*Lykia*'lılar hariç) ve İtalyan kabileleri (*Etrüskler* hariç)
33 tarafından. | *Gentes arasındaki iç evlilikler yasaklandı. Gens kurumu zorunlu olarak 2 gens'le başlıyor*; bir *gens*'in erkek ve kadınları diğerlerinin kadın ve erkekleriyle evleniyor; *evlatlar sırasıyla annelerinin gentes'ini takip eder ve onların arasında bölünür. Bir arada tutan ilke olarak akrabalık bağına dayanan gens* her üyeye tek tek var olan başka hiçbir gücün veremeyeceği bireysel *korumayı* bağışlar.

Irokua gentes'i *Ganowanian ailesinde* standart bir model olarak alınmıştır. *Irokualar barbarlığın alt seviyesinde* keşfedildiğinde; *sicimden ağlar ve ağaç kabuğu liflerinden ipler*

imal ediyorlardı, aynı materyalden ipliklerle ile kemer ve çanta askısı örüyorlardı, toprak[103] [99] *kap kacak ve silikadan yapılmış, kille karıştırılmış ve ateşte sertleştirilmiş çubuklar* yapıyorlardı, bunlardan bazıları *kaba madalyonlarla süslenmişti; bahçe yataklarında mısır, kuru fasulye, kabak ve tütün yetiştiriyorlardı; toprak*[104] [99] *kap kacaklarda, dövülmüş mısırdan pişirdikleri mayasız ekmek* (çapı altı inç ve bir inç kalınlığındaki *somunlar* ya da çörekler); *deri olacak biçimde tabaklanmış hayvan derileri*, bunlarla *eteklik, tozluk* ve *mokasen* imal ediyorlardı; *temel silah* olarak *ok* ve *yay* ile *savaş sopası* kullanıyorlardı; çakmaktaş, *taş* ve *kemikten aletler* kullanıyorlardı, *deri* giyiyorlardı uzman *avcı* ve *balıkçılardı. 5, 10, 20 aileyi barındıracak büyüklükte uzun ortak konutlar* inşa etmişlerdi ve *her hane yaşayan komünizmi uyguluyordu;* ev mimarisinde *taş* ve *kerpiç* ile *yerel metallerin* kullanımından habersizdiler. Zihinsel kapasite ve genel ilerleme açısından *New Mexico'nun kuzeyindeki Yerli Amerikalı ailesinin temsili koluydular. Askeri açıdan "kariyerleri korkunçtu. Kıtanın aborijinleri üstüne Tanrı'nın cezası gibi çökmüşlerdi."*

Zaman içerisinde *gentes*'in *sırasıyla sayı ve isimleri* ufak tefek değişti, en çok 8'e çıktılar.

I) Senekalar: *1) Kurt. 2) Ayı. 3) Kaplumbağa 4) Kunduz 5) Geyik 6) Çulluk 7) Balıkçıl 8) Şahin*

II) Kayugalar: *1) Kurt. 2) Ayı. 3) Kaplumbağa 4) Kunduz 5) Geyik 6) Çulluk 7) Yılan Balığı 8) Şahin*

III) Onondagaslar: *1) Kurt. 2) Ayı. 3) Kaplumbağa 4) Kunduz 5) Geyik 6) Çulluk 7) Yılan Balığı 8) Top*

IV) Oneidalar: *1) Kurt. 2) Ayı. 3) Kaplumbağa*

V) Mohawklar: *1) Kurt. 2) Ayı. 3) Kaplumbağa*

VI) Tuskaroralar: *1) Gri Kurt 2) Ayı 3) Büyük Kaplumbağa 4) Kunduz 5) Sarı Kurt 6) Çulluk 7) Yılan Balığı 8) Küçük Kaplumbağa*

Değişiklikler bazı kabilelerdeki belirli *gentes*'in soyunun kuruduğunu ve diğerlerinin *nüfus çıtasını aşmış gentes'in bölümlere ayrılması yoluyla oluştuğunu* düşünüyor. *Ius gentilicium* şunlardan oluşur:

1) Sachem'ini ve şeflerini seçmede gens hakkı

Neredeyse bütün Amerika Yerli Amerikalı kavimlerinde *2 derece şef, sachem* ve üst şef; *bunlardan 2 birincil derece, tüm diğer dereceler* çeşitleme; *her gens'te üyeleri arasından seçilmiş, nesil kadın şeceresinde olduğunda* ve şef de farklı bir gens'e ait olduğundan bir *oğul* babasının yerine geçecek şekilde seçilemezdi. *Sachem'in makamı*, bir boşluk oluşur oluştuğunda doldurulur doldurulmaz *gens*'te ırsî; şef makamı irsî değil, çünkü kişisel meziyetin karşılığı olarak bahşediliyor ve bireyle birlikte sona eriyor. *Sachem'in görevleri barışla* sınırlıdır, bir *sachem* olarak savaşa çekilemez. Şefler makama kişisel cesaretleri, insan ilişkilerindeki bilgeliği ya da kuruldaki hitabet yeteneği, yetenekte genelde üst sınıf olması sayesinde gelir, ama *gens* üzerinde otoritesi yok.

Sachem'in ilişkisi esas olarak *resmi başı olduğu gens*'leydi; ilişki şefin esas olarak *kabileyle* ilişkisi gibi –onun kuruluyla ilişkisi *sachem* üyelerinin *sachem*'le ilişkisi gibi.

Sachem makamı *gens'ten daha eski*, o da *punaluan grubuna* hatta *daha öncesindeki sürüye* dâhil. *Gens*'te makamın görevleri *babaerkine* dayanır; *gens*'te seçilenler erkek üyeler arasından seçilir. *Sachem makamı* Yerli Amerikalı kandaşlık sistemine bağlı olarak *erkek kardeşten erkek kardeşe* ya da *amcadan yeğene* ya da çok nadiren *büyükbabadan toruna* geçer. *Yetişkin erkek ve kadınların serbest oy hakkı* tarafından seçim genelde *merhum sachem'in bir erkek kardeşi* ya da kız kardeşlerinden birinin *oğullarından birine* kalır; çoğunlukla öz erkek kardeşi ya da öz kız kardeşinin oğlu tercih edilir. Öz ya da yansoy üzerinden birçok erkek kardeşin bir yandan öz ya da yansoy üzerinden birçok kız kardeşin oğlu arasında hak önceliği yoktur çünkü *gens*'in tüm erkek üyeleri eşit derecede seçilebilir.

Gens bir *sachem* seçti mi (Seneka-Irokualar arasında mesela) kalan 7 *gens*'in onayı gerekir. Bunlar fratriler tarafından amacı karşılar; seçimi onaylamayı reddettiklerinde, *gens* yenisini seçmek zorundadır; seçilirse, seçim tamamlanır ama *yeni sachem* hâlâ, kendi görevine başlamadan önce, bir *konfederasyon kurulu* tarafından "*yeri değiştirilmek*" (yani makamın yetkisi verildiğinde) zorundadır;
34 *iktidarı* bağışlama yöntemi budur. | Bir *gens*'in *sachem*'i *kabilenin kurulunun ve konfederasyonun yüksek kurulunun re'sen üyesiydi.* Şefin makamı için aynı seçim ve onay yöntemi; ama umumi bir kurul hiçbir zaman bir *sachem*'in derecesi altındaki şeflerin *yerini değiştirmek* için *toplanmadı*; *sachem*'lerin seçildiği zamanı beklediler.

Her *gens*'teki şeflerin sayısı genelde üyelerinin sayısıyla orantılıdır; Seneka-Irokualarda yaklaşık her 50 kişi için 1 şef; Seneka sırf 3000 kişi civarındaydı ve New York'ta 8 *sachem*'i ve yaklaşık 60 şefi vardı; bununla orantılı olan sayı şimdi daha öncekine göre daha büyük. Bir kabiledeki *gentes'in sayısı* çoğu zaman kabilenin nüfusuna tekabül eder; *gentes*'in sayısı Delaware'ler ve Munsee'lerden oluşan farklı kabilelerde 3, Ojibwalar ve Creeklerde 20 üzerinde değişir; 6, 8, 10 olağan sayılardı.

2) Sachem ve Şeflerin Haklarını Ellerinden Almak.

Bu hak *gentes*'in üyeleri tarafından korunur; makam genelde "hayat boyu"dur, işinde kalabilme hakkı genelde "iyi davranış boyunca"dır. Bir *sachem*'in göreve getirilmesi "*boynuzları takmak*," görevden alınması "*boynuzları çıkarmak*"tır. Bir *sachem* ya da şef *gens* yoluyla görevden alınır alınmaz, bu andan itibaren sadece *bireydir. Kabile kurulu* da *sachem* ve şefleri, gens'in davranmasını beklemeden hatta onun isteğine aykırı gelecek biçimde görevden alabiliyordu.

3) Gens içinde evlenmeme yükümlülüğü.

Irokualarda bu kural hâlâ esnek değil. –*Gens*'in oluşumunda *erkek kardeşler bir grupta birbirlerinin zevceleriyle ve kız kardeşler de bir grupta diğerlerinin zevçleriyle*

iç evlilik yapabiliyorlardı, gens'te evliliği yasaklayarak *erkek ve kız kardeşleri evlilik ilişkisinden* soyutlamaya çalışıyordu.

4) Gens'in merhum üyelerinin mülkünün verasetinde karşılıklı haklar

Yabanıllık Seviyesi'nde mülk kişisel eşyayla sınırlıdır; *Barbarlık'ın Alt Seviyesi'nde ortak konutlarda ve bahçelerde mülk hakkı* da devreye girer. *En değerli kişisel eşyalar merhum sahibin bedeniyle birlikte gömülür.* Geri kalanında: *mülk gens'te kalır ve merhum sahibin gentiles'i arasında dağıtılır.* Bu teorik olarak *Irokualarda* hâlâ geçerli kuraldır; pratikte merhum kişinin kişisel eşyalarına *gens* içerisindeki en yakın akraba sahip olur. Merhum *erkekse öz erkek kardeşleri, kız kardeşleri ve dayısı* merhumun kişisel eşyalarını aralarında bölüşür; *merhum kadınsa mülkü erkek kardeşleri dışarıda bırakılacak biçimde evlatları ve kız kardeşlerine* miras kalır. *Her iki durumda da mülk gens'te kalıyordu.* Bu yüzden, zevç zevceden ya da zevce zevçten hiçbir şey almıyordu. *Bu karşılıklı veraset hakkı gens'in otonomisini güçlendirdi.*

5) Yardım, savunma ve zararların telafisinde karşılıklı yükümlülükler.

Birey, güvenliği için gens'ine bağlıydı; akraba bağı karşılıklı destek için güçlü bir destek; bir kişiye haksızlık yapmak *gens*'ine haksızlık yapmaktı. *Herrera*: "*History of America*"da *Yukatan'ın Mayalarından* bahseder: (uğranılan zarar telafi edildiğinde, ödemekle yargılandığında fakir düşerse akrabalar (*gens*) katkıda bulunuyordu. *Aynısından Florida Yerli Amerikalıları* için de bahseder: bir erkek kardeş ya da oğul öldü mü hane halkı üç ay boyunca yiyecek bir şey aramaktansa aç kalır, bunun yerine yiyecek içeceği akraba ve hısım yollar. *Bir köyden diğerine taşınan kişiler ekili topraklar veya ortak konutlardan bir bölüm üzerindeki mülkiyet haklarını bir yabancıya devredemiyordu; bunu gentilis akrabasına bırakmak zorundaydı. Herrera Nikaragua'daki Yerli Amerikalı kabilelerindeki* âdetlere değinir.

Garcilasso de la Vega [*Royal Commentaries Lond. Ed. 1688, Rycaut çev. (s. 107)*] *Peruvian Andes*'in kabilelerinde "*halktan insan* ya da sıradan kişi evlendiğinde *halkın cemaatleri* (*gentes*) *onlara ev inşa ve temin etmekle* sorumluydu."

Eski kan davası âdetinin *doğduğu yer gens'tir.* Ceza veren yasalar ve suçluların davası için mahkemeler *gentilis* toplumunda daha sonraları ortaya çıkıyor. *Irokualarda* ve genelinde diğer *Yerli Amerikalı kabilelerinde, bir akrabayı öldürerek öç alma yükümlülüğü* evrensel olarak kabul edilir. Daha önce *katilin gens*'i ile *maktulün gens*'i arasında *uzlaşma çabası*, her *gens'in üyelerinden bir kurul ayrı ayrı toplanıyordu*, çoğunlukla ifade etme ve pişmanlık ile hatırı sayılır değerde hediyeler biçiminde affedilme edimi için teklifler yapılıyordu. Katledilmiş kişinin *gentilis* akrabaları uzlaşmak istemediği için bunların hiçbiri işe yaramazsa, *gens* (maktulün) kendi üyeleri arasından suçlunun bulunana kadar peşine düşmesi ve her nerede bulunduysa orada öldürmesi için *bir ya da daha çok intikam alacak kişi* seçiyordu. Bunu yaparlarsa, kurbanın *gens*'inin herhangi üyesinin bundan şikâyet etmeye hakkı yoktu. |

[6] *Gens'in üyelerine isim verme hakkı*

Yabanıl ve barbar kabilelerinde aile için *isim yoktur.* Aynı aileden bireylerin
35 *kişisel isimleri*, aralarında aile bağlantısı olduğunu göstermez. [*Soyadı* medeniyetten *eski değildir*] Ancak *Yerli Amerikalı kişi isimleri* genelde *aynı kabiledeki diğer gentes'teki kişilere bireyin gens'ini* gösterir. Kural olarak *her gens'in onun özel mülkü sayılan kişiler için ismi vardır* ve bu yüzden aynı kabileden diğer *gentes*'te kullanılamaz. *Bir gens ismi kendi gens haklarını kendinden alır.*

Çocuğun doğumundan sonra *annesi* onun için en yakın akrabaların da onayıyla *gens'e ait kullanımda olmayan bir isim* seçer. Çocuk, kabilenin bir sonraki kurulunda ilan edilen *babanın adıyla doğana kadar tam vaftiz edilmez.* Kişinin ölümüyle *yaşayan en büyük oğlunun izni olmaksızın onun hayatı sırasında tekrar kullanılamaz* [Bu da tüm bunlar gibi doğrudan aksi söylenilmediği müddetçe durumdan duruma değişir, *Irokualarda* geçerli olduğu üzere].

İsimlerin *iki sınıfı kullanımda*, biri çocukluğa diğeri yetişkin hayatına uyarlanıyor; biri "sökülüp alınıyor" (tabirleri bu) diğeri "bahşediliyor." Yaş 16 ya da 18 olduğunda ilk isim geri alınıyor, *genelde gens'in şefi yoluyla* ve onun yerine ikinci sınıftan bir isim verilir. Kabilenin bir sonraki kurulunda kişinin erkekse erkeklik görevlerini taşıyan *isim değişimi* halka ilan edilir. Bazı Yerli Amerikalı kabilelerinde gençlerin savaş yolundan geçmeleri ve kişisel bir cesaret eylemiyle *ikinci ismini kazanması* beklenir. Kişi için olağandışı sayılmayan sert bir hastalıktan sonra batıl inançlara dayanan düşüncelerden isimde ikinci bir değişikliğin istenmesi ve elde edilmesi. Bir kişi *sachem* ya da şef seçildiğinde, *ismi alınır* ve *göreve getirilme sırasında yeni bir isim verilir.*

Bireyin değişim meselesi üzerinde bir söz hakkı yoktur; kadın akrabaların ve şeflerin hakkıdır, ama yetişkin bir birey, kurulda ilan etmek üzere bir şef tayin etme şartıyla, ismini değiştirebilir. *O şahsi ismi elinde bulunduran bir kişi*, merhum babasının en büyük oğlu gibi, *onu bir başka gens'teki bir arkadaşa ödünç verebilir* ama kişinin ölümünden sonra, yani onu taşırken isim *kişinin ait olduğu gens'e döner.* Irokualarda ve diğer Yerli Amerikalı kabilelerinde şimdi kullanımda olan isimler çoğu zaman *ezelden beri gentes'te* ırsî, *kadim isimlerdir.*

Amerikalı yerliler, bilindik ilişki ve resmi selamlaşmalarında birbirlerine hitap edilen kişinin hitap eden kişiyi tasdik ettiği *ilişki ifadesiyle* hitap eder. Akraba olduklarında *akraba diyerek selamlanırlar*, değilse, onu "*arkadaşım*"la ikame ederler. Bir Yerli Amerikalı'ya *kişisel ismiyle hitap etmek ya da adı kendisi tarafından doğrudan söylenene kadar sorguya çekmek* ahmakça sayılırdı. "*İngiliz*"*lerin Anglo-Sakson ecdadı Norman Fethi*'ne kadar *tek kişisel isim* kullanırdı, *aileye işaret edecek isim kullanmazdı. Daha sonraları ortaya çıkan tek eşlilikte* ve *bir Saxon gens'inin daha önceki dönemdeki varlığında* kendini gösterir.

7) Gens'e yabancıların geçirilme hakkı

Savaşta esir alınanlar ya öldürülür ya da bir başka *gens*'e geçirilirler; ikinci seçenek genelde esir alınan *kadın ve çocuklarla. Gens'e geçirme*, sadece *gentiles hakları* değil, kabilenin *federasyon aidiyetini* de bahşeder.

Bir esiri alan kişi onu erkek kardeşi ya da kız kardeşiyle kurduğu ilişki üzerinden kendi üzerine geçirir; bir anne bir oğul ya da kız evlat ilişkisi üzerinden geçirilir; ve daha sonrasında kişi sanki bu ilişkiyle doğmuş gibi ona her açıdan böyle davranılır[105] [100]. *Barbarlığın Üst Seviyesi*'nde esirin kaderi olan *kölelik* aborijin döneminde *Alt Seviye'de kabileler arasında bilinmiyordu.* Esirler *gens*'e geçirildiklerinde sık sık akrabaların geçersizleşmiş rütbelerinin içini doldurmak için savaşta öldürülmüş merhumların yerine yazdırılırlar. İstisnai olarak, gens yok olmaya yüz tuttu mu yerini yenisi doldurur, mesela belli bir zamanda *Senekaların Doğan gens'i* o kadar azalmıştı ki, yok olmaya yüz tutmuştu; *gens*'i kurtarmak için karşılıklı rızayla *Kurt gens'inden belli sayıda insan* Doğan *gens*'ine[106] [101] bir grup halinde geçirildi. Geçirilme hakkı her *gens*'in kendi kararına bırakıldı. *Irokualarda* geçirilme ritüeli kabilenin halka açık bir kurulunda icra edilirken, hemen hemen dini bir ayine[107] [102] dönüşmüştü.

8) Gens'te dini ayinler[108] [103]?

Herhangi bir Yerli Amerikalı gens'inin özel dini ayini olduğunu söylemek zor; *ama dini ibadetleri* üç aşağı beş yukarı *gentes'le doğrudan ilişki içerisinde*; üretilen dini fikirler ve *gens* içerisinde yerleşmiş ibadet formları *gens*'in içerisinde; *kendine has*
36 kalmak yerine *gens*'ten | kabileye yayılıyordu. *Irokualarda* 6 yıllık dini festival [*Akçaağaç, Ekim, Böğürtlen, Yeşil Mısır, Hasat ve Yeni Yıl Festivalleri*] bir kabile içerisinde birleşmiş bütün gentes'te ortaktı ve yılın tayin edilmiş mevsimlerinde yapılıyordu.

Her gens'e her festivalin kutlamasıyla yetkilendirilen, erkek ya da kadın, bir dizi "İnanç Bekçisi" sağlanıyordu; *re'sen* "İnanç Bekçisi" kabile sachemleri ve şefleri ile birlikte ritüelleri yönetiyordu. "*Kadın İnanç Bekçileri*" katılan her kişinin her günün sonunda tüm kurullarda bulunması şartıyla şölenin hazırlıklarından sorumluydu. *Yemek ortak.* İbadetleri şükran tarzındaydı, hayatlarını kutsamaya devam etmeleri için *Büyük Ruh* ile *Alt Ruhlar*'ı çağırıyorlardı (*Bkz. Morgan: Irokualar Birliği*, s. 182)

9) Ortak bir mezarlık

Antik –ama *sadece antik değil*- gömme biçimi: *et kuruyana kadar bedeni sallandırarak*, sonrasında *kemikler toplanıyor ve bunların getirilmesi için inşa edilmiş bir evde ahşap fıçılarda muhafaza ediliyordu.* Aynı *gens*'e ait olan eşyalar genelde aynı eve yerleştiriliyordu. *Ped. Dr. Cyrus Byington* bu âdetlere *Choctalarda* rastladı, *1827*; *Adair*de [*Hist. of the Americ. Indians*, s. 183] *Cherokeeler* için benzer şeyleri söylüyor: "Onlardan üçünü birbirlerine epey yakın kasabalarından birinde gördüm…

Her evde bir kabilenin, *tuhaf biçimli her bir fıçıda* her ailenin (*gens*'in) hiyeroglif figürlerinin bulunduğu kemikleri ayrı ayrı muhafaza ediliyordu." *Irokualar* eski zamanlarda darağacı kullanırdı ve *merhum akrabalarının kemiklerini, onları genelde barındıkları evde tutarak, ahşap fıçılarda* muhafaza ederlerdi. *Yere de gömerlerdi*; bu sonuncusu söz konusu olduğunda, *köy için ortak bir mezarlıkları bulunması ihtimali hariç*, aynı *gens* her zaman *aynı bölgede* gömülmezdi. *Senekalar* arasında yaşamış bir misyoner olan *Ped. Asher*[109] [104] *Wright Morgan*'a şöyle yazmıştı: "Ölünün gömüldüğü yerde klanlığa dair bir etkinin izine rastlamadım... Gelişigüzel gömülmüşlerdi... *Daha önce farklı klanların üyelerinin bugüne oranla birbirilerine çok daha yakın oturduklarını söylemişlerdi. Bir aile olarak* bireysel çıkardan *çok aile hissiyatının etkisi altındaydılar*."

Artık Tuskaroralar "Hıristiyan" olsa da, *Tuskarora plantasyonunda* (Lewiston yakınlarında) *kabilenin ortak bir mezarlığı* vardı ama Kunduz, Ayı, Gri Kurt'un (vs.) *aynı gens'inden bireyler kendileri olarak bir sıra halinde gömülmüşlerdi.* Burada *zevçler ve zevceler* ayrı sıralar halinde birbirinden ayrılıp gömülüyordu: *babalar ve evlatları* için de aynı şey geçerliydi; *ama aynı sıra içerisinde anneler ve evlatları ve erkek kardeşleri ve kız kardeşleri bulunuyordu.*

Irokualar ve diğer Yerli Amerikalı kabilelerinde *gens*'ten gelen bir merhumun cenazesinde aynı ilerleme konumu, *gens'in bütün üyeleri yas tutanlardır*; *cenazede hitap, mezarın hazırlanışı ve cesedin gömülmesi* diğer *gentes*'in üyeleri tarafından gerçekleştirilir.

Meksikalı ve Orta Amerikalı köy yerlileri, asma ve toprağa gömme dışında cesedi *yavaş bir yakma sürecinden* geçirir [şef ve önde gelenlerle sınırlı]

10) Gens Kurulu.

Kurul—yönetim aracı, ve *gens, kabile ve konfederasyon* üzerindeki yüksek otorite. Günlük ilişkiler şefler yoluyla düzene koyulurdu; *genel çıkarı ilgilendirenler* kurul kararına bırakılıyordu ve *kurul gens örgütlenmesinden çıkıyordu* —Şefler Kurulu; tarihi, *gens'e dair, kabileye dair ve konfederatif*, politik *toplum* araya girene kadar- *Kurul*'un *Senato* olarak değişmesi.

Kurul'un en basit ve en alt biçimi —*Gens*'e dair olan biçimi; *her yetişkin erkek ve kadın üyenin* daha önce gündeme getirilen meseleler üzerinde söz hakkı olduğu demokratik bir meclis; *kendi sachem ve şeflerini, benzer şekilde "İnanç Bekçilerini" seçiyor ve görevden alıyordu*, *gens*'ten gelen birinin *cinayetini bağışlıyor ya da öcünün alınmasına karar veriyordu, kişileri gens'e geçiriyordu. Kabilenin yüksek kurulunun ve konfederasyonun daha da yüksek kurulunun çekirdeğiydi, her ikisi de sadece gentes'in*
37 *temsilcileri olarak şeflerden oluşuyordu.* | Aynı şekilde *Irokualarda* ve *Grek ve Latin kabilelerinin gentes'inde* aynı haklar [(1, 2 ve 6. *hususlar* hariç, bunların varlıklarının eskiden beri olduğunun elbette farz edilmesi gerek]

Bir Irokua *gens*'inin tüm üyeleri *kişisel olarak özgürdür, birbirinin özgürlüğünü*

savunmakla yükümlü; *ayrıcalık ve kişisel haklar açısından eşittir*. Sachem ve şefler ayrıcalık hakkına sahip olduğunu iddia edemez; *akrabalık bağlarıyla bağlanmış bir biraderlik*. Hiçbir zaman kelimelere dökülmese de Özgürlük, Eşitlik ve Biraderlik *gens'in temel ilkeleri* ve bunlar toplumsal ve yönetimle ilgili bir sistemin birimleri, *Yerli Amerikalı toplumunun üstünde örgütlendiği* temel. *Bağımsızlık hissiyatını ve bir Yerli Amerikalı karakterinin evrensel özelliği olan kişisel haysiyeti açıklıyor*.

Avrupalıların keşifleri zamanında *Yerli Amerikalı kabileleri* genelde *kadın şeceresindeki nesille gentes halinde* örgütleniyordu; *Dakota* gibi birkaç *kabilede gentes eksilmişti*. *Ojibwalar*, *Omahalar* ve *Yukatan Mayaları* gibi diğer kabilelerde nesil kadın şeceresinden erkek şeceresine geçmişti. *Tüm aborijin Amerika'sı boyunca gens ismini ya bir hayvan, ya cansız bir nesneden aldı, asla insan ismi olmadı*; toplumun bu erken durumunda *kişilerin bireysellikleri gens'te kayboldu*; *tarihsel açıdan daha kayda değer bir yere geldikleri görece daha geç dönemlerde Grek ve Latin kabilelerinin gentes'*i (çoktan) *kişi adı* alıyordu. *New Mexico'nun Moqui Köyü yerlileri* gibi bazı kabilelerde *gens üyeleri nesillerine adlarını taşıdıkları hayvan üzerinden sahip çıkıyordu-* çok eski ecdadı Yüce Ruh tarafından hayvandan insan formuna dönüştürülmüştü.

Gentes'teki kişi sayıları değişiyordu:

3000 Senekalı eşit olarak 8 *gentes* arasında bölünüyordu, bu da *gens başına* ortalama 375 kişi ediyordu;

15.000 Ojibwa 23 gentes'e bölünüyordu –bu da *gens başına* <ortalama> *650 kişi* ediyordu.

Cherokeeler bir *gens* başına ortalama 1000 kişiden fazlaydı.

Mevcut durumda başlıca Yerli Amerikalı kabilelerinde her *gens*'te kişi sayısı 100 ile 1000 arasında değişiyordu.

Polinezyalılar hariç, insanlığın her ailesi gentilis örgütlenmesi altına girmiş gibidir.

Kısım II Böl. III. Irokua Fratrisi

Fratri (phratria, φρατρια), bir *biraderlik*, örgütlenmeden gentes'e doğru doğal bir büyüme; *belli bazı ortak nesneler için aynı kabilenin 2 ya da daha çok gens'inin organik birliği ya da ortaklığı. Bu gentes genelde esas gentes'ten birinin bölümlere ayrılması yoluyla oluşturulmuş gentes'tir.*

Grek *gentes*'inde *fratri neredeyse gens kadar sabittir*, *Atinalıların her 4 kabilesinden her biri 3 fratri halinde örgütlenirler, her biri 30 gentes'ten oluşur*, aynı şekilde 4 kabile = 12 fratri = *360 gentes* ya da *4 kabile* = 4×3 *fratri* = 4×3×30 *gentes*. Sayısal olarak bu derece simetrik bir örgütlenme, daha sonraları *yasanın* fratrilerde kabilelerin ve *gentes*'te fratrilerin *verili bölümü*[110] [105] üzerinde çalışıldığını ispatlıyor. *Bir kabilenin tüm gentes'i* –kural olarak- *ortak bir nesilden gelir ve ortak bir kabile ismi* taşır. *Fratri'ye dayanan örgütlenmenin esas gentes'ten birinin alt bölümleri olarak belli gentes'inin dolaysız akrabalıkta doğal bir temeli vardır* ve *Grek fratrisi de esasen* bu temelde *oluşturulmuştur*.[111] [106] *Atina kabilelerinin fratriler ve gentes*

halinde daha sonraları yasal olarak sayısal bir uyarlamasının yapılması sadece *yabancı gentes'in eklemlenmesini ve rızayla aktarılmasını ya da kısıtlandırılmasını* gerektirdi. *Grek fratrisinin işlevleri* ile ilgili çok az şey biliniyor: *belli dini ayinlerin yapılması*; *bir frator'un*[113] [107] *affedilerek idamından vazgeçilmesi ya da intikamının alınması*; toplum içerisine çıkabilme halinin onarılmasına hazırlık olarak, kaçtığı suçunun cezasından sonra bir *katilin arınması*. Poia de chersin phrateron prosdexetai[112] [108] (ποια δε χεργιψ φρατερωγ προσδεξεται) (*Aiskhylos, Eumenides*, s. 656). Bu kurum, Atina'da *Kleisthenes yönetiminde politik toplumun* oluşturulmasına kadar devam etti; Kleisthenes'in işlevi: *vatandaşların yönetiminden sorumlu olmak, böylece nesillerin bekçisi ve vatandaşlığın kanıtı oluyordu. Evlilikle birlikte zevce zevcinin fratrisine geçiriliyordu* ve *evlilikten olma evlatlar da gens'e ve babalarının fratri'sine geçiriliyordu. Frator'u öldüreni mahkemelerde kovuşturmak, hâlâ fratri'nin göreviydi* (Kan davasının değişmiş biçimi!) Tüm ayrıntılar bilinseydi, *fratri'nin ortak sofralarda, kamuya açık oyunlarla, seçkin adamların cenazeleriyle, en erken ordu örgütlenmeleriyle,*[114] [109] *kurul davalarıyla ve dini ayinlerin yerine getirilmesi*
38 *ile toplumsal ayrıcalıkları korumayla alakalı olduğunu* bulacaktık. | *Grek fratri'sine benzer*. Roma *curia*'sı. eie d'an Elladi glotti ta onomata tauta methermineuomena phyi men kai trittus e tribous, phratra de kai lochos e kouria,[115] [110] εῖη δ' αν Ἑλλάδι γλώττη τά ονόματα ταυτα μεθερμηνευόμενα φυλή μεν καί τριττυς ή τρίβους, φράτρα δε καί λόγος ή κουρία. (*Dionys. I.II, böl. VII: karş. I. II.*, böl. 13) Her 3 Roma kabilesinden birinde her curia = 10 *gentes*, yani *30 curia ve 300 gentes*; *curia* doğrudan yönetime giriyordu. *Gentes meclisi –comitia curiata- curiae* [-curia çoğulu, ç.n.] tarafından seçiliyordu, *her birinin kolektif bir oyu vardı*. Bu meclis, *Servius Tullius'a kadar* Roma *halklarının egemen gücü olmuştur*.

Amerikan aborijinlerinin çok büyük sayıda kabilede varolan *fratri'sinin organik büyümesi* üzerine; *gens, kabile, konfederasyon gibi yönetim işlevleri yok*, belirli *toplumsal işlevler, yani kabile büyükken önemli. Fratri'yi en arkaik biçiminde ve en arkaik işlevleriyle sunuyor.*

1) Seneka-Irokua Kabilelerinin Sekiz Gentes'i, 2 fratri içerisinde yeniden eklemleniyor.

1. Fratri. Gentes: 1) Ayı, 2) Kurt, 3) Kunduz, 4) Kaplumbağa.

2. Fratri. Gentes; 5) Geyik. 6) Çulluk 7) Balıkçıl 8) Doğan.

De-ă-non-dă'-a-yoh (fratri) *biraderlik* demek. *Aynı fratri'de gentes* birbiriyle *birader gentes'tir* ve diğer fratri'nin *gentes'i kuzen-gentes'tir*; *Senekalar bu ifadelere* fratri'yle ilişkili olarak gentes'ten bahsettiklerinde *ihtiyaç duyuyordu. Aslen* aynı fratrinin üyeleri arasında *evliliğe izin yok*, ama bir fratrinin üyeleri bir diğerinin herhangi *gens*'inden biriyle evlenebiliyordu. *Bu yasak* (aynı fratri'nin üyeleri arasında evlilik) gösteriyor ki *her fratri'nin gentes'i esas bir gens'in alt bölümü ve kişinin kendi gens'inden biriyle evlenme yasağı alt bölümlere kadar gidiyordu. Bu kısıtlama, bir bireyin kendi gens'inde evlenmesi hariç*, uzun zaman ortadan kalkmıştı. *Senekalarda gelenek, Ayı ve Geyik'in esas gentes olması*, onlardan çıkan diğer alt bölümler. Öyleyse: *fratri'nin doğal temeli –bunların içinden*

oluşturulan gentes'in akrabalığı. Alt bölümlere ayrıldıktan sonra sayıların artışıyla *hepsinde ortak olan nesneler için daha üst bir örgütlenmede yeniden bir araya gelmeye doğru doğal bir eğilim* oldu. *Aynı gentes* bir *fratri'de her zaman sabit* değil; sırasıyla sayılarındaki denge bozulursa, *belirli gentes'in bir fratri'den diğerine aktarımı* gerçekleşiyordu.

Üyelerinin yerel olarak ayrılmasını takiben *bir gens'teki sayıların artışıyla bölümlere ayrılma* oluyordu ve *geri çekilen kısım yeni bir gens ismi* alıyordu. Ama *daha önceki birliklerinin geleneği* sürüyordu ve *bir fratri'de yeniden örgütlenmenin temeli oluyordu.*

2) Kayuga-Irokualar. Eşitsiz biçimde 2 fratri arasında bölünmüş 8 gens.

Birinci Fratri. Gentes. 1) Ayı, 2) Kurt, 3) Kaplumbağa, 4) Çulluk, 5) Yılan Balığı[116] [111]

İkinci Fratri. Gentes. 6) Geyik 7) Kunduz, 8) Doğan.

Bu *gentes*'ten yedisi *bizzat* Senekalarınki gibidir; *Balıkçıl gens*'i ortadan kalkmıştır; onun yerine *Yılan Balığı*[117] [111] gelmiştir ama öteki tarafa aktarılmıştır. Çulluk ve Kunduz *gentes*'i de fratri'leri değiştirmiştir. *Kayugalar* da *aynı fratri'nin gentes*'ine "birader gens" *karşısındaki fratri'ye* "kuzen gens" der.

3) Onondaga-Irokualar (8 gentes, Kayuga'lar gibi fratri'lerde eşitsiz olarak dağıtılmış)

Birinci Fratri. Gentes 1) Kurt 2) Kaplumbağa 3) Çulluk 4) Kunduz 5) Top.

İkinci Fratri[118] *[112] Gentes. 6) Geyik 7) Yılan Balığı*[119] *[111] 8) Ayı.*

Doğan (*Kayugalar'da*) *Onondaga'ların Top'unun* yerini alır. Fratri'lerin oluşumu *Seneka'lardakinden* farklı. 1. Fratri'de 3 gens, ama Ayı gens'i artık Geyik'le birlikte.

Onondaga'larda Doğan yok, Senekaların Yılan Balığı *gens*'i yok ama karşılaştıklarında birbirleriyle bağlantılı olarak *biraderleşiyorlar.*

Mohawk ve Oneidaların sadece 3 *gentes*'i var: *1) Ayı, 2) Kurt, 3) Kaplumbağa, fratri yok. Konfederasyonun kuruluşu* zamanı 8 Seneka *gentes*'inden yedisi, *içlerindeki sachem makamının kurulma şeklinin göstereceği üzere*, birden çok kabilede yer alıyordu. Fakat *Mohawk'ların ve Oneida'ların* isimlendirdikleri sadece 3 tane vardı; bunun üzerine bir bütün fratri'yi kaybetmişlerdi ve bundan *geriye kalan bir gens –esas*
39 *kabilelerin bir zamanlar aynı gentes'ten oluştuğu varsayılırsa* (!).

Bir kabile, gentes ve fratri'ler olarak örgütlendiğinde *alt bölümlere ayrılırsa*, bu bölümlenme *fratri örgütlenmesinin* çizgisinde ortaya çıkabilir. Bir kabilenin üyeleri *evlilik yoluyla birbirine karışsa da, bir fratri'deki her gens evlatlarıyla birlikte* fratri grubunu oluşturan *kadınlardan ve kadınlar yoluyla ardıllardan oluşur. Yerel olarak* birlikte kalma eğilimi göstereceklerdir ve *böylece bir topluluk içerisinde ayrı düşeceklerdir. Gens*'in erkek üyelerinin diğer *gentes*'ten kadınlarla evlenmesi ve zevceleriyle birlikte kalmaları *gens*'i etkilemez çünkü *erkeğin evlatları bu bağlantıya dâhil değildir.* Gentes'e ve fratri'lere her kabilede rastlanabilir.

Tuskarora-Irokualar geçmişin bilinmeyen bir döneminde *esas sürüden* ayrıldı, keşifleri sırasında *Kuzey Carolina'nın Neuse Nehri bölgesinde* ikamet ediyorlardı. *1712*

civarı bu bölgeden sürüldüler, Irokuaların ülkesine taşındılar ve konfederasyona altıncı üye olarak kabul edildiler.

Tuskarora-Irokualar. 8 gentes'ten 2 Fratri
I. Fratri. Gentes. 1) Ayı 2) Kunduz 3) Büyük Kaplumbağa 4) Yılan Balığı
II. Fratri. Gentes. 5) Gri Kurt 6) Sarı Kurt 7) Küçük Kaplumbağa 8) Çulluk

6 *gentes, Kayuga ve Onanda'larda,* 5 *gentes Senekalarda,* 3 *Mohawk* ve *Oneidalarda* ortaktı. Bir zamanlar sahip oldukları *Geyikgens*'i modern zamanlara kalmamıştır. *Kurt gens*'i artık 2'ye, *gri* ve *sarı* olmak üzere, bölünüyordu; benzer şekilde Kaplumbağa *gens*'i de: *büyük* ve *küçük*. Birinci fratri'deki *gentes*'in 3'ü *Senekalar* ve *Kayugaların* 1. Fratrisindeki 3 *gentes*'le aynı, sadece *Kaplumbağa*[120] [113] gensi çift. Tuscarora'nın ortak *gentes*'inden ayrılması ile geri dönüşü arasında birçok yüz yıl geçtiği için, bu *bir gens'in varlığının sürekliliğine kanıttır. Diğer kabilelerde olduğu üzere, aynı fratri*'deki *gentes*'e *birader gens, diğerlerine kuzen gens* deniyordu. Her birindeki frator sayısının dengesini bir dereceye kadar korumak üzere *fratrilerin oluşumundaki farklılıklar* koşullardaki değişikliklere ayak uydurmak için bunlara yapılan *uyarlamaları* gösterir (kurulan *gens*'in başına gelenler, bir kısmının nüfusunun azalması ya da soyunun tükenmesi vs.). Irokualarda ezelden beri *fratri örgütlenmesi konfederasyondan* eskidir, *4*[121] *[114]* yüzyıldan fazla zaman önce kurulmuştu. Bütünüyle bakıldığında, oluşumlarındaki farkın *gentes*'le karşılaştırıldığında küçük olması, fratri'nin sürekliliğinin gens'inkiyle eşit olduğunu ispatlar. *Irokua kabilelerinin* 38 *gens*'i ve kabilelerinin 4'ünde toplamda 8 fratri'si vardı.

Irokualarda fratri kısmen *toplumsal* kısmen *dini* nesneler içindir.

1) *Oyunlar, kabile ve konfederasyon kurullarında* alışıldığı üzere, mesela *Senekaların* bir *topla oynadıkları bir oyunda fratriler halinde* oynarlar, biri diğeriyle karşı karşıya gelecek biçimde, *oyunun sonucu üzerine birbirleriyle bahse girerler.* Her fratri en iyi oyuncusunu ortaya koyar[122] [115] vs. Oyun başlamadan önce, *kişisel eşyalar*[123] [116] karşı fratrilerin üyeleri yoluyla sonuçlara göre bahse koyulur, etkinlikte bulunması için *onları muhafaza edenlere emanet edilir.*

2) *Kabilenin kurullarından birinde* her fratrideki sachem ve şefler genelde *hayal edilmiş bir kurul ateşinin karşısına oturtulur* ve konuşanlar fratrilerin temsilcileri olarak 2 birbirine karşıt gruba hitap eder.

3) *Cinayet işlendiğinde,* diğerinin affedilmesi için onları birleştirmek üzere öldürülenin gens'i birinci kurul, sonra öldürülenin gens'inin kurulu (öldüren ve öldürülen karşı fratrilere dâhil olduğunda). Bundan sonra, bu fratri bir kurul toplar ve bunun üzerine fratri'den bir *kurul* ve suça uygun cezanın verilmesini isteyerek *beyaz boncuklardan*[*] *bir kemerle* heyet yolladığı *diğer fratri'ye* kendini tanı-

[*] Wampum, Amerika yerlilerinde para yerine geçiyor (ç.n.).

tır. Öldürülenin ailesi ve *gens*'ine pişmanlık ifadesiyle ve *değerli hediyelerle* zararın tazminini teklif ederler. 2 kurul arasında müzakereler, olumlu ya da olumsuz bir karara varılana kadar. Bir fratrinin etkisi bir *gens*'inkinden büyük ve karşı fratri'yi toplayarak *affedilme* daha mümkün, yani yumuşatıcı koşullar tarafından. Bu yüzden *Grek fratri'si* (medeniyetten önce) cinayet vakalarının esas idaresini ve cezadan kaçtığı zaman katilin arındırılmasını üstüne almıştı; yani *politik toplumun inşa edilmesinden sonra*[124] [117] fratri katilin mahkemelerde kovuşturulma *görevini*
40 üzerine almıştı. |

4) Hatırlı kişilerin cenazelerinde-fratrilerin önemli *işlevleri* (s. 95, 96) [merhum Sachem söz konusu olduğunda, kendi fratrisi değil *karşı fratri* cenazeden hemen sonra merhum yöneticinin *resmi beyaz boncuklu kemerini*, ölümünü bildirmek üzere, *Onondaga'daki merkezi kurul ateşine* gönderir. Bu, *halefine* makamının nişanı olarak verilmek üzere halefi yerine geçene kadar korunur.

5) Fratri birçok *gentes*'in *sachem ve şeflerinin seçimiyle doğrudan* ilgilenir. Bir *gens* merhum *sachem*'inin *yerine halefini* atadı mı (ya da 2. Dereceden bir şef seçti mi) *aynı fratrinin gentes'inin* seçimi onaylaması kaçınılmaz sonuç olarak beklenir; ama *karşı fratri'nin* tarafları bazen karşı çıkabilir. Bu durumda *her fratri'nin kurulu* harekete geçer.

6) Modern zamanlardan önce *Senekalar*ın "İlaç[125] [118] *kulübeleri*" vardı, bu sonuncusu dini sistemlerinin önemli bir kısmını oluşturuyordu; bir İlaç Kulübesi'ne bakmak en yüce dini ayinleri yapmak ve onların en yüce dini gizemlerini yerine getirmekti;* *her fratri'de bir tane olmak üzere* bu tip 2 örgütleri vardı; her biri yeni üyelerin resmi erginlemeyle kabul edildiği bir biraderlikti.

Bu yerli Amerikan fratri'sinin Grek fratrisi ve Roma curia'sından farklı olmak üzere resmi bir başkanı yoktu; benzer şekilde *gens ve kabileden, farklı farklı, ona ait dini bir görevlisi de yoktu.*

Morgan, Tlaskalanların Tlaskala pueblo'sunun 4 mahallesinde oturan, 4 "*soy kütüğü*"nü, ne kadar *fratrisi* varsa o kadar (*ne kadar kabilesi* varsa o kadar değil çünkü *aynı pueblo'da yaşıyor ve aynı lehçeyi konuşuyorlardı*), gözlemliyor. Her "*soy kütüğü*" ya da fratri'nin *kendine has bir ordu örgütlenmesi, kendine has bir kostümü ve bayrağı* ve başkomutanı olan baş savaş şefi (Teuctli) vardı. *Fratri'ler tarafından savaşa gönderiliyorlardı. Bir ordu gücünün örgütlenmesinin fratriler ve kabileler tarafından gerçekleştirildiği Homerik Greklerde* bilinmiyor değildir. *Nestor, Agamemnon'a* şunları söyler: krin' andras kata phylax kata phretras, Agamemnon os phretre phretresin arege phyla de phylois.[126] [119] (κρῖν' ἄνδρας κατὰ φῦλα, κατὰ φρήτρας, Ἀγάμεμνον, ὡς φρήτρη φρήτρηφιν ἀρήγη, φυλα δὲ φύλοις) (*Homeros, İlyada*, II, 362-363). *2 fratri* altında birleşen *Chocta gentes*'i, birincisi 4 *gens*'ten oluşan "Bölünmüş Halk" ile yine 4 gens'ten oluşan "*Sevilen Halk*". Halkın *gentes tarafından iki bölüm*

[*] Yerli Amerikalılarda dini görevliler aynı zamanda hekimdir. (ç.n.)

halinde ayrılması iki fratri yaratıyordu. –Bir kabilenin her zaman en az 2 *gens*'i bulunurdu. *Gens* üyelerinin sayısının artışıyla artar ve 2'ye *bölünür*, bu da yine alt bölümlere ayrılır ve zamanla 2 ya da daha çok fratri olarak *yeniden bir araya gelir*. Bu fratriler *bir kabile* oluşturur ve üyeleri *aynı lehçeyle* konuşur. Zaman içerisinde *bu kabile bölümlere ayrılma süreci tarafından birkaç kabileye ayrılır, bunun üzerine bir konfederasyon içerisinde yeniden bir araya gelir*. Bu tip bir konfederasyon kabile ve fratri boyunca *bir çift gentes'ten gerçekleşen bir büyümedir*.

Mohegan Kabilesi'nin *3 esas gentes*'i vardı: *Kurt, Kaplumbağa, Hindi*. Bunların her biri alt bölümlere ayrılmıştı ve *alt bölümler bağımsız gentes haline gelmişti*, ama *her gens'in esas alt bölümlerinin ismini sırasıyla fratri isimleri olarak korumuşlardı, yani her gens'in alt bölümleri bir fratri halinde yeniden örgütlenmişti*. Bu, sonuç olarak, zaman içerisinde bir *gens*'in birçok *gens*'e bölündüğü ve bunların bir fratri ismi alarak ifade edildiği *bir fratri örgütlenmesinde birleşmiş olarak kaldıkları doğal süreci* açıklar.

Mohegan kabilesi, esasen 3 gentes'ten oluşuyor. Kurt, Kaplumbağa, Hindi.

I) Kurt Fratrisi. 4 gentes. 1) Kurt, 2) Ayı, 3) Köpek, 4) Keseli Sıçan

II) Kaplumbağa Fratrisi 4[127] *[120] gentes. 5) Küçük Kaplumbağa, 6) Çamurlu kaplumbağa, 7) Büyük Kaplumbağa, 8) Sarı Yılanbalığı*[128] *[111]*

III) Hindi Fratrisi 3 Gentes 9) Hindi, 10) Turna 11) Tavuk.

Bu *gentes*'e tekabül eden alt bölümlerinden fratrilerin oluşmasını izlediği, *gentes*'in *bölümlere ayrılması konusunda net kanıta* Yerli Amerikalı kabilelerinde pek rastlanmaz. Ayrıca *fratri'nin gentes'in akrabalığı üzerine temellendiğini* gösterir. Kural olarak diğerlerinin kendisinden yola çıkarak oluşturulduğu esas *gens'in ismi-bilinmez*, fakat tüm bu durumlarda fratri'nin ismi olarak kalır. *Atina fratri'lerinin* sadece *birinin ismini* biliyoruz; Irokualarınkinin ise biraderlikten başka ismi yoktu.

Kısım II Böl. IV. Irokua Kabilesi

Amerikalı aborijinler "her kabilenin bir isimle, ayrı bir lehçeyle, üst düzey bir yönetimle ve *mesken tuttuğu* ve *kendisine ait bir şey olarak savunduğu bir toprakla bireyselleştiği* doğal bölümlenme süreci tarafından" *sayısız kabilenin* altına girer.
41 *Ne kadar kabile varsa o kadar lehçe vardı | lehçe varyasyonları* başlamadan önce ayrılma tamamlanmamıştı. –Morgan, tüm sayısız aborijin Amerikalı kabilenin (*Eskimolar* hariç, onlar aborijin *değildir) tek bir halktan oluştuğuna* inanır.

Ulus terimi nüfuslarının azlığına rağmen, *bir lehçe ve toprağa salt onların mülkiyetinde olacak şekilde sahip olduklarından birçok yerli kabileye* uyar. Ama *kabileler ve uluslar* birbirlerinin tam eşdeğeri değil; ulus sadece *gens kurumlarından* doğuyor, *kabileler* ise aynı yönetimin altında *bir halk olarak karışmıştır*, Attika'daki

4 Atina kabilesi, Sparta'daki 3 Dor kabilesi, Roma'daki Latin ve Sabin kabileleri. *Federasyon, ayrı topraklarda bağımsız kabilelerin varlığını* gerektirir; *birbirlerine karışmak, gens* ve *kabilelerin yerel olarak ayrılma eğilimine rağmen, onları aynı bölgede daha üst düzey bir süreçte bir araya getirir. Konfederasyon ulusla* en yakın analoji kurulacak kavramdır.

Kabilenin farklı lehçeler konuşan halkları kapsadığı Amerikalı Aborijinlerde pek görülmez; böyle bir durum olursa *da çok yakın lehçe konuşan* bir güçsüz ile bir güçlü *kabilenin* bir araya gelmesinin sonucunda olur, *Missourilerin Otoelarla –onları alaşağı ettikten sonra- birleşmesi* gibi. *Aborijinlerin büyük topluluğu bağımsız kabilelerde* bulunur; sadece çok azı aynı köken dilin lehçelerini *konuşan kabileleri konfederasyon olarak* bir araya getirmişti. *Sürekli parçalanma eğilimi*, kendi toplumsal konumları ve mesken tuttukları büyük alandan ayrılamayacak biçimde, *konuşmanın çeşitlenerek ayrışması eğiliminin artması* yoluyla *gens* örgütlenmesinin öğelerinde mevcuttu. *Kelimelerindeki* ve hatta gramer formlarındaki dikkate değer *tutarlılığa* rağmen, *sözlü bir dil* sürekli olmaya muktedir değildir. *Yerel ayrışmayı* –alanda-zamanla *konuşmada varyasyon* izler; bu da ilgi alanlarının ayrışmasına ve nihai olarak bağımsızlığa yol açar. *Kuzey ve Güney Amerika'da* –Eskimolar hariç- köken dillerin ve lehçelerin yüksek sayısı *muhtemelen bir esas dilden gelme, oluşumları için 3 etnik dönem ile ölçülmüş zaman gerekmişti.*

Doğal büyümeyle *sürekli yeni kabile* ve *gentes* oluşuyordu; *Amerika kıtasının yayılmasının iyice artması sonucunda süreç gözle görülür biçimde hızlandı.* Yöntem kolaydı. *Varlığı sürdürme araçları açısından üstün avantajlara sahip, yüksek nüfuslu bir coğrafi merkezden* yavaş yavaş insan akışı. Bu her yıl devam etti, *böylece kabilenin esas merkezinden uzakta hatırı sayılır bir nüfus gelişti*; zaman içerisinde *göçebelerin* ilgi alanları ayrıştı, hissiyatları yabancılaştı, *sonunda dilleri de ayrıştı*; bunun üzerine, *topraklar komşu da olsa, ayrılma ve bağımsızlık* geldi. *Bu kendini çağdan çağa hem yeni kazanılmış topraklarda hem de eski alanlarda tekrar etti... artan sayılar varlığı sürdürme araçları üzerinde baskı oluşturunca, artı değer onların rahatça yerleşebilecekleri yeni bir merkeze taşındı çünkü yönetim her gens'te ve bir* güruh halinde birleşmiş gentes'*in herhangi birinde mükemmeldi* [Bu "örgütlü kolonizasyon"du!] *Amerikalı köy* yerlilerinde aynı süreç biraz uyarlanmış bir biçimde. *Bir köyün* nüfusu arttığında, *bir koloni* aynı akıntı içerisinde bir yukarı bir aşağı gelip gidiyor ve *yeni bir köy kuruyordu*; belirli aralıklarda tekrarlandığında, *böyle birkaç köy* beliriyordu, her biri diğerinden bağımsızdı ve kendi kendini yöneten bir gruptu; fakat karşılıklı koruma için *bir heyet ya da konfederasyon içerisinde bir araya* geliyorlardı; sonunda *lehçe varyasyonları* beliriyordu ve bunların tam olgunlaşması *kabilelerin ortaya çıkmasını* sağlıyordu.

Esas kabilelerden birinin alt bölümleri tarafından oluşturulan *kabileler ortak bir dizi gentes'e* sahiptir ve *aynı dilin lehçelerini* konuşur; bizzat *ayrılma süreci*

biçiminde geçen yüz yıllardan sonra bir dizi *gentes*'i vardır. Böylece *Huronlar*, şimdi *Wyandot'lar Seneka-Irokualann 6 gentes'iyle aynı isme sahip 6 gentes'e* sahiptir, en az 400 yıllık bir ayrılıktan sonra. *Potawattamilerin Ojibwalardaki 8 gentes'le aynı ismi taşıyan 8 gentes'i* vardı ki Potawattami'lerin 6 Ojibwa'ların 14 farklı *gentes*'i vardı; *yeni gentes'in ayrılmalarından bu yana her kabilede bölümlere ayrılma yoluyla* oluştuğunu gösteriyordu. *Ojibwalardan* –ya da her iki kabilenin ortak ebeveyn bir kabilesinden- daha önce ayrılan *Miamilerin* öncekiyle ortak sadece 3 *gentes*'i vardı: *Kurt, Dalgıçkuşu ve Kartal.*

Barbarlığın Alt Seviyesi'ndeki Kabilelerden Manzaralar.

8 Missouri kabilesi, keşfedildikleri zaman, *Missisippi kollarının kıyılarıyla– Kansas ve Platte-* bir de *Iowa'nın küçük nehirleri* ile *Arkansas'a kadar Missisippi'nin batı kıyısı da dâhil* olmak üzere, Missouri kıyılarının 1000 milden fazlasını elinde bulunduruyordu. *Lehçeler alt bölümlere son olarak ayrılmadan önce halkın 3 kabile halinde* bulunduğunu gösteriyor, yani:

1)Punkalar ve Omahalar, 2) *Iowalar, Otoelar ve Missouriler*, 3) *Kawlar, Osagelar ve Quappalar*, *birden çok lehçeleri ait oldukları Dakota köken dilin diğer herhangi lehçesinden daha çok birbirine yakın*; *alt bölümlere ayrıldıkları esas bir kabileden türemeleri için de dilsel zorunluluk*; *kıyıları boyunca, yukarı ve aşağı, Missouri'de merkezi bir noktadan* yayılma; *yerleşim birimleri arasındaki mesafenin artmasıyla* –ilgi alanlarında ayrışma, *bunun üstüne dilin ayrışması* ve son olarak *bağımsızlık*. Böyle bir halk düzlük bir toprakta *bir nehir boyunca yayılarak ilk önce 3, sonra 8 kabile olarak* bölünebiliyor, *her alt bölümün örgütlenmesi* tam olgunluğunu koruyarak. *Bölünme, daha büyük bir alan üzerinde doğal yayılma yoluyla parçalara ayrılma* anlamına gelir ve *bunu tam*
42 *bir bölümlere ayrılma* izler. *Missouri'nin en üst* | *kabilesi* –*Niobrara nehrinin ağzında Punkalar*, *Mississippi üzerindeki Arkansas*'ın ağzında, *en aşağıdaki Quappalar*, ikisinin arasında yaklaşık 1500 mil var. *Missouri kıyısındaki dar ormanlık kemerle* sınırlı *ara bölge* geri kalan *6 kabilenin* elinde bulunuyordu. Kati biçimde *Nehir Kabileleri*'ydiler.

Üst Göl Kabileleri. 1) *Ojibwalar*, 2) *Otawalar* (=O-tä'-was); 3) *Pottawatamiler* esas kabilelerden birinin alt bölümleri; *esas kabilenin Ojibwaları, gövde, gölün kaynağı kenarındaki büyük balık çiftliklerinde asıl yerleşim merkezinde* kaldılar, diğerleri onlara "*Ağabey*" dedi, *Ottawalara* ise "*bir küçük ağabey*" ve *Pottawamilere* –"*Küçük Erkek Kardeş.*" Görece lehçe varyasyonunun sayısının Pottawamilerde en büyük olduğunu gösterdiği üzere, ilk önce ayrılan onlar oldu, ve son olarak da Ottawalar. *1614*'te keşfedildiklerinde, *Ojibwalar Superior Gölü'nün kaynağındaki Rapids'e* yerleşmişti, bu noktadan kuzeydoğu kıyısı boyunca ve Huron Gölü'ne doğru, St. Mary Nehri'ne aşağıya doğru *Ontonagon bölgesine Superior Gölü'nün güney kıyısı boyunca* yayıldılar; konumları *balık ve avla varlıklarını sürdürmeyle* ünlü [mısır

ve bitki yetiştirmiyorlardı]; *Columbia Vadisi* hariç Kuzey Amerika'da hiçbir yer boş kalmamıştı. [*Ojibwalar*, şu anda iddia ettikleri üzere, antik zamanlarda *kil boru, su fıçısı ve kap kacak* imal ediyordu. *Yerli çömlekçiliği* değişik zamanlarda *Sault St. Mary'de ortaya çıkıyordu*, ecdadının işleri.] Bu tip avantajlarla büyük *bir yerli Amerikalı nüfusunun gelişeceği ve bağımsız kabileler olmak üzere göçmenlerden ardı ardına gelen gruplar gönderecekleri* kesindi.

Pottawatamiler, Üst Michigan ve 1641'de Dakotaların onları sürmek için harekete geçtikleri *Wisconsin sınırlarında* bir bölgeyi mesken tuttular. Aynı zamanda daha önceki varlıklarının kanıtına *Kanada'nın Ottawa Nehri'nde rastlandığı varsayılan Ottawalar* batıya çekildi; -o zamanlar *Georgia Körfezi, Manitouline adaları ve Mackinaw'da* yerleşmişlerdi ve bu noktalardan Alt Michigan üzerinden güneye yayılmışlardı. –*Mekân ve mesafede ayrılma* ile kabile bağımsızlığı lehçelerin oluşmasıyla sonuçlanan keşiften çok önce vardı. Toprakları komşu olan *3 kabile* karşılıklı koruma için "*Ottawa Konfederasyonu*" isimli bir ittifak oluşturmuştu (hem saldıran hem savunan bir birlik).

Bu çekilmelerden önce *bir diğer eklemlenmiş kabile*, *Miamiler*, Ojibwa gövdesinden ayrılmıştı –ortak ebeveyn kabile- ve *Orta Illinois ile Batı Indiana'ya* göç etmişlerdi. Aynı soydan daha sonra çıkan bir diğer yeni kol olan *Illinoisler* bu göçün izini sürerken, soy daha sonra *Peorialar, Kaskaskialar, Weawlar ve Piankeshawlar olarak alt bölümlere ayrıldı. Lehçeleri Miami'ninkiyle* birlikte *Ojibwalara* en yakın hısımlıkta ve bundan sonra *Cree* ile [Pottawatamie ve Cree eşit olarak ayrıştı; *Ojibwalar, Ottawalar ve Cree Pottawattamielerin kopuşundan sonra* muhtemelen lehçede bir halk]

Tüm bu kabilelerin Superior Gölü'ndeki büyük balık avcılığı yapılan yerlerdeki merkezi yerleşim birimlerinden akması –varlığı sürdürmenin doğal bir merkezi olarak. New England, Delaware, Maryland, Virginia ve Carolina'dan gelen Algonkinler çok büyük ihtimalle aynı kökenden türemişti. Özünde *askeri bir koloni olarak göç eden her grup*, ilk önce mümkün *olduğunca ana kabile ile bağlantıyı muhafaza ederek* yeni bir alan ele geçirme ve onun sahibi olma peşindeydi; bu *birbirinin ardından gelen hareketler yoluyla ortak mülklerini yaymaya* ve sonra kendi sınırları içerisindeki yabancı halkın gelmesine direnmeye çalışıyorlardı... *Aynı köken dilin lehçelerini konuşan Yerli Amerikalı kabileleri genelde toprak sürekliliği içerisinde* bulunmuştur, ancak kendi ortak alanlarını genişletmiştir. Bu *genelinde dilsel açıdan birleşmiş olan tüm insanlık kabileleri için geçerlidir... Ortak bir merkezden yayılan...* tehlike zamanlarında yardım aracı ve felâket zamanı kaçış yeri olarak *anavatan ile bağlarını korumuşlardır.*

Bununla birlikte *göçün başlangıç kısmı olan bir alan artı değer bir nüfusun yavaş yavaş üretimi yoluyla varlığı sürdürme araçlarında özel üstünlükler* gerektirir. *Bu tip doğal merkezler Kuzey Amerika'da çok sayıda değildir*, aslına bakılırsa *sadece 3*'tür. *Columbia*

Vadisi'nin zirvesinde mısır ve bitki yetiştirmeden önce sağladığı varlık sürdürme çeşitliliğinde ve miktarında yeryüzünde dünyanın en mükemmel bölgesiydi. *Orman ve düzlük karışımı mükemmel avlaklar. Düzlüklerde bir tür katran yoncası, Kamash*, yetişiyordu ve bolca; ancak bu açılardan *diğer alanlardan daha üstün değildi*; *mükemmel olduğu şey- Columbia ve diğer nehirlerde tükenmeyen somon kaynağı.* Bu akıntıları milyonlarla dolduruyorlardı, mevsiminde kolaylıkla ve bol bol avlanıyorlardı. *Ortadan ikiye yarıldıktan ve güneşte kurutulduktan sonra, toplanıyor ve köylere götürülüyorlardı, yılın büyük kısmında* esas gıdayı oluşturuyorlardı. Bunun dışında kıyıda *kabuklu avcılığı, kış aylarında yiyeceğin büyük kısmını* sağlıyor. Bunun dışında tüm yıl boyunca *yumuşak ve istikrarlı iklim, Virginia* ve *Tennessee* için de, *tahıl bilmeyen kabilelerin cennetiydi. Columbia Vadisi*, çok büyük ihtimalle ardı adına gelen göç gruplarının *her iki bölümü de kıtayı kaplayana* ve her iki bölüm de Avrupalıların keşif çağı başlayana kadar bu kaynaktan sakinlerle çoğaldığı *Ganowanian ailesinin beşiği*
43 *yapılabilir.* İç düzlüklerin | büyük çaplı yayılması, sürekli olarak kuzeyden *güneye 1500 milden* fazla, *doğudan batıya 1000 milden* fazla yayılıyor, *Kuzey Amerika'daki kıtanın Pasifik ve Atlantik kıyıları arasında serbest iletişim için bir engel teşkil ediyordu.* Bunun üzerine muhtemelen *köken ailelerden biri Columbia Vadisi'nden yayılmayı başlatarak* ve fiziksel sebeplerin etkisiyle göç ederek *Patagonia'ya Florida'dan daha kolay* ulaşabilirdi. *Mısırın bulunması*, maddi olarak olayların akışını değiştirmeyecekti ya da daha önceki sebepler dizisini askıya almayacaktı. *Amerikan tahılının yerel olarak* yetiştiği yerlerde bilinmiyor; *fakat bitki yetiştirmenin son derece etkin olduğu, mısırın özellikle verimli olduğu, köy yerlilerinin en eski yerleşim birimlerinin bulunduğu Orta Amerika'da... muhtemelen mısırın doğduğu yer.* Tarım Orta Amerika'dan *Meksika'ya, sonradan New Mexico'ya ve Missisippi vadisine, oradan Atlantik kıyılarının doğusuna* yayılmış olabilir; tarım hacmi başlangıç noktasından uçlara doğru azalarak. Daha barbar kabilelerin yeni varlığını sürdürme arzusu köylü yerlilerden bağımsız olarak yayılmış olabilir; ama tarımı *Yukarı Missouri'nin Minnitarieleri ve Mandanları, Kuzey'in Kızıl Nehri'nin Shyanları, Kanada'daki Simcoe Gölü'nün Huronları, Kennebek'in Abenakileri ve genel olarak Mississippi ve Atlantik arasındaki tüm kabileleri* yapsa da, *hiçbir zaman New Mexico üzerinden Columbia Vadisi'ne yayılmadı.* Columbia Vadisi'nden göç eden gruplar, yerinden olmuş ve dağılmış kabileleri bunların köylü Yerli Amerikalıların geliştirdiği ilerlemenin ilk çekirdeklerini taşıyacakları *Güney Amerika'daki Istmus'a doğru ve Istmus boyunca* zorlasa da, *New Mexico ve Meksika'nın yerli köylülerine doğru itecekti.* Belirli zaman aralıklarında *tekrarlanarak Güney Amerika'ya, daha önceden hazır bulunan vahşi gruplara, hem de böylece gücü azalmış Kuzey kısmı bahasına, çok daha üstün bir mukim* sınıfı bağışlayacaklardı. *Böylece Güney Amerika gelişim içerisinde* hem de daha aşağı seviye bir ülkede, ki durum böyle gibi görünüyordu, *ileri bir konum* elde edecekti. Güneşin çocukları olan, *erkek kardeş ile kız kardeş, zevç ile zevce, Manco Capac ve*

Mama Oello'nun Peru efsanesi bir grup Yerli Amerikalı köylünün, illa doğrudan Kuzey Amerika olmasa da, bir mesafeden göç ederek bir araya geldiğini ve *Andes'in kaba kabilelerine* mısır ve *bitki yetiştirme de dâhil olmak üzere, hayatın daha üstün zanaatlarını öğrettiklerini gösterir*; efsane grubu dışarıda bırakır ve *sadece reis ile zevcesini korur.*

2'nci) (Columbia Vadisi'nden sonra) doğal ilk merkez: Superior, Huron ve Michigan gölleri arasındaki yarımada, Ojibwaların merkezi ve birçok Yerli Amerikalı kabilenin üretim yerleri.

3'üncü) doğal ilk merkez: Minnesota'nın Göl bölgesi, bugünkü Dakota kabilelerinin üretim yeri. Sebebini tahmin etmek gerekirse, *Minnesota Dakotalıların ele geçirmesinden önce Algonkin sahasının bir parçasıydı.*

Mısır ve bitki yetiştirilmeye başlar başlamaz, *insanları yerelleştirmeye ve onları daha küçük sahalarda desteklemeye ve sayılarını artırmaya başlıyor*; ama *Kıta'nın kontrolünü neredeyse sadece tarımdan geçinen en ileri yerli* köylülerin *kabilelerine* geçirmiyor. *Barbarlığın Alt Seviyesi'ndeki* başlıca kabileler arasında *bahçıvanlık* kültürü yayılıyor ve durumlarını oldukça geliştiriyor. *Bahçıvanlık* kültürü olmayan kabilelerle birlikte keşfedildiği zaman *Kuzey Amerika'nın büyük sahalarını* ellerinde bulunduruyorlardı ve Kıta onların mertebelerinden yeniden bölge sakinleriyle doldu. *Aborijinlerin birbirleriyle bitmez tükenmez savaşları*; *kural olarak en istikrarlı savaş farklı köken dil konu*şan kabileler arasında, mesela *Irokua ve Algonkin kabileleri arasında* ve benzer şekilde *Irokua ve Dakota kabileleri arasında.* Buna karşın *Algonkin ve Dakota kabileleri, sürekli sahaların mesken tutulmasının* gösterdiği üzere, birbirleriyle barış içerisinde yaşıyorlardı. *Irokualar, akraba kabileleri, Eriler, Tarafsız Ulus, Huronlar ve Susquehannocklara karşı* nesli ortadan kaldıracak bir savaş sürdürüyordu. *Kendi köken dillerinden farklı lehçeler* konuşan kabileler birbirlerini anlayabiliyor, farklılıklarıyla uzlaşabiliyor ve ortak kökenleri sayesinde birbirlerini doğal müttefik olarak görmeyi öğrenebiliyor.

Verili bir sahada sağladığı *varlık sürdürme niceliği* tarafından sınırlandırılan *nüfus sayısı*;[129] [121] *balık ve avlanma temel gıda dayanağı* olduğunda, geniş bir sahanın küçük bir kabileyi içinde barındırması bekleniyordu. *Nişastalı gıda* geldiğinde, bir kabile tarafından mesken tutulmuş *saha hâlâ halkın sayısıyla oranlı. New York 47.000 mil içerisinde* hiçbir zaman *25.000'den fazla Yerli Amerikalıya* sahip olmadı, bunların içinde *Hudson'ın doğusu ve Long Island'da Irokualar ve Algonkinler ile ABD'nin batı kısmında Eriler ve Tarafsız Ulus vardı. Gentes* üzerine inşa edilmiş kişisel bir yönetim, birbirlerinden mantıklı bir uzaklık içerisinde kalmadıklarında
44 insanların artan sayısını kontrol etmek için yeterli bir *merkezi güç* geliştirmede yetersiz.

New Mexico, Meksika ve Orta Amerika köylü yerlilerinde küçük bir sahada nüfus artışı çözülme sürecini geriletmiyor. Aynı akıntı içerisinde birbirine yakın *farklı*

pueblo'lar kurulduğunda, insanlar genelde *ortak kökenden* ve *bir kabile ya da konfederasyon yönetiminden.* [Her *pueblo* genelde *bağımsız,* özerk bir *cemaat.*] Sırf *New Mexico*'da konuşulan *7 köken dil,* her birinin birçok lehçesi var. *Coronado'nun** *seferi* zamanlarında -*1540-42*- çok sayıda fakat küçük küçük köyler bulunmuştu. Bunlardan *7'si Cibola, Tukayan ve Quivira ile Hemez ve 12'si Tigueux'ydu,* diğer gruplar da üyelerinin dilsel bir bağlantısı olduğunu gösteriyordu. Her grubun bir konfederasyona dahil olup olmadığı bilinmiyor. 1 *Moqui Pueblo'ları* (Coronado Seferi'nin Tukayan köyleri) artık bir konfederasyona dâhil olmalı, keşfedildikleri zamanlarda da muhtemelen böyleydi.

Alt bölümlere ayrılma süreci Amerikalı aborijinlerde 1000'lerce yıl sürdü, sırf *Kuzey Amerika'da 40 köken dil gelişti,* bunlardan her biri birbirinden bağımsız eşit sayıda kabileler tarafından bir o kadar lehçe sayısıyla konuşuldu.

Bir Yerli Amerikalı kabilesi için sadece *birkaç yüz* ve en fazla *birkaç 1.000 insan gerekir* ki çevresinde *Ganowanian ailesinde* saygın bir konum oluşturulsun.

Yerli Amerikalı kabilelerin işlevleri ve özellikleri. (s. 112-121)

1) Bir toprağa sahip olma ve onu adlandırma.

Toprak- gerçek yerleşimleri ve bir o kadar da kabilenin *avlanma ve balık avlama için kullandıkları yeri kaplayan* ve diğer sınırları aşmaya çalışan kabilelere karşı savunabilecekleri yerleşimi çevreleyen bölge; buradan geniş *bir tarafsız yerler aralığı,* onları *farklı bir dil konuşan* diğer kabileden ayırıyor ve her iki taraf da onun üstünde hak iddia etmiyor; *aynı dilin farklı lehçelerini* konuştukları zaman genişliği daha az ve o kadar net işaretlenmiyor. Ardı ardına kabileleri bireyselleştiren *isimler* birçok durumda tesadüfi, mesela *Senekalar* kendilerine "*Büyük Tepe Halkı*" diyor, vs. Kuzey Amerika'da *Avrupa Kolonileşmesi'nin başlangıcından sonra* Yerli Amerikalı kabileler onlara *kendi isimlerinden farklı isim vermiş olan diğer kabilelerin ismini* alıyor. Kısacası tarihte bilinen *bir dizi kabile kendileri tarafından kabul edilmeyen isimlerle* biliniyor.

2) Bir lehçeye başkasının sahip olamayacağı şekilde sahip olma.

Kabile ve lehçe özünde *birlikte yayılır. 12 Dakota grubunun kabile* olduğunu söylemek artık uygun düşer, ama Amerikalıların onları düzlüklere ilerlemeye zorlamalarıyla birlikte esas bölgelerine ilerlemeleriyle daha önce onlardan ayrılmış oldukları bulundu. Daha önceleri bağlantıları o kadar mahrem kalmıştı ki Missouri'de *sadece bir lehçe, Teeton,* oluşmuştu; *Mississippi'deki Isauntie* köken dil olmak üzere. Birkaç yıl önce *Cherokeeler ABD'de* şimdiye kadar bulunmuş *aynı lehçeyi konuşan* en yüksek sayıda Yerli Amerikalıydı, *26.000 kişi*; *Georgia'nın dağlık bölgelerinde* konuşmada ufak bir sapma olmuştu. Hâlâ temel *bahçıvanlık*

[*] 16. yy. ortalarında Kuzey Amerika'nın güneybatısına keşifler düzenlemiş İspanyol kâşifi. (ç.n.)

kültürü dışında kalan *Ojibwalar*, aynı lehçeyi konuşan yaklaşık 15.000 kişiydiler; 2 birbirine yakın lehçesi olan Dakota kabilesi *25.000* kişiydi. Bunlar istisna. *ABD'de* ve *Britanya Amerika'sında* bir kabilenin nüfusu *ortalama 2.000 kişiden azdır.*

3) Gentes tarafından seçilmiş Sachem ve Şefleri Yetkilendirme Hakkı.

4) Sachem ve Şefleri görevinden alma hakkı.

Yabanıllık Seviyesi ya da *Barbarlığın Alt ya da Orta Seviyesi'nde* makam bir ömür boyunca ya da iyi davranış süresince bahşedilir.

Gentes'in seçtiği *sachem ve şefler* kabilenin oluşumundan sonra *kabile kurulunun üyeleri* olurdu; yani kabile kurulunun *yetkilendirme hakkı* elinde bulunurdu; (benzer şekilde görevden alma hakkına *da* sahipti); konfederasyonun oluşumundan sonra *konfederasyon kuruluna bırakırdı. Sachem ve şef makamları*, her yerde geçerli olacak biçimde, Meksika'nın kuzeyinde *seçilebilirdi*; kıtanın diğer kısımlarından gelen *kanıt*, bunların genel olarak başlangıçtan bu yana böyle olduğu yönünde.

5) Dini bir inanca ve ibadete sahip olma.

"*Yerli Amerikalılar barbarların hayat tarzıyla paralel gidecek biçimde dini bir halktı*" (s. 115) *İlaç kulübesi-İbadetin* dans *biçimi.*

6) Şefler Kurulu yoluyla üst düzey bir yönetim

Gens, şefleri tarafından temsil ediliyordu. *Kabile, gentes'in şeflerinin kurulu* tarafından temsil ediliyordu. Herkesin bildiği koşullarda çağrılır, halkın
45 ortasında toplanır, hatiplerine açıktı. Halkın etkisi altında | hareket edileceği kesindi. (Kabileye ait) *kurul*, kabilenin ortak çıkarlarını gözetmek ve korumak zorundaydı. Diğer kabilelerle sürekli savaş halinde olduklarında ortaya çıkan sorular ve acil durumlar. Genel bir kural olarak, kurul halkın bir meselesine hitap etmek için herhangi özel bireysel bir arzuya açıktır.

Kadınlar kendi seçtikleri bir hatip yoluyla istek ve fikirlerini ifade edebiliyordu. Kurul tarafından verilen *karar. Irokualarda oybirliğine sahip olmak eyleme geçmede temel bir kural. Askeri meseleler* genelde *gönüllülük ilkesinin inisiyatifine* bırakılıyordu. *Her kabile*, teoride, *bir barış anlaşması hazırlamamış olan diğer kabileyle savaş halindeydi.* Herhangi biri *bir savaş tarafı örgütlemede* ve istediği yere sefer düzenlemede özgür. *Projesini bir savaş dansı yaparak ve gönüllüleri davet ederek bildiriyordu.* Ona dansta katılan bu tip insanlardan oluşan bir grup oluşturmada başarılı olursa, coşku en tepedeyken *hemen yola çıkıyorlardı. Bir kabile saldırıya uğrarsa*, savaş grupları bunu karşılamak üzere benzer şekilde oluşturulurdu. Güçler bu şekilde oluşturuldu mu *hepsinin kendi savaş reisi ve bu reislerden oluşan bir kurulun belirlediği ortak eylemleri* olacak biçimde bir grup içerisinde birleşirdi. *Bu kabileleri Barbarlığın Alt Seviyesi'ne bağlıyor. Aztekler ve Tlaskalanlar fratriler halinde* yola çıkıyordu, *her alt bölümün kendi reisi vardı ve kıyafetleri ve bayraklarıyla birbirlerinden ayrışıyorlardı.*

Irokuaların ve Azteklerin konfederasyonu saldırgan hedefleriyle en çok tanınanlarıydı. *Irokuaların* da dâhil olduğu *Barbarlığın Alt Seviyesi'ndeki kabilelerde* en yıkıcı iş

sayısız savaş grupları tarafından icra ediliyordu, sürekli uzak bölgelere savaş örgütleyip sefer düzenliyorlardı. *Kurul yaptırımı*, bu seferler için ne aranıyordu ne de gerekliydi.

Kabile kurulunun savaş ilan etme ve barış yapma, elçi gönderme ve kabul etme, ittifak kurma gücü vardı; *bağımsız kabileler arasındaki ilişkiyi bilgeler ve şefler* yürütürdü, bunun için delege olarak görevlendirilmişlerdi. *Bir kabile bu tip bir heyeti kabul ettiğinde, onu kabul ve işlemlerin görülmesi için* bir kurul toplanırdı.

7) *Bazı durumlarda klanın baş şefi.*

Yani bir *sachem*, meslektaşları arasında daha yüksek mertebeye sahip. *Kurul* çok nadiren toplantıda; kabileyi temsil etmek üzere yetkilendirilmiş, kurul tarafından yaptıkları onaylanmaya tabi *birinin geçici olarak harekete geçmesini talepten* doğabilecek acil durumlar. Bu, *baş şefin makamı* için tek temel. *Irokualarda yoktu* ve konfederasyonlarının *yardımcı şefleri yoktu.* Yerli Amerikalı kabilelerinde *baş şef* burada var olduysa, *bir baş hâkim anlayışına tekabül edemeyecek kadar zayıf bir biçimde.* Şef makamının seçime dayalı görev süresi ve kişinin görevden alınma ihtimali makamın niteliklerini oluşturur.

Yerli Amerikalı Şef<ler> Kurulu tek güce dayanan bir yönetimdi, genelde *Barbarlığın Alt Seviyesi'ndeki kabileler arasında* mevcuttu. *Bu ilk basamak. İkinci basamak: bir şefler kurulu ve başkumandan* arasında *–biri sivil diğeri askeri işlevleri* temsil ediyordu- koordine edilen bir yönetim. Bu form, *konfederasyonların oluşumundan* sonra *Barbarlığın alt Seviyesi*'nde kendini göstermeye başladı ve *Orta Seviye'de* nihai oldu. *Generalin makamı* –başkumandan- *bir baş* hâkim, kral, imparator, başbakanın çekirdeği*; iki güçten oluşan bir yönetim.*

Üçüncü Adım: halk meclisinde bir şefler kurulu ve baş kumandan tarafından bir halkın ya da ulusun yönetimi. *Barbarlığın Üst Seviyesi'ne* ulaşmış kabilelerde görülüyor, *Homerik Grekler* ve *Romulus dönemi İtalyan kabileleri. Bir ulus içerisinde birleşmiş* halkın yüksek sayılarda artışı, *surlu şehirlerde yerleşmeleri, sürüler, davarlar, topraklarda servetin* yaratılması, bir yönetim aracı olarak halk meclisine getiriyorlardı. Şefler kurulu önceden göz önünde bulunduran bir kurul; *halk önünde verilen cezaları benimseyen ya da reddeden halk meclisi*, kararı nihai; *son olarak bir general. Politik topluma* geçişe kadar bu böyle kaldı, mesela Atinalılarda; şef kurulları *Senato* oldu, halk meclisleri *ecclesia* ya da halk meclisi. *Barbarlığın Orta Seviyesi*'nde *kabileler olarak örgütlenmiş gentes* eskisi gibi kaldı ama *konfederasyonlara* daha sık rastlandı. *Meksika Vadisi* gibi bazı yerlerde *politik toplum* hiçbir biçimde inşa edilmemiştir –bunun için kanıt yoktur. *Gentes'e dayanan politik bir toplum ya da bir devlet kurmak imkânsızdır.*

Kısım II Böl. V. Irokua Konfederasyonu

İlk önce[130] [122] *karşılıklı koruma için bağ-* basit olgu, zorunluluklar (dışarıdan saldırı gibi) yoluyla çağrılıyor, sonra *heyet*, sonra *sistematik konfederasyon.*

Amerika'nın keşfi sırasında konfederasyonlar farklı bölgelerde vardı, yani: *5 bağımsız kabileden oluşan Irokua konfederasyonu, 6 kabilelik Creek konfederasyonu, 3*
46 *kabilelik Ottawa Konfederasyonu, "Yedi Kurul Ateşi"*nin | *Dakota Heyeti*[131] [123], *New Mexico'da 7 Pueblolu Moqui Konfederasyonu, Meksika Vadisi'nde 3 kabilelik Aztek Konfederasyonu.* Konfederasyonun en kolay oluşumunda (genelde *Barbarlığın Orta Seviyesi'nde köylü yerliler* için *"istikrarsız coğrafi ilişkiler"* yüzünden zor), *pueblolarıın birbirlerine yakınlığı* ve *sahalarının küçüklüğü yüzünden.* Kuzey Amerika'daki en ünlü konfederasyonlar *Azteklerinki* ve *Irokualarınkiydi*; sonuncusu epey biliniyordu; Aztekler muhtemelen *sistematik konfederasyonla aynı niteliğe sahipti*, ama tarihsel (isp.) kayıtlarda üç aşağı beş yukarı *3 akraba kabileden* oluşan tek heyet olarak görülüyor, saldırgan ve savunmacı. *Konfederasyonun temelinde, merkezinde ve köken dilinde (lehçelerin hâlâ karşılıklı anlaşılabilir olduğu) gentes vardı ve köken dil onu çevreleyen şey olarak*; hiçbiri ortak bir dilin lehçelerinin sınırlarının ötesinde bulunmuyordu –öteki türlü heterojen öğeler örgütlenmeyi onun içine girecek biçimde zorlardı. İstisnadır ki bir kez *bir kabilenin kalıntıları varolan bir konfederasyona kabul edilmiş dille* akraba değildir, mesela *Natchez* gibi, Fransızlara yenildikten sonra *Creek Konfederasyonu'na* alınmışlardı. *Bir konfederasyon ile eşit şartlarda bağlantılı olmanın, bir gens, kabile ve ortak dil ile üyelik dışında* hiçbir yolu yoktur.

Gentilizm ile eşdeğer olmayan monarşi- Grek tiranlıkları zorla *tahtı ele geçirmeye dayanan despotluklardı* –bunun *çekirdeğinden* daha sonra krallıklar doğdu; *Homerik çağın mahut krallıkları askeri demokrasilerdi* ve daha fazlası da değildi. *Irokualar* kökeninde Mississippi'nin[132] [124] ta ötesinden gelen göçmenlerdi, muhtemelen *Dakota menşeli bir kol*; ilk önce *St. Lawrence vadisinden* sonra, *Montreal'in yakınına* yerleşmişlerdi. Onları çevreleyen kabilelerin düşmanlığının zorlamasıyla, New York'un merkezi bölgesine gittiler. *Ontario Gölü'nün* doğu kıyısını kanolarla geçtiler (sayıları azdı).[133] [125] *İlk yerleşimleri Oswego Nehri'nin ağzı*, kendi geleneklerine uygun biçimde uzun süre orada kaldılar; o zamanlar en azından *3 ayrı kabileydiler*, 1) *Mohawk'lar*, 2) *Onondaga'lar* ve 3) *Seneka'lar*. Bir kabile bunun üzerine *Canandaigua Gölü'nün*[134] [126] başına yerleşti ve *Seneka* oldu; diğeri Onondaga Vadisi'ni[135] [127] mesken tuttu ve Onondagalar oldu; üçüncüsü doğuya geçti, ilk önce Utika bölgesindeki *Oneida*'da oturdu ve sonra *Mohawk Vadisi'ne* yerleşerek *Mohawklar* oldu. Kalanlar 4) *Oneida* oldular. Senekaların ya da Onondagaların bir kısmı *Kayuga Gölü'nün doğu kıyısı boyunca* yerleşerek, *Kayugalar* oldular. Irokualar tarafından mesken tutulmadan önce New York kısmı Algon[kin][136] [128] kabilelerinin sahasıymış gibi görünüyor[137] [128]. Irokualar kendi geleneklerine göre, yerleşim birimlerinde nasıl yavaş yavaş yayılmışlarsa, eski sakinleri, yani *doğuda Hudson*'dan Batı'da *Genesee*'ye kadar, yerinden ettiler.

[ayrıca bu noktadan itibaren 5 kabile: 1) *Seneka*, 2) *Kayuga*, 3) *Onondaga*, 4) *Oneida*, 5) *Mohawk*)]

Kendi geleneklerine göre, New York'a yerleştikten uzun süre sonra, düşmanlarına karşı ortak savaş yürütürken, ama konfederasyon kurmalarından önce. Genelde çitlerle çevrilmiş *köylerde* yaşıyorlardı, *balık ve avcılıktan ve sınırlı bahçe kültürü ürünlerinden* geçiniyorlardı. *Sayıları hiçbir zaman 20.000'in üstüne çıkmadı.* Tehlikeli yollardan varlığı sürdürme ve sürekli savaş köy yerlileri de dâhil olmak üzere tüm aborijin kabilelerinde sayılarını aşağı çekti. Irokualar *büyük ormanlarla* çevriliydi, sonra New York'a yayıldılar. İlk önce *1608*'de keşfedildiler, *1675* gibi geniş alanda hâkimiyetlerinde zirve noktası, *New York, Pennsylvania ve Ohio'nun* büyük bir bölümünü kaplıyor. [(*1651-5 kendi akraba klanlarını, Erieleri, Genese Nehri ve Erie Gölü* arasındaki bölgeden sürüyorlar, kısa süre sonra *Niagara Nehri'nin Tarafsız Ulusları,* böylece aşağı Hudson ve Long Island hariç New York'un kalanını ve *Kanada'nın bazı bölümlerini,* Ontario Gölü'nün kuzeyini ellerine geçiriyorlar)]. Keşfedildikleri zaman, hayat sanatında Körfez kabilelerinden aşağı seviyede olsa da, zekâ ve ilerlemede <New>[138] [129] Mexico'nun kuzeyinde Kızılderili ırkın[*] en üst düzey temsilcileriydiler. New York'ta da 4000 Irokua, 1000 civarı Kanada'da ve bir o kadar Batı'da.

1400-1450 civarı *konfederasyon* oluşturuluyor (Tuskoraralı olan *David Cusick*'in[139] [130] *tarihinde sachem*'ler kuşağının sonrasından önce) Irokualar -5 kabile- birbiriyle komşu topraklarda yaşıyordu, birbiriyle aynı dilin anlaşılabilir lehçeleriyle konuşuyordu ve birçok kabilede *ortak gentes*'e sahiptiler. Aynı koşullara sahip başka kabileleler de var, ama Irokualar konfederasyonlarının oluşumuyla daha üstün olduklarını göstermişlerdi. Kendi dediklerine göre, *konfederasyon Syracuse bölgesinin yakınındaki Onondaga Gölü'nün kuzey kıyısında* amacı karşılamak üzere *5 kabilenin bilgeleri ve şeflerden bir kurul üzerinden* oluşturuluyordu, toplantılarında örgütü mükemmele eriştiriyor ve anında harekete geçiriyorlardı. Planın kökeni Longfellows'un *Hiawatha'sı Hä-yo-went'-hä* denilen geleneksel bir kişiye atfediliyor. Konfederasyonun oluşturulması hâlâ kendi aralarında Yerli Amerikalı bilgeliğinin usta işi olarak kutlanılıyor, bizzat *Irokualarda*
47 örgütlenmenin şimdiye dek varolan şekli pek değişiklikten geçmemiştir. |

Irokua konfederasyonunun genel pratikleri:

1) *Ortak gentes'ten oluşan 5 kabileden* oluşuyor, eşitlik temelli tek yönetim altında; yerel özyönetimle ilgili tüm meselelerde her kabile bağımsız.

2) *Sachem'lerin Genel Kurulu,* sayıca sınırlı, mertebe ve otoritede eşit, Konfederasyon'la ilgili tüm meselelerde üstün güçlerle donatılmış.

3) *50 Sachem'lik* oluşturuldu ve *birçok kabilenin belli gentes'inde devamlı olacak biçimde adlandırıldı; oluşan boşlukları doldurmak için bu gentes'te yetkiyle* söz konusu üyeleri arasında seçim yoluyla ve savaş için *görevden alma yetkisiyle sachem'leri*

[*] Orijinal metinde 'Red race'. (ç.n.)

bu makamda yetkilendirme hakkı Genel Kurul'a bırakılıyordu.

4) Konfederasyon'un *sachem*'leri de *kendilerinin ait olduğu kabilelerin sachem*'leridir ve kabile kurulunun hükmettiği salt kabileyle ilgili tüm meselelerde her *sachem*'in *kurulunun oluşturduğu bu kabilelerin* şefleriyle.

5) *Kurulda oy birliği, kamuyu ilgilendiren her harekette zorunlu kılınmıştı.*

6) *Sachem'lere kabileler tarafından oy verilen Genel Kurul'da* her kabilenin *diğer kabile üzerinde olumsuz oy hakkı* vardı (Polonya!)

7) *Her kabilenin kurulu Genel Kurul'u toplama yetkisine sahipti; Genel Kurul'un kendi kendini toplama yetkisi yoktu.*

8) *Konfederasyonun baş yöneticisi ya da resmi başkanı yoktu.*

9) *Genel Kurul kamu sorunlarıyla ilgili tartışmalar için halkın hatiplerine açıktı; ama sadece Kurul karar veriyordu.*

10) *Bir baş kumandanın zorunlu olduğunu yaşayıp görünce makamı ikili formda yarattılar*, biri diğerini etkisizleştirecekti. *Oluşturulmuş iki başkan savaş lideri yetkide eşit kılındı.*

Tuskaroraların daha sonra itiraf ettiği üzere, Genel Kurul'da nezaketen eşit olarak oturabiliyorlardı, ama *sachem'lerin baştaki sayısı* artırılmıyordu.

Sachem'likler 5 kabile arasında, herhangi birine yetkide ağırlık vermeden ve *son üç kabilenin gentes'i arasında eşitsiz olarak dağılmıştı.*

Mohawkların 9, *Oneidaların* 9, *Onondagaların* 14, *Kayugaların* 10, *Senekaların* 8 *sachem*'i vardı. *Sachem*'ler kurulun oybirliğine varmasını sağlamayı kolaylaştırmak için sınıflar halinde düzenlenmişti.

1) Mohawklar.	1. Sınıf.	3 (Kaplumbağa kabilesi). 2. Sınıf 3. (Kurt kabilesi). 3. Sınıf 3 (Ayı kabilesi)
2) Oneidalar	" "	3 (Kurt kabilesi) 2. Sınıf 3 (Kaplumbağa kabilesi)
	3. Sınıf.	3 (Ayı kabilesi)
3) Onondagalar.	1. Sınıf.	3 (1. Ayı kabilesi. 3. Ayı kabilesi. Bu ve 2. En şanlı *sachem*'liği elinde bulunduran To-do-dä-ho'nun irsî kurul üyesiydi.)
	2. Sınıf	3. (1. (Çulluk kabilesi) (2. Kaplumbağa kabilesi)
	3. Sınıf.	1 (Kurt kabilesi) Bu *sachem* beyaz boncuklu kemerin irsî sahibiydi.
	4. Sınıf.	4. (1'inci Geyik kabilesi; 2'nci Geyik kabilesi. 3'üncü Kaplumbağa kabilesi. 4'üncü Ayı kabilesi)
	5. Sınıf.	3. (1'inci geyik kabilesi. 2'nci Kaplumbağa kabilesi. 3'üncü Kaplumbağa kabilesi)
4) Kayugalar.	1. Sınıf.	5. (1. Geyik kabilesi. 2. Balıkçıl kabilesi. 3. Ayı kabilesi 4. Ayı kabilesi. 5. Kaplumbağa kabilesi.)

2. Sınıf 3. (2'nci Kaplumbağa kabilesi. 3'üncü Çulluk kabilesi)
3. Sınıf 2 (her ikisi de Çulluk kabilesi)

5) Senekalar. 1. Sınıf 2. (Kaplumbağa kabilesi ve Çulluk kabilesi)
2 sınıf 2 (Kaplumbağa kabilesi ve Doğan kabilesi)
3 sınıf (2) (Ayı kabilesi ve çulluk kabilesi)
4 sınıf. 2. (Çulluk kabilesi ve Kurt kabilesi)

Aslında Genel Kurul sadece 48 kişiden oluşuyor. *Hä-yo-went'-hä* ve *Da-gä-no-we'-da*, iki efsanevi kurucu, Mohawk *Sachem*'leri altında makamda yerini almaya ve *kendi isimlerini ölümlerinden sonra ikisinin* de yeri boş kalma şartıyla listede bırakmaya izin verdi. *Sachem*'lerin yetkilendirilmesi için tüm kurullarda hâlâ
48 isimleri zikredilir. (candidatures mortes) | Her *Sachem*'in üyeleri arasından *gelen başkanının gens'i tarafından seçilmiş bir yedeği vardır*, aynı form ve ritüellerle göreve getirilir; ritüelin tüm safhalarında üstünün *arkasında durmak*, onun habercisi olarak, genelde onun emirlerine tabi olacak şekilde davranmak zorundadır; (yardımcı) *başkan makamına* sahiptir, *sachem*'in ölümünden sonra onun yerine gelmesini sağlayacak seçimi mümkün kılar; bu yardımcıların isimleri: "*Uzun Evdeki İkililer*" (Bu "*Uzun Ev*" konfederasyonu sembolize ediyordu)

Esas *sachem*'lere verilen *isimler* devamlılık içerisinde ardından gelen haleflerin ismi oluyordu. Mesela 8 Seneka *Sachem*'inden biri olan *Gä-ne-o-di'-yo*'nun ölümü üstüne halefi *Sachem'liğin irsî olduğu Kaplumbağa gens*'i yoluyla seçiliyordu ve Genel Kurul tarafından "göreve getirildiğinde" kendi ismi "ondan alınıyor" ve ritüelin bir parçası olan isim ona veriliyordu. Bugünkü kurulları, 1775'te Kanada'ya göç eden Mohawk kabilesi hariç, hâlâ tam örgütlüdür[140] [131]. Makamlarda boşluklar oluştuğunda yerleri dolduruluyor ve genel kurul yeni *sachem*'ler ve onların yardımcıları göreve gelsin diye toplanıyor.

Kabilenin amaçları için 5 kabile birbirinden bağımsız, toprakları sabit sınır çizgileriyle birbirinden ayrılmış, kabile çıkarları ayrı ayrı. Örgütlenme olarak kabile sıkı sıkıya iç içe geçmiş konfederasyon yüzünden ne zayıf ne de zarar görmüş; hâlâ canlı ve hayatta. Irokualar Amerikalıların ecdadına (İng.) *1755'te* kendilerininkine benzer biçimde *kolonilerini birleştirmeyi* önerdiler. Birçok koloninin ortak çıkarlarında ve ortak dili konuşmasında konfederasyon nüveleri görmüşlerdi.

Onondagalar "*Beyaz Boncuklu Kemerin Bekçileri*" ve "*Kurul Kılıcının Bekçileri*" yapıldı, *Mohawklar* yenilmiş kabilelerden "*Vergi alanlar*", *Senekalar* Uzun Ev'in "*Kapı Bekçileri*" yapıldı. Ortak çıkar için bu ve buna benzer hususlar getirildi.

Konfederasyon görünürde *kabilelere*, ama *esasen ortak gentes*'e *dayanıyordu*. *Mohawk* olsun, *Oneidalar* olsun, *Onondagalar*, *Kayugalar* ya da *Senekalar* olsun bir *gens*'in tüm üyeleri aynı cetten geldikleri için *birbiriyle erkek ve kız kardeşti*.

Karşılaştıklarında ilk öğrendikleri diğerinin *gens*'inin adıydı ve sonrasında o kabileye denk düşen *sachem*'in dolaysız soy kütüğüydü; sonra kendi kandaşlık sisteminde karşılıklı ilişkilerini bulabiliyorlardı.

3 *gens* –Kurt, Ayı, Kaplumbağa- 5 kabilede ortaktı; bu ve diğer üçü 3 kabilede ortaktı: bir köken kabilenin beşe bölünmesi yoluyla Wolf *gens*'i, artık 5 bölüm halinde, her kabilede bir tane, aynı şekilde Ayı ve Kaplumbağa *gentes*'i. *Geyik, Çulluk ve Atmaca gentes*'i *Seneka, Kayuga ve Onondagalarda* ortaktı. [*belli gentes*'te Sachem'lerin seçimini *soydan soya yapmak*, bu belli *gentes*'in tüm kabilelerde çok yaygın olmasından kaynaklanmıyor mu?] Üyeleri aynı dilin farklı lehçelerini konuşuyor olsa da, Mohawk'ın *Kurt gens*'i Oneida, Onondaga, Kayuga ya da Seneka'nın aynı *gentes*'inde *birader* vs. olarak tanınıyordu. Irokuaların tahminine göre kendi *gens*'inin her üyesi hangi kabilede olursa olsun kesinlikle bir diğerinin[141] [132] erkek kardeşiymişçesine akrabasıydı; *bu ilişki hâlâ ilk gücüne sahip*; eski konfederasyonun bir arada tuttuğu *yapışkanlığı açıklıyor*. 5 kabile yok olsaydı, bu Kurt'u Kurt'a Ayı'yı Ayı'ya, erkek kardeşi erkek kardeşe çevirirdi. Konfederasyon sürdüğü müddetçe ne anarşi var ne de örgütlenmede kesinti. *Akrabalık bağı* böyle direngendi.

"*Uzun Ev*" (Ho-dé-no-sote konfederasyonun sembolü oldu; kendilerine "Uzun Ev Halkı" (Ho-dé-no-sau-nee) diyorlardı, kendilerine verdikleri tek isim.

Sürecin üst basamaklarında *kaynaşma*. Mesela Attika'da 4 Atina kabilesi, *aynı sahada kabilelerin birbiriyle karışması ve aralarındaki coğrafi çizgilerin yavaş yavaş kaybolmasıyla bir ulus olarak kaynaştı*. Kabile isimleri ve örgütler tüm canlılığını sürdürdü, ama *bağımsız toprak temeli olmadan. Deme*[*] *ya da kaza temelinde politik toplum* inşa edildiğinde ve *deme*'nin tüm sakinleri, *gentes*'inden ve kabilelerinden bağımsız, bir politik teşkilat haline geldiğinde, *kaynaşma* tamamlanmıştı.

Merkezi kabilenin merkezi olarak Onondaga Vadisi ve *Kurul Kılıcı'nın* sürekli yandığı varsayılan yer, fakat hiçbir biçimde konfederasyon kurullarını toplama yeri olarak tek yer değil vs.

Başlangıçta kurulun temel hedefi boşlukları doldurmak için (ölüm ya da görevden almayla oluşan) *sachem'leri göreve getirmek*, ama kamu refahıyla ilgili tüm diğer işleri de yerine getiriyordu. Yavaş yavaş *kurul* üç ayrı *türe* ayrıldı (değişimli
49 olarak yerine getirdikleri *işlevlere* göre); *sivil* (savaş ilan ediyor, barış yapıyor, elçi | gönderiyor ve kabul ediyor, yabancı kabilelerle anlaşma yapıyor, tabi olmuş kabilelerin işlerini düzenliyor vs); *Yas Kurulu* (*sachem*'leri yerleştiriyor, onları makama getiriyor); *Dini Kurul* (genel dini bir festivalin yerine getirilmesi için). Her iki amaç için de yavaş yavaş Yas Kurulu; şimdi sadece bir tane, konfederasyonun sivil güçleri onların Devlet'e üstünlüğüyle sone ermişti. Yabancı bir kabilenin

[*] Kleisthenes reformları ile birlikte (MÖ 508) gens örgütlenmesinden bağımsız biçimde, toprak mülkiyetine dayalı olarak Attika topraklarının alt bölümlere ayrılması. Bu bölümlere ayrılma biçimiyle birlikte her vatandaşın vatandaşlığı deme örgütlenmesi üzerinden tanınacaktı. (ç.n.)

her 5 kabileden birine yaptığı teklif; kabile kurulu bir konfederasyon kurulu gerektiğine değer olup olmadığına karar veriyordu; öyleyse en yakın kabilelere görev üstünde bir ulak gönderiliyordu (5'inden), *doğuya ve batıya, beyaz boncuklu* kemerle, *belirlenmiş* mekân, zaman ve amaçta *sivil bir kurul* (Ho-de-oś-seh) olması amacını güden bir haber içeren; haberi alan kabile konum olarak kendinden bir sonra gelene bunu göndermeliydi, ta ki bildiri tamamlanana kadar. Kuralları önceden konulan formlar altında toplanılmadığı sürece kurul hiçbir zaman toplanmazdı. Kurul *barış dolu amaçlar* için toplanacaksa, *her sachem* kendisiyle birlikte barışı sembolize eden *beyaz sedir ağacından*, amaç savaşsa *savaşı* sembolize eden kırmızı sedir ağacından *bir çalı çırpı demetini* yanında getirmeliydi.

Onondagaların Genel Kurulu toplayan kabile olduğu varsayılırsa. Kararlaştırılan günde genelde belli bir mesafeden kamp kurarak bir ya da 2 gün önce varan *birçok kabilenin sachem'i* onları takip edenlerle birlikte güneşin doğuşuyla Onondaga *sachem*'leri tarafından resmi biçimde karşılanırlardı. *Kamplarından kurul korusuna* ayrı ayrı alaylar halinde yürürlerdi, her biri *Onondaga sachem'lerinin* onları bir kalabalıkla beklediği yerde kendi deri kıyafetini giyer ve çalı çırpıyı elinde tutardı. Bunun üzerine *sachem'ler bir çember oluşturur*, görevlendirilen bir Onondaga *sachem*'i ritüeli yönetir, doğan güneşe karşı duran tarafı mesken tutardı. Bir işaretle *Kuzey'e* doğru hareket ederek çember boyunca yürürlerdi. Çemberin kuzeye doğru kenarına "*soğuk taraf*" batıda "*batan güneşe doğru taraf*" *doğuda* "*doğan güneş tarafı*" *güneyde* "yüksek güneş tarafı" deniyordu. 3 kez tek sıralık çemberde yürüdükten sonra, lider sıranın başı ve sonunu bir araya getirerek, doğan güneş tarafında dururdu ve çalı çırpı demetini önüne koyardı. Bunu diğerleri de takip ederdi. XX Bundan sonra her *sachem* aynı sırada kendi *deri kıyafetini yayar ve üstüne otururdu*, kendi çalı çırpı demetinin arkasında yanında duran yardımcı *sachem*'i ile birlikte bağdaş kurardı. [XX'e demetlerden bir iç çember oluşturulurdu.] Bir an durduktan sonra, ritüel ustası ayağa kalkar, torbasından *sürtünme yoluyla ateş yakmaya koyulduğu 2 kuru tahta parçası ve bir parça kav* (Zündschwamm) çıkarırdı. Ateş çıktığında, çemberin içine girer ve kendi çalı çırpısını, sonra da diğerlerininkini ateşe verirdi. Bunlar iyi yandıklarında ve ritüel ustasının bir işaretiyle *sachem*'ler ayağa kalkar ve kuzeyden başlayarak Yanan Ateş etrafında *3 kez dönerdi.* Her biri kendini tüm açılardan herkese sunacak biçimde yürürken zaman zaman dönerdi... sonra herkes yeniden otururdu, kendi kıyafetlerinin üzerine. Ritüel ustası yeniden ayağa kalkar, *barış çubuğunu* doldurur ve kendi ateşinden yakardı; *3 nefes verirdi*, ilk önce zirveye doğru (geçen yıl boyunca konumunu koruduğu ve bu kurulda bulunmasına izin verdiği için Yüce Ruh'a şükretmek anlamına gelir); ikincisi yere doğru (onun varlığını sürdürmesi için verdiği çeşitli ürünlerden dolayı Anne'sine, Toprak'a şükür anlamında); üçüncüsü Güneş'e (ışığını vermekten hiç gocunmadığı, hep

tepede parladığı için şükür anlamında). Sonra çubuğu Kuzey'e doğru sağındaki ilk kişiye uzatırdı o da aynı ritüelleri tekrar ederdi ve bu çember boyunca devam ederdi. *Barış çubuğunu tüttürme ritüeli* karşılıklı inanç, arkadaşlık ve onur yemini etme anlamına gelirdi. Bu ritüelle birlikte kurulun açılışı tamamlanır ve bunun üstüne *iş yapmaya hazır* olunduğu ilan edilirdi.

Kurul ateşinin *karşılıklı kısımlarında* şunlar otururdu: *Mohawk, Onondaga ve Seneka sachem'leri*; kurulda olduklarında, onların *kabileleri birbirlerine birader kabileydi* ve *diğerikisine baba kabileydi*; ilkenin buraya da uygulanmasıyla *kabilelerin ve sachem'lerin bir fratrisini* oluşturuyorlardı.

Ateşin karşı tarafında Oneida, Kayuga ve daha sonra Tuskarora sachem'leri; bir ikinci kabile fratrisi; birbirlerine *birader kabileler* ve karşısındakilere *oğul kabileler*.

Mohawkların bir alt bölümü olan *Oneidalar* ve *Onondagaların* ya da *Senekaların* bir alt bölümü olan *Kayugalar*, aslında daha *genç kabilelerdi*, yani *küçüklerle ve büyüklerle* ilişkileri ve *fratri ilkesinin uygulaması da*.

Kurul'da kabilelerin isimleri sıralandığında, ilk önce *Mohawkların* ismi zikredilir, *kabile unvanları* "*Kalkan*"dır, daha sonra *Onondagalar*, "İsim-Taşıyıcı" unvanıyla çünkü *50 esas sachem seçmek ve isimlendirmekle görevlendirilmişlerdi.* Onondaga geleneğine göre bir bilge kabilelerin topraklarını ziyaret etmekle ve koşullara göre yeni *sachem*'leri seçmek ve isimlendirmekle görevlendirilmişti, bu durum birçok *gens* arasında *makamın eşitsiz dağılımını* açıklıyor; *sırada daha sonra* "*Kapıcı*" *Senekalar* geliyordu, Uzun Ev'in batı kapısının daimi bekçileri yapılmışlardı; daha sonra *Oneidalar*, "*Büyük Ağaç*" ve *Kayugalar* "*Büyük Çubuk*";
50 Tuskaroralar ayırt edici bir unvanları olmaksızın son olarak sayılıyordu. | Kurulda önerilerini saklayan ve onu kişisel olarak sunan *bilgelerden ve şeflerden* bir heyet tarafından temsil edilen yabancı kabile. Bunlar tanıtıldıktan sonra, *sachem*'lerden birinden kısa bir hitap, Yüce Ruh'a şükrediyor vs., sonra delegelere Kurul'un onları dinlemeye hazır olduğunu söylüyor. Delegelerden biri teklifi resmi olarak sunuyor, onu argümanlarla destekliyor;[142] [133] hitabın sonunda heyet belli bir mesafeden beklemek için Kurul'dan çekiliyor. Artık *sachem*'ler arası tartışma; karara varıldığında, *kurulun cevabını* heyetin çağrıldığı huzurlarına iletmek üzere atanmış bir sözcü. Kurulun sözcüsü çoğu zaman kurulu çağırmış olan *kabilenin* birinden seçilir; tüm meseleyi göz önüne alacak biçimde resmi bir konuşma yapar, daha sonra (haklı sebeplerle) *reddi* ya da *kabulü* (tam ya da kısmi) bildirir. Kabul söz konusuysa, *beyaz boncuklu kemer anlaşma koşullarına kanıt olarak karşı tarafa* verilir.

Bir Irokua şefinin kurulda genel yorumu "*Bu kemer benim sözlerimi muhafaza eder*", *kemeri sunmak* genelde dediklerinin kanıtıydı. *Bu tip birçok kemer* müzakere sırasında karşı tarafa verilir. Karşı tarafın cevabında her teklifin kabulü için bir kemer geri verilirdi.

Sachem'lerin oybirliği, kamuyu ilgilendiren her eylemin geçerliliği için elzem ve kamuyu ilgilendiren her meselede gerekiyor; konfederasyonun temel bir yasası; *kurulların harekete geçmesinde çoğunluk ve azınlıktan hiçbir şey tanımıyordular*, yukarıda bahsedilen *sınıfların* oylarına ulaşılması için. *Hiçbir sachem, ifade edilecek fikir konusunda* kendi sınıfından *sachem* ya da *sachem*'lerle anlaşmadan ya da sınıfın sözcüsü olarak atanmadan önce *bir oyun ne olup olmayacağı konusunda* kurulda fikrini belirtemez. Yani 8 Seneka *sachem*'inin 4 sınıfta sadece 4 fikri olabilir ve 10 Kayuga *sachem*'i, bir o kadar sınıfta sadece 4 fikre sahip olabilirdi. Sonra 4 sınıf adına konuşması için atanan 4 *sachem* arasında *karşı*[143] [134] *bir konsültasyon*; *kabilelerinin cevabı olan sonuç fikrini ifade etmek için aralarından birini anlaştıklarını göstermek için görevlendirirlerdi.* Böyle olduğunda her kabilenin *sachem*'i ayrı ayrı hemfikir olduğunda, birçok fikir karşılaştırılırdı ve anlaşırlarsa kurul kararına ulaşılırdı. *5 kabilenin kararlarını iletmek için atanan 5 kişi* belki de *Aztek konfederasyonundaki 6 seçmenin* işlevlerini ve atanmasını açıklıyor. Bir *sachem*'de keçi inadı varsa ya da mantıksızsa, pek karşı koyamayacağı etkilere maruz kalıyordu. Bu da nadir bir durum.

Amerika Devrimi'nin başlangıcında Irokualar konfedere kurulda oybirliği eksikliğinden dolayı yeni bir Amerikan konfederasyonuna karşı *savaş ilanı* konusunda hemfikir olamıyorlardı. *Oneida sachem'lerinin bir kısmı* reddetmişti. *Mohawklarda* tarafsızlık imkânsız ve *Senekalar*da savaş yapmaya kararlı olduğundan, *her kabilenin* kendi sorumluluğuna dayanarak savaşa girmesi ya da tarafsız kalması kararı alındı. Genel Kurul'da *Erielere, Tarafsız Ulus'a ve Susquehan<n>ocklara karşı savaş ve Fransızlara karşı birçok savaş* kararı alındı. "*Koloni kayıtlarımız* büyük ölçüde Irokua Konfederasyonu'yla müzakerelerle doludur."

Yeni sachem'lerin makama getirilmesi halkın ve bizzat *sachem*'lerin büyük yararına. *Sachem*'leri göreve getirme ritüeli için esas olarak genel kurul oluşturulmuştur; bu yetkiyle *Yas Kurulu* göreve çağrılmıştır, çünkü merhumun arkasından *yas tutması* ve halefini *göreve getirmesi* gerekmektedir. Bir *sachem*'in ölümüyle onu kaybetmiş olan *kabilenin* bir Genel Kurul toplama, toplantı zamanı ve mekânını belirleme yetkisi vardı; *beyaz boncuklu bir kemerle* gönderilen ulak, çoğunlukla merhum sachem*'in resmi kemeri*, şu mesajı taşıyor: "(merhumun) adı bir kurul toplanmasını istiyor" ayrıca toplantının günü ve yeri ilan ediliyordu. Irokuaların başlıca meraklarına uyan şölenlerle Yas Kurulu şevk ve hevesle en uzak yerlerden gelen sayısız kişiyi bir araya topluyordu. (Alayın başladığı) *yas*, *bir alay oluşturulurdu ve ağıt* kabul yerinden kurul yerine kadar yürürlerken *birleşik kabileler tarafından cevaplarla kafiyeyle söylenirdi.* Bu *ilk günün* alayıydı*; 2'nci gün çoğu zaman* 4'üncü güne kadar süren *göreve alma ritüeli.*

Yeni göreve getirilmiş sachem'i bilgilendirmek için konfederasyonun "üzerinde konuşmuş olduğu" deyiş, yapı ve ilkelere göre *antik beyaz boncuklu kemerler üretilir*

ve okunur, yani yorumlanırdı. Bir *bilge, Sachem*'lerden biri olmak zorunda değil, *bu kemerleri birbiri ardına alırdı* ve iki *sachem* bölüğü arasında bir oraya bir buraya
51 yürüyerek kaydettikleri olayları bunlardan okurdu. | *Yerli Amerikalı anlayışı*na göre *bu kemerler* bir yorumcu aracılığıyla o sırada onlara söylenmiş ve bunların özel kaydı olduğu *kesin kuralı, nasıl yerine getirileceğini ya da nasıl muamele edileceğini* söyleyebilirdi. (*Mor iplerden, beyaz kabuklulardan ve boncuklardan oluşan beyaz boncuklu kemerin ya da farklı renklerden boncukların oluşturduğu şekillerle örülmüş bir kemerin bir ipliği* [Alm. *Strahn, bir ipin oluşturulduğu büklümlerden biri, Strähn* = çile, *skein*[144] [135] (Gebind)], böylece hafızaya sadakat gibi durumlara diziler halinde bir düzenleme getirir. *Bu boncuk dizileri ve beyaz boncuklu kemerler Irokuaların tek görünür kayıtlarıydı*; ama iplik ve şekillerden hafızalarına hapsedilmiş kayıtları çıkaracak *eğitimli yorumcular* gerekiyordu. *Onondaga Sachem*'lerinden biri "*Beyaz Boncuklu Kemer Bekçisi*" yapılmıştı ve *onunla birlikte yorumda sachem kadar iyi olması beklenen iki yardımcı* göreve getirilmişti. Bu birçok kemer ve ipliğin yorumu bilgelerin hitabında konfederasyonun oluşumundaki olayların birbiriyle bağlantılı bir kaydını ortaya çıkarıyordu. *Gelenek bütünüyle tekrar edildi* ve bu kemerlerde korunmuş olan kayıtlara referans göstererek, en önemli kısımlarında muhafaza edildi. Böylece kurul, *sachem*'leri göreve getirme konusunda, Irokuaların zihninde daimi tazeliğiyle konfederasyonun yapısı ve ilkeleri olduğu kadar oluşumunun *tarihini de* koruduğu *bir eğitim kuruluna* dönüştü. Bu muameleler, kurulu her gün öğlene kadar meşgul etti; öğleden sonra oyunlara ve eğlencelere adandı; öğün *kurul evinin* yakınlarında çorba ve haşlanmış *etten* oluşuyordu ve *tahta kâse, tabla ve kepçelere* doğrudan kazandan boşaltılıyordu. Şölen başlamadan önce *şükran duası okunuyordu*; dua, *bir koroyla takip edilen cevaba* kadar, sessizliğe kadanslar halinde düşen, çok tiz bir notada tek kişi tarafından çığlıklar halinde uzatılıyordu. Akşamlar dansa ayrılmıştı. Bu ritüeller ve şölenlerden sonra – birkaç gün boyunca- *sachem*'ler makamlarına çağrılıyordu.

Acaba kurulun *sachem*'leri sadece işlevsel olarak "*yetkilendirme*" hakkı var mıydı? Her halükarda bir red vakasından bahsedilmiyor. Oligarşi biçiminde de olsa, *sachem'lerin bu yöneten grubu* arkaik tipte *bir temsilci demokrasi. Gentes*'in *sachem*'leri ve şefleri seçme ve görevden alma hakkı, insanların seçtikleri hatipler yoluyla kurulda seslerini duyurma hakkı, ve askeri hizmette gönüllü sistemi. *Bu alt ve orta seviye etnik dönemde demokratik ilkeler gens* toplumunun *hayati bir öğesiydi.*

Ho-yar-na-gó-war, Irokuaların bir *sachem*'e verdikleri isim, anlamı: "*halkın danışmanı*"; Grek şefler kurulunun üyelerine benzer, *Aiskhylos, Thebai'ye Karşı Yediler*'de, *1005*:[145] [136]

Dokounta kai doxant' apaggellein me chre
Demou proboulois tesde Kadmeias poleos.

δοκοῦντα καὶ δόξαντ' ἀπαγγέλλειν με χρὴ
δήμου προβούλοις τησδε Καδμείας πόλεως.

İkinci derece şefin ismi: "*Ha-sa-no-wä'-na*", "*yüceleşmiş bir isim*" *kişisel hırs* için sıradan itkilerin barbarlar tarafından takdir edildiğini gösteriyor. Birinciler istisna olmaksızın Irokuaların övülen *hatipleri, bilgeleri ve savaş şefleri –ikinci dereceden şefler.* Şef makamı meziyete göre veriliyor, mutlaka en yetenekli adamlara düşüyor (bunlar *hırslı* öğenin çok uzakta olduğu *Genel Kurul*'dan da dışlanıyor). *Amerikan* (Avrupa) yıllıklarında bu tip şeflerden şöyle bir bahsedilir; *Logan* (Kayuga *sachem*'lerinden biri), *Güzel* Göl (Seneka *sachem*'i, *Irokuaların Yeni Din'inin Kurucusu*) ve yakın zamanda *Ely S. Parker* (Seneka *sachem*'i) dışında hiçbiri *sachem*'lerin uzun silsilesinde yok.

Yerli Amerikalı kabileler konfederasyonu General makamında (Hos-gä-ä-geh'-da-go-wä= "Büyük Savaş Askeri") ortaya çıkar. *Birçok kabile kendi konfederasyon kapasitesinde savaşa girebileceği zaman,* duruma göre ortaya çıkardı. *Birleşmiş savaş gruplarının doğrudan hareketi için bir başkumandana* ihtiyaç duyulduğunda. *Bu makamın daimi bir öğe olarak getirilmesi* insan tarihinde felaket bir olay. *Askeri ve sivil gücün ayrışmasının başlangıcı, süreç tamamlandığında* yönetimin dış tezahürünü daimi olarak değiştirecekti. Ama *gentilizm makamı zorla ele geçirmeyi* durdurdu; *bir gücün yönetimi artık iki güçten biriydi*; yönetimin işlevleri zaman içerisinde ikisi arasında *koordine olmuştu. Bu yeni makam –bir başkanın* çekirdeği, generalden
52 kral doğdu vs. *Makam toplumun askeri ihtiyaçlarından doğdu.* - | *Irokuaların Büyük Savaş Askeri (barbarlığın alt seviyesi), Azteklerin Teuctlisi (barbarlığın orta seviyesi)* – *Greklerin* basileus'u (βασιλεύς) ve *Romalıların rex'i (barbarlığın* üst seviyesi) – birbiri ardından gelen üç etnik dönem- *askeri bir demokraside bir generalin sahip olduğu makamla aynı. Irokualar, Aztekler, Romalılar* tarafından bir seçmen halkı yoluyla *seçime bağlı ve konfederatif* makam; *geleneksel dönemde muhtemelen Greklerde de aynı durum*; Homeros dönemi *kabilelerinde* bunun *babadan oğula geçtiği yolunda* bir ifadeye dayanan hiçbir şey yok; *gens* kurumlarının temel çabasına karşı. Birçok durumda makam babadan oğula geçtiğinde, bu artık tarihsel olarak doğru diye benimsenmiş, temelsiz *irsî* çıkarımını akla getirebilirdi. İrsiyet, ilk kurumsallaştığında, *insanların serbest izniyle değil zorlama bir güçle* (makamı zorla ele geçirerek) geldi.

Irokua konfederasyonu kurulduğunda *iki daimi savaş şefliği<leri>* yaratıldı ve adlandırıldı, *her ikisi de Seneka kabilesinde görevlendirilmişti.* Bunlardan biri – *Ta-wan'-ne-ars, iğne kırıcı anlamına* geliyor) *Kurt gens'inde* irsî hale getirilmişti ve diğeri –*So-nó-so-wä = "büyük ıstakoz kabuğu" –Kaplumbağa gens*'inde. Senekalar her iki makamı da ellerinde bulunduruyordu, çünkü *kendi topraklarının Batı ucunda saldırı tehlikesi*; *sachem*'lerle aynı şekilde *seçiliyorlardı*, genel bir kurul tarafından "göreve getiriliyorlardı" ve *ikisi de mertebe ve güç olarak eşitti.* Başkumandanlar

olarak konfederasyonun *askeri işleriyle görevliydiler* ve *büyük seferde birleştiklerinde birliklerini kumanda etmekten sorumluydular.* Yakın zamanda vefat eden Vali *Karayılan* irsîyetin düzenli olarak korunduğunu gösterecek biçimde ilk isimlendirilen makamı elinde bulunduruyordu. *Askeri ilişkilerde bile tek bir adamın tahakkümünü engellemek için iki kişi seçiliyor;* kral devrildikten sonra da *2 Romalı konsül.*

Irokualar diğer kabileleri fethetti ve onları hâkimiyeti altında tuttu, mesela *Delawareler ama Delaware'ler kendi şeflerinin yönetimi altında kalmaya devam etti* ve konfederasyonun gücüne yeni bir şey katmadı. Toplumun bu halinde kabileleri *farklı diller konuşan yönetim altında birleştirmek ve fethedilmiş kabileleri vergi kârı dışında kâr olmaksızın vergi altında tabi tutmak imkânsızdı.*

Irokualarınn beyni hacimde Aryan ortalamasına yaklaşıyordu; hitâbet güçleri yüksekti, savaşta kinciydiler, inatları sürekliydi, tarihte bir yer edinmişlerdi. *Erieleri* ve *Tarafsız Ulus'u* kendi konfederasyonlarının üyesi yapmaya zorlamışlardı ve reddettikleri için onları sınırlarından dışarı atmışlardı. İngilizlerle Fransızlar arasındaki Kuzey Amerika'da üstünlük *rekâbetinde* –sömürgeleşmenin ilk yüzyılında güç ve kaynaklar açısından ikisi de neredeyse birbirine eşitti-Fransızların Irokualara atfedilmede başarısızlığı hiç de az değil.

II. Kısım Böl. VI Ganowanian Ailesinin diğer kabilelerinde gentes

Amerika'nın birçok bölgede keşfiyle, *aborijinler* 2 birbirine benzemeyen koşulda bulundu: 1) *köylü yerliler*, varlıklarını sürdürmek için tamamıyla *bahçıvanlık* kültürüne dayanan; bu konumdaki bu tip kabilelere *New Mexico, Meksika, Orta Amerika* ve *Andes Yaylalarında* rastlanıyor; 2) *bahçıvanlık* kültürüne dayanmayan yerliler, *balık, katran yoncası ve avcılığa*[146] [137] dayanıyor; bu tipe *Columbia Vadisi, Hudson Körfezi bölgesi, Kanada'nın bazı kısımları* vs. *Bu kabileler arasında ve hissedilmez artışlarla uçları birbirine bağlayarak,* 3) *kısmen köylü yerliler kısmen bahçıvanlık* kültürü*yle yetişmiş yerliler*, mesela: *Irokualar, New England ve Virginia yerlileri, Creekler, Choctalar, Cherokeeler, Minnitareeler, Dakotalar, Shawneeler.* Silahlar, zanaatlar, âdetler, buluşlar, danslar, ev mimarisi, yönetim biçimi, hayat tasarımı, hepsi *ortak bir zihnin izi;* geniş aralıklarda aynı orijinal kavrayışların gelişiminin birbiri ardından gelen aşamalarını gösteriyorlardı.

Başlangıçta (Avrupalı ve Amerikalı yazarlar tarafından) *köylü yerlilerin ilerlemesi abartılmış ve bahçıvanlık* kültüründen gelmeyenler de[147] *[138]* aşağı bulunmuştu, yani ikisi 2 farklı ırk olarak değerlendirilmişti. Ama bahçe kültüründen gelmeyen kabileler nicelikte *Yabanıllığın Üst Seviyesi'ndeydi; ara kabileler Barbarlık'ın Alt Seviyesi'ndeydi,* köylü *yerliler Barbarlık'ın Orta Seviyesi'ndeydi. Kökenlerinin aynı* olduğunu kanıtlayan şey şu an *yerleşimlerinin* bu kadar iç içe geçmesidir; *Eskimolar* ayrı bir aileye dâhildir. | "*Kandaşlık Sistemleri*"nde Morgan 70 Yerli Amerikalı

53 kabileden aynısını sunmuştu; *aynı sistem ortak kaynaktan türeme yönündeki kanıtla birlikte* taraflarından ispatlanmıştı. Hepsini *Ganowanian aile* ("*Ok ve Yay Ailesi*") olarak adlandırıyor.

Farklı kabilelerin *gentes*'iyle ilişkili olarak bu Ganowanian ailesine atfeder: ("*Kandaşlık Sistemlerinin*" *terimlendirmesine* göre)

I) *Hodenosaunian Kabilesi*

2) *Irokua Gentes'i*: 1) Kurt, 2) Ayı, 3) Kunduz, 4) Kaplumbağa, 5) Geyik, 6) Yılan Balığı, 7) Çulluk, 8) Doğan.

3) *Wyandotlar*, antik *Huronlardan* kalma, en az 400 yıldır Irokualardan ayrı. *Gentes*: 1) Kurt, 2) Ayı, 3) Kunduz, 4) Kaplumbağa, 5) Geyik, 6) *Yılan*, 7) *Kirpi*, 8) Doğan.

Doğan'ın artık kökü kurudu;[148] [139] daha 5 *gentes* Irokualarla ortak, sadece *isimleri* değişti.

Nesil kadın şeceresinde; *gens*'te evlilik yasak; *sachem makamı* (sivil şef) *gens'te irsî*, üyeleri arasında *seçiliyor*; *sachem* makamı erkek kardeşten erkek kardeşe ya da dayıdan yeğene geçiyor;[*] *savaş şefininki* yetenekle veriliyor, *7 sachem* ve *7 savaş şefi* var; *gens'te mülk irsî*, *evlatlara*, evli olsunlar ya da olmasınlar, *annelerinin kişisel eşyaları* (babadan hiçbir şey almıyorlar) *kalıyor*; her *gens*'in şeflerini *görevden alma ve seçme* yetkisi var. *Erieler*, *Tarafsız Ulus*, *Nottoway'ler*, *Tutelo'lar ve Susquehannock'lar'ın* kökü artık kurudu ya da diğer kabileler içerisinde massedildiler, bunlar aynı sülaleye dâhil.

II) *Dakota Kabileleri*

Keşfedildikleri zaman çok sayıda gruba ayrılmışlardı, benzer şekilde dilleri de birçok lehçeye; ama esas olan şu ki birbirini takip eden sahalarda yaşıyorlardı; *Mississippi'nin kaynaklarını ve Missouri'nin de her iki kıyısını* mesafe olarak 1000 milden fazla mesken tutmuşlardı; Irokualar ve akraba kabileleri muhtemelen bu gövdeden gelen kollar.

1) *Dakota'lar ya da Sioux'lar*, şimdi yaklaşık 12 bağımsız kabile; yozlaşan bir gens örgütlenmesi ama *kendilerinden sonra gelen türdeşleri olan Missouri kabileleri* buna sahip; *cemaatleri gentes'e benzer şekilde hayvan isimleriyle adlandırıyorlar*, ama sonuncusu artık ortadan kalktı.

Carver, *Kuzey Amerika Seyahatleri Philad. Ed. 1796*, s. 164, *1767*'de onların yanındaydı; *Mississippi'deki Doğu Dakota'ları* ziyaret etti. Onların *kati bir kabile ve gens tasvirini* yaptı, *sachem* ve savaş şefiyle de tamamen uyuyor vs. *Morgan*, *Doğu Dakota'ları 1861'de*, *Batı'yı 1862'de* ziyaret etti; ikisi de Carver'dan neredeyse *bir*

[*] Babadan oğula değil de dayıdan yeğene geçme kuralı neslin anne şeceresinde olmasından kaynaklanıyor (ç.n.).

yüzyıl sonra, gentes'le ilgili hiçbir şey bulamadı; *düzlüklere gitmeye zorlandıklarında ve göçebe çetelerine ayrıldıklarında* bir hayat değişikliği Dakota'ları aralıklar halinde yaşamaya zorladı.

2) Missouri kabileleri.

a) *Punka'lar. Gentes:* 1) *Kül Rengi Ayı*; 1) *Birçok Halk.* 3) *Mus* 4) *Kokarca.*
5) *Buffalo* 6) *Yılan*; 7) İlaç; 8) *Buz.*

Burada *nesil erkek şeceresi üzerinden*, evlatlar babanın *gens*'ine ait; *sachem'in makamı gens'te nesilden nesile, isteğe bağlı seçim*, ama *merhum sachem'in oğulları seçilebilir*; *arkaikten değişim* muhtemelen *yakın zamanda* çünkü 2 ila 8 Missouri kabilesinde, *Otoe'larda* ve *Missouri'lerde* ve *Mandan'larda* (Üst Missouri kabileleri), *nesil hâlâ kadın şeceresi üzerinden.* İç evliliğin yasaklandığı *gens*'te mal mülk ırsî.

b) *Omaha. Gentes:* *1) Geyik 2) Siyah 3) Kuş 4) <Kaplumbağa>*[149] *[140]*
5) Buffalo 6) Ayı 7) İlaç 8) <Kaw>
9) Baş 10) Kızıl 11) Gökgürültüsü 12) <Birçok Mevsim>

Nesil, veraset, evlilik Punka'larda olduğu gibi.

c) *Iowalar. Gentes:* 1) *Kurt 2) Ayı 3) İnek Buffalo 4) Mus*
5) Kartal 6) Güvercin 7) Yılan 8) Baykuş

(*Kunduz gens'i Iowalarda ve Otoelarda* vardı, şimdi kökü kurudu. Bunun dışında her şey önceki gibi.)

d) *Otoelar ve Missouriler. Bu kabileler, şu 8 gentes'le, bir kabile şeklinde kaynaşmıştı.*

1) Kurt 2) Ayı 3) İnek Buffalo 4) Mus
5) Kartal 6) Güvercin 7) Yılan 8) Baykuş

{ *Nesil kadın şeceresi üzerinden. Sachem'in makamı ve mal mülk gens'te* ırsî *ve gens'te iç evlilik yasak.*

e) *Kaw'lar (Kaw-za)*

Gentes *1) Geyik* *2) Ayı* *3) Buffalo*
4)Kartal (beyaz) *5) Kartal (siyah)* *6) Ördek*
7) Mus *8) Rakun* *9) Çayır Kurdu*
10) Kaplumbağa *11) Toprak* *12) Geyik Kuyruğu*
13) Çadır *14) Gök gürültüsü*

{ *Nesil, veraset, evlilik düzenlemeleri Punkalardaki gibi)*

Amerikan aborijinlerinin en vahşileri; zeki; 1869'da Kawlar yaklaşık 700 kişiye düşmüştü ki bu da *gens* başına 50 kişi demek. *Osageler* ve *Quappaları* (kabileler) Morgan ziyaret etmedi. –tüm bu kabilelerin *anavatanı Missouri ve onların kolları boyunca, Büyük Sioux'nun ağzından Mississippi'ye ve Mississippi'nin batı yakasından Arkansas Nehri'ne kadar.* Hepsi Dakota köken dilinden gelen birbiriyle yakından
54 ilişkili lehçeleri konuşuyor. |

6. Winnebagoelar. Gentes. *1) Kurt 2) Ayı 3) Buffalo 4) Kartal*
5) Mus 6) Geyik[150] *[141] 7)Yılan*
8) Gök gürültüsü

İlk keşfedildiğinde kabile Wisconsin'de aynı isme sahip *göl yakınlarında* ikamet

ediyordu; Dakota gövdesinden gelen bir kol, Irokuaları *St. Lawrence Vadisi'ne* doğru takip ediyorlardı, *Huron Gölü ile Superio Gölü* arasında ilerlemeleri *Algonkin kabileleri* tarafından durduruldu. Bir diğer hısımlıkları Missouri kabileleriyle.

Nesil, veraset, evlilik Punkalardaki gibi. Bu kökenden gelen bu kadar çok kabilenin nesili *kadın şeceresinden erkek şeceresine alması* tuhaftır, çünkü keşfedildiklerinde onlarda *mal mülk* sadece yeni yeni ilerleme safhasındaydı. Muhtemelen tüm bunlar *Amerikan ve misyoner etkisi altında* yeni yeni. Carver, *Winnebagoe'larda 1787'de* neslin kadın şeceresinde olduğuna dair izlere rastlıyor. Bkz. "*Seyahatler a.g.e. s. 166*) Şöyle diyor: "Bazı uluslar, asalet ırsî olduğunda, *kadın şeceresindeki devamlılığı kısıtlar*. Bir şefin ölümü üzerine *kendi oğlu yerine kız kardeşinin oğlu* geçer; ve kız kardeşi olmaması durumunda *en yakın kadın akrabası* asalet üzerinde hak iddia eder. *Bu, bir kadının Winnebao ulusunun*[151] [142] başında olmasını açıklar, yasalarına aşina olmadan önce bu durumla karşılaştığımda bana tuhaf gelmişti.

1869'da Winnebagoeların sayısı 1400'dü, *gens* başına yaklaşık olarak 150 kişi ediyordu.

3) Üst Missouri Kabileleri

1) Mandanlar. Gentes. 1) *Kurt* *2) Ayı* *3) Çayır Tavuğu* *4) İyi Bıçak.* *5) Kartal* *6) Düz Kafa* *7) Yüksek Köy*

Mandanlar zekâda ve hayat sanatında tüm akraba kabilelerinin önündedir, bunun için muhtemelen *Minnitareelere* borçluydular. *Nesil kadın şeceresinde*, makam ve mal mülk *gens*'te ırsî ve *gens*'te iç evlilik yasak. Bu, Dakota gövdesinde *başlangıçta* bir kadın şeceresi olduğunu gösterir.

2) Minnitareeler. Bu kabile ve bir köken halkın Upsaroka ve Crow alt bölümleri Ganowanian ailenin bu kolunun şüpheli üyeleri, buraya onlarla yerleştirilmiş Missouri ve Dakota kabileleriyle sahip oldukları ortak kelime sayısı üzerinden yerleştirildi. *Bahçıvanlık* kültürüne göre yaşıyorlardı, *kereste ev ve bu bölgede Mandanlara öğrettikleri tuhaf bir dini sistem*; *Tümsek Yapıcılar*'ın ardılları olabilirler.

Minnitareeler ve Mandanlar artık aynı köyde yaşıyor; artık Kuzey Amerika'da Kızılderililerin* en zarif türdeşleri.

3) Upsarokalar[152] [143] ve Crowlar. *Gentes*: 1*) Çayır Köpeği. 2) Kötü Legginler. 3) Kokarca. 4) Hain Evler. 5) Kayıp Evler. 6) Kötü Onur. 7) Kasaplar. 8) Taşınan Evler. 9) Ayı Pençesi Dağı. 10) Siyahayak*[153] *[144] Evleri. 11) Balık Avcıları. 12) Antilop. 13) Kuzgun. Nesil, veraset, evlilik vs. Minnitareelerdeki gibi.*

[*] Orijinal metin: 'red men'. (ç.n.)

Bir birim mal, hediye edilmiş biri *bu malla mallarının arasında ölürse ve hediyeyi vermiş olan ölmüşse*, hediyeyi vermiş olanın *gens*'ine geri verilir. Bir zevcenin elde ettiği ya da ona kalmış bir mülk ölümünden sonra evlatlarına bırakılır, zevcinki ise *gens*'ten akrabasına. Bir kişi *bir arkadaşına hediye verir* ve vefat ederse, *arkadaşının kabul gören bir yas performansı sergilemesi gerekir, cenazede bir parmağının eklemini kesmek ya da malı hediyeyi verenin gens'ine bırakmak gibi.* Bu yas eylemi büyük dini bir ritüel olan "İlaç Evi"ni yaptıkları zamanda *dini bir kurban sunma olarak da* Crowlarda çok yaygındı.

Crowların, Morgan'ın başka en az 40 yerli kabilesinde rastladığı bir evlilik âdeti vardır: *bir erkek bir ailenin en büyük kızıyla evlendiğinde olgunluğa ulaşmış bütün kız kardeşleriyle evlenmesi zorunludur. (Punaluan geleneğinin varlığını sürdürmesi)*

III) Körfez Kabileleri

1) Muscokeeler ya da Creekler. Creek Konfederasyonu 6 kabileden oluşuyordu, sırasıyla: Creekler, Hitcheteler; Yoocheeler[154] *[145] Alabamalar; Coosateeler ve Natcheler.* Fransızları devirdikten sonra konfederasyona kabul edilen sonuncu kabile istisna olmak üzere, *aynı dilin tüm lehçelerini konuşuyorlardı.*

Creeklerde nesil kadın şeceresinde, *sachem*'lik ve merhumun malı mülkü *gens*'te irsî, *gens*'te iç evlilik yasak; *diğer kabilelerin de gens* örgütlenmesi vardı; artık *Creekler* kısmen medenileşti, politik sistem, birkaç yıl içerisinde *gens* örgütlenmesinin
55 izleri silinmiş olacak. | *1869'da Creekler* yaklaşık *15.000* kişiydi, *gens* başına 550 kişi düşüyordu.

Creeklerin Gentes'i (22)	*1) Kurt*	*2) Ayı*	*3) Karaca*
	4) Timsah	*5) Geyik*	*6) Kuş*
	7)Kaplan.	*8) Rüzgar*	*9) Kara kurbağası*
	10) Köstebek	*11) Tilki*	*12) Rakun*
	13) Balık	*14) Tohum*	*15) Patates*
	16) Ceviz	*17) Tuz 1*	*8) Yaban Kedisi*
	19), 20) 21) 22) isimler kayıp.		

2) Choktalar. Her fratriyi isimlendiriyorlar; 2) Irokualardaki gibi her fratri 4 gens

1'inci Fratri Halkı gentes'e bölüyordu:	*1) Saz 2) Okla Yasası 3) Lulak* 4) *Linoklusha.*
2›nci Fratri Sevilen Halk'ı bölüyordu	*1) Sevilen halk 2) Küçük Halk 3) Büyük Halk 4) Kerevit*

Aynı fratrinin *gentes*'i arasında iç evlilik olamazdı, ama her biri diğerinin *gentes*'iyle; bu da gösteriyor ki Irokualarda olduğu gibi *Choktalar 2 gentes* ile başladı, daha sonra bundan her biri[155] [146] 4 *altbölüme bölündü. Nesil kadın şeceresinde,*

mülk ve *sachem*'likler *gens*'te ırsî. *1869'da –yaklaşık 12.000 gens* başına ortalama =1500. *1820*'de hâlâ *eski topraklarında, Mississippi'nin doğusunda* oturuyorlardı; sonra *Yerli Amerikalıların topraklarına* göç ettiler. –Chocta âdetlerine göre, bir adamın ölümünden sonra *malı mülkü erkek ve kız kardeşleri ile kız kardeşlerinin evlatları* arasında dağıtılırdı, evlatları arasında değil; *malını mülkünü evlatlarına hayatı boyunca verebilir*, onlar da sonra bunu *gens*'e karşı ellerinde tutabilirdi. Birçok *yerli kabilenin artık bireylerin sahibi olduğu evcil hayvanlarda, evlerde ve topraklarda hatırı sayılır malı mülkü vardır; bunlarda ortak âdet bunu evlatlarına ömürleri*[156] *[147]* içerisinde *vermek. Massachussetts'te mal mülk arttıkça, evlatların verasetinin olmaması gens verasetine karşıtlık doğurmaya başladı ve bazı kabilelerde ve Choctalarda eski adet birkaç yıl önce ortadan kaldırıldı, veraset hakkı sadece merhum sahibin evladına verildi. Ancak bunlar gens sistemi yerine politik sistemin ikamesi yoluyla ve seçici kurul ve yönetici* şeflerin eski yönetimi yerine geçti. Daha önceki âdetlerde zevce zevçten ya da tam tersi hiçbir miras almıyordu, fakat zevcenin kişisel eşyaları *evlatları arasında* ve onların yokluğunda *kız kardeşleri arasında* dağıtılıyordu.

3) Chickasalar. 2 fratri, 1'incisi 4 *gens*, 2'ncisi 8.

1'inci Panter Fratrisi. Gentes.	*1) Yaban Kedisi. 2) Kuş. 3) Balık. 4) Geyik.*
2'nci İspanyol Fratrisi. Gentes.	*1) Rakun. 2) İspanyol 3) Asil 4) Hush-ko-ni 5) Sincap 6) Timsah 7) Kurt. 8) Karakuş*

Nesil kadın şeceresi üzerinden, *gens*'te iç evlilik yasak, *sachem*'likler ve mal mülk *gens*'te irsî.

1869'da sayıları *5000*'di, *gens* başına ortalama 400.

4) Cherokeeler, başlangıçta 10 *gentes*, bunlardan *Acorn* ve *Bird*'ün soyu kurudu.

Gentes: *1. Kurt 2. Kırmızı Boya 3. Uzun Çayır 4. Sağır (Bir Kuş) 5. Çoban Püskülü 6. Geyik 7. Mavi 8. Uzun Saç* { *Nesil kadın şeceresi üzerinden; gens'te iç evlilik yasak*

1869: 14.000, ortalama *gens* başına = 1750.[157] [148] Artık *Cherokeeler* ve *Ojibwalar* ABD'de *aynı lehçeyi konuşan kişi sayısında* kalan tüm yerlileri geçiyor. *Kuzey Amerika'nın herhangi bir kısmında* 100.000 kişinin aynı lehçeyi hiç konuşmuş olması pek muhtemel değil; bunlar sadece *Aztek, Tezkukan ve Tlaskalanlarda* (kabile) geçerli ve bunu da İspanyollardan gelen kanıta dayandırarak ispatlamak zor. *Evcil hayvan besleme ve iyi gelişmiş tarla tarımı sayesinde Creekler ve Cherokeelerde olağanüstü sayılar*; antik *gentes* yerine seçime dayanan anayasal yönetimin ikamesiyle artık *kısmen medenileşmiş*, bunların etkisi altında antik *gentes* hızla geriliyor.

5) Seminoleler. Creek kökenli, *gentes* halinde örgütlendikleri söyleniyor.

IV *Pawnee Kabileleri*

Pawneeler misyoner *Ped. Samuel Allis'in* dediklerine göre *6 gentes* halinde örgütlenmiş olmalı: *Ayı, Kunduz, Kartal, Buffalo, Geyik, Baykuş.* Öyleyse,

Arikareeler (köyleri *Minnitareelerin* köyüne yakın ve *Pawneelerin bir sonraki tüdeşlerinden sonra*), *Huekolar* ve Kanada ırmağında yaşayan 2 ya da 3 küçük kabile
56 daha; *hepsi Missouri'nin batısından itibaren yaşadı ve bağımsız bir köken dil konuştu.* |

V. Algonkin Kabileleri

Amerikan *aborijinlerinin bu büyük sürüsünün* keşfiyle *Rocky Dağlarından Siskatchewun'un güneyinde Hudson Körfezi'ne ve sonra doğuda Atlantik'e, son olarak tepesi hariç Superior Gölü'nün her iki kıyısını ve Champlain Gölü'nün altındaki*[158] [149] *St. Lawrence'ın her iki kısmı içine alan bir alanı* kaplıyorlardı. Güneyde sahaları Atlantik kıyısı boyunca Kuzey Carolina'dan ve Mississippi'nin Doğu Kıyısı ve Wisconsin'den aşağıya, Illinois'ten Kentucky'ye kadar yayılıyordu. Bu devasa bölgenin *doğu bölümünün* içerisinde Irokualar ve hısım kabileleri *işgalci bir halk*, bu bölümün sınırları içerisinde Algonkinlerle çağdaş bir iki halk.

a) *Gitchigam Kabileleri* (*Ojibwa* dilinden, *gi-tchi'* (*büyük*) ve gä-me (*göl*), *Superior Gölü ve diğer büyük göllerin* aborijin ismi.

1) *Ojibwa'lar.* Aynı lehçeyi konuşuyorlar, *gentes* halinde örgütleniyorlar, Morgan bunlardan 23'ünü yakaladı. Lehçelerinde *gens* sembolü ya da aracına *totem* denir (benzer şekilde sık sık *dodaim* diye telaffuz edilir); mesela bir Kurt, Kurt *Gens*'inin totemi. Böylece, *Schoolcraft* ("*Yerli Amerikalı Kabilelerin Tarihi*") *gens* örgütlenmesine "totem örgütlenmesi" diyor.

23 *gentes* (bilinen)[159] [150] 1) *Kurt, 2) Ayı, 3) Kunduz* | *4) Kaplumbağa (çamur) 5) Kaplumbağa (çatlayan) 6) Kaplumbağa (küçük) 7)* Ren *8) Yılan Balığı 9) Turna* | *10) Güvercin Şahin 11) Kel Kartal 12) Dalgıçkuşu* | *13) Ördek 14) Ördek 15) Yılan* | *16) Misk Faresi 17) Sansar 18) Heron* | *19) Boğa Kafa 20) Sazan 21) Kedi Balığı* | *22) Mersin 23) Turnabalığı*

Nesil erkek şeceresinden, evlatlar babalarının *gens*'ine ait. *Başlangıçta kadın* şeceresindendi. Çünkü 1) Algonkin kabilelerinin en eskilerden biri olarak tanıdığı, herkesin "*Büyükbabası*" dediği *Delaware'lerin nesilleri hâlâ kadın şeceresinde*, benzer şekilde diğer Algonkin kabilelerinde; 2) *Kanıt*, 1840'ta hâlâ *sachem*'e göre nesil kadın şeceresinde. 3) *Amerikan ve misyoner etkisi*; misyonerlere göre oğlun yerine gelme hakkını elinde bulundurması haksızlık. "İrsî" kelimesini elimizde bulundurduğumuzda, mesela bir *sachem*'in yeğeni (kız kardeşinin oğlu), sonuncusunun modern anlamda "*verâset hakkı*" bulunduğu anlamına gelmiyor, sadece *yerine gelme çizgisinde* (*gens*'te) olduğu ve *seçiminin* özünde korunduğu anlamına geliyor.

Gens'te mal mülk ve makam verâseti (iç evliliklerin yasak olduğu); evlatlar artık *gens* akrabasını dışlayacak biçimde çoğunu alıyor. Annenin malı mülkü ve kişisel eşyaları evlatlara geçiyor ve onlar olmadığında da öz ya da yansoy kız kardeşlere. Bir oğul artık babasının makamında ondan sonra gelebilir; *seçim*

makamda birçok oğul arasından oyla belirleniyor; gentiles sadece seçme değil, görevden alma hakkına da sahip.

Ojibwa'lar artık yaklaşık 16.000; *gens başına ortalama* 700 kişi eder.

2) Potawattamiler. 15 *gentes.* Diğer her şey Ojibwalardaki gibi. *Gentes* şunlar:

1) Kurt, 2) Ayı, 3) Kunduz | 4) Mus, 5) Dalgıç kuşu, 6) Kartal | 7) Mersin Balığı, 8) Sazan, 9) Kel Kartal, 10) Gök Gürültüsü, 11) Tavşan, 12) Karga, 13) Tilki, 14) Hindi, 15) Kara Şahin. { *(Dalgıç kuşu = Tauchersorte)*

3) Ojibwalar, Otawalar ve Potawattamiler köken bir kabilenin alt bölümleri, ilk bilindikleri zaman *konfederasyon şeklinde örgütlenmişlerdi.*

4) Creeler; keşfedildiklerinde *Superior Gölü'nün kuzeybatı kıyısında* bulunuyorlardı, buradan *Hudson Körfezi'ne daha sonra da Kuzey'in Kızıl Nehri'nin*[160] [151] batısına yayıldılar; daha sonra *Siskatchewun*'[161] [152] *bölgesini* mesken tuttular, *gens* örgütlenmeleri kaybolmuştu; en yakın akrabaları *Ojibwalar, davranışlarda, geleneklerde, kişisel görünümde onlara çok benziyorlar.*

b) *Mississippi Kabileleri. Batı Algonkinler, Wisconsin'de*[162] [153] ve *Illinois'de ve güneyde Kentucky'ye kadar Mississippi'nin doğu kıyılarını mesken tutmuşlardı.*

1) Miamiler. 10 gentes. 1) *Kurt, 2) Dalgıç Kuşu, 3) Kartal, 4) Şahin. | 5) Panter. 6) Hindi. 7) Rakun. 8) Kar. | 9) Güneş. 10) Su* |

Dolaysız soydaşları –*Wealer, Piankeshawlar, Peorialar, Kaskaskialar*[163] [153] eskiden *Illinois* kolektif ismiyle biliniyor, artık sayıları az, eski hayat tarzlarını yerleşik tarım hayatı yüzünden kaybetmişler.

Miamiler, sayıca azalıyorlar, koşulları değişti, *gens* örgütleri kısa sürede yok oluyor. Çöküş başlayınca, nesil erkek şeceresi üzerinden, bunun dışında daha
57 önceki gibi. |

2) Shawneeler (son derece ileri); *gentes*'i hâlâ var, bunun yerine *gens-medeni örgütlenmeyle* ikame etse de. –*Gentes*'i soykütükle ilgili ve toplumsal amaçlarla ellerinde bulunduruyorlar, bunlar: [*Shawneeler* daha önce *bir kadın tanrıçaya – Go-gome-tha-mä'ye* (bizim büyük annemiz) tapınıyor]

1) Kurt, 2) Dalgıç Kuşu, 3) Ayı, 4) Şahin | 5) Panter, 6) Baykuş, 7) Hindi, 8) Geyik | 9) Rakun, 10) Kaplumbağa, 11) Yılan, 12) At | 13) Tavşan.

Nesil, vs. Miami'lerdeki gibi. *1869*[163] [154] sadece 700 kişiler, *gens* başına yaklaşık 50 kişi; daha önce *3000 - 4000* kişiler, Yerli Amerikalı kabilelerin *ortalamasının üstünde. Shawneelerin* bir gelenekleri vardı –*Miamiler gibi ve benzer şekilde Sauklar ve Foxlar –Babanın ya da annenin gens'inde ya da bir başka gens'te çocukları* belli kısıtlamalar altında *adlandırmak. Irokualarda,* yukarı bkz., *her gens*'in *bir kişi için, diğer bir gens'in kullanma hakkı olmadığı, kendi özel isimleri vardı,* böylece *her kabilede isim* (özel, kişisel) *gens'i gösteriyordu. Sauklarda ve Foxlarda* "Uzun Boynuz" *Geyik Gens'ine ait bir isimdi, Kara Kurt ise Kurt Gens'ine; Kartal gens'inde şunlar örnek*[165] [155] *isimlerdi: Ka-po-nä* ("Yuvasına çekilen kartal"); *Ja-ka-kwä-pe*

("başıyla tepetaklak oturan kartal"); *Pe-ā-tä-na-kä-hok* ("bir ağaç dalı üzerinden uçan kartal")

Shawnee'lerde bu isimler kendilerinde ait oldukları *gens* hakkını taşıyordu, öyle ki isim kişinin gens'ini belirliyordu. *Sachem*, her durumda *kendi gens'ine* ait olmak zorundaydı; *kadın şeceresinden erkek şeceresine değişiklik de* muhtemelen böyle başlamıştı: birinci adımda *oğulun* (annesinin *gens*'ine dâhil olan) *babasından sonra gelmesini sağlama* ve ikincisi *evlatlara babalarından mal mülk miras kalmasının sağlanması. Bir oğul babasının adını aldı mı*, onun makamını devralabilirdi, seçime tabi olacak şekilde. Ama babanın mesele üzerinde bir kontrolü yoktu; evlatlar isimlendirileceği zaman *gens* tarafından belirli insanlara, çoğunlukla evli kadınlara danışmak üzere, *verilecek ismi*[166] [156] *belirleme yetkisiyle* bırakılıyordu. Shawnee *gentes*'i arasındaki bu düzenleme yoluyla bu kişilerin bu gücü oldu, *böylece kişiyi ismin ait olduğu gens'e taşıyabildiler.* [Erkeğin *isimleri değiştirerek şeyleri değiştireceğine* ve esas çıkarın buna güçlü bir motif sağladığı, geleneği bozmak için gelenek içerisinde bir delik bulabileceğine duyduğu, *doğuştan gelme yanıltıcı inanç*!] *Neslin arkaik kuralının izleri Shawneelerde hâlâ var.*

3) *Sauklar ve Foxlar: bu kabileler bir kabile olarak birleşmişlerdi; diğer herkes Miamilerdeki gibi*; 1869 sadece 700, *gens* başına yaklaşık 50 kişi. Hâlâ 14 *gentes.*

1) Kurt, 2) Ayı 3) Geyik 4) Mus, 5) Doğan 6) Kartal 7) Balık 8) Buffalo. | *9) Gök Gürültüsü 10) Kemik 11) Tilki 12) Deniz* | *13) Mersin 14) Büyük Ağaç* |

4) *Menomineeler* ve *Kikapoolar*. Bu kabileler birbirinden bağımsızdı, *gentes halinde örgütlenmişlerdi*; mal mülk *gens*'te irsî, ama kadın şeceresinde *erkek akrabayla* sınırlı.

c) *Rocky Dağı kabileleri*. 1) *Kan Siyahayak* ve 2) *Piegan Karaayak*. Bu iki kabileden her biri *gens* olarak dağıtılmıştı, birincisi 5, 2'ncisi 8 *gentes*'e. *Gens*'ten çok çete gibi kokan bu son *isimlerde* (*gens*'ten), *Tombul Ayak, İçe Dönük Ayak, Büyücüler, Asla Gülme, Açlıktan Ölen, Yarı Ölü Et*; ama bazı durumlarda *gentes için lakaplar* asıl isimlerin önüne geçiyordu. *Nesil erkek şeceresinden, gens'te iç evlilik yasak.*

d) Atlantik Kabileleri.

1) *Delawareler, Algonguin Kabilelerinin en eskilerinden biri; keşfedildikleri zaman, anavatanları Delaware Körfezi'nin Kuzeyi ve civarındaki bölge*

3 *gentes*'i vardı: 1) *Kurt; 2) Kaplumbağa, 3) Hindi*; fakat bu *gentes*'ten her biri bir *fratriydi* çünkü *Kurt 12 alt gentes*'e bölünüyordu, her biri bir *gens*'in özelliklerine sahipti; *Kaplumbağa* 10 alt *gentes*'e (*daha öte 2'sinin kökü kurudu*), *Hindi* 12 alt *gentes*'e. *Alt gentes'in isimleri kişisel* ve hepsi olmasa da *çoğu zaman dişi*; bizzat Delawareler tarafından kullanılıyorlar (artık *Kansas'taki Delaware plantasyonunda*), birçok *aynı isme sahip ecdadının* ismini kullandıkları gözlemleniyor. Bu iki şey gösteriyor: 1) *gentes'in köken hayvan isimleri* yerini *kişi isimlerine* bırakabiliyor. [köken *gentes*'in isimleri *Kurt, Kaplumbağa, Hindi* kalıyor ama alt *gentes*'teki *gens*

ayrımı kısımların (*gens* ailelerinin alt bölümündekiler) köken annelerinin *spesifik* (kişisel) isimlerine göre; böylece *gentes*'in köken hayvan isimleri *fratri isimlerine ve kişilerin* (annelerin) *alt gentes'inin isimlerine de* dönüşüyor, bu değişimin (Eskilerdeki erkek nesli tarafından olduğu gibi) kahramana tapınmayla (ced olarak) hiçbir ilgisi olmadan.] İkincisi: burada *fratrinin doğal büyümesi bir gens'in birçok alt gentes'e bölünmesi yoluyla* kendini gösteriyor.

Delawareler tarafından nesil, kadın şeceresinde ve diğer her şey arkaik. (Yani *3 köken gentes* aynı *gens* içerisinde iç evlilik yapamıyordu); *son yıllarda yasak alt gentes'le sınırlı kalındı* yani mesela *Kurt gens*'inde[167] [157] *aynı isimden olanlar* iç evlilik yapamıyordu, *ama farklı isimden olanlar yapabiliyordu.* Delawerelerdeki
58 *evlatları babanın | gens'i içerisinde isimlendirme* âdeti de bu durum *nesillerde* Shawnee ve Miamilerdeki *aynı kafa karışıklığını* ortaya koyuyor. [Bu, kadından erkek şeceresine doğal bir geçiş gibi görünüyor; *karışıklığa* ancak değişim yoluyla son verilebiliyordu.] *Amerikan medeniyeti ve ilişkileri yerlilerin kurumları için şoke ediciydi, onların etnik hayatları yavaş yavaş öylesine parçalanmıştı ki.*

Nesil Irokualarda olduğu gibi Delawerelerde de *kadın şeceresinde* olduğu için *sachem* makamı erkek kardeşten erkek kardeşe ya da dayıdan yeğene (kız kardeşin oğlu)

2) *Munseeler.* Delawerelerin bir kolu, aynı *gentes*'e sahipler: Kurt, Kaplumbağa, Hindi; *nesil kadın şeceresinden* vs.

3) *Mohikanlar. New England yerlilerinin bir kısmını oluşturuyorlar, Kennebeck Nehri'nin güneyi, hepsi dilde birbiriyle yakından akraba,* birbirlerinin lehçelerini anlayabiliyorlardı. *Mohikanların da* Delawereler ve Munseeler gibi *–Kurt, Kaplumbağa ve Hindi, içinden her biri bir dizi gens'ten oluşuyordu, köken gentes'ten* bir fratride *birlik kalacak biçimde birçok gentes'e de bölünmüşlerdi. Mohikan'larda fratriler* her birinin *gentes*'ini kapsıyor ve fratriler *gentes*'in sınıflandırmasını açıklamak için öne sürülmeli. *Nesil, kadın şeceresi üzerinden* [*Pequotlar* ve *Narragansettlerde de böyle*]

I) *Kurt Fratrisi 1) Kurt, 2) Ayı, 3) Köpek, 4) Keseli Sıçan*

II) *Kaplumbağa Fratrisi 1) Küçük Kaplumbağa 2) Çamurlu Kaplumbağa 3) Büyük Kaplumbağa 4) Sarı Yılanbalığı.*[168] *[111]*

III) *Hindi Fratrisi 1) Hindi 2) Turna*

4) *Anabaki'ler ("doğan güneş" anlamına geliyor. Bu kabile Kennebeck'in güneyindeki New England yerlilerinden çok Micmac'lerle yakından ilişkili. 14 gentes*, içlerinde farklı *Ojibwa'larda* olduğu gibi. *Nesil artık erkek şeceresinde, gens* içerisindeki iç evlilik yasağı artık epey zayıflamış, *sachem* makamı *gens*'te irsî.

II) *Athapasko-Apaşi Kabileleri*

Hudson Körfezi Bölgesi Athapaskanları ve New Mexico Apaşilerinin köken bir kabilenin alt bölümleri olup olmadığı, gentes halinde örgütlenip örgütlenmedikleri

kesin biçimde teyit edilemiyor. –*Tavşan ve Kızıl Bıçak Athapaskanları* (Hudson Körfezi Bölgesi- benzer şekilde *Slave Gölü Athapaskanları*).

Yukon Nehri Bölgesi'nin [*Kuzeybatı Bölgeleri*, İngiliz Kuzeyamerikası, önceden Ruslara ait olan kıyı yerleşimlerinin güneyinde] *Kutchin'i* (Louchoux) Athapaskanlardır ve aralarında (geç George Gibbs'in Morgan'a mektubuna göre): Kutchin'de "3 toplum derecesi ya da sınıfı (totem adı verilmeli, ama mertebede farklı olabilirler) [ve tarz olarak sanki[169] [158] *gens* ilkesi fethedilmeye başlamış gibi, *gentes* yavaş yavaş *kast oluşumunu* başlatmış olabilir mi? orada farklı *gentes* arasında iç evlilik yasağı *aynı gens içerisinde* iç evliliğe dair *arkaik kuralın* tam tersi;] *bir adam kendi sınıfı içerisinde evlenmiyor, ama bir başka sınıftan zevce alıyor; ve en üst düzey şef kast kaybına uğramadan en düşük sınıftan bir kadınla evlenebiliyor.* [Kast kavramını mektubu yazan dâhil etti ve şöyle yorumladı, *bir adam kendi gens'i içerisinde evlenemiyor* ama bir diğer erkek kardeşinin *gens*'inde evlenebiliyor –ya da kuzen fratrisinde; yalnız bu *gentes'in kandaş akrabaları*[170] [159] *arasında kısa sürede mertebe farklılığı* ortaya çıktığını, bunun *gens ilkesiyle* çeliştiğini ve *gens*'in tam tersine kast'ı katılaştırabileceğini gösteriyor.][171] [160] *Evlatlar annenin derecesine dâhil* [bu aynı zamanda *gentes* arası mertebe farkı, *tüm gentes'in erkek ve kız kardeşleri* kendilerini *gentes*'in her bir mertebesinde buluyor. Akrabalık bağı nihai bir aristokrasinin ortaya çıkmasına izin vermiyor, eşitlik hissiyatı içerisinde biraderlik kalıyor] *Farklı kabilelerdeki aynı derecenin üyeleri birbirleriyle savaşmıyor.*"

Kuzeybatı kıyısının Kolushları Athapaskanlarla dilsel açıdan yakından akraba[172] [161], *gens* örgütlenmeleri var, *gentes hayvan isimlerine sahip*, *nesil kadın şeceresinde*; genelde ailenin en güçlüsü olan *baş şef dışında dayıdan yeğene kadın şeceresinde yerine*
59 *geçme hakkı.* |

VII) *Kuzeybatı Kıyısı Yerli Kabileleri*

Bu kabilelerin bir kısmında –Kolushlar hariç- *gens* örgütlenmesi sürüyor. Bkz. *Dall*: "*Alaska and its resources*," ve *Bancroft*: *Pacific States*, I, *109*.

VIII) *Salish, Sahaptin ve Kootenay Kabileleri*

Columbia Vadisi kabilelerinin baş sürüsü, *gens* örgütlenmesi yok. Bu Ganowánian ailesinin göçlerinin başlangıç noktası, Kıta'nın her iki bölümüne de yayılıyor; bunlara sahip olanlar bu yüzden *gens* örgütlenmesine sahip, çözülüyor ve sonunda ortadan kayboluyor.

IX) *Shoshonee Kabileleri*

Texas Komançileri, *Utah kabileleri* ile birlikte, *Bonnaklar*[173] [162] (Paanak'lar?) *Shoshonee* ve bazı diğer kabileler de buna dâhil.

1859 (Komançiler arasında yaşayan, yarı *Wyandote* Matthew Walker'ın

bildirdiğine göre) *Komançilerin 6 gentes'i vardı.*

Komançi kabilesi. Gentes. 1) *Kurt, 2) Ayı 3) Mus* | *4) Geyik 5) Yersincabı 6) Antilop* |

Varsayıma göre Komançi *gentes*'i olduğundan diğer kabileler de bu kökenden.

Morgan bununla birlikte *Kuzey New Mexico* yerlileriyle ilgili yazdıklarını bitiriyor. Avrupa keşifleri zamanında daha büyük sayıları *Barbarlığın Daha Alt Seviyesi'nde*, kalanı *Yabanıllığın Üst Seviyesi'nde. Gentes* halinde örgütlenme ve kadın şeceresinde nesil başlangıcından bu yana evrensel gibi görünüyor. Sistemleri *salt toplumsal*; *gens, fratri, kabile, konfederasyon* birimi, kalanı organik dizilerin üyeleri. Barbarlıktan çıktıklarında bizzat *Aryan* ve *Sami* kabilelerinde; *sistem antik toplumda da evrensel*; çıkarım yapmak gerekirse *gens* örgütlenmesiyle *ortak bir kökeni –gentes'e kökenini veren punaluan grubu var*; hepsi –insanlığın *Aryan, Sami, Ural, Turan ve Ganowanian ailelerinin ortak bir punaluan*[174] [163] *sürüsüne* işaret ediyor- üzerine inşa edilmiş *gentes* örgütüyle –hepsinin türediği ve nihai olarak aileler şeklinde ayrıştığı.

X) *Köy Yerlileri*

[1)] *Moqui Pueblo Yerlileri: hâlâ antik komünal evlerine sahipler*, sayıca 7, *Arizona'da Little Colorado yakınında, bir zamanlar New Mexico'nun bir kısmı*; antik kurumlarla yaşıyor, *Zuñi'den* (pueblo, New Mexico) *Cuzco'ya* (Kuzey Peru) *Zuñi, Acoma, Taos* ve diğer birçok *New Mexico pueblolarının* yapısı aynı, *Coronado* tarafından bulunmuştu (*1540-1542*). Şimdiye kadar iç örgütlenmeleriyle ilgili kayda değer bir çalışma yapılmadı.

Moqui'ler gentes halinde örgütlendi: (9) şu şekilde:

1) Geyik, 2) Kum, 3) Yağmur |*4) Ayı, 5) Tavşan, 6) Çayır Kurdu.* | *7) Çıngıraklı Yılan. 8) Tütün Bitkisi. 9) Saz Otu* |

Dr. Ten Broeck, Yardımcı Cerrah, U.S.A., Bay Schoolcraft'a köylerinin kökeniyle[175] [164] ilgili *Moqui Efsanesi'ni* aktardı. *Büyükannesi*[176] [165] kendi evinden – Batı- 9 insan ırkı aldı, birinci *Geyik* vs. ve sonra kalan *gentes* (karş. *Shawnee'lerin büyükannesi*[177] [166] üzerine, yukarıda s. 57). Kendileri de köylerin olduğu yere yerleştikten sonra, bizzat *o insanlara dönüştüler* (yani Geyik,[178] [167] Kum, Yağmur, Ayı vs.) ve *bunlar farklı puebloları* ve ırkların farklılıklarını oluşturdular, *Geyik ırkı, Kum ırkı* vs. hâlâ korunmuştur. *Metempsychosis'e* inanıyorlar, yani öldükten sonra ayılara, geyiğe vs. yeniden dönüşecekler; yönetim irsî, ama *görevdekinin görevinin oğluna geçmesi zorunlu değil*; çünkü başka bir kandaş akraba tercih ederlerse, o seçilir." Burada da *barbarlığın alt seviyesinde gens* örgütlenmesi bulundu, ama *bu noktadan itibaren, Kuzey'in kalanında* olduğu gibi *tüm Güneyde* de, *Lagunalarla* ilişkisi hariç, kesin bir bilgi yok. Fakat *Erken Dönem İspanyol yazarlarında izler hâlâ vardır* ve *daha sonraki birkaç yazarda bunun hakkında doğrudan bilgi.*

Birçok gentes'te onun sembolü olan *hayvandan ya da cansız bir nesneden (totem) olan ilk ceddinden erkek ve kadınlara dönüşümle ilgili mevcut gelenekler*, mesela *Moqui'lerde.* (Ojibwalarda *Crane gens'inde de*). İsimlerini taşıdıkları hayvanı yemekten kaçınan *kabilelerin sayısı yüksek*, ama bu adet evrensel olmaktan uzak.

60 2) *Lagunalar* (New Mexico) *Ped. Samuel Gorman'ın "Historical Society of New Mexico" dan hitabı, 1860*:

"*Her kasaba kabile* ya da *aile* olarak (okunuşu *gens*) sınıflandırılmıştır ve *bu gruplardan her biri* bir hayvan, kuş, bitki, *kalas, gezegen ya da 4 elementten birinin ismini* alır. Yaklaşık 1000 sakini olan *Laguna pueblosunda*, bu kabilelerin 17'sinin bazılarına *geyik*, bazılarına çıngıraklı yılan, bazılarına *tohum*, bazılarına *kurt*, bazılarına *su* vs. denilir. *Aynı kabilenin çocuklarının anneleri olarak.* Antik geleneğe göre *aynı kabileden 2 kişinin evlenmesi yasaktır*; bu alışkanlık yakın zamanda eski zamanlarda olduğu kadar katı biçimde uygulanmıyor. *Topraklarını ortak olarak ellerinde bulunduruyorlar, ama bir kişi bir araziyi ekip biçerse, aynı cemaatten başkasına satabileceği kişisel bir hakkı oluyor*, ya da öldüğünde bu dul zevcesine ya da kızına geçiyor; *ya da bekâr bir adamsa babasının ailesinde* kalıyor[179] [168]."

3) *Aztekler, Tezkukanlar ve Tlakopanlar, benzer şekilde Meksika'daki kalan Nahuatl kabileleri* –bir sonraki bölümde.

4) *Yukatan Mayaları.*

Herrera: "*General History of America*" çoğu zaman *gens*'in buradan doğmuş olduğu *Meksika, Orta Amerika ve Güney Amerika'daki kabilelerle* ilgili olmak üzere "*akrabalık*"tan bahseder. O ve diğer erken dönem İspanyol gözlemcileri çok sayıda insanın birbirleriyle akrabalık bağı ile bağlı olduklarını gözlemlemişti ve *gruplara* "*akraba*" derlerdi ve devamını araştırmadılar.

Herrera Mayalarla ilgili (*Londra ed. 1726, Stevens çev. III, 299*): "*kendi soykütüklerine uyma konusunda çok eksikler* ve *bu yüzden (!) hepsi birbiriyle akraba olduğunu düşünüyor ve birbirlerine yardımcı oluyorlar. .. Anneleriyle ya da görümceleriyle* evlenmiyorlar, kanundışı olarak görüldüğü üzere *babalarıyla aynı ismi de taşımıyorlar.*" *Kendi kandaşlık sistemlerinde* bir yerlinin soy kütüğünün bir *gens*'ten öte bir önemi olmayabilirdi. *Tylor "Early History of Mankind*"'da şöyle diyor: "Bu yüzden, *Kuzey Amerikan yerli geleneğiyle benzer şekilde* kadın tarafında *klanlık oluşturmada Avustralyalılara benzer şekilde evliliğe bir engel konur*, ama *Orta Amerika'da* daha derine inersek, Çin'de olduğu gibi tam tersi bir gelenek kendini gösterir. *Diego de Landa, Yukatan halkı* hakkında *kimsenin baba tarafından kendi isminden bir zevceyi almadığını*, çünkü bunun kendi aralarında çok kötü bir şey olduğunu; ama anne tarafından Alman kuzenleriyle evlenebildiklerini söylüyor.

XI.) Güney Amerikalı Yerli Kabileleri

Gens'in izleri de Ganowanian kandaşlık sisteminin gerçek mevcudiyeti de *Güney*

Amerika'nın her kısmında bulunuyordu, ama konu tam araştırılmamıştır.

Andes'in çok sayıda kabilesinden bahseden *Herrera* (*General History of America*): "*dillerin bu çeşitliliği ırklar, kabileler ve klanlar* arasında bölünmüş uluslardan ortaya çıkıp ilerledi." (*klan = gens*). Andes'in Herrera'nın bahsettiği her kabilesi İnkalar tarafından *bir konfederasyon türü altında getirildi.* –*E. B. Tylor* Yukatan'la ilgili *erkek şeceresinde nesil ve bununla bağlantılı* evlilik yasağından bahsederken, şöyle der: "*Daha güneyde, boğazın altında "klanlık ve yasak" yeniden kadın tarafında belirir*, İngiliz Guiana'sında *Arrawaklarda* da böyle, *Paraguay'da Guaraniler ve Abiponlarda da* (*Almanca çeviri, 363,364*) –*Brett* (*Guiana yerlileri*) *Guianalı yerliler* hakkında şunları diyor: *bu kabileler ailelere* (*gentes* diye okunmalı) *bölünüyordu*, bunlardan her birinin *Siwidi, Karuafudi, Onisidi vs. gibi ayrı bir ismi* vardı... *Bunların hepsinin nesli kadın şeceresinden geliyordu* ve *her iki cinsiyetten bireyler de aynı aile ismine sahip bir diğeriyle evlenemezdi.* Yani Siwidi ailesinden bir kadın annesiyle aynı ismi taşırdı ama ne babası ne zevci o aileden olabilirdi. Evlatlarının ve kızının evlatlarının aynı ismi taşıyan biriyle birliktelik kurması yasaklanmıştı; gerçi seçerlerse babalarının ailesinden biriyle evlenebilirlerdi."

Andeanlar hariç *Güney Amerika kabileleri*, keşfedildiklerinde ya *barbarlığın alt seviyesinde* ya da *yabanıllık seviyesindeydiler.* İnka köy yerlilerinin *kurduğu yönetim*
61 *altında* toplaşmış olan *Peru kabilelerinin* çoğu *Barbarlığın Alt Seviyesi'ndeydi*, *Garcillasso de la Vega'nın* kusurlu tarifinden yola çıkılarak bir sonuca varılırsa.

Gens'in kökü yabanıllık seviyesinde, son Gelişim evresi Greklerde ve Romalılarda (*Barbarlığın Üst Seviyesi*). *Gentes*, insanlığın bir kabilesinde *nihai biçiminde* bulunduğunda, en uzak ecdadı bunlara *arkaik formda* sahip olmuş olmalıdır. Önemli olan *Orta Safha'yı* (*Barbarlığın Orta Seviyesi*) iyi bilmek olurdu; 16. Yüzyılda *Köylü Yerlilerde* vardı, ama İspanyol sömürgecileri altın fırsatı kaçırmıştı –*birimini* (*gens*) kavrayamadıkları *toplumun bir koşulunu* anlamak.

Kısım II Böl. VI <VII> Aztek Konfederasyonu

Azteklerin tek kalesi Pueblo de Mexico'ydu, bunun ele geçirilmesiyle *yönetim dokuları yok oldu* ve yerine İspanyolların yönetimi geçti. Bunlar Aztek yönetiminde Avrupa monarşisine benzer bir şeyler gördüler, böylece bütün tarihsel anlatılarını saptırdılar; sadece İspanyolların *eylemleriyle* ilişkili ve *Azteklerin eylemleri ve kişisel özellikleri* ile ilişkili olarak "tarihsel"di; *silahları, aletleri ve araçları, dokumaları, yiyecekleri ve kıyafetleri* ve benzerleri söz konusu olduğunda *Yerli Amerikalı toplumu ve yönetimiyle* alakası yoktu. "Hiçbir şey öğrenmediler ve *hiçbir şey de bilmiyorlardı.*"

Aztekler ve konfedere kabileleri *Barbarlığın Orta Seviyesi'nde*; *demir ve demirden araçlar* yok; *para yok*; *metalların takası yoluyla ticaret yapıyorlardı*; *her gün bir öğün*

hazırladıkları kesin, ilk önce *erkekler* kendi aralarında yiyorlardı, *kadınlar ve çocuklar da* kendi aralarında, *masaları da iskemleleri de* yoktu.

Toprakların komün olarak mülkiyet hakkı; *bir dizi akraba aileden oluşan büyük hanelerde hayat* ve *hanede yaşayan komünizmi uyguladıklarına* inanmak için sebepler var. Diğer yandan: *oranın metallerini işliyorlardı, sulama yoluyla tarım yapıyorlardı, kaba pamuklu kumaşlar imal ediyorlardı, kerpiçten ya da taştan ortak konutlar inşa ediyorlardı*, mükemmel kalite çanak çömlek. Daha eski tasvirlerde görüldüğü üzere "*Meksika Krallığı*" diye bir şey yoktu, daha sonra rastlanılan "*Meksika İmparatorluğu*" diye bir şey de yoktu. İspanyolların bulduğu sadece "*3 Kabile Konfederasyonu*"ydu ve bunun benzerleri kıtanın tümünde vardı. Yönetim bir Şefler Kurulu tarafından yönetiliyor, kurula *askeri çetelerin başkumandanı (baş savaş reisi)* eşlik ediyordu. *3 kabile* şunlardı: 1) *Aztekler ya da Meksikalılar, 2) Tezkukan'lar, 3) Tlakopan'lar. Aztekler 7 kabileden* oluşuyordu, *kuzeyden* göç etmişlerdi, *Meksika Vadisi'nde ve yakınlarında oturuyorlardı*, İspanyol Fethi sırasında oradaki tarihsel kabileler arasındaydılar. Tüm bu *kabileler* kendilerine geleneklerinde *kolektif olarak "Nahuatlak"* diyorlardı, Nahuatlak ortak (*köken*) dilinin *lehçelerini* konuşuyorlardı. *Acosta* (1585 Meksika ziyaretinde) *birbirini takip eden yerleşimlerinin o zamanki geleneğini* anlatıyor.

1) *Sochimilcalar "Çiçek Tohumları ulusu" Xochimilco Gölü etrafında*, Meksika Vadisi'nin *güney eteklerine* yerleşmişlerdi.
2) *Chalca'lar "Ağzın Halkı"* çok daha sonra gelmişti, *Chalco Gölü'nün* kıyısına yerleşmişlerdi.
3) *Tepanekanlar. "Köprünün Halkı" Tezcuco Gölü'nün batısında*, vadinin batı eteğinde *Azcopozalco'da* yerleşmişlerdi.
4) *Kulhualar. "Bükülmüş Halk" Tezcuco Gölü'nün doğu kıyısına* yerleşmişlerdi ve daha sonra *Tezkukan* diye bilineceklerdi.
5) *Tlatluikanlar. "Sierralılar" Göl etrafındaki vadiyi* bulduktan sonra, *güneyde Sierra'yı geçtiler ve karşı tarafa yerleştiler.*
6) *Tlaskalanlar.* "*Ekmek İnsanları*" uzun süre *Tepanekan'larla* yaşadılar,[180] [169] daha sonra *Tlaskala'nın doğusunda vadinin ötesine* yerleştiler.
7) *Aztekler*, en son geldiler, bugünkü Meksika şehrini kaplayan bölgeyi mesken tuttular.

Acosta, onların (Azteklerin!) bir krallık kurmuş ve *New Mexico* diye adlandırmış oldukları *kuzeye doğru uzanan uzak ülkelerden* geldiklerini *iddia ediyor*. Aynı gelenek Clavigero ve Herrera'da *da* var.

Tlakopan'lardan bahsedilmiyor, *Tepeakas* ismiyle bulunmuş *Tlaskan'ların* tam güneyindeki bir bölgeden artakalırken, muhtemelen bu kabilenin başlangıç sahasında kalan *Tepanekan'ların alt bölümü.*

Gelenek iki olguyu barındırıyor: 1) *ortak kökenden 7 kabilenin birbiriyle akraba leh-*

çeleri konuşması 2) *Kuzey'den geldikleri*. Başlangıçta *tek halktılar*, bölümlere ayrılma yoluyla doğal olarak *birkaç kabileye* bölündüler.

Aztekler vadinin en iyi konumlarının tutulduğunu gördü ve farklı farklı yerlere yerleştikten sonra *lav alanları*[181] [170] ve *doğal gölcüklerle* çevrelenmiş *bataklığın ortasında kuru bir toprağın küçük bir genişliğine yerleştiler*. Burada *Meksika Pueblo*'sunu kurdular (*Tenoch<t>itlan 1325* (*Clavigero*'ya göre), İspanyol Fethi'nden 196 yıl önce. Sayıca azdılar ve zayıf durumdaydılar. Ama bulundukları sahanın etrafında Tezcuco Gölü'ne *Batı Dağları'ndan* ve *Xochimilco göllerinin ve Chalco'nun ağzından*
62 *dereler* akıyordu. Yolları birbirine bağlayan şoseler ve | *hendekler pueblolarını* büyük ölçüde *gölcüklerle* çevreliyordu, su adı geçen kaynaklardan sağlanıyordu. *Tezcuco Gölü'nün seviyesi bugün olduğundan daha yüksek olduğu* için iş tamamlandıktan sonra onlara vadideki tüm pueblolar arasındaki *en güvenli konumu* verdi. Azteklerin en büyük gelişmelerinden biri olan ve onun sayesinde bu sonuca vardıkları *makine mühendisliği*.

İspanyolların Fethi sırasında, 7 kabileden 5'i –*Aztekler, Tezkukanlar, Tlakopanlar, Sochimilkanlar ve Khalkanlar* vadide ikamet ediyordu; bunun sınırlı bir bölgesinde, *Rhode Island Eyaleti'ne eşit gibi*; çıkışı olmayan bir dağ ya da *dağlık bölge havzasıydı*, oval biçimde, kuzeyden güneye en uzun, çevresi 120 mil, suyla kaplı yüzeyi saymazsak yaklaşık *1600 mili kapsıyor*, *vadi bizzat bir dağ dizisiyle çevrili*, bir dizi aralarında çukurlarla yükseliyor, *bir dağ engeliyle vadiyi çevreleyerek*. Kabileler, *içlerinde Meksika'nın en büyük* olduğu, *yaklaşık 30 puebloda* ikamet ediyordu. Modern Meksika'nın kalanının Nahuatlak'tan farklı dilleri konuşan ve çoğunluğunun bağımsız *olduğu* çok sayıda kabilelere sahip olduğu[182] [171] yönünde bol kanıt. Meksika vadileri dışında yaşayan *kalan Nahuatlak kabileleri Tlaskalanlar, Kholulanlar* (birincisinin *alt bölümü* olduğu varsayılıyor), *Huexotzinkolar, Meztitlanlardı* (*Tezkukanların* alt bölümü olduğu varsayılıyor), *hepsi bağımsızdı*, son olarak *Tepeakalar* ve *Tlatlluikanlar bağımlıydı. Diğer kabileler* hatırı sayılır sayıda, *bir o kadar köken dille yaklaşık 17 toprağa dayanan grup* kurarak *Meksika'nın kalanına* sahiptiler, neredeyse bu tam tekrar –bir yüzyıl ya da daha sonra *keşifleri zamanında dağılma safhalarında ve kabilelerin ABD ve İngiliz Amerikalarından bağımsızlığı*.

1426, Aztek Konfederasyonu oluşturuldu; daha önce *vadi kabilelerinde* daha az tarihsel açıdan önemli olay; birlik değiller, savaşçılar, dolaysız yerlerinin ötesinde etkileri yok. Bu zamanda *Azteklerde* sayı ve güç ağırlığı. Onların yönetiminde *savaş şefi Itzkoatl Tezkukanların ve Tlakopanların daha önceki üstünlüğünü* yok ediyor ve sonuç olarak daha önce birbirlerine karşı yapılan savaşlar *birliğin ya da konfederasyonun* kurulmasını sağlıyor. *Savunmacıydı* –ve *3 kabile arasında saldırgan ittifak, oranları kati biçimde belirlenmiş ganimetlerin* ve *boyunduruk altına alınmış kabilelerin vergilerinin dağıtılması* şartıyla. *Birlik* bağı mı (keyfe göre uzatılabilir

ya da çözülebilir) *konfederasyon* mu, yani *Irokuaların bağı gibi sağlam bir örgütlenme*, artık belirlemek zor. Her kabile *kendi yerel özyönetiminde bağımsız* kalmıştı; *3'ü Saldırı ve Savunma ile ilgili olarak dışarıdan bir halk.* Her kabilenin kendi şef kurulu ve kendi *başkan savaş şefi* vardı, ama *Aztek savaş şefi konfedere çetelerin başkumandanıydı*; buradan çıkarılacağı üzere *Tezkukanların ve Tlaskopanların, Aztleklerin savaş şefi seçimi ve onayında fikir bildirme hakkı* vardı; *Aztek etkisinin konfederasyonun kuruluşunda* baskın olduğunu gösteriyor.

1426-1520 -94 yıl- Konfederasyon *komşu kabilelerle sık sık savaşa girdi*, özellikle de güneyde *Meksika Vadisi'nden Pasifik'e ve doğuda Guetamala'ya kadar zayıf yerli Köylülerle.* Yerli köylülerle başladılar, onları yendiler; bu sahadaki *köyler* çok sayıdaydı, ama *küçüklerdi*, birçok durumda *kerpiç ya da taştan tek bir büyük yapı – diğer birçok yapıyla bir arada grup halinde toplanmış.* Bu *akınlar*[183] [172] *vergi vermeye zorlayarak, mahpusları kurban etmek için yakalayarak toplanmış ganimetin onaylanmış amacıyla* tekrarlanır, bu sahadaki *başlıca kabileler boyunduruk altına girene* (bazı istisnalarla) ve *vergiye bağlanana kadar*, *Totanak'ların* bugünkü *Vera Cruz* yakınlarındaki *saçılmış köyleri* de dâhil olmak üzere.

Kuzeyli yerliler gibi Aztekler de mahpusların ne değiş tokuşunu yapıyordu ne de onları serbest bırakıyordu; Kuzeyli yerlilerde *evlatlık edinme yoluyla* kurtarılmamışlarsa kaderleri *kazıktı.* Azteklerde *–rahip etkisiyle–* taptıkları baş tanrıya *kurbanlık* olarak sunuyorlardı. *Amerikalı aborijinlerde* örgütlü rahiplik ilk kez *Barbarlığın Orta Seviyesi'nde* başlamış gibi görünüyor, *idollerin icat edilmesi* ve insanlık üzerinde otorite kurma aracı olarak *insanların kurban edilmesiyle* bağlantılı olarak. *Aynı hikâye* muhtemelen insanlığın başlıca kabilelerinde.

Yakalananla ilgili olarak 3 birbirini takip eden âdet, Barbarlık'ın 3 alt-döneminde; *1'inci Dönem'de kazığa* bağlayıp yakmak, *2'ncide tanrılara kurban ediliyor*, *3'üncü de köle yapılıyorlar*; her 3'ünde de medeniyetin derinlerine kadar inatla kendini koruyan ilke, *mahpus onu esir alan tarafından mağlup.*

Aztek konfederasyonu boyunduruk altına alınmış kabileyi *kendi içinde* massetmeye çalışmıyordu, *gens* kurumlarında *dil engeli* bunu imkânsız kılıyordu. Şeflerinin yönetimine ve onların eski âdetlerine kalmışlardı. Bazen aralarında *bir vergi toplayıcısı* bulunurdu. İnsan ancak *gens* yoluyla yönetimin bir üyesi olabilirdi, ama *Aztekler*
63 kendi tahtlarında boyunduruk altına alınmış kabilelerin *gentes*'ini ortadan kaldıracak ve onları kendilerine eklemleyecek kadar gelişmemişti –mesela *Romalılarda* olduğu gibi. Tam da bu yüzden –ve dil engelleri yüzünden- *Aztek konfederasyonunun kolonicileri fethedilmiş kabileleri* asimile edemiyordu –Aztek konfederasyonu kendi terörizmleri yoluyla ya da düşmanlık hisleriyle dolmuş ve her an isyana hazır bu kabileleri altında tutarak güç kazanmıyordu. *Kalan Nahuatlak kabileleri bile konfederasyonda değildi*; *Xochimilkanlar* ve *Chalkanlar kâğıt üstünde bağımsızdı*, ama *vergi veren* konumundaydılar ve konfederasyonun üyesi değillerdi.

Konfederasyon düşman ve bağımsız kabilelerle karşı karşıya geliyor, *batıda Mekhoakanlar, Kuzeybatıda Otomieler* (bunların vadi yakınlarındaki dağılmış çeteleri vergi altına alınmıştı), *Otomielerin kuzeyinde Khikhimekler ya da vahşi kabileler, kuzeybatıda Meztitlanlar, doğuda Tlaskalanlar, güneydoğuda Cholulanlar* ve *Huexotzinkolar* ve bunların da ötesinde *Tabasko, Chiapa ve Zapoteka kabileleri (Zapotekler). Aztek konfederasyonu bölgesi* bu farklı yönlerde *Meksika Vadisi'nin 100 mil ötesine yayılmıyordu* ve *onu çevreleyen alanın* bir kısmı hiç şüphesiz konfederasyonu daimi düşmanlardan ayıran *tarafsız bölgeydi.* Bu sınırlı materyalden yola çıkarak *Meksika Krallığı'nı* uyduran İspanyol kronikçiler daha sonra *mevcut tarihin Aztek İmparatorluğu'nu*[184] [101] üreterek iyice abarttılar.

Vadi halkı ve *Meksika pueblosu* aşırı biçimde *250.000 kişiye* ulaştı; *bir mile yaklaşık 160 kişi* düşüyordu, *New York eyaletinin bugünkü ortalamasının* 2[185] [173] *katı* ve *Rhode Island'ın ortalama nüfusuyla hemen hemen eşit. Sürüleri de davarları da yoktu, tarla tarımları da Meksika Pueblo'su* için her nüfustan belki *30.000* kişi olduğu belirlenmiş. *Fantastik sayılar. Zuazo (Meksika'yı 1521'de* ziyaret etti, ona *60.000 sakin* atfediyor, Cortes'e eşlik eden *İsimsiz Fatih de* (*H. Ternaux-Compans*, X, 92); *Gomora ve Şehit 60.000 sakini 60.000 haneye çeviriyor* ve bunlar *Clavigero, Herrera* ve sonuncu olarak *Prescott* ("*Meksika'nın Fethi*") tarafından kabul ediliyor. *Solis 60.000 sakinden –Zuezo- 60.000 aile* yapıyor ve o zamanlar *Londra'nın bile 145.000 sakini varken (Black's London)* nüfusu 300.000 olarak veriyordu. *Clavigero'nun* alıntı yaptığı *Torquemada* 60.000 haneyi *120.000 haneye* çeviriyor! *Meksika Pueblosundaki evler* aynı dönemde *New Mexico'da* olduğu gibi hiç şüphesiz genelde *büyük komünal evler ya da ortak konutlar, her birinde 50'den 100'e aileyi barındırabilecek* kadar büyük.

Aztek konfederasyonu Irokualarıın konfederasyonundaki gibi–plan ve simetride.

Meksika Pueblosu Amerika'daki en büyüğüydü; romantik biçimde yapay bir gölün ortasında bulunan, *büyük ortak konutlar* alçıyla sıvanmış, böylece *parlak beyaz*, uzak mesafeden göz alıyor. İmgelem; yani fikir bolluğu.

Azteklerde bulunan: *süs amaçlı bahçeler, silah depoları ve askeri kıyafetler, gelişmiş kılık kıyafet*, üstün işçiliğe sahip, *imal edilmiş pamuklu dokumalar, gelişmiş araç gereçler ve artan gıda çeşitliliği; resim yazısı*, genelde her boyunduruk altına alınmış köyün *ayni olarak ödemesi gereken vergiyi* gösteriyor (bu *vergiler* sistemle ve ceza katılığıyla ödenmeye zorlanıyordu, *imal edilmiş dokumalar ve bahçıvanlık* kültürü ürünleri); zamanı ölçmek için bir *takvim*, metaların değiş tokuşu için *açık pazarlar*, artan kent yaşamının taleplerini karşılamak üzere *idari makamlar, bir tapınak ibadetiyle rahiplik* ve insan kurban etmeyi de içeren *bir ritüel. Baş savaş şefinin makamının* önemi arttı vs.

I. Gentes ve Fratriler

İspanyol yazarlar (fetihle eşzamanlı) *Aztek gentes'ini* görmedi ama *200 yıldan fazla zaman Anglo-Amerikanlar* onları *Irokuaların* yanında görmedi özel hayvan

isimleri olan klanların önceden varolduklarını fark ettiler, ama bunu *kabile* ya da *konfederasyon* üzerine inşa edilmiş *toplumsal bir birim* olarak görmediler. *Herrera* (vs) *grup* (*gens*) olarak "*akraba*"dan ve "*sülale*"den (bu bazı yazarlara göre *fratri*, diğerlerine göre *gens*) bahsediyor. *Meksika pueblosu* coğrafi olarak *4 mahalleye* ayrılıyordu, her biri bir "*sülale*" (fratri) tarafından mesken tutulmuştu ve her *mahalle "alt bölümlere ayrılmıştı*"; her *alt bölüm* birbirlerine bazı *ortak bağlarla* bağlı *bir insanlar cemaati* (*gens*) tarafından mesken tutulmuştu. [*Meksika*'da sadece bir kabile vardı; *Azteklerin* kabilesi.]

Tlaskanlar'dan da benzer şekilde bahsediyorlar (*Herrera, Clavigero*); puebloları *4 mahalleye* ayrılmış, her biri bir "*sülale*" *tarafından mesken tutulmuş*; her birinin kendi *Teuctli'si* (baş savaş şefi), ayrı askeri kıyafetleri, kendi sancak ve armaları vardı. "*Dört savaş şefi*" *kurulun re'sen üyesiydi.* (*Clavigero*) Benzer şekilde *Cholula* 6 mahalleye bölünmüştü.

Aztekler *toplumsal alt bölümlerinde* kendi aralarında birçoğunun mesken tutacağı *pueblonun kısımlarını* düzenlemişlerdi, bundan *coğrafi bölgelere* ayrılmaya
64 yol açacak yerleşim biçimleri. | *Acosta'dan* sonra *Herrera Meksika yapısının* kısa bir eskizini veriyor, ilk önce "*kireçten bir şapel ve idol için taş*". Daha sonra *idol* rahibe *evinin* (idolün) *ortada* kalmasını emrediyor; şefler kendilerini akrabaları ve müritleriyle.4[186] [174] *semte* ya da *mahalleye* bölmeli ve her kısmı en beğendikleri biçimde inşa etmeliler; bunlar şimdi *St. John, yuvarlak St. Mary, St. Paul* ve *St. Sebastian* adı verilen *Meksika'nın 4 mahallesi*. Bu ayrımlar yapıldıktan sonra, *idol* onun adlandıracağı tanrıların kendi aralarında yeniden dağıtılmasını ve *her semtin* tanrılara tapılacağı *tuhaf mekânlara* verilmesini emretti. Böylece *her mahallenin* bu idolün onlara tapmasını emrettiği tanrı sayısınca *birçok küçük semti* olacaktı... Bu dağıtımdan sonra kendilerine haksızlık edilmiş olduğunu düşünenler akraba ve müritleriyle bir başka mekân bulmaya gitti, yani yakındaki *Tlatelueco*'ya.

Bu anlatı *ortaya çıkan sonuca göre* moda gibi *yayıldı*; ilk önce *akraba* 4 bölüme ayrıldı ve bunlar da *daha küçük alt bölümlere. Gerçek süreç tam tersi şekilde işliyor*, birinci olarak her *akraba grubu gens* kendi kendilerine bir sahaya ve daha sonra *birçok grup (fratriler) en yakın akrabaları* coğrafi bağlantıda bir araya gelecek şekilde yerleşiyorlardı. Ve en alt bölüm olan *gens*, her *mahalle* bir *fratri* tarafından mesken tutulduğunda, *ilgili gentes tarafından oluşuyordu.* (*Grek ve Roma kabileleri kasaba ve şehirlerde* bu şekilde yerleşmişti.) *Aynı fratriden her gens* (Meksika'nın 4 mahallesi) temelde yerel olarak kendi içindeydi. Zevç ve zevceler farklı *gentes*'ten geldiklerinden ve evlatlar *gens*'in ya erkek ya da kadın şeceresinden gelmesine göre, baba ya da annenin *gens*'ine dâhil olduklarından, *her bölgedeki ezici sayı aynı gens'ten olmalıydı.*

Askeri örgütlenmeleri bu toplumsal ayrımlara dayanmaktaydı. *Michoacan*'ın iddia edilen istilasına gönderme yapan yerel yazar *Tezozomok'un* yazdığı *Mexican*

Chronicles'ında (Morgan, bu kitabın çevirisine girişen bunu *Highland, Illinos'li A. F. Bandelier*'den edinmişti), *Axaycatl* 2 Meksikalı kaptanla ve geri kalan herkesle konuşur ve "*Her semtin* âdet ve göreneklerine göre Meksikalıların hazır olup olmadıklarını" sorar ve "hazırlarsa yürüyüşe geçmeye ve hepsinin *Matlatzinco Toluca'da* bir araya gelmeye başlamaları" gerektiğini söyler; *bu askeri örgütlenmenin gentes'e ve fratrilere göre* yapıldığını gösterir.

Toprak tenure'ü de *gentes'e* işaret eder. *Clavigero* diyor ki: "Şehir ve köylerin cemaatlerine ait olan *Altepetlalli*, (*altepetl = pueblo*) denilen *topraklar bir şehirde ne kadar ilçe varsa o kadar bölüme ayrılmıştı* ve her ilçe diğer her birinden tamamen ayrı ve bağımsız kendi bölümüne sahipti. *Bu topraklar her halükarda herhangi yolla devredilemezdi.*"

Bu *cemaatlerin* her biri bir *gens*'ti ve *yerelleşmeleri* zorunluydu. Toplumsal sistemlerinin sonucu olarak. *Cemaat ilçeyi yapıyordu* (*Clavigero* ilçeyi cemaat yerine koyuyor) ve topraklara ortak olarak sahipti. Cemaati birleştiren *akraba öğesi*, Clavigero'da bahsedilmeden geçiliyor ve *Herrera* tamamlıyor. Şöyle diyor: "*büyük ebeveynler* [*sachem*'ler] *denilen ve mülkünün tamamının bir tek soy kütüğüne* [*gens*] *ait olduğu*, bir tek ilçede yaşayan *lordlar* vardı ve Yeni İspanya'ya insan yerleştirildiği sıralarda toprak dağıtıldığında onlardan çok vardı; ve *her sülale kendisininkini almıştı ve onlara şimdiye dek sahiptirler; ve bu topraklar özel olarak birine değil, ortak olarak herkese aittir ve onlara sahip olan* bütün ömrü boyunca onlara sahip olsa da ve *onları oğullarına ve vârislerine bıraksa da onları satamazdı*; ve *bir evin* (*alguna casa*, İspanyolların feodal ifadesi) soyu kurursa, aynı ilçe ya da sülaleyi yöneten verildikleri en yakın akrabaya -ve başka kimseye değil- bırakılırlardı."

İspanyolların feodal tahayyülleri *ve gördüğü yerlilerle ilişkiler* burada birbirine girmişti –ama ayrıştırılabiliyordu. Aztek "*Lord*" *Sachem*'di, "*baş ebeveyn*" denildiği *bir kandaşlar grubunda* sivil şefti. Topraklar herhangi gruba (*gens*) ortak olarak aitti; şef öldüğünde yeri oğluna kalıyordu (Herrera'ya göre); bu durumda devredilen *sachem makamıydı*, toprak değil, *toprak birinin himayesinde kimseye* "*ait değildi*"; oğlu yoksa "topraklar en yakın baş ebeveyne kalıyordu", *yani bir başka kişi sachem* olarak seçiliyordu.

"*Sülale*" burada *gens* ya da *gens'te irsî makamdan* başka bir şey olamaz, diğer Yerli Amerikalılarda olduğu gibi *gens* üyelerinde *seçime bağlı*; nesil erkek şeceresi üzerinden ilerliyorsa, seçim merhum *sachem*'in oğullarından –öz ya da yansoy- birine ya da bir erkek kardeşe –öz ya da yansoy- olacaktı vs.

Herrera'nın "*sülale*"si ve Clavigero'nun "*cemaat*"leri açık açık aynı
65 örgütlenmelere –*gentes*'e- sahipti. *Sachem*'in | topraklar üzerinde hakkı yoktu ve onları kimseye devredemezdi. İspanyollar duruma böyle bakıyordu çünkü daimi olarak bir makamı elinde bulunduruyordu ve *bir grup toprak* daimi olarak bir *gens*'e aitti ve *gens*'in başında bir *sachem* vardı; (*gens*'in şefi olarak işlevleri dışında)

kişiler üzerinde olduğu gibi topraklar üzerinde de çok az *yetkisi* (İspanyolların ona atfettiği) vardı.

Verâset üzerine söyledikleri benzer şekilde kafa karıştırıcı ve çelişkili; sadece *kandaşlardan oluşan grupları* ve evlatların verâsetinin babalarından geldiğini –bu durumda *nesil erkek şeceresinde*– gösterdikleri sürece burada önemli.

II) Şefler Kurulunun Varlığı ve İşlevleri.

Bir *Aztek Kurulu'nun* varlığı için –kanıt; işlevleri ve üyelerinin sayısı ile ilgili neredeyse hiçbir şey.

Brasseur de Bourbourg şöyle diyor, "*yaklaşık bütün kent ya da kabileler 4 klan ya da mahalleye* bölünmüştü ve şefleri büyük kurulu oluşturuyordu"; daha sonraları *Aztek Kurulu'nun* 4 taneden oluştuğunu söylemişti. (*Bourbourg, Popul Vuh*).

Diego Duran – ("*Yeni İspanya ve Esas Toprakların Adalarının Yerlilerinin Tarihi*" *1579-1581*, *Acosta* ve *Tezozomok'tan* da önce). –şöyle diyor: "Meksika'da *bir kralın seçimine göre* bu *kralın erkek kardeşlerinden ve yakın akrabalarından 4 lord* seçiyorlar ve *aralarından kralı seçecekleri bu kişilere prens unvanı* veriyorlardı... Prens seçildikten sonra bu 4 lord ya da unvan onları *kraliyet kurulu* ilan ediyorlardı, *onların fikri olmadan hiçbir şeyin yapılamadığı* yüksek kurulun başkanları ve hâkimleri gibi." *Acosta*[187] [175] bu 4 makamı sayıyor [Tlakakhkalkatl, Tlakatecal, Ezuau<u>akatl ve Fillankalque] bu görevlilere bağlı olanlara "*seçmen*" deniyordu ve "tüm bu 4 unvan onun tavsiyesi olmadan kralın önemli pek bir şey yapamayacağı büyük kurulun unvanıydı."

Herrera, bu görevlileri 4 dereceye yerleştiriyor ve diyor ki: "Bu 4 çeşit asilzade onun tavsiyesi olmadan kralın o an bir şey yapamadığı yüksek kuruldandı *ve bu 4 mertebeden gelmediği müddetçe kimse kral seçilemezdi.*" *Baş savaş şefi* için "kral" ve *yerli şefler* için "*prensler*". *Huexotzinko* delegeleri Meksika'ya Tlaskalan'lara karşı ittifak önerisiyle gidince, *Montezuma* onlara –Tezozomok'a göre- şöyle dedi: "Biraderler ve oğullar, hoş geldiniz, biraz dinlenin, çünkü kral olsam da *bir başıma sizi memnun edemem*, ancak *kutsal Meksika senatosunun tüm şefleriyle memnun edebiliriz sizi.*" Burada *anafikir* yukarıdaki kayıtlarla aynı: *baş savaş şefinin hareketleri üzerinde yetkisi olan yüksek bir kurulun varlığı. Kurulun 4 kişiyle sınırlandırılması* muhtemel değil; bu durumda kurul *Aztek kabilesini* değil, aralarından *askeri kumandan* seçilecek olan *küçük bir akrabalar topluluğunu* temsil ediyor olurdu. Ama Yerli *Amerikalıların sisteminde* (ve *gens* kurumu altındaki diğer her yerde) *her şef bir seçmeni temsil eder ve şefler hep birlikte kabileyi temsil eder.* Bazen aralarında genel bir kurul oluşturmak için *seçim yapılır*, ama sonra *organik bir düzenlemeyle* sayı sabitlenerek daimi devamlılığı sağlanır.

Tezkukan Kurulu 14 üyeden oluşur (*Ixtlilxochitl, Hist. Chichimeca*, Kingsborough, Mexican Antiq. IX, s. 243); *Tlaskala'daki Kurul* çok sayıda

insandan oluşan bir toplulukturdu; bir *Cholulan* ve *Michoacan Kurulu*'na da rastlıyoruz, ama *Clavigero Aztek'lerle ilgili olarak* şunları söylüyor: "Fetih tarihinde *Montezuma'yı* İspanyolların bahaneleri üzerine *kuruluyla sık sık kafa kafaya vermişken* görüyoruz. *Her kurul kaç kişiden oluşuyordu, bilmiyoruz, tarihler de bizi böyle bir konuyu aydınlatacak şekilde donatmıyor.*"

Aztek Kurulu her birinin *aynı soy kütüğünden geldiği 4 üyeyle sınırlı olması ihtimal dışı* bir form sunar. [İspanyollar, *Kabile Kurulu* için, *gens'in baş savaş şefinin oradaki gentes Şefi'nden ve belki de 4 diğer makamdan seçildiğini* yanıltıcı biçimde empoze etmiş olmasın? Mesela tamamen belirli *bir gens'ten* bir Irokua beyini beyaz boncuklu kemer bekçisi seçmek gibi? Makam *gens*'te irsî olabilirdi.]

Meksika ve Orta Amerika'daki her kabilenin kendi şefler kurulu vardır.

Aztek Konfederasyonu'nun Genel Kurulu yokmuş gibi gözüküyor, *3 kabilenin şef başkanlarından oluşuyor* ve farklı olarak her kabilenin ayrı kurulu var. Bu durumda *Aztek Konfederasyonu* sadece savunmacı ve saldırgan *bir birlik* olmuş olmalı ve kendi içinde *Aztek kabilelerinin esas kontrolü altında.* Bunlar daha açıklığa kavuşturulacak.

3) Başkan Savaş Şeflerinin Makamının Görev Hakkı ve İşlevleri

Montezuma makamının ismi –*Teuctli*, savaş şefi, Şefler Kurulu'nun üyesi olarak bazen *Tlatoani* (=konuşmacı) diye de adlandırılıyor. *Bu başkumandan makamı* Azteklerde en yüksek makam diye biliniyor, bunun dışında *Irokua Konfederasyonu'nun* baş *savaş şefiyle* aynı. Makam sahibini re'sen Şefler Kurulu'nun üyesi yapıyor. *Teuctli* unvanına bir nevi soyadı ekleniyor: *Chichimeca-Teuctli, Pil-Teuctli* vs. | *Clavigero*'da: "Teuctli *Senato'da* diğer *herkesten öncedir*, hem oturma hem oy verme düzeninde ve *arkalarında* en yüce şerefin bir ayrıcalığı sayılacak biçimde bir sandalye taşıyan *bir hizmetli* (Irokualarda *subsachem*) bulundurmalarına izin verilir." İspanyol yazarlar "*teuctli*" kelimesini Montezuma ve halefleri için hiçbir zaman *kral'a* çevirmeye gerek duymadılar. Tezkukan ve İspanyol melez kökenli *Ixtlilxochitl* Meksika, *Tezkuko ve Tlakopan başkan savaş şeflerine* sadece "*savaş şefi*" *teuctli* diyor ve diğerlerine *kabileyi gösterecek* kelimeyle hitap ediyor (*teuctli* = savaş şefi = general). Yukarıda bahsi geçen *Ixtlilxochitl* konfederasyon oluştuğunda 3 şef arasında güç *bölümünden* bahsederek şöyle diyor:

"*Tezkuko* kralı *Aculhua Teuctli* unvanıyla selamlanır [3 kabilenin toplanmış şefleri tarafından], ecdadının kullanmış ve imparatorluğun işareti olan *Chichimecatl Teuctli* unvanıyla da [kabile atamalarındaki sıfat]; amcası *Itzkoatzin* (Itzkoatl) *Toltecs-Culhuas'ta* hüküm sürdüğü için *Culhua Teuctli* unvanını aldı [Konfederasyon oluşturulduğu sırada Azteklerin savaş şefi]; Azcaputzalco'nun unvanı olan *Tecpanuatl Teuctli'ye sahip Totoquihuatzin.* Bu zamandan bu yana halefleri aynı unvanı aldı."

[188] [176] İspanyollar Montezuma makamının belirli bir aileyle sınırlı olarak *seçime* dayalı olduğunda hemfikir ve onları şaşırttığı üzere *babadan oğula değil erkek kardeşten erkek kardeşe ya da dayıdan yeğenlere* geçiyor olması. Fatihlerin hemen fark ettiği üzere 2 seçim oluyordu; *Montezuma'nın erkek kardeşi Cuitlahua'dan* sonra geldiği (öz ya da yansoy olup olmadığı bilinmiyor); bu kişinin ölümünden sonra *yeğeni Guatemozin* (öz ya da yansoy yeğen?) seçiliyor[189] [177]. Daha daha önceki *seçimlerde* erkek kardeş erkek kardeşten ya da yeğen dayıdan sonra geliyor (*Clavigero*). Ama kim seçiyordu? *Duran* (yukarı bkz.) *4 şefi seçmen* olarak getiriyordu, hepsi 6 olacak şekilde bunlara belirli bir aileden başkan savaş şefini seçme yetkisiyle donanmış *Tezcuco'dan bir seçmen* ve *Tlacopan'dan* bir seçmen ekleniyordu. Bu *seçime dayalı bir Yerli Amerikalı makamı* sistemine uymuyordu.

Sahagun ("*Historia General* vs" böl. XVIII) şöyle diyor: "Kral ya da lord öldüğünde, *tüm senatörlere Tecutlatoque* denirdi ve *kabilenin yaşlılarına da Achcacauhti*, ve *reislere ve savaşçılara da Yautequioaque*, savaşla ilgili meselelerde *diğer önemli kaptanlara ve de rahiplere Tlenamacaqueler* ya da *Papasaqueler* denirdi –*tüm bu kişiler kraliyet evlerinde* toplanırdı. Sonra kimin lord olması gerektiği üzerine düşünürler ve bunu belirlerdi ve geçmiş lordların *sülalesinden*, savaş meselelerinde deneyimli, gözü pek ve cesur, yiğit bir adam olması gereken en asil kişiyi seçerlerdi... Biri üzerinde karara varır varmaz ona lord derlerdi ama *bu seçim pusula ya da oylarla yapılmazdı*, onun yerine herkes birbirine danışarak sonunda kişi üzerinde anlaşırdı... *lord seçilir seçilmez* senatör gibi olan ve hep lordun yanında olması ve krallığın tüm işlerinden haberdar olması gereken diğer *4 kişiyi de* seçerlerdi." Aztek *gentes*'i belirli bir *gens*'te irsî makama sahiptiler, ama üyeleri arasında seçime dayalıydı; (*Sahagun'un* Aztekler hakkında yukarıda anlattığı üzere) *gens içerisinde seçimle erkek kardeşten erkek kardeşe* ya da *dayıdan yeğene* geçebilirdi ama asla babadan oğula değil (yani nesil Irokualardaki gibi *kadın şeceresinde*) Azteklerin seçiminde bu *baş savaş şefi halefiyetin gentes*'te olduğunu kanıtlıyor ve *bu makamla bağlantılı olarak* nesil en azından hâlâ kadın şeceresinde.

Morgan şu tahminde bulunuyor: Montezuma'ya ait makam bir *gens*'te irsî (*kartal* Montezuma'nın oturduğu evde amblem ya da *totem'di*), üyeleri onu kendi aralarından seçiyorlardı; *bu aday gösterme* daha sonra *ayrı ayrı Azteklerin 4 sülalesine* (*fratrisine*) kabul ya da red olmak üzere uygulanıyordu; *Tezkukanlar* ve *Tlakopanlar* da doğrudan başkumandanın seçimiyle ilgileniyordu. Birçok kez gözden geçirdikten ve aday gösterme işlemini onayladıktan sonra *her bölüm ortak karara vardıklarını göstermek üzere bir kişi seçiyordu*; yani 6 yanlış yere çağrılmış "seçmen"; seçmen diye adı geçen Azteklerin *4 yüksek şefi*, muhtemelen Azteklerin 4 sülale ya da fratrisinden *4 savaş şefi*, Tlaskulanların 4 sülalesinden 4 savaş şefi gibi; işlevleri seçmek değil, konferans yoluyla birbirleriyle *gens*'in yaptığı seçim üzerinde ortaklaşılıp ortaklaşılmadığı ve ortaklaşıldıysa sonucu

bildirmede anlaşmak. *Seçim hakkını görevden alma hakkı* izliyor, görev hakkı ömür boyu. Montezuma korkutularak malikanesinden Cortez'in kışlasına getirildiğinde ve hapse atıldığında, *Aztekler bunun üstüne donmuş kalmıştı.* –*West Indies'de* İspanyol lordları keşfetmişti ki, *bir kabilenin reisi* yakalandığında ve *esir olarak tutulduğunda, yerliler donup kaldıklarından* savaşmayı reddetmişlerdi. Bu
67 bilgiye ulaşınca | karaya gelir gelmez, *cebren ya da hileyle tuzağa düşürmek için başkan şefi* arıyorlardı ve onu amaçlarına ulaşana kadar esir tutuyorlardı. *Cortez'in Montezuma'ya* yaptığı gibi; *Pizaarro'nun da Atahuallpa'yı* ele geçirdiğinde olduğu gibi. Yerli Amerikalılarda da *esir öldürülüyordu; bir başkan şef öldürülürse, makam kabileye dönüyor* ve bir an evvel dolduruluyordu. Halkların eylemi (İspanyollar yoluyla) yeni koşullar tarafından dondurulup bırakılıyordu; *burada esir canlı ve makamında.* Cortez, *Aztekleri bu konumda bıraktı.* İlk önce birkaç ay beklediler, İspanyolların geri çekileceğini umdular; ama sonra karara varma isteğiyle *Montezuma*'yı *görevden aldılar*, yerine erkek kardeşini seçtiler, bunun üzerine o İspanyol kışlalarına hemen büyük öfkeyle *saldırdı* ve sonunda *Pueblo'sundan atıldı. Cortez*, Marina'yı yönetimi yeni kumandanın ellerine verdiklerine inanıp inanmadığını sorması için Montezuma'ya mı yolladı? (tüm bunlar *Herrera'dan*) O da cevap verdi: "o yaşarken Meksika'da bir kral seçmeyi düşünmezler," bunun üzerine evin damına çıkar hemşerilerine seslenir ve (*Clavigero*'ya göre) bir *Aztek savaşçısından* şu cevabı alır: "git barışını koru, efemine hain, örgü örmek dikiş dikmek için doğmuşsun; bu köpekler seni esir tutuyor, sen bir korkaksın"; bunun üzerine ona oklarını fırlattılar ve onu taşladılar, bunun üzerine kısa süre sonra bu aşağılama üzerine öldü; bu saldırıda Azteklere kumanda eden *savaş şefi* erkek kardeşi *Cuitlahua*'ydı.

Montezuma'nın Azteklerin sivil meseleleri üzerinde herhangi gücü olduğunu kabul etmek için sebep yok, tam tersine her şey aksine. Ama *Herrera'nın da dediği üzere başkan savaş şefi makamına* bir *rahibin ve hâkimin* işlevleri eklemlenmişti... *Kurul*'un seçme kadar *görevden alma hakkı da* vardı. –İspanyollar her şeyden önce *Aztek konfederasyonunu –bir birlik ya da kabileler konfederasyonu* kabul etti. Buradan başka nasıl *Aztek monarşisi* uydurulabilirdi ki?

Kısım II Böl. VIII Grek Gensi

Medeniyet, yaklaşık *MÖ 850'de* Homerik şiirlerle birlikte *Asya Greklerinde* başladı; *Avrupa Greklerinde* ise yaklaşık *bir yüzyıl* sonra *Hesiodos* şiirleriyle başladı. Helenlerin Barbarlığın Alt Seviyesi'nde ilerlediği birkaç 1000 yıldan önceki dönem; en eski geleneklerini çoktan yerleşik düzene geçilmiş olan Yunan Yarımadası'nda, Akdeniz'in doğu sınırında ve ara ve komşu adalarda buldular. *Pelasgların* baş temsilcisi olduğu *aynı soyun daha eski bir kolu* daha önceden aynı

alanın daha büyük bir kısmını mesken tutmuştu, zamanla ya *Helenleştiler* ya da *Helenler tarafından göçe zorlandılar.*

Pelasglar ve *Helenler*, *gentes*, *fratriler* (Dor kabilelerinde yaygın değil. *Müllerin "Dorlar"ı*) ve *kabileler* halinde örgütlenmişti; bazı durumlarda organik diziler tamamlanmamıştır, ama *gens* her yerde örgütlenmenin birimidir; şefler kurulu; *agora ya da halkın meclisi*, basileus (βασιλεύς.) ya da askeri kumandan. *Gentes*'e zorlanmış *uyarlamalar*, yani: 1) *kadın neslinden erkek nesline geçiş*; 2) *kadın yetimler ve vârisler söz konusu olduğunda gens'te iç evliliğe izin var*; 3) *evlatlar babalarından sırf onlara ait miras <mülk> hakkı* kazanıyor. Helenler Yerli Amerikalılara benzer şekilde *parçalara ayrılmış kabileler* halindeydi vs. *Grek toplumu* ilk önce *1'inci*[190] [178] *Olimpiyatlarla (MÖ 776)* fark edildi ve buradan *Kleisthenes'in yasalarına kadar* (MÖ 509) ve *gentilis'ten politik* (*sivil*) örgütlenmeye kadar. [Burada *politik* kavramını *Aristoteles'in kullandığı anlamda* = *kentli* ve *politik hayvan* = *kentli vatandaş* almış olmalıydı]. İçinde bulundurduğu sabit mülkle birlikte kentlilik ve bir süreliğine ikamet eden insanlar örgütlenmenin birimi haline geldi; *gentilis civis*'e dönüştü. *Bireyin kişisel olan kendi gens'iyle ilişkileri vatandaşlığa aktarılmalıydı ve toprağa dair olmalıydı*[*]; kentin *demarkhos*'u (*deme*'nin başkanı) bir anlamda *gens* şefinin yerini aldı.

Mülk, bu *değişimi* hazırlamak için *Grek kurumlarının içinde yavaş yavaş şekillenen yeni öğeydi*; birkaç yüzyıl geçtikten sonra onu *gens'in temeli* yapma çabaları. *Yasamanın farklı farklı çeşitlerinin* birbirinden ayrı çerçeveleri çeşitli Grek cemaatlerinde denendi, onlar da üç aşağı beş yukarı birbirlerinin deneylerini kopyaladı, hepsi de aynı sonucun peşinde.

Atinalıların Theseus yasalarında (*Gelenek*); *MÖ 624 Draco*; *MÖ 594 Solon*; *MÖ 509 Kleisthenes.*

Tarihsel dönemlerin başlangıcında Attika İyonyalıları 4 kabileye bölünmüştü: *Geleontes, Hopletes, Aegicores* ve *Argades.*

[*Kök* phyle (φυλή); sonra phratria (φρατρία) ya da phratoria (φρατορία; φράτωρ.); phrator (Γένος) bir fratrinin üyesi; genos (Γένος (τό) γένω) *soy* (*ayrıca: Ulus ya da klan.*)] "*Alt bölümlerde soy phyleleri* yaygın –*Phratriler*, bunlar yine soylar altında [genos (to) geno (Γένος (τό) γένω) dışında] ama *Homeros*'ta genea, (Γενεά) ion. Genee (γενεή) ve burada gerçi *klan, doğum, aile,* ardıllık.)] *Soylar* oikoi (οἶκοι) (evler ya da aileler) içerisinde yeniden bölümlenir; (buna mukabil yerel Phylelerin alt bölümleri ilçe (demoi) (δήμοι) ya da küçük kasabadır (komai)
68 (κώμαι) ... *başlangıçta* soy bölümlendirmesine dayalı Phyle'lerin olduğu yerde | *bir kabilenin yoldaşları ülkenin aynı bölümünde birlikte yaşıyordu*, benzer şekilde *bir fratrinin ve bir soyun yoldaşları* burada da ülkenin bir bölümünün daha büyük ve

[*] Solon'un yasalarıyla aristokratlık kandaşlık üzerinden değil, toprak mülkiyeti üzerinden tanımlanmaya başlıyordu. (ç.n.)

daha küçük ilçelerle bağlı olması gibi halkın bir bölümüyle– *yerel Phyleler sadece söz konusu oturma yerleri olarak geliyordu.* Daha sonraları buna bu kadar kat'i surette uyulmamıştır, öyle ki *bir yerleşimin bir Phyle ilçesinden diğerine* alınıp yerleştirilmesi bir başka Phyleye aktarılması için zorunluydu [*134, 135. Schoemann*, I. *bir Phyle'ye* ve *aynı fratriye* ya da *demos*'a (δῆμος) (ilçe) ait olmak her yerde *vatandaşlığın önemli bir işareti ve şartıydı... bu bölümlerde yaşadığı bilinmeyen sakinlerin yerinden edilmesi.* Sonuncusu için daha fazlası *a.g.e.* s. 135 ve devamı]

4 Attika kabilesi –*Geleontes, Aegicores, Hopletes, Argades* –aynı lehçeyi konuşuyorlar, ortak *bir toprakta* oturuyorlar, bir ulus olarak *kaynaşmışlar*, ama daha önce muhtemelen sadece *konfederasyondular.* [*Hermann* (*Yunanistan'ın Politik Eserleri*) *Atina, Aegina, Prasia, Nauplia vs. konfederasyonlarından* bahseder. Her *Attika kabilesi 3 fratriden* oluşuyordu, *her fratri de 30 gens'ten*, yani 4 (kabile) × *3 fr.* ya da *12 × 30 = 360 gentes*; fratriler ve kabileler sabitti ama *gentes*'in sayısı değişiyordu.

Dorlar genelde *3 kabile* halinde bulunuyordu –farklı uluslar oluşturdukları *Hylleis, Pamphyli*[191] [179] ve *Dymanes*, Sparta, Argos, Sicyon,[192] [180] Korinthos, Troezen vs. ve *Magareis'te Peloponnessos'un ötesinde* 1 ya da daha çok *Dor olmayan kabile* bazı durumlarda onlarla birleşmiş, *Korinthos, Sicyon,*[193] [180] *Argos*'ta olduğu gibi.

Her halükarda *Grek kabileleri* aynı lehçeyi konuşan *gentes*'in varlığını önceden kabul eder; fratri eksik olabilir. *Sparta*'ya 3 obe (obazo (ὠβη(ὠβάζω) Lak<onya dili>nde obes (ὠβές) *üleştirmek*, obates (ὠβάτης) *bir* obe'nin (ὠβή) üyesi). Her kabile 10 obai (?) (ὠβαι) fratri ediniyordu? İşlevleri ile ilgili hiçbir şey bilinmiyor; Lykurgos'un antik *Rhetra*'sında obes'te kabileler değişmeden kalıyordu.

Atinalıların yerel sistemi; 1) Genos (Γένος) *gens*, *akrabalık* üzerine temellenmişti; sonra phratria (φρατρία) ve phratra (φράτρα) da, köken *gens*'in paylaşılmasından, *gentes*'in biraderliği; sonra phylon (φῦλον), daha sonra phyle (φυλή), birçok fratriden oluşmuş *kabile*; sonra birçok kabileden oluşan halk ya da ulus. *Kabileler konfederasyonu* ortaya erken çıktı (*bağımsız toprakları mesken tutan kabileler*) önemli olmayan sonuçlara yol açtı. Diğer kabilelerin baskısıyla *bir toprakta toplandıktan sonra 4 kabilenin ilk önce konfederasyon oluşturması sonra birbiriyle kaynaşması* muhtemel.

Grote, "*History of Greece*"de durumu şöyle özetliyor: "*Fratriler* ve *gentes küçük, ilkel birimlerin daha büyükleri halinde toplanması* gibi görünüyor... kabileden bağımsız ve *kabilenin öncülü de değil... Gens* (genos) (οἶκος), *klan, sept* ya da büyütülmüş ve kısmen kurgusal[194] [181] biraderliği oluşturan hane, ocak ya da ailenin (oikos) (Γένος)) birbirine bağlı olduğu bütünün temeli;

1) *ortak dini ritüeller* ve *sadece rahipliğe ait ayrıcalık*, özel bir soyadla nitelendirilen *ilkel cet olduğu varsayılan aynı tanrının* şerefine;

2) *ortak mezar yeri* ———— (Kaitoi tis estin ostis an eis ta patroa mnemata tous meden en genei tithenaieiasen (καίτοι τις εστιν όστις άν εις τά πατρώα \ μνήματα τούς μηδέν έγγένειτιθέναιεΐασεν [195] [182]/*Demosthenes. Eubulides*)

3) *mülkün irsî oluşunda karşılıklı haklar.*

4) *yardım, savunma ve uğranılan zararın tazmini için karşılıklı yükümlülükler;*

5) *bazı belirli durumlarda, özellikle yetim bir kız evlat ya da kadın vâris olduğunda karşılıklı iç evlilik hakkı ve yükümlülüğü.*

6) *Bazı durumlarda ortak mülkün en azına sahip olma hakkı*; kendilerinin bir *arkhon*'u ve hazinedarının olması.

Birçok *gentes*'i birbirine bağlayan *fratri birliği*, o kadar mahrem değil... ama yine de benzer nitelikte karşılıklı hak ve yükümlülükler; özellikle belirli kutsal ayinlerin bir komünyonu ve bir frator'un[196] [107] *katledilmesi durumunda davada karşılıklı ayrıcalıklar... Aynı kabileden* tüm fratriler *Eupatridae*[*] tarafından seçilmiş *Phylo-Basileus* ya da *kabile-kralı* denilen bir hâkimin *yönetiminde kutsal ayinlerin belirli bir dönemsel komünyonuna* giriyordu."

Vahşi (mesela Irokualar) *Grek gens*'ine bakakalır, ama yanlış anlamadan.

Bunun dışında Grek *gens*'ine *has*:

7) *erkek şeceresinden nesilde sınırlandırma*; 8) *kadın vâris durumu hariç gens'te iç evlilik yasağı*; 9) *yabancıları gens'e geçirme hakkı*; 10) *şefleri seçme ve görevden alma hakkı*

7'ye. Kendi modern ailemizde *erkeklerden gelenler aile ismini* taşır, en yakın derece hariç bir *dağılma durumunda ya da birlik bağı olmasa da,* bir *gens* oluşturur. *Kadınlar* evlilikle kendi aile isimlerini kaybederler, çocuklarıyla birlikte diğer gens'*e aktarılırlar.* Herrmann şöyle diyor: Her çocuk *babasının* fratrisine ve
69 soyuna [genos] (Γένος) *kaydedilirdi.* |

8'e) [*gens'te iç evliliğin* gündeme getirilmesi *istisnadan* yola çıkar, buna izin olan kadın vârisler için.]

Wachsmuth: "Babasının evini terk eden genç kız artık babasının hanesindeki *kurban ayinine (Opferherd) katılamaz*, bunun yerine *zevcinin dini komünyonuna* katılır ve bu evlilik bağına kutsallık verir." *Herrmann* şöyle der: "Her *kendisi vatandaş olan* yeni evlenmiş kadının odası bu durumda *zevcinin fratrisine kaydedilir.*" *Sacra gentilica* Grek ve Roma *gens*'inde ortak. Greklerde –Romalılarda olduğu gibi- *zevce erkek akrabalarından gelen haklarını evlilikle birlikte* bırakırmış gibi görünmüyor; kendisini hiç şüphesiz babasının *gens*'inden sayıyordu.

Gens'te iç evliliğin sunduğu kural tek eşli evlilik kurulduktan sonra bile sürüyor [bağımlılığı sınırlandırmak için en yakın derecelere kadar bu tip *sınırlar*], *gens* toplumsal sistemin temeli kaldığı sürece. *Charicles*'te *Becker* şöyle diyor: "*ilişki* önemsiz sınırlandırmalarla doğal olarak *bizzat genos'ta olmasa da* tüm agchisteia

[*] Attika bölgesindeki antik asil sınıf. (ç.n.)

(ἀγχιστεία,) ya da syggenea (συγγένεια,) derecelerinde gerçekleşebilen *evliliğe engel*[197] [183] *değildir.*"

9'a) *Gens'e geçirme* daha sonra uygulandı, en azından ailelerde, ama yine de kamusal formalitelerle ve özel vakalarda sınırlı olarak

10'a) Şefleri seçme ve görevden alma hakkı erken dönemde dolaysız olarak *Grek gentes*'ine aitti; her *gens*'in kendi arkhos'u (ἀρχός) vardı, şef için kullanılan ortak isim. Atina *gentes*'inin Solon ve Kleisthenes'e kadar sahip oldukları özgür ruh göz önünde bulundurulursa, *Homerik dönemde makamın oğula kaldığı* varsayılamaz. *Nihai kanıtın* olmadığı yerde varsayım *hep miras hakkının karşısında*, çünkü o arkaik kurala en güçlü muhalefet.

Grote tarafından yersizce söylenen, Greklerin toplumsal sisteminin temelinin oikos (οἶκος) "*hane, ocak ya da aile*" olduğu. *Paterfamilias'ın demir pençe yönetimi* altındaki Roma *ailesini açık açık Homerik çağın Grek ailesiyle* karıştırır. *Gens*, başlangıcında *tek eşli ve synd<y>asmian ailelerinden* daha eskiydi, aslında *punaulan ailesiyle* eşzamanlıydı; ama *gens ikisinin üstünde de temellenmemiştir. –arkaik olsun ya da olmasın her aile gens*'in *yan yanya hem içindedir hem dışındadır çünkü zevç ve zevce farklı gentes'e aittir.* [Ama *gens*[198] [184] zorunlu olarak *serbest cinselliğe dayanan bir gruptan* çıkar; *bunun içerisinde erkek ile kız kardeşler arasındaki iç evlilik çoktan geçersizleştirilmeye* (durdurulmaya) başladığında, *gens* daha önceki gibi olmamak suretiyle grubun içine eklemlenir; *gens'in koşulu* erkek ile kız kardeşlerin (öz ya da *yansoy*) hali hazırda diğer kandaşlardan ayrılmasıdır. *Gens* bir kez oradaysa, *aile büyük değişikliklerden geçerken, toplumsal sistemin birimi* olarak kalır.

Gens, fratrinin içine *olduğu gibi* işler, bu da *kabilenin*, o da *ulusun*, ama *gens* bir kez varolmaya başladı mı, *aile* asla bir *gens*'e tam işlemez; her zaman *yarısı erkeğin gens'ine yarısı kadının gens'ine gider.*

Sadece *Grote* değil, *Niebuhr, Thirlwall, Maine, Mommsen* vs. –hepsi klasik akademisyen ekolünden- *patriyarkal tipin tek eşli ailesinin Grek ve Roma sistemlerinde eklemlendiği toplum etrafında tamamlayıcı olmasıyla ilişkili* aynı duruşu sergiledi. Nasıl aile bugün burjuva toplumunda *politik sistemin* bir birimi değilse, onun –bizzat tek eşli aile- *gens toplumunun doğal temelini oluşturduğu* pek söylenemezdi. Devlet onlardan oluştuğu *vilayetlerini*, bunlar da onun *ilçelerini* tanır ama *ilçe aileyi kaale almaz*, aynı şekilde ulus kabilelerini, kabileler fratrilerini, fratriler *gentes*'ini tanır, ama *gens* aileyi kaale almaz.

Herr Grote'nin bir kez daha dikkatine, Grekler *gentes*'ini mitolojilerinden devşiriyor olsalar da, *gentes* tanrı ve yarı tanrılarıyla kendilerinden yapılmış *mitolojilerinden daha eski.*

Gens toplumunun örgütlenmesinde, *gens birincildir*, sistemlerin *hem temelini hem birimini* oluşturur; *aile de birincildir* ve *gens'ten eskidir, kandaş ve punaluan aileleri zamanda önceden* varolmuştur; ama organik dizilerin bir üyesi değildir.

Grote[199] [185] şöyle *diyor*: "İlk önce *Trittyes* ve *Naukraroi'nin*[*] ve *daha sonra 10 Kleisthenes kabilesinin* temsil ettiği Attika halkının ilkel dini ve toplumsal birliği –muhtemelen (!) daha sonra sunulmuş olan politik birlikten farklı olarak- *trittyes ve demes olarak alt bölümlere bölünmüştü.* Birincisinde *kişisel ilişki* bir olmazsa olmazdı ve baskın özellikti *–yerel ilişki* tali olacak biçimde; yerel ilişkide *mülk ve ikamet esas meseleler* haline geldi ve *kişisel öğe sadece bu eşlik eden şeylerle ölçüldüğü haliyle* sayılıyordu… *Theoenia Festivali* (Attik) ve *Apaturia* (İyon ırkının hepsinde ortak) her yıl bu fratrilerin ve *gentes*'in üyelerini ibadet,
70 şenlik ve özel duygudaşlıkların devamlılığı için bir araya getiriyordu." | "*Gerek Atina'da gerek Yunanistan'ın diğer* kısımlarında *gentes baba soyundan gelen bir ad* taşır, *inandıkları ortak baba erkinin* mührü olarak… *Asklepiadae* Yunanistan'ın birçok kısmında; *Aleuadae* Thessalia'da; *Midylidae, Psalichydae, Belpsiadae, Euxenidae Aegina*'da; *Branchidae Miletos'da; Nebridae Kos'ta*, Iamidae ve Klytiadae Olympia'da, Akestoridae Argos'ta, Kinyradae Kıbrıs'ta, Penthilidae *Mitylene'de, Talthybiadae Sparta'da-, Kodridae, Eumolpidae, Phytalidae, Lykomedae, Butadae, Euneidae, Hesychidae, Brytiadae vs. Attika'da.* Her birine *gens'in kahramanıyla aynı isme sahip ve aynı zamanda herkesin ilk babası olmuş mitik bir cet* tekabül ediyordu – *Kodros, Eumolpus, Butes, Phytalos, Hesychus* vs… *Atina*'da en azından Kleisthenes Devrimi'nden sonra *gens ismi kullanılmadı*; *bir adam ilk önce kendi tek ismiyle, sonra babasının ismiyle ve daha sonra da ait olduğu deme'yle tanımlanıyordu, Aeschines ki Atrometus oğludur ki bir Kothokid'dir… gens kapalı bir kurumdur*, hem mülke hem kişilere göre. *Solon'un zamanına kadar vasiyet yetkisi yok.* Solon çocuksuz öldüğünde, *kendi gennêtes'i* [gens yoldaşları-ç.n.] onun mülkünün halefi oldu ve *vasiyetsiz öldüğü için bizzat Solon'dan sonra…* Bir adam öldürülürse, ilk olarak *en yakın akrabaları*, sonra *gennêtes'i* ve *fratorları* mahkemede suçun kovuşturması için izin verir ve *kovuşturma yapılmasını ister*, *demes hemşerileri* ya da aynı *deme*'nin sakinleri kovuşturmayla[200] [186] ilgili benzer bir hakka sahip değildir. *Tüm dönem boyunca ailenin devamı gibi muamele edilen (?!) gentilis ve fratrik ayrımlara dayanan en eski Atina yasalarından duyduğumuz her şey bu…* bu *ayrım herhangi mülk niteliğinden tamamen bağımsızdır –zenginler kadar fakirler de aynı gens içerisinde algılanıyor…* Her birinin *irsî ve sadece kendisine ait yönetimine sahip olduğu* ve bazı durumlarda *seçkin kutsallık* olarak görülen ve bu yüzden uluslaştırılmış *dini ritüellerden doğan farklı gentes asalette eşit değil.* Eleusis Demeter'i misterleri için *hiyerofant* ve *denetçi* sağlayan *Eumolpidae* ve *Kêrykes*'e –ve Athene Polias rahibesi ile Akropolis'teki *Poseidon Erectheus*'u rahibini sağlayan *Butadae*'a da- diğer tüm *gentes*'ten daha fazla saygı duyuluyor gibi görülüyor.

[*] Trittyes: Antik dönem Attika'da toprakların halk arasında üleştirmesi, Kleisthenes reformlarıyla getirilmişti. Otuzuncu anlamına gelir ve Attika'da 30 tane vardı.

Naukraroi: Aile reislerinden oluşan kümeler. Her kabilede 12'şer tane, tüm Atina'da 48 tane var. Orduya asker sağlanan ve verginin verildiği birim. (ç.n.)

Latince, Grekçe ve Sanskritçe konuşan kabileler bir halkken (*gens*, genos (Γένος) ve *ganas*), *Aryan ailede gens* vardı; barbar cetlerinden ve daha da uzak yabanıl öncüllerinden almışlardı. *Aryan ailesi en erken Barbarlığın Orta Seviyesi'nde ayrıldıysa* ki bu muhtemel, *gens onlara arkaik formunda dönüşmüş olmalı*... Karş. *Irokualarda gens*, Üst Seviye'deki Grek *gentes*'iyle birlikte *Barbarlığın Alt Seviyesinde aynı örgütün* bir burada *nihai formunda* bir orada arkaik formunda olması çarpıcı. Aralarındaki farklılıklar insan ilerlemesinin zorunlulukları tarafından *gens'e dayatılıyordu.*

Gens'teki bu dönüşümlerle paralel veraset yasasında dönüşümler... Solon mülk sahibine mülkünü vasiyet etme iznini verdiğinde, mülk sahibinin evlatları olmaması durumunda, *ilk atılımı gens'in mülk haklarına yapıyordu.*

Bay Grote "*Pollux*'ün *Atina'da aynı gens'in üyelerinin genelde akraba olmadığı* bilgisini açık ve seçik biçimde" verdiğini vurguladıktan sonra, fildişi kulesindeki ilim irfan sahibi bir vasat olarak *gens'in kökenini* açıklıyor: "gentilizm" kendi içinde bir bağdır; *aile bağlarından ayrıdır*, ama varlıklarını önceden varsayar ve onları *yapay bir analojiyle* yayar, *kısmen dini inanış içerisinde* bulunur kısmen de yabancıları kandaşlık üzerinden tanımlamak gibi *pozitif* sözleşmede. *Bir gens'in* hatta bir fratrinin *tüm üyeleri kendilerinin aynı* ilahi ya da heroik cedden *geldiğine inanır... Niebuhr, Antik Roma gentes'inin ortak bir tarihsel cetten yaratıldıklarını ve gerçek aileler olmadığını iddia etmekte* hiç şüphesiz haklıdır. Yine de şu fikir de bir o kadar gerçek.... *ortak bir birinci babaya inanışı* içeren *gens fikri*, ilahi olsun heroik olsun –bir *soykütük... efsanevi*, ama *gens*'in bizzat üyeleri arasında kutsallaştırılmış ve inanılmış[201] [187]; aralarında önemli bir birlik bağı hizmeti görüyor... *doğal*
71 *aileler* elbette | *kuşaktan kuşağa değişiyor*, bazıları yayılıyor... bazıları azalıyor ya da *ortadan kalkıyor;* ama *gens* bu bileşke ailelerin yaratılması, ortadan kalkması ve alt bölümlere ayrılması hariç değişiklik geçirmiyordu. Buna göre *gentes*'le birlikte sürekli akış halindeki aile ilişkileri ve *gentilis cet soykütüğü* -hiç şüphesiz *gens*'in erken koşuluna adapte edilmiş- zamanın ilerleyişiyle[202] [188] kısmen kullanım dışı kalmış ve uygun olmayan hale geldi. *Bu soykütüğü ile ilgili bir şeyler duyuyoruz ama nadiren... sadece önemli ve hürmet edilmesi gereken bazı vakalarda halkın önüne* getiriliyordu. Fakat *daha mütevazı gentes'in ortak ayinleri vardı* (Ne tuhaf değil mi, Bay Grote?) ve daha çok kutlanılan ortak *insanüstü* ecdadı ve soykütükleri: (daha mütevazı gentes hesabına ne kadar tuhaf! Değil mi Bay Grote?) Örüntünün ve *idealin* (Saygıdeğer beyefendi, ideal değil *bedensel, Almanca fleischlich*) temeli hepsinde aynıydı."

Gens'e dair olan *kandaşlık sistemi* arkaik biçiminde –ve Grekler buna bir zamanlar diğer ölümlüler gibi sahipti- *gens'in tüm üyelerinin birbiriyle ilişkilerinin bilgisini muhafaza etmişti.* [Bunu, kendileri için kritik ve önemli olanı, beşikten itibaren pratik yoluyla öğrenmişlerdi.] *Tek eşli aileyle birlikte bu kullanım dışı oldu. Gentilis isim* yanında bir *aileninkinin önemsiz kaldığı* bir *soykütüğü* yaratıyordu. Onu

taşıyanların ortak nesline dair gerçeği muhafaza etmek bu *ismin işleviydi*; fakat *gens'in soykütüğü o kadar eskiydi ki* üyeleri, yakın zamanlı ortak ecdad yoluyla, sınırlı sayıdaki vakalar hariç aralarındaki gerçek ilişkiyi kanıtlayamıyordu. İsim bizzat ortak bir soyun kanıtıydı nihaiydi, *kan bağı olarak yabancıların gens'in daha önceki tarihine geçirilmesi yoluyla* kesinti yaratılmasına müsait olması dışında. Buna karşılık, à la Pollux üyeleri arasındaki tüm ilişkilerin pratikteki *inkârı* ve *Niebuhr, gens'i saf kurgusal bir yaratıya dönüştürerek*, ideal olmaya değer, yani fildişi kulesinde akademisyen. [*Soyların birbirine eklemlenmesi*, yani tek eşliliğin gelmesiyle, ileriye itilmiş ve *geçmiş gerçeklik mitolojik bir fantazmagoriye* yansımış görünürken, yani vasat-ahlâk abideleri *Fantezi soykütüğünün* gerçek *gentes* oluşturduğu hakkında son söz söyledi ve söylüyor!] Gens üyelerinin büyük kısmı kendi kökenlerini epey geriye giderek kanıtlayabiliyorlardı ve kalanlar için *taşıdıkları gentilis ismi* pratik amaçlar açısından ortak soy için yeterli kanıt. *Grek gens'i çoğu zaman küçük bir grup*; aile reislerinin zevcelerine baklılırsa bir *gens*'e 30 aile düşüyor, bu da *gens'te ortalama 120 kişi* ederdi.

Greklerin dinsel faaliyetlerinin kökeni *gens'e* dayanıyordu, fratrilere kadar yayılmıştı ve herkese açık mevsimsel festivallerde zirveye ulaşmıştı. (*DeCoulanges*) [Bayağı *dini* öğe *gens* tarafından esas mesele haline getirildi, her şey kitlesel olarak *gerçek işbirliği ve ortak mülkiyet* olacaktı; geride kalan tütsü kokusu.]

Kısım II) Bölüm IX Grek Fratrisi, Kabilesi ve Ulusu

Grek fratrisi, doğal temeli *akrabalık bağında*, *gentes* ortak, bir *gens'in alt bölümleri olarak* kurulmuştur. *Grote*'nin dediğine göre: "Hekatäus'un fratrisinin *tüm o dönem üyelerinin* ecdadı için *16. Derecede* ortak bir tanrıları vardı"; *gentes* gerçekten [esasen] *birader gentes*'ti ve bu yüzden örgütlenmeleri-fratriydi. Fratrinin varlığını *Dikaearchus* daha o zamandan akılcı biçimde şöyle açıklıyor: *bazı gentes'in birbirlerine zevce sağlama* âdeti *fratrik örgütlerin (!) ortak dini ayinler icra etmesine yol açtı.* Bu Dikaearchus'tan bir *fragman Byzantionlu Stephanus* tarafından muhafaza edilmişti. Pindaros'un sık sık ve *Homeros*'un bazen kullandığı gibi, patra'yı (πατρα) *gens* için kullanıyor. *Stephanus* şöyle diyor:

"*Patri, Dikaearchus'a göre, Grekler arasındaki toplumsal birliğin sırasıyla patri, fratri ve kabile dediğimiz 3 biçiminden biri. Patri* başında *tek olan* ilişki *ikinci aşamaya geçtiğinde* [ebeveynlerin evlatla ve evlatların ebeveynle ilişkisi] ve patrinin en eski ve baş üyesinden *kendi ismini taşıyan ismi* aldığında *–Aikidas ya da Pelopidas* gibi- varolmaya başlar. Fakat *bazı kişiler kızlarını evlenmeleri için bir diğer patri'ye*
72 *verdiklerinde phatria* ya da |*prahtia* denilmeye başlar. Zira evlilikle verilmiş kadın *artık baba soyundan gelen kutsal ayinlere katılmıyordu*, çünkü zevcinin tarafında *kayıtlıydı*; öyle ki daha önce kız ve erkek kardeşlerin duygusal bağıyla *varolan*

birlik burada fratri dedikleri *dini ayin cemaatine dayanan bir başka birlik* olarak kurulmuştu; ve yine öyle ki *patri* daha önce bahsettiğimiz biçimde *ebeveynler ve evlatlar ile evlatlar ve ebeveynler arasındaki kandaşlık ilişkilerinden büyüyorken, fratri erkek kardeşler arasındaki ilişkiden büyüyordu.* Fakat *kabile* ve *kabile üyeleri cemaatler içerisinde kaynaşmalarıyla böyle adlandırılıyorlardı* ve *uluslar da kaynaşan toplulukların her biri bir kabile olduğundan ulus diye adlandırılıyordu.*" (*Wachsmuth: Hist. Antiquitäten der Griechen*")

Burada gens dışında evlilik gelenek olarak tanınıyordu ve zevce zevcinin *fratrisinden* ziyade *gens*'ine (patri) kaydediliyordu.

Aristoteles'in öğrencisi olan *Dikäarchus gens*'in esasen *bireylerin bir soykütüğü* olarak varolduğu bir zamanda yaşamıştı, güçleri yeni politik güçlere aktarılmıştı. İç evlilikler, yaygın dini ayinlerle birlikte *fratrik birliğin temelinden ziyade harcı* olabiliyordu. Grekler kendi tarihlerinden Üst Barbarlık Seviyesi'ne kadar olan dönem hariç bir şey bilmiyorlardı.

Homeros'ta fratriler ve kabileler *askeri güç dizisinde*, bak (Bkz. yukarı!). *Nestor'un Agamemnon'a* tavsiyesinden çıkan, orduların *fratri ve kabileler* üzerinden örgütlenmesi sonra *yaygınlaşmayı kesti.* [*Gens* de başlangıçtan bu yana bir ordunun örgütlenmesi için çok küçük bir temel.] [*Tacitus*, *De moribus Germaniae*, Cermenlerin savaşmasıyla ilgili şunu söyler: *caput* 7: *nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum fact, sed familiae et propinquitates.*"][203] [189]

Kandaşlığa dayalı öç yükümlülüğü –daha sonra *katili yasal mahkemeler önünde dava etme görevine döndü-birincil olarak katledilenin gens'ine* dayanıyor ama fratri tarafından da sahipleniliyor ve *fratrik bir yükümlülük haline geliyordu.* –Atinalılarda *fratrik örgütlenme gentes'in bir sistemi olarak yerinden edildiğini görecek kadar yaşadı*; yeni politik toplumda *vatandaşların kaydedilmesi, evliliklerin kaydedilmesi ve bir frator'un katilinin mahkeme önünde yargılanması üzerinde kontrolünü* biraz korudu. Grek *gens* ve *fratrileri hedef olarak* kuracakları yeni topluma şunları bırakmışlardı: *kurumlar, sanat, icatlar ve mitoloji (çok tanrılı) sistem.*

Gens'in başında arkhos (ἀρχός) olduğu gibi, *phratrinin başında da* phratriarkhos (φρατρίαρχος) *onun toplantılarına başkanlık ediyor ve dini ayinleri icra ederek onları yönetiyordu. Coulanges* şöyle diyor: "*Fratrinin* kendi toplantı ve mahkemeleri vardı ve karar çıkarabiliyordu. Ailede olduğu gibi fratride de bir tanrı, bir rahiplik, bir yasal mahkeme ve bir yönetim vardı." *Fratrilerin dini ayinleri* onlardan oluştuğu *gentes*'in ayinlerinin genişletilmişiydi.

Belli sayıda fratri kabileyi oluşturuyordu; her fratrideki ortak sülaleden gelen kişiler aynı *lehçeyi konuşuyordu.* Bu tip *Grek kabilelerinin bir halka kaynaşacak biçimde küçük bir alanda toplaşması* ardından *yazılı dilin daha da kendine doğru çekmesiyle lehçe farklılıklarını bastırıyordu.*

Bir kabilenin birçok fratrisi dini adetlerinin anılmasında, aynı şekilde *kabile*

sıfatında birleştiğinde; *kabilenin baş şefi phylo-basileus'un* başkanlığında olduğu gibi; *basileus makamında* bulunan her zaman *rahip işlevlerine* sahipti ve katil vakalarında *ceza adaleti* uyguluyordu; *buna karşılık sivil işlevleri yoktu*; "*basileus*" ismi için *kral* kötü bir isim. Atinalılarda *kabile-basileusu*, daha sonra terim bizzat *4 kabilenin başkumandanı için* kullanıldı. *Gentilis kurumlar* özünde *demokratik, monarşinin gentilizmle alakası yok*. Her *gens*, fratri, kabile *tam örgütlenmiş kendi kendini yöneten bir topluluk*; *birçok kabilenin bir ulus olarak kaynaştığı, sonuç olarak ortaya çıkan yönetim* uyum içerisinde bileşen kısımlarına hayat veren ilkelerden müteşekkil.

Bir ulus olarak kaynaşmış kabileler, Atina ve Sparta kabilelerinde olduğu gibi, *sadece bir kabilenin daha karmaşık bir ikizi. Yeni organizmaya isim yoktu* (*toplumsal bir isim*) [kabilelerin ulusta, fratrilerin kabilede, *gentes*'in fratride aldığı yerde]; *Aristoteles, Thucydides* ve diğer "modernler" *heroik dönemin yönetimlerine* diyor:
73 basileia (βασιλεία); bunun yerine *halk ya da | ulus için bir isim* ortaya çıktı. *Homeros'da Atinalılar, Lokrianlar, Aetolianlar* vs. böyle ama şehir ya da taşradan da geliyorlardı. *Lykurgos ve Solon'dan* önce de toplumsal örgütlenmenin 4 aşaması: *gens, fratri, kabile ve ulus. Gentilis* Grek toplumu da *kişiler toplamından bir dizi, yönetim onlarla ait olduğu gens, fratri ya da kabile yoluyla uğraşıyor.*

Atina ulusunun heroik çağında 3 koordine departman ya da güç: 1) şefler kurulu (boule) (βουλή); 2) agora (αγορά), halk meclisi; 3) basileus (βασιλεύς) (baş kumandan).

1) Şefler Kurulu (boule) (βουλή). *Toplumsal sistemlerinin bir özelliği gereği daimi*; *güçleri nihai ve üstün*; muhtemelen burada da *gentes'in şeflerinden* oluşuyor; sayıları *gentes*'inkinden daha az olduğu için *seçilmesi* gerekiyor; *kurulun* başlıca *gentes*'i temsil eden *yasama teşkilatı* da var; önemi basileus (βασιλεύς) makamı önemini arttırdıkça ve artan sayı ve servetleriyle askeri ve belediyeye dair işlerde yeni makamların yaratılmasıyla azalmış olmalı; *ama kurumlarda radikal bir değişiklik olmadan feshedilemezdi*. Yani *yönetimin her makamı resmi işlerinde* kurula hesap vermek zorunda.

Dionysius, 2, XII[204] [190] diyor ki: βασιλεύς de ara kai touto <to> ethos en. Tois goun basileusin, osoi te patrious arkhas paralaboien kai osous e plethus aute katastesaito egemonas, bouleuterion en ek ton kratiston, os Omeros te kai oi palaiotatoi ton poieton martyrousi. Kai oukh osper en tois kath' emas khronois authadeis kai monognomones esan ai ton arkhaion basileon dynasteiai. (Ελληνικόν δέ άρα καί τούτο <τό> εθ-ος ήν. τοΐς γοϋν βασιλευσιν, δσοι τε πατρίους άρχάς παραλάβοιεν καί όσους ή πλη&ύς αυτή καταστήσαιτο ήγεμόνας, βουλευτήριον ήν έκ των κρατίστων, ώς Όμηρός τε καί οί παλαιότατοι των ποιητών μαρτυροϋσι· καί ούχ ώσπερ έν τοΐς καθ' ήμας χρόνοις αύ&άδεις καί μονογνώμονες ήσαν αί τών άρχαίων βασιλέων δυναστεΐαι.)

Aiskhylos'ta: " 'Epta epi ththedas" ("Επτά έπι νθήδας") ("Thebai'ye Karşı Yediler") *Eteokles Thebai*'nin kumandanı ve erkek kardeşi *Polynices* şehri kuşatan 7

şeften biri, her ikisi düştüğünde, kurulun ulağı gelir ve koroyu kurulun raporu ve sonucuyla böler [diğer türlü Antigone ve Ismene *cevap verdi*], dokounta (δοκοῦντα) (Kurul yapılması gerekene değer biçti) ve doksanta (δόξαντα) (azalmış olan): demou tes Kadmeias poleos proboloi, (δημοῦ της Καδμείας πόλεως πρόβουλοι.). Thebes şehir kurulu en önde gelen *gentes*'inin şeflerinden oluşuyordu. Aiskhylos'taki yeri.

s. 1007-10:

"dokounta kai doksant' apaggelein me khre
Demou proboulois. Tes de kadmeas poleos
Eteoklea men tous' ep' eunoia khthonos
Thaptein edokse ges philiais kataskaphais vs."

"Δοκοῦντα καὶ δόξαντ' απαγγελλειν με χρὴ
Δήμου προβούλοις. της δε Καδμείας πόλεως
Ἐτεοκλέα μέν τοὺδ' ἐπ' ευνοία χθ-ονός
νάπτειν εδοξε γης φίλαις κατασκαφαῖς" [205] [191]

2) Agora (ἀγορά) kahramanlık döneminde kuruldu –*bir halklar meclisi.* Agora'ya gitmek ve savaşa gitmek; Homeros'ta gümbür gümbür *Achilleus*: I, 490, 91, İl.: "oute pot' eis agoren polesketo kudianeiran, Οὔτε ποτ' εις ἀγορὴν πωλέσκετο κυδιάνειραν (adam hürmet ederek) oute pot' es polemon, ουτε ποτ' ἐς πόλεμον,"

'Yine şanlı (insanı yücelten) agoraya gitti,
Ve savaşa." [İlyada, kit. I, c. 490-491]

Agora - daha sonraki kurum şefler kurulu [daha önce Irokualarda olduğu gibi agora (ἀγορά) ile o kadar iç içe ki halk yönetimi (kadınlar da) orada konuşabiliyordu ve her zaman kitle orada bulunuyordu], kurul tarafından verilmiş kamu cezalarını benimseme ya da reddetme gücü vardı. Agora'nın – Homeros ve Grek Tragedya Yazarlarında- daha sonra Atinalıların ecclesia'sında ve Romalıların *comitia curiata*'sında koruduğu bazı özellikleri vardır. Heroik çağda *agora* Grek kabileleri arasında [benzer şekilde Barbarlığın Üst Seviyesi'ndeki *Cermenlerde*] daimi bir fenomendi. Herkes agorada konuşabiliyordu; antik zamanlarda çoğu zaman insanlar kararlarını *elle oy vermek yoluyla* bildirebiliyordu.

Aiskhylos "Adak Sunucuları"nda koroya soruyor:[206] [192]

Demou kratousa kheir ope plethunetai
DANAOS cevap verir:
v. 605 edoksen Argeioisin ou dikhorropos...
v. 607-614 { pandemia gar khersi deksionumois
ephriksen aither tonde krainonton logon vs.

δήμου κρατοῦσα χεὶρ δπγ) πληθύνεται.

ΔΑΝΑΟΣ cevap verir:

v. 605 εδοξεν Ἀργείοισιν οὐ διχορρόπως,

v. 607-614 { πανδημία γάρ χερσί δεξιωνύμοις
ἔφριξεν αἰθ-ὴρ τόνδε κραινόντων λόγον

³⁾ *Basileus.* [Avrupalı akademisyenler --çoğu doğuştan derebeyi hizmetlisi- basileus'tan (βασιλεύς) modern anlamda monark yaptı. Buna karşılık *Morgan*, Yankee Cumhuriyetçisi; kaypak *Gladstone*'dan bahsederken çok ironik ama dedikleri doğru: "Bay Gladstone... okurlarına heroik çağın Grek şeflerini, kral ve prens diye sunuyor ["*Juventus Mundi*"de*], *centilmen niteliğini de zorla ekleyerek*," ama kendisi bizzat itiraf etmeli ki ("Gutstein" "bütünühde *ilk doğanın hükmetme-*
74 *si geleneği ya da yasasına* yeterince sahibiz gibi görünüyor, ama çok keskin biçimde tanımlanmamış."]

Homeros'ta *Agora* ile ilgili olarak *Schoemann* I, 27 şunları söylüyor:[207] [193] halkın *resmi oylamasından hiçbir zaman*[208] [194] *bahsedilemez*, sadece gürültülü bir bağırış çağırışla toplanmış ahali <...> alkışını ya da memnuniyetsizliğini getirilmiş kişiye gösterir, ve gerçekleşebilmesi için halkın birlikte tepkisinin zorunlu olduğu bir durum sözkonusu olduğunda, *Homeros bize halkın kendi iradesine karşı zorlanacağı bir araç sunmaz* <...>"

Soru: basileus makamı babadan oğula *irsiyet hakkıyla* geçer mi? *Barbarlığın Alt Seviyesi*'nde şef makamı *bir gens'te soydan soya geçiyordu*, yani bir boşluk olduğunda *gens*'in diğer üyeleri tarafından doldurulabiliyordu. *Nesil kadın soyundan ilerliyorsa* –Irokualarda olduğu gibi- merhum şefin yerine geçmek üzere çoğu zaman bir öz erkek kardeş seçiliyordu; *nesil erkek şeceresindeyse –Ojibwalar ve Omahalarda olduğu gibi- en büyük oğul.* Söz konusu kişiye *itiraz yokluğunda kural haline geliyordu*, ama *seçme ilkesi* kalıyordu. *En büyük oğul ya da oğullardan birinin (daha çoksa) gerçekte bariz yerine geçmesi* de bir "*irsiyet hakkı*" bulunduğunu kanıtlamıyor; çünkü âdet gereği seçmen ahaliden oluşan serbest bir seçim tarafından *muhtemel ardıllık şeceresindeydi.* Bu yüzden *Grekler* için yapılacak varsayım *gentilis* kurumlarına uyacak biçimde ya kabul edilmiş örgütleri yoluyla halk tarafından *serbest seçim* ya da Roma rex'inde olduğu gibi *makamın onaylanmasıdır.* Bu durumda bahsedilmiş halef makamına seçim ya da onaylanma olmadan adımını atamaz ve seçme ya da onaylama *yetkisi* (halk namına) *görevden alma hakkını da* beraberinde getiriyordu.

İlyada, I. II. s. 203-206'daki ünlü yer (*Grote*'nin kendi "kraliyet" bakış açısını kurduğu) şöyle:

"ou men pos pantes basileusomen enthad' 'Akhaioi.

[*] Etnolog William Ewart Gladstone'un eseri. (ç.n.)

Ouk agathon polukoiraie. Eis koiranos esto,
Eis basileus, o doke Kronou pais agkulometeo
[skeptron t' ede themistas, ina sphisi basileue]."

"οὐ μέν πως πάντες βασιλεύσομεν ἐνθάδ' Ἀχαιοί,
οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη εις κοίρανος εστω,
εἰς βασιλεύς, ὡ δῶκε Κρόνου πάις ἀγκυλομήτεω
[σκῆπτρόν τ' ἠδὲ θέμιστας, ινα σφίσι βασιλεύη]."[209] [195]

Yani *ilk önce dikkat edilmesi gereken*: *Agamemnon* –yukarıdaki yerde *Odysseus* için konuşan- *İlyada*'da sadece *kuşatılmış bir şehrin önündeki orduya kumanda eden baş savaş şefi* gibi görünüyor. *Köşeli parantezdeki dize* birçok elyazmasında bulunmuyor, mesela *Eusthatius*'un açıklamalı notlarında yok.[210] [196] Odysseus burada herhangi bir yönetim biçimi –kraliyet ya da başka- bir söylev vermiyor, sadece savaş hizmetinde şef savaşçıya "itaat" istiyor. Greklerin Troya karşısında *sadece bir sürü olarak* belirdikleri düşünülürse, *agora*'da yeterince demokratik olunduğu kesin. *Achilleus* "hediyelerden" ve ganimetin dağıtılmasından bahsederken, dağıtımı yapanı ne Agamemnon ne bir başka basileus (βασιλεύς) yapar, onun yerine halkı, "*Akhaialıların oğulları*"nı, söyler. "diogeneis" ("διογενεῖς") ya da "diotrepheis" ("διοτρεφεῖς") yüklemleri de bir şey ispatlamaz, çünkü *her gens* bir tanrıdan gelir. *Kabile şefinin gens*'i daha önceden "daha seçkin" bir tanrıdan (burada Zeus); bizzat *kişisel olarak özgür olmayanlar –domuz çobanı Eumäus* ve *davar çobanı Philoitios* gibi- dioi (δῖοι) ya da deioi (δεῖοι) idiler ve bunlar *Odysseia*'daydı, *İlyada*'dakilerden de çok daha sonra eros (ἥρως) ismi aynı *Odysseia*'da ve *ulak Mulios*'ta, kör şarkıcı *Demodokos*'un yendiği; vs. Koiranos (Κοίρανος) Odysseus'u Agamemnon'un yanına, basileus'un (βασιλεύς) yanına yerleştirdi, orada sadece *savaşta emirleri alan* anlamına geliyor. Basileia (βασιλεία) Grek yazarlar tarafından Homerik krallık (esas özelliği *generallik* çünkü) boule (βουλή) ve *agorayla* çevrildi -bir nevi *askeri demokrasi.*

Homerik zamanlarda Grek kabileleri surlu şehirlerde yaşardı: *nüfus sayısı tarla tarımı*, *imalat endüstrisi*, *sürü* ve *davarlar* yoluyla fırladı; yeni *makamlar* ve işlevlerinin bir kısmının ayrılması gerekti; *yeni belediye sistemi büyüyordu, en arzulanan alanların ele geçirilmesiyle ilgili dinmek bilmeyen askeri çekişme dönemi; mülkün artışıyla toplumdaki aristokrat öğe de büyüyor, Theseus'tan Solon ile Kleisthenes zamanına kadar Atina Toplumu'ndaki kargaşaların temel sebebi buydu.*

Bu dönemde ve *1'inci Olimiyat'tan* (*MÖ 776*) biraz önce basileus (βασιλεύς) *makamının nihahi olarak kaldırılmasına* kadar basileus (βασιλεύς) makamı herhangi bir insanın daha önce deneyimlediğinden daha seçkin ve önemli olmuştu. *Rahip ve hâkimin işlevleri* makama bağlanmıştı ya da zaten makamın içinde vardı;

şefler kurulunun *re'sen üyesi gibi görünüyorlardı.* Savaş alanında ve surlu şehirdeki garnizonda generalin yetkileri ona *sivil meselelerde* de etki sahibi olma konusunda araç sağladı; ama *sivil işlevlere* sahip değilmiş gibi görünüyor. Basileus (βασιλεύς)
75 tarafında *gentes*'in temsilcisi olan şefler kuruluyla | sürekli kavga içinde *ek yetkileri zorla ele geçirme eğilimi* zorunlu olarak gelişti. [Bu yüzden makam, sonunda, Atinalılar tarafından kaldırıldı.]

Sparta kabilelerinde basileus'un (βασιλεύς) *yetkisini sınırlandırmak için ephoros'ların getirilmesi* [boule (βουλή) Homeros çağında üstün güç olarak kaldı, agora yoluyla desteklendi.]

Thukydides diyor ki (I, böl. 13): Dunatoteras de gignomenes tes Elladas kai ton krematon ten ktesin eti mallon e proteron poioumenes ta polla turannides en tais polesi kathistanto, ton prosodon (gelir) meizonon gignomenon (proteron de esan | epi retois gerasi (belirlenmiş yetkilerle) patrikai (gentiles) basileiai), nautika te exertueto e Ellas kai tes thalasses mallon anteikhonto.[211] [197] Δυνατωτέρας δε γιγνομένης της Ελλάδος καίτων χρημάτων την κτησιν έτι μάλλον ή πρότερον ποιουμένης τά πολλά τυραννίδες έν ταΐς πόλε σι, καθίσταντο, των προσόδων (Einkünfte) μειζόνων γιγνομένων (πρότερον δέ ήσαν | έπί ρητοΐς γέρασι (mit festgesetzten powers) πατρικαί (gentiles) βασιλεΐαι), ναυτικά τε έξηρτύετο ή Ελλάς καί της θαλάσσης μάλλον άντείχοντο.

Aristoteles. Politika, III böl. X: "baseileias men oun eide (usuller) tauta, tettara ton arithmon, mia men e peri tous eroikous khronous (aute d'en ekonton (özgürler tarafından, özgür bir halk üzerinde) <men,> epi tisi de (ama bir kaçında) orismenois strategos gar en kai dikastes o basileus, kai ton pros <tous> theous kurois (*başrahipler*); deutera d' e' barbarike (aute d'estin ek genous arkhe despotike kata nomon). Trite (3. Form) de en aisumneteian prosagoreusin (aute d', <estin> airete turannis (*Seçime dayanan tiranlık*). Tetacte d' e Lakonikon <touton> (aute d'estin os eipein aplos strategia (generallik). (Kata genos aidios)" (irsî generallik).[212] [198] "βασιλεϊας μέν ούν εϊδη (Arten) ταΰτα, τέτταρα τον άριθμόν, μία μέν ή περί τους ήρωϊκούς χρόνους (αΰτη δ'ήν έκόντων (von Freien, over a free people) <μέν,> έ'πι τισί δέ (in einigem aber) ώρισμένοις, στρατηγός γάρ ήν καί δικαστής ό βασιλεύς, καί των πρός <τούς> θεούς κύριος (Hauptpriester); δευτέρα δ'ή βαρβαρική (αΰτη δ'έστίν έκ γένους αρχή δεσποτική κατά νόμον), τρίτη (d. 3te Form) δέ έν αίσυμνητείαν προσαγορεύοσιν (αύτη δ', <έστίν> αιρετή τυραννίς (Wahltyrannei). τετάρτη 8' ή Λακωνική <τούτων> (αΰτη δ'έστίν ως είπεΐν άπλώς στρατηγία (generalship), κατά γένος άίδιος)"

Aristoteles basileus'a (βασιλεύς) *sivil görev atfetmiyor.* [*yargı görevine* gelince, eski Cermenlerde olduğu gibi bir topluluk olan hâkimlerin başında olmalı; ama yönetici soruları soruyor, *yargıda bulunmuyor.*]

Tyrannis tahtı zorla ele geçirmekti, Yunanistan'da hiçbir zaman daimi bir ayağı olmadı, hatta onlar için yasadışıydı; *yok edilmesi* takdire layık bulundu.

Kleisthenes basileus (βασιλεύς) makamını reddetmişti; şefler kurulunu seçimle başa

gelen bir senato ve *halkın agorası'nda (ecclesia)* topluyordu; Atinalılarda basileus'tan (βασιλεύς) sonra *seçimle başa gelen arkhon* geliyordu; bizzat o *Barbarlığın Üst Seviyesi'nde*, *Orta Seviyesi'de* Aztek Konfederasyonunda *Teuctli* (*rahip göreviyle donanmış Büyük Savaş Askeri*) neyse, oydu; bu yine *Barbarlığın Alt Seviyesi'nde* mesela *Irokua Konfederasyonu'nda Büyük Savaş Askeri neyse oydu ve bu bizzat kabilenin ortak savaş şefinden çıkıyordu.*

Kısım II Bölüm X. Grek Politik Toplum Kurumu

Gentilis kurumlarının toplumun artık iyice karmaşıklaşmış *ihtiyaçlarını karşılayamaması tüm sivil güçleri yavaş yavaş gentes'ten, fratrilerden ve kabilelerden çekti ve bunlar seçimle idare edilen yeni kurumlara aktarıldılar.* Bir sistem yavaş yavaş sona eriyordu, diğeri yavaş yavaş canlanıyordu, *bir zaman için bu ikisi yan yana varoldu.*

Kazıklarla çevrilmiş köy Barbarlığın Alt Seviyesi'nde genelde kabilenin yuvasıdır; *Orta Seviye'de kale görevi gören kerpiç ve taştan ortak konutlar*, Üst Seviye'de çember setlerle çevrilmiş şehirler, son olarak işlenmiş taştan örülme duvarlarla, kulelerle, siperlerle, kapılarla, herkesi benzer şekilde korumak için *tasarlanmış ve ortak güç tarafından savunulmak üzere.* Bu seviyedeki şehirler, *başlıca birgıda ürününün ve gelişmiş tarım kültürünü, sürüler ve davarlar halinde evcilleşmiş hayvanlara sahip olunduğunu, kitlesel ticaretin ve ev ile toprak halinde mülklerin varlığını* gösterir. Genelde *kamu geliri* gerektiren *askeri vergileri artıran ve destekleyen biçimde* yerel *sivil memur ve hâkimler, farklı derecelerden askeri ve belediyeye ait makamlar* için genel olarak bir zorunluluk doğdu. Bunların hepsi "şefler kurulu"nun yönetmesini zorlaştırıyordu. – İlk önce basileus'a (βασιλεύς) artık *generale* aktarılmış olan *askeri güç*, önderler büyük kısıtlamalar altında; *hukuki güç* artık Atinalılarda *arkhon ve dikastes'ler* tarafından uygulanıyor; hâkime ait yetkiler artık belediye hâkimlerine aktarılmıştır. *Ayrışma yoluyla birçok güç yavaş yavaş esas şefler kurulu güçleri toplamından alınıyor*, halktan şefler kuruluna aktarılmış olduğu ölçüde. *Bu geçiş zamanı Thukydides'te* (kit. I, 2-13) ve diğer yazarlarda otorite çatışması, henüz iyi tanımlanmamış güçlerin kötüye kullanımı ve yönetimin eski sistemlerinin başarısızlığına dayanan sürekli bir *kargaşa zamanı* görülüyor, ama aynı zamanda kaba *âdet ve görenekler* yerine *yazılı yasa*
76 ihtiyacı bu yolla zorunlu hale gelmişti. Bu geçiş | yüzyıllarca sürdü.

Atinalıların *Theseus*'u ilk önce *gentilis* örgütlenmesini ters yüz etmeye çalıştı; onu *bir dönem ve olaylar dizisi için* bir isim olarak görmek gerek.

Attika nüfusu (*Böckh*) en gelişmiş zamanında yaklaşık yarım milyondu; bunların 2/3'ünden fazlası, yani *365.000'i köleydi*, bunun dışında yaklaşık *45.000* yerleşmiş yabancı, özgür vatandaş nüfusu için *geriye 90.000 kişi* kalıyor! Schömann'a göre: *Attika daha küçük derebeyliklerine bölünmüştü*; eskiler (*Strabo*, kit. IX, *Plutarkhos: Theseus* böl. 24, 32, 36) *12 devletten bahsediyor*, bu 12 devletin bir kısmında bir değil birçok şehir ve şehircik var. Efsane *Theseus*'u toprak ve halk olarak *bir tek derebeyinin yönetiminde* birleştiriyor, *Atina'yı merkezi gücün merkezi* yapıyor, *kısmi yönetimlere* son veriyor. *Theseus*, muhtemelen *MÖ 13. yüzyılın 2. yarısında* Atina *Basileus*'u.

Attika halkı, Theseus'tan önce (bkz. *Schoemann*) şehirlerde yaşıyordu [*Schömann*'a göre 12, *12 fratrinin* bir o kadar bağımsız *ikâmeti* ve toprağı], *bağımsız kabileler* oluşturmuşlardı, her biri halkın yerleştiği *kendi topraklarında*, kendi *meclis salonları* ve *prytaneua*'sı* vardı ama karşılıklı korunma için konfederasyon oluşturuyorlardı ve *Basileus'u ortak birliklerin başkumandanı seçiyorlardı.* Ama (bkz. *Thukydides* ve benzer şekilde *Plutarkhos*'ta) Theseus *basileus* olur olmaz, onları farklı şehirlerinin *meclis salonlarını* ve hâkimler kurulunu *dağıtmaya* ve *bir meclis salonu* (bouleuterios (βουλευτήριος) ve bir prutaneion'la (πρυτανειον) *Atina'ya* ilişkiye geçmeye ikna etti. [ikincisi *açık bir bina* ve içinde *kutsal ateş* yakılıyor, *Prytan*'lar ya da senatonun önde gelenleri orada oturuyor.] Yani 4 kabile Theseus'un yönetiminde *bir halk olarak kaynaşacak biçimde* bir araya getiriliyor [*Plutarkhos*, "*Theseus*"ta şöyle diyor, *böl. 24*: "*Attika sakinleri* şimdiye kadar dağınık oturuyordu ve sadece çabayla *ortak meseleler için bir araya getiriliyordu* (bu da gösteriyor ki kaynaşmadan önce *konfederasyon halinde bir araya geliyorlardı*), yer yer birbirleriyle *kavga ve kan davasına* giriyorlardı. Theseus hepsini bir şehirde birleştirdi ve onlardan tek bir devletin tek cemaatini yarattı. Bu amaçla tekil cemaatleri ve soyları gezdi ve onların onayını almaya çalıştı.] Güçlülere *kraliyet gücünün* artmasını söz verdi vs. ve *böl. 25*: "Şehri daha çok büyütmek için herkesi eşit hakları güvence altına almaya çağırdı ve bunun yanında ünlü *ulak çağrısını* denildiği üzere yürürlüğe koyacak şekilde bildirdi: "*Tüm halklar buraya gelin!*"; çünkü Atina'da *ortak bir halklar birliği* (Attika Kabileleri Birliği diye okunur) kurmak[213] [199] istedi. Ama bununla beraber akın eden karışık yığınlar [*Plutarkhos'un fantezisi*, o zamanlar böyle "yığınlar" yoktu] özgür devlete düzensizlik ve karmaşa getirmesin diye, halkı *ilk önce asil, toprak işçisi ve zanaatkâr olarak ayırdı. Asillere* dini meseleler ve *hukuk –kamu görevinde bulunmak?-* ile ilgili görevleri verdi, onlara yasaların hocaları, tanrısal ve insani hakların desteği, dedi, ama onları kalan vatandaşlarla eşit yerleştirdi, *asiller* otoriteyle, *toprak işçileri* faydayla ve zanaatkâr kitleyle önceliğe sahip olacakmış gibi görünüyordu. *Aristoteles*'in dediği gibi, *ilk önce "halkı kendine meylettirdiği*"'ni ve tek kişilik hâkimiyete son verdiğini *Homeros da kanıtlar gibidir*, Homeros *gemi listesinde* (İlyada'nın 2. Kitap'ı) *Atinalıları bir cemaat, Demos, olarak adlandırır.*"]

Theseus, halkı *gentes*'ten bağımsız olarak *3 sınıfa ayırmıştı, Eupatridae* (asiller), *Geomori* (çiftçi) ve "*Demiurgi*" zanaatkârlar. Başlıca makamlar, *hem sivil idare hem rahiplik*, birinci sınıfa verilmişti. Bu *sınıflandırma sadece mülkün ve toplumun yönetimindeki aristokratik öğenin tanınması* değil, *gentes*'in yönetici gücüne karşı yapılmış doğrudan bir hamleydi. *Gentes*'in şeflerini kendi aileleriyle birleştirme ve toplumun güçlerinin konuşlandığı başlıca makamları elde bulundurma

---

[*] **prytaneion**: Antik Yunan'da her şehir ya da köyün kendi ocağı ya da kutsal ateşi vardı. Ateşin bulunduğu binaya prytaneion (çoğ. prytaneia) denirdi. (ç.n.)

hakkıyla birlikte birçok *gens*'ten zenginleri kendi içinde tutma niyeti açık. İki büyük sınıftan kalanların ayrımı da *gentes*'i yaraladı. Ama işe yaramadı. Artık *Eupatrides* denen kişiler muhtemelen daha önce makama çağrılmış *gens*'ten insanlardı. Bu plan çöktü, çünkü *gentes*'in, fratrilerin ve kabilelerin *gücü* bu sınıflara *aktarılamıyordu* ve bu tip sınıflar sistemin temeli[214] [200] olarak *gentes*'ten daha aşağıdaydı.

[Plutarkhos'un dediğine göre "*alt sınıf ve fakirler Theseus'un talebine hazır | onu takip etti*" ve onun *Aristoteles*'ten yaptığı alıntıya göre Theseus "*kendini halka meyletmiş*" gibi görünüyordu, ama Morgan *gens* şeflerinin vs. egemenlik yoluyla vs. çoktan *gens kitleleriyle çıkar çatışmasına* girdiğine işaret etse de, *tek eşli aileyle iç içe geçmiş ev, toprak, sürü özel mülkiyeti* kaçınılmazdı.]

MÖ 776'dan (Birinci Olimpiyatlar) önce Atina'da *basileus makamı ortadan kaldırılmıştı*, onun yerine *arkhonluk* gelmişti ki *gens'te irsî* gibi görünür, ilk 12 arkhon'a *Medontidae* deniyordu, isim son basileus olan *Kodros*'un sözümona oğlu *Medon*'dan geliyordu. (*Morgan'a göre arkhonluk bir ömür boyu*, *gens*'te irsî, ama modern anlamda irsî değil.)

MÖ 711 Arkhon'luk 10 yılla sınırlandırılıyor. Serbest seçimle en seçkin olduğu düşünülen kişiye veriliyor; burada *halkın verdiği en yüksek makama seçimle birlikte tarihsel dönemin başlangıcı.*

MÖ 683 arkhon makamı yıllık olarak seçime tabi, *sayıları 9'a yükseldi*, Atina Demokrasisi'nin sonuna kadar böyle kaldı;

1) *Arkhon Eponymus, isminden yılın ismi türetildi; aile, gens ya da fratri ilişkileriyle ilgili tüm tartışmaları* belirliyordu; yetim ve dulların yasal koruyucusuydu.
2) *Arkhon Basileus; dini duygular ve insan katli ile ilgili suçlara dair şikâyetlerde yetkindi.*
3) *Arkhon Polemarkhos (Kleistenes öncesi) askeri birliğin lideri ve vatandaşlarla vatandaş olmayanlar arasındaki tartışmalarda hâkim.*
4) *Diğer 6 Arkhon'un adı Thesmot<h>etai*'dı.

Başlangıçta Attik *arkhon gens* şefiydi ve bu makam *gens*'te irsîydi; *nesil kadından erkek şeceresine geçince merhum şefin*[215] [201] *oğulları seçim sırasında*; Atinalılar daha sonra *gens* şefinin eski unvanını *–arkhon-* en yüksek hâkime verdiler, makamı *gens*'ten bağımsız olarak *seçimle gelinen* bir makam haline getirdiler, ilk önce bir ömür boyu, sonra 10, sonra 1 yıl.

MÖ 624, *Draco* Atinalılar için bir kod şekillendirdi; *yazılı yasaların gelenek ve âdetlerden öncelikli olması gerektiğini gösteriyor.* Atinalılar *yasa koyucuların belirmeye* başladığı aşamada ve yasama temel hatlarıyla ya da kabaca kişisel bir ismin yaptırımı altında.

MÖ 594 Solon Arkhonluk'a getiriliyor –Areopagos daha onun zamanında vardı, *suçluları yargılama ve ahlâk üzerinde sansür gücü olan Exarkhon'lardan oluşuyor*, aynı

zamanda *askeri, donanma ve idari hizmetlerde yeni makamlar.* – En önemli olay: her kabilede, *12 toplamda 48* olan naukrarioi'un (ναυκραρίαι) (*Naukrari'ler*) kurulması; *her Naukrari askeri ve donanma hizmeti için asker toplandığı ve muhtemelen vergilerin toplandığı hane sahibinin yerel bir mıntıkasıydı.* Naukrariler *başlangıç niteliğindeki deme ya da ilçelerdi. Böckh'e* göre *daha Solon'un zamanından önce vardı,* çünkü daha önce bahsedilmiş olan *baştaki naukrari makamları* (prutaneis ton naukraron (πρύτανεις των ναυκράρων)), *Aristoteles* onları *Solon'a* atfediyor, çünkü Solon bunu Anayasası'na alıyor. -*12 naukrari, daha büyük bir toprak mıntıkası* olan bir trittus (τριττύς) (trittys) oluşturuyordu, bunlar illa komşu olmak zorunda değildi; "kaza"nın çekirdeğini oluşturuyorlardı. Şefler kurulu (boule, (βουλή)) sürdü ama artık yanında *agora, Areopagos Sarayı* ve 9 arkhon da vardı. Hiç şüphesiz genel mali idaresi de vardı. *Solon* arkhonluğa geldiğinde, toplumsal durum kötüydü, *mülkiyet elde etme* mücadelesi sonucunda. *Atinalıların bir kısmı borçlanma yüzünden köle olmuştu,* ödeme olmadığında kişi *borçlu sıfatıyla* köle olmak durumunda kalabiliyordu; diğerleri *topraklarını ipotek altına almıştı* boyunduruğu kaldıramıyorlardı. *Bir yasa külliyatı dışında,* ki bunların bir kısmı yeni olsa da genelde başlıca *mali zorlukları düzeltmek üzere* yasaların yeniden ele alınmış halidir, *Solon* Theseus'un toplumu *sınıflara* ayırma projesini yenilemişti, ama bu sefer *sıfatlarına göre değil,* ellerindeki mülk miktarına göre; *halkı servetine göre 4 sınıfa* ayırdı.

[*Plutarkhos'un "Solon"una göre, böl. 18: 1'inci sınıf: temel mahsul = kuruyemiş ve meyvelerden 500 ölçü* [genelde *tahıl ölçüsü bir Medimnos (15/16 Berlin Scheffel'inden* biraz daha fazla), sıvılar için bir *Metrete* (33 Berlin Quart'ından biraz fazla). Bunlara sahip olana *500* Scheffler.[216] [202] *II. Sınıf: 300* ölçü kazananlar *süvarilik vergisi verenler* sınıfına gidiyordu. *III. Sınıf:* kuruyemiş ya da meyvelerden 200 ölçü. Çiftesaban (zeugitai (ζευγῖται), *sürdükleri katır sabanıyla*) *Bu vatandaşlara değer biçilmesinden* sonra oluyordu. *Diğer herkes 4. Sınıf:* çalışmak zorunda olanlar
78 (Thetes). (İlk 3 sınıf, yani *müreffehler* | *"bütün yüksek mevkilere"* erişebiliyordu; *Thetes* ise (4. Sınıf) hiçbir makamda bulunamıyordu ama *Yönetme Kısmı'na halk toplantılarının ve mahkemenin üyesi olarak* katılabiliyordu.) (Böylece daha da hatırı sayılır bir güç elde ettiler) "Solon, otoritelerin tanıması gereken bu tip meselelerde de halk mahkemesine başvurulmasına izin vermişti.

Böylece *gentes* zayıfladı, yozlaşmaya başladı. Ama *kişilerden oluşan gentes*'i ikame eden *sınıflar* kişilerden oluştuğu müddetçe yönetim hâlâ kişilere ve salt kişisel ilişkilere dayanıyordu.

Birinci sınıf sadece üst makamlara seçilebilirdi, *2'nci hâkimlik hizmetine, 3'üncü piyadelik için, 4'üncü hafif silahlı askerler,* sonuncu, çoğunluk; vergi ödemiyorlardı, ama *halkın meclisinde tüm hâkim ve görevlilerin seçiminde* onları sorumlu tutma gücüne sahip olacak biçimde oy hakkı vardı. *Tüm özgür insanlar bir gens ya da kabileyle*

ilişkili olmadıklarında bile artık belli bir dereceye kadar *yönetime* getiriliyorlardı, *vatandaş ve halk meclisinin üyeleri oluyorlardı.*

1'inci (en seçkin) sınıfın askeri hizmet zorunluluğu yoktu.

Areopagos yanında bir *kurul* (Plutarkhos'un onun Solon tarafından kurulduğunu söylemesi yanlıştır; anayasasına sadece eski boule'yi (βουλή) alıyor ki orada *her 4 kabileden 100 adam seçtiriyor*, *halkın danışmanı*, öyle ki *daha önceden* tetkik edilmeden *halka hiçbir şey ulaşamıyordu*.

Toprakla ilgili öğe kısmen muhtemelen *vatandaşların ve mülklerinin askeri vergiler ve genel vergilendirmeye bir temel teşkil edecek biçimde* kaydedildiği *naukrarioi* yoluyla eklemlenmişti. *Gentes*, *fratriler ve kabileler tam fayda göstermeye devam ettiler*, *gerçi azalan güçlerle.* –geçişsel bir durum.

Solon'dan önceki geleneksel zamanda Grek kabilelerinin dengesiz durumundan ve halkın kaçınılmaz hareketlerinden birçok kişi bir ulustan diğerine geçti, böylece bir diğeriyle bağ kurmayı beceremeden kendi *gens*'iyle irtibatı kaybetti; bu *kişisel macera*, *ticaret ruhu*, *savaş halinin zorunlulukları yüzünden her kabilede hatırısayılır sayıda insan soyu sopuyla herhangi bir gens'le bağlantısı kalmayana kadar zaman zaman tekrarladı.* *Grote*'nin dediği üzere: "Fratriler ve *gentes muhtemelen zamanın hiçbir noktasında ülkenin tüm nüfusunu içine almadı –ve dâhil edilmemiş nüfus Kleisthenes'ten önceki zamanlarda –kendisinden sonra olduğu gibi- giderek daha büyük bir nüfus olma yolundaydı.*" Daha *Lykurgos'un zamanında Akdeniz adalarından ve doğu kıyısındaki İyonya şehirlerinden Yunanistan'a hatırı sayılır göç*; aileleriyle geldiklerinde beraberlerinde *yeni bir gens'ten bir parça getiriyorlardı*; *ama gens bir kabileye kabul edilene kadar yabancı kalıyorlardı*, ki muhtemelen sık sık olan buydu; *Yunanistan'daki olağanüstü gens sayısını açıklıyor.* Fakir sınıf, bir kabileye *gens* olarak kabul edilmeyecekti ya da bir kabilenin *gens'ine geçirilmeyecekti.* Daha *Theseus*'un zamanlarında ama daha özgün biçimde *Solon'un zamanında bağları kopmuş sınıf sayısı* –köleler dışarı bırakıldığında- çok büyüktü; bu kişilerden müteşekkil sınıf *tehlikeli bir memnuniyetsizliğin artan bir öğesiydi.* Theseus ve *Solon* tarafından *sınıflar yoluyla vatandaşlığa* kabul edilmişlerdi, ama kalan *gens* ve *fratrilerden* dışlanmaya devam etmişlerdi. *Kurulda* sadece 400 oy olabiliyordu[217] [203], 4 kabilenin her birinden <100> (*yeni boule öncesi ya da kararları önceden gözden geçiren senato*); *9 arkhon'un seçilebilme koşullarına* dayanan eski gelenekle aynı koşullar, ayrıca *Areopagos* için [*kabileler* sadece *gens* ve *fratrilerden* oluşuyordu; kim bunların dışında kalsa, *kabilenin dışında kalırdı*] *halk meclisinde* de (ecclesia) sadece *bir Atinalı* bulunabilirdi, *herhangi bir kabilenin bir üyesi* izin alamazdı, ama böyleyken bile o bir vatandaştı, arkhon seçimine katılırdı vs., onların yıllık *hesap verme* kararlarına katılabilirdi, *arkhonların kendi şahsına verdiği zarar için tazminat* talep edebilirdi, oysa bir yabancı bunu sadece garanti veren bir vatandaş ya da *Prostatês*'in araya girmesiyle yapabilirdi. <Diğer> *bütün kişiler*, *mertebeleri ya da servetleri ne olursa*

olsun, kendilerini politik olarak *Thetes'in 4'üncü sınıfıyla* aynı seviyede buluyordu. *Aynı zamanda Solon'un politikası Yunanistan'ın diğer yerlerinden çalışkan göçmenleri Atina'ya davet etme yolundaydı. Bu gentilis örgütlenmesinin başarısızlığının sebeplerinden biri.* [Bu göçmenlerin *hepsi Grekti*; *yazılı dil* ile birlikte *lehçe farklılığı engel ya da ayrım* (anlaşılmazlık) olma yolunda artık bir güç olmayı bırakmıştı; diğer yandan *göç, deniz yolculuğu ve hepsi ticaretle bağlı kişi hareketleri gens temelli toplumlarda anlaşılmazdı.*]

Diğer yandan, *gens, fratri ve kabileyi yerel olarak bir arada tutmada zorluk.* Daha önce *gens topraklarına ortak olarak sahip, fratrilerin bazı toprakları dini amaçlar yüzünden ortak ve muhtemelen kabileler de diğer topraklara ortak olarak sahip.* Bir kent
79 ya da ülkede yerleştiklerinde, *gentes*, | fratriler, kabileler tarafından *kendi toplumsal örgütlenmeleri ölçüsünde yan yana yerleştiriliyorlardı.* Her *gens temelde kendi başına*, tüm üyeleri değil, çünkü her ailede 2 *gentes* temsil ediliyor, ama *gens*'i bir kuşaktan diğer kuşağa aktaran bir topluluk. Aynı fratrinin *gentes*'i yerel olarak birlikte kalmaya çalışıyordu, bu yüzden bir kabilede birkaç fratri. Ama *Solon'un zamanında bireylerin sahip olduğu topraklar ve evler, toprakları, ama evleri değil, gens'in dışında devretme yetkisiyle*. Yani bir *gens*'in üyelerini *yerel olarak* bir arada tutmak, kişilerin *toprakla ilişkilerinin değişmesi* ve üyelerinin başka konumlarda yeni mülk yaratması yüzünden, giderek zorlaşıyor. Toplumsal sistemlerinin birimi yer ve nitelikte istikrarsızlaşıyordu. [*konum açısından bakıldığında*: aynı *gens*'te *mal mülk farkı* çıkar birliğini üyeleri arasında *antagonizmaya* çevirmişti; bunun dışında toprak ve davar dışında *para sermayesi* de ayırt edici biçimde önemli oldu, *köleliğin gelişmesiyle!*]

Sadece *Attika'ya yerleşmelerinden Solon'un zamanına kadar kabilelerin sonuca bağlanmama ile sürekli savaş hali* (Attika) *eski gentilis örgütlenmesini* bu kadar uzun süre ayakta tutabilmişti. *Sabit mülküyle ilçe ve onun sakinleri bu zaman zarfında artık gens'te eksik olduğu üzere daimilik öğesinden feragat etmişti.*

Solon zamanında Atinalılar çoktan *medeni bir halktı*, 2 yüzyıl geçmişti; *yararlı zanaatlerde, deniz ticaretinde gözle görülür gelişme* ulusal bir çıkar olmuştu, tarım ve imalatta ilerleme, *kafiyeli yazılı metin üretimi*; ama *yönetim kurumları Barbarlığın Son Dönemi tipinde hâlâ gentilis*; Solon'dan neredeyse *bir yüzyıl sonra* tamamen karmaşa.

MÖ 509 Kleisthenes anayasası (bunun çekirdeği *naukrari'de*) *Atina'nın bağımsızlığının kaybedilmesine kadar sürdü. Attika'yı 100 demes ya da ilçeye bölüyordu, her biri sınır çizgileri ve sınırlar tarafından çizilmişti ve bir isimle diğerlerinden ayrışıyordu.* Her vatandaş *kendini kaydettirmek ve mülkünün oturduğu deme'ye kaydını yaptırmak* zorundaydı. Bu kayıt onun vatandaşlık ayrıcalıklarının kanıtı ve temeliydi. *Deme, naukrari'yi gösteriyordu; sakinlerinin yerel özyönetim güçleri vardı. Bu demota'lar kamu sicili gözetmenliği yapan ve sivil görevli ve hâkimlerin seçimi için demota'ları çağırma gücü ve yetişkin çağına gelen vatandaşları yıl içerisinde kaydetme görevi olan bir* demarkhos (δήμαρχος) seçiyordu. Bir *hazinedar* seçiyorlar ve *vergilerin değerlendirilmesi ve*

toplanması ve devlet hizmeti için deme'den getirilmesi gereken birliklerin kotasını tedarik etmek için birini sağlıyorlardı. Ayrıca deme'de *belli bir miktarın altında ortaya çıkan* tüm vakaları yargılayan 30 *dikastor*[218] [204] ya da *hâkim* seçiyorlardı; bunun dışında deme'nin *kendi tapınağı, dini ibadeti ve yine deme tarafından seçilen kendi rahibi* vardı. *Sicili tutulmuş tüm vatandaşlar*, yüksek *makamlar için eşit derecede seçilebilme gücü* hariç, özgürdü ve eşitti.

Organik toprak dizisinin ikinci üyesi: daha büyük bir coğrafi bölge içerisinde birleşmiş 10 deme'ye yerel bir kabile –phylon topikon (φυλον τοπικόν)- deniyordu. (*Roma tribus'u* da aynı şekilde-kökeninde 3 kabileden oluşan halkın 1/3'ü –*sayısal nitelikten yerel bir tayine* dönüşüyor. Her ilçe *Attikalı bir kahramanın* adını alıyor; 10 *deme'den* bir kısmı ayrı ayrıydı[219] [205] (*yerel olarak komşu değildi*) muhtemelen deme'lerinin doğrudan akrabalarının ilçesine eklemlenmesini isteyen *esas kandaş kabilenin bölümlerinin yerel olarak ayrılması* sonucunda. [Morgan topik phyle'lere *kaza* diyor, *Schoemann* ise topik Phyle'lerin alt bölümleri evlere ve şehrin bölgelerine ve araziye göre kurulmuş olarak adlandırıyor, alt bölümleri *ilçeler* (demoi) (δήμοι) ya da *kazalar* (komai). *Kleisthenes* için şunları söylüyor: toplam araziyi 100 *idari bölgeye* bölmüştü, bunlara demoi deniliyordu ve tekil deme'ler kısmen *küçük şehir ve kasaba*, kısmen mükemmel *soyların* adını alıyordu; soyların adını alan deme'ler. (Deme'ler birincil olarak *Geleontes'in* Phyle'sine *atfedilen* toprak parçasında (*Başkent Atina* ve çoğu seçkin asil ailesinin olduğu ve mallarını sakladıkları ondan sonra gelen çevre. Kleisthenes'ten çok önceleri Deme adı verdikleri bölgeler, şehirler ve kasabalar vardı. *Deme'lerin sayısı* en son 174'e çıktı; ama ilk sayı *100 kahraman*, 100 Deme'ye adını vermiş 100 kahraman hatırlıyordu. Phyle birlikleri 10 Deme'lik.][220] [206]

Her *Phyle* ya da *ilçe* ismini bir Attika kahramanından alıyor. Sakinler, *süvarilere* kumanda eden bir phylarkhos (φύλαρχος) seçiyordu; taksiarkhos (ταξίαρχος) piyadelere kumanda ediyordu ve strategos (στρατηγός) her ikisine de kumanda ediyordu; her ilçenin sağlaması gereken 5 *trirem* vardı, muhtemelen onlara kumanda edecek kadar trierarkhos (τριήραρχος) seçiyordu. *Kleisthenes*[221] [207] *senatoyu 500* kişiye çıkardı, *her ilçeye* sakinleri tarafından seçilen 50 kişiyi
80 görevlendirdi (*Attika ancak 40 mil büyüklüğünde*) | *Atina Devleti'nin toprak dizisinin üçüncü ve son üyesi*, 10 yerel kabileden oluşuyor, Senato, ekklesia, Areopagos Mahkemesi, arkhonlar, hâkimler, seçilmiş ordu ve donanma komutanları tarafından temsil ediliyordu.

Vatandaş olmak için kişi bir deme'nin üyesi olmalıydı; senatoda seçilmek ya da ordunun ya da donanmanın bir bölüğüne kumanda etmek için bir topik phyle tarafından seçilmeliydi. *Gens* ya da fratri ile ilişkiler bir vatandaş olarak Atinalı'nın görevlerini tanımlamamaya başlamıştı. *Halkın toprak alanlarında politik gruplar şeklinde kaynaşması artık tamamlanmıştı.*

Deme, phyle ve Devlet gens, fratri, kabile yerine vs. *gens*, *fratri* ve *kabileler* yine de yüzyıllar boyu *sülalenin soykütüğü* ve *dini hayatın kaynağı olarak* kalmaya devam etti.

Sistemde ikinci komutan yoktu. *Senato başkanı* kurayla bir günlüğüne seçiliyordu, *halk meclisini yönetiyordu* [aynı yıl içerisinde aynı amaçla bir kez daha seçilemiyordu] ve kalenin ve hazinenin anahtarlarını elinde bulunduruyordu.

Sparta, medeniyet döneminde basileus makamını korudu; *ikili bir generallikti*, belirli bir ailede irsî olarak geçiyordu; *yönetim güçleri Gerousia* ya da *5 Ephor*'dan oluşan *halk meclisi Kurul* arasında koordine olmuştu (Ephorlar yıllık seçiliyordu. Ephorlar güçleri açısından Roma tribünleriyle benzer. Basileus'lar *orduyu yönetiyordu* ve *başrahipler* olarak tanrılara kurban sunuyorlardı.

Attika halkının *4 kabilesiyle* ilgili olarak: 1) *Geleontes*; 2) *Hopletes*, oplites (οπλίτης) ağır silahlı piyade, tüm bedeni kaplayan zırh ve kalkanlı asker. oplon (δπλον), *araç, gereç* özellikle askerlerin donatılmasında = *silah,* dahası = ağır silahlının büyük kalkan ve zırhı; *aynı zamanda erkeklik organı*; oplomai-oplizomai (οπλομαι-οπλίζομαι) ve oplizo (οπλίζω) *hazırlamak*, yiyecek ve içecekleri servis etmek; bkz. *Homeros*: *gemiyi donatmak (Odysseia) silahlandırmak* vs.)

3)*Aigikoreis keçi çobanı*, aiks (αἶξ) (gen. aigos (αιγός) keçi, aisso'dan (ἀισσω) geliyor, *hızlı hareket etmek*) ve korennumi –ion (κορέννυμι) = korio (κορίω) doyurmak (Aigikoreis, aigikoreus keçi çobanı)

4) *Argadeis.* argadeis (ἀργαδεῖς) = ergatai (ἐργάται) (Plutarkhos) ergates (εργάτης) işçi, *tarla işçisi*, yevmiyeli; ergao (ἐργάω) ve orta çatı –ergazomai (ἐργάζομαι.) (ergon iş, eylem) çalışıyorum, faalim, *(burada) tarlayla uğraşıyorum.*

Schömann'a göre:[222] [208] Bir zamanlar Xuthus yönetiminde Attikalılar için Euboealı *Chalcodontid*'lere[223] [209] karşı savaşmış ve bunun için *Euboea* kıyısındaki *Tetrapolis*'i ve onun sınırındaki toprakların hatırı sayılır bir kısmını yerleşim yeri olarak elde eden *Hopletes Phyle*, Helen gezgin; -*Brilessos ve Parnes'le Kithairon'a kadar komşu dağlık bölge*; *Aegikoreis Phyle'si*: *Brilessos'tan* Batı'ya ve Güney'e yayılan, *3 büyük ovanın –Thriasis, Pedion ya da Pedias ve Mesogia*- bulunduğu toprak parçası üzerinde. (*Geleontes Phyle'sinin* de burada bir yeri vardı. Atina asilzadelerinin esas oturduğu yer ("eupatridai oi auto to astu oikountes" ("εὐπατρίδαι ot αυτό τό ἄστυ οἰκουντες").)[224] [210] Schoemann'ın devam ettiği üzere: "Başkent ve çevresi" böylece *Geleontes adını aldı*; *Geleontes bölgesi* adını alıyordu ve bu bölgede oturan herkes, *asil ya da değil*, *Geleontes Phyle'sine* ait sayıldı, - böylece bu, şu okul müdürünün *phyle* ya da *kabilenin* özünden ne anladığını gösterir.

Pisistraridlerin çöküşünden sonra Isagoras yönetimindeki asiller bir süreliğine zafer *kazandığında*, *Kleisthenes*[225] [211] *asiller tarafını* yenmediğinde, halkın kendi özgürlüğünü kaybetme tehlikesi. *(Herod. V 69* buna değiniyor. "ton demon proteron (Isagoras yönetiminde Kleisthenes öncesi) aposmenon pantos" (τον δῆμον πρότερον (vor Kleisthenes unter Isagoras) ἀπωσμένον πάντως))[226] [212]

Kleisthenes ilk önce *Attika'da oturan ve vatandaş olmayanların ya da azad edilmişlere dâhil olan metoikia'yı*[*] *vatandaşlığa katmak yoluyla* ilk önce *halkın sayısını* artırdı (*Arist. Polit.* III, I, 10) [-Aristoteles, Politika, ç.n.]. 4 *soy Phyle*, kabileler, olarak üleştirmeyi kaldırması kısmen *zorunluydu*, çünkü *yeni gelenler eski üleştirmeye dâhil edilemiyordu*, diğer yandan bu yolla *asiller* şimdiye kadar toprak bölgelerindeki (şef ya da *gens* olarak) *etkisini kaybetti. Kleisthenes*[227] [211] daha çok ve hatırı sayılır mevkiye sahipti, yani *9 Arkhon'un kurulu* | şimdiye kadar *halkın seçimi* yoluyla olduğu gibi gerçi –*kura yoluyla*, ama *bu çözüm sadece 3 üst sınıf ve sadece 1'inci sınıftan gelen arkhonlar için* geçerliydi.

Kleisthenes[228] *[213] reformlarından kısa süre sonra Pers Savaşları*, her sınıftan Atinalı takdire şayan biçimde savunma yapıyor. *Aristides* şunu iddia ediyordu, o andan itibaren devlet görevlilerinin fakir (daha *ziyade alt sınıf*) vatandaşlarını engellediği sınırlar kaldırılmıştı, *Plutarkhos, Aristides böl. 22*:

Graphei psephisma koinen einai ten politeian
Kai tous arkhontas es Athenaion panton aireisthai.

γράφει ψήφισμα κοινὴν εἶναι τὴν πολιτείαν
καὶ τοὺς ἄρχοντας ἐξ Ἀθηναίων πάντων αἱρεῖσθαι.[229] [214]

Bu son söz, Schömann'a göre, burada seçmek değil *kura çekmek*, *Pausanias* I, 15, 4'te de bu böyle). Belirli memurluklar yine de sadece *500 Scheffler'lik Pentakoisomedimnos*'lara açıktı. *4'üncü sınıfta* da *hali vakti yerinde insanlar*, ama *3 üst sınıfın insanlarının sahip olması gerektiği kadar toprak sahibi* değillerdi. Ve *Solon'un zamanından beri bu refah biçimi ciddi biçimde arttı: ticaret* ve *zanaat* hızla gelişti, tarım kadar önem kazandı denebilir. Bunun dışında savaş –*Attika yeniden Pers savaş arabaları tarafından talan edildi.*[230] [215]- yani *birçok toprak sahibi yıkıma uğradı*, bazıları yıkılmış saraylarını yeniden inşa edemediğinden yoksul düştü, *mülklerini satmak zorunda kaldı, böylece 4'üncü sınıfa düştüler.* Aristides bu değişimi de iyi karşıladı. Ama *yasası bütününde toprak sahibininin belini doğrultmak ve toprağı olmayan zanaatkâr ve sermaye sahiplerinin mevkilere gelmesini sağlamak yönünde tek yönlü ayrıcalık etkisi oldu.*

Perikles: Halk toplantıları için *para ödenmediği müddetçe* fakirler genelde seve seve bundan uzak durdu. Perikles'ten sayımla ilgili; ilk önce --onun yönetiminde- *halk toplantısı ziyareti* ve *mahkemelerdeki işlev sadece bir obolos'tan ibaret*[**], daha sonra demagoglar bunu 3 katına çıkardı. Müreffeh sınıflar *barış yanlısıydı*, *fakirler* ise kolayca Perikles'in savaşçı politikasına katılıyordu.

[*] MÖ 6 yy. sonu gibi kentleşmeyle kurumsallık kazanan, ağırlıklı olarak zanaat işleriyle uğraşan, ne köle ne vatandaş, "yarı-vatandaş" diye adlandırılabilecek bireyler. (ç.n.)

[**] obolos: Atina para birimi 1/6 drahmi.

Ephialtes- kendisi de Perikles gibi doğru- şimdiye kadarki *gözetim hakkını Areopagos'tan alıp tüm devlet yönetimine geçirdi*, Areopagos'a sadece *kandaşlık hukukuna dayanma hakkı* bıraktı. Areopagos, büyük ölçüde *sükûnet seven ve muhafazakâr* tarafa aitti: kurulun, *halk meclisinin ve hâkimlerin gözetimi ve denetlenmesi* için kullanılmasına rağmen yeni bir *makam* -7 *Nomophylakes* ya da *yasa bekçisi* kurulu; halk aristokrat bir otorite vesayeti merci Areopagos'ıyla birlikte etkisiz hale getirildi.

Kısım II Böl. XI Roma Gensi

Latinlerin, Sabellilerin, Oskların, Umbrialıların İtalya'ya göçü sırasında muhtemelen tek halk, *evcil hayvanlara sahipler* ve muhtemelen *tarım, tahıl ve bitkilere* aşinaydılar; her halükarda *Barbarlığın Orta Seviyesi'nde* ilerlemişlerdi ve Üst Seviye'de tarihsel döneme geçmiş görünürken medeniyetin beşiğinde.

Mommsen'e göre: "arpa, buğday ve kavuzlu buğdayın Fırat'ın sağ kıyısında, Anah'nın kuzeybatısında yabani olarak büyüdüğü bulundu. *Mezopotamya'da arpa ve buğdayın yabani durumda büyümesi önceden Babilli tarihçi Berosus tarafından* bahsedilmiştir." *S*ktir. "Primitive Unity of Indo-European Languages," Göttingen 1873*, diyor ki: "Çobanlığın temeli... *ama tarımın başlangıcı daha yeni yeni.* Süt *ve et tedarik edebilmek için başlangıçta tarımla ortaya çıkan birkaç tahılı* biliyorlardı. Halkın maddi varlığı tarıma dayanmıyordu. Çok az ilkel kelime tarımla ilgili. Bu kelimeler: *yava*, yabani meyve; *varka* (çapa) (ya da saban); *rava* (orak); *pio (pinsere) fırında pişirmek* ve *mak. Yun.* <u>masso</u> (μασσω) *harman dövmek* ve *tahılı öğütmek.*

Romulus zamanında (MÖ *754-717* ya da *Roma Şehri'nin* 1-37 yılı) [*Romulus* burada *bir kişiyi* değil *zaman dilimini* imliyor, haleflerinde olduğu gibi)] *Latin kabileleri –Alba tepeleri* ve *Roma'nın doğusundaki Appennin sıradağlarında-* ayrışmayla çoktan *30 bağımsız* kabileye ayrılmıştı, fakat karşılıklı koruma için gevşek bir *konfederasyon* halinde bir araya geldiler; aynı şekilde *Sabelliler, Osklar ve Umbriyalılar da.*

Herkes kuzey komşuları *Etrüsklüler* gibi *gentes* halinde örgütlenmişti.

Roma'nın kuruluşu zamanında (yaklaşık *MÖ 753*) *evcil hayvan sürüleriyle, tek eşli ailelerle, Birlik biçiminde* konfederasyonla *tarım kültürüne* geçmişlerdi. *–Etrüsk* kabileleri konfederasyon oluşturmuştu.

Sayısız istihkâmlı kentlere ve taşra kalelerine sahip *Latin kabileleri*, tarımsal amaçlarla ülkenin yüzeyine yayılmıştı. Tarihsel dönemin başlangıcında *Latin*
82 *kabilelerinin kurumlarında: gentes, curiae* ve *kabileler. Latin gentes*'i | aynı sülaleden, *Sabinler* ve diğer *gentes* kandaş *Etrüskler* hariç. *Tarquinius Priscus* zamanında, Romulus'tan dört kral sonra, örgütlenme *sayısal bir derece* getirdi; 10 *gens 1 curia, 10 curia bir kabile, 3 kabile* 30 curia ve 300 *gens* ediyordu.

Gentes'ten oluşan ya da farklı farklı toprakları mesken tutan kabileler konfederasyonu yerine Romulus onları *bir şehirde* topladı ve kaynaştırdı; bu 5 kuşak boyunca yapıldı. Romulus, *Palatinus Dağı'nın tepesinde* ve etrafında *100 gens* topladı, bir kabile –*Ramnesi*- olarak örgütledi; daha sonra *gentes*'i 100'e çıkan *Sabinlerden büyük bir topluluğu* ekledi, *ikinci bir kabile –Tities-* olarak örgütledi; (muhtemelen *Quirinal*'de[*]); Tarquinius Priscus yönetiminde *3'üncü kabile Luceres, Etrüskler de dâhil* olmak üzere çevre kabilelerinden 100 *gens* alındı. – *Senato* (Şefler Kurulu), *comitia cur<i>ata* (halk meclisi) ve *kumandan* (rex). *Servius Tulllius* yönetiminde *Senato* "patrici" oldu, patrici mertebesi, üyelerine ve onların ardıllarına bahşedildi; böylece ayrıcalıklı bir sınıf yaratıldı, ilk önce *gentilis* daha sonra *politik sisteme* yerleştirildi ve nihai olarak *gentes*'ten kalan demokratik ilkeleri alaşağı etti.

Niebuhr, Hermann, Mommsen vs. *gens*'e *ailelerden oluşan bir birim gözüyle bakar*, ama *gens*[231] [216] *ailelerin bir kısmından oluşur* ve *toplumsal sistemin aile birimi değildir*. Roma'nın daha eski "toplumsal" tarihi hakkında çok az şey biliniyor; çünkü *gentes'in gücü* daha Roma tarihyazımı başlamadan *yeni politik teşkilatlara* aktarılmıştır. *Gaius –Instutiones* III. 17- der ki: *qui sint autem gentiles* primo commentario rettulimus, et cum illic admonuerimus *totum gentilicum ius in desuetudinem abisse*, superuacuum est hoc qupque loco de ea [dem re iterum] curiosius tractare.[232] [217]

Cicero, topica 6. *Gentiles* sunt inter se qui *eodem nomine* (*totem*!) sunt. Non est satis. Qui ab *ingenuis oriundi sunt*. Ne id quidem satis est. Quorum *maiorum nemo servitutem* servivit. Abest etiam nunc. Qui *capite non sunt deminuti*. Hoc fortasse satis est. Nihil enim video *Scaevolam* pontificem ad hanc definitionem *addidisse*.[233] [218]

Festus: "*Gentilis* dicitur *et ex eodem genere ortus*, et is qui *simili nominem* appellatur."[234] [219]

Varro. *"de lingua latina"* kit. VIII, böl. 4. "Ut in hominibus *quaedam sunt agnationesac gentilitates*, sic in verbis: ut enim *ab Aemilio homines orti Aemilii*, ac gentilis, sic ab *Aemilii nomine* declinatae voces *in [gentilitate] nominali*: ab eo enim, quod est impositum recto casu Aemilius, <orta Aemilii,> Aemilium, Aemilios, Aemiliorum, et sic reliquae *eiusdemquae sunt stirpis*."[235] [220]

Diğer kaynaklar tarafından *ancak gens'e dâhil olanların nesillerini sadece erkekler yoluyla gens'teki tanınan bir cedde dayandırabileceklerî iddia edilir*, *gentilis ismine* sahip olmalıydı (bu *Cicero*'da var).

MÖ 445 Roma tribünü Canuleius patricilerle plebler arası evlilik yasağı ile ilgili yasayı kaldırma itkisiyle hitabında şöyle der (*Livius* IV, böl. 4): "Quid enim in re est aliud, si *plebeiam* patricius duxerit, si *patriciam* plebeius? Quid iuris tandem

[*] Roma'nın yedi tepesinden biri. (ç.n.)

muta tur? *Nempe patrem sequuntur liberi*."[236] [221] (Bunun içinde *erkek şeceresinde nesil de var*). *Nesilin erkek şeceresinden ilerlediğini* pratik biçimde göstermek üzere: *Iulia*, *Gaius Iulius Caesar'ın kızkardeşi*, *Marcus Attius Balbus'la* evlendi. Adı, *Iulius gens*'ine ait olduğunu gösterir. Kızı *Attia* Attia *gens*'ine ait olup, babasının *gentilis* ismini alır. Attia *Gaius Octavianus* ile evlenir, Gaius Octavianus'un (yani daha sonra *Augustus*) annesi olur. Oğlu babasının ismini alır ve *Octavianus gens*'ine dâhil olur.

Adams'a göre (*Roman Antiquities*): *gens* adını alan ailede *tek kız* vardı; *Tullia*, yani *Cicero*'nun kızı; *Julia*, Caesar'ın kızı; *Octavia*, Augustus'un kız kardeşi, vs. *onlar bu ismi evlilikten sonra da taşıyordu. 2 kız olursa birine Maior, diğerine Minor* (yabanıllardaki gibi). 2'den fazla olursa, *sayılarına* göre ayrılırlar: *Prima* (birinci), *secunda* (ikinci), *tertia*, *quarta*, *quinta* ya da daha yumuşak bir söyleyişle *Tertulla*, *Quartulla*, *Quintilla*,... *Cumhuriyetin yeşermekte olan döneminde gentes*'in isimleri ve *ailelerin soyisimleri* sabit ve kesin kaldı. Ailenin, kendi ardılı olarak gelen tüm
83 çocuklarına ortaktı. *Özgürlüğün alt üst olmasından* sonra, değişti | ve yıkıldı.

Romalılardan bildiğimiz kadarıyla *nesil erkek şeceresinde*. Tüm bu yukarıda alıntı yapılan *vakalarda kişiler gens dışında evleniyordu*. *Roma gentes'inin aşağıdaki hakları ve yükümlülükleri*:

1) Merhum gentiles'in mülkünün verasetinde karşılıklı hak; 2) *Ortak mezar yerine sahip olma*; 3) *Ortak dini ayinler*, *sacra gentilicia* [*gens*'in kutsal işleri-ç.n.]; 4) *Gens içerisinde evlenmeme yükümlülüğü*; 5) *Topraklara ortak olarak sahip olma*; 6) *Yardım, savunma ve zararların tazmini konusunda karşılıklı yükümlülük*; 7) *Gentilis ismini taşıma hakkı*; 8) *yabancıları gens'e geçirme hakkı*. 9) *Şefleri seçme ve görevden almak hakkı*?

1'e) *MÖ 451. 12 Levha Yasası ilan edildi*; *gentiles'teki eski veraset kuralı* çoktan hükümsüz; *sui heredes'e* [onun vârisleri-ç.n.] geçiyordu ve *evlat yokluğunda erkekler yoluyla merhumun şeceresindeki ardıllarına*. *Gaius Inst. I. III, 1 ve 2* (*zevce* evlatlarla birlikte varisti). *Yaşayan evlatlar eşit alıyordu, merhum oğullarının evlatları babalarının payını* eşit olarak alıyor; diğer *gentes*'e ait olan ve vasiyet bırakmamış kişilerin kadın ardıllarının evlatları dışarıda bırakılıyordu. Aynı yasayla *sui heredes* olmadığında (*a.g.e. kit. III*, 9) –miras *erkek akrabalara geçiyordu*, *erkek tarafı akrabalığında* tüm kişiler *kendi nesillerini vasiyet bırakmayan kişiyle birlikte erkekler yoluyla aynı ortak cedde dayandırabiliyordu*; bu *yüzden bu neslin tümü aynı gentilis ismi taşıyordu*, kadınlar ve erkekler ve geri kalan *gentiles*'te derece olarak merhuma daha yakındılar. *En yakın dereceden erkek tarafından akrabaların* avantajı vardı: vasiyet bırakmayanın 1) *erkek kardeşleri* ve *evlenmemiş kız kardeşleri*; 2) *amcaları* ve *evlenmemiş halaları* vs. Ama *evli kızkardeşlerin çocukları dışarıda bırakılıyordu* –çünkü *diğer gens'e aittirler*- *gentilis akrabalar* (*erkek tarafı*) tarafından bile, vasiyet bırakmayanla ilişkisi sadece *gentilis ismi* üzerinden kanıtlanabiliyor; *gentilis* hakkı *kandaşlığın* üstüne çıkıyor, çünkü mülkü *gens* içerisinde tutma ilkesi temel. (Tarihsel) dizi zorunlu olarak 12 Levha'da göründüğünün tam tersi. 1) *Gentiles*; 2) *nesilin kadından erkek şeceresine*

geçmesinden sonra vasiyet bırakmayanın evlatlarının dâhil olduğu erkek tarafı akraba; 3) *erkek tarafı akrabadan dışlanmış evlatlar*.

Bir kadın evlilikle birlikte *deminutio capitis*, yani *erkek tarafı akrabaya ait haklardan* feragatten çekiyordu; *evli değil, evlenmemiş bir kızkardeş* miras edinebiliyordu, çünkü evli olan *mülkü bir diğer gens'e aktarabilirdi*.

Roma'da arkaik <ilkelerden> en uzun süre *belirli durumlarda gentiles'e mülk veraset hakkı* kaldı (buna Niebuhr da dikkat çekiyor.) *Azatlar*, azatlı sahibinin *gens*'inin *gentiles haklarını* elde edemiyordu, ama *cliens*'in patronunun *gentilis ismini* alma izni vardı, böylece Cicero'nun azatlısı *Tyro, M. Tullius Tyro* oldu. *12 Levha Yasası* vasiyetsiz ölen bir azatlının mülkünü eski *patronuna* veriyordu.*

2'ye) *Barbarlığın Üst Seviyesi'nde –sadece gens'in üyelerine özel bir mezar yeri. Romalılarda böyleydi*, mesela Claudius *gens*'inin şefi *Appius Claudius*, Sabinilerin kenti Regili'den Roma'ya taşınır ve orada senatör olur, *gens*'i ve birçok *clientes*'i ile birlikte –Suetonius Tiberius'un Hayatı, böl. 1 şöyle der: "*Patricia gens Claudia* ... *agrum* (*devlet topraklarının* bir kısmı) insuper trans Anienem (Anio üzerine) *clientibus locumque sibi ad sepultram cub Capitolio*, publice accepit."[237] [222] O zamanki göreneğe göre *gens* için bir mezar yeri almıştı.

Iulius Caesar döneminde *aile mezarlığının* yerine tamamen *gens geçmemişti*; Kanıt *Quintilius Varus*, Germania'da ordusunu kaybetti, kendini öldürdü, cesedi düşmanların eline geçti, yarısı yanmış. *Velleius Paterculus* II, 119: *Vari corpus semiustum* hostilis *laceraverat* feritas; *caput eius abscisum* latumque ad *Maroboduum* et ab eo missum ad Caesarem *gentilicii* <tamen> *tumuli sepultra* honoratum est.[238] [223] *Cic., De Legibus II*, 22. "Iam tanta religio est *sepulcrorum* (mezarların kutsallığı bu derece büyüktü), *ut extra sacra et gentem inferi* (*gens*'in dini ayinleri ve mezarları olmadan) *fas negent esse*, idque *apud maiores nostros*. A. Torquatus in gente Popilia iudicavit."[239] [224] *Cicero*'nun zamanında *aile mezarlığı*, aileler *gentes*'te tamamen özerkleşince, *gens*'inkinin yerini aldı.- *12 Levha'dan önce yakma ve gömme* eşit derecede uygulanıyordu, (12 Levha yakmayı | ya da şehir içinde gömmeyi yasakladı. *Columbarium*'a (kül kapları için oyuklar açılmış bir kabir) *genelde birkaç 100 kül kabı* eşlik ediyordu.

3'e) *sacra privata* ya da *sacra gentilicia*, belirlenmiş dönemlerde *gens* tarafından icra ediliyordu. (*Gens*'in bütün üyeleri *doğuştan olsun, sonradan geçme olsun evlat edinilmiş olsun* bundan sorumluydu. Bir kişi, *gens'ini kaybettiğinde*, bu *sorumluluktan kurtulurdu* ve bununla bağlantılı ayrıcalıklarını kaybederdi.) Bu ayinlerin harcamalarının *gens*'in üyelerinin sayısının azalmasıyla *gens için yük* haline geldiği vakalardan bahsedilir. *Kutsal ayinler* –kamusal ve özel- *sadece Pontifex düzenlemeleri altında, sivil sorumluluğa tabi değil.*

[*] Roma'da patronus (hami)-cliens (tabi) ilişkisi. Patronus güç ve servet açısından cliens'inden üstünken, ona maddi, hukuki, iş, evlilik, din hizmetleri gibi alanlarda doğrudan destek veriyor, karşılığında cliens de ona hizmet veriyordu. (ç.n.)

Bu rahipliklerde karmaşık bir ibadet sistemiyle *Pontifices'in, curia rahiplerinin ve kâhinlerin teşkilatı* kuruldu, ama *rahiplik temelde seçime dayanıyordu*; her aile reisi de *hanenin rahibiydi*.

Roma'nın *erken dönemlerinde birçok gens'in* dini ayinlerini icra etmek için[240] [226] *kendi sacellum'u* [küçük, çatısız ibadet yeri, şapel- ç.n.]; (*sacellum est locus parvus deo sacrata cum ara*, Trebatius Gell. Böl. 12; "*Sacella dicuntur loca diis sacrata sine tecto.*" *Festus*)[241] [225]; *birkaç gens'in* kuşaktan kuşağa aktarılan özel *kurban etme icraatı* vardı. Zorunlu olarak görülüyordu (Nautius'lar Minerva'ya, Fabius'lar Hercules'e vs.)

4'e) *Gentilis* düzenlemeleri yasa biçimine sahip *âdetlerdi*; mesela *gens içerisinde iç evlilik yasağı*, Roma'da kısa süre sonra yasaya dönüştürülmüş gibi görünüyor; ama *Roma soykütüğü* kuralı kanıtlar- evlilik *gens* dışında. İstisnasız dahasını gösterir: *bir kadın evliliğiyle baba soyundan gelen hakkından vazgeçerdi*, çünkü *eski gens'li* olurdu. (mülk kendi *gens*'inden zevcininkine devredilemezdi.) Aynı sebepten: *bir kadının evlatlarının tüm veraset haklarının bir dayının ya da anne tarafından büyükbabanın verasetinden çıkarılması*; kadın *gens* dışında evlendiği için, evlatları babasının *gens*'ine ait –kendi *gens*'inden de bir şey yok, çünkü orada da miras bıraklılacak bir şey yok.

5'e) *ortak toprak mülkü*, barbar kabilelerinde ortak. Bu yüzden *Latin kabileleri* tarafından doğal; çok erken dönemden bu yana topraklarının bir kısmı *ayrı ayrı bireyler tarafından elde bulunduruluyor* görünüyor; başta kesinlikle *sadece gerçekten mesken tutulmuş topraklara sahip olma hakkı, Barbarlığın Aşağı Seviyesi'nde* çoktan gerçekleşmişti.

Kırsal Latin kabilelerinde, topraklar her kabile tarafından ortak olarak elde bulunduruluyordu, diğer topraklar gens'lere aitti, diğerleri de hanelere. Romulus Dönemi'nde *bireylere toprak dağıtmak* olağan, daha sonra oldukça yaygınlaşıyor. *Varro, De Re rustica I. I, böl. 10*'da diyor ki: "*Bina jugera* quod a Romula *primum divisa* dicebantur *viritim*, quae *heredem* sequerentur, *heredium appellarunt*"[242] [227] (Dionysius'ta da aynısı). *Numa* ve *Servius Tullius* da benzer dağıtımların yapıldığını söylüyor; bunlar *bireysel mutlak mülkiyetin* başlangıcı, daha öncesinde yerleşik bir hayatın olduğunu gösteriyor. Devlet tarafından *sadece dağıtılmıyor, bahşediliyor da, bireysel bir sözleşmeden doğacak topraklar üzerindeki mülkiyet hakkından çok farklı bir biçimde... Bu topraklar, Roma halkı tarafından ortak olarak elde bulundurulan topraklardan alındı. Gentes, curiae* ve *kabileler* Medeniyet'in başlangıcından sonra, bireysel dağıtım dışında, *bazı toprakları* ortak olarak elde bulunduruyordu.

Bunun üzerine *Mommsen* şunları diyor: "Roma toprakları en eski zamanlarında klan sayısıyla (onda soy anlamına da geliyor!) *bölgelere ayrılıyordu*, bu bölgeler daha sonra *en eski taşra ilçe bölgelerinin (tribus rusticae)* oluşumunda kullanıldı... Bu *isimler* (bölgelerin*) daha sonra eklenmiş bölgelerin ismiyle aynı değildi.* Daha sonraki

bölgeler isimlerini coğrafi konumlardan değil, istisnasız *Camilii, Galerii, Lemonii, Pollii, Pupinii, Voltinii, Aemilii, Cornelii, Fabii, Horatii, Menenii, Papirii, Romilii, Sergii, Voturii* gibi[243] [228] soy isimlerinden alıyordu." *Her gens bağımsız bir bölgeyi elinde bulunduruyor ve onun üzerinde yerleşikleşiyordu.* (Ama bizzat *Roma'da gentes farklı bölgelerde yerleşikleşebiliyordu.*)

Mommsen bunun dışında:

"Nasıl *her hane* kendi toprak parçasına sahipse, *klan*-hanesi de (bu kesinlikle Mommsen'in kullandığı kelime değil) ya da köyün görece daha sonraki *dönemde*
85 *ev-topraklarına benzer biçimde* (!), yani *ortak mülkiyet* | *sisteminde* düzenlenmiş... olana ait *klan toprakları* vardı. *Bu klanlıklar* daha başından bu yana *bağımsız topluluklar* olarak değil, *politik bir cemaatin (civitas populi) ayrışmaz parçaları* olarak. Bu birincisi, *kendini aynı sürü, dil ve davranışlara sahip, yasaya karşılıklı olarak uyulması ve karşılıklı yasal yardıma ve saldırıda ve yardımda ortak hareket etmeye bağlı klan köylerinin bir toplamı* olarak sunar."[244] [229] Mommsen, *Irokualara tam paralel biçimde*[245] [230] *kabilelerdeki toplumsal örgütlenmelerin yükselen dizilerini –gens, kabile, konfederasyon- gösterirken, Roma'nın kuruluşundan önceki Latin kabileleri* topraklara haneler, *gentes* ve kabileler tarafından toprakları elde tutarken temsil ediyor. Fratriden bahsetmiyor. *Bahsedilen hanenin tek bir aile olmasına* pek imkân yok, *muhtemelen akrabalık ilişkileri olan ve ortak bir konutu mesken tutmuş ve bir hane içerisinde yaşayan komünizm uygulayan ailelerden oluşuyor.*

6'ya) *Gentilizm*'in ilk özelliği- *kişisel hakların korunması için gentiles'in birbirine bağımlılığı*, her vatandaşın korunması için *yasa ve Devlet'e* döndüğü *civitas* kurulur kurulmaz birden ortadan kaybolu; Romalılarda *tarihsel dönemde* sadece *kalıntılar* halinde bulunabiliyor.

Yaklaşık *MÖ 432'de* Appius Claudius hapishaneye atıldı. Ama *Livius* VI, 20: "*Ap. Claudio in vinculo ducto, C. Claudium inimicum* (Appius Cl.'un) *Claudiamque omnem gentem sordidatum* (yas kıyafetleriyle) *fuisse.*"[246] [231] *Niebuhr*, *gentes'in 2. Pünik Savaşları sırasında esir durumundaki yoldaşlarını fidye ödeyerek kurtarmak* için birbirine kenetlendiğini iddia ediyor; *Senato yasaklıyor*, aynı *Niebuhr'a* göre *gens*'in kendi *muhtaç gentiles*'ine yardım etme *yükümlülüğü* var; bunun için *Dionysius'tan* alıntı yapıyor: *II, 10* "edei tous pelatas ton analomaton os tous genei prosekontas metekhein. ("εδει τούς πελάτας των άναλωμάτων ωςτους γενει προσηκοντας μετεχειν.")"[247] [232]

7'ye) Uzun vadede kişilerin *kendi nesillerini kurucularına kadar geri götürmeleri* imkânsızlaştı. *Niebuhr* (bu kaba saba temele dayanarak) bir *gens*'te *herhangi bir kan akrabalığı bulunduğunu reddediyor*, çünkü ortak bir *cet yoluyla bir bağlantı olduğunu kanıtlayamıyorlardı*; bu yüzden *gens salt kurgusal bir örgütlenmeye* dönüyordu...

Nesil, kadın şeceresinden erkek şeceresine geçince, *gentes*'in *isimleri –muhtemelen hayvanlardan gelen- yerini kişi isimlerine bıraktı. Gens*'in tarihinin aktarımında ünlü

olmuş herhangi bir *birey aynı isimdeki ceddin adını* alır ve *başka isimlerin uzun aralıklarda bu kişinin* isminin yerini alması ihtimal dışı değildir. Mekân ayrılığı sonucu bir *gens* bölünürse, *bir bölüm yeni bir isim alır, bu isim değişikliği gens*'in üstüne kurulduğu *akrabalığı bozmaz... Gentilis neslinin yozlaşmasının* tek yolu var *–gens'e bir yabancının geçirilmesi*. Bu çok sık olan bir şey değildi... 500 kişiden oluşan bir Irokua *gens*'inde *– gens tüm kandaşları küçük bir kategori sayısına indirgeyen bir kandaşlık sistemi getirirken* ve ardıllarını aynı şekilde belirsiz biçimde korurken –tüm üyeleri birbiriyle ilişkili ve her kişi diğeriyle ilişkisini biliyor ya da bulabiliyor; yani *arkaik gens'te akrabalık olgusu* daimi olarak mevcut. *Tek eşli evlilikle tamamen farklı bir kandaşlık sistemi* geldi, *bu sistemde yan-soylar arasındaki ilişkiler hemen ortadan kayboldu.* Bu sistem, tarihsel dönemin başlangıcında *Grek ve Latin kabilelerinde.*

Grote'nin (*History of Greece*. III, 33, 36) anlattığına göre: *Argos'lu Kleisthenes Sicyon'un 3 Dor kabilesinin isimlerini,* birini *Hyatae* (tekil: *yaban domuzu*), ikincisini *Oneatae* (*katır*), üçüncüsünü *Choreatae* (*küçük domuz*) olarak, değiştirdi; bu Sicyonia'lılara *hakaret etme amacını* güdüyordu, o yaşarken ve altmış yıl sonra bu isimler onlarda kaldı. "*Bu hayvan isimleri fikri gelenekle mi geliyordu?*"[248] [233]

Gentilis örgütlenmesinin çöküşü başladıktan sonra, *bölümlere ayrılma süreci yoluyla yeni soy oluşumu* sona erdi; *diğer varolanların da kökü kurudu. Bu durum, gentilis neslin bir soykütüğü olarak değerini artırdı.* İmparatorluk zamanında *yabancı bölgelerden yeni aileler daimi olarak Roma'da* yerleşti *ve toplumsal avantajlar* elde etmek için *gentiles isimleri*
86 aldılar. İmparator Claudius (MÖ 40-54) | yabancıların Romalı isimleri almasını yasakladı, özellikle *eski soyların isimlerini. Suetonius Vit. Claudius, böl. 25* şöyle diyor: "Peregrinae conditionis homines vetuit usurpare Romana nomina, dumtaxat gentilicia."[249] [234] Tarihsel *gentes*'e ait Romalı aileler hem İmparatorluk'ta hem daha önce Cumhuriyet'te kendi soykütüklerine en büyük değeri verdiler.

8'e) *Cumhuriyet'te olduğu gibi İmparatorluk'ta da aileye geçirme* uygulanıyordu, *bu kişiyi ailenin gens'ine geçiriyordu, buna süreci zorlaştıran formaliteler* eşlik ediyordu. *Evlatsız kişiler ve evlat sahibi olma yaşını geçmişler Pontifices'in ve comitia curiata'nın izniyle bir oğul evlat edinebiliyordu. Cicero, Pro Domo, böl. 13.* Cicero'nun zamanındaki önlemler daha önce kısıtlamaların daha büyük ve vakaların daha az olduğunu gösteriyor.

9'a) Romalılarda şef (princeps) makamının görev hakkı ile ilgili doğrudan bilgi bulunmuyor; civitas'ın ortaya çıkışından önce her *gens*'in *bir şefi* vardı, muhtemelen daha da çok; bunun yanında *Latin kabilelerinde irsiyet hakkı* muhtemelen yoktu, çünkü *seçme ilkesi* daha sonra baskın çıkıyor –yani *reges* yönetiminde ve *Cumhuriyet*'te; bizzat *rex, en yüksek makam, seçimle geliyordu, senatör makamı seçime bağlıydı ya da başvuru ileydi, konsüller* ve *daha aşağı mertebeden hâkimler* için de bu böyleydi. *Pontifices kurulu* –Numa'nın kurumsallaştırdığı- boşlukları ilk önce *seçim yoluyla* dolduruyordu (*Pontifices bizzat kendini tamamlayacak biçimde*); *Livius*

(XXV, 5) yaklaşık MÖ 212'de *comitia* yoluyla bir *pontifex maximus'un seçiminden* bahsediyor. Pontifex ve rahiplerden *birkaç kurulun* üyelerini seçme hakkı olan *Lex Domitia** yoluyla *halka* aktarılmış, daha sonra *Sulla* tarafından uyarlandı. – *Princeps (gens şefi)* makamının "*irsî*" olduğu iddiasının da yersiz olduğunu düşünmek gerek –pozitif kanıt olmadan. Ama nerede *seçme hakkı* –makamın görev hakkı ömür boyu- orada *görevden alma hakkı.*

Bu *gens* şefleri ya da *bunlardan seçilmiş kişiler* Roma'nın kuruluşundan önce *Latin kabileleri* Kurulu'nu oluşturuyorlardı. *Tüm bu "kantonlar* (*kabile* diye okuyun) ilkel zamanlarda *politik olarak* (asinus!**) egemendi ve bunlardan her biri prensi [Prens kâşifi Mommsen; kabile şefi diye okunuyor], *ihtiyarlar kurulunun* ve *savaşçılar meclisinin işbirliği* tarafından yönetiliyordu." (*Mommsen.* Bay Mommsen, yöneten *kuruldu*; *askeri kumandan*, nam-ı diğer Mommsen'in *Prensi* değil).

Niebuhr şöyle diyor: "Akdeniz kıyılarındaki medeni uluslara ait olan tüm şehirlerde *senato devletin halk meclisi kadar gerekli ve olmazsa olmaz parçasından biriydi*; *ihtiyar vatandaşlardan seçme bir topluluktu*; *Aristoteles* der ki, *böyle bir kurul, kurul aristokrat olsun demokrat olsun her zaman mevcuttur*; egemenlikte paydaşlarının sayısı ne kadar az olursa olsun *oligarşilerde* bile kanun tekliflerini hazırlamak üzere belirli meclis üyeleri atanır." Politik toplumun *Senato'su gentilis toplumun* şefler kurulunu izledi. 100 *gentes*'i temsil eden 100 ihtiyarın bulunduğu Romulus *Senatosu* ömür boyu geçerli bir *makamdı*, ırsî değildi, buradan şefin makamının o sırada seçime dayalı olduğu sonucu çıkıyor.

MÖ 474 civarı *Fabian gens'i Veientian* Savaşları'nın sorumluluğunu almak için bir *gens* olarak Senato'ya danıştı. Teklifleri kabul edildi, tuzağa düştüler. *Liv. II, 50.* [ayrıca bkz. *Ovidius, Fasti*, II, 193.] "*Trecentos sex* (bu kadar kişi askerlikten çekilmişti) perisse satis convenit; *unum prope puberem* (ergenlik yaşının altında) *aetate relictum stirpem genti Fabiae, dubiisque rebus populi Romani saepe domi bellique vel maximum futurum auxilium.*"[250] [235]

300 sayısı eşit sayıda kadın olduğunu gösteriyor olabilir, ki onlar erkeklerin evlatlarıyla birlikte Fabian *gens*'i için en azından 700 kişi eder demek (bir erişkin (*pubes*)değil).

87 *Kısım II, Bölüm XII. Roma Curia'sı, Kabilesi ve Halkı*

Cumhuriyet'in kurulmasına kadar muhtemel *dönemler.* 1) *Romulus.* MÖ *754-717* (1-37 a.u.c.)*** 2) *Numa Pompilius MÖ 717-679* (a.u. 37-75) 3) *Tullus Hostilius. MÖ 679-640 (a.u.c. 75-114)* 4) *Ancus Marius MÖ 640-618 (a.u. 114-136)* 5) *Tarquinius Priscus. MÖ 618-578 (a.u.c. 136-176)* 6) *MÖ 578-534 (a.u.c. 176-220)* 7) *MÖ 534-509 (a.u.c. 220-245) Tarquinius Superbus.*

[*] Pontifices seçiminin comitia tributa oyuyla belirlenmesi gerektiğini öne süren yasa. (ç.n.)
[**] Latince: eşek ya da salak anlamına gelen küfür. (ç.n.)
[***]ab urbe condita'nın (şehrin kuruluşundan itibaren) kısaltması, şehir burada Roma demek. (ç.n.)

Toprak ve mülk üzerine temellenen *civitas*'ın yanında, *gens* üzerinde temellenen *societas*; civitas örgütlenmesi *200 yıllık* bir zaman dilimi içerisinde yavaş yavaş ötekisinin yerine geçti; ***değişim belli bir dereceye kadar Servius Tullius (MÖ 578-534, şehrin kuruluşundan itibaren 176-220)*** yönetiminde tamamlandı. Grek[251] [236] fratrisinin bir benzeri olan curia = 10 *gens*; 10 *curia* = 1 kabile; *Servius Tullius* yönetiminde *Populus Romanus* = 3 *kabile*, 10 *curia*, 300 *gens*'ti. Romalı kralların efsanevi olup olmadıkları saçmalığın daniskası; onlara atfedilen yasamanın da efsanevi ya da doğru olup olmadığı da bir o kadar saçmalığın daniskası. İnsan ilerlemesine dair *olaylar* belirli insanlardan bağımsız, ***kurumlar ile adetler ve görenekler içerisinde kristalleşen ve icatlar ve keşifler yoluyla muhafaza edilen maddi bir kayıt içerisinde cisimleşirler.***

Gentes'in sayısal uyarlaması vs- yasal teminin bir sonucu olarak, Romulus'un zamanından bu yana ilk 2 kabileden daha eski değil. Romalıların *curia*'sı – Grek'lerin ve Irokuaların fratrisinden farklı olarak içine ayrı bir ***yönetim niteliği zerk edilmiş*** bir örgütlenmeye evrildi. Muhtemelen bir curia'nın *gentes*'i birbiriyle ilişkiliydi, birbirlerine zevcelerle *iç evlilik* yoluyla eklemleniyorlardı. (Bu bir varsayım.) Fratri olarak örgütlenme –Roma tarihinde ilk kez Romulus'un *yasasıyla* bağlı olarak bahsedilmiş olsa da, *Latin kabilelerinde* ezelden beri var.

Livius I, 13. "Itaque, *quam* (Romulus) populum in *curias triginta* divideret (Sabinelilerle barıştan sonra), *nomine earum* (yağmalanmış Sabineli kadınların) *curiis imposuit.*"[252] [237]

Dionys. Antiq. Of Rome, II, 7. "phratra de kai lokhos (savaşçı arabası, ordu) e kouria; *a.g.e.* şöyle: dierento de kai eis dekadas ai phratrai pros autou, kai egemon ekasten ekosmei dekada, dekourion kata ten epikhorion glottan prosagoreuomenos."[253] [238] φράτρα δὲ καὶ λόγος ἡ κουρία"; διήρηντο δὲ καὶ εις δεκάδας cd φρατραι πρός αύτοῦ, καὶ ἡγεμών ἑκάστην ἐκόσμει δεκαδα, δεκουρίων κατά την ἐπιχώριον γλῶτταν προσαγορευόμενος.

Plut. Vit. Rom. Böl. 20. Ekaste de phyle deka phratrias eikhen legousin eponumous einai ekeinon ton gynaikon." [254] [239] ("Ἑκάστη δὲ φυλὴ δέκα φρατρίας ειχεν λέγουσιν ἐπωνύμους εἶναι εκείνων των γυναικῶν.") ***Her kabiledeki gens sayısını uyarlamak olan Romulus'un çevresindeki kabilelerden edindiği katılım*** yoluyla başarabildiği şeydi. Ramnes'te (birinci kabile) *ilgili gentes*'i aynı curia içerisine aldı, ***diğerinin eksikliğini tamamlamak için doğal curia'nın birinden gelişigüzel gens fazlasını alarak*** sayısal simetriye ulaşıyordu (Kızılderililerde de rastlanıyor.). *Tities çoğunlukla Sabineli*; *Luceres* heterojen, yavaş yavaş katılım ve fetihlerle daha sonra oluştu; *Etrüsk gentes*'ini de içinde barındırıyordu. Yeniden inşasında *gens saf* kaldı, *curia* bazı durumlarda akraba olmayan *gentes*'i dâhil etmek durumunda kaldı, ***doğal fratrinin de sınırlarını çiğnedi***; ***kabile salt spontan büyümeyle kendisine ait olmayan yabancı öğeleri*** çevreliyordu. Üçüncü kabile (Luceres) büyük ölçüde ***yapay bir yaratımdır***, ***Etrüsk öğesi***, ***lehçeleri*** *Romalılar için tam anlamıyla anlaşılmaz olmadığı için* kendini kabilenin içine aldırmıştı.

Niebuhr ilk önce *halkın özerk olduğunu*, *kral* denen şeylerin *delege etme gücü* olduğu ve *Senato'nun temsil etme ilkesine dayandığını* göstermişti. Ama Niebuhr şunu derken, olguyla arasında açı oluşuyor: *sayısal oranlar* Roma *gentes*'inin *Romulus Anayasası'ndan daha eski olmadığına* dair tersi kanıtlanamaz bir kanıt sunuyor, "*bir yasa yapıcı tarafından oluşturulmuş, yasa yapıcının planının kalanıyla uyum içerisinde olan tüzel kişiler*"[255] [240] Bir yasa yapıcı kendi kafasından *gens*'i uyduramazdı; curia'yı da ancak *gentes*'i bir araya getirerek yapabilirdi; *bir curia'daki gens sayısı ya da bir kabiledeki curia sayısını* sınırlamalarla artırabilir ya da azaltabilirdi.

Dionyssos'taki yer (Halicarnassensis) I. II, böl. 7 tam olarak şöyle okunuyor: "O (Romulus) tüm kitleyi üçe böldükten sonra, her (3) bölümdeki en mükemmel insanları lider yaptı (egemona epestesen) (ἡγεμόνα ἐπέστησεν); sonra yine *her 3 Bölüm'ü 10'a* böldü, eşit liderlerden (isos (ἴσος) mertebesinde)[256] [241] bunu yine en maharetli saydı; (3) büyük bölüme *tribus* dedi; küçüklerine *curia* (kourias) (κουρίας), ki şimdi de aynı isimlere sahiptirler. *Grek dilinde* tribus= phyle ya da trittus (φυλή); *curia* = phratra ve lokhos (τρίττυς) (çete, savaş ordusu); *Tribus*'un tepesindeki adamlar = phylarkhoi ya da trittuarkhoi, (φράτρα) Romalılar *Tribuni* derler. [*Tribunus aynı zamanda gerçek anlamıyla eski kabile şefinin* eşdeğeri.] | *Curiae* liderleri = phratriarkhoi ve logakhoi (φρατρίαρχοι u. λοχαγοί), Romalılar *curio* (gen. curionis) diyor. *Fratriler* yine dekad'lara bölünmüştü ve bir lider her dekad'ı yönetiyordu; halk ağzında *decourio.* Ama her şey *Phyle* ve *Fratri* olarak bölündükten ve düzenlendikten sonra, toprağı *30 eşit paya böldü, her fratri'ye bir pay verdi*, kutsal mekânlar ve tapınak için yeterince toprak aldı ve *bir miktar toprağı da cemaat ihtiyaçları için bıraktı* (kai tina to koino gen katalipon) (καί τίνα τω κοινω γην καταλιπών). İnsanların ve toprağın Romulus tarafından sırf bu şekilde dağıtılması, *herkese en büyük eşitlikti.*

Curia'nın üyeleri *curiale* idi; biraderliğin başına *curio* adında bir rahip *seçiyorlardı*; her curia'nın kendi kutsal ayini vardı, ibadet yeri olarak *sacellum* ve işlerin görülmesi için *kendi toplantı yerleri*; curio'nun yanında seçilmiş yardımcı rahip *flamen curialis*'in dolaysız görevi ibadetlerin sorumluluğuydu; Roma'da *gentilis* sistemin senatodan daha özerk gücü *comitia curiata*, halk toplantısı.

Romulus'tan önce *Latin kabilelerinde –kabile şefleri* (Dionysius II, 7); hâkime ait (şehirde), *askeri* (savaş alanında) ve *dini* (kutsallıkla ilgili olan şeyleri yönetmede) görevleri olan (*Dionys. a.g.e.)* Her halükarda *makamına* seçimle geliniyordu, *muhtemelen genel bir mecliste toplanmış curiae* seçiliyordu. Roma kurulmadan önce "kabile şefi"ne muhtemelen "rex" deniliyor, benzer şekilde *Senato Kurulu* [senex –ihtiyar adam ç.n.] ve *kabile meclisi –comitia* [con-ire- birlikte gitmek ç.n.]. *3 Roma kabilesinin kaynaşmasından* sonra *–kabilenin ulusal karakteri ortadan kayboluyor.*

Bir teşkilat olarak *30 curiones bir rahipler topluluğu* içerisinde örgütleniyordu, bunlardan birinin *curio maximus* makamı vardı; *gens meclisi* tarafından seçilmişti.

Bunun yanında *kâhinler topluluğu Ogulnia yasası*[*] altında (MÖ 300) şefleri de *–magister collegii-* dâhil olmak üzere 9 üyeden oluşuyordu ve *Pontifex topluluğu*, aynı yasa altında Pontifex Maximus da dâhil olmak üzere 9 üye. *Tümü,* Romulus tarafından örgütlendiği üzere kendini şöyle adlandırıyordu: *Populus Romanus*; bir *gentilis toplumundan* başka bir şey değildi; değişim *gerekliydi* ve Romulus yönetiminde ve onunla Servius Tullius arasındaki dönemde (754-534) halk çabuk biçimde büyümeden *temel* bir değişiklik oldu.

Livius, "*vetus consilium*"un [*-ihtiyarlar meclisi*, ç.n.] karanlık ve mütevazı bir kalabalığı kendine çekmek ve sonra onların gelecek kuşakları üzerinde o yere dair bir hak iddia edebilmek için şehirlerin kurucularının trüklerini değiştirdiğini söylüyor. Romulus böylece Palatine Tepesi yakınlarında bir barınak açtı ve çevre kabile<ler>den herkesi davet etti, vs. "Eo ex *finitimis populis turba omnis sine discrimine, liber an servus esset, avida novarum rerum perfugit; idque primum ad coeptam magnitudinem roboris fuit.*" (*Liv. I, 8*)[257] [242] *Plut. Romulus böl. 20* ve *Dionys*. II, 15 da *barınak ya da korudan* bahsediyor. İtalya'nın barbar nüfusunun çok arttığını, aralarında anlaşmazlık olduğunu, kişisel güvenlik yoksunluğu olduğunu, *hane içi kölelik olduğunu* ve şiddetten korkulduğunu gösteriyor. *Sabineliler tarafından saldırı*, çalınan zevceleri yüzünden; tavizle sonuçlandı, Latinler ve Sabineliler bir toplum olarak *kaynaştı*, *her bölüğün* kendi askeri lideri vardı, *Titius Tatius* liderliğinde *Titiler (Sabineliler) – MÖ 679-640. Tullus Hostilius Latin şehri Alba*'yı aldı, *tüm nüfusu Roma'ya* getirdi; söylendiğine göre *Caelian Tepesi'ni* ele geçirdiler; *Liv. I, 30. 640-618'a göre* vatandaş sayısı artık *iki katına* çıkmıştır: *Ancus Marcius* Latin şehri *Politorium'u* aldı, halkı olduğu gibi Roma'ya taşıdı; söylenildiğine göre onlara aynı ayrıcalıklarla *Aventinus Tepesi* bahşedildi. Kısa süre sonra *Tellini ve Ficana sakinleri* boyunduruk altına alındı, Roma'ya götürüldüler ve ayrıca M. Aventinus'u mesken tuttular (Liv. I, 35). *Gentes* Roma'ya getirildi, hepsi *yerel olarak birbirinden ayrı* kaldı, *gentes*, *kabileler kalelerde ve surlu şehirlerde* toplanmaya başlar başlamaz, bunu *Barbarlığın Orta ve Üst Seviyesi'nde* her yerde yapıyordu. [*New Mexico'daki Pueblo evlerinde* her evi *tüm mesken tutanlar aynı kabileye aitti* ve *bazı durumlarda tek bir ortak konut bir kabileyi barındırıyordu. Tlascala'da 4 sülale tarafından –muhtemelen fratriler- mesken tutulmuş 4 mahalle* vs.] Bu yeni katılımların büyük bölümü ilk kez *Tarquinius Priscus yönetiminde (618-578)* birkaç yeni Etrüsk *gens*'inin asimilasyonuyla *3'üncü kabile Luceres'te* birleşmişti.

Roma'da *kabilelerin* yasal kısıtlamalar altında *büyümesi* yabancı öğelerin karışmasının tamamen dışında değil, yani *tribus* adı halkın 1/3'ü; Latin dilinde *Phyle'nin eşdeğeri bir terimi* olmuş olmalı, artık yok; Grekçe Phyle saf kalmışken,
89 Roma kabilelerindeki heterojen öğeleri gösteriyor. | Romulus'un *Senatosu daha önceki şef kurullarına benzer işlevlerle.* Niebuhr'un dediğine göre, *her gens* Senato'yu

[*] Pleblere rahip olma hakkı tanıyan yasa. (ç.n.)

temsil etmek üzere *belediye meclis üyesi olan kendi decurion'unu gönderiyordu.* Senatör makamı ömür boyuydu, *o zaman bilinen tek makam süresi* (*nasıl Anglosaxon'da çiftçilik en az bir ömür boyuysa*): *Liv. I, 8* diyor ki: "Centum creat (Romulus) senatores: sive quia is numerus satis erat; (herif o sırada Ramnes'in kabilesini oluşturan sadece 100 *gens* olduğunu unutuyor.*); sive quia soli centum erant, qui creari Patres possent.* (bu zırvalayan pragmatizme üstünlük sıfatı!) Patres certe ab honore [Pater, çünkü *gens*'in şefi], *patriciique progenies* eorum appelati."[258] [243] Cic. De rep. II, 8: "*Principes*, qui appellati sunt propter caritatem, patres."[259] [244] Evlatlarına ve şecereden ardıllarına daimi olarak bahşedilmiş olan patricilerin seçkinliği sağlam biçimde kök saldığı Roma toplumsal sisteminin merkezinde bir an önce *bir aristokrasi mertebesi* yarattı; *bu aristokratik öğe artık ilk kez gentilizm içine kök saldı. Sabinelilerin birliğinden* sonra senato Tities kabilesinden 100 kişinin eklenmesiyle 200 kişiye çıktı (*Dion. II, 47*) ve *Luceres* Patriciler zamanında 100 *gens*'e çıktığında, *Tarquinius Priscus* yoluyla bu kabilenin *gentes*'inden bir 3'üncü 100 kişi daha eklendi.

Liv. I, 35. "*Nec minus regni sui firmandi*, quam augendae re<i> publicae memor *centum in patres legit* (*Tarquin. Priscus*) qui deinde *minorum gentium* sunt appellati: *factio haud dubia regis*, cuius beneficio *in curiam* venerant."[260] [245]

Cic. de Rep. II, 20'de biraz daha farklı: "Isque (Tarquinius) ut de suo imperio legem tulit, principio *duplicavit* illum *pristinum patrum numerum* (bu ihtiyar *patres*'in 200'den 150'ye düştüğünü varsayıyor; o zaman 50 kişi Ramnes'ten ve Tities'ten (tamamlanacaktı ve 100 kişi Luceres'ten yeni ilave edilecekti); *et antiquos patres maiorum gentium appellavit* [bu *Irokualarda* da böyle, ama ilkel bir anlamı var, minores gentes [küçük gentes- ç.n.] maiores'in [büyük gentes –ç.n.] *ardılıdır*, daha sonra bunun üzerine inşa edilmiştir] quos priores sententiam rogabat; *a se adscitos, minorum.*"[261] [246]

İddianın şekli gösteriyor ki, *her senatör bir gens'in temsilcisi*; dahası her *gens*'in *kendi baş şefinin –princeps-* olması kesin olduğu için bu kişi *gens* tarafından seçilir ya da 10 *gens* tarafından *curia olarak bir kerede 10 kişi seçilir.* Bu doğası gereği *Niebuhr'un da görüşü.* Cumhuriyet'in Kuruluşu'ndan sonra (MÖ 509'dan beri) *censores* senatodaki boşlukları kendi isteklerine göre doldurdu, bu daha sonra *konsüllere* de devredildi; senatörler genelde daha yüksek mertebelerden emekli hâkimlerden *seçiliyordu.*

Tüm kamu teklifleri, halk meclisine kabul edilmesi için sunduklarında bağımsız davranabildikleri üzere *senatodan çıkıyordu.* Senatonun kamu refahı, *yabancı ilişkiler idaresi, vergilerin ve askeri güçlerin toplanması, gelirlerin ve giderlerin genel kontrolü* için genel bir koruyuculuğu vardı; dini işlerin idaresi birçok dini topluluğun sorumluluğunda olsa da, din üzerinde de en yüksek güce sahipti.

Halkın Meclisi (Barbarlık'ın Alt ve muhtemelen Orta Seviye'sinde de *bu şekliyle*

bilinmiyordu) Yüksek Seviye'de vardı, *Grek kabilelerinin agora'sında* (*Atinalıların ecclesia'sında* en yüksek şeklinde) ve benzer şekilde *Latin kabilelerinin savaşçı meclislerinde*, burada en yüce formunu Romalıların *comitia curiata'sında* koruyordu. Comitia curiata'dakiler *gentes'in yetişkin üyelerinden oluşuyordu, her curia'nın bir kolektif oyu vardı, her birinin çoğunluğu, hangi oyun olması gerektiği belirlenerek ayrı ayrı tayin ediliyordu.* (*Liv. I*, 43; *Dion. II*, 14, IV, 20, 84.) *Yönetimin üyeleri olan sadece gentes meclisiydi. Plebler ve clientes* –çoktan hatırı sayılır bir sınıf oluşturuyorlar, *dışlanmış*, çünkü *gens* ve kabile yolu hariç *Populus Romanus'la* muhtemel hiçbir bağlantıları yok. *Comitia* yasa tekliflerinin *başlangıç noktası değildi*, onlara *tabi olanları da düzeltmiyordu*; *onları kabul ya da reddediyordu*; *tüm hâkimler ve rex de dâhil olmak üzere yüksek kamu memurları senatonun aday göstermesinde comitia tarafından seçiliyordu.* Böylece comitia curiata yoluyla *Numa Pompilius* (*Cic. de Rep.* II, 11. *Liv.* I, 17), *Tullus Hostilius* (*Cic. de Rep. II*, 17) ve *Ancus Martius* (*Cic. de Rep.* II, 18; *Liv.* I, 32) seçildi. *Tarquinius Priscus'la* ilgili olarak *Livius* (I, 35) iddia ediyor ki Populus büyük çoğunluk yoluyla onu *rex* ilan etmişti. *Servius Tulllius*, makama geldi, daha sonra *comitia* tarafından *onaylandı* (*Cic. de Rep. II*, 21) – *Imperium* bu kişilere bir *meclis yasası –Lex curiata de imperio-* tarafından bahşediliyordu, makamı bahşetmenin Roma yöntemi; imperium'un bu aktarımından önce seçilmiş kişi makamına giremiyordu. *Comitia curiata*, başvuru üzerine, bir Roma vatandaşının hayatıyla ilgili *suç vakalarında nihai karar merciydi. Rex makamı halk hareketi tarafından ortadan kaldırıldı.* Meclisin kendini toplama gücü yoktu; *rex'in daveti üzerine* ya da onun yokluğunda *praefectus urbi*'nin çağrısıyla, Cumhuriyet'te konsüllerin çağrısı yoluyla, onların yokluğunda *praetor* yoluyla toplandığı söyleniyor; her halükarda
90 atanmış insan comitia'nın müzakereleri üzerine başkanlık ediyor. | *Rex* general ve rahipti, ama *sivil işlevleri yoktu.*

Krallığın kaldırılmasından sonra yerine *2 Konsül* geçti, *Irokuaların 2 savaş şefi* gibi.

Şef rahip olarak rex, şehirde diğer önemli olaylarda olduğu gibi savaş alanında da *kehanet etme* görevini alıyordu, *diğer dini ayinleri* de yönetiyordu. Krallığın kaldırılmasından sonra, onun rahiplikle ilgili işlevleri yeni kurulmuş *rex sacrorum* ya da *rex sacrifuculus* makamına aktarıldı; paralel biçimde *Atinalıların* 9 arkhon'dan biri, *arkhon basileus*'u gibi dini meselelerle ilgili genel bir denetim gücü vardı. – Romalılar bu 200 yılda (*Servius Tullius*'a kadar) *âdet ve göreneklerin yerine geçecek, kendileri tarafından uygulanan yazılı yasaların gerekli* olduğunu gördü; bunun dışında *bir şehir hâkimliği* ve *süvari mertebesi kurumunun da dâhil olduğu tam bir askeri sistem* yaratmışlardı.

Yeni hâkimler yönetiminde en önemlisi yaratıldı, şehir muhafızı *–custos urbis*, aynı zamanda *Princeps senatus*'tu. *Dionys. II*'ye göre, 12'si Romulus tarafından atanmıştı. *Decemviri'nin zamanından (451-447)* sonra bu makam praefectus urbi olarak değişti, yetkileri genişletildi ve *yeni comitia centuriata* tarafından

seçime tabi kılındı [*census ve comitia centuriata halkı mülküne göre bölmesinden sonra* Servius Tullius tarafından kuruldu... *Coriolanus'un mahkemesi*[*] tribunus'ları halk mahkemesi -yani ya avam meclisinden ibaret ya da avamın önceliği olacak şekilde örgütlenmiş meclisler olan *comitia tributa-* önünde bazı patricileri toplama hakkını ele geçirmeye yönlendirdi; bu kurum *tribuni'ye yasalardaki paylarını* verdi, bu görevlilerin avam önünde önerilerini sunmasına izin verildi.]

Cumhuriyet döneminde konsüller senatoyu topluyordu ve yokluklarında bu yetki praetor'a aitti, bunun dışında *comitia'ya da denetimi* altındaydı. Daha sonraları *Praetor makamında- Praetor urbanus* (eski *Praefectus urbi* makamının işlevlerini massetmişti.) *Adli bir hâkim,* modern hâkimin prototipi, Romalı "*Praetor*". *Romulus'un ölümünde toplum hâlâ gentilis'ti.*

Kısım II Böl. XIII. Roma Politik Toplum Kurumu

MÖ 578 ya da 576-533. Servius Tullius. Romulus'tan bu yana Roma toplumu *Populus*'u[**] oluşturan *patriciler* ve *plebler* diye ikiye ayrıldı; ikisi de *kişisel olarak özgürdü* ve her ikisi de ordu saflarına girebiliyordu; *gentilis topluma* ait olmadığından, *yönetimin* dışında kalıyorlardı. Niebuhr'a göre *pleblerin varlığı* özgür ve nüfusun çok yüksek sayıda kısmı olarak tanınıyor, *Ancus Marcius* (640-618) zamanına kadar kanıtlanabiliyor. Plebs *makamdan, comitia curiata'dan, gentes'in kutsal ayininden* (bunlarla evlilikten) dışlanıyor. Servius zamanında *plebler* neredeyse[262] [247] *Populus* kadar çok sayıdaydı; askeri hizmete tabiydiler, aile ve mülkleri vardı. *Gentilis* örgütlenmesinin niteliği onları dışlıyordu; bu yüzden plebler defolup gitmeliydi.

Pleblerin, yani örgütlü bir gens, curia, kabilenin üyesi olmayan kişiler, oluşması. Çevre kabilelerden yeni şehre göç eden maceraperestler, sonradan serbest bırakılmış savaş esirleri, Roma'ya nakledilmiş *gentes*'le karışmış bağımsız kişiler kısa sürede bu tip bir sınıf oluşturacaktı; bunun dışında her kabilenin 100 *gens*'inin doldurulduğu, *gens* parçalarının ve belirlenmiş sayı altındaki *gentes*'in dışarıda bırakıldığı oluyordu. *Luceres'in Epitheton*'undan "Minorum gentium Patres" [daha küçük *gentes*'in babaları, ç.n.] eski *gentes*'in tüm eşitliklerini tanımaya üşendikleri bariz. Belirlenmiş *gens* sayısıyla 3'üncü kabile doldurulduktan sonra, kabul edilmeye giden son yol kapanıyordu, bunun üzerine *pleb sınıfının sayısı* hızla büyüdü. *Niebuhr clientes'in pleb topluluğunun bir parçası olduğunu* reddediyor.

Dionys. II, 8 ve Plut. Vit. Romuli XIII, 16 patronus cliens ilişkisinin kurulmasını Romulus'a atfediyor[263] [248], benzer şekilde *Suetonius Tiberius*, böl. 1. (Bu üçünün dedikleri akla yatan hiçbir şey kanıtlamıyor!) [*Morgan*'ın iddiasına göre, *clientes* başından beri *pleb topluluğunun bir parçası* –yanlış, Niebuhr haklı.]

---

[*] Demokratik eğilimlere karşı tutumu yüzünden pleblerin öfkesini kazanmış olan general. Kendisine yolsuzluk davası açıldı ve Roma'dan sürüldü (ç.n.)

[**] Burada halk anlamına gelmiyor, özel bir vatandaşlık tipi. Bireyler toplamı da değil, kendi hakları olan fiziksel varlıklar toplamı. Hukuki işlemleri bireysel değil, kolektivite olarak gerçekleştiriliyor. (ç.n.)

Niebuhr ve diğerleri *tüm populus'un patrici* olduğunu varsayıyor... *Dionysius* II, 8'e göre (karş. *Plut. vit.* Romuli, XIII) *patrici sınıfının kuruluşu senatonun kuruluşundan önceye rastlıyor*, sadece cesaret, doğum (!) ve servet yoluyla mükemmel olan insanlardan oluşuyor. Ama bundan sonra birçok *gens*'te *patrici olmayan* büyük bir sınıf kalıyor.

Cic. de Rep. II, 12. "Quum ille Romuli Senatus, *qui constabat ex optimatibus*, quibus ipse rex tantum tribuisset, *ut eos patres* velet nominari, *patriciosque eorum*
91 *liberos, tentavit*, vs."[264] [249] | *Liv. I, 8.* "*Patres* certe ab honore, *patriciique progenies eorum appellati*."[265] [250]

Senatörlerin *gens*'in şeflerinden oluşması sadece seçilmiş *aile şeflerinin –ve gens'in içindeki birçok aileden sadece bir aile-* başındaki kişinin senatoda bulunduğunu gösterir, *bu keratalar Pater ve halefleri patrici ise*, ama *gens*'in bütün üyeleri değil, *tüm populus da* (pleblerin tersine), *Niebuhr*'un kastettiği gibi. Rex'lerin ve *Cumhuriyet bireylerinin yönetiminde devlet patricileri yarattı.*

Velleius Paterculus I, 8: "Hic centum homines electos appellatosque *Patres* *instar habuit consilii publici. Hanc originem nomen Patriciorum habet*."[266] [251]

Patrici gens'i ve pleb gens'i diye bir şey olamazdı [iyice dikkat et: daha sonra *gentilis* toplumu ortadan kalktıktan sonra] *belirli ailelerde bir gens patrici ya da pleb* olabiliyordu. *Fabianus gens'inin*[267] [252] tüm yetişkin üyeleri, 306 kişi, patriciydi; kökenlerini senatörlere ya da ecdadının patrici olmaya yükseldiği bir kamu hareketine dayandırabiliyorlardı. *Servius Tullius*'tan önce Romalılar *Populus* ve *Plebler* diye ikiye ayrılıyordu; daha sonraları mahut *Licinius yasalarından (MÖ 367)* sonra bütün devlet makamlarının her vatandaşa (civis) ulaşılabilir yaptığı üzere tüm özgür Romalılar *2 sınıfa* ayrıldı: *aristokrasi* ve *avamlık*. Birincisi, *senatörler* ve 3 *curules offices*'ten (*konsül, praetor, curulis aedilis*) birine sahip olan *haleflerinden* ve onların haleflerinden oluşuyordu. Avamlar, sadece tüm Roma *cives*'i (vatandaşları); *gentilis* örgütlenmesi yıkıldı ve eski ayrım kullanımda kalamadı. *Birinci dönemde Populus'a* ait olan kişiler, 2'nci dönemde patrici olmadan *aristokrasiye* dâhil oluyordu. *Claudianus gens*'inden 2 aile *Claudii* ve *Marcelli*; birincisi *patricilere* (nesillerini *Appius Claudius*'a kadar götürebiliyorlardı), *2'ncisi plebler*.

Patrici sınıfı çok sayıda; her yeni boşlukta *yeni bir senatör* seçiliyordu, ardıllarına patrici mertebesi veriliyordu; diğerleri devletin müdahalesiyle zaman zaman patrici yapılıyordu (*Liv.* IV, 4).

Populus ve *Plebler arasındaki eski ayrımda* gölgeler kaldı: "*A plebe consensu populi* consulibus negotium mandatur."[268] [253] (*Liv. IV, 51*). Romulus'un halefi olan *Numa (717-679)* halkı sınıflara bölerek (Theseus gibi), kendi sanat ve zanaatlerine uyacak biçimde yaklaşlık 8 *gentes'i ters yüz etmeyi* denedi.

Plutarkhos Numa böl. 17, "*Numa* bunun üzerine aslında birbiriyle karışamayan ve atıl *toplulukları sıkıştırma* ve bastırma yoluyla birlik haline getirmeyi düşündü,

çünkü küçük parçalar gayet güzel birleşiyordu. Bunun üzerine, toplamı her ilk büyüğü eşit biçimde daha *küçüklere bölmek* ve dahası bunun üzerine ortadan kaldırmak için *yeni değişiklikler getirmek yoluyla daha çok bölüme ayırmaya* karar verdi. Halkı ayrıca *zanaatine göre flütçü* (auleton) (αὐλητῶν), *altın kuyumcusu* (khrusokhoon) (χρυσοχόων) , *halıcı* (tektonon) (τεκτόνων), *boyacı* (bapheon) (βαφέων), *ayakkabıcı* (skutomon) (σκυτοτόμων), *tabakçı* (skutodepson) (σκυτοδεψῶν), *demirci* (khalkeon) (χαλκέων) ve çömlekçi (kerameon) (κεραμέων) olarak böldü. *Kalan zanaatleri* birbirlerine bağladı ve *hepsinden bir lonca yaptı*. Cemaatler, gösteriler ve her lonca için ödenen vergi miktarı üzerinden düzenlediği, tanrılara ibadet için düzenlenen bayramlar yoluyla şehirde şunu getirdi: *Sabineliler ile Romalılar, Tatius'un vatandaşları ile Romulus'un vatandaşları arasındaki farkı tamamen ortadan kaldırdı, öyle ki bu kopuş herkesin herkes ile bir araya gelmesi ve kaynaşması sonucunu doğurdu*." Ama bu sınıflar *gentes*'in uyguladığı güçlerle donanmamış olduğu için, tedbir başarısızlığa uğradı. [Ama Plutarkhos'un tahayyülüne göre mesele "Romulus'un vatandaşları" (Latinler) ile Tatius'un *vatandaşlarıyla* (Sabineliler) ilgiliydi; bu *gentes*'i aslında *zanaatkâr* diye damgalayacaktı! en azından şehirde.]

Servius Tullius Dönemi, MÖ 576-535. Solon'dan (*MÖ 596*) ve *Kleisthenes'ten* (*MÖ 509*) kısa süre sonra. Anayasası Solon'un anayasasını model alıyordu; Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte (MÖ 509) *pratik işlevi* oldu. *Temel değişiklikler*, *gentes*'in ortadan kalkması ve *politik toplumun* doğmasıyla birlikte: 1) bireysel servetten sonra *sınıfların ikamesi*; 2) *comitia curiata*, *gens* meclisi olan *comitia curiata* yerine yeni halk meclisi; 3) sınırlarla ve hudutlarla çevrilmiş ve her *ilçenin sakinlerinin kendi isimlerini yazdırmaları ve mülklerini kaydetmeleri gereken toprak bölgeleri* denilen *4 şehir ilçesinin yaratılması*. Servius[269] [254] *tüm halkı mülklerinin değerine göre 5 sınıfa* böldü ve buradan *birkaç gens'in en zengin adamlarını bir sınıfta yoğun biçimde toplama*
92 *etkisi. Mülk kısıtlamaları 1'inci sınıf için* | *100.000 bakır as; 2'nci sınıf için 75.000 bakır as; 3'üncü* sınıf için 50.*000 bakır as; 4'üncü* sınıf için 25.*000 bakır as; 5'inci sınıf 11.000 bakır as* (Livius, I, 43)[270] [255]. *Dionysius*, bir oy hakkına sahip bir centuria'dan* oluşan *6'ncı sınıfı da* ekliyor; *mülk sahibi olmayanlardan* ya da *5'inci sınıfa kabul için* gerekenden daha azına sahip olanlardan oluşanlar vergi ödemiyordu ve savaşta hizmet vermiyordu. (*Dionys*. IV, 20) (Dionys. ve Livius arasında diğer birkaç farklılık daha).[271] [256] *Her sınıf, sayıları* bilinçli olarak sınıftaki kişi sayısına bakılmadan comitia'daki her centuria'ya bir oy gelecek şekilde *yüz kişilik bir alt gruba bölünmüştü*. Böylece *1'inci sınıf 80 centuria* ediyordu ve *comitia curiata*'da *80 oyu* vardı; *2'nci sınıf*, 20 centuria'ydı ki *22 oyla zanaatkârlardan ikisi* eklenmişti; *3'üncü* sınıf 20 oyu olan 20 centuria'ydı; 20 centuria olan *4'üncü sınıf*, 2 centuria *kornacı* ve *trompetçi* ile birlikte 22 oy; *5'inci sınıf* 30 oyla 30 centuria ediyordu. Bunun dışında *18 centuria* ve bir o kadar oyla şövalyeler vardı. Böylece *yönetim*,

[*] Roma'da lejyonda yüz kişilik bölük, aynı zamanda 100 kişilik halk topluluğu (ç.n.)

halk meclisi *comitia centuriata* yoluyla etkili olabildiğince, -*1'inci sınıfın ve atlıların elinde*, birlikte *98 oyları* var, bütünün çoğunluğu. *Her sınıfın centuria'sı* asker olarak şehri savunma görevi olan 55 yaş üstü *seniores* ve dışarısı için askeri girişimlerle görevli, *17 ile 54 yaş arasında* (17 ve 54 dâhil) *iuniores* olarak bölünmüştü (Dionys, IV, 16). Her centuria, comitia centuriata'da toplandığında *oyunu ayrı ayrı verme konusunda* uzlaştı; *herhangi kamu meselesi için oylama yaparken*, birinci olarak *equites*, sonra *1'inci sınıf çağrılıyordu*. Oylarında uzlaşırlarsa, sonra *meseleye karar verilir* ve *kalan centuria oylamaya çağrılmaz*, anlaşamazlarsa *2'nci sınıf* çağrılır ve böyle devam eder. *Comitia curiata'nın hakları*, biraz genişletilmiş biçimde, *comit. c<ent>uriata'ya* aktartılır; *senatonun aday göstermesiyle tüm görevliler ve hâkimler seçiliyordu*; *teklif edilmiş yasalar senato sayesinde çıkartılır ya da reddedilirdi*; *onun* isteği üzerine, onların hoşuna giderse, *varolan yasalar feshedilirdi*; *onun tavsiyesi üzerine savaş ilan edilirdi*, ama *senato* barışa görevlilere başvurmadan *karar verirdi*. *Hayatı ilgilendiren bütün vakalarda comitia curiata'ya başvuru*; *finans üzerinde kontrolleri yok* (comit. centur.) –*devleti sayılar değil, mülk kontrol ediyordu*. *Comitia'nın toplantıları yüksek dereceli memur ve görevlileri seçmek için yıllık olarak Campus Martius'ta** yapılıyordu, diğer zamanlarda da gerekli ise. Halk, *ordu (exercitus) olarak örgütlenmiş görevlilerin yönetiminde centuria ve sınıflar tarafından* toplanır; centuria ve sınıflar *sivil ve askeri örgütlenme* için tasarlanmış. Servius Tullius yönetiminde ilk askere alma sınavında Campus Martius'ta *80.000 kişi silahlı*, kendi centuria'sındaki her adam, kendi sınıfındaki her centuria, her sınıf ayrı ayrı. (*Liv. I*, 44; *Dionys*. 84.700 sayıyor, IV, 22.)

Bir centuria'nın her üyesi artık civis Romanus [Roma vatandaşı-ç.n.]; bu esas sonuç.

Cicero, De Rep. II, 22'ye göre Servius Tullius *equites*'i [süvariler-ç.n.] halkın avam kitlesinden seçiyordu (en zenginler yetiyordu) ve kalanı 5 sınıfa bölüyordu.

Mülk sınıfları nüfus kitlesini dışlayan sıkı teşkilatlar haline gelen gentes'i kırmak için faydalı bir alt amaca hizmet ediyordu. 5 sınıf, oylama biçimlerindeki uyarlamalarla, Cumhuriyet'in sonuna kadar varlığını sürdürdü. *Servius Tullius da comitia tributa'yı*, *her yerel kabilenin* ya da ilçenin başlıca görevleri *vergi tahakkuku ve vergi toplamak* ve *her bölüğün birliğini* teçhiz etmekle ilgili olan ayrı meclisi, kurumsallaştırmış olmalı. Bu daha sonra *halkın tribuni'sini* seçecekti.

*Servius'un ilk yaptıklarından biri- census***. "*Censum enim instituit, rem saluberrimam* tanto futuro imperio; exquo *belli pacisque munia non viritim... sed pro habitu pecuniariam fierent*." (*Liv. I*, 42)[272] [257] Her kişinin kendini ikamet ettiği yerin *ilçesinde*, mülkünün ne kadar olduğunu belirten bir beyannameyle bizzat kaydettirmesi gerekiyordu, bu censor'un*** karşısında gerçekleşiyordu; listeler

[*]Tiber Nehri ve Quirinal Tepesi'nin çevrelediği, ordunun askeri egzersizlerini yapmak için toplandığı tepe. (ç.n.)

[**] 1)Romalı vatandaşların servet ve mülk sayımı; 2) bu mülk ve servete verilen isim. (ç.n.)

[***] Census'tan sorumlu yüksek görevli. (ç.n.)

tamamlandığında üstünde sınıfların inşa edildiği temeli sağlıyordu. 4 şehir ilçesinin yaratılması eşzamanlı. Sınırlar tarafından çevrelenmiş ve kendi ismiyle; *bu tip bir Roma ilçesi*, vatandaşların ve onların mülklerinin, yerel bir örgütlenmenin, bir tribunus'un ve bir meclisle birlikte diğer seçilen görevlinin bir siciliyle coğrafi bir alandı –ama tam bir özyönetimi, seçimle gelen hâkimleri, adliyesi ve rahip
93 örgütüyle *aynı zamanda politik bir teşkilat olan Attika deme'si gibi* değil. | *Bu Roma ilçesi* daha önceki Atina *naukrari'sinin* daha yeni bir kopyasıydı ki muhtemelen onu model almıştı. *Dionys. IV, 14*, Servius Tullius'un *7 tepeyi bir surla* kapattıktan sonra şehri dört bölgeye böldüğünü söylüyor, 1) *Palatina, 2) Suburra, 3) Collina, 4) Esquillina* (daha önce şehrin 3 bölgesi vardı); artık bunlara (bu bölümlere) phylas tas genikas (φυλάς τάς γενικάς) yerine phylas tas topikas'a (Αφυλάς τάς τοπικάς) göre sahiptiler;[273] [258] *her kabileye phylarkhoi ve komarkhoi* olarak içinde her birinin oturduğu eve dikkat etmesi için yönlendirdiği kumandanlar yerleştirdi. *Mommsen'e* göre, bu dört asker toplama bölgesinin her biri *4. kısmı sadece kuvvetin bütünü olarak değil, askeri alt bölümü olarak da kapsıyordu* ve *her centuria metoikoi ve vatandaşları* tek halk *olarak bağlamak üzere* askeri ruhun etkisi yoluyla, *gentilis ve yerel özlerin ayrımlarını bir ortaklık içerisinde karıştırmak için her bölgeden askere yazılmışlardan eşit sayıda sayıyordu.*[274] [259]

Benzer şekilde etraf Roma yönetiminde *tribus rusticae'da örgütlendi*, bazılarına göre 26, diğerlerine göre 31, bir durumda 4 şehir tribus'u ile 30, bir diğerinde 35. *Bu ilçeler devlet yönetimine katılma anlamında yönetimin ayrışmaz bir parçası olmadı.*

Roma'nın iyice baskın çıkan belediyesi Devlet'in merkezini oluşturdu.

Yeni politik sistemin sunulmasından sonra *comitia curiata'yı* hâlâ korumuşlardı, (bazı rahip<ler>in işe başladığı dini curia boku dışında -) o da[275] [260] *tüm yüksek dereceli hâkimlere imperium'u bahşederek*, zamanla sadece biçimsel olarak kaldı. -*1. Pünik Savaşı'ndan sonra* tüm anlamını yitirdiler ve kısa süre içerisinde unutulmaya terk edildiler; benzer şekilde *curiae –her ikisi de tamamen ortadan kaldırılmaktan ziyade yerlerini başka kurumlar aldı. Gentes bir soykütüğü ve şecere* olarak uzun zaman imparatorluğun içinde kaldı.

Medeniyetin görece kısa dönemi sırasında toplumu büyük ölçüde kontrol eden *mülkiyet öğesi*, insanlığa *despotluk, emperyalizm, monarşi, ayrıcalıklı sınıflar* ve son *olarak temsili demokrasi verdi.*

II. Kısım Böl. XIV. Neslin Kadın Şeceresinden Erkek Şeceresine Geçmesi

1) Kadın nesli: Cedde ve evlatları (oğullar ve kızlar); kızlarının evlatları ve *kadınlar yoluyla kadın ardıllar*, daimi olarak. (*Oğullarının ve erkek ardıllarının evlatları*, erkekler yoluyla gelenler dışarıda bırakılıyordu.) Bu arkaik *gens*'i oluşturuyor.

2) Erkek şeceresinde nesil: gens varsayılan bir cetten ve onun evlatlarından oluşur, *oğullarının evlatları ve onun erkek ardıllarıyla birlikte*, daimi olarak erkekler yoluyla.

(1)den (2)ye değişiklik yoluyla gens'in mevcut üyeleri diğer *gens*'in de üyesi kalır, sadece gelecekte babaları *gens*'e ait olan *bütün evlatların sadece onun içinde kalması* ve *gentilis ismini taşıması gerekiyordu*, bu sırada kadın üyelerin evlatlarının da dışarıda bırakılması gerekiyordu. Bu, mevcut *gentiles*'in akrabalığını ya da ilişkilerini koparmayacak ya da değiştirmeyecekti; fakat bundan sonra, *dışlanmadan önce* ve daha önce kendinde saklamış olduklarını dışlamadan[276] [261] önce *evlatları gens'te saklayacaktı*.

Buraya kadar kadın şeceresinde nesil: 1) *Gens'te evlilik yasak*; bu yüzden *varsayılan babanın gens'inden değil de başka bir gens'ten gelen evlatlar* 2) *Gens'te mülk ve şefin makamı irsîdir. yani evlatları mülk veraseti ya da* öyle bilinen *babanın makamına geçme konusunda dışarıda bırakır. –Koşul değişikliği* bu şekilde, yani bu *dışlamaların "haksız"* olduğu görülür görülmez, gerçekleşir gerçekleşmez, -nesil değişikliği *etkilendi*. [*sürülerde ve davarlarda özel mülk* ve tarla sürme *evlerin ve toprakların ayrı ayrı mülkiyetine* yol açtıktan sonra] *Yığınlar halinde biriken mülk ve üstlenilen* daimi biçimleri ve bireysel mülkiyet tarafından elde bulundurulan artmış bir oranla *kadın şeceresindeki nesil* [veraset yüzünden] devireceğinden emin. *Erkek şeceresinde nesle doğru değişiklik gens'teki veraseti önceki gibi bırakacaktı*, ama *evlatları babalarının gens'ine ve baba soyundan gelen akrabalığın başına yerleştirecekti*.

Nesil *erkek şeceresine geçtiğinde* muhtemelen *gentes için kullanılan hayvan isimleri* bir kenara bırakılıyor, onun yerine kişi isimleri geçiyor. Bu şekilde yerine geçtikten sonra, *aynı adı taşıyan cet, değişimi başlatan kişi oluyor*.

Daha ünlü olan Grek *gentes*'i isimlerin değişikliğini gerçekleştirdi; *gentiles babalarının annesinin ismini korudular ve babanın doğumunu annenin belirli bir tanrıyla birleşmesine atfettiler. Attika Eumolpidae'ının gens'e isim veren ceddi Eumolpus*
94 böylece *Neptune* ve *Chione'nin farzedilen oğlu* oldu. | *MÖ 440 yılında Herodotos*: "*Lykialılar* esasen Girit'ten çıktı ve Sarpedon liderliğinde Lykia'ya göç etti"; "Görenekleri kısmen *Giritli* kısmen *Karyalı*." "*Lykialıların* dünyadaki diğer uluslardan ayrıldıkları özel bir alışkanlıkları var. Bir Lykialıya *kim olduğunu* sorun, *kadın şeceresindeki anneden vs. gelen* özel adıyla cevap verecektir. Dahası *kadın* cinsiyetinde özgür bir kişi köle olan *bir adamla* evlendiğinde, çocukları özgür vatandaşlar oluyordu; *ama özgür bir adam yabancı uyruklu bir kadınla* evlendiğinde ya da *nikâhsız eşle birlikte* yaşadığında Devlet'te birinci sınıf vatandaş olsa bile, *evlatları tüm vatandaşlık haklarını kaybediyor*."[277] [262]

Şimdi karş.: Bir *Seneka-Irokua yabancı* bir kadın ile evlendiğinde, evlatları da *yabancı* oluyor; ama bir *Seneka-Irokua* kadını bir yabancıyla ya da *Onondaga*'yla *evlendiğinde evlatları Seneka kabilesi ve annesinin gens'i ve fratrisi üzerinden Irokualı* oluyor. *Kadın tâbiiyetini ve gens'ini*, babaları kim olursa olsun, *evlatlarına geçiriyor*.

Herodotos'un pasajının gösterdiği üzere, *Lykialıların gentes* olarak örgütlendiği (arkaik formunda), bu yüzden *neslin kadın şeceresinden* geldiği sonucu çıkıyor.

Girit (Kandia) *aborijinleri Pelasg, Sami ve Helen kabileleriydi* ve *konum olarak ayrı yaşıyorlardı.* Sarpedon'un erkek kardeşi olan Minos Girit'te Pelasgların başı sayılıyordu; *Lykialılar* Herodotos'un zamanında ilerlemek için *Asya Grekleri altında* tamamen Helenleşmişti, dikkat çekici. *Ecdadının* Girit adasında Lykia'ya efsanevi dönemde göçlerinden önce *izole olmuş olması* bu geç dönemde *kadın şeceresinde kalma* durumunu açıklayabilir.

Anıtlarından gördüğümüz üzere *Etrüskler* [*Cramer. Description of Ancient Italy*'ye göre (bunu bizzat *Lanzi* alıntılıyor)] "*kadınlarının* kendi şenlik ve şölenlerine gelmelerine izin veriyordu; *ebeveynliklerini ve ailelerini* istisnasız *babaya değil, anneye göre tanımlıyorlar.* Herodotos *Küçük Asya'nın Lykialılar ve Kaunyalıları ile ilgili bu 2 göreneğe* dikkat çekiyor."

Kadın şeceresindeki Lykialı, Etrüsk ve Girit nesli üzerine yorum yapan *Curtius* (*Griech. Geschichte*) şöyle diyor: bu, tek eşliliğin *baba tarafından* gelen nesli güvence altına almada henüz yeterli derecede yerleşmediği *toplumun ilkel koşullarında* kök salıyor. Bu görenek, *Lykia topraklarının* da ötesinde yayılıyor; bugün *Hindistan'da* hâlâ var; *eski Mısırlılarda* vardı; *Sanchoniathon*'da (s. 16, Orell) bahsediliyor; vatanlarına ülke yerine anavatan* diyen *Etrüsk ve Giritlilerde* [kişi hâlâ ülke dese de anadil diyor; dil hâlâ anneye ait.] Herodotos'un konumu sadece hepsinin kadın şeceresindeki neslinin göreneklerinin Greklerle ilişkili olduğu ve en uzun Lykialılarda korunduğunu kanıtlıyor... Hayat daha düzenli bir şey haline gelince, *ortadan kalktı ve evlatları babalarına göre isimlendirmek* Yunanistan'da daha yaygın hale geldi. *Karş. Bachofen Mutterrecht, Stuttgart 1861.*

Bachofen (Mutterrecht) Lykialılar, Giritliler, Atinalılar, Lemnoslular, Mısırlılar, Orkhomenoslular, Lokrialılar, Lesboslular ve *Doğu Asya uluslarında analık hukuku* ve *kadın egemenliği* ile ilgili kanıt topladı ve tartıştı. Ama bu *gens'i arkaik formunda* varsayar; bunlar *annelerin gens'ine* hanede egemenlik verecekti. Aile –muhtemelen çoktan *syndyasmi<a>n biçiminde- daha önceki koşulun evlilik sisteminin kalıntılarıyla* sarılmıştı. *Bu tip aile* –evlatlarıyla evli bir çift- *ortak bir hanede* akraba ailelerle, *birkaç anne ve aynı gens'ten evlat, diğer gens'lerden bu çocukların bilindiği kadarıyla babaları.*

Ortak topraklar ve ortak tarla sürme ortak konutlarda yaşamaya ve yaşayan komünizme yol açtı; *kadın egemenliğinin* kökeni olduğu varsayıldı –*kadın şeceresinde nesil* üretiliyor. *Kadınlar büyük hanelere iyice yerleşmiş, ihtiyaçlarını sayıca kendi gens'lerinden gelen ve dükkânları çekip çeviren insanların büyük ölçüde baskın olduğu ortak dükkânlardan temin ediyorlar... Nesil tek eşli aileyle birlikte erkek şeceresine geçtiğinde ortak konut ortadan kalkıyor*, saf bir *gentilis* toplumunun ortasında zevceyi ve anneyi *tek bir eve* yerleştiriyor ve *onu gentilis akrabasından ayırıyordu.*

[*] Burada ülkenin karşılığı aslında fatherland-çeviri biraz zorlanırsa babavatan. Gens'in erkek nesline geçmesi sonucu vatanın babanın erkine geçtiğini, babanın söz hakkı altına girdiğini göstermek için kullanılmış. (ç.n.)

Bachofen, *Giritlilerin Lyktos şehri* ile ilgili şunları söylüyor: bu şehir *Lakedaimon kolonisi* olarak görülüyordu ve *Atinalılarla da ilişkiliydi*; her iki durumda da *annenin tarafındaydı*, çünkü *sadece anneler* Spartalıydı. *Ebeveynlik. Atinalı akrabalığı Brauron dağından Pelasglı Thyrrhenialıları cezbetmiş olması gereken Atinalı kadınlara* kadar gidiyor.- *Erkek şeceresi ile nesil*, Morgan'ın tam isabet dikkat çektiği üzere, *kadın sülalesi dikkat edilmediği için kalmıştı*; ama kadın şeceresiyle birlikte *koloniciler*
95 *kendi soykütüklerini* | *sadece kadınlar üzerinden verdi*.

Greklerde tek eşlilik muhtemelen *Barbarlığın Üst Seviyesi'nden önce* yok. Bachofen'ın gerçek bir Alman âlimi olarak ve ne kadar da pragmatistçe meseleyi ele aldığı üzere, şu aşağıdaki pasajda:

Kekrops zamanından önce evlatların *sadece bir annesi vardı ve babası yoktu*; *tek şecereye sahiptiler*. Kadın hiçbir adama bir tek ona bağlanacak şekilde bağlı olmadığından sadece *gayrımeşru* (!) evlatlar dünyaya getiriyordu. *Kekrops* (!) işlerin bu gidişatına bir son verdi (!); *cinsiyetlerin kanunsuz birlikteliğine karşı evliliğin tek olma koşulunu getirdi*, evlatlara bir *baba* (!) ve bir *anne* (!) verdi, onları *tek taraflı-çift taraflı* yaptı." (onları neslin erkek şeceresinde *tek taraflı* yapmış!)

Polybius XII. Bölüm II: "*Lokrialılar* [İtalya'daki Lokrialıların 100 ailesi] bizzat kendi geleneklerinin Timaios'takinden ziyade Aristoteles'in kaydına uyduğu konusunda emin olmamı sağladı. Bunun için şu kanıtları sunuyorlar... *Ecdadın* bütün asilleri onlarda erkekler değil *kadınlar tarafından* yönetiliyordu. Kökenlerini 100 aileden alanlar sadece *asildi*; bu *aileler* Lokrialılarda göçlerinden evvel asildi ve aslında aralarından *kura tarafından alınmış 100 bakireden olanlardı* ve kâhinin emrettiği üzere Troya'ya gönderilenlerdi."

Burada muhtemelen bahsedilen *mertebe* (asil) *gens*'in şefinin makamı ile ilintiliydi, *gens içindeki özel aile asilleştiriliyordu*, üyelerinden birine bahşettikleri; *bu kadın şeceresindeki neslin hem kişiler hem makamla ilgili* olduğunu gösterir; *gens'teki şef makamı irsiyetle* geçiyordu ve *arkaik zamanlarda erkek üyelerin yönetiminde seçimleydi*; *kadın şeceresindeki nesille*[278] [263] *birlikte erkek kardeşten erkek kardeşe ve amcadan yeğene (kız kardeşin oğlu)* [279] [264] geçiyor. Ama *makam*[280] [265] hep kadınlar yoluyla geçiyordu, kişinin seçilebilirliği annesinin *gens*'ine bağlıydı, *anne gens'le* ve yeri doldurulması gereken merhum şefle *bağlantısını sağlıyordu. Makam ve mertebe kadınlar yoluyla* işlediği düzende, *açıklama için kadın şeceresinde nesil gerekiyor.*

Greklerin geleneksel döneminde: Salmoneus ve Kretheus öz kardeşlerdi, *Aiolos'un oğulları*. Birincisi kızı *Tyro'yu amcasıyla* evlendirdi. *Erkek şeceresinde nesille birlikte Kretheus ve Tyro* aynı *gens*'ten olduklarından evlenemeyeceklerdi; *kadın şeceresinde nesille* Tyro babasının değil, *annesinin gens'inden* geliyordu. Salmoneus da Kretheus'un *gens*'inden *farklı bir gens'tendi*; evlilik de gentilis âdeti içerisinde gerçekleşti. *Kişilerin mitik karakteri* önemsiz, *efsane* doğru olarak *gentilis âdetlerine uygulanıyor*; Yüksek Antikite'de (Grek) *neslin kadın şeceresinde* olduğunu da kanıtlıyor.

Solon zamanından sonra bir erkek kardeş farklı annelerden doğmuşlarsa kız kardeşiyle evlenebiliyordu, *ama farklı babalar ve aynı anneden değil.* Nesil kadın şeceresinden olsaydı, *farklı gentes'ten* olacaklardı; ama aynı *gens*'ten erkek şeceresinde –ve bu o zamanlar hemen hemen vardı- evlilikleri bu yüzden yasak. [*bu aynı zamanda eski âdetin, erkek şeceresinde nesil değişimine rağmen hayatta kalması.*] *Kimon* aynı babadan ama farklı annelerden üvey kız kardeşi *Elpinike* ile evlendi. Demosthenes'in *Eubulides*'inde *Euxithius* şöyle diyor: "adelphen gar o pappos (*büyük baba*) oumos egemen oukh omometrian (*aynı anneden olmayan*) (ἀδελφὴν γάρ ὁ πάππος (*büyük baba*) οὑμὸς ἔγημεν οὐχ ὁμομητρίαν)[281] [266] Karş. a.g.e *Eubulides 24.*

Kadın şeceresinde nesil soykütüğünü ayrıştırmak için gens'i baştan varsayar, Latin, Grek ve diğer Greko-İtalyan gentes'inin antik yasasıydı [bunu arkaik form olarak keşfettikten sonra, bunun için daha fazla tarihsel kanıta gerek yok.]

Solon'un zamanında nüfusa kaydedilmiş Atinalıların varsayılan sayısı = 60.000 ve onları *360 Attika gentes'i* altında eşit olarak bölmek *gens başına 160 kişilik bir ortalama* verirdi. *Gens* akrabalardan oluşan, *ortak dini ayinler, ortak mezarlıklar ve genelinde ortak topraklarla büyük bir aileydi* (*soy ailesi* deyin). İç evlilik yasaktı. *Neslin erkek şeceresine geçmesiyle, tek eşliliğin yükselişi, evlatlarda dışlayıcı verâset ve kadın vârislerin* belirmesiyle yakın kan akrabalığının belli dereceleri için getirilen yasaklama hariç *gens*'ten bağımsız serbest evlilik için yol yavaş yavaş hazırlanıyordu. *Evlilikler grupta* başladı, içlerinde *–evlâtlar* hariç- *ortak zevç ile zevce olan tüm erkek ve kadınlar,* ama *zevçler ve zevceler farklı gentes'tendi;* (resmi) *zorunlu*
96 *olarak birlikte yaşamayla tek tek çiftler arasında evlilikle* son buldu.[282] [267] |

Turan akrabalık sistemi (Asya, Afrika, Avustralya) [*Amerika'daki Ganowanian sistemine* karşılık olarak] aynı gelişim döneminde *Grek ve Latin kabilelerinde* de hüküm sürmüş olmalı. *Bunun bir özelliği: erkek kardeşlerin evlatları bizzat erkek ve kız kardeştir,* bu yüzden onlarla evlenilemez; *kız kardeşlerin evlatları* aynı ilişki içerisinde, *aynı yasak.* [*Bachofen* bu punaluan evliliğini *kanunsuz* bulurken, o dönemden bir adam *bugünkü* baba tarafından olsun anne tarafından olsun yakın ya da uzak kuzenler arasındaki çoğu evliliği ensest bulurdu, yani kandaş olan kardeşler *arasındaki evlilik*[*] sayılırdı.] Bu *Danaidler* efsanesini açıklıyor (*Aiskhylos*'un "*Yakarıcılar*"ını dayandırdığı).

Danaos ve *Aigyptos erkek kardeşti* ve Argoslu *Io*'nun ardıllarıydı. *Danaos'un* farklı zevcelerden *50 kızı ve Aigyptos'un 50 oğlu vardı,* Aigyptos evlilik için Danaos'a başvurdu; *Turan sistemine göre bu evlatlar erkek ve kızkardeşti,* bu yüzden de evlilik yapamazlardı. O zamanlar *erkek şeceresinde nesilde* olduklarından aynı *gens*'e dâhildiler, bir başka evlilik engeli. *Danaos'un 50 kızı* –Danaidler- *Mısır'dan Argos'a kaçtı,* kanunsuz ve ensest nikâhtan kurtulmak için. Bu olay Prometheus tarafından Io'ya anlatıldı (*Aiskhylos* <Prometheus> *853*).

[*] Sisteme göre kuzenler de kardeş sayıldığı için. (ç.n.)

Aiskhylos'un Yakarıcı'larında Danaidler *Argoslu akrabalarına* (Argos'ta) Mısır'dan kovulmadıklarını:

Dian de lipousai khthona synkhorton Syria pheugomen, outin eph' aimati demelasian psepho poleos gnosthenai all' autogenei phyksanoria gamon Aigyptou paidon asebe onotazomenai <paranoian>" (Aiskhylos, Supp. v. 5 vd.) ("Δίαν δὲ λιπουσαι χ-9-όνα σύγχορτον Συρία φεύγομεν, οὔτιν' ἐφ' αἵματι δημηλασίαν ψήφω πόλεως γνωσθ-εῖσαι ἀλλ' αὐτογενεῖ φυξανορία γάμον Αἰγύπτου παίδων ἀσεβῆ ὀνοταζόμεναι <παράνοιαν>")

Sugkhorton [σύγχορτον] = *conterminam* [bitişik, sınırdaş-ç.n.] çünkü khortos (χόρτος) [hortus, cursus -1) bahçe, 2) seyir rotası ç.n.] aynı zamanda = terminus [sınır çizgisi- ç.n.] demek. khortos aules, o tes aules oros, (χόρτος αὐλῆς, ὁ της αὐλῆς ὅρος)*avlunun sınırı*. Aynı şekilde *Eurip. Andromakhos* v. 17: "sygkhorta vaio pedia," ("σύγχορτα ναίω πεδία") *komşu tarlalarda (ovalarda)* oturuyorum.

Ellerine kan bulaştığı için (cinayet) halk sürgünü kararı yoluyla değil, *erkek korkusundan, kandaş akraba Aigyptos oğulları ile uğursuz evlilikten tiksinerek.*

Yer *gramer açısından* bozuk gibi görünüyor. Bkz. *Schütz, "Aiskhylos" cilt 2*, s. 378.

Ancak Hiketid'ler vakasını duyduklarında, *Argoslar kurulda onlara koruma sağlamaya* karar verdi, bu da bu tip evliliklere getirilen yasağın hâlâ varolduğuna ve itirazlarının geçerli bulunduğuna işaret eder. Atina'da bu trajedi oynandığı zamanlarda *Atina yasası kadın vârisler ve yetimler söz konusu olduğunda*, bu kural bu tip istisnai vakalarla sınırlı gibi görünse de, *erkek kardeşlerin evlatları arasında evliliğe izin veriyordu ve bizzat bu evlilikleri gerçekleştiriyordu.*

Kısım II Böl. XV. İnsan Ailesinin diğer klanlarında gentes

Aryan ailesinin Kelt kolunda (Hindistan'daki kolları hariç) gentilis örgütlenmeyi başka bir kola oranla daha uzun süre muhafaza etti; -İskoçya Dağlıklarında İskoç Klanı- *kabile kavgaları ve kan davaları, gentes tarafından yerleşikleşme, toprakların ortak kullanımı, klandakilerin şefine* ve *klan üyeleri olarak birbirine sadakati. –Kelt septi [Keltçe: villein –Fransız arazilerinde cemaatler.* Diğer yandan: *Arnavutluk'un Phis ya da Phrara'sı, Dalmaçya ve Hırvatistan'da aile cemaatleri. Sanskritçe "Ganas"* ("*gentes*").

Cermenler. Romalılar onları ilk kez tanıdığında, *Barbarlığın Üst Seviyesindeydiler*, Romalılar ve Greklerin ilk kez bilinmeye başladıkları döneme göre yönetime dair fikirler açısından onlardan pek gelişmiş değillerdi.

Tacitus. De Moribus Germanorum, böl. 2. "Celebrant carminibus antiquis, (quod unum apud illos memoriae et annalium genus est), Tuistonem deum, terra editum, et

filium Mannum originem gentes conditoresque. *Manno tris filios* adsignant, e quorum nominibus *proximi Oceano –Ingaevones, medii- Herminones, ceteri –Istaevones* vocentur. Quidam, ut in licentia vetustatis, pluris deo ortos *plurisque "gentis" (kabile) appellationes, Marsos Gambrivios Suebos Vandalios* adfirmant, <eaque vera et antiqua nomina>. Ceterum *Germaniae vocabulum recens et nuper additum*; quoniam qui primi Rhenum transgressi *Gallos expulerint* ac nunc *Tungri*, tunc *Germani (Wehrmann*, savaşçılar) vocati sint; ita *"nationis" nomen, non gentis evaluisse* paulatim, ut omnes primum a victore ob metum, mox <etiam> a se ipsis invento nomine Germani vocarentur."[283] [268] | (*natio* burada = kabileler konfederasyonu olmalı; her *kabile* = *gens*, daha çok *gentes*'e bölünmüş. "<*Suevi*> maiorem <enim> Germaniae partem obtinent, *propriis ad huc nationibus nominibusque discreti.*" (*Tacit. Germ. Böl.* 38);[284] [269] *burada uluslar birbiriyle yakın farklı akraba kabileler ya da kabile* (mesela Seneka-Irokua vs), her halükarda[285] [270] *gentes* değil.)

Lipsius şöyle yorumluyor: Die, qui transgressi primitus Rhenum sint,[286] [271] artık *Tungri*, o zamanlar *Germani* denilen halktılar. Bu ("*Germani*" ismi) zaman geçtikçe *herkese* geçen tek *bir ulusun* özel ismi. Tam tersini iddia ediyor: "ita *nationis nomen*, non *gentis* evaluisse paulatim": isim zaman içerisinde *tek gens'in ismi olarak* değil (burada genişletilmiş *gens* için = kabile) *nationis nomen* [ulusun ismi-ç.n.] olarak, burada *natio* biraradaki tüm kabileler, tüm Alman halkı.

Tek tarihsel kayıtları *eski şarkılar* ("memoriae") ve *annaller*, İspanyolların bulduğuna göre Yerli Amerikalı köylülerde de bu böyleydi. *Eginhartus*, "*Vita Caroli Magni*": Barbara et antiquissima carmina quibus vetum regum actionis et bela canebantur, scripsit, memoriaeque mandavit."[287] [272]

Iornandes "de Gothis"<quemadmodum et> in priscis eorum carminibus poene storicu ritu <in commune re> colitur vs.[288] [273]

Tacit. Lib. II. Annal. De Arminio: "Caniturque adhuc barbaras apud gentes."[289] [274]

Iulianos "Antiokhiko" da bu şarkıya agria mele (ἄγρια μέλη) (agrestia carmina, -kır şarkısı ç.n.) paraplesia tais klaggais ton trakhu boonton ornithon(παραπλήσια ταῖς κλάγγαις των τραχὺ βοώντων ορνίθων) (similia clangoribus avium aspere clamantium)[290] [275] der.

Tacitus *a.g.e.* (*German.*) böl. 3, sonra *savaş şarkılarından* bahsediyor: "Sunt illis *haec quoque carmine, quorum relatu*, (*söylenmeleri* yoluyla; haykırırcasına) <quem barditum vocant> accedunt animos.[291] [276] *barditus baritus için*, eski Almancada *bar, baren*, sesi yükseltmek. Tacitus *savaş çığlığıyla savaş şarkısını* karıştırıyor.

Tac. Germ. Böl. 5 tasviri: "*Terra*... aut *silvis horrida, aut paludibus foeda*... *satis ferax* (tahılda verimli), *frugiferarum arborum impatiens: pecorum fecunda* [abondant en bétail, -sürü hayvanı açısından bol, ç.n.] sed plerumque *improcera* (yüksek değil, küçük): ne *armentis* (öküz) quiden suus honor (*boynuz*) aut gloria

frontis; *numero gaudent* (sürünün sayısı) *eaque solae et gratissime opes sunt* (sind ihr einziger Reichtum, den sie am meisten schätzen- en çok değer verdikleri tek servetleridir)... *possessione et usu* (değerli metaller) haud perinde afficiuntur. (*Haud perinde*, Romalılara eşit değil, o kadar fazla da değil) Est videre apud illos *argentea vasa*, legatis et princibus eorum muneri data, non in alia vilitate quam quae *humo* (toprak, kil, balçık) finguntur, quamquam *proximi* (*Roma sınırlarında oturan*) *ab usum commerciorum aurum et argentum in pretio habent, formasque quasdam nostiae pecuniae agnoscunt atque eligunt: interiores simplicius et antiquius permutatione mercium utuntur*. Pecuniam probant veterem *et diu notam*, *Serratos* (*serra*'dan geliyor, testere, sınıra bu şekilde eklemlenmişlerdi) *Bigatosque* (*biga*'dan, empreinte d'un char attelé de deux chevaux- iki ata koşulmuş bir arabanın izi) vardı.) *Argentum* quoque magis quam aurum sequuntur, nulla affectione animi, sed quia *numerus argentorum* (argentei numi, gümüş sikke) *facilior usui est promiscua ac vilia mercantibus*."[292] [277]

Tac. Germ. Böl. 7. "*Reges* (kabilelerin şefleri) *ex nobilitate* (yani *gens*'ten, yani bir *gens*'in daha seçkin bir ailesinden ve daha seçkin bir *gens*'in), *duces* (şef *savaşçılar*) *ex virtute* sumunt (*Irokualarda* olduğu gibi). Nec regibus infinita ac libera potestas; et *duces exemplo potius quam imperio*... admiratione praesunt."[293] [278]

Böl. XI. "De minoribus rebus principe consultant; *de maioribus omnes* vs." (*bkz. kalanı*)[294] [279]

Böl. XII. "Licet *apud concilium accusare quoque* et discrimen capitis intendere... *Eliguntur in isdem conciliis et princeps, qui iura per pagos* (bölge) *vicusque* (bourgades) reddunt; *centeni singulis explebe comites concilium simul et auctoritas* adsunt.[295] [280]

Böl. XX. "*Sororum filius idem apud avunculum* (amca) qui *apud patrem* honor. *Quidam sanctiorem aritoremque hunc nexum sanguinis tenent arbitrantur et in accipiendis obsidibus magis exigunt, tamquam* (oğullarının yeğenlerini tercih ediyor) et *animam firmius et domum latius teneant. Heredes tamen successorque sui cuique, et nullum testamentum*. Si liberi sunt, proximus gradus in possessione fratres, patrui, avunculi."[296] [281] |

Caesar, de bello gallic. VI, böl. 22.

"*Agriculturae non student, maiorque pars eorum victus in lacte, caseo, carne consistit.* Neque quisquam *agri modum certum aut finis habet proprios*: sed *magistratus* ac *principes* in annos singulos *gentibus cognantionibusque hominum, qui* cum *una coierunt*, quantum et quo loco visum est *agri attribuunt atque anno post alio transire cogunt*. Eius rei multas adferunt causas: ne assidua cunsuetudine capti studium belli gerendi agri cultura commutent; ne *latos finis parare studeant, potentioresque humiliores possessionibus expellant*; ne *accuratius* ad frigora atque *aestus vitandos aedificent*; *ne qua oriatur pecuniae cupiditas*, qua ex re factiones *dissensionesque* nascuntur; ut *animi aequitate plebem contineant, cum suas quisque opes cum potentissimis aequari videat*."[297] [282]

a.g.e XXIII:

Civitatibus maxima laus est *quam latissime circum se vestatis finibus solitudines habere.* Hoc proprium virtutis existimant, *expulsos agris finitimos cedere neque quemquam prope audere consistere; simul hoc se fore tutiores arbitrantur, repentinae incursionis timore sublato.* Cum bellum civita aut inlatum defendit aut infert, *magistratus qui ei bello praesint*, ut vitae necisque habeant potestatem, deliguntur. *In pace nullus est communis magistratus*, sed *principes regionum atque pagorum inter suos ius dicunt contraverisasque minuunt.*[298] [283] *Principes regionum ve pagorum –sachem- savaş şefleri* değildi, Yerli Amerikalılardaki gibi *sivil şeflerdi*; *savaş* için seçiliyorlardı, oradakine benzer şekilde. [Bu Caesar zamanında] *Caesar* yukarıda *"gentibus cognationibusque hominum, qui una coierint."* *Tacit. Germ.* VII tarlayı yıllık bölüyor, burada ordu oluşumundan bahsediyor. "nec *fortuiter conglobatio turmam* (atlı birliği) aut *cuneum* (piyade kaması) facit, sed *familiae et propinquitates*;[299] [189] burada familia çoktan meydana çıkıyor, ama *Caesar*'da bu kesinlikle *gens* demek.

A.g.e. *XXVI*. "*Faenus agitare* et *in usuras extendere ignotum*; ideoque magis servatur quam si vetitum esset. *Agri* (les terres, -tarlalar-), pro numero *cultorum* (en raison du nombre der Bebauer Cultor, der bras/ çiftçi, işçi sayısı nedeniyle-ç.n.), *ab universus* (par tous les peuplades/tüm ilkel topluluklar tarafından) *per vices* (successivement/art arda) occupantur, quos mox inter se *secundum dignationem* (*Caesar'da hâlâ eşit*) partiuntur *facilitatem partiendi camporum spatia praestant. Arva* (*işlenebilir toprak*, ekilip biçilir toprak) *per annos mutant*, et *superest ager*, nec enim cum ubertate et amplitudine soli *labore contendunt*, ut *pomaria conserat* (so dass sie planteraient des vergers,-böylece meyve bahçesi ekip biçsinler) et *prata separent* (ya da feraient exclure les prairies, -çayırlığı dâhil etmesinler) et *hortos rigent* (ya da aroseraient des jardins/ bahçeleri sulasınlar): *sola terrae seges imperatur* (Ils ne demandent à la terre que du blé –topraktan buğday dışında bir şey istemediler.)"[300] [284]

Sınır bölgesi ve kaza taksimi (pagus) askere almayla ilgili yerleşim birimi gruplarıymış gibi görünüyor; *geçiş safhaları*, bu örgütler bir *gentilis* örgütlenmesiyle politik bir sistem arasında, insanların gruplandırılması hâlâ kandaşlığa dayanıyor.

İddianın şekline bakılırsa Caesar'da aile *syndyasmian* olmuş olmalı.

İKİNCİ KISIM

MARX'IN JOHN BUDD PHEAR ALINTILARI

ARYAN KÖYÜ

124 QT [illegible] 1980. [illegible]

[illegible]

128

Sir J. Phear: "The Aryan Village in India and Ceylon". 1880.

Modern Village Life in Bengal (Tersi gösterilene kadar, materyalin kopyası *Calcutta Review* makalelerinden (1874), Temmuz ve Ekim sayıları.

Tasvir edilen *Delta Bengal*'indeki *"tarım köyü"*; güneydeki Sunderbuds kıyılarından Dacca, Pubna, Moorscheedabad yoluyla geçen kavse doğru *Kuzey'in kızıl toprağının alt sınırını* oluşturur, tüm ülke *mükemmel denebilecek bir alüvyon ovasıdır*; çoğu genelde *cesim,* açık sahalar sergiler, yoğun yaprak yığınları yüzünden göze sınırlı görünür. Bu sahalar, Güney-Batı masonlarının zirvesindeyken *hemen hemen suyla örtülüdür, yağmurların son bulmasına doğru*, dalgalanan yeşil *pirinç* saplarıyla ve *kuru mevsimde* büyük ölçüde nadasa bırakılmış ve farklı *soğuk hava (rabi) ekinlerinin* arazileriyle çeşitlenmiş toprak. (3,4) *Bir iki anayol dışında* başkent ve bölge kentleri arasında *iletişim* yok, bunun dışında sadece bazen toprağı küçük ekilip biçilmiş parçalara ya da *khēt*'lere bölen ve alt bölümlere ayıran ekilmemiş *toprak şeritleri (ya da ails)* boyunca bazen arabalarla geçilebilen, *düzensiz patikalar.* Geriye kalan çok az yol kuru mevsim dışında *kachcha*'dır *(yani mıcırsız).* (*Batı Bengal-* Delta Bengal'inin tersine- *görece dağlık bölge*) Delta'nın dışında, genelde araç trafiğine uygun olmasa da, büyük köylerin içinden ya da etrafından geçen yollar gibi olan *Ghats*'ın altındadır. (s. 4) *Hoogly, Ganj, Pudda, Megna vb. nehirlerin* kollara ayrıldığı ve ülkeyi tüm yönlerden kestiği sayısız *khāl* (kanal) *temel yol* olarak trafik ve malların taşınmasına hizmet ediyordu. (5) Köy bir *khals*'ın üzerinde *yüksek bir kıyıda* (kıyılar genelde suyun yeterince üstünde çıplak, yağlı çamurdur) olsun ya da *karada* bulunsun, yağmur mevsiminde *suyun erişiminin üstünde olan görece yüksek bir yerde* ve neredeyse saklı olarak *cengelin ortasında* bulunur; bu köyler, bölen toprak şeritleri (*ails*) boyunca, her yönden *khēt*'lerle çevrilmiştir ve ulaşılabilirdir. Bu köylerde *herhangi bir sokak* ya da ev düzenlemesinden *iz yok.* (6) Her *ikamet edilen yer küçük bir grup kulübe*, genelde *dört –bir çiftlik evi.* Grubun bulunduğu bölge dikkatle *yüzeyi düzleştirilmiş*, köy toprağının genel yüksekliğinin biraz üstüne çıkarılmış, biçim olarak yaklaşık kare, 500-1000 yarda uzunluğunda *bir platformdu. Kulübeler bambudan* yapılmıştı ve çamurla sıvanmıştı, bazen sırf çamurdan,[1] yapının *zemini* yine platform seviyesinin üstüne yükseltilmiş çamurdan; *her kulübe sadece* 20 fit uzunluğunda ve 10-15 fit genişliğinde *tek bir daire, genelde* penceresi *yok (yan duvarlar* alçak, çatı yüksek, cengel otlarıyla örtülmüş, *saçaklar* (Dachrinnen) epey dışarı fırlamış, böylece kulübenin arkasında ve önünde alçak *verandalar* oluşturur. Bu çiftlik evi kulübeleri (çoğunlukla 4) platformun kenarında dizilmiştir ve içe *bakar*, birbirlerine nadiren[2] [22] temas ederler, ama belli ölçülerde *iç mekâna* kapalıdırlar –ev-mekânı (*uthān*) [Birinci *avlu mekânı*] Burada çocuklar oynuyor, tohumlar kurutulmak üzere serpiştirilmiş, ihtiyar kadınlar oturuyor ve yün eğiriyor vs. (7,8)

Baş kulübenin genelde bu iç avluya açılan kapısı ve *karşısında ikamet edilen yere en iyi ulaşılabilecek patikaya açılan, temiz tutulmuş verandası dışında ikinci bir kapısı* vardı; burası yabancıların ya da aileden olmayan insanların ağırlandığı ve çoğunlukla ailenin *erkek üyelerinin* de yatak odası olarak kullandığı *baithakhāna*'dır (oturma odası); battaniyeyle kaplanmış *kulübenin* ya da *verandanın* çamurdan[3] *zemini* onlara yetiyor vs. *Baithakhāna*'ya bakan *kulübe* kadınlara ve çocuklara ayrılır; diğer 2 kulübeden biri *mutfak* olarak hizmet gören *chula* (çamurdan ocak); son olarak *4'üncü kulübe gola*'dır (*tahıl kileri*). Kulübelerin birinde, avluda ya da dışarıda, *dhenki* vardır ve kulübenin adı *dhenkighar*'dır; *dhenki* asıl işi pirinci kavuzundan ayırmak (enthülsen) olan çok büyük bir havan tokmağı (Mörserkeule) ve havandır (Mörser).[4] Havan[5] [4] genelde tomruktan oyulmuş bir kaptır ve yere gömülmüştür; *havan tokmağı* ise yatay bir kaldıraç, yine *tahtadan bir tokmaktır* aşağı bir konumda ya da destek üzerinde işler ve bir başka kolu ona ağırlık uygulayan bir ya da iki kadın tarafından bastırılır; onlar kolu bırakır bırakmaz çekiç düşer, havandaki *pirinci* ezer. Bu işlemin tekrarıyla tahılın kavuzu çıkarılır. Arpaya biraz benzeyen *pirinç tahılının* yenilmeden önce kavuzundan ayrılması gerekir. *Dhenki* hedefine şaşırtıcı biçimde ulaşır. (8-10)

129 Aile ortalamanın üstünde refaha sahip olduğunda, çiftlik evi kompleksi 4'ten fazla kulübeden oluşabilir, | bir ya da daha fazla *baraka*, *gola* ya da bizzat *dhenki-garavlunun dışında*, belki de bir köşenin önünde ya da yakınında konumlanmıştır. (10-11)

Çiftlik evi platformu genelde düzensiz biçimde *mango, pīpal, palmiye* gibi *büyük ağaçlarla* çevrilidir. Bunlar arasındaki ufak tefek açık alanlarda ailenin köri yapımında kullanması için *birkaç ot* ve *bitki* yetişir (küçük *bitki yetişen bu araziler*, genelde, *cengelde* büyük bitkilerin altında yetişen bitkilerin ortasındaki düzensiz çalılıklardan *biraz daha fazlasıdır*, bahçe gibi değil, çiçek yok); çiftlik evine ait tüm alan ya da toplu yerleşme alanı genelde çok kaba sınır ve hudutlarla komşulardan ayrılır, iyi çekilmiş bir çit pek yoktur; kadınlar ev mekânının –yani başlıca kulübelerin ve verandaların- sertleşmiş çamur[6] [3] *zeminini* çok temiz tutar, *baithakhana*'nın ön duvarını kireçten grotesk heykelciklerle süslerler; genelde çiftlik evi kompleksinin geri kalanı olabilecek şey, en ihmal edilmiş ve kirli durumda. Modern *Bengalli*'nin düzenlilik algısı çok gelişmiş değildir, yardımsız *bir doğru, hatta düzgünce bir eğri* çizmeyi *bile beceremez*, sabanıyla bıraktığı izler, küçük tarlalarının kenarları, ekilmiş pirinçlerin oluşturduğu sıralar vs. kâğıt üstünde gezen ayakları *mürekkebe batmış örümceğin* izleri gibidir. (11, 12)

Bengal köyünün olağan çiftçi köyü, bu tip çiftlik evlerinden yakın mesafe *bir araya toplanmış bir küme* gibidir... kendi komplekslerinin ağaçları arasında

neredeyse gizlenmiş gibidirler; yer yer boş arazi yerleşimler için *mesken tutulmamış alanlar* şeklinde; çiftlik evinin inşası için toprağın içini boşaltan *kazılarda havuzlar* ya da *gölcükler*, platformlar vs. [12] Bu gölcükler (Weiher) ya da havuzlar genelde her çeşit pislik açısından zengin (*wimmeln alle mit fish* -hepsi balık kaynıyor, ç.n.), tepelerinde cengel var ve yüzeyi parlak göl yosunlarıyla örtülü; insanlar burada *yıkanıyor, kendi elbiselerini yıkıyor, içme suyu* alıyor, içinde balık yakalıyor. (13) Bengal'de her *havuz* büyüklü küçüklü balık kaynar; *hendekler, oluklar* ve *çukurlar* aylarca kuru kalır, ilk sağanakta dolarak *dolu dolu bir balık rezervine* dönüşür (a.g.e). Bazen şanslı ya da zengin bir köylünün çiftlik evinin sınırında tamamen kendine ait bir havuzu vardır, komşularının gelmeye hakkı yoktur (*a.g.e.*) *Maidān* (yeşermiş).

Köyün çiftçileri tarafından sürülmüş toprak, köyün dışındaki ve etrafındaki alçak ovanın bir kısmıdır. Çiftlik evinin ailesi –bir baba ve oğulları ya da *erkek kardeşlerle kuzenlerden* oluşan- bütününde *birkaç parselden oluşan, bu parsellerin aralarında biraz mesafenin olduğu 2 ila 10 akr* ekip biçer. Erkekler işlerine gün doğumunda gider, *sabanı omuzlarına alıp* sürerler, açıklığa giden en yakın köy patikası boyunca sürülerini güderler; bazen yemek için öğlen dönerler ve havuzda yıkanırlar, sonra yine işlerine giderler; ama daha sıklıkla kadın ve çocukların getirdiği yemekleri yiyerek, öğleden sonraya kadar kalırlar. (14) *Bir adam ve genç oğlu* (hâlâ ergenliğinde), *bir saban ve bir çift öküzle*, hasat toplama vs. konusunda aldıkları yardımla *3 ya da daha çok akr* (ve oranlı olarak) ekip biçeceklerdir. İngiltere'deki gibi salt tarım sınıfı değil. Küçük çiftçiler ve üretime bir de ailenin üyelerinin eklenerek çalıştırılması *komşu topraklarında istihdam için* boş zaman yaratıyordu; bazı köylerde *bir kastın*, mesela dokumacılar kastının, *mesleğinin* sonu doğal olarak geliyordu, üyeleri hayatlarını el emeğinden kazanıyordu, *yevmiye için* toprakta da çalışıyorlardı. *Sonbahar* için genelde özel bir düzenleme yapılırdı. *Toprakta yetişen pirinç belli bir durumda biraz daha farklı bir koşulda yetişmiş pirince oranla* genelde daha geç ya da daha erken yetişirdi. [*Mahsuller* kaldırıldıkları ya da toplandıkları *aylara ya da mevsimlere göre* verilmiş adlarıyla bilinir, mesela *Bhaduwi*, *Kharif*, *Rabi* gibi ve *bunlar sırasıyla ekim mevsimine dayanır*] ve çiftçi *grupları* bir köyden ya da kazadan uzaktaki bir köyün çiftçilerine pirinçleri biçmede yardım ederse, bu grup o kadar küçük oluyordu ki, gerekirse bu yardımın karşılığı veriliyordu. *Bu işin karşılığı* genelde biçilmiş olan *her beş ya da her yedi balyadan*[7] [5] *biriydi.* Yabancılar
130 hasat alanında kendileri için hasırdan bir kulübe yapıyorlar ve verdikleri hizmet karşılığında evlerine *tahıl torbaları taşıyorlardı.* (15, 16) | bir köyün bileşen tüm sınıflarında hayatın büyük ölçüde tek tip olması. (16) Daha zengin ya da nüfuzlu insanların evi bazen *pakka* ya da tuğladandır (bambu çiftlik evindeki planla aynı) – genelde tamir edilemeyecek durumda ve kısmen kırık dökük. Çok sayıda elbisesi ve daha iyi battaniyeleri vardır; *yemek yapmak için kullanılan araçları* ve

diğer çok az sayıdaki *ev eşyası* belki de *toprak* yerine *pirinç* metalinden, *hukhaları* (*hukha* ya da *hookha*, tütün içmek için bir tür çubuk) *hindistan cevizi kabuğu* yerine metalden hatta gümüşten, zevceleri daha zengin ve çok sayıda süs takıyor. Misafir odasında belki misafirlerinin ya da tabilerinin bağdaş kurduğu, toprak yerden biraz yukarıda duran, tahta bir *gaddi*'si (*takhtaposh*) (*gaddi* = oturulacak yer; *takhtaposh* = alçak bir platform ya da oturma yeri). Belki de kendi değerli eşyalarını ya da onlardan bir çokluğu korumak için düz değil de, bol oymalı bir *sanduk*'u (kasa) vardır. Bunun dışında her iki hane de eşit derecede ilkel; *pirinci ve köriyi* (yahni için hazırlanmış köri sosu) şu ya da bu haliyle buluyor ve bu, kayık tabak ya da muz yaprağından parmaklarla yeniliyor. (17, 18) Evde ve çalışırken çoğu erkek *dhoti*'si (peştamal) *hariç çıplak* ve çocuklar 7 veya 8 yaşına gelene kadar çoğu zaman tamamen çıplak. (18) *Servet* kendini *evlilik* ve *shraddha* (cenaze töreni) gibi aile seremonilerinde ya da ulusal ve dini epiklerin (*Bhagbut*, *Rāmāyan* vs.) okunurken *harcanan paralarda* gösterir. *Shadi*'lerde (*shady* = düğün seremonisi) ve *shradda*'larda masraflar Brahman rahiplerine verilecek adakların, hediyelerin ve onlara yapılacak ödemelerin satın alınması ve hazırlanmasıyla, genelinde de Brahmanların doyurulmasıyla ilgilidir. Okumalar için Brahman anlatıcıya (*Kathak*) çok yüksek bir meblağ ödenir ve o da dinleyici kitlesi de birkaç gün patron tarafından tutulur. Sonra belli dini festivaller bu tip aileler tarafından karşılanabildiği müddetçe *yıllık olarak* düzenlenir; *Kartik*'te (Ekim) *Kali*'ler ya da *Magh*'da (Ocak sonu) *Saraswati*'ler ve *Sri Panchami*'ler ve *Durga* şerefine düzenlenen seremoniler genelde müreffeh insanlar tarafından icra edilirdi. (19, 20) Servetin yönettiği *Toplumsal Saygı* Bengal'de büyük ölçüde *yarı-kamusal aile görevleri* (aslında *gösteriler*) tarafından icra edilen ihtişam tipi ve derecesine göre paylaştırılır. (20)

Kadınların hepsinin batıl inancı çok yüksek vs., *hanenin tüm hizmet işlerini yapar*, daha iyi sınıftan gelen ailelerde bile; su almak için her gün havuzlara giderler, bu dedikodu yapmak için bir fırsat sağlar v.s., bütün köylerde günlük hayatın tüm olağanüstü olaylarını yorumlamak için kahin işlevini gören *astrologlar* yaşar, *doğaüstü* düzenleyicilerin (ruhani amillerin) kılavuzluğunda. (21-23)

Çiftlik evinin durduğu *yer* ve onu çevreleyen küçük kompleks *seçkin bir kiracı tarafından tutulur*, *kiranın yaygın bedeli* çiftlik arazisi için Re 1, 1-4, 1-8 p.a. ve ona eklemlenmiş parça için biraz daha azdır. Çiftlik evini oluşturan *binalar* genelde kiracı tarafından inşa edilir ve ona aittir; taşınırsa, materyali yanında götürebilir ya da binayı satabilir; çamur, hasır ve bambu evlerin *pakka*'ya (*tuğla* evler) tercih edilmesinin sebebi budur. Bir çiftlik evinin *en büyük hasır evi*, tamamen baştan inşa edilecekse, 30-50 Rupee eder; *chulha* (ocak) kadınlar tarafından çamurdan yapılır. Bengallilerin her işi gören bir araç olarak *dao*'su (kazma) birkaç *anna*'ya *köyün nalbandından* alınır. Çiftçinin *saban tutacağı* bizzat çiftçi tarafından

neredeyse hiç fiyatına, belki *köy marangozunun* yardımıyla hazırlanır ve *burnu* nalbant tarafından 1 rupee'ye demirle kaplanır. [*saban*, tam tamına zayıf bir çapaya benzeyen *burnundaki çıkıntılı değneği* hariç içinde demir barındırmayan *tahtadan bir alettir*, tam tamına ince bir çapa şeklindedir; bir pençesi toprağa geçerken öyle bir eğim yapar ki diğer pençeyle doksan derece açı oluşturur ve sabanı çeken için tutamak görevi[8] [6] görür; mafsal öküzlerin bağlandığı saban okudur. *Saban kulağı* ya da *göğüslüğü* yoktur; sivri ucu sadece toprağı karıştırır, onu döndürmez. Tümü o kadar hafiftir ki *bir kişi onu kolayca sırtında taşıyabilir*.]

Bir çift öküz ortalama *20 Rupee*'ye elde edilebilir ve çeşit çeşit birkaç *toprak çömlek ve tepsi* –hanede iş görmek için kullanılması gerekli araçları oluşturan- *pice*'yle hesaplanabilir (23, 24). Köylülerin *biriktirdiği sermaye bu kadar küçüktür* ve tam da *mahājan* yüzünden [*Mahājan = tüccar, sarraf –mahsul sözü üzerine kiracı çiftçiye para ve tahıl olarak avans vermeyi* köyde işi haline getirmiş kişi.] (24) *En büyük bölümüyle aşırı fakirlik* | yani *Bengal'in nüfus yığını* (*Hindistan'ın en zengin kısmı!*) İngilizler tarafından pek de anlaşılmamıştır. *Tropik iklim* ve *pirinç üretmek için gereken tropik elverişlilik minimum gelirle belirli bir düşük seviye sağlık* ve *hayatın idamesine* izin verir. Ayda *7 rupee* bütün bir aileyi desteklemek için yeterli bir gelirdi; *harcamanın temel kalemi* olan *gıda* ve muhtemelen Bengal'in büyük bölümünde müreffeh bir evde ayda *1 rupee 8* anna'ya yetişkin bir erkeği ve *12 anna*'ya *bir kadını* doyurmak yeterli. Genelde *köylüler*, çiftçiler, *evlerinde tüketmek üzere kendi yetiştirdikleri yeterli derecede pirinç* bulundurur; onlara gereken *az para rabi satışından gelen üründür* (*soğuk hava mahsulü*). *Diğer köylüler*, kendi kavuzu çıkarılmamış pirinci (*paddy*) zaman zaman küçük miktarlarda satın alırlar ve *tuz*, *tütün* (kendileri yetiştirmiyorsa), *gurh* (hurma ağacından elde edilen kaba şeker, kek olarak sertleştiriliyor –*molasses*), *sıvı yağ*, *masala* (*baharat*, çeşni) de aynı şekilde, esas bayi dükkânında (*modi*) neredeyse her gün. (25) *Satın almak için* köri baharatlarında olduğu gibi *pice* ya da ¼ *anna*, darphanenin bastığı en düşük değerdeki para, bu para *yeterince küçük değil* ve tedavül eklemesinde her yerde kullanılan rupee için *deniz kabukları* (*Kauri* küçük bir kabuk, yumuşakça kabuğu, para olarak kullanılıyor) şeklinde (1 *anna* = 1/16 gümüş rupee) yaklaşık *5.120 oranında.* (26)

Büyük bir köyde *3 ya da 4 modi* dükkânı hemen paraya çevrilebilecek eşyalar da satıyor. Bu tip dükkânların tasviri (25-28).

Hāt ya da pazar çoğu köyde haftada iki kuruluyor; çoğu zaman köy yerinin belli bir yere kadar açık bir yerinde; genelde *satıcıları ve mallarını koruyacak sergi yeri yok*; sergi yeri olduğunda da bambularla desteklenen, *yan duvarları olmayan yükseltilmiş bir zemin ve onu örten alçak bir çatıdan* dar ve ince çizgilerden ibaret. (28, 29) Üretici hāt'a *artan pirincini*, *hardal*[9] *[7] tohumunu*, *betel cevizlerini*, *şeker kamışını*, *gurh posasını*, *şili biberlerini*, *asma kabaklarını*, *yer elmalarını*; *balıkçılar* balıkları, *tohum*

dövenler sıvı kaplarını, *yaşlı dul battaniyelerini* ve diğer işlerini, çömlekçi *ghara*'larını (boğazlı, dar ağızlı testi) ve *gamla*'larını (*gamla* = açık toprak testi), *seyyar satıcı* parça parça mallarını, bileziklerini vs. getiriyor. *Kasabadaki simsarlar ve yerel modi'ler* kendi stoklarını artırmak için gelirler, *taşra halkı* ufak ihtiyaçlarını karşılamak için, bütün dedikodular, *içmeye kalan sayısı az değil* (bu âdet Hindistan'da az değil). *Her satıcı etrafına yerleştirdiği mallarıyla birlikte yere bağdaş kurup oturuyor* ve *kendi ilkel sergisinin ayrıcalıklı olması için hāt'ın sahibine*, genelde *Zamīndār* (köy toprağının kalanının sahibi) küçük bir meblağ ya da ayni olarak ödeme yapıyor. Popüler bir *hāt*'tan alınan *kârlar* komşu Zamīndār'lar hesabına nevi şahsına münhasır bir rekabet çıkarmada genel kira için yeterince hatırı sayılır <görece>; her biri bir *hāt* kuracaktır, kiracılara diğerlerinin onları ziyaret etmesini sağlar, genelde ağız dalaşına yol açar. (29, 30)

Köyde ya da köyün hatırı sayılır bir kısmında *Müslümanlar* oturur, sonra köye bir *masjid* (mescit); *tuğladan*, cemaatin bir üyesi binanın inşası için gereken maliyeti üstüne aldığında, çoğu zaman *hasır* ve *bambudan*; burada çalışan, Kuran okumak için yeterli bir Arapça parçalama yeteneği olan *molla* bir *tüccar* ya da *modi* olabilir; teoride *mahalle* (Müslüman mahallesi) seçer ama pratikte *görev irsîdir*, evlilik ve diğer seremoniler tarafından küçük para ödemeleri yoluyla karşılığı ödeniyor. (31)

Patshāla ya da *açık okul*; 10-20 neredeyse çıplak çocuktan bir grup bir köy yolu boyunca, bir çiftlik evine yakın pīpal ağacının birinde hatta çiftlik evine ait sazla kaplanmış verandanın altında çömelerek, kırık bir kara tahtada toplama çıkarma yaparken hatta önlerindeki düzleştirilmiş yerde –yetişmekte olan nesli eğitmede yerel araçlar. Burada, *bir Doğulunun mülkiyetle ilgili, herhangi bir eğitimin karşılığının doğrudan ödenmesi gerektiğine dair toplumsal ve dini hislerinin tam tersine dersler* ücretsiz *verilir*, öğretmen *ihtiyar bir Brahman*'dır: *Guru Mahasoy*, aslında Brahmanlar ve diğer *iki kez doğan sınıflar** (bkz. dvija) ders verebilir, aslında anadilde *okuma yazma* ve *aritmetik* vs. için dışarıdaki sınıflarda ders veriyor.
132 Yer yer bir modi kendi dükkânında da bu işi görebiliyor, bu işi kendi dükkân kulübesinin saçakları altında diz çökmüş çocuklarla yapıyor. -Hoca öğrencisinin ebeveynlerinin ailesindeki özel olaylarda *küçük pirinç* ya da *dāl* (=*kırık bezelye* ya da *diğer kırık bakliyat*) hatta *bir parça kumaştan küçük hediyeler* alır; benzer şekilde bir ufaklık ilerleme kaydederken önemli bir noktaya geldiğinde (32, 33). Bir Brahman bunun dışında *Brahmanlara verilen hediyelerden kendi payını* alır, müreffeh bir Bengallinin yükümlü olduğu birçok festival kutlamasında o kadar önemli bir harcama kalemi ki. (34)

Bengal'de Vikrampur ve Nuddea gibi Sanskritçe öğretmesiyle ünlü bölgelerde eski moda İngilizce ortaokuluna biraz benzeyen bir okula rastlanır; bir köy yolu sapağı sizi

---

[*] Brahman Hindu toplumun en üst üç toplumsal sınıfının (varna) erkek üyeleri. (ç.n.)

bir Tol'e götürür; orada *yarı açık bir hasır sundurmada* temiz giyinmiş bir düzine Brahman genci yükseltili ahşap zeminde bağdaş kurmuş, kucaklarında *Sanskritçe el yazmaları* gramer öğrenir; her biri kutsal parşömenlerin transkripsiyonunu yapmak gibi monoton bir işle 2-3 hatta daha çok yıl uğraşır, ta ki *en derin eğitim yuvası Nobodweep*'e geçmeyi başarana kadar. Hindu ilkesine bağlı bir *Brahman âlimi* olan Tol Ustası kişisel olarak fakir olsa da (35), öğrencilerini sadece eğitmez, besler de (34, 35). O ve müritleri mahalledeki zengin Hinduların verdiklerinden geçinir; 2 aylık tatil boyunca sırasıyla hepsini ziyaret eder ve 1 ya da 2 Rupee'lik -hatta ağırlayanın servetine göre 20'ye bile çıkabilir- parasını almadan hiçbir evi terk etmez (35, 36).

Çoğu köyde *bir ya da daha çok Byragi* ve onunla aynı görevde bulunan kadın -dini, çilekeş bir tekkenin gelişigüzel ruhsat almış dilencileri, (ama çoğu zaman koyvermiş divaneler); çiftlik evinde- bol sayıda Boistub ya da Vaisnaba (Vişnubit) mezhebi üyesinin belli festivallerde adaklarını koyduğu *kulübelerden biri, Krishna'nın thakurbāri'si* (Vishnu'nun tecessüdü). *Byragi* kökenini 300 yıl önce büyük reformcu *Chaitanya*'ya borçlu olduğu mezheplerden birinin vaizidir (36, 37).

Goāla'nın ya da inek çobanının çiftlik evi, bunlardan köylerde çok var, komşu köylerde de, çoğunda olduğu üzere çiftçi *goāla*'dır. Çoğu zaman *inek ağılı uthān* seviyesine getiriliyor ve yanlarından biri dolduruluyor. İnekler, yaklaşık 3 fitten daha yüksek olmayan küçük hayvanlar ve acınacak derecede zayıflar, *halatla sıkı sıkıya birbirlerine bağlanmışlar*, açık ağılda yan yana, bir çocuğun idaresi altında köy yakınlarındaki boş yerlere gittikleri ve nadasa bırakılmış *khāt*'larda ne bulurlarsa otlandıkları zaman hariç, burada *kuru ot, nemlendirilmiş* samanla doyuruluyorlar. *Tüm Hindular*, karşılayabilirlerse, *süt* tüketir, bu *pilav* ve *baklagillerden* (*dāl bhāt*) sonra *insanların ana gıdasıdır*; ne tereyağı ne peynir; *goāla* sütü sadece ham haliyle satmaz, sütten üretilen ürünleri ve ondan koyulaştırılarak ve muhtelif biçimde hazırlananları da satar; bunlardan biri, *dahi*, bütün sıvı kısmının alındığı kalın kaymak, *goāla* kaymağını kilden *ghara*'larda her gün çiftlik evinden çiftlik evine çığırtkanlık yaparak, teraziyle ya da tüm omzu kaplayan bir bambunun iki ucuna asılı *bahangi*'yle (iki omuzdan aşağı sarkan bir bambu, her iki ucunda yükü taşıyan ip var) birlikte taşır.

Demirci dükkânı: üstü hasırla kaplanmış bir kulübe, küçük boyutlarda karman çorman duran *eski ve yeni demir*. Çamurlu zeminin ortasında, *zeminin ortasında bir deliği olan ocağa yakın*, çok küçük bir örs. Çok ilkel olan körüklerin *burnu* da yere gömülü. Alçak bir tabure ya da topukları üstünde oturan *demircibaşı*, diğer eliyle bir maşayla ateşteki demiri yönlendirirken bir ipi çekerek körükleri çalıştırır ve sonra hâlâ oturduğu yerde kalarak sağ elindeki küçük bir çekiçle örsü döndürür; metali şekillendirmede esas işi o yapar ve dizlerine çömelmiş bir *asistan* da büyük

bir çekiçle onun yaptıklarının aynısını yapar. Çekiç başları uzundur, bir tarafında sadece sapının, herhangi ufak ilaveyle denge bozulur, ve örs alabildiğine dardır; fakat her iki adamın da vuruşları hatasız kesinlikte. *Köylüler demir işi bir şeye hemen hemen hiç ihtiyaç duymaz*; birkaç çivi, sabanların *burunları*, *tarım için kullanılan gelberi* (kudalis), *keski ya da küçük balta* (doe), hane içinde ya da başka bir kullanım için *bonti* (tutturulmuş eğimli bıçak ağzı; *ağır ahşap bir standa dikey biçimde tutturulmuş*, geniş, orak biçimli bir bıçak ağzı ve stand ayak tarafından sağlam tutuluyor ve balık, sebze, saman ve diğer nesneleri temizleyen, ince ince doğrayan ya da kesen eşyalar dış bükey kesici kenara karşı *elle itinayla işleniyor ve böylece sağlamlaştırılıyor.*); tüm bu eşyalar köyün demircisi tarafından yapılır ve tamir edilir. *Elindeki demir*
133 *yığını* genelde İngiliz malıdır. | *Hindistan'a ithal edilmiş iyi balya parçalarının şeritler halinde sarılması suretiyle bu ülkeye getirilmiş çember demirini* en yakın kasabadan satın alır (ya da onun için alınır). (39-41)

Köydeki "*meslek sahipleri*": *kabiraj*'ın ya da oranın doktorunun (Vaidya kastından) beraberinde *chadr*'ının ya da *chadra*'sının (bir *kâğıt* ya da *kumaş*) ucunda epey büyük bir demet halinde, üst üste sarılı kâğıt paketlerde haplarını taşıyıp durması nadir değildir; nuh nebiden kalma reçetelere göre karışımı yapılmış haplarından çoğu mükemmel ilaçlardır; *kabiraj* her tekil durumda önceden pazarlık yapar, mesela malarya ateşinin inatçı bir vakasında 2 ya da 3 vizite ve sıradan ilaç için 1 ya da 2 Rupee. (41, 42)

Neredeyse her büyükçe köyde bir *astrolog* var; astrolog bir *Acharjee* (*Lugu Acharjee*), ama biraz alt bir Brahman sınıfı, işi *thakur*'ları (idolleri) ve tanrıların çeşitli geleneksel temsillerini *boyamak*; horoskopları hazırlamak vs. Diğerleri, bunları zengin ailelerin icra ettiği büyük seremonilerde dekoratif amaçlı kullanılacak resmi suluboya olarak yapıyor; *perspektif yok* ama *renkli ana hatlar* yüzeye çok güzel tasvir edilmiş; *bu adamlardan çoğu*[10] [8] *20-30 Rupee'lik aylık ödeme* için verili bir konuda birlikte çalışıyor; ama her biri çoğunlukla evinde boş zamanlarında çoğu zaman bol bol karşılığının verildiği kendi resimlerini hazırlıyor ve onları bitirdiklerinde bazı zenginlere sunuyor. (42, 43)

Müslümanlarda *ibadet hem cemaatle ilgili hem kişisel*; mescit, vaaz, birlikte namaz ve cemaatlerde toplanan bireylerin sunduğu derin hürmet karakteristik özellikler. (43)

Hindularda hane içi ve temsili Cultus; *aile idolü*, *bir rahip tarafından aile için icra edilen* idol ibadetinde günlük hizmet ve *merhum ecdadının* ruhları için olduğu kadar ailenin kendi bünyesine aldığı söz konusu *tanrının tezahürü şerefine* seremonilerin düzenli aralıklarla kutlanması, esas öğeler. Zengin Hindularda *irsî ruhani kılavuzluk*, irsî *Purchit* (aile rahibi) ve mücevherlerle bezenmiş *thakur* hizmeti *birleşik aile yapısının anahtarını* oluşturuyor ve bir taşra köyünde fakir halk da aynısını fakir biçimde sürdürüyor. Küçük bir harcamayı karşılayabilecek

her saygın hanenin çiftlik evinin ayrı bir kulübesine yerleştirilmiş kabaca bir *thakur*'u ya da kendi hami tanrısının imgesi vardır ve Brahman kendi ibadetini yapmak ve hizmet vermek için her gün gelir; *köy purohit*'leri –kusurlu eğitilmiş Brahmanların *alt bir kastına* dâhil olan- son derece cahil bir adamlar topluluğu. Köye yabancı birçok bölgede, buraya belli bir mesafeden geliyorlar, birkaç yıl kalıyorlar, sonra belirli bir zaman aralığında eve dönüyorlar, bulunmadıkları dönem süresince yerlerini dolduracak biri ya da bir temsilci rahip buluyorlar; adak ve küçük harçlar şeklinde hizmetlerinin karşılığını alıyorlar, aynı zamanda birçok aileye hizmet ettiklerinden hayatlarını oldukça iyi kazanıyorlar. Diğer Brahmanlar gibi aile seremonileri ve festivallerde zenginler tarafından dağıtılan hediyelerden pay almak için geliyorlar. *Purohit* büyük ölçüde *irsî,* toplumsal açıdan saygın ailelerde her zaman böyle; bunların sadece kendileri için daha çok ruhsal kılavuzları var; *guru* (ona mantra veren bireyin ruhani yol göstericisi; *mantra = Veda'dan bir pasaj, dua*), *Acharjee olan* ve düzenli olarak *puja*'yı (*Poojah* = ibadet) yöneten, daha yüksek sınıf *purohit* günlük *thakur* hizmetini icra eden *sıradan purohit*'te ek olarak bir de ailenin festivallerini düzenler. (44-46)

Köyün nüfusunu oluşturan *kiracı yığınları* da aileyi temsil eden *bir tanrıya sahip olmak* için fazla fakir olduklarından zengin komşularının ve köy *mandap*'ında (*iki yanı açık, çatılı yapı ya da bina*) *cemaat adına* yıllık *puja* icra edenlerin kutladıkları dini festivallerde seyircinin bir kısmını oluşturacak şekilde eğlenmek zorundadır. (46)

Mandal –köyün başındaki adam; *chaukidar* –köy bekçisi ya da jandarması;
134 *berber* ve *köylüleri yıkayan kişiler* hâlâ önemli kişilikler, benzer şekilde *marangoz*, çömlekçi, *dokumacı*, *balıkçı*; *jalkar-wala* –balık tutma izni olan; *kömür* işçisi vs. |

Zeminder ve Mahajan

(Köyün) ahşap ikamet alanı oldukça düzensiz genişlikte *boş ya da ortak araziyle* çevrilmiştir ve *bunun ötesinde* yine *açık ovanın (mâth) ekilip biçilmiş toprakları* geliyor. *Belli bir çizgiye kadar*–kökeni ezelden beri ama gayet düzgün biçimde güvenceye alınmış- *hem boş hem ekilip biçilmiş topraklar, köyün dışında hesap ediliyor*, köye ait (*mülk olarak*); çizginin diğer tarafında diğer cemaat toprakları başlar. Ülkenin parsellerinin doğal durumda olduğu Bengal *kısımlarında* köyün sınırları *cengel ve bunun dışında kullanılmayan topraklardan oluşan bölgedir.* (48, 49)

Köy ve bütününde *topraklarına mauzah* denir. (49) *Mauzah*'ın *bu toprağı onun özelliğine ve ekilip biçilme amacına göre Zemindar*'a *borç ödeme şeklinde* köyde ikamet eden kiracılar tarafından *küçük parseller halinde* ekilip biçilir; en yaygın haliyle değişkendirler ve zaman zaman *Zemindar* ve köylü arasında uyarlama yapmaya müsaittirler. (50) <Bunlar> *toprağa görenekle bağlı niteliklere göre son derece kati bir kesinlikle sınıflandırılır*, hepsi o kadar da somut değil. (51)

Yani:

Sali- yağmur dönemlerinde tamamen suyun altında kalmış toprak- farklı derecelerde;

Suna, suyun altında kalmamış, *yine farklı derecelerde*;

Nadki, bigah başına *nakit ödenen bir kirası* olan toprak;

Bhaoli, ürünün bir kısmıyla *ayni ödenen kirası* olan toprak, *prosedürün bir parçası*; -benzer şekilde *Bhaoli*: *bigah başına ve mahsul başına nakit olarak ödenen kirası olan toprak*.

Bhiti- ev tarafındaki[11] [9] yükseltilmiş *toprak*. (51)

Khudkasht, *köyde oturanların ekip biçmekle sorumlu olduğu* topraklar.

Pahikasht –yabancıların ekip biçebileceği toprak. (52)

Bu *karakterler çoğu zaman aynı toprağa neredeyse daimi olarak bağlı*; her köy için *kabul edilmiş bir kira oranı* (*nirkh*) onlara göre uygun biçimde ödenebilir. *Suna topraklarında* çoğu zaman olduğu üzere *meşgale utbandi jama* (*toprağın tam olarak sürülmesine göre* verilen kira, *toprak bir yıl* sürülüyorsa *diğer yıl nadasa bırakılıyor*) üstünde ve tarım, mahsul toplama ve nadas arasında değişiyor, *kiracı* esasen *toprağı ne kadar sürüyorsa toprakta yetişen çeşitten o kadar* ödüyor. Çoğu köylerde toprağın çok büyük kısmı *Khudkasht*. (52)

Köyün *açık toprakları* da küçük paylar halinde köyde ikamet eden köylüler arasında paylaştırılıyor, çoğu zaman *birkaç saçılmış parselden* oluşan, çeşit çeşit nitelikte *dâhil edilen toprak* –nadiren toplamda 10 akr'ın üstündedir, çoğu zaman da çok altında... *Her kiracının Zemindar'a ödediği kira* değişen skalaya göre bahsedilen öğelere üç aşağı beş yukarı bağlı. (53)

Kiracı ve Zemindar arasındaki yıllık muhasebenin kısa bir örneği

Toprağın tanımı	Nicelik	Oran	Kira Miktarı
	Büy. *Kırevi*	Rs As P	*Rs As P*
Sali, pirinç toprağı, birinci sınıf	2 10 0	4 0 0	10 0 0
Benz. – ikinci Sınıf	1 1 0	3 0 0	3 2 2
Benz. –üçüncü Sınıf	0 7½ 0	2 4 0	0 13 10
Bambu	0 6 0	15 0 0	4 8 0
Boş arazi	0 2 15	1 0 0	0 2 4
Çiftlik Evi	0 1 0	20 0 0	1 0 0
Kompleks	0 1 0	15 0 0	0 12 0
Kazı	0 5½ 0	1 0 0	0 4 8
Toplam	4 14 15	. . .	20 11 0 (285)

Bu hikâye tüm ayrıntısıyla (285, 286) 40 ve çoğu zaman çok daha fazla paralel sütunlar, ödenmemiş borçlar için sütunlarla birlikte vs. (286) Bengal kiracısının hareket etme lüksü pek olmadığı için hem de kuşaktan kuşağa, babadan oğula, *aynı* ya da üç aşağı beş yukarı *arazileri, aynı ailenin elinde kalıyor*. (53)

Zemindari birçok bütün *mauzah toplamı.* (54)

Bu *yıllık kiralar* sadece | hem bireysel hem kolektif olarak, genelde adlandırıldıkları üzere örgütlenmiş bir kadro yoluyla ödenebilir, *zemindar*'a ait olan ya da *zamindari amla*; genelde şunlardan oluşur: bir *Tehsildar* (*tahsildar*, *zamindari* büyükse bir tehsildar her 3 ya da 4 mauzah için *kira topluyor.*)

Her *köyde* ya da *Mauzah*'da bir Tehsildarın *khachari*'si [("Chutchary") de deniliyor, yani kamu işinin ya da *zemindar'ın mülkünün* (burada olduğu üzere) *işinin* görüldüğü makam ya da *görev*]; burada zamindari'nin köyden kira toplamayla ilgili olarak tutulduğu ve saklandığı defterleri ve sayfaları. *Hinduların muhasebe defteri tutması neredeyse saçmalık derecesinde ayrıntılı*; kachari işi boyunca tutulacak *defterlerin tümünü tarif etmek çok yorucu olacaktır*; bunlardan *başlıcaları*: *Chitta* adı verilen *3 ya da 4 defter* (*Memorandum* –ölçüm ve diğer benzer bilginin girildiği, Zamindar'ın mülkünün idaresinde kullanılan işle ilgili kitabın adı); bu *aslında köy topraklarının bölündüğü* tüm küçük *dag*'lerin ya da *arazi parçalarının* çok çeşitli yollardan ve en ufak ayrıntısına kadar tutulduğu, *numaralandırılmış bir kayıt defteridir.* Her birinin ölçümü, durumu, *toprağın kalitesi*, *onu ekip biçen kiracı*, vs. Bunlardan sonuncusu, *khatiyan* (muhasebe defteri) olup *her kişinin ismi altına* sahip olduğu *tüm farklı arazi parçalarını*, sırasıyla niteliklerini gösterecek biçimde kaydeder. Her yıl düzenlenen bir nevi değerlendirme belgesi olan *Jama bandi*'nin amacı, her köylü için onun elinde bulundurduğu her parseli, toprağın faizini, niteliğine ya da mahsule ve ayrıca kiracıdan beklenen borcun toplam miktarını ve *kist*'lerde ödenmesi gereken miktarı göstermek. Ve *jama-wasil-baki* (*jama bandi*'nin temel iddialarını özetliyor –aynı zamanda bir arazi, köy ya da kazaya oranla hem tüm kirayı hem toplanmış miktarı ve ödenmemiş borçların miktarını gösteren muhasebe defteri. Bir Bengal muhasebe defteri (bir iple çok uzun, dar sayfaların bir uçlarından birbirine bağlanmasıyla oluşur, bunlar kapandığında sayfaların serbest sayfaları, böylece birleşecek şekilde birbirleri üstüne katlanır. (*55-57*)

Gumashta (Gomashta) [genelde bir başkası için iş yapan *temsilci*] ve *Patwár*: [bir *mauzah*'ın kira toplama belgelerini tutan kişi, ortak olarak da köyün kira toplama belgelerini hazırlıyor ya da farklı bölgelerde hangi farklı isimleri alırlarsa alsınlar benzer görevler kiracının elinde bulundurduğu toprakların değişen koşullarına göre *kachari-kitapları* tutmakla yükümlüdür; bu yüzden tüm yıl boyunca (Zemindar'ın ajanları olarak!) kiracı ne yapıyorsa çok yakından gözlemlerler.] Kural olarak bu herifler bizzat köy kiracıları sınıfına girer ve çiftçidirler. *Bu yüzden ellerindeki araziler köyün en iyi arazileridir*, "esas işleri" onların çiftçilik yapmasını engelliyor ve diğer kiracılara onlar adına toprağı sürmeleri için ödeme yapmaları "*gerekiyordu*"; çoğu zaman bu ödeme yapmadan gerçekleşsin diye hile yapıyorlar; "bu ek ödeme yerine geçen sunular" şeklinde de punduna getirip şantaj yapıyorlar. Bu *görev irsî* olduğu için genelde oğul babanın yerine geçiyor;

ama bu çoğu zaman zorunlu da, çünkü bu iş için gereken aritmetik, okuma ve yazmaya köylüler arasında 1 ya da 2 kişiden fazlası pek sahip değil. (57-59)

Zamindar kiracıların ("tebaanın") "üstün efendisi"dir, hem alışkanlıktan hem *glebae adscripti* [toprağı olmayan köle, ç.n.] hissi yüzünden; onun ve *amla*'sının otoritesi *köy reisi mandal* (en yaygın tarifi ama nahiye ile karıştırılıyor) yoluyla zapt edilir, köy reisi köylülerle zemindar ya da onun görevlileri arasında gerçekleşen bütün meselelerde köyün köylüsünün sözcüsü ve temsilcisi. *Mandal* diğer köylüler gibi çiftçi, *kesinlikle aralarında en zengini filan değil*; teoride görevine[12] [10] *seçimle geliniyor*, aslında neredeyse istisnasız *babadan oğula* geçiyor ve *Hindistan'da görevler ve işler neden irsîyse* aynı sebepten *irsî*. Yeterince okuyup yazabilmeli ve Zamindari hesaplarını anlayabilmeli ve *köylülerin geleneksel haklarıyla* haşır neşir olabilmeli; doğrudan bir ücret almıyor, ama köylüler ona ekip biçmede *minnettar*, yardım ediyor, genelde diğer köylülerden daha az kira da veriyor. *Mandal ve birkaç ihtiyar*, sık sık vuku bulan tartışmalar ve kavgaları yatıştıran *köy panchayat*'ını oluşturur. [*Panchayat*'ı köylü ya da değil, kastla, iş güçle ilgili tartışmalarla uğraşan ve onları çözen *kasttan beş erkekten* oluşan bir grup olarak tanımlıyor.] Daha kangren olmuş vakalarda *mandal* ve taraflar *zemindar*'a
136 ya da temsilcisi *naib*'e [*vekil* ya da *temsilci*-büyük zemindarlıkların idaresinde zemindar'ı termsil eden baş yetkili ya da yardımcı] ya da tartışma ve | hakemlik için *gumashta*'ya gider.[13] [11]. Yani Bengal'in taşra bölgelerinde pahalı kamu mahkemeleri olmadan adalet yönetimi halledilir. (59-61) *Zemindar* köyde *oturur*, ailesinin üyelerini tıraş eden *barber*, onları yıkayan *dhobi*, *darwan* (baş kapıcı) ve diğer başlıca hizmetliler –*irsîdir*, köyde yaşadıkları kısımlara oranla görece daha düşük kira verirler ya da kira vermezler. *Dhobi* ve *barber*'in tüm kiracı köylüler tarafından *geleneksel ödeme oranlarıyla* istihdam edilme hakları vardır; *marangoz* ve *demirci* de aynı durumda; irsî *bekçi* (*chaukidar*) topraklarına *kira vermez*, *Brahman rahibi* de benzer şekilde, Zemindar ailesinden olsun olmasın ya da köy *pujaları* tarafından idame edilirler vs. (61, 62) (Bu eşek kafalı Phear köy yapısına *feodal* diyor). *Bu köy oluşumunun dışında, Mahājan, köy kapitalisti.* Köylü belirli dönemlerde *para* harcamak zorunda; mesela çiftlik evinin bir kulübesini yeniden inşa etmek ya da tamir etmek, saban ya da başka bir alet yapmak, bir çift öküz satın almak, ekin ekmek için tohum, nihai olarak kendisi ve aile için pirinç, tüm *mahsulden önce ödenmesi gereken kirasının birkaç kist*'i muhafaza edilip gerçekleştirilebilir. Delta'nın batı kısmında *kendi yıllık ürünü yetişmeden önce verilen dönemi aşmaması* için gereken birikmişleri pek yetmez. Ayrıca *para* ve *pirinç* için bunları istediğinden *Mahājan*'a gitmek zorundadır. Her iki taraf arasındaki en alışılmış alışveriş biçimleri: *hasat zamanı nicelik olarak % 50'sini geri verme şartıyla* teslim edilirken *ekim için pirinç ve gıda için diğer tohumlar*, diğer yandan *para* olarak ödenmesi gerekiyor, o da *hasat zamanı* ya *pazar fiyatlarına göre hesaplanmış pirince*

denk biçimde ya da tefecinin sunduğu seçeneğe göre nakit olarak *ay başına % 2 faizle.* Bu üstünde anlaşılmış uygulamanın güvence altına alınması için *Mahājan köylünün gelecek mahsulünü* sık sık *ipotek altına alır* ve *açık tarlada harman yerinde üzerinde baştan anlaşılmış miktar için kendisi bizzat yardım eder.* (63, 64)

Zemindar—bu sahte İngiliz toprak ağası- *kira tahsildarından* ibarettir; *tarla işçisi* olan köylü geçimini ucu ucuna sağlar; çiftlik sermayesini sunan, *emeğin ücretini veren ve tüm kârı cebine indiren mahājan* bir yabancıdır, *toprakta kişisel sermayesi yoktur*, tek hedefi kendi parasını olabilecek en avantajlı biçimde kullanmak olan bir alacaklıdır. Üründen eline geçtiği kadarıyla *gola*'larını (*gola* = içine tahılın depolandığı, çoğu zaman daire şeklinde kulübe) *bir sonraki yılın işi için ihtiyaç duyabileceği kadarını bir kenara koyduktan sonra, kalanıyla sadece mahsul simsarı olarak iş yapar*[14] [12] ve onu en yüksek karşılığı veren pazara yollar. Hırslı bir *mahājan*'ın tüm *mauzah ya da fazlası eli altında bulunabilir – yine de cemaatte meşru bir mülki konumu yoktur*, ama buna sahip olanlar –*köylü... ve zemindar...*- farklı
xx) sebeplerden görünürde güçsüzdür. (64-65) Bu yüzden, bir tarım köyünün ilerleme *kaydetmezmiş gibi görünen karakterini* genç bir zemindar böyle tarif etmişti (*Babu Peary Chund Mookerjee, Beng. Soc. Sc. Trans.*, *cilt* IV, böl. 4, s. 1)

"Günümüz çiftçisi her zaman olmuş olduğu üzere (!) ilkel bir varlıktı. Elbise diye belinin etrafına sarılmış bir parça keçe, yalın ayak, içinde yaşanamayacak derecede sefil bir kulübe ve en kaba haliyle günlük bir geçim, içine hırs karışmamış bir hayat sürer. Önüne iki öğün yemek konsa, bir de kaba kıyafet, payına düşen ona yeter ve zevcesi ile evlatları için incik boncuk satın alacak bir iki rupee biriktirse, bir iki rupee de dini ayinler için, kendini dileyebileceğinin son raddesinde mutlu hissedecektir. *Toplumsal reformun en büyük düşmanıdır* [? genç[15] [13] ya da yaşlı, Zemindar'lara vereceği kiradan kurtulmaya kalksa düşman olmayacak mıydı!] ve zaman ya da batıl inancın çevresinde ördüğü ayak bağlarından kurtulmayı hiç düşlemez. Tarlada elle yapılan iş desteğinden mahrum kalma *korkusuyla* oğlunu okula göndermeyecektir [ve oldukça haklı bir korku!]; iyi bir su deposundan su[16] [14] içmeyecektir çünkü kendi evine yakın olanı kullanmaya alışmıştır; ecdadı hiç ekmediğinden kendisi de mahsul
x) olarak patates ya da şeker kamışı ekmeyecektir. Ölümden sonra külliyen yok *olma ümidini ona sağlaması için irsî rahibi tarafından acımasızca kazıklanmaya izin verecektir...* Köylüler çok fakir (!), çok cahil, gelişme etkisi... gösteremeyecek kadar *birlik beraberlikten yoksundur...*" (65-67)

Hane İçi Hayat

Zengin, girişimci zamindarlar çok nadiren *Mofussil*'de [ya da *Mafassal* = *kasabanın*
137 *karşıtı olarak taşra*; esas olana karşı *tabi*] Bengal köyünün Hindu | *beyleri*, o yörenin *toprak sahiplerinin* yılda en çok *100 ila 200 Rupee'lik bir geliri* vardı; her

zaman bir *pakka* evi değil; *mülkü* muhtemelen *köyün ya da birkaç köyün birlikte bir hissesi, birkaç tenure'de tutulmuş; net geliri = köylülerden elde ettiği tahsilatı* üstüne ya da hükümete *verdikten sonra jama*'nın [ya da *jamma* = yıl içerisinde toprak için ödenenlerin toplamı *–toplam kira*] kalanı (68, 69)

Bhadrolog, Brahman olmayan saygın ve müreffeh kişiler;

Andar mahāl [*Mahalla* kelimesi = kentin bir bölümü, mahalle], evin ya da çiftlik evinin *ailenin kadın üyelerine ayrılmış kısmı*. Yabancılar ve ayrıcalığı olmayan erkekler giremez.

Ashan= halının kare parçası; *thāl* metal tabak çanak; *pān* = betel yaprağı. *Tiffin* = serinletici içecek *bau* = genç, evli kız; *bāri* = ikamet edilen yer, çiftlik evi.

Bengal'de *evrensel adet*: *bir ailenin üyelerinin*, sınıfı ne olursa olsun, *ortak yaşaması* ve *mülkün kârına ortak olarak sahip olması*. Mesela *köylü ailesinde*: babalarının ölümünden sonra oğulları önceden aynı çiftlik evinde bağımlı olarak yaşar ve *jot*'un ekilip biçilmesinde (=*jote*=hem çiftçinin hem de onun kiracısının sürdüğü toprak) babalarına yardım ederken, aynı çiftlik evinde, aynı *jot*'u ekip biçmeye devam ederler, ama artık sahip olarak. Bazen isimlerini zamindar'ın defteri olan *kachari*'ye babalarının isimleri yerine kolektif olarak geçirirler; bazen de merhumun adı değiştirilmeden kalır. Her *erkek kardeş, zevcesi ve evladıyla birlikte, mümkünse çiftlik evinde* ayrı bir kulübeyi mesken tutar ve bu amaç için sıklıkla *gerektiği üzere gruba bir kulübe daha eklerler*. (76, 77). Erkek kardeşlere, yasa gereği, *ortak olarak aldıkları herhangi miras bırakılabilir*, mülkün tamamında eşit miras payı hakkı ve her birine herhangi bir zaman bir *paylaştırma durumuna zorlama hakkı tanınır*. Erkek kardeşlerden biri öldü mü, *oğullar*, oğlu yoksa *dul zevcesi*, yerine geçer ve onu her açıdan temsil eder. (77) Bu paylaştırılmamış payların karmaşık biçimde dağıtılması, kuşaklar boyunca sürecek biçimde, gelişir; ama *köylülerde* çabucak sonu gelir, esas nesnenin küçüklüğü onu tam bölenlere ayıramayacak kadar küçük parçalar yarattığından önemsizdir. İş bu noktaya gelirse, *ailenin daha genç üyeleri pes eder* ya da *kendi paylarını* diğerlerine satar ve kendilerine başka bir iş arar. *Jot* doğası gereği miras olarak devredilemiyorsa, ortak olarak yaşayan aile üyeleri *esasen birbirleri arasında paylarına göre toprağı böler* ve *ayrı ayrı ekip biçer*. Yani *bazı köylerde toprak saçmalık derecesinde küçük parsellere bölünmüştür* ve bu kötücüllüğün artma gibi doğal bir eğilimi vardır. (78)

Hatırı sayılır mülkleri olan *müreffeh ailelerde*, gerek *ticarette* gerek *Zamindarlıklarda* gerek diğer toprak *tenure*'lerinde olsun,"*ortaklık*" genelde uzun sürer. Tüm mülkün idaresi *ailenin "karta" dediği*, çoğu zaman en eski kolun en yaşlı bireyi olan *bir üye* tarafından yürütülür; teoride bütün ortak pay sahipleri topluluğundan sorumlu, bunlardan her biri aile hizmetlileri tarafından *bir nevi ofiste* (*daftarkhana*) düzenli olarak tutulmuş muhasebe defterleri ve belgelerine göz atabilir; ama insanlar pek karışmıyor -kavgaya kadar-, bundan sonra acı

acı kavga ediliyor, paylaştırma işlemi etkileniyor ve hesaplarda diretiliyor. Kural gereği, pay sahiplerinin aile evinde desteklenmekle yetinmesi gerekiyor, her biri istediği üzere aile kaynaklarından alabiliyor, sıradan kişisel harcamalar için gereken küçük meblağlar yeterli. Genel aile ve kişisel harcamalara göre biriktirilmiş para, ortak mülke ek bir şeyler satın alırken karta tarafından yatırılıyor; *para* olağandışı aile seremonileri ya da dini performanslar için gerekiyor, *karta* tarafından ortak mülke ipotek olarak para ödünç verme formunda. (78-80) Bu *hane cemaati* genelde çok sayıda; *birincisi* babalarının paylarının onlara devredildiği *pay sahipleri*, erkek kardeşler, yeğenler ve erkek kuzenler ve merhum, oğul ya da yeğensiz öldüyse pay sahiplerinin dullar ve kızları; ikincisi: bağlı üyelerden karma bir sınıf –yaşayan *pay sahiplerinin zevceleri ve evlatları*, eski pay sahiplerinin zevceleri ve evlatları, eski pay sahiplerinin dulları ve kızları (*payları oğullarına devredilen*) ve herhangi bir hastalıkta onları miras edinmekten dışlayan çalışan bireyler. *Kalküta*'da ve bizzat *Mofussil*'de *300-400*
138 *bireyin*, hizmetliler de dâhil olacak biçimde, *bir evde yaşadığı* örnekler. Genelde aile 50-100 kişilik. (80, 81) | *Deorhi* [Fransızca *conciergerie*'ye [kapıcı odası-ç.n.] denk düşüyor; aslında *darwan*'ların (kapıcı) oturduğu, yattığı ve uyuduğu, kısaca yaşadığı 1 ya da 2 açık hücre ile yükseltilmiş zeminin olduğu iki yanıyla eski aile evlerinin giriş pasajı.]

Puja dalan: esas amacı dini ve haneye dair seremonilerin icra edilmesi için bir sahne işlevi görmek olan *verandah*.

Shamiana. (kenardan kenara dikdörtgen ya da kutuplarında uçtan uca yatay gerilmiş *çadır bezi*, sağlam biçimde yer tentesine sabitlenmiş).

Thakurbāri, ailenin tanrısı heykelciğinin bulunduğu ve günlük hizmetin ve ibadetin yapıldığı *oda*. *Kadınlar*, günlük ibadet için yapılmış olan *kilden Siwa heykelciği* hariç kendi başlarına aile idolüne ya da herhangi bir görünür *thakur*'a ibadet edemiyor. *Shastra'lar kadınlara yasak* ve *Sudra*'lar kutsal metinlere dair bütün bilgiyi ve onların nasıl kullanılacağını kapsıyor.

Aile, ortak ceddin 3 ya da 4 kuşak ardına eriştiğinde, *kolların çeşitli reisleri* oluyor; bu *kollar soy* halinde, kendi reislerinin yönetiminde evin ayrı kısımlarına yerleşiyor; bazen ayrılma o kadar nihai bir hal alıyor ki evin her kola ayrılmış bölümünün kapılarına bariyer kurularak ve ayrı bir giriş açılarak evin kalanından ayrılıyor. Kural gereği, her grup kendi içinde toplanıyor ve grubun her yetişkin bireyinin kendine ait bir odası var, *tüm kadın üyeler* birlikte *iç dairelerde*, Avrupalılar arasında yaygın olarak *Zenana* deniliyor. Tüm kollar genelde *aile tanrısının ibadetiyle ilişkili olarak ortak yaşamaya devam ediyor*. Ve *kollar her şeyde bölünürse* – mesela *gıda*, *ibadet* ve *mülk*- *aynı aile tanrısı herkes tarafından ortak olarak korunur, bunun üzerine farklı kollar tarafından gerçekleştirilen* ibadet de, her biri *ortak mülkte sahibinin payının süresine oranla kendi sırasını alır*. Mesela aile kendi bölünmüş

halinde *4 reis*, *2 erkek kardeş* ve onların *2 yeğeni*, 3'üncü merhum erkek kardeşin oğulları tarafından temsil edilir, ibadet sırası ya da pallası sırasıyla 4 ay, *2 ay* ve[17] [15] *2 ay* ya da bunların *eşit katları* olacaktır. (85, 86)

Sadece *Kalküta*'da ve diğer büyük kentlerde aile bu tip boyutlarda *aile kovanında* tıkış tıkış yaşamaya devam eder. Ama Zamindar'ın ailesinin kuşaklar boyu varlığını sürdürdüğü *taşra köylerinde* yine hemen hemen aynı şeyler olur. (86)

Açık çimle kaplı alan olan *Maidán*, *mandir* tapınak, *mandap* bir yanı açık çatılı yapı ya da bina. *Majlis*, meclis.[18] [16] *Mohan*, *math*'ın bahşedilmiş tapınak ya da mabedi; buna karşılık *máth* açık, ekilip biçilebilir ova, köyün işlenebilir toprağını oluşturuyor.) *Gaddi*, oturacak yer.

Ağır ve Neşeli.

Gösterilere duyulan aşırı sevgi. (89) Hatırı sayılır derecede *içme*. "Ved'lerin bir kısmında, *sarhoşluğun hazlarına* değinilir ve *tantrik* yazıların bazıları içmeye teşvike adanmıştır... *tari* ispirtosu her türlü *sakarin suyundan*, özellikle de *tari palmiyesi suyundan* yapılmıştır, büyük ölçüde her köyde kaba yerli yöntemlerle, *bariz* salt yerel kökenli. (90)

Her mertebeden Bengalli kumarı sever; orta sınıfta mevcut yaygın çeşidi *kartlar ve zarlar*.

Bengal'de Müslümanlarda 2 ayrı mezhep, Sünniler ve Şiiler; her ikisi de Hinduizm usulleri ve adetlerine bol bol uyuyor; *Bengalli Müslüman yarı yarıya ihtida etmiş bir Hindu*'dur. Delta'nın en iyi ve verimli bölümleri *Müslümanlara* ait. *Nüfusun %60'ının üstü*, *İç Bengal'in kalanında* % 30-40; köylerin bazı bölgelerinde ya sadece Müslüman ya sadece Hindu, ama daha yaygın olarak her köy *kendi Müslüman ya da Hindu mahallesine sahip*. (91, 92)

Birçok mezhep, Hindularda da (92), Boistoblar (çeşitlemeleri ve alt bölümleriyle sayıca çok fazla), Saktalar, Şivalar, Ganapatyalar vs. gibi *taşra köylerinde* neredeyse her yerde. (93) *Boistob*'lardaki başlıca gelişim –*Vişnu*'su *Brahma*'ydı (Krişna onun tecessüdünden biri) kökeni saflık, meditasyon ve Tanrı önünde mezhep ya da kast ayrımı olmadan *tüm insanların eşitliğini* vazeden *Chaitanya*. Kast bağlarından bir nebze kurtulmak ve davranışın önemini takdir ederek dini usullere uymamak hâlâ mezhebin başlıca niteliklerinden gibi görünüyor. Boistob'lar *tüm kastlardan alınıyor*, ama tüm çeşitlilikleri içerisinde alınıyorlar... *kendilerini bir nevi kast kabul ediyorlar*. (94)

Sakta'lar muhtemelen köy sakinlerinin çoğunluğunu oluşturuyor; artık büyük ölçüde Şiva'yı (*Yok Edici*) *Brahman'ın daha yüce bir formu* olarak gören *Saiva*'larla birleşmişler ve *Saktalar onun yapıp ettiklerini ilahi doğasıyla* kutsuyor, yüce ilahın
139 dişi formları Durga ya da Kali. Şiva ve Şakti ibadeti | dikkate değer derecede bir

dogmaya ibadet, muhteşem bir seremoni ve kanlı kurbanlardır vs. Boistob'lar Sakta'lara göre "Protestan"dır. (94, 95)

Manastır tarikatı bekâr ve büyük ölçüde gezgin ya da dileniyor, ama *maths*'da (*math*'ın anlamının kökeni bir keşişte olduğu gibi hücre ya da oda gibi görünüyor); inziva yerleri ve merkezleri var gibi; bugün *math* tipik olarak bir usta (*Mohant*) ve müritlerine (Chelas) ayrılmış, yaşanacak yeri olan *bahşedilmiş tapınak ya da mabettir*, *math*'ın bahşedilmesi ya şahsi bir bağış ya da zaten mevcut zengin bir *math*'ın bağışı sonucudur, bu *math* zengin olan *math*'a belli[19] [17] bir biçimde tabi kalır. (96-100).

Mohantlar, tek tek vakalarda ya başlangıçta sahip oldukları varsayılan kutsallığın katı yolundan sapan bir gerileme sergileyebiliyor ya da ticaretle servet elde etmeyi -hatta *kurucusunun amacını gerçekleştirirken* [*bağış* için, tek tek keşişler için değil]- esas hedefleri yapabiliyorlar. Çok sayıda *Mohant* tüccarının *büyük servet ve nüfuz elde ettiğinin görüldüğü Bengal yönetiminin kuzeybatı kısmında* bununla ilgili çok fazla örnek bulunabilir.

Bazı kutsal Müslüman *fakir*'lerin yol üstünde sık sık buluştuğu, yakınında da fakire bakan kişinin *kulübesi ya da çiftlik evi* bulunan bir mabet (*dargah*). Her türlü öğreti ve mezhepten gelen geçen yanlarında taşıdıklarını deniz kabukları ve *pice*'lerine ekliyorlardı. (101) Büyük bir köyde *mandap*, yani *puja köy* festivallerinin kutlandığı ve diğer köy toplantılarının gerçekleştiği (muhtar heyeti odasından olduğu gibi) ferah *açık, üstü kapatılmış oda* olacaktır; bu bazen bir *pakka* yapısıdır, çoğunlukla *bambu* ve hasır; genelde Zamindar bakar. (*a.g.e.*).

Kırsal suç. Dakait: [*Dakait* bir eşkıya çetesi] ya da çete eşkıyalığı (İngilizce formunda: dacoity) (*badmashes* = bir köyün kötü özellikleri; *pitara*: kötü iş ya da tuhaf bir şekli olan diğer kötü yapılmış kutu] (s. 102-105) *Polis muamelesi* (karakteristik!) (105-107) Mahkeme (108-119) *Mookhtar* = yasa temsilcisi.

Aile onurunun kirletilmesi karşılığında cinayet (*kadınlıkla ilgili*). (111-115)

Salt kırsal öfke diğerinden daha yaygın. "*yasanın silahı tarafından korunmayan mutlak hakka dair kuvvetli bir hissiyat* Hindistan'da başka yerde olduğu gibi bunun intikamını alma çabasına götürüyor." (115) köylüler arasında bile Krakehle (kanlı) (115-118). *Zamindar halkının Mandal'a* (köyün reisi) dalaşmasıyla bir kararı uygularken bir *mauzah* satıldı, bir yabancı onu satın aldı; *yeni Zamindar köylülerin kiralarını artırmak gibi bir önlem aldı*; birkaç köylüden artırılmış faizle *kabulyat*'larını [*kabulyat= pottah* ya da hâsılat kirası, yani *kiracının toprak sahibine verdiği*] almada başarılı, ama *köyün mandalı* inatla dayanmaya devam etti ve muhalefetin başını çekti. Zamindar ona hizmetlilerini gönderiyor, onu yakalasınlar ve getirsinler ve icabına baksınlar diye. (s. 118, 119) Birkaç insanın ölümüyle sonlanıyor ama sonunda *Mandal* galip geliyor. (s. 119, 120) Bazı meselelerde çok fazla Zamindar'ın tarafını tuttuğu için köylülerin mandal'a karşı geldiği diğer vakalar

var; bu yüzden "komite"de *cezalandırılması ve uyarılması* gerektiğine karar veriliyor, "görevlendirilmiş" birkaç kişinin onu dövmesi söyleniyor (böylece ölüyor). (120, 121)

Farklı *toprak kullanım hakkını elinde bulunduran köylüler* arasında hizip savaşı (s. 121, 123) (katliam).

Jangal (*Cengel* = ağaçların, çalılıkların ve bitkilerin örselenmeden, doğal olarak büyüdüğü bir orman, herhangi bir arazi, küçük ya da büyük).

Bhát = haşlanmış pirinç; *bigha*, bir toprak ölçüsü, Bengal'de = yaklaşık 1/3 ark;

Arhar = gıda için yetiştirilen bir nevi baklagil (cytisus cajan).

Yönetim ve Toprak Sahibi. (bu kitabın daha önce *Calcutta Review*'da yayımlanmış olan son bölümü (VI).)

Hindistan'da bir Zillah bölgesi, İng. county'si ile karşılaştırılması yanlış, *2-3000 metrelik bir alan* kaplıyor ve <1 ila> *2 milyonluk* bir nüfusu var, (devamı) *Co. Of Suffolk*'un mesela sadece *1.454 metrelik bir alanı var ve nüfusu yaklaşık 360.000.* Bir Zillah'ın *Avrupalı memurları* en fazla *bir düzine* [bunların ½'si görevlerine Zillah karakolunda bakıyor] yani *1 hâkim ve vergi tahsildarı*[20] [18], *3 ya da 4 ortak sulh hâkimi, hâkim yardımcısı ve komiser* birlikte, *1 bölge ve celse hâkimi*, *1 küçük mahkeme ya da hâkim yardımcısı*, *1 baş komiser, 1 baş komiser yardımcısı* ve *bir tıbbi görevli.* (125)

[Nadiren "bunlardan biri halk dilinde gerçek bir komut alıyor." (126)]

Hindistan'da vergi tahsildarı yok (ruhsat vergisi *dayatmasıyla* yakın zamanda getirilenler hariç); bütün vergiler *toprak geliri, kaşe* (bir mahkeme ya da kamu bürosu işlemi ya da bir mahkeme ya da büroda dosyalanmış herhangi bir belge ya da sözleşme ya da makbuz), *gümrük vergisi* ve tüketim vergisi (köylü için pahalılaştırılmış *tarı* ve *tuz*). Yakın zamanda yeni bir *yol vergisi* yoluyla *vergi artışı*, her köylünün kirasına eklenen, rantı alan kişiye, onun da devlete ödediği *vergiye tabi bir ek.* (128, 129)

Her toprak çiftçisinin kendi arazisi için ödediği rantın bir bölümü *toprak geliri* olarak devlete gidiyor; toprak geliri şeklinde yıllık yaklaşık 20 ½ milyon £'e
140 tekabül ediyor (133). | 1793'te Bengal'e yerleşilmeden önce *Zemindar* aslında vergi tahsildarı olarak biliniyordu, toprak sahibi değil. Phear denen herif diyor ki: "*Zamindarı*'nin kapladığı alan ülkenin büyük bölgeleri ve *bigha*'lar üzerinden değil *insan topluluklarından* –*mauzah*'lar üzerinden hesap ediliyordu." Onun "para işlemleri"nden "*rant* olarak değil, dâhil edilmiş köylerin *jama*'ları (tahsilat) olarak bahsediliyor; onun *mal varlığı* kiracıların kiracılarının *jama*'larından ve köyden tahsil edilenlerden oluşuyordu." (135) Zamindar'ın köyü *kachari* (daha İngilizlerden önce) *her mauzah*'ta bir tane olan, *bir reis*, *bir muhasebeci* ve bir üstsubaydan oluşan bir *makam*dı. (bugünkü tahsildarların vs. ve Zemindar'ın daha önce tarif edilmiş olan görevlerine sahipti). Her biri boyutuna göre 5 ya da 6 *mauzah*'tan oluşan *Kachahrı*'ler üst düzey bir yetkili, diyelim *Tehsildar*, tarafından

denetleniyordu, onun da *mauzah kachahri*'lerin kopyaları olan ya da onlardan yapılmış olan defterleri ve belgeleriyle kendi *kachahri*'si vardı. *Köy kachahri*'sinin görevlileri tarafından toplanan tahsilat ona veriliyordu ve o da bunları bir üst düzey görevliye veriyordu. Böylece *Zamindar*'ın kendi *kachahri*'sine para sonunda ulaşıyordu; bunlardan devlete kendi Zemindari'sinden gelen gelirden ödüyordu ve kalanı kendine saklıyordu. (138) Her aracı biçim ve yapısal olarak esas yapıya harfi harfine benzeyen bir yapının zirvesi ve başıydı, sadece daha küçük bir temelle. Hafiften zarar verecek bir güç onu *koparmaya* ve bir başına durmaya itebilir ve onu bir başına bırakabilirdi ya da dışarıdan eklenmiş konumuna itebilirdi. (139) (*Ayrıca bkz.: Hunter. "Orissa"*) Daha İngilizler gelmeden çok önce zemindari sisteminin özgün basitliği kaybolmuştu; çeşitli mertebe ve sıfatlardan *Zemindari*'ler ve *taluq*'lar *devlete doğrudan vergi veriyordu*; bunların içinde yeniden alt kademe *taluq*'lar ve *tenure*'ler*, homojen bir tahsilat makinesinin parçaları olma koşulundan yarı bağımsızlığa dönüyordu ve bu nitelikte sayılan, kabul görmüş bir *jama* tahsilatı olağan rotası içerisinde ona gönderilmektense *doğrudan bir üst kachahri*'ye dönüyordu. (141)

(Kısa süre sonra) her alt mertebeden *jama* ödeyen "*mahal*" ya da *tenure* hemen belli *jama*'ların tahsilat yerine alındığı ve kalan tahsilatın eski mekanizma tarafından yapıldığı bir *zamindari* minyatürü haline geliyordu. *Boş arazi ya da başka kullanıma dönüştürmeler* de kökeninde hem bağımlı hem bağımsız *taluq* ve böylece hizmetler için aynı zamanda *jaghir*. (141, 142)

Köyün içinde bile – *toprağın mesken tutulmasıyla* ilişkili olarak- benzer bir süreç işliyor. Zemindari'nin başlıca kişileri *amla ve köylülerin reisleri* (mandal'lar) ya da nüfuz sahibi diğerleri ve *Brahmanlar* gibi ayrıcalıklı insanların, köy topraklarının *kendilerinin ekip biçemeyeceği kadar büyük bölümlerini sabitlenmiş ve ayrıcalıklı şartlarla elde tuttuğu* düşünülüyor. Bunları... bütünsel olarak ya da kısmen *devren kiraya veriyorlar* ve böylece *farklı farklı "jot"*'lar ve kiracı için kullanım hakkı olan topraklar ortaya çıkıyor. (142) 1793 yasalarından önce o sıralar var oldukları haliyle aracı *orta tenure* varlığını sürdürmek için âdete, kullanım hakkını elinde bulunduran kişinin kişisel gücüne ve nüfuzuna bağlıydı. *Köylü tenure*'leri ve *jot*'lar benzer şekilde *âdete göre* köy *panchayat*'larının ve *Zamindari amla*'nın hakemliğinde; hepsi *göreneğe bağlı*, *kişisel mülk hakkına* dair hiçbir şey yok (142, 143). *Zemindari*'lerin –yağmacı İngiliz dalaverecileri sayesinde- özel mülk sahiplerine dönüşmesi aynı şekilde *tüm arabulucu faizlerini toprak haklarına* çevirdi (bu kibirlilerin aklından geçmese bile) ve bu tip bir faizin sahibi hak sınırı dâhilinde toprağa yasal yükümlülük yükleyebilecek ya da onu devredebilecekti; kendi mülkiyeti bile karmaşık Hindu *ortak mal sahipliği* biçimini alabiliyordu. (147, 148)

Zamindar'a ödenen *orta tenure* ya da gelirin altındaki faiz özünde, uygun

(*) Kiracılara toprak sahibine ürettiklerini ayni olarak ödemeleri için verilen toprak kullanım hakkı. (ç.n.)

jama'yı bir üst kiracıya öderken, toprağı ekip biçenden toplama ve belirlenmiş alan içerisinde bağlı kiracılardan *jama* alma hakkıdır. (148) Böylece her dereceden *orta tenure* büyük ölçüde bir muhasebe defteri meselesi olur ve neredeyse tamamen *jamabandi* sayfaları tarafından temsil edilir. Bu tip bir mülkün sahibi bir evlat ya da aile bağlantısına yardım etsin, o zaman bunu *kendi birikimlerinin bir kısmının mokarari bağışı* (sabitlenmiş ya da kurumsallaştırılmış- *daimi*) ile yapabilir. (149) Çoğu zaman bağışlayan bizzat *rantların vs. cüzi bir payının hakkına* sahip olacaktır ve ondan sonra bağışı [evlada vs. yapılmış olan] bir küsuratın bir küsuratına geçecektir. (149-150) *Bu tip bir tenure sahibi* bir *ilave ödeme ya da primi göz önünde bulundurarak bir yabancıya bu tip bir bağış* yapmak isteyebilir. Kendini güvence altına almak için bağışın öznesi için ayrılmış rant, kendi jama'sını ödeyeceği düzenli para makbuzu şeklinde yapabilir ya da ona verilmiş para borcunun ödemesini güvence altına alma yoluyla, borcu verene bir *zar-i-peshgi ticca* altında geçici olarak tahsil etme konusundaki *tenure hakkını verebilir.* Bu
141 ya da benzer usullerde *Bengal tenure sahibi*, *mülk sahibi*, *zemindar* | ya da ismi her ne ise, *parasını artırmak istediğinde* ya da *kâr etmek istediğinde* kendi çıkarıyla ilgilenmekle yükümlüdür; çok nadiren geri çekildiği kârının tümünü devretmez –her durumda *yeni bir mülk hakları kümesi yaratmış olduğu* bariz. (150)

Ortak mülkiyet koşulu olarak bir orta tenure'ü ya da toprak hakkını daha da ilgilendiren şey, mesela bir köyün *tüm payı* (ya da bir dizi köyün) = 16 anna (=1 Rupee); diyelim birinin *bir küsurat payı* olsun, diyelim *9 ½ anna payı*; bunlar *3 ya da 4 farklı biçimde* gerçekleşebilir. Şu anlamlara gelebilir: 1) tenure sahibinin kiralar üzerindeki hakkı için bir *mokarari*'si (daimi) ve *kalanından sınırlar ve hudutla ayrılmış köy alanının belirlenmiş bir kısmından gelen vergileri vardır ve 9 ½: 16 oranını* tümüne oranla taşır ya da 2) *rantların salt hakkına* sahip olduğu bağış tarafından kapsanan alanın *belli kısımlarında* ve sadece *küsurat kısmını* aldığı alanların diğer bölümlerinde, öyle ki *bütününde alanın tüm kârlarından 16 anna'nın 9 ½'sini* elde edeceği şekilde ayarlanmış vs. Çoğu zaman onun hakkı içerisinde önceden belirlenmemiş olarak, yani kendi *kachahri*'sinde kendi görevlileri tarafından toplanabilen ve onun için sorumlu olan; ama belki de sadece *ortak-kachahri* aidiyetinde, yani muhtelif hissedarlara yapılmış net tahsilatın küsurat payını alma hakkına sahipti. (151, 152) Bu *9 ½ anna'lık mülkün mokarari tenure'ünün* sahibi genelde *müşterek bir aile* ya da kökeninde müşterek bir aileyi temsil eden bir grup kişidir; bu tip bir grubun *tüm üyelerinin tenure'de*, kalanından ayrılmamış durumda olsa da, onlardan ayrı bir satın alana devredilebilen, *kendilerine ait bir payı* vardır. Bunun dışında, *grubun her üyesi kendisi ve hissedarları arasında olduğu üzere tenure'e tabi olanın* gerçek bir paylaştırılmasında ısrar edebilirler. Bu olur olmaz, kendisi bizzat ayrı olarak bir küsurat hakkını elde edecektir, mesela 9 ½ anna tenure'ü; aynı payın 1/6'sını da katın; daha sonra tenure tarafından

kapsanmış alandan elde edilen rant ve kârlardan gelen özel payı, elbette daha üstün rant ya da jama'nın ödemesine tabi, 9 ½ anna'nın 1/6 anna'sı= *1 anna 7 pie*. Böylece *mauzah* da, zamindari'nin hesapladığı koşullardaki *birim*, daha küçük paylara bölünmeye başlar ve *belirli bir köylü karşısında zamindar konumunda duran* ve *rantı alan kişi* çok önemsiz bir adam olabilir ve çoğu zaman da öyledir. Mesela, köylü kirasının tümünü *1 anna 7 pie* hissedarının *patwari*'sine ya da onun *16 anna'lık rantından 1 anna 7 pie'yi* ona ödemek zorundadır, kalanını da ayrı ayrı ya da gruplar halinde hissedarlara ödemek zorundadır ya da *kirasının tümünü bundan* her hissedarın paylaştırmaya göre kendi hesabını alacağı *müşterek kachari*'ye ödemek zorundadır. (153, 154)

Bu müşterek çıkarların toprak kullanım hakkı ilişkilerinin alt seviyelere kadar inmesi ve alt-bölümlere ayrılmasından müteşekkil, hakkın müşterek mülkiyetinin eşlik ettiği sistemi *tüm Bengal'de evrensel olarak mevcuttu.* (154) Bununla ilgili toprak faizlerinin örneksiz karmaşıklığı ve kimsenin toprakta bir şeyleri geliştirmede çıkarı yok (*a.g.e.*) Bu sistemde *yerel olarak ikamet eden zamindar'lar* genelde bağlı tenure'lerin küçük hissedarları; bunların araçları durumu iyi olan köylülerinkinden çok üstün değil. (155)

Bir *köyün toprakları* genel olarak 2 küme içerisinde birbirinden ayrıştırılabilir: bir yandan *köylü toprakları* (köy sahasının toplam yığını, *köy toprakları*) ve diğer yandan Zamindar'ın toprağı [sonuncu vakada hükümete hâsılatı ödeyen Zamindar], *ziraat*, *khamar*, *nijjot* ya da *Sir toprakları* (bunun için başka terimler de var). (155, 156) Bengal'de bu ilk topraklara genelde köylünün "*jot*"u derler. (156) Bu yine bir başkasına kiraya verildiğinde, böylece kiracısı her şeyi ondan aldığında ve onunla birlikte her gittiğinde ve mülksüz kaldığında, söylenmesi tam denk düşecek biçimde sadece bir alt tenure alır. (157) *Yasal kararnameyle* ilgili köylüye verilmiş 12 yıllık bir dönem için aynı toprakların *gerçekten tutulması* adil ve makul bir rant ödemesi ile ilgili *kişisel bir elinde tutma hakkı* (eğer köylü bunu başka bir biçimde, gelenekle vs. elinde bulundurmuyorsa); ve toprağı *tek tip bir rant oranıyla* 20 yıllık elde tutma genelde bu orandaki rantta elde tutma hakkı verir. *Bengal'de köylülerin çoğu* ekip biçtikleri toprakta şu ya da bu biçimde ikamet etme hakkı edinmiştir *ama daha da büyük sayıdaki geride kalanlar* zamindar'ın kachahri'sine genelde topraklarına oranla ödenen rant ve vergi üzerinden *sadece ikamet ediyorlar*; çoğu zaman İngiltere'deki tarım kiracılarının ödediği ranttan çok daha az. Zamindar teorik olarak her yıl başlangıcından önce ona iyi geleni isteyebilir ve kabul etmezse bu köylü sınıfını kovuyor, ama bunu pek yapmıyor. (157-158) Zamindar, *ziraat*, *khamar*, *nij-jot* ya da *Sir-topraklarında* toprağı kendi hesabına göre kurabilir ya da kabul ettikleri *her şarta* göre çiftçileri yerleştirebilir; bunlar onun *kiracılarıdır*, kelimenin alışılmış (Avrupalı) anlamında o da onun *toprak lordudur*, burada Zamindar'ın toprakta niteliksiz aidiyet hakkı

142 vardır... *Köylü topraklarında* kullanım köylülere aittir. (158-159) | Bengal'in bazı kısımlarında *jot* ya da *köylü* faizi üstünde hak iddia edilmeyen *cengel ya da diğer boş bırakılmış topraklar hatırı sayılır arazilerinde*, bazen daimi olarak, önemsiz *rantlarla* bağışlanıyor; bu toprak daha sonra çiftçilere bir kez daha kiraya veriliyor. Bu tip durumlarda *jot-dar* ve sıradan orta tenure sahibi arasında fark eden bir şey yok. (159)

Geçim Yolları ve Araçları.

Köyler arasında ve bir kırsal bölgeyle diğeri arasında iletişim neredeyse yok. (161) Delta toprağında *taş ya da kilden daha sert* hiçbir şey bulunmuyor; yağmur mevsimi sel basıyor ve bazen bu tip yolların çoğu -kalifiye mühendisler tarafından pahalı olduğundan yeniden yapılmadığından- silinmiş oluyor. (161, 162)

Malların taşınması için kullanılan araçlar *tekneler, erkek ve kadın başları, minik öküzler* ve çok kaba inşa edilmiş bambudan arabalar; müreffeh insanlar seyahat ettiklerinde *palki* ve *doolie*'lerde taşınıyor ya da tekneyle seyahat ediyorlar. *Kuru mevsimde, erkekler*, öküzler ve arabalar her yere gidebiliyor ve gidiyor da. *Yerel trafik* genelde çok az sayıda insanlar için. *Dána* ya da başka tohumlar, *khalián*'da öküzler tarafından neredeyse yetiştiği arazide *yetişir yetişmez eziliyor*. [*Chota Nagpore* gibi bazı bölgelerde tahılı dövmek için *kaba, elle kullanılan harman döveni* kullanılır]; hem tahıl hem saman köylü ailesinin muhtelif üyelerinin başında kolayca çiftlik evine taşınır. Köylünün *mahajan*'ına gitmeyen artık değer ürün, eğer varsa, küçük birimler halinde yakındaki *hat*'lara taşınır ve böylece komşu *mauzah*'lara karışır ya da daha da ileri, *mahajan* ve *modi*'nin sadece köy depolarını karşıladığı büyük *hāt*'lara taşınır. Yine büyük hat'lar ya da taşra ürün ticaretinin yerel merkezleri *yaygın olarak yol ve khal'ların üzerindedir*. Ürün ticareti yapan kişi, temsilcileri yoluyla, *saçılmış satışlarının ürünlerini toplar* ve onları araba ya da teknelerle gönderir; ve böylece *dışarı akma* oldukça düz gerçekleşir. (163, 164)

Kıtlık ya da açlık durumlarında akıntının gerektiğinde tersine dönmeyeceği sık sık söylenir. (164) ama durum şöyle: *köylüler gerekli perakende fiyatı ödeyebildiği sürece*, köy *mahājan*'ları ve *modi*'leri *ne tip bir yerel defo olursa olsun kendi stoklarını korumaya devam edecek*. (164, 165) Ama *kıtlık mevsimi* yaklaştı mı, her ikisi de, *mahajan* ve *modi*, "*faaliyetsiz*" kalıyor. Daimi ve gelip geçici müşterilerinin imkânlarının çapını çok net biliyorlar. *Mahajan*, *müşterileri halihazırda ümitsizce ona borçluysa*, büyük bedel ödeyeceği biçimde stokunu yükseltmekten vazgeçer; ve benzer sebeple köy *modi*'si satın aldıkları şeyi ödeyemeyenle perakende satışı yapmak için anormal fiyatlara stok depolamayacaktır (*Gidişat*, mahajan'ın da köy simsarının da köylünün ithal edilen gıda için telafi edici bir fiyatı ödeyemeyeceğinden şüphelenmek için sebebi yoksa, *toptan değişecektir*. (165) Bu, gıda maddeleri

için alışılmış mekanizmanın işleyişini durduran belli bir fiyata erişildiğinde, *köylülerdeki fakirliğin tezahürüdür.* (166)

Ama kıtlık zamanında *hükümet faaliyetinin* uyguladığı şey [*bu bile büyük ölçüde felç olur*, [Phear'ın ima ettiği "zırvalık" anlamında, ama bu çok doğru.] Peki, hükümet bu tip acil durumlarda ne yapıyor? Büyük ölçekte "yardım işleri" kuruyor, çok sayıda insan toplanıyor, *evlerinden alınıyor*, sınırlı alanlara yığılıyorlar; *hatırı sayılır miktarda tahıl dışarıdan belli yerel merkezlere getiriliyor*, işlere yoğunlaşanlara destek ve yerel komitelerin elleriyle ne kadar pratik olabilirse o kadar pratik biçimde dağıtmak için. (166) *Hükümetin* bu sıra dışı iş için *hazırlıkları* da *yolun taşra hattında olağan trafiği büyük ölçüde engelliyor*; her yönden gelen *tekneler* ve *arabalar* vs. *toplanmak* zorunda *–hatta sıkıştırılmak-* ve *günlerce ve haftalarca kilitli kalıyorlardı, gerçekten istenene kadar* ki ihtiyaç duyulduğunda kesinlikle hazır olsunlar. Yani *sadece hükümet ithal ederken değil, etmeye başlamadan çok önce, özel girişim araçsız bırakılıyor* (166, 167). *Hükümetin ilerleme yönteminin* baskıyı *köy mahajan'ları ve modi'lerinin üzerinden alıp onların sağladıkları pazarı* daha da güvensiz hale getirmek gibi doğrudan bir eğilimi vardı. *Yönetim evlerinden olabildiğince çok kişi alıyordu* ve zayıflardan ziyade sağlıklılar ve aynı şekilde tahıl temin edilmesini sağlıyordu. –yönetim bir açlığın önüne geçeceği ve niyetinin bunun için olağanüstü önlemler almak olduğunu haber verir vermez, *köydeki tüm*
143 *doğal çaba sona eriyor sistemin sonu.* (168) | *Peon* (*Piada* için) = *piyade* (Zemindarın ya da toprak sahibinin aşağı mertebeden hizmetlileri); *sandúk* ya da *sinduk* = sandık; *Ryot* = *Raiyat*, esasen tebaa, burada köylü;

Rabi ya da Rubbee: yılın Mart ya da Nisan dönemi; bir önceki yılın Eylül ya da Ekim muson yağmurlarının dinmesinden sonra ekilmiş ya da dikilmiş mahsulün hasat mevsimi.

Talúq= tabi; kiraları ya da geliri toplayan *Tehsildar* ya da *Tahsildar.*

Top ya da *tope* ya da *topu* - meyve ağaçlarından bir bahçe.

Dikkat edilmesi gereken *Tári* ya da *tádi* kabaca *toddy*, palmiye ağacı suyu, mayalanmış ya da mayalanmamış, diğer kaynaklardan ispirtosu da yapılıyor.

Doğu Bengal'de tarımla geçinen ailelerin geçim araçları: Dakka'lı Baboo Ram Sundar Basack'ın Phear'a sunduğu Memorandum. Phear "Ek"te veriyor, Not A. <bkz. s. 268 grafik>

Charpoy = *ahşap çerçeve*, 4 kısa bacak üzerinde, üstüne şerit ya da ip gerilmiş bir ağı var.

Dao, keski ya da küçük balta

I. sınıf köylü: 15 biga ve üzeri toprak ekip biçiyorlar ve 1 ya da 2 erkek kardeş ile 4 ya da 5 yetişkin oğulları var. *Sayıları çok az.*

II. sınıf kiracı <köylü>: 8 ya da 10 biga ekip biçiyor, ailede yaklaşık 3 ya da 4 yetişkin erkek. <Sayıları> birinci sınıf ile eşit. Genelde bir köylü için ailede ona yardım edecek başka yetişkin erkek yoktur, ama *işçi istihdam edecek kadar sermayesi*

vardır, bu durumda I. ya da II. sınıfa girer.

III. sınıf <köylü>, 4 ya da 5 biga, bir oğlu ya da erkek kardeşi var ve ona yardım edecek kimse yok (bu yüzden sadece 4-5 biga ekip biçebiliyorlar) Çoğunluğu bunlar oluşturuyor.

IV. sınıf: yüksek sayıda. 1 ya da 2 biga toprakları var, *kendilerini ve aileyi ücretle başkaları için çalışarak geçindiriyorlar.* düzenli çiftçilerden çok *emekçi* demek uygun olur.

I. Sınıfın genelde *dhenkighur* (*dhenki*, genelde pirinci kavuzundan ayırmak ve temizlemek için havan tokmağı ya da havan), *inek ahırı* ve *gola* işlevi gören dışarıdaki *3 ya da 4 evi* bir dikdörtgen şeklinde içerecek şekilde iyi durumda 4 hasır evi var. Bu dikdörtgen oluşturan dördü arasındaki esas ev genelde *30* ya da *40 Rupee* tutuyor, emeği kendileri sağlıyor. Diğer evler genelde *20* ya da *25 Rupee* tutuyor. O zaman bu tip bir ailenin ev yapması *150* ya da *175 Rupee.*

II. Sınıf, 4 denkighur dikdörtgeni dışında dışarıdan sadece 1 ya da 2 ev; değerleri 100-125 Rupee.

III. Sınıf, bir inek ahırıyla birlikte 1 ya da 2 evi var ya da mutfak, dhengikhur vs. işlevi gören 1 ya da 2 tek hasır ev. Bu evlerin değeri 30-40 Rupee.

Burada hesaplanan değer *inşa maliyetidir*, iyi koşulda satılırsa genelde az para getiriyor, ama (satış fiyatı) durum, konum, talebe vs. göre değişiyor.

I. Sınıf köylünün genelde metal *pirinç bir kalsi*'si (*kalsi*=büyük bir su testi), 3 ya da 4 *lotah*'ı (*lotah* ya da *pali* =bardak), 4 ya da 5 *thala*'sı (tabak), 1 ya da 2 *bati*'si (*bati* = bir tas), 1 *boughna* (*pirinç kap kacak*) ya da 2 demir tavası var. Bu araç gereci oluşturan metal pirinç miktarı yaklaşık *12 ila 15 seer*[*] ; seer başına *1 Rupee 8 anna ile 2 Rupee* arası satın alındığında; satıldığında fiyat seer başına 12 anna'dan 1 Rupee 4 anna'ya değişiyor. Bu kap kacakların bütününde değeri = *20 Rupee.* –

Müslümanlar söz konusu olduğunda demir leğen ve 1 ya da 2 porselen ve birkaç rupee değer biçilen taşra toprak çanak ve çömlekleri.

Sepetler ve diğer aletler[21] [19] *bambu*[22] [20] ya da *şeker kamışından* yapılmıştır, *jhakee, dalli, kula, dalla, katta* ve *dhama* gibi, ya da kapasite ölçüsüne göre *1 Rupee*'ye değer biçilebilir.

II. sınıf köylüler toplam metal pirinç miktarı 8 ya da 10 seer = 8, 12 ya da 15 Rupee; *diğer alet edevat sınıfı* 2 Rupee.

III. sınıf bir köylünün genelde 1 ya da 2 metal pirinç *lotah*'ı (bardak), 1 ya da 2 thala'sı, bazen bir *boughna*'sı; miktar = 5 seer, yaklaşık = 8 Rupee. *Toprak ve bambu alet edevat* II. sınıfla aynı, pirinç alet edevat ihtiyacını bunlar karşılıyor.

I. sınıf köylülerin genelde sinduk gibi bir şeyi yok, ama *köyde tüccar sınıfın* evinde

[*] 20. yüzyıldan önce Asya'nın büyük bir bölümünde kullanılan hacim ölçüsü. (ç.n.)

Köylü Sınıfları	Ev			Hane Alet Edevat			Sinduk'lar			Charpoy'lar			Kantha ve Yastık Dahil Kıyafetler			Ziynetler			Mutfak Eşyaları			Gola Eşyaları			Sürü			Sabanlar			Dao'lar		
	R.	A.	P.	R.	A.	P.	R.	A.	P.	R	A.	P.	R.	A.	P.	R	A.	P.	R.	A.	P.	R.	A.	P.	R.	A.	P.	R.	A.	P.	R.	A.	P.
1.sınıf	162	8	0	22	0	0	12	4	0	1	0	0	18	8	0	45	0	0	3	0	0	95	0	0	80	0	0	8	0	0	5	0	0
2. sınıf	112	8	0	15	8	0	3	8	0	1	0	0	10	8	0	30	0	0	3	0	0	45	0	0	40	0	0	5	0	0	3	0	0

hep var. Fiyatı = *15-20 Rupee.* (Düzenli bir ailenin *sinduk* sahibi olması yerine bu sınıftan köylülerin genelde *mango ya da daha alt kalite bir ahşaptan küçük bir sandıklarının* ve matlaştırılmış bambudan *1 ya da 2 petara*'sının (ya da *pitara*, yukarı
145 bkz.) olması. 2 ila 4 Rupee fiyatında. (Pitara'lar bu kadar pahalıydı.) |

Bunun dışında çoğu köylünün ya da onların zevcelerinin paralarını, ziynetlerini ve diğer değerli eşyalarını saklamak için *1 ya da 2 küçük ahşap ya da teneke kutusu* bulunur. Bunun fiyatı 1½ Rupee. Bu ahşap ya da teneke kutuların vs. toplam değer = *6-8 Rupee.*

II. sınıf ailelerin genelde *1 petara*'sı ve 1 ya da 2 küçük kutusu, yaklaşık = 3 ya da 4 Rupee.

III. sınıf köylülerin bazı durumlarda en fazla *jhael*'leri ya da küçük *petara*'ları, fiyat = yaklaşık 1½ Rupee.

Genelde değerli eşyaları *toprak çömleklerde* toprağın altında ya da dışarıda saklama âdeti.

Köylülerin çok az istisnayla birlikte *Chowkee*'leri ya da *Charpoy*'ları vs. olmaz. Bunun yerine yatmak için gece zemine farklı yaygılar seriyorlar. Her ailede her tip köylü söz konusu olduğunda yaygılar için *1 Rupee* ortalama değer. *Her köylü* üstüne oturmak için yeri geldiğinde tahıl da ihtiva eden *chhala* ya da çuval kullanıyor.

Her türlü oturulacak yer *bambu çıtaları, kamışlar* ve *betel cevizi ağacı yongaları* ve *peera denilen küçük bitkilerden ya da alçak tabureler*, o kadar ufaklar ki her biri ancak bir insan alabiliyor.

Erkek ya da kadın her köylü dışarı işe gittiğinde *günlük kullanım için* 12 fit uzunluğunda ve 3 fit genişliğinde *2 dhutee kaba Manchester kumaşı* giyiyor. Müreffeh ailelerde bunun dışında kadınların *taşra shareeleri* ve *zenana parkaları*, erkeklerin *chaddar*'ları, bazen *peeran*'ları var. *Kış dönemi* için ihtiyar adam ve kadınların *kalın kumaştan chaddar*'ları var, *işteyken* çok dar ve kısa *gamcha*'lar ya da daha küçük boyuta indirilmiş eskimiş kıyafetler giyiyorlar. *Farklı sınıflar arasında ailenin sahip olduğu kıyafetler açısından fark yok, bunun her ailedeki kişi sayısına bağlı olması dışında.* Erkek ya da kadın, her bireye ait kıyafetlerin *ortalama değeri* yaklaşık *2 Rupee.*

Dhutee: bir Manchester kumaşı parçası, pazarda muslin ya da *Amerikan pamuklusu* diye biliniyor; *Shari*, kadınların giydiği bir kumaş parçası, farklı renklerden kenarları var; *Chadar* ya da yaprak- bir parça Amerikan pamuklusu ya da muslin yaklaşık 9 fit uzunluğunda; *Peeran* ya da gömlek, Amerikan pamuklusu ya da muslin modasına yeni kazandırılmış bir parka. *Gamcha* ya da peşkir, boyu ve eni kısa bir kumaş parçası. *Kantha*, çaputlarla doldurulmuş yorgan.

1'inci sınıf köylü aile, 12 kişi, *farklı kişilerin aynı elbiseleri giydiği göz önünde bulundurulursa bunlardan 4'ü dışarıda bırakılabilir*, elbiselerin değeri = *15 ya da 16 Rupee*; *2'nci sınıf yaklaşık 7 kişi*, *aynı sebepten 3 kişi dışarıda bırakılabilir, elbiselerin*

ortalama değeri = 8 ya da 9 Rupee; 3'üncü sınıfta 2 ya da 3 bireyin *aileleri*, elbise değeri = 4 ya da 5 Rupee.

Bu *3, 2 ya da 1 Rupee*'ye ek olarak sırasıya 1'inci, 2'nci, 3'üncü sınıf köylülere <ailelere> ait leps (yorgan), kantha ve yastığın ortalama değerleri alınabilir.

Ziynetler: yetişkin erkekler kullanmıyor; erkek çocukların elleri için bazen *pirinç ya da gümüşten bilezikleri* ve boyunda asılı duracak *mandulee* ya da *patta*'ları var; *kadınların altın, gümüş ya da bazen pirinçten çok çeşitli ziynetleri var*, işte:

Nath, burun *halkası*; *Besar* burundan sarkan bir halka; *Dana Hinduların boyun için kullandığı taneler*, fakat çok nadir; *Kalse* kol için süslemeler; *Balla* = bilezik; *Mul* ya da *kharu-halhal*; *Churi bileziği* Müslümanlar tarafından kullanılıyor; *Hasli* boyun etrafında büyük bir halka. –Bütününde, 1. sınıf aileye ait *ziynetlerin değeri* = 40-50 Rupee. Zevçleri hayatta olan kadınlar, *Müslümanlar gümüş ya da verniklenmiş churi* kullanıyor ve *Hindular* bir çift kabuktan bilezik. *II. Sınıf* aile için yaklaşık olarak *30 Rupee, III. Sınıf aile* için yaklaşık *10 ya da 15 Rupee.*

Mutfakta pirinç ve toprak kaplar hariç baharat öğütmek için *pata* (düz bir taş) ve *puta* (taştan bir iğne) dışında pek eşya yok. Yani: *ghotee*, pirinç ya da toprak bir su kabı; *raing*, pilav pişirmede kullanılan toprak bir kap; *patil*, köri pişirmede kullanılan toprak bir leğen; *shara* kap için *topraktan kapak* vs.; *jhajree* pirinç yıkarken su dökmek için toprak kap, *hatta*, pişirmede kullanılan demir ya da *tahta bir kepçe ya da kaşık*; *bowlee*, kaplar sıcakken tutabilmek için demir bir *dil*; *tagaree*, pişirilmiş şeyleri barındırması için tahta bir tas. Bunlar *dhenki*, *ukti* ve *mosal*'la (büyük tahta bir havan ve havan tokmağı) beraber her aile için yaklaşık *3 Rupee* değerinde.

Köylüler genelde, koşullara göre, *yıl içinde tüketim için bir miktar pirinç, hardal vs. ve gelecek yıl ekip biçmek üzere tohum bulundurur. I. sınıf* için 90-100 Rupee, *II. Sınıf* için 40-50 Rupee, *3. Sınıf* için 25 Rupee.

Sürü: I. Sınıf ailenin 8 ya da 10 ineği ya da öküzü, bazen *bir çift keçi ya da koyunu*; *Müslümanlar* söz konusu olduğunda bir dizi kümes hayvanı; *II. Sınıf ailenin* 4 ya da 5 ineği; *III. Sınıf* ailede 2 ya da 3; *sürünün değeri I. sınıfta* 70 *Rupee, II. sınıfta* 40 ve III. Sınıfta 20.

Araçlar: I. sınıf bir ailenin yaklaşık *8-10 sabanı* vardır ve *3 ya da 4 tırmığı*, değeri
146 *8 Rupee, II.* ve *III. Sınıf* için sırasıyla saban değeri *5 ve 3 Rupee.* |

I. Sınıf bir ailenin genelde *3 dao, 4 ya da 5 kachee, 2 kodalee* ya da *küreği*, 1 *khuntee* (çapa) ve *bir baltası* vardır; toplam değeri *5 Rupee; II. ve III. Sınıf* aynı eşyalara daha az sayıda sahiptir, sırasıyla 3 ve 2 Rupee.

Tekneler: yıllık *su altında kalan* ve *nehir kenarında ova ve tarlalarda* yaşayan köylülerin genelde *10-30 Rupee* değerinde bir *dingee*'si (küçük bir tekne) vardır. Bu lüks "araç" sadece I. ve II. sınıf köylülerde, çok nadiren III. sınıfta.

Büyük IV. Sınıfın genelde *tek bir evi, pirinç bir lota* ya da *thalla'sı ya da taş* veya

tahta tabağı, sopası ya da *bambu sepeti* vs. vardır, *sinduk* ya da *charpoy* gibi bir şey yok; 1 ya da 2 battaniye ve kantha ile yastık ve bir çift *dhutee*, bir *saban*, bir *tırmık*, bir *dao*, bir *kodalee*, bir *kachee* ve bazen *bir ya da 2 inek; tüm ıvır zıvırın değeri ortalama 25 Rupee* olarak tahmin edilebilir.

Kodál ya da *Kodáli* = bir çapa, onun aracılığıyla *bahçe küreği, kürek* ve *çapanınki* benzer şekilde yapılıyor.

Kathak = profesyonel bir hikâye anlatıcısı; geleneksel şiirler okuyan vs.

Látti ya da *Láttee* = bir değnek ya da sopa, genelde bambudan, ağır biçimde metal halka geçirilmiş ve kaplanmış; *Morha*, tabure.

Mulla ya da *Mulána*: köy camisinden sorumlu olan, Müslüman öğretmen.

Kachcha = kaba, kaba saba, ham, eksik; *Pakka* = olgun, kemale ermiş, tam.

Nirkh, kirayla ilgili bir standart ya da alışılagelmiş oran vs.

Palla, ibadette ya da mülke sahip olmada *sıra* (birine gelen sıra).

Dhoti = beli saran elbise. *Bhát*, haşlanmış pirinç;

Ghát = bir nehir ya da gölcük kıyısında aşağı eğim ya da basamaklar; dağ ya da tepe sırtı, bazen tepenin çizgisinin ta kendisi.

Jágir, Jághir, toprak ya da gelire bağlı bir hizmetli; *Jalkar-wála*, balık tutma hakkı olan.

Şimdi sırada ikinci bölümde *Phear*'ın Seylan üzerine kitabı var. Bu herif 10 yıl Kalküta'da yaşadı; Seylan'da ise *1877-1879* arasında. Üçüncü makale (*Evolution of the Indo-Aryan Social and Land System*) [Hint - Aryan Toplumsal ve Toprak sisteminin Evrimi] *Bethune Society of Calcutta* önünde herifler tarafından *1872*'de okundu.

II. Seylan'daki Tarım Cemaati[23] [21]

1) Köy Ekonomisi.

Seylan Adası = bir Armut; armudun *yuvarlak kısmı bazen 7.000-8.000 fite ulaşan dağ kütlesi* tarafından kaplanmıştır, eteğinde her yönden kıyıya kadar devam eden alçak toprağın kıyısıyla sınırlanmıştır. (173)

6 Eylül 1873'te idari sebeplerden kurulan *New North Central Province kuzeydeki ovanın orta ada kısmını kaplar... Bir iki havuz ya da gölcükle* sarı yeşil ekilmişin minik benekleriyle yer yer işaretlenmiş *sonu gelmez doğa durumundaki cengel...* Tamamen düz olmayan bir yüzey, bazı yerlerde *hatırı sayılır dalgalanmalar*, diğer yerlerde *alçak kenarlarda kırılmış ya da yuvarlak gnays kabartmalar.* Genelde *havuzlar* başlangıçta sadece *onları yeterince akıtacak ağızları olmadığından* yerin doğal çöküntülerinde birikmeler gibi görünür... ama çoğu zaman *derinlikleri ve boyutları* çöküntünün aşağı kısmı boyunca toprak bir bent ya da toprak set yoluyla *yapay biçimde artırılmıştır.* Su yığınının *toprak sete doğru*, yani daha derine gerilediği yılın daha kuru mevsimlerinde, *havuz mekânının büyük bölümünden* çekilir, öyle ki *cengelin* burada çevre yollarda da diğer her yerde olduğu gibi güçlü biçimde serpilmesine izin verir (ki *toprak sete de* verir). Bu yüzden yakında olduğunda bile havuzu görmek zordur. Ve havuz dolu

olduğunda, çoğu sel basmış bir orman çevresine benzer (173-175).

Mahawansa'nın klasik şehri *Anuradhapura*, 700-800 yıl Seylan'ın büyük bir kısmında art arda hüküm süren hanedanlıkların metropolisi, sonra bir o kadar yıl yıkılmaya terk edilmiştir ve yeni eyaletin *orta noktasına* çok yakındır. Nüfusu (1871'de mil başına sadece 16, taşra köyleri ve modern pazar sakinleriyle birlikte sayılınca) çok uzun zaman, *yakın zamana kadar, <herhangi> tür yabancı etkinin rahatsız edici hareketinden* uzaklıkla ve ona erişilmez olarak korunmuştu, yani orada çok ilkel tarım ekonomisi ve medeniyetinin "*yaşayan tipik örneği*" vardı. (175-176) *Halk Sinhalese*'dir ve kendilerini her iki yakanın[24] [22] kıyısındaki aşağı ülke *Sinhalese*'den farklı olarak *Kandyalı* ya da *dağlılarla* aynı gruba sokarlar; adanın kuzey kısmının halkını oluşturan görece ince uzuvlu, siyah tenli *Tamil*lerden
147 oldukça farklıdırlar. (176, 177) *Sinhalese dili* |*Aryan grubuna* ait, görünen o ki *Kuzey Hindistan'ın Sanskritçe prakrit*'leriyle yakından ortaklık içerisinde bir kökten çıkmış; ama *Sinhaleseler* Aryanlarla bir başka, sarı boyalı, kaba vücut yapısına sahip bir etnik öğenin karışımın olduğunu gösterir; geniş omuzludurlar, göğüsleri içine göçüktür, kaslıdırlar, Hindistan'daki Aryanlardan farklı olarak, tüm *Moğollar gibi bacağa oranla baldırları çıkıktır*, en çarpıcı tuhaflıkları –*hem erkek hem kadın çok kıllıdırlar*. Bu en iyi bilinen Moğol soylarında bulunmaz; ama Asya'nın *en uç doğusundaki bir Turan ırkı olan Ainos* bu kılla ilgili gelişime daha da yüksek derecede sahiptir. (177-178)

Kuzey Eyaleti'nin *Tamil* sakinleri Hindistan anakarasındaki biraderlerinden ince yapıları, siyah tenleri, kalın dudakları, açık burun delikleri, keçe gibi saçlarıyla *ayrıştırılamaz*, *Dravid* ırkına ait oldukları şüphesizdir. (179) Tamil ve Sinhalese bölgelerinin sınırları *istisnai olarak* her iki türün de saf tipinin muhafaza edilmediği *alt kast köylerinde* bulunur. (*a.g.e.*)

Bölgelerin nüfusunun *tarım köyleri tarafından* dağıtılması, dağ yolları boyunca münasip yerlerde beliren *küçük ve çoğu zaman geçici pazarlar* –yavaş yavaş orman boyunca açılmış, belki de her zaman Kandyalıların değil de, Sinhaleselerin, Arap Hint melezi Müslümanların ya da Tamillerin açtığı (alıntı yapıldığı yer).

Köyün denetleyici öğesi –bizzat "su tedariki *işlevi*" olan *pirinç tarlası arazisi* ya da *alanı*. (179, 180) Çoğunlukla bir gölcüğe eklenmiş ya da *bitiştirilmiş* tarla *tüm gölcükle* karşılaştırıldığında çoğu zaman çarpıcı derecede küçüktür; kalan bendin en alt kısmını delerek ve daha da sık bentte bir gedik ya da kesik yaratarak, kâgir bir kanal yoluyla (Abzugskanal) gölcükten akan suyoluyla *sulanır*, tarlanın durumu suyun akışının en aşağıya ve en uzağa sıra sıra yüzeylerle hepsini akıtacak biçimdedir; bir yandan bir yana toprak yüzeyi çizgisi hemen her zaman tüm yüzey boyunca yataydır. Toprağın yerel karakterine göre tarlanın, gölcük bendinden iyice uzağa yayılan, üç aşağı beş yukarı düzensiz bir şekli olur. Yoksa *her yönden saran daimi bir cengeldeki tek açık alandır*, gölcüğün asıl bendini de örter

ve gölcüğün zemininin çoğunu da. (180)

Her tarlaya bir *gama* ya da *köy* denk düşer, yani tarımcıların yaşadığı bir grup çiftlik evi; bir köyün nadiren *bir tarladan fazlası* vardır; grup cengelde ağaçlarla saklanmış ve *yanında bir bent* tarlanın yanındadır; genelde bir düzen sergilemez. *Tekil çiftlik evi*, sahibi müreffehse, belki *alçak, hasırlı çamurla sıvanmış zemini* kulübenin *toprak platformu* ve çatısı dışarı fırlamış saçakları olan mini mini *verandasına* doğru açılan 2 aydınlatılmamış odadan oluşur. Bu kulübenin önünde *küçük, çamurla sıvanmış attawa'lar* ya da *tahıl* deposu için desteklerin (Bengal'de *gola'ların* eşdeğeri) üzerinde yükselen, *hasır işi çatılı silindirler.* Bir yanda bunun dışında sürü için küçük tavan arası (rençperin sürüsü varsa), *araç gereçleri, köri öğütücü, pirinç dövücü* (Bengal'in *dhenki'si*) vs. ile birlikte *büyük, açık bir baraka. Kulübenin arka saçakları* altında da *sabanlar, yüzey düzleştirici, tırmık vs. için yer.* Çiftlik evinin müştemilatına dayanan ya da kısmen onu saran *–meyve ağaçları, baharat ve köri bitkileri (Bengal'de säg)* için bir bahçe ya da rahat rahat yetiştirilmiş bir arazi; çoğu zaman tamamına iyi bakılmıyor ve tamamı ihmal ediliyor; köy grubunun birbirlerinden düzensiz, iyi işaretlenmemiş, çamurlu yollarla birbirinden ayrıldığı farklı çiftlik evleri. (181, 182)

Tepede bir *toprak başı* ve bu *modern günlerde* (yanlış olarak!) "*köyün sahibi*" olarak adlandırılıyor; ilkel şefin ardılı; artık *dini bir vakfın başı* ya da bir Sinhalese beyefendisi olmak istiyor. (182) *Köy arazisi ya da çeltik tarlası su akışı çizgisinden dik açıyla bir uçtan bir uca tarlanın sürülmemiş paralel şeritleri tarafından bölümlere ayrılmış olan*; böyle her bir bölüm köyde yaşayan ya da köye ait bir kişi ya da aile tarafından *irsî paydır. Başlıca bölüm ya da pay-Mottettuwa* (Bengal'de *Ziraat*) deniliyor, *köyün reisine aittir*; diğer bütün hisse sahipleri herife *ayni olarak bir katkıda bulunmak* ya da *hane içinde ya da tarım alanında tanımlanmış ve spesifik bir hizmet vermek zorundadır.* Bu tenure[25] [23] ayrımı –ayni olarak üretilmiş ya da

148 hizmet olarak verilmiş- tam olarak Bengal'de geçerli olan | *raiotti* (köylü) ve *lakhiraj* koşullarına tekabül eder. Sadece şu farkla: *Bengal'de raiotti elde tutma* (ürün payıyla katkıda bulunarak tutma) *yaygın biçim* ve *lakhiraj* kullanım hakkı istisnadır; Seylan'da hizmet sunarak elde tutma –nilakariya- neredeyse her yerde (daha ziyade her yerdeydi) ve diğeri istisnadır. [Bu, *Seylan biçiminin* daha ilkel olduğunu kanıtlıyor; çünkü köyün ihtiyarı ya da köy reisi bir toprak ağası değildi, "rant" almıyordu, "hizmetler" yoluyla karşılığını alıyordu.] Bengal'de hizmet ya da *lakhiraj kullanım hakkı* hep özgür ve onurluydu, tıpkı *rahip, doktor, bekçi* olmak vs. gibi; *Seylan'da nilakariya* hizmeti genelde vasıfsızdı. (183, 84)

Genelde *bir köy çoğunluğunun ortak bir reisi* vardır ve daha önce zengin yerli bir reisin hane yerleşimi toprak kullanım yükümlülüğünün dayanağına göre gerekli sırayla birçok köyden getirtilen köylülerin verdiği *ufak tefek hizmet karşılığı* korunurdu. *Hizmet tenure*'ü artık, nasıl denir, *mülkiyet hakkı* (?) haline gelmiştir.

Çoğu zaman North Central Province'te bir *Budist Vihara* ya da tapınak varken, burada özel bir biçimde giyinmiş olanın kişisel hizmeti, yani: *aydınlatmalara bakmak*, hâlâ iyi durumdayken *pansala*'yı (Budist rahibin oturduğu yer) *samanla kaplamak* ya da *diğer tamir işlerine bakmak* vs. (184, 185).

Köy reisine hizmetlerin görülmesi için *idari örgütlenme* 1 ya da 2 görevliden, *Gamerale* (köylü) ve *Lekham* (kâtip ya da muhasebeci) vs. oluşurdu. *Köy arazisinin paydaşlarından daha zengin olanların* bazıları *muhtemelen reisle kandaş olma, aynı aile kökeninden gelme* sebebiyle *bu makamlardan birine irsî olarak geçme hizmetiyle* ya da geldiğinde *köy reisine* veya köyün kabul ettiği diğer herhangi ziyaretçiye misafirperverlik göstererek hissesini elinde tutardı. (185-186) Bu hizmetlerden bir kısmı *nalbandın, marangozun, dhobi*'nin hatta *doktorun* (Vederale) *işini* yapmaktan oluşurdu. Köyde bu kişilere de köylü hemşerileri *mesleklerinin* ya da *zanaatlarının işlevi* için ya *onların hissesindeki köy arazisini sürerek* ya da *hasat bittiğinde ödeyenin ölçülmüş* ve *verilmiş harman yerinde pirinç tarlasından bir kota üzerinden onlar için iş yapmak*. Diğer hizmet köy reisine *yağ, betel cevizi, cengelden bal, av vs. temin etmekten* oluşuyordu. (186)

Çok daha önemlisi *köylülerin ortak çıkarı için onların hesabına ortak hareket*, North Central Province'te ve elbette genel olarak Seylan'da *ilkel koşullar altında tarımın getirdiği acil durumların* gerektirdiği, mesela *her mevsim köy arazisine onu çevreleyen cengeldeki vahşi hayvanlara karşı çit çekmek*; *hiçbir paydaş tek başına tüm işi yardım almadan yürütemezdi*; ve işte bir yerde bir *gedik* olsa, her paydaşın arazisi istilaya açık olurdu; her paydaş bu işle o kadar doğrudan ilgilenirdi ki, arazideki kendi payına oranla kendine ait kısmı üstüne alması gerekirdi. Bentte (Damm) bir *gediğin kapatılması* ya da *bir tamirat* yapılması gerekse, bu kendi ailelerinden ya da tabilerinden *ortak olarak sağlayacakları tüm paydaşlar tarafından* yapılır, *her biri gerekli oranda, iş bitirilene kadar art arda vardiyalarla sürekli bir iş tedarikiyle.* (187)

Köyün pirinç tarlasında her paydaşın kendi arazisinde ve *onu sadece kendisinin ekip biçeceğine dair irsî hakkı* olsa da, genelde peşinde olunan *ekme biçme tarzı* onu toprak sürmenin her adımında yukarıda ve aşağıda komşularıyla, egemen ya da hizmet eden nitelikte *bağlar*. Tohum ekme ya da bitki dikme için *toprağı* hazırlama ve temizleme, otları yok etme ve çoğalmalarını engelleme ve pirinç bitkisinin yetişmesini sağlama süreci başından sonuna kadar suyun derinliğiyle ve *onun süreci ve* aşamasıyla ilgili çeşitlenmesi gereken arazinin *art arda gelen su baskınının yardımıyla* büyük ölçüde *etkilenmiştir*. Toprak sürme süresince genelde *3 uzatılmış su baskını* ve bitkinin büyümesi süresince 7 *kısa baskın. Görece daha aşağıda kalan bir arazinin suyun altında kalması* genelde üstündeki *arazilerin suya batması* anlamına geldiğinden, *pirinç bitkisi* her arazide *eşit hızda büyümeye bağlı olamadığından*, yani *paydaşın* faaliyetlerinde komşularının daha taze olan bitkilerini yok etme riski olmadığından, genel kural tarlanın alt sonunda paydaşın kendi arazisinde başka birinden önce toprak sürme

mevsimi faaliyetlerini başlatmasıdır ki, kendisinden sonra gelen bir üstteki güvenli biçimde başlayabilsin. *Aynı düzen art arda gelen herkes tarafından izlenir.* (188-189) Bir yıl *su tedariki ile ilgili kıtlık* ya da başka bir sebepten *köyün pirinç tarlasının sadece bir kısmı* etkin biçimde ekilip biçildiyse, *bu sınırlı kısım bütün olarak alınır ve köyün paydaşları arasında esas bütünlüğü neyse o kadar bölünür.* Bu karara *paydaşlar bir grup olarak* varır. Bunun artık her yerde uygulandığı bilinmiyor, ama *yeni çerçevesi çizilmiş Ganswaba* kurallarında, *bizzat köylülerin örneğinde çok köklü eski bir görenek olduğunu*
149 *gösterecek biçimde sık sık görülüyor.* (189) | Köy reisinin ilişkilerinden son derece bağımsız, bu yüzden North Central Province'in her köyünde (ve aslında her yerde) memurlar, *vel vidahne* ve *diğerleri çit çevirme, saban sürme, ekme, gerekirse payın değişmesi vs. ya da genel olarak köyün iç tarım ekonomisi sistemini kontrol etmek ve sürdürmek için seçilmiştir.* (190)

Sulanmış tarlaların pirinç üretimi bu eyaletin köylerinin çoğunluğunda *paydaş desteğinin esas kısmını* bile oluşturmaya yetmez. Genelde *hayati ana madde* yüksek arazide, yani *salt susuz yerde* ya da su akışının yetişemeyeceği yerde yetişen *kuru tahıl, koraccan*'dır. Köyü ve köyün pirinç tarlasını çevreleyen *ormanın bir kısmı yıkılmış ve yakılmıştır* ve açık arazinin yeniden cengele dönüşmesine izin verildiğinde, *en fazla gelecek birkaç yıl için karaccan tahılı* yetişir; ve bu süreç en
*** az *bir diğer 10 yıl için aynı noktada tekrarlanamaz.* (190-191) *Bu chena arazi açma süreci* North Central Province'te ***'de *köy paydaşlarının ortak hareketiyle*, kendi görevlilerinin idaresi altında sık sık yapılır; ve bazen takip eden *tüm ekip biçme süreci de sadece ürünün paylaşılmasıyla ortaktır.* Ama bazen de açık arazi yaratıldıktan sonra, *toprak ekip biçmeden önce bölünür ve pay edilir; bu her hanenin bitkileri ve köri maddesinin büyümesi için gereken araziler söz konusu olduğunda.* (191)

(Lahana bahçesi) – *Deniz kenarındaki eyaletlerde bu ortak açık arazi sistemi* bilinmiyor; *chena toprağına* sahip herhangi biri ona mutlak olarak sahip, onu ekip biçiyor ve uzun zaman aralıklarında bizzat onu yakıyor gibi görünüyor *ya da belli anda süreleri için başkasına yaptırıyor.* (191-192)

Birkaç az vakada köyün pirinç tarlasının paydaşlarının kendi köy mülklerine oranla ya da onların temelinde herhangi kısmını yukarıda tarif edilenler dışında *açık araziye çevirme ve ekip biçme* konusunda *köy reisinin ya da hükümetin izni olmaması anlamında, orman ve chena zemini köye bağlı* olarak tanımlanır. Genelde *Taç* (John Bull)* nerede olursa olsun daha önce esas kullanıma daha önce açılmamış tüm cengel ve boş araziler üzerinde çok büyük bir iddiada bulunur; hükümet izni olmadan hiçbir ağaç (!) kesilemez ya da *chena* ekip biçilemez. (192)

Esas toprak sürme işi çoğu zaman ailesinin elinden her köylü aracılığıyla gerçekleştirilir; *pirinç yetiştirme* özellikle o kadar saygın ki, neredeyse kutsal nitelikte, *kadınlar* görev almaya layık görülmüyor ve *harman yerinde* görünmeye izinleri yok, yani

[*]Büyük Britanya'yı temsil eden hayali bir figür. (ç.n.)

pirinç tepesi ya da daha yüksek değer biçilmiş pirinç tahılı harmanlanırken (192-193).

Paydaş çocuksuz bir kadınsa ya da paydaşın başka bir işi varsa ya da *el işinden kendini uzak tutabilecek* kadar iyi durumdaysa, karşı tarafın belirleyeceği şartlara göre, ürünün belirlenmiş bir payının ortağı olacak bir diğer kişinin onun payının ekip biçm*esi üzerine ortak bir düzenleme*; buna *ande*'ye bırakmak deniyor; yani *yarım pay*; çoğu zaman belki de hemen hemen her zaman, üzerine anlaşılmış pay = *hem saman hem pirinçten ürünün* ½'si; çiftçi bunun dışında yerde kalacağı ve *hasat gününden üleştirme gününe kadar* onun çıkarlarını kollayacak ve genelde pay sahibi tarafından bu zaman aralığında bu adamı doyurmak üzere gönderilmiş sorumlu hizmetliye bir pay vermelidir. (193-194)

Neredeyse *tüm başkası için yapılan tarım* bu biçimde; *bilinmiyor: toprağı bir para rantı* için vermek; benzer şekilde *bir başkası için parayla toprakta çalışan tarım işçileri sınıfı yok*. Aslında, Seylan'ın* *pirinç tarım köyünde para hemen hemen kullanımda değil*. Belki köylülerin çoğunun *bir sonraki hasat mevsimine kadar yeterince pirinci ya da tohumu yok, ya da saban veya öküzleri de yok*. Bunları *köyün kapitalistinden* gerektiğinde, ona harman yerinde *daha önceden ödünç alınmış her birime karşılık belirlenmiş belli bir üründen bir miktar ya da pay ayırma şartıyla* temin edebiliyorlar. Vederale, köy nalbandı ya da diğer zanaatkârların hizmetlerinin de karşılığı veriliyor. *Aynısı bazen toprak emeği meselesinde de gündeme gelebilir* ama *ihtiyaç duyulduğunda bu özel konuda karşılıklı bir diğerine yardım etmek için komşu paydaşlar için genel görenek* (194-195). *Muttettuwa*'sıyla ilgili köy reisi, görev zorunluluklarının hizmeti de içerdiği köylülerden *onun için toprak sürme hizmeti yoluyla* görevlilerin gözetiminde *boş yere* bunu ekilip biçilmiş bulundurur, bu şekilde ekip biçerse
150 hasadın tüm ürünü ona ait oluyor. Ama | o da genelde bu hizmetleri dağıtmayı seçer ve *Muttettuwa* toprağını *ande*'ye bırakır (*ande* ürünün belirlenmiş, *genelde yarım* payını alma şartı) (195) *North Central* ve *Kandya eyaletlerinin* aldığı verili tarif. (196) İlk önce *köy temelinde kraliyet (!) hiyerarşisi* oluşuyor; ama egemen güç (!) bir kez oluşturuldu mu zaman içerisinde toprak mülkünün *yepyeni* koşul ve kavramlarını (!) oluşturmada ve geliştirmede *araç* haline geliyor. (*a.g.e.*)

2) Toprak Tenure'ü ve Devlet Ekonomisi

Adigarlara, Dessaves'e vs. ve diğer reisler, krallar –*toprak parçası değil* nüfus üzerinde egemenlik hakları (askeri ve sivil hizmetler için ödül olarak)- verdiği. Bahşedilen reisler için köyler ve yeni tahsis edilmiş topraklar üzerinden *geleneksel haklar* alır; bunun üzerine *kraliyet* ya da *Gabada-gama*'ya karşı *Nindegama* (özel mülkiyet altındaki köy). (197, 198) Seylan'da büyük ölçüde toprak kullanım hakkı ilişkilerinin alt seviyelere kadar inme durumu *yok*. (198) [*Bengal'de alt tenure'ler* bile Daimi Yerleşim zamindarlara tüm *zamindarlık topraklarında* mutlak mülk hakkı verene kadar –Seylan'da eşi benzeri bulunmayan bir hak- olağanüstü modern bir

gelişme sergilemedi.] (199) Birkaç bağış –kraliyet tarafından ya da özel senyör yoluyla- tarım yerleşimi oldu, başlarında bağışı veren değil *bağışı alan* vardı; bağışı verenin onu bağışı alana bağlayan ve zaman içerisinde eskiyen ve gücünü yitiren *hizmet bağı* dışında yeni cemaatle bağlantısı *yoktu.* Diğerleri belki de başından beri sadece sahibine ait ve yükümlülüğü sürdürmekten azade (199, 200).

Bunun üzerine, Phear çiftçilerle *ve* hatta ülkenin her yerinde, *özellikle de burada Hollanda'nın egemen olduğu otorite modern zamanlarda gerçekleşen değişimin büyük bölümünü etkilese de, deniz kıyısındaki eyaletlerde* görüleceği üzere, *mutlak ve bağımsız nitelikte bir hakla toprağa sahip olup tarım yapmayan mülk sahipleriyle ilgili sayısız vaka* sunuyor. (200)

Artık tarım işçileri sınıfı meydana çıkmaya başlar; çünkü *paralarını* tarım dışı yollardan elde etmiş, zengin, *yerli centilmenler günlük para temelli ücretler için fakir köy arazi sahiplerinin emeğini elde ettiklerini* gördüler ve böylece terimin tam da İngilizce anlamıyla topraklarını yoğun biçimde *"farm" (1) ekip biçtiler, 2) kiraya verdiler.* (200, 201)

Ortak aile sistemi, Seylan'da Bengal'de olduğu kadar belirgin, gerçi *Seylan*'da bu kadar büyük boyutlarda pek rastlanmıyor; *Seylan ortak-aile sistemi* özellikle karakteristik: *2 ya da muhtemelen*[26] [24] *daha çok erkek kardeş tek çatı altında yaşıyor ve aralarında tek zevceleri var*; âdet İngiliz yasaları tarafından yıldırılsa da, ortadan kalktığı kesinlikle söylenemez; hukuk mahkemelerinin baktığı *veraset yasasında* hâlâ tuhaf bir unsur[27] [25] olarak ortaya çıkıyor. (201)

Ortak aile mülküne sahip olma, ifade ya da ima edilmiş, anlaşmayla idare edilip aile mülkünde tüm yetişkin ortak paydaşlar sık sık kendilerini daha küçük gruplara böler ve her biri kendi toprak arazisini alır; her muhalif paydaş kendi payının onun için ayrılmasını isteyebilir. (202) *Hindistan cevizi* ya da *areka cevizi* ya da *jak ağacı* ve *pirinç tarlaları* da söz konusu olduğunda, her mahsul toplandığında tüm paydaşların önüne getirilmelidir ve bunun üzerine ürün yerinde *paylara göre bölünsün.* Bu tip vakalarda tüm paydaşlar ekip biçme ya da ekili alana bakmayla ilgili zorunlu işi birlikte icra eder ve böylece iş bölümüne dayanan bir toplum meydana getirirler. Bir başka uygulama, *paydaşlar* toprağı ya da ekili araziyi *ande*'de ya bir yabancıya ya da aralarından bir ya da daha fazla kişiye kiralamak. Bunun üzerine tüm paydaşlar 2 adımda, *birincisinde paylara bölme, ikincisinde paydaşlar arasında gerçekleşen bir paya bölmede* mevcut olmalıdır. (202, 203) Bazen mülke sahip olma *tatta maru* ardıllığı tarafından; ilk önce bölünmüş (ideal) ve her paydaş kendine ait kısımları alarak, (parçalar üzerinde hakkı olduğu üzere aynı sayıda mevsim için *tümünü* alır ve bu tip bir dönem sonunda rotada kendisinden sonra gelen paydaşa bırakır vs. Mesela A, B, C, ortak olarak 2, 3, 4'e oranlı bölünmemiş paylarda bir pirinç tarlası üzerinde hak sahibiydi, yani sırasıyla bütünün 2/9, 1/3, 4/9 payına, sonra A tümünü 2

yıllığına, B 3 yıllığına ve sonunda C 4 yıllığına alırdı ve sonra *9 yıllık art arda gelen dönemler* için, paydaşlardan birinin tarlanın esas üleştirilmesine sahip olmakta ısrar edene kadar, *sıra kümesi* aynı düzende tekrar ederdi. (203, 204)

151 Benzer sıra dizisi tipi bazı *kıyı köylerinde* | köye ait *balıkçılık alanlarına köylülerin* sahip olması için benimseniyor; bunlar *yerleşimlere* bölünüyor; ve *gansabawa* düzenlemesi tarafından oluşturulan sırayla *köyün tanınmış tekneleri* bu yerleşimlerde balık avına çıkıyor. *Ağlarıyla bu teknelerin her biri* değerli bir maldı ve ortak olarak bir ailenin ortak üyesi olan ve miras üzerinden paylarında hak sahibi olan birçok paydaşa aitti... *Günlük balık avında* ürün kıyıya çekilir, yeterli paya bölünür, her biri aynı belirlenmiş değerde hesap edilir ve *bu paylar bunun üzerine şu şekilde dağıtılır*: 1/50 *balığın* getirildiği *kıyının toprak sahibine*; 1/4 *emeği geçenlere*; 1/5 *fazladan ağları* karaya çıkarma ve balığı toplama sürecinde üçüncü taraflar tarafından yapılan yardım için. Hepsi 2/100+25/100+20/100 = 47/100; kalan 53/100 *paylarına göre teknenin ve ağın sahiplerine* gidiyor. (204, 205)

Panguwa = köyün pirinç tarlası payı, Sinhaleselerde *Nilacaraya*'ya denk geliyor. (206)

Sinhaleselerde ande'de *tarım*, Bengallilerde tam olarak *batai* tarımına denk geliyor. *Her iki tarım sisteminde toprağı işleme hakkı için vekil tayin etme* bir meta olarak toprağı kiraya vermekten ayrı. Bu anlayıştan doğan *intifa hakkı olan ipotek* sırasıyla *panguwa* ve parselli *meta olarak alan her yerde geçerli form*. (207, 208)

Seylan'da Bengal'de olduğu gibi köy memurları çifte; biri *küçük köy cumhuriyetinin üyelerinin birbirleriyle ilişkilerini*, diğeri de "lordlarıyla (!) ilişkilerini düzenliyor; *gamerale*, *lekhama*, *kankaname* Bengal'in *naib*, *patwari* ve *gomashta*'sına tekabül ediyor. Diğer yandan *vrel vidane mandal*'ın eşiti. (208) (Üçüncü *Seylan* ve *Bengal*, s. 206-213) Toprak sürmenin toprağın sahibi olmayan bir kişi tarafından *batai anlaşmasında* (Bengal) yer alması –ürünün belli bir payının sahibe verilmesi ile ilgili. (237)

4) *Tahıl Vergisi. Tarımcının Kraliyete ödemekle yükümlü olduğu onda birlik vergi* ya da varsa *kendi pirinç mahsulünden pay ve* ülkenin bazı kısımlarında *diğer tahıl mahsullerinden de*. (214)

Birçok vakada *köyler* merkezi kurumları özellikle desteklemek için Kraliyet tarafından elde tutulur (Hindistan'da denildiği üzere tutulmuş *khas*): buradaki *muttetuwa* kraliyet görevlilerinin emri altında hizmet gereği sürülmüştür ya da *ande*'de kiraya verilmiştir; böylece toplanan ürün *kraliyet depolarına* (*gabedawa*), *depolara* (*awdege*) ya da *hazineye* (*arramudale*) türüne göre ayni olarak verilir ve gerekli kişisel hizmetler sarayda ya da başka yerde doğrudan kraliyete dair bir gerekliliği karşılamak için yapılır. *Kraliyet köyleri ya da toprakları* çeşitli isimlerle bilinir, *ratninda* ya da *ande* gibi, esasen kraliyet toprakları; *nilla palla*, eklendikleri görevin yerine getirilememesi yüzünden kraliyete dahil edilenler; *malla palla*, bahşedilenin

ölümü üzerine Kraliyete çevrilenler. (216, 217) *Portekiz hâkimiyetinde* o sıralar birçok yerli güç farklı eyaletlerde eşzamanlı ayrı ayrı mevcudiyetleri; herhangi genel belediye yönetiminde pek süreklilik yok. Köy *sistemi* hâlâ faal, yabancı etkiler ya da diğer rahatsız edici güçlerin en etkili olduğu toprak parçalarında bile, *kıyının yakınında ülkenin aşağı kısmında*; ilk önce bu kaynaktan elde edilebilir *hizmetler* ve *katkılar* yoluyla ülkenin alt yerel güçleri onlardan sonra *Portekizliler askeri güçlerini edindiler* ve yönetim araçlarını elde ettiler. *Portekizliler* adanın *güney kıyı çevresinde üstün* olduklarında, yerlerine geçtikleri yerli kralların konumunu aldılar ve *mali ve idari mekanizmalarını* olduğu gibi *benimsediler*. (217, 218)

Portekizlilerin yerine geçmiş olan *Hollandalılar*, benzer şekilde kıyı eyaletleri üzerinde egemen, tüm *yerli başkan ve görevlileri* yerinden etti; yönetimleri her kime verdilerse toprağı elinde tutana eklemlenmiş çeşitli *vergi* ve *hizmetlerin* doğrudan tahsilini ve kârını üzerine aldı. (218, 219)

Onlardan sonra İngilizler, kıyı eyaletlerin yönetimini üzerlerine alarak, ilk önce Hollandalıların izini sürdüler, *hizmet hakkını elinde bulunduran topraklara* sahip olanların (bu yüzden de *vergisiz*) *hizmetlerine* ihtiyaçları vardı, *Mallapalla*, *Nillapalla*, *Ratninda* ya da *Ande topraklarından ayni olarak ürünün senyör payını*
152 depolara vs. alıyorlardı | ve sonunda ürünün ve pirinç miktarlarının ödeme kotalarını dahil edecek biçimde toprak kiracılarından ve diğer belirsiz tenure sahiplerinden edinilen bu tip kârları aldılar. (219)

3 Mayıs 1800 Kraliyet Beyannamesi tarafından *1/10 ürün vergisine dönüştürülmüş* bu sonuncu *vergi tipi*, hükümet toprakları kesintisinden ve hükümete hizmet tenure'üyle kiralanan topraklardan sonra *toprakların arta kalanıyla* ilişkili gibi görünüyor. Özel senyör ve vihara başkanlığı Hollandalılardan önce bariz ortadan kalkmıştı. (219, 220)

3 Eylül 1801'de Beyanname yoluyla kıyı eyaletlerinde toprak tenure'ünde *hizmet yükümlülüğü kaldırıldı* (*1 Mayıs 1802*'den itibaren) ve bu tip bir toprak *hükümete dağlık bölge ürünüyse 1/10*, *ova ürünüyse 1/5 ödemeye* tabiydi. Benzer şekilde, *Mallapalla*, *Nillapalla*, *Ratninda* ya da *Ande* toprakları için ürünün ¼'ü ayrılır. (220) *Hizmet yükümlülüğü* topraktan ayrılmış olsa da, valinin bu yüzden verilmek üzere yeterli pay için tüm kast ve koşullardan insanlardan özel emirle bunu isteyecek gücü saklıydı. *Kandy Savaşı'nın zorunlulukları* hükümete *insanların hizmeti ile ilgili olarak* mülk üzerinden değil, vergi ve kast üzerinden yapılması, ödemelerin hükümet tarafından belirlenmiş oranlarla yapılması konusunda genel bir hakkı yenileme bahanesi verdi; *1809*'da geçtikleri bölgelerin sakinleri üzerinde *keyfi hizmete yol açıldı*. (221) Bu yasalar, sadece Hollandalılardan alınan *kıyı eyaletleri* için geçerliydi. *1815*, Britanyalılar *fetih* ve *anlaşma* yoluyla o zamana kadar sadece yerel güçlerin yönetimi altında olan *Merkezi* ya da *Kandyan eyaletinin hükümetini* de ele geçirdi. *1818*, *21 Kasım* Beyannamesi yoluyla, kraliyet deposu, hazinesi ya da silah deposunda ödenebilen

bütün vergileri *kaldırdı*, pirinç toprağındaki ürünün 1/10'u vergi olarak yerine geçiyor, bazı belirlenmiş *Korles*'te 1/14'e indiriliyor. (221,222) Benzer şekilde *hizmet* tenure topraklarına oranla (tam da yeni verginin denk düştüğü) zorunlu *hizmetler* korundu, *genelde* hizmetlerin *belirlenmiş bir oranda* ödenmesi gerektiği önceden belirlenmiş olsa da; ama *tamir* ve *yol yapımı* kıyı eyaletlerinde olduğu gibi *keyfi hizmet* yapıldı. (222) *21 Kasım 1818 Beyannamesiyle* tapınak topraklarındaki bazı *sakinlerin hükümete hizmet* zorunluluğu da korundu (*a.g.e.*).

Teğ. Albay Colebrooke'un 24 Aralık 1831 Raporu'na göre (bu ve Bay Cameron, Seylan Yönetimi hakkında bilgi edinmek için görevlendirilmişti) *12 Nisan 1832 Konsey Emri* Haşmetmaap M'in yerli ya da Hintli tebaalarından kimsenin *kendi tenure'ü* ile ilgili olarak *herhangi bir hizmet vermekle yükümlü* olmadığını ya da kastı yüzünden ya da başka sebepten ona *Avrupa doğumlu tebaaların* yükümlü olmadığını açıklıyordu.

Ribeyro, *Knox* ve *Valentyn*[28] [26] *Portekiz* zamanı ve daha öncesinde ülkede neredeyse hiç para olmadığını söylüyor. Kraliyet tekeli olmayan *ticaretin tümü takasla gerçekleştiriliyordu. Genelde sikkenin yerini alan meta pirinçti.* Bütün hizmetlere eşlik eden çoğu *hediye* ve hasatta harman yerinin muhteviyatından çekilen bir *tahıl ölçüsü* tarafından ödenen ücret ya da *vergi yoluyla neredeyse bütün yükümlülükler pirinç formunu alıyordu.* (225) *Phear* denen herif *Malagava, Kandy kütüphanecisi*, "âlim" *Suriyagoda Unanse*'den şu enteresan notu çıkarmış:

Halkın kraliyetten bir kişiyi desteklemek için verdiği vergi ya da katkıdan en erken bahis Seylan'ın tarih *kitaplarında* bulunur, Digha Nitraya'da *Aggauna Satha*'da (*bizzat Buda'nın vaazı*) ve âlim Budist ilahi *Buddhagosha* tarafından *Sumangali Vilasani denilen yorumunda* görülür. Vaazın pasajı şöyle: "*Pirincimizden payımızı vereceğiz.*" Bunun üzerine *Buddhagosha*'nın yorumu: "Size her tarlamızdan pirincimizin ammunan oranında vereceğiz. [orijinalinde "Sali" kelimesi aslında *belirli bir pirinç türü* ama burada bütün tahıl ürünleri için kullanılıyor olmalı.] *Herhangi bir işin peşinden gitmenize gerek yok.* Kendi reisiniz olun." (227, 228) Bundan başka yönetici bir gücün vergisi ya da yükümlülüğünden bahsetmiyor; hizmetten hiç bahsedilmiyor: Phear bunların başlangıcının daha sonra olduğunu ima ediyor; ve *pirinç vergileri* yine sık sık hizmetlere ekleniyordu, haraç kesen merkezi güçte artışla daha sonraları da devam etti. (227, 228) Hükümetin çoğu zaman vergi ya da hak talebi olarak ele aldığı *Sinhalese* sözcüğü "otu" "bir" demektir, aynı zamanda bütünün payının herhangi
153 bir oranının | göstergesi olmaksızın sadece bir *porsiyon* ya da *paya* eşittir. (228, 229)

1/10'luk İngiliz harcı da Kraliyet topraklarını bahşetmede *Hollandalıların uygulamasına* dayanıyor gibi görünüyor. Bunu takiben *tahıl vergisi* bu yüzyıldan önceye gitmiyor; bir bakıma köy örgütlenmesinin temelinde gelişmiş en erken ve en yaygın ulusal gelir biçimine dönüş, ama *Seylan Aryanları*'nın aynı temelden onun yerine *hizmet sistemi*'ni üretmiş olmaları tipik. (229)

III) Hint-Aryan Toplum ve Toprak Sisteminin Evrimi

Şu sıralar hükümete gönderilmiş *her yerleşim raporunun* (Hindistan'da) *yeni yaratılmış tarım cemaatlerine* dair vakaları sunduğu ve koşulları tarif ettiği görülecektir. (*234. Phear*[29] [27] bu hipotez zırvalığı yerine bu tip vakaların tasvirini verseydi daha iyi ederdi!)

Bu saygıdeğer eşek, kafasında "burada, *hatta başından beri*, *köyün içinde bile saygınlık ve istihdam derecesinde artış oldu*" diye kuruyor (!). (Katır ayrıca[30] [28] her şeyi özel aileler üzerinde temellendiriyor) (s. 238)

Mülk algısı bundan öteye gitmiyordu, yani ailenin ya da bireyin *köy toprağının bir parçası* olduğunu iddia ettiği, ailenin ya da bireyin yetiştirmekle yükümlü olduğu ya da kendi faydası için yetiştirdiği belirli arazi. *Paylaştırma işi* (paylaştırma uygulaması devam ettiği müddetçe), *ekme biçme düzeni*, *su temininin sürdürülmesi*, çitleri koruma ve küçük cemaatin ortak çıkarı için yapılan diğer tüm işler *panchayat*'ın toplandığı köy topraklarının payında hakkı olan *aile reisleri* tarafından yürütülürdü. (241)

Her küçük koloni ya da *abad*. (242) *nij* ya da özel topraklar (243)

Kshatria kastı sadece *Brahman* sayfalarında geçer ve kesinlikle gerçeklikle bağı yoktur. (Bkz. *Growse'un "Mathura"sı*) (s. 246) *Vaisya Kastı'nın* (Kaufmann'ın) varlığının kanıtına da sadece Brahman yazarlarda rastlarız (248) *Esas yerleşimcilerin ardıllarının büyük kısmı* yığın olarak (kitleler halinde köylerden bahsediyor) saf kan ya da göçmen ırktan gelen ardılın herhangi emaresini taşımaya o kadar dikkat etmiyor... onlarla birlikte her tür insan yavaş yavaş karışmış, aborijinler, yoksulluk, kan davası ya da diğer sebeplerden *abad*'lardan kaçanlar, bazılarının köy topraklarından bir kısmını almasına bile izin veriliyor. (248, 249) Muhtemelen Brahmanlara ait *Brahman*, *Kschatria*, *Vaisya* ve *Sudra kodları* tarih öncesi bir ahlâkın salt ütopik sınıf ayrımları. (250)

Hepsinde en fazla sadece *toprağı işleme hakkı* ve bu hakkın üründe bir pay göz önünde tutularak bir başkasına verilmesi görülür. (255) Reis bizzat kendi özel toprağı ya da *nij*'de sadece *kendi ekip biçme hakkına* ya da ürünü bölüştürme şartıyla bunu bir başkasına yaptırma sahipti. (256) Reisin tarımcılardan alacağı ürün payı kendi keyfine göre ya da pazarlıkla değil köy *panchayat*'ının üst otorite olduğu ve reisin tarımcının elinden mülkünü alma gücü olmadığı gelenek ya da adetle düzenlenir. (257) Bu ürün kotalarının *para ödemelerine* ya da *eşdeğerlerine* dönüşmesi (o zaman bile daha her yerde gerçekleşmeyen bir olay) *onları kişiye ödenen ve kişinin tasarrufunda bir şey olarak işe ve toprak kullanımına ödenen rant* değil, üstün ve hâkim bir otoriteye ödenen vergi yapıyordu... Reis, zamindarlığın içerisinde *tüm* toprağın zamindarı olsa da, olsa olsa kendi *nij* topraklarının ve bazı durumlarda da sadece boş arazilerin (ve bu da sadece işi ve toprağın sürülmesini kontrolü altında tutma hakkına

sahip olma biçiminde) *toprak ağasıydı.* Kendi mekanizması kendi *Kachahri*'siydi, yerel otoritenin merkezi, *panchayat*'la, yani eski *abad* öz-yönetimiyle yan yana. (257, 258)

Manu Kurumları'nda hiçbir yerde topraktan modern İngilizce anlamında bir mülk konusu olarak bahsedilmez. *Ekilip biçilmiş arazilerin özel mülkiyeti* tanınır, ama *sadece tarımcının mülkiyetidir*; toprak sadece köye aittir; rant izi yoktur; *sahip* sadece tarımcının bir diğer ismidir. Raca ya da lordun vergileri ayni olarak yetmediğinde ekip biçme yükümlülüğü altındadır ama hizmetlileri tarafından ekilip biçilebilir ya da *bir mahsul bölümünde ekip biçmek* için başka
154 biriyle anlaşabilir (yani | *batai sistemi*, bir ortakçılık biçimi). *Manu*'nun bir başka yerinde herkes *3 yıllığına kendi hanesi için yeterli* olan tahıl tedarikini korumak için katılır... Neredeyse herkesin gerçek bir çiftçi olması beklenir... *Batai uygulaması... aslında toprağı kiralamaya yol açmaz*, ve Manu'da bilinmediği herhangi haliyle *ranta.* (258, 259) Toprağın satılmasına, hatta kullanılmasına hiçbir yerde doğrudan gönderme yapılmaz... *bir tarlayı zimmetine almak, bir tarlayı vermek ya da ele geçirmek,* bunların hepsi *Manu'da* görülür, ama *bir tarlayı satın almak ya da satmak görülmez.* (259, 260)

Biraz daha sonra, *Mitakshara*'ya göre ayrılmış akrabalar *ailede bölüştürme sırasıyla kendilerine düşen payları ellerine geçirmede* kontrolsüz güç elde ettiler; bu, köy cemaati içerisinde kişisel konuma tali ve lordun ürününün kendi payını alması için yükümlülüğe tabi olan *kişisel toprağı işleme hakkını aktarmaktan ibaretti.* Bunun üzerine belirlenmiş *kamu formalitelerinin eşlik ettiği alım satım işlemi*; ve gereklilik durumu hariç kabul görmeyen sadece satış. Bunun dışında, temlik doğrudan değilse, bir borcu yeniden ödemek için güvenlik yoluyla koşulluysa, her zaman şu an *intifa hakkı bulunan ipotek* biçimini alır. (260, 261) Ekip biçen köy cemaatinde toprağın kendisinde değil bir ortaklık hakkının dayanağında toprağın gerçekten sürülme yoluyla intifası Hindu yasa koyucularının "*mülkiyet*" kelimesi diye bahsettiği hedefi oluşturur. (261)

Bunu *eski sanad*'lar, *bakır senet levhaları* ve benzer kanıtlar da doğrular; *bu mahsul toplama hakkının* ve üstün bir ağadan kaynaklanan diğer *zamindari haklarının* oldukça sık bahşedildiğini ya da devredildiğini ya da zamindar'ın ziraat'ından bir Brahman'a ya da diğer bir kişiye *boş araziden bir parselin hediyesi* olduğunu gösterir; fakat esas toprağın satın alınması ya da satılması yoluyla özel transfer örneği yoktur, hatta rant göz önünde bulundurulduğunda *yıllık herhangi bir dönem için toprağın kiraya verilmesi* bile söz konusu değildir. (261, 262) *Journal of the Asiatic Society of Bengal*'de, vol. VI, s. 456 bir çevirisi çıkan *Sanchi tableti* toprağın özel sahipler arası satın alınması ve satılmasından bahsetmez; bunun yerine toprağın *debattar* olduğu bir nevi mülke çevirme (ağaya gelir ödeme yükümlülüğünden kurtulma gibi) söz konusudur. (262, n. 1)

Bay La Touche'un "*Settlement Report of Ajmeere and Mhairwarra*"sı yakın zamanda yayınlandı, gerçi La Touche Phear'dan sonra feodal Avrupa'dan aldığı terminolojiyle olguları çarptırıyor. (263) Durum şundan çıkmış gibi: *Köy cemaatinin bazı üyeleri* bazen *mülkiyet* bazen *sahiplik* denilen bazı tanınmış irsî ve geleneksel toprak yetiştirme hakkıyla köyün daimi olarak yetiştirilmiş ya da geliştirilmiş topraklarına sahip olur; ürünün geleneksel payını onu alma yetkisi olan kişiye ödediler mi, kendilerini topraklarına yerleşilmesi ve onun yetiştirilmesinde rahatsız edilmemeye devam etme ya da onu bir başkasına devretme hakkı görürler; *kâr amaçlı toprağı kiralama diye bir şey yok*; *toprağın özel satışları* hemen hemen bilinmiyor ve *toprağın Hukuk Mahkemesi* (bir İngiliz icadı) tarafından satışı yasak çünkü eski geleneğe o kadar aykırı ki pratiğe geçirilemiyor; neredeyse ipotekler de intifa biçiminde ve *Mhairwarra*'da ipotek alacaklısı ve ipotekli borçlu arasındaki *bir nevi ortakçı sistemi*: Devlet –eski üstün reisin temsilcisi- belirli bir faillik mekanizmasıyla vs. -reisin vergi ve diğer tür şeyler topladığı toprak üstünde olması dışında, onlar *daha küçük reislere* askeri hizmet koşulu ya da başka sebeplerden –*istamrardar* ya da *jaghirdarlar*- onun tarafından verilmiştir- çiftçilerden geliri toplar (ürünün eski geleneksel payının modern eşdeğeri). *Devletin* ve vekillerinin uyguladığı haklar arasında *boş arazileri devretme hakkı* vardı; gerçi *Devlet'in ürün toplama alanı* içerisinde gelir, gelir ürün tahmini üzerinden toplandığı ve para değeri bilinmeyen tüm *jaghir mülklerinde* bir para ödemesi biçiminde yerleşmiştir (s. 263-265). *La Touche* bizzat diyor: "Bekleneceği üzere, toprak tenure'ü *tamamen komşu Yerli Devletlerde mevcut olanlara*
155 *benzer*." (s. 266) | Doğu'dan farklı olarak Avrupa'da ürün yerine <bir nevi> vergi *toprağın hâkimiyeti* üzerinde ikame ediliyordu –çiftçiler topraklarından atıldıklarından, serf ya da emekçi koşuluna düşerler. (266,267)[31] [29]

Doğu'da köy sisteminde, *insanlar hemen hemen kendilerini yönetiyorlardı* ve asil sınıfın reisleri arasında güç yarışı temelde *kachari tabi*'leri yönetme mücadelesiydi. (271)

ÜÇÜNCÜ KISIM

MARX'IN HENRY SUMNER MAINE ALINTILARI

KURUMLARIN ERKEN TARİHİ ÜZERİNE DERSLER

Lit: Henry Sumner Maine: „Lectures on the Early History of Institutions, London 1875."

[illegible] Brehons [illegible]

[illegible] (Grand Book of the Ancient Laws) [illegible] Book of Aicill. [illegible] (12)

[illegible]: „[illegible]"

[illegible]

[illegible]

Brehons [illegible]

[illegible]:

[illegible] (55) [illegible] (59) [illegible]

[illegible] (37, 40) [illegible]

[illegible] (35) [illegible]

[illegible] (38, 39) [illegible]

[illegible] (43, 44) [illegible]

[illegible] (51) [illegible]

[illegible] (57) [illegible]

[illegible] (56) [illegible]

[illegible] (57, 59) [illegible]

[illegible] Book of Aicill [illegible]

[illegible] (61) [illegible]

160 *Sir Henry Sumner Maine: "Lectures on the Early History of Institutions. Londra 1875"*

Brehon Laws–bir yasa risaleleri toplamı- çevirisinde, bunlardan en önemlileri: *Senchus Mor* (Great Book of the Ancient Law) ve *the Book of Aicill.* Bay Whitley Stokes'a göre birincisi ya 11. yüzyılda ya da biraz önce derlendi;[1] *The Book of Aicill* bir yüzyıl önce. (12)

Edmund Spenser: "View of the State of Ireland."

Sir John Davies[2]

Laws of Wales.

Brehon'lar profesyonel İrlandalı *Kanun Adam*larından bir sınıf, meslekleri irsî.

[De] B[ello] G[allico] Caesar. VI, 13, 14[3]:

Ancient Law'ın Üçüncü Cildine eklenmiş çağdaş önsözlerin birinde âlim yazar Brehon sisteminin *hakemlik* idaresinden oluştuğunu iddia ediyor (s. 38) (Bkz. "*Ancient Laws of Ireland*") Seçkin bir adam borcunu ödemeyecekse (onun üzerinde iddia edilen bir hak), *Senchus Mor* size "*onun için oruç tutun*" der (alıntı yapılan yer Ancient Laws vs. cilt I, s. 113) Bu Hindu deyişi "*dharna oturmak*"la aynı (39, 40).

İrlanda'daki bütün dini otoriteler İrlanda Kelt'lerinin ihtidasından sonra "*aziz kabileleri*"ni göz ardı etti (adanın her yerinde kurulmuş olan misyoner manastır toplumları ve onlara bağlı olan piskoposların çoğunluğu) Eski Yasaların dini kısmı bu yüzden, *yasal kuralların* tam tamına yeni Hıristiyan kodunun kurallarıyla çakışması hariç, "*harfin yasası*"nın yerini aldı. (38) Brehon'ların bir amacı, kavga edenleri kavgalarını bir Brehon'a ya da bir Brehon'un tavsiye ettiği bir otoriteye bildirmeye zorlamaktı ve böylece (yasanın çok büyük kısmı birinin kendi mülkünün ele geçirilmesiyle hakemliğe izin vermeye zorlanabileceği çeşitli yöntemleri beyan eden *Haciz Yasası*'na denk gelmeye başladı. (38, 39) Brehon kendi yasal doktrini için çerçeve olarak kullandığı olguları *icat ediyormuş* gibi görünüyor (hipotetik konjünktürler yoluyla, yani saf hipotetik vakalar). İcadı zorunlu olarak kendi deneyimiyle sınırlıdır ve bu yüzden yasa risalelerinde öne sürdüğü vakalar da... Kaleme aldıklarının ortasında topluma ışık tutar. (43, 44) Brehon'lar tarafından açıklanan Kadim yasa (gelenek) "*doğa yasası*"nı ima eder ve bu "*harfin yasası*"yla (yani Hıristiyan ıvır zıvırı) çakıştığı müddetçe bağlayıcı. (50) Brehon'lar, Aziz Patrick'in ve diğer büyük İrlandalı Azizlerin onun beyan ettiği yasayı kutsamış olduğunu ve hatta bazılarının onu gözden geçirdiğini iddia eder. (51)

Roma yasası kavramlarıyla [daha ziyade benzer şekilde *kanonik yasa*] üç aşağı beş yukarı beslenmiş Kilise adamları yoluyla *Roma etkisi* de Brehon yasasına girdi

(-olduğu kadarıyla-). (55) Buradan Kilise'nin *Ahit*'e ilgisi ("*vasiyet*"ten) geliyor[*]; "sözleşme" kavramı da aynı şekilde ("sözlerin kutsallığı" vs. din adamları için çok önemli) *Senchus Mor*'un bir alt kategorisi (yayımlanmış), yani *Corus Bescna* temel olarak "*sözleşme*"yle ilgileniyor ve içinde *Kilise'nin maddi çıkarlarının* derlemenin başlıca saikını oluşturduğu görülür. (56)

Brehon yasasına göre 2 tip "*sözleşme*" vardır: "*geçerli bir sözleşme ve geçersiz bir sözleşme*"... Çok eskiden, sözleşmenin gücü her taraftan kısıtlıydı... ailenin, uzak akrabaların, köydeki hemşerilerin, kabilenin, reisin hakları tarafından ve (daha sonra Hıristiyanlıkta) Kilise'ye karşı sözleşme yaparsan, Kilise hakları tarafından. Corus Bescna büyük ölçüde bu kadim sınırlandırmalar üzerinedir. (57, 58)

"'*The Book of Aicill*' sadece piçin değil, zinadan doğma piçin soy bağının düzeltilmesini sağlar ve baba olduğu varsayılan kişiye ödenecek tazminatı ölçer. "*Toplumsal Bağlar*" üzerine risale, *cinsiyetlerin geçici olarak birlikte oturmasının* toplumun alışılagelmiş düzeninin bir parçası olduğunu varsaymış gibi görünür ve bu varsayıma dayanarak tarafların karşılıklı haklarını, kadınların haklarına *ortak ikamet*'te kaldığı sırada ev içi hizmetlerini değerini koruma derecesinde özellikle ihtimam göstererek, harfi harfine düzenler. (59) Bu "Toplumsal Bağlar" üzerine risale bir "*birinci*" zevceden bahseder.[5] (61) Maine bunu Kilise etkisi olarak görüyor, ama yabanıllığın yüksek seviyesinde her yerde insanın
161 karşısına çıkıyor, mesela Kızılderililerde. | Ortak görüş (Hıristiyanlığa dair) iffet olmuş olmalı gibi görünüyor... özel bir sınıfın profesyonel erdemi (keşiş, piskopos vs.) (61) (Gelecek "alıntılar" gösteriyor ki, Bay *Maine, Morgan*'ın daha yayımlamamış olduğu şeyi bir yandan kendine uyarlayamamış, diğer yandan bir ve aynı *Henry*[6] *Sumner Maine*'ın "işaret ettiği" üzere *Niebuhr*'da zaten bulunan meseleleri tasarlamaya çalışıyor!: "*sonunda* bir *kabile cemaatinin* yerleştiği andan itibaren (bu "sonunda"! absürd, çünkü kabile çok[7] sık bulduğumuz üzere[8] bir kez yerleşti mi *de nouveau*[9] [yeniden-ç.n.] ve *yeniden yerleşir*, ya gönüllü olarak ya da başka yere zorlanarak) *belirli bir toprak uzamına*; *Toprak* akrabalık yerine toplumun temeli olmaya başlar. Değişim epey yavaş vs." (72) [Bu sadece onun *geçiş noktasını ne kadar az bildiğini* gösterir.] Devam ediyor: "*Ailenin* gerçek kan bağı ilişkisi yoluyla oluşturulması elbette *gözlemlenebilir bir olgudur* ama *Aile'den büyük bütün insan grupları* için yaşadıkları Toprak onlar arasında, akrabalık bahasına, giderek daha muğlak biçimde algılanacak şekilde bir ağ olmaya başlar." (72, 73) [Bu *Gens*'in bir ve aynı Maine tarafından ne kadar az gözlemlenmiş bir olgu olduğunu gösterir!] "*Birkaç yıl önce* ("*Ancient Law*", s. 103 ve devamı) Uluslararası Hukuk tarihinin evrensel sistemin temeli olan ve belirli bir toprak alanı üzerinde hâkimiyetle ayrışmaz biçimde bağlı olan *toprak egemenliği kavramının* yerini yavaş

---

[*] Ahit (Testament) sözleşme olduğu kadar vasiyet anlamına da gelir. (ç.n.)

yavaş kabile egemenliği kavramının aldığı yönünde sağladığı kanıta *işaret ettim.*" (73) Bay Maine'ye göre, *ilk önce: Hindu Ortak Ailesi, 2'nci Güney Slavların Hane Cemaati*, 3) *ilk önce Rusya'da sonra Hindistan'da bulunduğu üzere gerçek Köy Cemaati*. [Bu "ilk" ve "sonra" sadece olan bitenden koca Maine'nin haberi olduğu görece dönemlere tekabül ediyor.] (78)

"Daha küçük toplumsal grupların" çökmesi ve halk tarafından ya da otokratik olarak yönetilen otoritenin sona ermesi söz konusu olmadan onları oluşturan adamlar üzerinde güç sahibi oldular, saygıdeğer Maine'ın dediği gibi, <bizim>[10] "düşüncemizin gövdesinin temelinde yatan *birkaç büyük Anlayış*'a hiç sahip olmamalıydık" (86) ve bu büyük anlayışlar da: "diğerlerinden sadece tedarik sınırlandırmasıyla ayrılarak *bir değiş tokuş metası* olarak toprak anlayışı" (86, 87), "*Egemenlik teorisi*" ya da (başka bir deyişle) *her cemaatte kalanın üzerinde sınırsız zorlayıcı güç uygulayan bir kısım*", "Yasa teorisi diğer herkesi dışlayacak biçimde egemen bir Bir'in ya da Sayı'nın emrinde", "yasaların giderek artan faaliyeti" ve –[salak!] – yasa değerinin testi... açıkça: "en büyük sayının en büyük mutluluğu." (87)

Kabile alanındaki bölümlerin bireysel kabilelilerin hanelerine temellük edilmesinden doğan toprakta özel mülkiyet biçimi açıkça Brehon hukukçuları tarafından tanınıyordu; fakat özel mal sahiplerinin hakları akrabaların biraderliğinin kontrol edici hakları tarafından sınırlandırılmıştı ve kontrol bazı açılardan bir Hint köy cemaatinde ayrı mülk üzerinde uygulanandan daha katıydı. (89, 90= Aynı kelime: "*Fine*" ya da Aile (?) İrlanda toplumunun tüm alt bölümlerine uygulanıyor, en geniş kapsamında *Kabile*'den ve Aile'ye doğru (bugünkü anlamıyla) tüm ara gruplardan hatta *Aile'nin bölümleri* için de." (Sullivan, Brehon Yasası. Giriş) (90) *Sept* = Brehon risalelerinde alt-kavim ya da *Ortak Aile*. (91) O sırada reis, İngiliz-İrlandalı hâkimlerin ona meşhur "Gavelkind Vakası"nda *caput cognationis* [ailenin başı- ç.n.] dedikleri kişi. (91) Sadece *Kabile* ya da Sept değil, yer kapladığı topraklar da en yaygın kullanımıyla ismini ismi veren cetten alıyordu –"O'Brien'ın memleketi" ya da "Macleod'un Ülkesi" (*a.g.e.*). *Kabilenin parça parça* gruplarının mesken tuttuğu toprak parçalarından bazıları küçük şeflerin ya da "*flaith*"lerin yönetimi altındadır. (93) Mülk olarak ayrılmamış kabile topraklarının hepsi daha özel bir biçimde bütünüyle kabilenin mülküdür ve hiçbir bölüm teorik olarak, geçici bir ikamet olması dışında, tabi olamazdı. (93) Kabile toprakları sahipleri aralarında kendilerine kabileli diyerek sözleşmeyle
162 gerçek hayatta bağlar kuruyorlardı, temelde | sürüyü otlatmak için. (*a.g.e.*) "Boş arazi"de –mesken tutulmamış ortak kabile toprağı- kabilelilerin yerleşimleriyle sürekli toprak sürme ya da daimi hayvancılıkla idare edilen parseller ve üzerinde serf konumundaki tarımcıların özellikle sınıra doğru izinsiz yerleşmesine izin veriliyor. Şefin üzerindeki otoritesini sürekli artırdığı toprağın bir parçası ve

buraya kendi "*fuidhir*"[11] ya da yabancı kiracılarını yerleştiriyor, çok önemli bir sınıf –onun himayesine girmeye diğer kabilelerden gelmiş kanun kaçakları ve "düzen dışı" insanlar... sadece yeni kabileleriyle şeflerine bağlılıkları üzerinden ve onlara şefin verdiği sorumluluk yoluyla bağlıydılar. (92)

Belirli aileler grubun ortak baba mirasının teorik olarak yeniden üleştirilmesinden kaçınmayı başardı; diğerleri hizmet ödülü ya da temlik olarak izinle arsa payı elde etti; ve Kilise'ye sürekli topraklar devredildi ve Kilise haklarıyla kabile haklarının özel bir karışımı oldu... Brehon yasası şekillendirilmeye, meşrulaştırmaya vs. başladığı zamanlarda Bireysel Mülk'le sonuçlanmasının büyük ölçüde etki ettiğini gösteriyor. (95) Toprağı ortak topraklardan ayırmak şefler söz konusu olduğunda tamtamına erişmiş görünüyor, bunlardan çoğunun senyörlüklerine bilhassa eklenmiş lord topraklarına ek olarak[12] sıradan kullanım hakkı altında bulundurulan büyük özel mülkleri vardı. (*a.g.e.*)

Bu salak kendi kafasından "*modern araştırma... Aryan ırkı ile diğer nesillerin ırkı arasında (!) geniş bir ayrım bulunduğuna dair şimdiye kadar olduğundan daha güçlü bir izlenim veriyor* ama Aryan alt-ırkları arasında var olduğu iddia edilen tür farklılıklarının birçoğu, belki de çoğu sadece gelişme derecesinden kaynaklanan gerçek farklılıklardır. (96)

XVII. yüzyılın başında İngiliz-İrlandalı *hâkimler İngiliz Örf ve Adet Hukuku'nun* tüm İrlanda'da yürürlükte olması gerektiğini açıkladılar ve sefil *James I*'den beri tüm toprak, devredilmesi anlaşma ya da vasiyetle başka türlü belirlenmediği müddetçe, son sahibin *en büyük oğluna geçiyordu. Sir John Davis*[13] [2] vaka raporunda ve Mahkeme önünde iddialarında o zamana kadar İrlanda'da tüm toprağın *Tanist kuralı* ya da *Gavelkind kuralı* altında soydan soya geçtiğini söyler. Bu Davis'in Gavelkind dediği *veraset sistemi* hakkında tahayyül ettiklerini (Davis)[14] [2] şöyle tarif eder: "bir İrlanda Sept'inin toprak sahibi bir üyesi öldüğünde, şefi *Sept'in tüm topraklarının yeniden bir dağıtımını yapar.* Mülkü *merhumun evlatları arasında* dağıtmaz, onu Sept'i meydana getiren çeşitli hanelerin arsa paylarını artıracak şekilde kullanır. Ama bu İngiliz hâkimlerine "devralma sistemleri" olarak görünen şey "eski hayat boyunca sahip olma usulüdür". (99) *Hindu Ortak Bölünmez Ailesi'ndeki soy ya da nesil* Avrupa yasasınca sadece *vâris kolları* olarak bilinir ama aslında *ailenin gerçek bölümleridir* ve *ortak evin farklı bölümlerinde birlikte yaşarlar.* (*Calcutta Review, Temmuz 1874*, s. 208) (100)

İrlanda'nın bir kısmında *Rundale*[*] arazileri; artık en yaygın biçiminde: hayvancılık için kullanılan arazi ve bataklık yaygınken *ayrı ayrı elde bulundurulan*

---

[*] İngiliz ortak tarla sistemine benzeyen, süreksiz parsellere bölünmüş ve birkaç kiracı tarafından işletilen toprak. (ç.n.)

ekilip biçilebilir toprak (bu adam meseleyi yanlış tarif ediyor!). Ama daha 50 yıl önce kiracı ailelerin dönemsel olarak ve bazen yıllık olarak yer değiştirdiği çiftliklere bölünmüş ekilip biçilebilir toprağın olduğu vakalar sıktı. (101) Maine'e göre " "rundale" İrlanda arazileri mülk biçimleri değil, temellük etme usulleri"[15] [13] ama herif kendisi fark ediyor: "*kiralığın arkaik türleri eski temellük biçimlerinin* daimi kanıtıdır... Üstün mülkiyet küçük tam mülk sahiplerinin (?) satın alması yoluyla, köy boş arazilerinin kolonileştirilmesinin zamanla lordun boş arazisi haline gelmesi yoluyla ya da (daha önceki bir aşamada) *tüm köylü cemaatlerinin vilain* [bir nevi serf-ç.n.] *konumuna düşmesiyle* ve kendi halklarının yasal bir teorisinin akabindeki dönüşüm yoluyla doğar. Ama bir şef ya da lord tüm kabile sahasının ya da onun büyük bölümlerinin yasal sahibi olarak tanınmaya başladı mı, alışılmış mesken ve ekme biçme yöntemleri" değişmez. (102)

Kolektif kabilenin ve bireysel kabilelilerin ya da kabilelilerin hanelerinin kabile mülküne göre karşılıklı haklarını öne sürdüğü esas Brehon yasa risalesine
163 |*Corus Bescna* denir, resmi edisyonunda üç cilt olarak basılmıştır. (103) Tüm meseleyi karartan şey "derleyenin Kilise'nin menfaatlerine karşı güçlü ve bariz önyargısı; elbette risalenin bir kısmı açık açık Kilise mülkü yasasına ve manastırların örgütlenmesine adanmıştır. Bu yazar bazı koşullarda bir kabilelinin kabile toprağını bağışlayabileceğini ya da sözleşmeyle elden çıkarabileceğini olumladığında, Kilise'ye eğilimi sürekli kendi yasal doktrinine bir şüphe gölgesi düşürür. (104)

Cermen ülkelerinde (Hıristiyan din adamları) kilise toplumları kamu ya da "halk" toprağının en erken ve en büyük bağışçıları arasındaydı (*Stubbs*: "*Constitutional History*" cilt 1, s. 104). Vesayet, Sözleşme ve Ayrı Mülkiyet aslında kutsal hediyelerin bağışlandığı kurum olarak Kilise için aslında çok gerekliydi. (*a.g.e.*) Tüm Brehon yazarlarının kolektiften ayrıştırıldığı üzere bireysel ya da ayrılmış mülke karşı ön yargısı vardı. (105)

"Kabile" ya da "Sept" üzerine dahası için bkz. "*Ancient Laws of Ireland*" II, 283, 289; III, 49-51; II, 283; III, 52, 53, 55. III, 47, 49. III, 17; III, 5. Kabilelilerin kolektif biraderliği, *Agnatic Kindred in Rom*'da olduğu gibi, *bazı nihai ardıllık hakları korunmuş* gibi (111, 112)

"*Judgments of Co-Tenancy*" bir Brehon yasası risalesidir, hâlâ yayımlanmadı (1875), Bay Maine bunun sırf çevirisini biliyor, *metni* değil, o kadar kurnaz ki yayımlanmasından önce şunları aktarıyor: Risale soruyor: "Ortak Kiracılık ne zaman doğuyor?" Cevaplar: "birkaç vâris ve toprağın artmasından"; sonra risale şunu diyor: toprak birinci yılında *herkesin istediği kadar* akrabalar tarafından sürülmeli; ikinci yılında arazi parsellerini değiş tokuş etmeliler; üçüncü yılda sınırlar sabitlenmeli ve *tüm toprağı ayırma süreci 10. yılda bitmiş olmalı.*" (112) Maine'in zaman belirlemelerinin Brehon yasa koyucusunun[16] [14] ideal

düzenlemeleri olduğunu fark etmesi doğru ama içerik: "İlk önce *Ortak bir Aile* (ve bu *gens* yerine, çünkü *Bay Maine Ortak Aile*'yi Hindistan'da olduğu haliyle köken form olarak gözlemliyor) "toprak üzerinde artan birkaç vâris"ten oluşur ve bir yerleşim oluşturdukları görülür. Çeşitli hanelerin en erken aşamasında toprak üzerine kural koymadan yeniden hak iddia ettiler (!). Bundan sonra parselleri değiş tokuş etme sistemi geldi. Son olarak, toprak parsellerine ayrı ayrı sahip olundu." (113)

Bay *Whitley Stokes* Maine'ye yasayla ilgili olmayan İrlanda literatüründe görülen 2 pasajı aktarmıştır. "Liber Hymnorum" (11. yüzyıldan olmalı) folyo 5A'yı kapsar: "O sırada İrlanda'da insanlar çok sayıdaydı (yani *Aed Slane*'in - *M. S. 658-694*- oğulları zamanında) ve sayıları o kadar yüksekti ki her kişi için ancak 9 dağlık alanın üç katını alagelmişlerdi, yani *9 bataklık alanından* ve *9 engebesiz alandan* (ekilip biçilebilir) ve *9 ormandan*." (114) İrlanda'dan bir diğer el yazması "*Lebor na Huidre*", 12. yüzyıl olduğu inanılıyor, "Aed Slane'in oğullarının dönemi gelene kadar, toprağın etrafında hendek, çit ya da taş duvar yoktu, (sadece) engebesiz tarlalar vardı. Dönemlerinde hane bolluğu yüzündendi, bu yüzden İrlanda'ya sınırları getirdiler." (114) İkisi de kolektif bir sistemden "nüfus artışı"na sınırlı sahip olan bir sisteme geçişten bahseder. Her hane için dönemlere bağlı, bataklık toprağı, orman toprağı ve ekilip biçilebilir toprağın belirli bir bölümünün toprak paylaşımı İsviçre Allmenden'in komünal kuralları altında hâlâ devam eden hayvancılık için toprak, orman toprağı ve ekilip biçilebilir toprak paylaşımına çok benzer. (*a.g.e.*)

Mankafalı bir İngiliz olarak Bay Maine *gens*'ten değil Patrik'ten yola çıkıyor, salaklıkların daha sonraki şefi olacak (116-118). Bu *gens*'in en eski biçimine uyuyor! –Bu Patrik- mesela Morgan'ın Irokua'larında (*gens*'in kadın neslinde
164 olduğu!) | Maine'nin şu cümlede ahmaklığı zirveye ulaştırması: "Yani insan toplumunun tüm kolları *ortak ailelere* dayanarak gelişmiş olabilir ya da olmayabilir [aklındaki o sırada oldukça tali bir karakteri olan sonuncusunun bugünkü Hindu biçimi olduğu için ve bu yüzden[17] [15] de- köy cemaatlerinin *dışında*, yani şehirlerde tahtında oturuyor!] kökeninde patrikhane hücresinden doğan; ama Ortak Aile Aryan ırkının bir Kurumu (!) olduğu sürece *biz* (kim?) onun böyle bir hücreden doğduğunu ve çözüldüğünde onun böyle bir dizi hücreye doğru çözüldüğünü görüyoruz." (118)

Toprak mülkünün iki katmanlı (?) bir kökeni vardı... *kısmen kabilelilerin ya da akrabanın bireysel haklarının* Aile ya da Kabile'nin kolektif haklarından çözülmesinden... kısmen *Kabile Şef'inin Egemenliğinin büyümesi ya da dönüşmesinden.* [yine iki katmanlı köken değil; sadece *aynı kaynağın* 2 kola ayrılması; kabile mülkü ve kabile şefini de içeren kolektif kabile teşkilatı.][18] [16] ... Her ikisi Batı Avrupa'nın çoğu kısmında feodalizmin zorlu sınavından geçti... Birincisi

(şefin egemenliği) askeri ve mülkiyetin şövalyelik mülkiyetinin bazı iyi bellenmiş karakteristiklerinde yeniden belirir... diğeri *asaletle ilgili olmayan arazilerin başlıca kurallarında* ve aralarında özgür çiftçinin ayrıcalıklı tenure'ü *Socage* (120) oldukça yüzeysel biçimde: "Şefin konumu... *ilk doğan kuralında* bir miras bırakır, yani en antik biçimini çok uzun zamandır kaybetmiş olsa da;... *belirli vergileri alma hakkında* ve *belli tekelleri icra etmek için*, ve üçüncüsü özel olarak mutlak bir mülk biçiminde... *bir kez şef tarafından sadece ona ait olmak üzere* ve ondan sonra Tanrı tarafından *kendi güç alanını oluşturduğu kabile topraklarının bir bölümünde sahip olduğu* (?). Diğer yandan: Çeşitli çöküş biçimlerinde *kabile mülkiyetlerinden ölümden sonra çeşitli ardıllık sistemleri* doğdu, *bunlar arasında evlatlar arasında toprağın eşit bölünmesi* ve *bir dizi başka iz bıraktı... toprak sürmeyi yöneten ve yer yer ürün dağıtımını düzenleyen katı geleneksel kurallardan bir dizide.* (120, 121) *Arthur Young*'a göre (*Travels: 1787, 88, 89, s. 407*) Fransa'nın *1/3'ünden fazlası küçük mülk, yani küçük çiftlikler onları ekip biçenlere ait*" (diyor A. Young) *To<c>queville'e* göre ("*Ancien Régime*") oran Saray hayatının onları *küçük parseller halinde köylülere topraklarını satmaya* teşvik ettiği ve zorladığı asillerin çok para harcaması yoluyla büyüyordu." (121, 122) *Ölümden sonra eşit ya da neredeyse eşit bölme yasası Fransa'da genel yasaydı; ilk evlat kuralı* çoğu zaman şövalyelik tenure'ü *tarafından elde tutulan topraklarla* sınırlıydı. "*Güney Fransa'da eşit bölme geleneği Roma hukuk biliminin* aynı olma kuralı yoluyla güçlenir ve orada *en büyük oğlun ayrıcalıkları* vasiyetlerini yazarken ya da kendilerinden sonra gelecek olanları düzenlerken ve her şövalye ile her üst derece asil Roma hukuk bilimi mantığıyla bir *miles* olarak belirlenirken, *milites*'e (hizmet veren askerler) fayda sağlayan Roma Yasası'nın istisna kurallarının uygulaması yoluyla sadece güvence altına alınır. (122) Roma Yasası -12 Levha- *vasiyeti yazana* uygulamada mutlak özgürlük verir; aynı bölümlenme sadece vasiyet bırakmayanda [sui heredes, kendi varisleri-ç.n.], daha sonra ilk önce evlat hakkı vs. Buna karşılık (vasiyet yazanın isteği[19] [17]) güvence altına alınır vs. *Tocqueville* (I, 18) "*Ancien Régime*" *feodal vergileri alma hakkının* ve *küçük tekeller dayatmanın Fransız asillerinin çoğunluğu için* neredeyse tek yaşam kaynağını oluşturduğunu açıklar. Belirli sayıda asilzadenin, feodal hakları dışında *terres*'i vardı (mutlak mülk olarak onlara ait arazi ve bazen çok büyük çaplı) kalanı *temelinde rant* üzerinden değil *feodal vergiler* üzerinden yaşıyordu ve orduda krala hizmet ederek orta halli bir idameyle anca geçiniyordu. (123, 124)

Fransız[20] [18] Devrimi sonucunda: *halkın toprak yasası asillerin toprak yasasının*
165 *önüne geçti*; İngiltere'de | tam ters süreç: *ilk doğum hakkı*, bir kez sadece şövalyelik mülklerine uygulandı mı, İngiliz toprak kullanım hakkının büyük kısmına, *Kent'li Gavelkind* ve birkaç diğer yerel bölge dışında uygulanmaya başladı (123, 124). Bu değişiklik *Glanville zamanı* [muhtemelen *Henry'nin 33'üncü*[21] [19] hükümdarlık yılı, yani *1186*'dan itibaren; *Henry II (1154-1189)*] ile *Bracton zamanı*

[muhtemelen *III. Henry'nin 52'nci yılından* daha sonra değil, yani *1270; Henry III (1216-1272)*] arasında hızla ilerledi. *Glanville, socage*'daki[22] [19] özgür çiftçilerin *ellerindeki toprakların* son sahibin ölümünde tüm erkek evlatlar arasında eşit biçimde bölünmesine sebep olan yasanın genel kuralıymış gibi yazıyor; *Bracton* ise ilk doğan kuralı her yerde askeri toprak kullanım hakkı ve genelde socage kullanım hakkına uygulanıyormuş gibi yazıyor. (125) İyimser *Maine* diğer yandan "geleneksel *mülkiyet hakkının* ve *kayıt tutarak mülkü elinde bulundurmanın serbest mülkiyet hakkına* dönüşmesinin... *Kayıt Tutarak Toprak Kullanım Hakkı ve Toprakların Özel Mülke Dönüştürülmesinin Görevliler Tarafından İdaresi* altında yaklaşık 40 yıl ilerlediğini buluyor ve bu konformist herif bunun *Fransız Devrimi'nin İngiliz eşdeğeri olduğunu* iddia ediyor. Risum teneatis! [-gülmenizi tutun, ç.n.] (bkz. s. 125) Bu gülünesi herif mutlak toprak mülküyle ilgili Roma Form'unu "İngiliz mülkiyet form"una çevirdi ve sonra devam etti:

"... bu ülkenin toprakta ayrılmış ve mutlak mülk ilkesine [Batı Avrupa'da her yerde İngiltere'den çok daha fazla var] kendini adamış olduğunu düşünüyorum... toprak mülkü en azından aile kadar küçük gruplar tarafından elde bulundurulmadığı sürece *medeniyette maddi ilerleme* olamaz;... *Kuzey Amerika'daki toprağın yetiştirilmesi gibi bir gelişmeyi "kendine has"* İngiliz mülkiyet biçimine borçluyuz (*126, spesifik olarak İngiliz*[23] [20] olan neredeyse her şeyin toprak mülkünde yok edildiği! Seni cahil)

İrlanda'ya ilk kez yerleşen *Norman asilleri zamanla*[24] [21] İrlanda kabilelerinin şefleri olmakla ünlüdür... kiracılarına karşı görevlerini unutma ve kendi ayrıcalıkları dışında bir şey düşünmemede başta geldikleri söylenir. (128)

Görünürde en eski (İrlanda) metinlerine göre bile *kabile topraklarının çoğu alt-kabile, aile ya da bağımlı şefler tarafından daimi olarak ayrılmış* görünür... tefsirler ve açıklamalı notlar gösteriyor ki yazılmadan önce bu süreç çok ileri gitmişti. (129) Şef'in gücü ilk önce özgür kabilelinin "*onun adamı*" olduğu başka yerde "*Kabul Etme*" denilen süreç yoluyla büyür ve çeşitli derecelerde bir bağımlılık durumu içerisinde kalır... kabile topraklarının *boş araziler üzerinde giderek artan otoritesi yoluyla ve oraya yerleştirdiği serf ve yarı-serf kolonilerden öteye*, son olarak çoğunun ona göre az ya da çok serf ilişkisiyle durduğu çok sayıda *dolaysız hizmetlileri ve yoldaşları yoluyla edindiği maddi güçten.* (130)

Yöneten kendi üstünde bir güç ya da olsa olsa Papa'da, İmparator'da ya da Tanrı'da kabul etsin ya da etmesin, ona dolaysız olarak bağlı bulunan Araziyle birlikte Lord'un özgür kiracıları tarafından elde bulundurulan Kiralık topraklarla birlikte malikâne *mükemmel biçimiyle tüm feodal egemenliklerin modelini* oluşturur.(130-131).

Menfur *Freeman* ("*Norman Conquest*" I, 88) feodal lordlarda vs. kabile şeflerinin dönüşümünü kolayca açıklar ve neyi geliştirmesi gerektiğini varsayar,

yani ayrıcalıklı sınıfın *her zaman cemaatin ayrı bir sınıfı ya da bölümünü* oluşturduğunu söyler (*a.g.e.*) *"eorl ile ceorl arasındaki fark hareket etmeye başladığımız birincil olgu."* (131)

Asaletin baş kaynağı her küçük toplumun içinde muhafaza ettiğine inanılan *nesil çizgisine hemşeri köylülerin ya da akraba topluluklarının* duyduğu saygı gibi görünüyor. (132) Metin diyor ki "Her şef büyük olsun küçük olsun kendi toprağını
166 yönetir" (132) | Ama Brehon yasası *sıradan bir özgür adamın* şef olabildiği[25] [22] ve *benzer şekilde elde ettiği bu konumun "bir grup tâbiinin reisliği"* olduğunu gösterir (daha sonraları bu herifler her şeyden önce özel bir sınıfın üyeleri olacak). (133) Aristokrasinin iyice -dikkat etmek gerekirse- çoktan türetilmiş olduğu, yani *bütün bir kabile grubunun da bütün olarak fethettiği ve kendi üstünlüğünü diğer kabil grupları üzerinde dayattığı ilk özel koşullar içinden çıkarak cemaatin bir bölümü olduğunda ya da bir asıl kabileliler teşkilatı, köylüler ya da vatandaşlar yavaş yavaş korunan tâbiilerin muhtelif bir araya gelişini yavaş yavaş kendi etrafında topladığında.* İskoçya Dağlarında *bazı sept ya da klanların tümünün* diğerleri tarafından köleleştirildiği bildirilir; ve benzer şekilde İrlanda'da en erken zamanlarda özgür ve *kira ödeyen kabileler arasındaki farka* rastlanır. (133)

Brehon Yasası'nda bir şef her şeyden önce *zengin bir adamdır* (133), yani *toprak açısından değil, sürü* ve *davar, koyun* ve her şeyden önce *öküz açısından* zengin. *Doğum ve servet* arasındaki karşıtlık, özellikle toprak mülkü dışında servet çok modern. Bkz. Homeros'un ve Niebelungenlied'in kahramanları; daha sonraki *Grek Edebiyatı'nda doğum onuru* sırasıyla 7 zengin cetle gurur duyarak özdeşleştiriliyor, epta pappoi plousioi (ἑπτα πάπποι πλούσιοι), (yedi zengin cet, ç.n.) Roma'da *para aristokrasisi* kısa zamanda kan aristokrasisine karışıyor. (134)

Risalede (Brehon Yasaları): *"Cain-Aigillne"* (s. 279) "her kabilenin başı kabilenin en deneyimli, en asil, *en zengin*, en ilim irfan sahibi, en hakikaten sevilen, muhalefette en güçlü, *kazançların peşine düşme ve kayıplar için peşine düşülmede en inatçı kişisi* olmalıdır der." Ayrıca *kişisel servet.* [Ama Bay Maine, bu sade *Barbarlığın Üst Seviyesi* için geçerli, *arkaik* olmaktan çok uzak] Şef'in konumu ve otoritesini korumada başlıca koşul. (134, 135)

Brehon Yasası bu tip bir serveti edinme yoluyla *yolun her zaman şefliğe açık* olduğunu gösteriyor. *Dan asillerinin bir kısmı esasen köylü* ve erken İngiliz yasalarında bir *Ceorl*'un Thane olabildiği bir sürecin izleri var.(135)

Brehon yasası *Bo-Aire*'den bahseder (*inek süren asil*). Sadece bir köylü, *sürüleri sayesinde zengin olmuş*, muhtemelen kabile toprağının büyük bölümlerinin kullanım hakkını elde etmek yoluyla. (135) Gerçek asiller –*Aires* bölümlere ayrılmış [Kilise hukukçuları tarafından, *Brehonlar* (iyi dikkat et); bu bütün eski Kilise kitapları gibi (Katalog şurada) Şeflerin, yüksek sınıftan gelenlerin vs çıkarına hikâyelerle dolu, nihai olarak yine hepsi Kilise'nin çıkarına. Ayrıca Hukukçular

gibi ellerinde her tür kurgusal sınıflandırma bulunduruyorlar.)] *Her derece* diğerinden Şef'e ait olan *servet miktarı*, kanıtına bağlı ağırlığı, klanıyla sözleşme bağlama gücü (gerçek anlamıyla "*düğümlemek*"), vassallarından ayni olarak aldığı vergiler, *Onur Ödülü* ya da ona *bedensel olarak zarar vermiş olan özel zararlar yoluyla* ayrılır. Skalanın temelinde *Aire-Desa* vardır; ve Brehon Yasası *Bo-Aire*'nin bir *Aire-Desa*'nın servetinin iki katını elde ettiğinde ve bunu birkaç kuşak boyunca koruduğunda, bizzat *Aire-Desa* olmasını sağlar. "Senchus Mor'un dediği üzere- alt seviye bir şeftir ve babası şef değildir." (136) Brehon risalelerinde servete ve özellikle *sürüden elde edilmiş servete* sınırsız bir önem verilir. (137) Muhtemelen *kraliyet lütfundan ortaya çıkan ilk aristokrasi Comitatus* [maiyet-ç.n.] ya da *Kral'ın Arkadaşları*'ndan oluşuyordu. (138) Franklarda Major Domus kral oldu;
167 İngiltere Krallarının damarlarında İskoçya *Kâhyasının* (ve Büyük Seneschal'in) | kanı dolaşır. İngiltere'de hâlâ *Kraliyet Konseyi'nin ve Hanesi'nin büyük görevlilerinin* cetleri her şeyden önce kendi derecelerinden Pairs (Eküri) ya da hiç olmazsa Peers'dı (Akran). Tüm bu yüksek asalet [bunu *Maurer* ve kısmen *Hüllmann* çoktan, Maine'den uzun zaman önce biliyordu],[26] [23] aslında Kilise'ye dair bir göreve işaret etmiyorsa, bir meşgaleye... başlangıçta düşük seviye bir işe işaret eder." (139) Hane çok mütevazı başlangıçlardan doğuyordu. (139) Kirli sakal[*] *Stubbs* ("*Constitutional History*") "*bir (İngiliz) kralının gesith'leri koruması ve özel konseyiydi*" der ve şuna dikkat çeker "*bir ceorl'un özgür hane hizmetlileri aynı zamanda bir bakıma gesith'leridir.*" İrlanda hukuk literatüründe *kralın Arkadaşları asil değildir* ve *aslında hizmetlisi olan kralın koruması* ile ilişkilendirilir.

Bu muhtemelen toplumun belirli bir aşamasında, Şef'e ya da Kral'a kişisel hizmet toprak olarak hediye şeklinde bir ödül beklentisiyle yapılır her yerde. Tötonia Krallarının *Arkadaşları* büyük ölçüde tamamen insanlarla ve sürülerle dolu Roma kırsal toprak bağışları olan Benefices'ten pay alırdı; eski İngiltere'de aynı sınıf kamu topraklarının *en büyük bağış alanları* (papazlara göre s'il vous plait); ve unvan ve otoriteyi Kral'dan alan yeni Thanes asilleri yoluyla *gizemli değişimin* sırrının bu *kısmı eski Eorl asillerini massetti.* (141) Ama *Roma İmparatorluğu'nun kuzey ve batı sınırları ötesindeki* ülkelerde ya da sadece içlerinde <toprakların> boldu. Orta Çağ'da hâlâ "*en ucuz* meta"ydı. Pratikteki zorluk *toprak elde etmek değil, onu verimli yapacak araçlardı.* (141, 142) (İrlandalı) Şef her şeyden önce *sürü ve davarlar açısından* zengindi; *askeri liderdi*; servetinin büyük bölümü *savaş ganimetiydi* ve sivil kapasitesinde *boş araziyi hayvancılık için kullanılan araziye uyarlamada artan gücü* ve kabilesinden insanlar arasında davarlarını dağıtma sistemi yoluyla sürüsünü katlıyordu. Onu akında vs. takip etmiş *Arkadaşlar*[27] [24] da şefin bahşettikleri yoluyla zenginleşti; zaten asilse, daha da büyük oldu; asil değilse, serveti yoluyla asaletin yolu açıldı. (142) (Karş. *Dugmore*: "*Compendium of Kaffir Law and Customs.*")

[*] Orijinal metinde 'stubbig', Stubbs'u tamlayacak bir sıfat bularak kelime oyunu yapıyor. (ç.n.)

Ne zaman *Tötonik Kralların Arkadaşlarının* ilişkilerine yasal bir ifade verilmesi gerekse, Roma yasasının seçilmiş kısımları tek tip biçimde *Hami'siyle yarı-hizmetkâr tabi ya da azatlı ilişkisini* beyan edenlerdir. Brehon Yasası'nın metinlerine göre yüksek dereceden bir şefin her zaman özgür olmayan tabilerle çevrili olması beklenir[28] [25] ve Erin'li bir kralın *maiyeti* sadece özgür kabilelilerden değil, *hizmetkâr* yükümlülükleri tarafından ona bağlı olan ve erkeklerden müteşekkil bir korumadan oluşuyordu... Ayrıca... Şefin Comitatus'ları ya da Arkadaşları özgürse *eğer* illa ya da genel olarak yakın akrabası değildi. (145)

Brehon Yasaları'nda *boynuzlulardan oluşan sürü, yani boğa, inek, düve, buzağı* ve *ayrıca atlar, koyun, domuz, köpek, arı* büyük rol oynar (sonuncusu = ilkel lükslerden en büyüğünün üreticileri). Ama her şeyden önce *inekler*. (*Capitale*- inekler baş tarafından hesaplanır, sürü (*cattle*) yasanın en önemli terimlerinden birini ve politik ekonominin en önemli terimini doğurdu, *Chattels* and *Capital**. *Pecunia* [1) para 2) mülk-ç.n.] (147) İlkel Roma yasası öküzü mülkün en yüksek sınıfına koyar, *toprak* ve *kölelerle* birlikte *Res mancipi*'nin** birimleri. En eski Sanskrit
168 literatürünün *yiyecek olarak yenildiğini* | gösterdiği inekler bilinmeyen bir dönemde kutsal oldu ve etleri yasaklandı; "Roma'da kölelik gerektiren şeyler"den temel ikisi, öküz ve toprak mülkünün eşdeğerleri *Siwa'nın kutsal boğası* ve *Hindistan'ın kutsal toprağında* bulunur. (148) Boynuzlu hayvanlardan oluşan sürü, *insan grupları toprak alanları üzerine yerleştiğinde ve kendilerini gıda-tahıl yetiştirmeye adadıklarında*, en yüksek değeri gösterir. (*a.g.e.*) İlk önce eti ve sütü için değer verilir, daha çok erken dönemlerde *değiş tokuş aracı ya da vasıtası olarak farklı ve özel bir önem veriliyor*; Homeros'ta onlar *bir değer ölçüsü*; geleneksel hikâye Roma'da bilinen en erken *basılmış paranın* bir öküz figürü olduğunu söyler; "*pecus*" ve "*pecunia*"***. (149)[29] [26] *Brehon yasalarında* boynuzlu hayvanlardan oluşan sürü *değiş tokuş aracı* olarak belirir; *cezalar, vergiler, rantlar* ve *tazminatlar sürü üzerinden hesaplanır*, sadece inek değil ama hemen hemen öyle. *Sürekli iki değer standardına referans gösteriliyor*, "*sed*" ve "*cumhal*". Cumhal başlangıçta *kadın köle* anlamına gelmiş olmalı, ama "*sed*" sadece *sürünün bir miktarı ya da niceliği* için kullanılıyordu. Ama daha sonra *sürüye toprak sürmede kullanıldıkları, emekleri* ve gübre için değer biçildi. *Batı Avrupa*'da yavaş yavaş *saban hayvanları olarak yerlerini atlar aldı* (burada yine, her yerde değil); dünyanın büyük bölümünde hâlâ sadece *ata* başvurulur; her yerde kökeninde olduğu gibi, *savaş için*, keyif ve av için. (150) Öküz neredeyse tek. Bugün artık *Capital* denilenin *temsilcisi* (*a.g.e.*) Öküzün konumunu değiştiren ve onu kısmen *adscriptus glebae (kendi toprağı olmayan köle)* bir hayvana dönüştüren aynı sebepler hiç şüphesiz aynı zamanda köleliği geniş kapsamda üretti... Roma Devleti'nin

[*] 'Chattel' kişisel eşya ya da köle anlamına gelirken, 'chattel'ın da (kişisel eşya, mal, kâr, servet) 'cattle'ın da (sürü) etimolojisi Latince 'capitale' (mülk) kelimesine dayanıyor. (ç.n.)

[**] Roma Hukuku'ndaki mülkiyet kategorilerinden biri.

[***] Mülk ya da para anlamına gelen pecunia, sığır, davar ve sürü anlamına gelen pecus'tangeliyor (ç.n.)

merkezi topraklarına sınırsız sayıda köle ihracı ve Batı Avrupa'nın özgür toprak yetiştiren cemaatlerinin bütün bütün köle, vilain topluluklarına indirgenmesi. (150, 151)

-Eski İrlanda'da- *zorluk toprak edinmede değil, onu işleme araçlarını edinmede.* En büyük sürü sahipleri, bu bakımdan diğer kabilelilere göre ilkel üstünlüklerini muhtemelen kabilenin askeri liderleri olarak doğal işlevlerine borçlu olan çeşitli şefler. Diğer yandan Brehon yasalarından görünen o ki şefler sürüleri için yeterli otlak bulmada güçlük çekiyorlardı. Belirli bir grubun üzerinde hâkimiyet kurdukları boş arazi üstündeki artan güçleri vardı ama kabile topraklarının en verimli kısımları muhtemelen özgür kabilelilerin mesken tuttuklarıydı. Yani *Senchus Mor*'da 2 risale bölümünün adandığı sürü alma verme sistemi, *Cain-Saerrath* ve *Cain-Aigillne*, *Saer-Stock Tenure Yasası* ve *Daer-Stock Tenure Yasası.* (152)

Feodal toplumda herkes kendisinden yüksek herhangi birinin tabisi olmuştur ve yine de onun üstünde övülenle onun arasında büyük bir mesafe yoktur (153). *Stubbs*'a göre (*Const. History.* I, 252) Feodalizm "2 büyük kaynaktan, *Benefice* ve *Kabul Etme* uygulaması, büyür." (154) Özellikle *Kabul Etme* tüm Batı Avrupa'da devam etti. (155) Şef (İrlandalı) – İrlanda kayıtlarının *krallar* dediği birçok *kabile liderinden* biri olsun ya da İngiliz-İrlandalı hukukçuların daha sonraki bir dönemde *Capita Cognationum* dedikleri *ortak ailelerin* başlarından biri –*kabile topraklarının sahibi değil.* Özel mülk ya da resmi arazi ya da her ikisinden oluşan kendi topraklarına sahip olabilir ve bunun sahiplenilmemiş boş arazi olan kısmı üzerinde giderek büyüyen *genel kabile toprağı üzerinde genel bir idari otoritesi olabilir.* Bu arada kendi kabilelilerinin askeri <lideri>dir ve muhtemelen bu sıfatıyla... sürüde büyük servet elde etmiştir. Onun için sürülerini kendi kabilelileri arasında bölüp dağıtmak bir biçimde çok önemli olmuştur ve onlar da kendi hesaplarına kendilerini koşulun verdiği stres yoluyla toprak sürmede işe sürülmesi için giderek artan sürü ihtiyacı içerisinde bulmuşlardır. Böylece
169 Şefler | *Brehon Yasası*'na sürekli "*sürü veren*" ve kabileliler de *bunu alan* olarak görünmüştür. (157)

Özgür İrlandalı kabileli sürüyü alarak *Ceile* ya da *Kyle* olur, yani Şef'inin vassalı ya da adamı, ona sadece rant değil, hizmet ve sadakat da borçludur. "Kabul Etme"nin tam etkileri böylece üretilir. (158) Kabileli Şef'inden *ne kadar sürü* alırsa, içine gömüldüğü statü daha derinleşir. Yani *Saer* ve *Daer kiracılarının* 2 sınıfı (bir İngiliz malikânesinin özgür ve daha yüksek temel kullanım hakkı sahiplerinin statüsüne tekabül ediyor). *Saer Sürü kiracısı* Şef'ten sadece *sınırlı sayıda sürü* elde eder, özgür kalır, *kabile haklarını* bütünselliği içerisinde korur; kullanım hakkının *normal süresi 7 yıllıktır* ve bunun sonunda *onun mülkiyetinde olan sürü üzerinde hak sahibi* olur. Ara zamanda *onları toprağa sürmek için çalıştırma*

avantajına sahip olur ve Şef *büyüme ve artış* elde eder [yani *genç hayvanlar* ve *tezek*] *ve* süt. Benzer şekilde Şef'in *berikinden sadakat ve el emeği alma hakkı olduğu* vurgulu biçimde belirlenir; el emeğinin Şef'in hasadını kaldırmaya ve onun kalesini ya da hisarını inşa etmeye yardım hizmeti anlamına geldiği *açıklanır*; ve el emeği yerine vassaldan Şef'in peşinden savaşa gitmesinin beklenebileceği iddia edilir. (158, 159)

Daer-sürü kiracılığı, ya sürüye büyük bir ekleme Saer-Sürü kiracısına emanet edildiğinde ya da ilk anda *kabileliler tarafından kabul edilmiş sıra dışı bir miktar olduğunda*, oluşturulur. *Daer Sürü kiracısı özgürlüğünün bir kısmına veda etmişti* ve *görevlerine istisnasız çok ağır denebilirdi*. Şef'ten aldığı sürü iki bölümden oluşurdu, *biri alanın mertebesine tekabül* eden, ikincisi kiracının sorumlu olduğu *ayni rant*. Mertebesinin teknik standardı kiracının "*onur ödülü*"ydü, yani *ona zarar vermesi karşılığında ödenebilir ceza ya da hasar*, zarar görmüş kişinin asaletine göre değişiyor. *Rantla ilişkili olarak Brehon Yasası*'nda şöyle geçiyor: "İçindekilerle birlikte bir çuval değerine göre oranlı bir buzağı sürüsünün ve yazın üç kişi için yeme içmeyle ve üç günlük iş üç "*sam-haisc*"[30] [27] düve ya da o değerde" (Cain-*Aigillne*, s. 25), diğer bir deyişle: şef kiracıya 3 düve[31] [28] emanet etti, böylece kiracı buzağı, yeme içme ve emek üzerinden sorumlu olacak." Daha da ötesi: "*Yanındakilerle birlikte oranlı bir "dartadh" düvesi sürüsü 12 "seds" — 12 "sam-haisc" düvesi ya da 6 inek* vs. vs. anlamına geldiği açıklanıyor. *Bu ayni rant ya da gıda rantlarının* bu en eski biçimlerinde *kiracı topraklarının değeriyle hiçbir alakası yok, sadece Şeflerin kiracıya emanet ettikleri sürünün değeriyle alakası var*; daha sonra *kiracının topraklarına göre ödenebilir bir rantta* gelişti. Daer-Sürüsü kiracısına yapılan bu en son dayatma bu "*yeme içmedir*"; bu sürüyü vermiş olan Şef'in hakkıydı, belli sayıda arkadaşla gelip Daer-sürüsü kiracısının evinde belirli dönemlerde önceden belirlenmiş gün kadar şölen vermek. Bay Maine diyor ki İrlanda şefi muhtemelen biraz daha iyi bir konut imkânına sahip ve evi neredeyse kendi kiracılarınınki kadar fakir döşenmiş ve kendi sürü hediyelerinin hak tanıdığı iaşeyi evde tüketemiyor. Brehon Yasası uygulamayı tanımlıyor ve her yanından dar biçimde sınırlandırıyor ama elverişsiz ve kötüye kullanıma açık olduğu bariz; hiç şüphesiz *Spenser* ve *Davies*[32] [29] (!) gibi İrlanda'daki İngiliz gözlemcilerini isyan ettiren bu "*baskılardan*" kaynaklanıyor, İrlanda Şeflerinin "coin and livery" ve "cosherings"ini*, öfkeli bir vurguyla kınıyorlar (!) [bu katı ahlâkçı İngiliz itleri!] Saygıdeğer Maine, İngiliz kralları ve maiyetinin turlarını (*bkz. Anderson ve Macpherson*) (ayrıca karş. *Maurer*)[33] [30] unutarak, kötüye yoruyor: "Belki de İngilizlere (!) meşrulaştırmak için bu kadar bol görünen bir şey İrlandalıların kullanımında yoktu... İrlanda geleneklerinin
170 tamamen hukuki ya da | yasal olarak ortadan kaldırılması" (!) (159-161) Brehon

[*] coyne and livery: geç Orta Çağ İrlanda'sında kiracının lord ya da şefi yedirip içirmek, eğlendirmekle yükümlü olduğu temel vergilerden biri. (ç.n.)
Cosherings: İrlandalı lord ya da şeflerin kiracılarının evini ziyarete gelmesi (ç.n.)

hukukçularına göre *Daer-sürüsü tenure*'ünden ve tuhaf yükümlülüklerinden doğan *ilişkiler daimi değildi.* 7 yıl yemek hizmeti kiralanıp hizmet verildikten sonra [*Yakup*'un hizmet vermesi gereken zaman?*] Şef ölürse, kiracı sürü üzerinde hak sahibi oluyordu; diğer yandan kiracı ölürse, vârisleri tamamen olmasa da kısmen yükümlülüklerinden kurtuluyorlardı. Muhtemelen Daer-sürüsü kullanım hakkı, kiracının zorunluluklarından başlayarak, sık sık aynı sebepten hemen hemen daimi oluyordu. (162)

İngiliz Kaydı *Tutulmuş Tenure* Yükümlülüklerinin Kiracıdan *Vârise Geçmesi*, aşağı seviyeden bir kiracının ölümü üzerine Lord tarafından alınan "en iyi hayvan", *Lord'un* eskiden *vilain*'lerinin topraklarını doldurduğu *sürü sahipliğinin tanınması* olarak[34] [31] açıklanıyordu. Aynı şekilde, askeri kiracının yükümlülüklerini devralacak vârisin başlangıçta bir silah deposunun olduğuna inanılıyordu. Adam Smith, kendisinin kendi zamanında İskoçya'da bir çeşidini, "*steelbone*", bulduğu *ortakçı kiracılığının* çok eskiye gittiğini kabul eder. (162) *Brehon yasalarının resmi çevirisinin önsözlerinden* birinde *ortakçı kiracılığı* ve kadim İrlanda yasasının *Saer* ile *Daer-sürü kiracılığı* arasında karşılaştırma yapar. Ama farklılıklar şunlardır: Ortakçılıkta toprak ağası *toprak* ve *sürü* verir, *kiracı* ise emek ve becerisini; Saer ile Daer sürü kiracılığında *toprak* kiracıya aitti. Dahası: Kadim İrlandalı ilişkisi sadece sözleşmeye dair bir yükümlülük değil, bir *statü* de doğurur; kiracının sürüyü kabul ederek ciddi ciddi değişmiş bir toplumsal ve kabile konumu vardır. [Eski zamanlarda salt *sözleşmeye dayanan yükümlülüğün* ne kadar kolay değişebildiği ya da *statüden* pek farklı olamayacağının kanıtı mesela Rusya'da *kişisel hizmetin* doğrudan *köleliğe* dönüştüğü ve gönüllü *tarla işinin* vs. ancak çabayla aynı değişimden korunduğu. *Bunun üzerine yazılmış Rus kaynaklarına daha çok bkz.*] (163) İrlanda'da *sürü* her zaman gönüllü olarak *kabul edilmez*, bir kabileli İrlanda geleneğinin bir aşamasında her halükarda kendi "*Kral*"ından sürü kabul etmek zorundadır... Bu, kendi[35] [32] *kabilesinden şefin* en geniş kapsamında. Bazı vakalarda niyetlenilen kiracının ait olduğu *kabile* onun *yeni konumunu benimsemesine veto verir.* Kabilenin bunu yapmak için yasal gücü olduğunda *sürünün kabulünün açık ve kamuya açık olması* fırsatını verir ve onu sinsilik üzerinden etkileyecek sonuçlar karmaşık biçimde yasa tarafından konur. Kurallardan biri: "hiç kimse orada bulmadığı toprağı üzerinde rant bırakamaz." (163, 164)

Sürüyü veren Şef ve onu kabul eden Ceile aynı kabileye aitse, kabile bağından farklı bir ilişki kurulur ve bu şefin çok daha lehine olur. Ama bu Şef her zaman kabilelinin kendi Sept ya da Kabile'sinden biri değildir. Brehon Yasası, *bir kabileli ile yabancı bir Şef arasında vassallık ilişkisi kurmaya* çalışıldığında, yoluna

[*] Tekvin'e göre Hz. Yakup'un eşi Rahel'i alabilmesi için dayısı Lavan'a verdiği yedi yıl hizmet. (Tekvin 29: 1-28). (ç.n.)

taş koyarak zorluk çıkarmaya çalışır. Ama bunun gerçekleşmesi için bol bol izin. Her asilin sürü konusunda zengin olduğu ve sürü verme uygulamasıyla sürülerini dağıtma amacı olduğu varsayılır. Zenginleşmiş köylünün, *Bo-aire*'in, ondan sürü almayı kabul eden Ceile'leri vardır. Bu yüzden, bu şekilde oluşturulmuş *yeni gruplar* bazen Şef ve Klanı'nın oluşturduğu eski gruplardan tamamen farklıdır. *Aires*'le ya da asille ve *Ceiles*'le (özgür ama asil olmayan kabileli) sınırlı olmayan yeni ilişki de. Bo-aire kesinlikle ve *bariz biçimde*, aynı zamanda *yüksek Şefler* de, kendilerinden daha yüksek şeflerden zaman zaman sürü alıyor ve sonunda "sürü vermek" başka yerde "*Kabul Etmek*"le aynı anlama gelmeye başlıyor... *Brehon* Yasası *kurgu olarak* İrlanda Kralı'nı İmparator'dan "sürü kabul ederken" temsil ediyor. Şöyle diyor: "Erin Kralı karşı çıkmadan (buna dayanarak şu açıklama:
171 Genelde Danların elinde bulunan Dublin, | Waterford ve Limerick limanlarını elinde bulundururken –"*Roma Kralı'ndan sürü alır*" (*Senchus Mor*.[36] [33] II, 225). Açıklamalı Not devam ediyor, bazen "*Patrik'in halefi* tarafından ["Papa" yerine] Erin Kralı'na verilen sürüdür." (164-166)

Feodalizmin bu doğal büyümesi, bazı seçkin günümüz yazarlarının iddia ettiği üzere, Şef ya da Lord'un Kabile ya da Köy üzerinde otoritenin genişletildiği süreçten tamamen farklı değildir, daha ziyade onun bir parçasını oluşturur. *Kullanıma açılmamış boş araziler* onun arazisine girerken, köylü ya da kabileliler onun kişisel gücü altındaki *doğal* (?) failler yoluyla gelir. (167)

Yasa risaleleri (Brehon) *servet aristokrasisinin bir resmini en iptidai biçimde* verir; karş. Gal Keltleri üzerine *Caesar* B. G.[37] [3] I. 4, ve VI. 13. Kadim dünyada çok erken bir dönemde *pleb sınıflarının aristokratik tabakalara derinden borçlu* olduğunu görüyoruz. (167) Atina avam sınıfı *Eupatrid'lerin borçları* yoluyla bağlı köle; Roma Avam Sınıfı da Patrici'lere para bağıyla bağlıydı. (167, 168) *Toprak, en eski zamanlarda uzayıp giden*, sermaye ise, en büyük zorluklarla eklenen ve çok az sayıda elin içinde yuvalanan, son derece kolay yok olabilen bir şeydi... Toprağın *bizzat kendisinden başka toprağı sürme araçlarının* mülkiyeti erken tarım cemaatlerinde birinci mertebeden bir güçtü... *genelinde olduğundan daha büyük, ilkel bir sermaye olarak sürünün* çoğu zaman yağma ile ele geçirildiğine inanılabilirdi (!)... bu yüzden çoğu zaman mesleği savaş olan asil sınıfların ve her halükarda makamının kârlarından bir tekeli olanların ellerinde. Sermayenin tefecilik faiziyle ilerlemesi, ödünç alanların ümitsizce alçalması, bu tip ekonomik koşulların doğal sonuçları. (168, 169) Brehon yazarları Cain-Saerrath ve Cain-Aigillne katı ve ayrıntılı iddialarıyla bariz biçimde doğal olarak baskıcı bir sisteme kesinlik ve eşitlik getirmeye çalışıyor. (169)

Şiddete dayalı suç için "*Eric-cezaları*" ya da *paralı konkordato* (170) Bu geleneksel yasayla, bir cezanın failinin dahil olduğu sept ya da aile *sürü* olarak bu cezayı ödemek zorundaydı (daha sonra para). (171)

Feodum, Feud, Fief kelimeleri *Vieh*'den (sürü). Benzer şekilde *Pecunia* ve *Pecus*.

Roma hukukçuları pecunia'nın bir adamın bütün mülkü için en kapsamlı terim haline geldiğini söylüyor, "*feodum*"- köken olarak "sürü" anlamına geliyor (171, 172).

Dr. Sullivan'a göre *feodum*'un kökeni Keltçe; kelimeyi *fuidhir*'le ilintilendiriyor. Yani her İrlanda kabilesinin toprağına yerleşilmiş gibi görünüyor, *Saer* ve *Daer Ceile*'lerinin yanında statülerinin Saer ve Daer kabilelilerine göre köleliğe daha yakın olduğu kişilerin bazı sınıfları. Bu sınıflara *Sencleithes, Bothachs* ve *Fuidhir'ler* deniliyor; bu son 2 sınıf yine *Saer* ve *Daer Bothach'ları* ve *Saer* ve *Daer Fuidhir*'leri olarak alt bölümlere ayrılıyor. Risalelerden ve henüz yayımlanmamış olan mezkur "Corus Fine"dan görüldüğü üzere, hizmetli tabiler, toprağın özgür kişilerine benzer şekilde bir aile ya da kabile örgütlenmesi sahibi; ve hatta Eski İrlanda gibi bir toplumun tüm parçaları üç aşağı beş yukarı mevcut modelin şeklini alır. Sınıfların konumu *Domesday* ve *Cotarii* ve *Bordarii* gibi diğer İngiliz kayıtlarında üstü örtük biçimde gösterildiği üzere muhtemelen Sencleithes ve Bothachs'a çok benzer; *her iki durumda bu serf mertebelerinin muhtemelen dominant ırkınkinden farklı bir kökeni* var ve ülkenin *daha eski ve aborijin sakinlerine* aitler. Aile ve onlardan oluşmuş kabilelerin alt bölümlerinin bir kısmının Şef'e özel hizmetli konumunda bulunduğu ya da onun tabisi olduğu kesin; bu ya *kendi dolaysız arazi toprağını yetiştirme ve sürüsünü gütmeyle* uğraşacaktı ya da *onun tarafından kabilenin boş arazisinde ayrı ayrı yerleşimlere* yerleştirilecekti; ödedikleri
172 rant ya da hizmet Şef'in iradesine bağlıymış gibi görünüyor. (172, 173) |Bu sınıfların en önemli kısmı Şef tarafından *kullanıma ayrılmamış kabile topraklarına* yerleştirilmiş olanı. Bunlar, *Fuidhir*'ler ve bunun dışında diğer topraklardan *yabancılar* ve *kaçaklar*, esasen onlara cemaatte bir yer veren asıl kabile bağını bozmuş *insanlar*. *Brehon yasasından* görünür olduğu üzere, bu sınıf çok sayıda; *aileleri ya da ailelerin bazı kısımlarının toprakları terk etmesinin* farklı etkilerinden bahseder. Belirli koşullarda *kabile bağının kesilmesi ve onu bozanların kaçışı* yasa tarafından "olumsallık" olarak ele alınır. *Kabilelerin, kabilelerin alt bölümlerinin ve ailelerin üyelerinin işlediği suç konusunda sorumluluğu* ve hatta bir dereceye kadar *onlara karşı sivil yükümlülük* –grubun bir üyesini çevresinden geri çekilmeye zorlama ya da itme yoluyla *engellenebilirdi*; ve *The Book of Aicill* çekilmede gözlemlenen yasal prosedürü verir, kabile Şef'e ve Kilise'ye belli cezalar öder ve kaçağı ifşa eder... Sonuç muhtemelen ülkeyi "başı bozuk insanlar"la doldurmak ve bunlar *Fuidhir kiracıları* olarak bir ev ve güvence bulabiliyorlardı; bunların hepsi bu kendine has sınıfı çoğaltma eğilimindeki Brehon Yasaları İrlanda'sının düzenini bozmaya eğilimliydi. (173, 174)

Fuidhir kiracısı Şef'in ve sadece Şef'in tabisidir ve sadece Şef yoluyla kabileyle ilişkilenir; Şef onlar için ayrıca sorumlu; *onun* toprağını ekip biçiyorlar; bu yüzden İrlanda'da bilinen "*kendi iradeleriyle kiracı olmuş*" ilk insanlar. *Senchus Mor* "üç rant" diyor, *yabancı bir kabileden birinden alınan fahiş rant* [bu kişi hiç şüphesiz

Fuidhir], *kabileden birinden alınan makul rant* ve *kabile ve yabancı kabilenin eşit ödediği koşulları baştan belirlenmiş rant*". Sözlüklerden birinde "fahiş rant"ı çevirirken "*yılın sonuna kadar her ay süt vermeye zorlanan bir ineğin sütü*"yle karşılaştırmış. (174, 175) Diğer yandan Şef *Fuidhir kiracılarını* teşvik etme konusunda büyük ilgi gösteriyordu. Risalelerinden birinde şöyle diyor: "*Servetini artırmak için Fuidhir'lerine iş verdi.*" Faizler kabiledekilere *gerçekten zarar veriyordu... hayvancılık için uygun olan boş arazinin azaltılmasıyla bir topluluk olarak* zarar görüyorlardı. Karş. bağı bozmuş "göçmen çobanlar" tarafından Orissa'nın "*irsî* köylülüğü"ne nasıl zarar verdiğini gösterdiği *Hunter*'ın "*Orissa*"sı vs. (Bkz. Orissa, I, 57, 58) (175-177)[38] [34] Karş. *Edmund Spenser* (en geç *1596*'da yazmıştır) ve ** Rahatına düşkün Maine için İrlanda Kiracı meselesi "*sadece bir sonraki gün halledildi.*" (178) Alışılagelmiş iyimserliğiyle mesele *1870 Yasası* ile (!) hallediliyor.

**Sir *John Davis*[39] [2], *1613'ten önce* yazıyor.[40] [35]

*Brehon Risalelerininyazarlarınıngenelönyargısı*kabilelilerindokunulmazlıklarından ziyade Şeflerin ayrıcalıklarının abartılması yönünde (180).

16. yüzyılda İrlanda Şeflerinin gücü ve kiracılarına karşı acımasızlıkları kabul edilirken, *Norman asilleri –Fitzgeralds, Burkes, Barrys-* yavaş yavaş İrlanda şefliğine bürünerek ilk önce onu kötüye kullandılar ve daha sonra İrlanda'daki bütün Şeflere kötü bir örnek teşkil ettiler diye açıklıyor. (181) Ona göre bu rejimin "*Fuidhir kiracıları tarafından sürekli artması yoluyla*" belirlendiği *Dr. Sullivan'ın teorisi* daha iyi (*Giriş*'inde, s. *cxxvi*) (182) Ve bu sınıfın sayısını artırmak için güçlü biçimde ve uzun dönemlere yayılan sebepler iş başında: *Dan korsanlığı, vesayet bırakmayan feud*'lar *Anglo-Norman fetih çabaları*, *Pale*'nin[41] [36][*] mevcudiyeti ve sınırların ötesinde[42] [37] Pale'in yönettiği Şefleri birbirine karşı kışkırtma politikası. Bu iç savaş sayesinde vs. kabilelerin bağları çok uzak mesafelere kadar kopabiliyordu, bu bir *kabileyle bağını koparmış insanlar* çoğunluğu demekti. (183) yine *Orissa*'daki gibi göçmen çiftçiler Zemindar'ların istekleri üzerine kadim kiracılık için rant standartlarını ve toprak ağalarının katı isteklerini çok yükseltebiliyorlardı –aynı etki İrlanda'daki Fuidhir kiracılarında; Saer Sürüsü ve
173 Daer Sürüsü Tenure'ünün kiracılarının bir kısmı ciddi ciddi daha kötü yönde |[43] [38] değişti. (183, 184)

Spenser: "View of the State of Ireland"

Burada kritik ama kalanında bahsetmeye değmez: *Martin Haverty*, "*History of Ireland, Ancient and Modern*" (*Dublin 1867*) bahsediyor: bir hilafet yasası olan *tanaisteacht* (ya da *tanist kuralı*) "*unvanların, makamların ve yetkinin geçişi*" ile ilgilidir. *Profesör Curry diyor ki*: "İstisnasız hilafet kuralı diye bir şey yoktu ama eski zamanlara ait kayıtlarımızın genel eğilimine göre, yetersiz olması ihtimali hariç, *babanın yerine* bütün hak iddia eden yansoydan gelenleri dışlayacak biçimde

[*] Geç Orta Çağ'da İrlanda'nın doğrudan İngiliz kontrolü altında olan kısmı (ç.n.).

en büyük oğul geçiyordu vs. *Bu şekilde tanınmış ve asalet için olası varis ve halef tanaist gösteriliyordu*, yani küçük ve ikincil, diğer oğullar ve kişiler ise onun başarısız olduğu durumda seçilebiliyordu, onlara kısaca *righdhambna*, yani *kral-malzemesi* ya da *kralı teşekkül edenler* deniyordu. Bu *tanaist*'in, halefin ve *Holnais Flacht*'ın, yerine geçmenin, kökeniydi. Tanaist'in ayrı ayrıcalıkları ve yükümlülükleri olduğu gibi ayrı bir kurumu[44] [39] vardı. Kral ya da şefin aşağısındaydı, ama Devlet'in diğer tüm ileri gelenlerinin üstünde... Tanist kuralı, Anglo-Norman anlamında hilafet yasasının orijinal, öz bir öğesi değildi, söz konusu taraflar tarafından her zaman benimsenebilecek ya da uygulanmayacak bir koşuldu; ve çoğu yerde yaygın olsa da Erin'de o sırada her yerde uygulanıyormuş gibi görünmüyor... Alternatif tanasiteacht mülke ya da insanlara verilen herhangi zararı içermez, sadece *kişinin kral olsun, şef olsun ya da diyelim herhangi edebiyat fakültesinde hoca olsun* konumunu etkiler; genelde zorla uygulanır." [*Prof. Curry. "Giriş ve to the battle of Magh Leana Celtic Society için yayımlanmış, Dublin, 1855; Haverty, Hist. Of Irld,* s. 49'da alıntı yapıyor: "ilkel niyet verasetin aynı isim ve kandan gelen en büyük ve en değerli kişisinin geçmesiydi, ama uygulamada en güçlü olana vermekti ve *aile kan davaları* ve iç savaşlar kaçınılmaz sonuçtu." (*Haverty*, s. 49)]

Gavelkind'de (ya da *gavail-kinne*) [Britonlarda, Anglo-Saxonlarda, Franklarda vs.] *mülk* meşru olsun olmasın tüm oğullar arasında eşit bölünür...; fakat en büyük oğul erkek kardeşleriyle ortak olarak edindiği kendi eşit payı dışında baba ya da *kenfinè* tarafından kendi hayatı sırasında bölme işi yapılırsa ki sık sık yapılırdı, yaşayacağı bir ev ve başka binalar alırdı. [Bu "*kenfinè*" ya da "*Caenfine*" kelimesi (Prof. Curry'ye göre) sadece önemsiz ailelerin reisine uygulanıyor, hiçbir şefe değil]. Bu ek *pay ailenin reisi olarak* ve genelinde ailenin güvenliği için *ona verilen belirli yükümlülükleri göz önünde bulundurarak* en büyük erkek kardeşe verilirdi. Oğul yoksa, mülk merhumun ondan sonra gelen erkek akrabaları arasında eşit olarak dağıtılırdı, [*Curry*'ye göre: herhangi erkek tarafı yokluğunda *kızlara ömür boyu mülk hakkı veriliyordu.*] amcalar, erkek kardeşler, yeğenler ya da kuzenler; ama kadın şeceresi vasiyetin dışında tutulurdu. Bazen *tüm bir kabilenin ya da çeşitli kollardan ailelerin topraklarının, bazı kolların soyunun kuruması yüzünden, yeniden üleştirilmesi*; fakat *Sir John Davis ve* onun argümanını benimseyen *diğer İngiliz hukukçularının temsil ettiği gibi* yasadan herhangi bir karışıklık ya da adaletsizlik kaynaklanıyormuş gibi görünmüyor. (s. 50. Şu alıntıyı yapıyor: "*Dr. O'Brien'ın yazdığı the Laws of the Ancient Irish üzerine*[45] [40] *Deneme, Dr O'Brien* sözlüğün yazarı ama *Vallancey* tarafından anonim olarak "*Collectanea de Reb. Hib.*"*in üçüncü sayısında* yayımlandı)

İrlanda'da *toprak tenure'ü* özünde *bir kabile ya da aile hakkıydı...* İrlanda'da bir kabile ya da aile üyelerinin tümünün mesken tuttuğu toprak payında oranlı olarak eşit hakkı vardı. Herkesin sahip olduğu unvan ve kan eşitliği Cermen

ve Anglo-Norman vassallık sistemlerinde varolmamış bireysel bir özsaygı ve karşılıklı bağlılık yaratmış olmalı. | Tüm kabilelerin kiracıları elbette savaş yüzünden sık sık zarara uğruyordu; ve *bir kabile ne zaman irsî bir hak iddiası olmadığı bir bölgeye sürüldüğünde ya da göç ettiğinde, toprak edinirse bu,* bölgenin *kralına verilen rant ödemesi şeklinde olacaktı*; bu rantlar bazı durumlarda o kadar ağırdı ki yabancıları başka yerde yurt aramaya itiyordu. (*a.g.e.*, s. 50) (*karş. a.g.e s. 28 Nte, Kraliçe Mab*'ın zamanından (sözüm ona) bir örnek!)

İngiliz köpekleri *–bu canavarların insancıllığı VIII. Henry, Elizabeth ve I. James zamanlarından bilinir!*- kendisinin bizzat *Laws of Athlestan, Leges Wallicae*'da (Howell Dda'nın)[46] [41] bulunduğunu unutup İrlanda compositio'suna ya da "*eric*"ine yaygarayı koparıyordu vs. bkz. *alıntının geçtiği yer* s. *51 ve orada Nte.*)

Görece yakın bir zamana kadar *evlatlık* yaygındı; İngiliz hükümeti Anglo-İrlandalı aileler ve "salt" İrlandalı evlatlık edinenler arasında yakın arkadaşlıkların oluşmasını engellemek için *buna karşı katı yasalar* koyuyor. *Evlatlık* ve *gossipred* [gossipred ya da vaftiz babayla evladın ilişkisi kanonik yasa tarafına göre ruhani bir ilişkidir ve her iki tarafa da dedikodu konusu olan yeminli erken zamanlarda tarafsız olmaması için zorlanabilirdi." [Dr. *Johnson Dict. Sub voce* (ifadesi atında-ç.n.): *gossipred* tarafından *Davies on Ireland*] *Kilkenny yasası, 40 Ed. III* (a. d. 1367) tarafından. İç evlilikler de yerli İrlandalılar tarafından ihanet ilan ediliyordu. *Giraldus Cambrensis* diyor ki (*Top. Hib. Dist. 3, böl. 23*) "Aralarında (İrlandalılar) bir sevgi ya da inanç bulunacaksa, evlat edinenlerle evlatlık çocuklar arasındakilere bakmalısınız." *Stanihurst, De reb. hib.* s. 49 diyor ki İrlandalılar evlatlık kardeşlerini kan bağıyla kardeş olduklarından daha fazla seviyor ve onlara daha fazla güveniyor: "Singula illis credunt; in eorum spe requiescunt; omnium conciliorum sunt maxime consoci. Collactanei etiam eos fidelissime et amantissime observant." Ayrıca bkz. *Harris's Ware* cilt II, s. 72 (s. 51, 52 *a.g.e.*)

Eh biz de Maine ile devam edelim, bundan sonra dikkat edilmesi gereken zavallı Jacob I *4 Temmuz 1605*'te bir bildirge yayınladı, İrlanda için resmen Birlik Yasası'nı ilan etti (2 Eliz.) ve "Papa'nın tarafını tutan ruhbanlara" alanı terk etmesini emretti [Elizabeth zamanları, papalık makamına geçmeden önce Katolik dostunu oynuyordu ve *Dr. Anderson'ın "Royal Geneologies*, s. 786"da dediği gibi "İrlandalıları, gizli gizli, İspanya'nın açıkça savunduğundan daha fazla savunuyordu"] Aynı yıl eski İrlanda *tanist kuralı* ve *gavelkind geleneği Kral Kürsüsü'nün Mahkemesinin* bir kararı tarafından ortadan kaldırıldı ve mülk veraseti İngiliz yasası kurallarına tabi tutuldu.

Lumpacii [Latince lumpenler-ç.n.] *yerli İrlanda toprak tenure'lerinin* yasadışı olduğunu onayladı; İngiliz örf ve adet hukukunun İrlanda'da yürürlükte olduğunu beyan etti[47] [42] ve buradan itibaren en büyük oğul yasal mirasçı

olarak hem *Senyörlüğe* hem de tuhaf İrlanda geleneği *gavelkind*'a göre bölünmüş *mülklere* eklenmiş toprakların sahibi olacaktı. *Maine.* 185] Sefil *Sir John Davis* Kral James'in İrlanda Başsavcısıydı ve bu görev için doğal olarak mezkur it seçildi –ve Elizabeth'in kıç yalayıcı şairi *Spenser*[48] [43] gibi "önyargısız" ve tarafsız bir hami ("*State of Ireland*"). (İrlanda'nın sorunları için ilacı, "onların karşısında duran herkesi ayakları altında çiğnemeleri ve bu ülkenin tüm bu inatçı insanlarını yere yapıştırmak için" *büyük birlik kitlelerinin istihdamı* ve bu sadece yazın değil kışın da yürütülecekti ve devam eder: "son çok kısa olacak" ve kanıt olarak son dönem Munster savaşlarında tanıklık ettiklerini kanıt olarak öne sürer". Bkz. *Bu şairin diğer yamyamlıkları* için, *Haverty*, (*a.g.e.*), s. 428 Nte).

James'in bilinçli amacı "yağmalamak"tı, herifin *kolonileşme* dediği şey. İrlandalıların kovulması ve boyunduruk altına alınması ve toprak ve mallarına el konulması, hepsi Papa karşıtlığı bahanesine dayanarak. *1607 O'Neill* ve *O'Donnell*, ülkenin hâlâ büyük toprak parçalarına sahip, son büyük İrlandalı şefler, bastırıldılar.[49] [44] *1608* Kuzey'de şefler, Sir *Cahir O'Doherty* vs. bastırıldı (isyanları). Artık *6 Ulster eyaleti –Tyrone, Derry, Donegal, Fermanagh, Armagh* ve *Cavan*- Kraliyet tarafından el kondu ve İngiltere'den İskoçya'ya maceracılar arasında parsellere ayrıldı. Bunun üzerine *Sir Arthur Chichester* (Bacon'ın planı salako II. James'in hoşuna gitmemişti), lordun temsilcisi, toptan sömürüde kendi payı için *Sir Cahir O'Doherty*'den geniş topraklar almıştı. (bkz. *O'Donovan, "Four Masters". Londra Şehri*'nin *zengin mankafaları yağmanın en büyük katılımcılarıydı. 209.800 akr* elde ettiler ve şehri (yani *Derry*) yeniden inşa ettiler, o zamandan beri *Londonderry* dediler. Sonunda "*Ulster plantasyonu*" için uyarlanmış | plana göre toprakların bölündüğü parseller *zengin girişimcileri* ve *kraliyetin büyük maiyeti* için ayrılmış *2000 akrı* kapsayanlar, ya İngiliz ya İrlandalı kiracı alma izniyle İrlanda tahtı *maiyetine ayrılmış olan 1500 akrı* kapsayanlar ve üçüncü olarak yine daha az kısıtlamayla dağıtılan *1000 akrı kapsayanlar* şeklinde sınıflandırıldı. Eski sakinlerin dışlanması ve Katolik dininin yasaklanması[50] [45] bu yerleşim yerinde olabildiğince uygulanması gereken temel ilkelerdi. *Cox*, yerleşenlere talimat vermek için basılmış *açıklamalarda* "kendi topraklarında ikamet etmeleri için herhangi emekçiye eziyet etmemeleri ve üstünlük yemini vermemeleri gerektiğinden" özellikle bahsedildiğini söyler." (s. 497-500 alıntının geçtiği yer)

İrlanda Parlamentosu söylendiğine göre "*Protestan Egemenliği*" için çağrıda bulundu ama *James I* için para basmak üzere de çağrıda bulundu (doymak bilmez hırsı ve sürekli para ihtiyacı bednam. (s. 501-503, alıntının geçtiği yer)

Yağma "*plantasyon*"un o kadar başarılı olmasını sağladığından, James I meseleyi bunun üstüne İrlanda'nın başka kısımlarına da yaymayı denedi; (*atanmış* inceleme komisyonları unvanları dikkatle inceledi ve *Leinster'deki tüm toprakların* haklarını belirledi; komisyon üyeleri o kadar hızlı çalıştı ki, kısa zamanda 385.000 akr kadar

toprak pay edilmek üzere James'in idaresine verildi [bu "ahmak, bilgiç salak", *Hume*'un "*İngiliz Süleyman*"ı diye övdüğü] (bunun üzerine daha, s. 501-505 alıntının yapıldığı yer) Bkz. *Leland*. Püriten ahlaklı, zorba Arthur *Chichester* [her yeni *rezilliği* için ek olarak İrlanda toprağını bağış olarak alıyor ve unvanı: Belfast Baronu, *1616*'da işini yaptı ve İrlanda hükümetinden çekildi] (iddiaya göre *kraliçin "yeterli kanıt" bulmamış tanıkların cezası olarak* Yıldız Odası'nı belirledi: bazen "kulaklarını kaybetmek, dillerini oymak ve bazen alınlarını sıcak demirle dağlamak yoluyla teşhir ediliyorlardı. (*Commons' Journal v. I, s. 307.*) (*a.g.e.* s. 505. not)

Şu pasaj İngiliz-İrlandalı Hâkimlerin yerli İrlandalı toprak kiracılarının yasa dışılığını onayladığı "ünlü" (neden "kötü şöhretli" değil?) vakalardan birinde: "(İngiliz) örf ve adet yasasının yerleşikleşmesinden önce İrlanda toprakları içerisindeki tüm mülkler ya *tanist kuralı* ya da *gavelkind* yönünde ilerledi. *Her Senyörlük ya da Şeflik onunla birlikte geçen toprak parçasıyla her zaman seçimle ya da zorla gelen ama ardıllık yoluyla gelmeyen Tanist'e bölünmeden gidiyordu, fakat bütün aşağı toprak kullanım hakları Gavelkind'de erkekler arasında bölünebiliyordu*". (*Sir Davis' Reports*; "*Le Cas de Gavelkind*", *Hil. 3, Jac. I, tüm Hâkimler önünde.*) (s. 185)

[*Tanist kuralının ilk doğan kuralının daha eski bir biçimi* olduğu (bkz. *Haverty*'nin daha önceki alıntısı) Bay Maine'nin keşfi değil, Haverty'den yapılan alıntıların gösterdiği üzere Dr. *O'Brien*, *Prof. Curry*'den vs. çok daha önce olgu olarak alınıyordu. Sadece Şef'in *gens* olsun kabile olsun teorik olarak *seçilmesine*, merhum Şef'in ait olduğu ailede pratikte irsî olmasına (ve *gens*'ten ziyade kabile için) dayanır; çoğu zaman en büyük oğul, görece amca (şecere yoluyla uyarlanmış); işlevle iç içe geçmiş *kendi reisi* şimdiden, bu doğal olarak işlevle birlikte gidiyor.]

Sir John Davis, *Gavelkind* hakkında söylüyor: "*Gavelkind İrlanda geleneğine göre, Sept'in bütün erkekleri arasında, hem piçler hem meşru evlatlar, aşağı toprak kullanım hakları bölünebilir*, ve bölme işlemi yapıldıktan sonra *Sept'lerden herhangi biri ölürse, ona ait kısım oğulları arasında bölünmez*, ama *Sept'in Şefi bu Sept'e ait tüm toprakların yeni bir üleştirmesini yapıyordu ve eskiliğine göre herkese kendi bölümünü veriyordu.*" (186) [İrlanda Septi = *Gens*] *Skene* yaklaşık 1730'da dağlık bölgede İngiliz bir mühendis görevlinin gözlemlerini alıntılıyor: "(Dağlılar) şefler ya da reisler altında *kabilelere* ya da *klanlara* bölünmüştür ve *her klan yine başında reis olan esas soyundan kollara*
176 *bölünmüştür. Kökenlerini belirli reisliklerinden | alan 50 ya da 60 adamlık daha küçük kollar olarak alt bölümlere bölünmüşlerdir.*" (*Skene*: "*Highlanders*" I, s. 156) Davis'in tarif ettiği benzer şekilde üyelerinden birinin ölümü söz konusu olduğunda bir *Hindu Ortak Ailesi*'nde gerçekleşir. (187) Orada tüm mülk "ortak kasa ya da ortak kese"ye getiriliyordu, bir hayatın sona ermesi, gerçekten olmasa da potansiyel olarak, aile grubunda birleşmiş tüm akrabalar arasında merhumun payını dağıtma etkisi yapıyordu. Ve ortak ailenin bir çözülmesinde onun kişisel eşyalarının dağıtılması *kafa başı* değil, *soy başına* olacaktı, bu her adama "*eskiliğine*

göre" veren Davis'in Şef'ine tekabül edecektir. (s. 187, 188) Gavelkind taşra komününde aynı ya da dönemsel toprak paylaşılmasından çıkar; son olarak "en son kiracının ardılları (ama bu daha önce *hayatı sırasında da*) geride kalan herkesi dışarıda bırakacak şekilde onun mülkünü alır ve ailenin dışındaki cemaate denk düşen kısmın hakları *satış vetosuna* ya da ekip biçme usullerini kontrol etme hakkına doğru geri çekilir." (189)

Bu Davis'in Raporu'nda (bkz. yukarı) *Brehon Yasaları*'yla ve *Corus Bescna* ile (kabile toprakları üzerindeki haklarla uğraşan) çelişki içerisinde görünen şey Brehon Yasaları'nda "diğer "mülk" (kabile ya da *gens* mülkü olmayan) Sept"i dışlarken, Tanist kuralı dışında *sadece* "Gavelkind"i tanımasıdır. *Giriş*'te *Dr. Sullivan* (Breh. Laws s. CLXX) şöyle diyor: "İrlanda geleneğine göre, mülk ilk önce sadece topluluğun erkek varislerine kalır, her oğul eşit bir pay alır... Ancak son olarak, ortada oğul yoksa kızlar hepsini miras alma hakkına sahipmiş gibi görünüyor." (Bu *Kent'in Gavelkind'iyle* benzer) *Corus Bescna* belirli koşullarda *toprağın devredilebileceğini* ima eder, her halükarda *Kilise'ye*. (191) Belirli bir zamanda İrlanda Gavelkind'inin (merhumun topraklarının *Sept yönetiminde üleştirilmesine* dair farklı anlamda) Kent'in bildiği modern Gavelkind ve her ikisi arasındaki birçok ara yerine geçme biçimi, İrlanda'da eşzamanlı varlığını sürdürüyordu. Hukukçu ve *Kilise dostu Brehon yazarları* ["Konformist" *Maine* kendi alışılmış çifte standart kaypaklığıyla: "ve (belki de) *kendi ülkeleri için iyi şeyler dileyen kişilerdi*"!] bireysel ailelerde mülk devredilmesi konusuna karşı çok önyargılı. (193) İrlanda ve İskoç dağlık bölgelerinde bir Şef kendi makamına dahil olan *arazi* dışında İngiliz hukukçularının *aşağı tenure* dediği *büyük bir araziyi* elinde tuttuğu sık sık görülmüştür. 2 büyük İrlanda şefinin *kendi akrabaları arasında bu tip arazileri paylaştırdığı* kayıt örnekleri arasındadır. *14. yüzyılda Connor More O'Brien kendi akrabalarının oluşturduğu Sept'in* (aynı zamanda *gens*) çeşitli ailelerine bir mülk yığını tayin etmişti, bir 3'üncünün ½'si = 1/6 oranındaydı sadece ve bu 1/6, 3 *oğlu* arasında bölünüyordu, *kendine sadece rant kalıyordu. 15. yüzyılın sonunda Donogh O'Brien, Thomond Kralı* oğlu *Connor* oğlu *Brien Duff oğlu* bütün topraklarını *kendi 11 oğlu arasında paylaştırdı*, kendine sadece malikâneyi ve çevresindeki araziyi bıraktı. Bu 2 vaka bir yüzyılla birbirinden ayrılır. Birinci durumda toprak birkaç kuşak boyunca *bir bölünmezlik durumunda* kalmıştı; ikinci durumda Connor More O'Brien *bir Sept*'in verasetini paylaştırır; bir ailenin *Donogh O'Brien'ı*. (*Vallencey: "Collectanea de Rebus Hibernicis,"* I, 264, 265. Karş. *Haverty*. Maine daha önce gelen İrlandalı yazarları adlarını vermeden kullanıyor.)

Connor More O'Brien, içinden *gens*'in kollara ayrıldığı çeşitli *soylara* dikkat etmiş gibi görünüyor (!); Davis'in Şef'in "*eskiliklerine göre*" *bir sept'in üyeleri arasında* gecikmiş bir payı böldüğünü söylemesine mukabil. *Ortak Aile*'nin en arkaik biçimde (*Gens* denmesi gerek) ve onun içinden büyüyen kurum *Köy Cemaati*'nde

bu paylaştırmalar *kafa başına* yapılırdı, daha sonra paylaştırma ortak ailenin (doğrusu: *gens*) ceddinin ardıllarından ayrılan şecerelere çok dikkat edildiği ve onlara ayrı hakların tanındığı *soy başına.* Son olarak, soylar bizzat *Ortak Aile* (*gens*) tarafından oluşturulan bir nevi kabuktan kaçar; her kişinin mülk payı artık *belirli aralıklarla* bölünmüş (Maine bu belirli aralıklarla eşit üleştirme geçişini açıklamıyor) ölümünde doğrudan ardılları arasında paylaştırılır. *Bu noktada*, en *modern formunda mülk oluşturulmuştur*, fakat Ortak Aile yerine geçme süreçlerini etkilemeyi tamamen kesmemiştir. [Bu yolla "modern formunda[51] [47] mülk"ün yerleşmesi söz konusu değil; bkz. *Rus komünleri*, devamında] Doğrudan ardıl olmadığında, o sırada bile verasetini almayı belirleyen Ortak Aile'nin kuralları söz konusudur. Uzak olduğunda, *yan-soy silsileleri* daha ilkel bir biçim kazanır –
177 *kafa başına*; daha yakın akrabalardansa... soy başına. (194-196) | Her iki Şef'te ve de Hindu Ortak Ailesi'nde bulunan yaşarken üleştirme; *Odysseia*'da *Laertes* de var,[52] [48] iktidarı zedelenmeye başlayınca, kısmen gücünü ve ama idare ettiği mülkün bir kısmını da korur; "*fakir özgür adam*" buna karşı *risalelerde sık sık bahsedilen* kabilenin "*ihtiyar*" emeklilerinden olur (Brehon). (196)

[Ölümden sonra üleştirmeye spesifik bir şey gibi bakmak *vasiyet verasetinden* çıkan *modern* bir önyargıdır. Mesela toprak mülkiyeti bizzat özel aile mülkiyetine dönüştükten sonra, yani herkesin kendi ideal payını aldığı ortak aile mülkü, ölümden sonra, aile birlikte kalsın ya da *hemen hemen bölünsün*, öyle kalır; bunun sonucunda üleştirme, ailenin Şefi istediğinde (ya da Hindu *ortak ailesinde* olduğu gibi ortak mirasçılar yoluyla ailenin seçilmiş ya da irsî *temsilcisinin* buna itildiği) kendi hayatı sırasında da gerçekleşiyor. *Maine'nin kökten yanlış tahayyülü*, Hindistan'da da formunda –ve taşradan çok şehirlerde ve bir köy cemaatinin gerçekten çalışan üyelerinden çok mülk sahipleri- mevcut olan özel aileyi *Sept*'in ve *Klan*'ın içinden çıkıp geliştiği vs. *temel olarak görmesi*, şu dediklerinde kendini gösterir: "*Kelt Şeflerinin yetkili olduğu vasiyetleri üleştirme* gücü"nün aslında "*Mitakshara*" yoluyla "Hindu babası"na ayrılmış bir kurum olduğunu söyledikten sonra devam ediyor: "ortak ailede en saf[53] [49] kanın temsilcisine ait *zorunluluğun* bir kısmı (*gens* ve kabile ilişkileri için eşekçe bir tabir); fakat *Ortak Aile*, *Sept* ya da *Klan oranlı olarak daha yapay hale geldikçe, pay etme gücü* giderek daha çok salt *idari otoriteye* benziyor." (196, 197) Mesele tam tersi. Son kertede İngiliz özel aile fikrini aklından çıkaramadığı için Maine'ye, bu *Kabileden de öte Gens* Şefinin son derece doğal işlevi, tam da onun Şefi olduğu için (ve teorik olarak her zaman "seçilmiş") "yapay" ve "salt idari otorite" olarak görünüyor, oysa arkaik noktadan bakıldı mı modern *pater familiasın* iradesi tam da özel ailenin kendisi gibi "*yapay*".]

Hindu yasasının bazı sistemlerinde baba yaşadığı sırada mülkü paylaştırır, çift pay alma hakkını ve bazı Hindu göreneklerine göre baba mirası erkek

kardeşleriyle paylaştırıldığında diğerlerine oranla 2 X büyük kısmı *en büyük oğul* alır. İbrani patriarkal tarihinde de benzer şekilde "*doğum hakkı*". *Bunu ilk doğan hakkıyla* karıştırmamak gerekiyor. [Bkz. yukarıda *Haverty*, kanıt olarak Bay Maine'nin İrlandalı öncüllerinin *Gavelkind ile Tanist kuralının benzeşmezlikleriyle birbirinden çok net ayırarak ve en büyük oğlun görevlerine vs. indirgeyerek ondan* çok önce iddia etmesi.] Daha sonra çift payı mantıklı yapmaya çalışıyor ["tarafsız paylaştırma için ödül ya da güvenlik" olacakmış (!)] ve bunun sık sık *bölünemez sayılan şeyler*, *aile evi*, (devamı burada) ve *belirli* eşyaların sadece kendine kalması hakkıyla beraber gittiğini fark ediyor. *En büyük oğul* yerine ayrıcalık bazen *en küçük oğula*. (197) İlk doğan kuralı Grekler, Romalılar ve *Samilerde bilinmiyor (Yahudilerde* de). Ama benzer bir olgu olarak *son kralın en büyük oğlunun* onun yerine geçtiğini *görüyoruz*, *Grek filozoflar* toplumun en eski durumlarında da küçük insan gruplarının, *ailelerin ve köylerin*, en büyük oğuldan sonra en büyük oğul tarafından yönetildiğinden bahsediyor. (198)

Tötonik Barbarların Batı Avrupa'yı istila ettikleri zaman ilk doğan kuralı silsilede alışılmış kural değil. *Tötonik özgür insanların Tam Mülkü* –kabilenin esas fetih yerleşim yeri tarafından teorik olarak aldığı pay paylaşıldığında, *oğullar arasında ve oğul ile kızlar arasında da eşit paylaşılırdı*. Ama bu barbarlarla ilk doğan kuralı tüm Batı Avrupa'da hızla yayıldı. Ve şimdi Maine *gens*'in kökeni olan özelliği bilmediği için, yani en büyük oğul yerine merhumun *en büyük erkek akrabasının* geldiğini (bu *normal gens işleyişinde*, çünkü en büyük erkek akraba –kadın ardıl da geçebiliyor- *merhumun babasına* oğlundan daha yakın) ya da *en büyük oğlun da en büyük akrabanın da babanın yerine geçmesinin seçim ya da üyelerin ait oldukları topluluğun onayı olmadan gerçekleşmediğini bilmediği için*, yeni bir zorluk çekiyor. (199) [Bu diğer hepsinden daha *normal*; çünkü Şef'in her zaman *gens* içerisinde ve kabile içerisinde
178 teorik olarak *seçilebilir* kalması sadece doğal.] Bay Maine, bu son konuyu | açıklığa kavuşturmak için yeniden sevgili *Hindu Ortak Ailesi*'nde otlanıyor; burada aile reisinin ölümünden sonra aile ayrıldığında aynı bölümlere ayrılma gerçekleşiyor; gerçekleşmediğinde, *seçim*, çoğunlukla en büyük oğul; bu uygunsuz olarak bir kenara bırakıldığında, merhumun oğlu değil, çoğunlukla erkek kardeşi idareci seçiliyordu; *seçimle müphem yerine geçme karışımı* bir şey Avrupa ilk doğan kuralının erken örneklerinde de görülüyor. (200) Reisin ailesinden "tüm biraderliğin en saf[54] [49] kanını temsil etmesi için" *Kabile* Şefi seçiliyor. (Saçmalık, hakiki ilkel cemaatlerden bahsedilecekse. Bkz. (devamı burada) Kızılderili *Irokualar*. Tam tersi, çünkü genelde seçim geleneksel olarak aynı ya da belirli *gentes*'te sürdürülüyor ve sonra yine aynı *gens*'in belirli bir ailesinde değişmiş koşullarda "en saf[55] [49] kanı temsil ettiği" sayılabilir.) Ve birbirinin yerine geçen 2 aileden sistematik olarak yapılmış seçim vakaları (200). *Savaş şefinin* aslında kabile şefi olduğu da Bay Maine'nin uydurmacası. Bu tam tersine bireysel kapasitelerine

göre seçiliyor. Maine'nin şu pasajı alıntıladığı *Spenser,* gördüğü olguları öne sürmek için yeterince iyi bir otorite, ama kökenleri, gözlemlenilmiş olgular için Spenser'in makul sebeplerinden çıkarılamıyor. Spenser'in şu pasajı: "Tüm İrlandalılarda herhangi şef, lordlarının ya da liderlerinin ölümünden sonra, onun yerine başka birini seçmek için tayin ettikleri ve bildikleri bir yerde o sırada toplanmak, *en büyük oğlu* değil, merhum lordun herhangi bir evladını da değil, en büyük ve değerli, *kan bağı olarak kendisinden hemen sonra gelen,* genelde varsa *kendisinden sonra gelen erkek kardeşi* ya da *kuzenini* <...> o akrabalıkta ya da sept'te herhangi bir büyüğü; sonra ondan sonra geleni[56] [50] seçmek bir gelenektir. *Kan bağı olarak ondan bir sonra geleni Tanaist* seçerler, söylenilen[57] [51] *liderlikte onun yerine geçecek olanı da,* o zamana kadar yaşamışsa... Çünkü liderleri öldüğünde, Senyörlük evladına geçerse, ve belki de bebek yaşta birine, ve bunun üzerine biri belki arada bir adım atarsa ya da gücü eline alıp onu dışarı iterse, diğeri de kendi hakkını savunamazsa ve bir yabancının gücüne karşı gelemezse; işte bu yüzden Senyörlüğün sahibi olacak en büyük akrabayı tayin ediyorlar, çünkü genelde o yıllarla daha güçlü olmuş ve veraseti elde tutacak ve ülkeyi koruyacak daha iyi deneyime sahiptir... Ve Lider birden öldü diyelim ya da savaşta öldürüldü ya da ülkenin dışına atıldı diyelim, bu amaçla Tanaist her zaman savunmalı ve onu bütün bu tehlikelerden korumalıdır." (*Spenser.* "*View of the State of Ireland,*" *Maine*'inki s. 201, 202) [İrlandalı yazarların ne yazdığından hiç bahsetmeyen Maine (karş. yukarıda *Haverty*) kendi keşfiymiş gibi veriyor:] "Mülkte ardıllık kuralı olarak görülen *ilk doğan kuralı* bana çöküşte bir kabile liderliğinin ürünü gibi geliyor. (20<2>) *Glanville* (II. Henry yönetiminde, muhtemelen 1186)[58] [52] İngiliz *askeri tenure*'ü ile ilgili yazıyor: "biri genç bir oğul ya da torun, en büyük oğlunun evladı, bırakacak şekilde öldüğünde, ardıllık yasasının ikisinden hangisini, oğlu mu torunu mu, seçeceği ile ilgili büyük bir şüphe vardır. Bazıları genç oğlun torundan daha çok veraset hakkı olduğunu düşünür... ama diğerleri torunun amcasına tercih edilebileceğini[59] [52a] düşünmeye eğilimlidir." (Glanville, VII. 7) Dağlı ailelerde belirli klanların liderliği için hak üzerine tartışmalar da var (*a.g.e.* 203) Maine vakayı tümden anlamıyor; mesela amcanın daha değerli olduğu için seçildiğini sanıyor; buna karşın zamanlar bir kralın otoritesi altında daha barışçıl olur olmaz "*mütevazı şeflerdeki stratejik kapasite değeri düşecektir* ve küçük *biraderliklerde kan saflığına saygı sınırsız bir oyun haline gelecektir.*" (203) [Saf saçmalık. Mesele her zaman *bireysel ailenin gens*'e üstün gelmesi (özel mülkiyetin gelişimine bağlı olarak). Babanın erkek kardeşi ikisine toplumsal soy reisinden babanın herhangi bir oğluna olduğundan daha yakın; oğulların amcası bizzat bunların birinden de yakın. Aileyle ilişkili olarak babanın evlatları çoktan paylaştıktan ve *gens* sadece çok az ya da hiç veraset bölümledikten sonra, kamusal işlevler[60] [52b] *gens* şefi, kabile şefi vs. için de *eski gens kuralı hâlâ* baskın

biçimde kalabilir; ama zorunlu olarak ikisi arasında kavga çıkar.] Bu kavga meselesi İskoçya tahtı için Bruce ve Baliol arasındaki çekişmede kızların ardılları arasında çıkmıştı. (204) (*Edward I* Baliol'de karar kıldı, bunun üzerine büyük evlatlardan biri bu genç evlat unvan almadan önce yorulmuş olmalı.) *En büyük oğul amca yerine* "daha mütevazı reisliklerin" peşine düşer düşmez, hiç şüphesiz "Tanaist'e pay verme olmadan giden, Senyörlüğe eklenmiş toprak parçası"nı da elde etmişti.[61] [53] (204) Daha sonra adlandırıldığı üzere "demesne" giderek salt ilk doğan kuralına göre mülkün kaldığı bir niteliğe bürünmüştü." (s. 204) 179 | Bu ilk doğan ilkesi, tüm feodalleşmiş Avrupa'da ayrıcalıklı sınıflar için yerine geçme yasası sonradan edinilmiş ve nihai olarak belirlenmiş olsa da, yavaş yavaş "demense"den Senyörlüğü elinde tutanın tüm mülklerine yayıldı. (204, 205) En büyük oğlun yakın akrabalarının hâlâ aile mülkü üzerinde çıkarı olduğu "Hısım", ama onunkini Akran'ı olarak elinde bulunduruyordu. (205)

Elizabeth'in 12. Yıl yasasında (1570) Lord Temsilcisi restore edilmiş mülkleri ve kraliyet mülklerini İrlandalılar hesabına almakla yetkiliydi. *Davis*, "İrlandalı Lordlar kontlukların tümünde mülkleri restore ettiler ve bağışların tümünü sadece kendilerine aldılar ve başka kimseye almadılar, hepsi de demesnede. Bağışlananı geçirirken, *septin daha altındaki insanlarla ilgilenilmedi... Her mülk feragatinde ya da bağışta, tüm ülkede tek mülk sahibi vardı, yani bizzat lord*; kalan herkes [Elizabeth'in Yasası yoluyla yapılan] kendi iradeleriyle kiracı ya da daha ziyade *vilainlik'te kiracıydı*." (Maine'de, s. 207).

Brehon Yasaları'nda (*Book of Aicill*, mahut Üçüncü Cilt) İrlanda ailesi *Geilfine, Deirbhfine, Iarfine* ve *Indfine* olarak bölünür (bu son üçü şu şekilde çevriliyor: *Hakiki, Sonraki* ve *Son Aileleri*). Üçüncü Cilt'in editörü (*Brehon Laws*, bunun içinde *Book of Aicill*) şöyle diyor: "Aile içerisinde 17 üye dört hane halinde örgütlenmiştir, bunlardan *Geilfine hanesinin* 5 kişiden oluştuğu biliniyor; *Deirbhfine*- sıra olarak ikinci, *Iarfine* –sıra olarak üçüncü ve *Indfine –hepsinin en kıdemlisi-* sırasıyla 4 kişiden oluşuyordu. Tüm örgütlenme 17 üyeden ve en fazla 17 üyeden oluşabiliyordu. [(3×4+5)][62] [54] *Eğer bir kişi Geilfine hanesine doğarsa, en büyük üyesi* Deirbhfine'a geçirilir, *Deirbhfine'ın en büyük üyesi Iarfine'a*, Iarfine'ın en büyük üyesi Indfine'a ve In<d>fine'ın en büyük üyesi örgütlenmeden tamamıyla çıkarılır. Bu alttan üst dereceye geçiş *kıdemlilerin ölümüyle değil, yeni üyelerin gelmesiyle gerçekleşiyormuş gibi* görünüyor." (alıntı Maine, 209)

Maine'e göre (bu herifte İrlandalıları karşılaştırmak elzem*): ortak ailenin* ya da Sept'in *herhangi üyesi* başlangıç noktası olarak seçilebilirdi ve ne kadar oğulları varsa 17 erkekten müteşekkil bu grupların o kadar çoğunun fışkırdığı bir kök haline gelir. Bu oğullardan birinin 4 çocuğu olur olmaz, 5 kişiden tam bir *Geilfine alt-grubu* oluşur; bu oğula ya da erkek ardıllarından birine yeni bir

erkek evlat (Sohn) doğar doğmaz, *Geilfine alt grubunun en büyük üyesi* Deirbhfine'a gönderilir –hiçbir zaman kökün ondan fışkırdığı kişi olmadığı varsayılırsa. Bu tip doğumların art arda gelmesi Deirbhfine Hanesi'ni tamamlar ve Iarfine'ı ve In<d>fine'ı, Sonraki ve Son Aileleri oluşturarak devam ederdi. *Geilfine hanesindeki 5. Kişi* ondan 16 ardılın geldiği ebeveyn olmalı; risalelerde Geilfine Şefi olarak bahsedildiği görülüyor. (210)

Geilfine grubu Brehon hukukçuları tarafından *en yüksekteki ve en genç* olarak birkaç kere tanımlanıyor. *Whitley Stokes*'un Maine'ye anlattığına göre *Geilfine=el ailesi*; yani "Gil"= *el* olmalı (*O'Curry*'nin de aktardığına göre) ve aslında = kheir (υποχείριος) ve çeşitli Aryan dillerinde *el* = *güç*, yani aile ve patriyarkal güç için; yani Yunancada upokheirios ve kheres, (χέρης) el altındaki kişi için; *Lat. "herus" (efendi)* eski bir kelimeden kheir ile aynı kökenden;[63] [55] ve Latince'de de *manus, in manu* vs. Keltçe "*Gilla*" (bir hizmetli, Walter Scott'ta "*Gillie*") (216, 217) Yani Maine'nin bu ailenin İrlandalı dağılımının arkasında *Patria Potestas* olması ve (bölümlere ayırmanın) *baba erki otoritesinin özgürlük düzenine dayandığı yönündeki muktedir düşüncesi. Geilfine*, El ailesi, baba ve onun dolaysız gücü altındaki 4 doğumla gelmiş ya da evlatlık oğuldan oluşur; özgürleştirilmiş ardıllardan diğer
180 grupların gerçek ya da temsili | aileyi oluşturan gruba aldıkları mesafe oranında asaleti azalır. (217) *Roma ailesinde* benzer şekilde, ailenin sayılan üyeleri bir capitis deminutio'dan geçer. (218)

Aile'nin İrlanda hanesi ölümden sonra yerine geçme yasasıyla ilgili olduğu ölçüde önemli olmuştur. Ama bu kural bütün toplumlarda. *Ailenin eski oluşumu başka hiçbir şeyi etkilemeyecek şekilde yok olduğunda* veraseti etkiler. (219) *Brehon yasası risalelerinin* yazarları *Geilfine Hanesi'ni sık sık insan eliyle* karşılaştırır. Dr. *Sullivan* şöyle diyor: "ailenin yayılan kollarının köklerini temsil ederken, *cuic merane fine* ya da "*Fine'ın beş parmağı*" diye adlandırılırlardı. (s. 220) İrlanda risalelerinde Patria potestas'tan babanın "oğulları üzerindeki karar verme, kanıt ve tanıklık gücü" olarak bahseder. (alıntının yapıldığı yer) Bkz. "*Finger-Counting*" üzerine *Tylor* ("Primitive Culture"da. İnsan eli *5 parmaktan* oluştuğundan, 5 doğal bir ilkel maksimum sayı. *Reeve*'in ve 4 adamın temsil ettiği *Early English Township*; Hint *punchayet*'i. (221)

"*Borough English*" yasasına göre *en büyük değil en küçük oğul* babasının *burgage-konutlarının*[*] başına geçer. (222) *Blackstone* bunu açıklamak için *en küçük oğlun ardıl olması geleneğinin Tatarlarda olduğunu* Duhalde'den alıntı yapıyor; daha büyük olan oğullar bir çoban hayatı sürdürme gücü kazanır kazanmaz, "*sürüden belli bir payla*" göç etmek üzere babayı terk ederdi ve yaşayacak yeni bir yer arardı. Babayla en uzun zaman geçiren en küçük oğul doğal olarak evin varisiydi, kalanı zaten onun için hazırdı. (222) *Leges Wallicae*'da tüm Galliler için *vilain* yetiştirme

[*] İngiltere ve İskoçya'da yıllık rant ya da hizmet karşılığında verilen konut. (ç.n.)

alışkanlığı: "Cum *fratres inter se dividunt hereditatem, junior debet habere tygdyn, i. e. aedificia patres sui, et octo acras de terra, si habuerint.*" (*L. Wall.* Cilt II, s. 780), belli eşyalar dışında; -diğer oğulların geri kalanı bölüştürmesi gerekiyordu. (223) *Patria potestas altındaki* en küçük oğul, diğerlerine tercih ediliyordu. (*a.g.e.*) İlk doğan kuralı Şef'ten (klanın) gelir; "Borough English" "*Geilfine*" gibi patria potestas'la bağlantılı olacak biçimde eski aile anlayışına karşıdır (*a.g.e.*)

Keltçe'de *Fine* –Brehon Yasalarında- bugünkü anlamıyla aile için kullanılır, *Sept, Kabile* vs. için (231)

İrlanda ailesi *evlat edinmeye* izin verir; *Sept* öne sürülen koşullarda yabancılara izin verir, *Fine Taccair*, Kabile diğer kabilelerden mülteci alır, onunla sadece Şef yoluyla bağlantıda. (231, 232)

Sullivan'ın girişinde *loncaların* kökenini eski İrlandalılar arasında yaygın olan *otlatma ortaklıklarına* götürüyor; *aynı kelimeler* sözleşmeyle ve ortak ardılla oluşturulmuş ortak vâris ve ortak mirasçı toplulukları tarafından yaratılan *ortak topluluklarını* tasvir etmek için. (232)

"*Azizler Kabilesi*" ya da akrabalık fikirleri keşiş ve piskoposlarıyla manastır evlerine uygulandı, benzer şekilde *dini evlerin* kolektif topluluklarına da. (s. 236, devamı) Ebeveyn evinin baş keşişi ve daha küçük evlerin tüm baş keşişleri *azizin ortak varislerinin* "*comharbas*"ıdır. (*a.g.e.*) *Senchus Mor*'da tüm *alt risale* çocuklar bakım ve eğitim için başka bir aileden alındığında bütün taraflara eklenmiş hak ve görevlerin en ince ayrıntısına kadar ortaya konduğu *Evlat Edinme Yasası*'na adanmıştır. (*241 devam*) Bu dini akrabalık, "*gossipred*" olarak sınıflandırılır. (s. 242) [farklı kökenden çocuklara *aynı annenin sütü* verilir. Bu *analık hakkını* ve oradan akan kuralları hatırlatıyor ama *Maine* görünen o ki daha bunu bilmiyor.] "*Gerçek Evlatlık*" (s. 242 devam). *Brehon hukukçuları* da onları bir *kast* olarak gören İngiliz yazarlar tarafından gözlemlenir. Anıta göre belirli bir eğitimden geçen herkesin bir Brehon olacağına dair İrlanda kayıtları. İrlanda'nın İngiliz gözlemciler tarafından incelenmeye başladığı zamanlarda Brehon'un usulü ve bilgisi belirli kabilelerin Şef'lerine eklemlenmiş ya da bağlı olan *bazı ailelerde irsî* olmuştu. Bu aynı değişiklik Hindistan'da artık popüler olarak *kast* denilen *zanaat ve mesleklerin* bariz çok büyük sayıda olmasıyla gerçekleşir. Mesela, yerli bir Hint için oğlunun neden babasının öğretisine ve bunun sonucunda görev ve işlerine devam *etmemesi* gerektiği pek anlaşılır bir şey değildir. *Yerli prensler tarafından yönetilen İngiltere Hindistan'ı eyaletlerinde* bu[64] [56] *görevin irsî olması* hâlâ pratikte genel kural. Ama bu durum *büyük nüfusların belli kısımları olan bu kastların* büyümesini açıklamıyor. Bu *kastlardan* sadece biri hakikaten *Hindistan*'da ayakta kalmıştır, o da *Brahminlerinki* ve *Brahmin kökenli gerçek kast teorisinin* tümünün *sadece Brahmin kastının varlığına dayandığından kuvvetle şüphe ediliyor.* (245) Her insan *grubu* tipinde bunların kan bağı yoluyla bağlı oldukları gibi İrlandalılara

bakıldığında da "ortaklık ve lonca kardeşliği topluluklarına dönüşen akrabalık
181 birlikleri; evlatlık ebeveynliği, ruhani ebeveynlik ve öğretmenlik | (öğretmen ve öğrenci) doğal babalık formunu aldı –Kilise örgütlenmesi kabile örgütlenmesiyle karışıyor. (248)

Senchus Mor'un Büyük Kısmı- en büyük Brehon Yasaları risalesi *hacizle* ilgilenir. Burada hak başlangıcının en önemlisi olan *prosedürü* ele alır.

1816 Niebuhr *IV. Kitap*'ın Başlangıcında eski *Legis actiones*'in parça parça ve kusurlu kaydı olan *Gaius*'un su yüzüne çıkarılmış el yazması.

Genelinde *Actio* = Eylem, yapma etme, bir işi bitirme. (*Cic. N. D.* – Deos spoliat motu et *actione* divina. *Actio vitae*, *id.* Off. I, 5 (=*hayati eylem*; daha öte actiones = kamusal işlevler[65] [57] ya da görevler, *actio consularis* gibi; sonra *müzakere, üstüne düşünme* şöyle ki: "discessu consulum *actio de pace* sublata est vs; *politik önlem ve işlemler, Halkın yargıçlarının hitabeti.* Artık *legis actio*'nun manasına geliyoruz ama: *legis actio*: tanımlayan bir iyelik haliyle bir *dava*: *actio furti* hırsızlık davası; ve *de* edatıyla da: "actio de repetundis" (yargıçlar tarafından gasp edilmiş paranın iadesi için kovuşturma) *actionem alicui intendere, actionem instituere* (birine karşı bir dava açmak). "Multis *actiones* (*davalar*) et *res* (davadaki mülk) peribant. (*Liv.*)

Bunun üzerine genel olarak: *yasal bir formül* ya da dava biçimi (prosedür) "inde illa *actio*: ope consilioque tuo, furtum aio factum esse." *Actiones Manilianae*, formlar satın alım ve satışa göre.) "*Dare alicui actionem*" praetor makamına dair olan dava açma izni "*Rem agere ex jure, lege, causa* vs. "dava açmak"

Lege, sırasıyla *legem-agere*, *yasaya göre dava açmak*, *yasayı uygulama modu*, bir *hükme* varma. "Lege egit in hereditatem paternam ex heres filius." (*Cic. de Orat, I, 38*)[66] [58]

Bentham, hak ve görevleri beyan eden yasa olan *Maddi Hukuk* ve kurallarına göre bu yasanın uygulandığı *Usul Hukuku*. Eski zamanlarda hak ve görevler tam tersine *prosedür usulüydü*. Bu zamanlarda birini bir şeyden *sorumlu olarak* değil de *birşeyi alırken* algılamak zordu; *bir amacın elde edildiği yöntem*, şiddete başvurarak ya da yasal, kendi içinde amacın doğasından[67] [59] daha önemliydi... En önemlisi çok uzun zaman "çareler". (252)

Bu eski (Roma) actiones'inden birincisi: *Legis Actio Sacramenti*, tüm Roma davalarının hiç şüphesiz ebeveyni ve bu yüzden bugün dünyada başvurulan *sivil çarelerin* çoğu. [*yasada sacra mentum*: *tarafların tresviri capitales'le*[*] *işi önce bir davaya yatırdığı meblağ*, ama bunun için akabinde praetor'a güvenliği verirlerdi, böyle denirdi çünkü *kaybeden tarafın yatırdığı meblağ dini amaçlar için kullanılırdı*, özellikle *sacra publica*; ya da daha ziyade *para kutsal biryere* yatırılırdı. *Festus*. "*ea pecunia, quae*

[*] İlk kez M.Ö. 290'da tarih sahnesine çıkan Romalı yüksek devlet memurları, Praetor'a yardım ediyorlardı. (ç.n.)

in judicium venit in litibus, sacramentum a sacro. Qui petebat et qui infitiabatur, de aliis rebus utrique quingenos aeris ad pontem deponebant, de aliis rebus item certo alio ligitimo numero assum; qui judicio vicerat, suum sacramentum e sacro auferebat, victi ad aerarium redibat." *Varro.*][68] [60]

Bu Actio sacramenti adaletin Kökeninin dramatizasyonu; 2 silahlı adam kavga eder, yanlarından Praetor geçer, kavgayı sonlandırmalarını emreder; kavgalılar ona vakayı aktarır, onun hakem olmasını kabul eder; kaybeden kavganın öznesi dışında hakeme de (Praetor) bir miktar para emanet eder (s. 253) (Bu daha ziyade kavgaların avukatlar için nasıl bir *haraç* kaynağı haline geldiğinin Dramatizasyonu! Ve Bay Maine buna bir avukat olarak "*Adaletin Kökeni*" diyor!)

Bu dramatizasyonda davacı *eline* Gaius'a göre *mızrağı* sembolize eden *bir değnek* alır, güçlü silahlı adamın sembolü, Roma ve birkaç Batı toplumunda mutlak ve dünyaya karşı elinde tuttuğu *mülk sembolü* (daha ziyade Roma'nın ve diğer mülkün kökeni olarak gücün sembolü!) işlevini görüyor. *Davalı ve davacı arasındaki kavga* [savlar ve karşı savlar –bu arada resmi bir diyalog] sadece Romalılar arasındaki bir yapmacıktan ibaretti, diğer toplumlarda uzun süre *bir gerçeklik* olarak kaldı ve ilk kez "babalarımızın zamanında nihai olarak kaldırılan" İngiliz Kurumu olarak *Wager Savaşı*'nda sürdü. (255)

Dava tarafları kavgalarının niteliğine göre bir miktar parayı bahse koyar –Sacramentum- ve bahis kamu hazinesine gider. Böylece bahse girilmiş para, (arkaik yasal sistemde çok sayıda görünüyor) Mahkeme Harçlarının en erken temsilcisi olur... [*Legis Actio Sacramenti* bu şekilde yürütülür ve bu yine avukatın mahrem doğasını gösterir, Lex, yazılı hukuk, ama aynı zamanda *gerçek anlamıyla*-
182 Ruh değil, yasanın, en önemli olanın formülünün harfidir||] *Gaius* şöyle der: Asmalarınıza verilen zarar için *Legis Actio* tarafından davaya çağrılırsanız onlara *asma dediğiniz* an başarısızlığa uğrarsınız, onlara *ağaç* demelisiniz çünkü *12 Levha Metni* sadece ağaçlardan bahseder. Eski *Tötonik Yasal Formüller* derlemesi de – *Malberg Tefsiri* tam da aynı öze sahip hükümler. Bir *boğa* için dava açıyorsanız, onu boğa diye tarif ederseniz yanlış anlamaya yol açarsınız; ona "*davanın lideri*" denilen antik formülü vermeniz gerekir. İşaret parmağına "ok" parmak, *keçiye* "*pırasalara göz atan*" demeniz gerekir (255, 256)

Gaius'tan sonra *Condictio* [özetlerde: *iade* talebi]; temeli olduğunu söylüyor ama *MÖ 6. yüzyıla* ait 2 Roma Yasası, *Lex Silia* ve *Lex Calpurnia*, yoluyla düzenlenmiş olmalı; isimlerini bir davalının bir davacıya Praetor önünde 30 gün içerisinde bir *iudex ya da hakem* görevlendirilmesi için verdiği bir nottan alıyor. [*condicere*, birlikte konuşmak, üzerinde anlaşmak, karar vermek, *atamak*, bildirmek. "condicere tempus et locum coëundi." "condicere rem" iade talep etmek, "*pecuniam alicui*" Ulp. I.[69] [61] Conditio'ya göre [-mukavele, ç.n.] taraflar

bir "*sponsio*" ve "*restipulatio*"ya giriyor. *Sponsio*, ciddi bir söz ya da taahhüt, garanti, güvence. "*sponsio* appellatur omnis stipulatio promissioque." *Dig.* 50, 16, 7.[70] [61] "non *foedere* pax Caudina sed *per sponsionem* (güvence vererek) facta est." (*Liv.*) *Sivil* davalarda özel olan bir davada 2 taraf arasında *davayı kaybedenin kazanana belli bir meblağ ödemesi yönünde bir anlaşma.* "*sponsionem facere*". (Cic.) Sonunda: *anlaşmaya göre bir meblağ, bahis* yatırılır (oyunda, bahiste bahis miktarı olarak yatırılmış para)[71] [62]

Restipulatio. Karşı taahhüt ya da <karşı>-yükümlülük (Cic.) şart koşmak ya da karşılığında taahhüde girmek için *restipulor*][72] [63]

Bu condictio verildikten sonra, taraflar bir "sponsio"ya ve "restipulatio"ya girerler, yani ihtilafları neyse sırasıyla adaleti üzerine *resmi bir bahis* (Sacramentum denilenden[73] [64] farklı). Bahsi konulan meblağ her zaman[74] [65] = söz konusu meblağın 1/3'ü, sonunda başarılı davacıya gidiyor ve Sacramentum'da olduğu gibi Devlet'e değil. [bunun dışında içinde ironik anlamda dava taraflarının bahislerdeki gibi güvensiz bir kumara girişmiş olmaları, bu Roma hukukuyla ilgili bilinçsiz bir şaka!]

Gaius *Condictio'dan Manus Iniectio'ya ve Pignoris Capio'ya* geçiyor, modern anlamıyla actio'yla hiçbir ortak noktası bulunmayan actiones legis. Manus iniectio vurgulu biçimde *esasen hüküm altına alınmış bir borcun sahibinin* şahsına karşı Roma infaz usulü *olduğunu* öne sürer; *Roma aristokrasisi yoluyla gıyabi pleb borçlularına uyguladıkları*[75] *[66] zulmün aracıydı*, Roma devletinin tüm tarihini etkileyen *halk hareketleri dizisini* harekete geçirmişti. *Pignoris Capio* başlangıçta tamamen *hukuka başvurmayan bir işlemdi.* Ona başvuran kişi bazı vakalarda ona karşı bir hak talebi *olduğu ama ona bir dava açmamış olduğu* bir vatandaşın *mallarını ele geçiriyordu.* Bu ilk önce *askerleri onlara ödeme yapmak, at ya da yem bulmakla yükümlü kamu görevlilerine* karşı sınırlandırıyordu –ele geçirme gücünü-; benzer şekilde, *kurbanlık bir hayvanın satıcısını* kusurlu bir alıcıya karşı; daha sonra *kamu gelirinin vadesi geçmiş borçlarıyla* ilgili taleplerine kadar genişleyecek. *Platon'un Yasalar*'ında da benzer bir şey, askeri hizmet ya da dini icraatla bağlantılı kamu görevlerindeki açık için çözüm olarak. (Bunu Maine'ye *Post*'tan bildiriyorlar). Gaius, *Pignoris Capio'nun, Praetor'un yokluğunda* ve genelde *yükümlü kişiye* başvuruluyordu ve *mahkeme kurulmadığında bile uygulandığını söylüyordu.* (256-59)

Legis actio sacramenti tartışmanın bir an evvel *mevcut bir hakeme* gönderildiğini varsayıyor; *Condictio* 30 gün sonra bir hakemin kararına referans; ama *bu arada* taraflar kavgalarının niteliğine göre *ayrı bir bahse* giriyor. Daha Cicero'nun zamanında *condictio* Roma'nın en önemli davalarından biri haline gelmişti, *bu suçlamada davacıya eklemlenen bağımsız ceza.* (260)

12 Levha zamanında çoktan eskimiş olsa da, *Pignoris Capio* karşı tarafın *taşınabilir mülkünü zorla ele geçirebileceğine* ve diğer taraf borcunu ödeyene kadar

elinde tutacağına inanıyordu. (260)

İngiliz Yasası'nda *Kefil ya da Haciz Gücü* Yasası –(İstirdat denilen geri almayla bağlantılı)- mesela bugün hâlâ toprak ağasının ödenmemiş rant için kiracılarının mallarına el koyma hakkı ve meşru *toprak sahibinin kendi mahsulüne ve toprağına zarar veren hayvanları alma ve hapsetme hakkı.* (261, 262) Son durumda zararın giderilmesi için bir yerde tutulan sürü. (*a.g.e.*)

Roma'nın İngiltere'yi fethinden önce haciz uygulaması- *nams* almak, yasa terimi *withernam*'ın içinde. (262, 263) *III. Henry* zamanı belirli spesifik hak ve
183 adaletsizliklerle sınırlı. O zamanlar: kişi zarar gördüğüne inandığı kişinin | mallarına el koyuyor (hemen her zaman sürü); hayvanları *ağıla* (Anglosakson dilinde *pyndan*) tıkar, genelde üstü açık, amaç için ayrılmış çevrili toprak parçası... İngiltere'nin en eski kurumlarından; *köy ağılı* Kral'ın kürsüsünden ve muhtemelen Krallık'tan eski. Sürü ağıla girerken sahibini yasanın tanıdığı ama uygularken büyük riske girdiği şeyi koruma konusunda sınırlı hakkı vardır. Bir kez kapalı bir mekâna kapatıldı mı, kapatılmış hayvanlar *ağıl açıldığında* haciz koyan kişi değil *hayvanların sahibi tarafından beslenmek* zorundadır; bu kural sadece mevcut yönetimde değişti. (263) Sürünün sahibi ona yapılmış resmi *güvenlik teklifine dayanarak* haciz koyanın haciz hakkını toptan inkâr ederse ya da sürüyü ödünç vermeyi reddederse bunun üzerine sürü sahibi Şerif'e "kefil olması"nı isteyen bir mahkeme emri ya da bizzat sözlü olarak bir an önce "kefil olma" işlemine geçecek Şerif'e şikâyette bulunmak için Kral'ın yüksek Mahkemesi'ne başvurabilirdi. (264)

Replévin, Spenser, "replévy", *replegio* Yasa, Latince, *re* ve *plevir* ya da *plegir*, fr. kefil olmak; Johnson'a göre anlamı: bir şeye el konmuşsa güvenlik için geri almak ya da özgür bırakmak; *Hudibras*'tan alıntı yapıyor:

"That you're a beast and turn'd to grass,
Is no strange news, nor ever was;
At least to me, who once, you know,
Did from the *pound* replevin you."*

Replevin (kefil) yasasında mesele mahkemeye geldiğinde haciz konmuş sürünün sahibi davacı ve haciz koyan davalıydı. (265) Eski İngiliz Yasası'nın "*Withernam*'a almak"ı haciz konulan Şerif'e haciz konmuş sürüye el koymak istemediğinde ya da onun yargı yetkisinin alanı dışına taşındığında, Kral'ın Barışı'nı Bozmak'tan ona karşı "protesto" eyleminde bulunması ya da *haciz olan üremeyecek sürüsündeki hayvanların* değerinin iki katına el koymak anlamına gelir, böylece hayvanlar "*withernam'da alınırdı*" (*a.g.e.*) Bu el koyma, telafi etme ve karşı tarafın el koyması kökeninde yasanın düzenlemeye çalıştığı *düzensiz*

[*] Hayvansın ve ota döndün
Yeni havadis değil, hiç olmadı,
En azından benim için, ben ki bilirsin
Zamanında kefil olmuştum sana ağıldan.

dava muamelesiydi. (*a.g.e.*) Kişinin *sürüyü beslemek zorunda olduğu ağıla kapama biçiminde* (süregiden *mülkiyetin* işareti) haciz koyanın onları işletme yasağı.- *Haciz tazmini edinmede yarı düzenli bir buluş haline gelir.* (266) *Blackstone belirli mal sınıflarının hacizden muafiyetine dikkat çekiyor* –mesela *saban öküzü* ve *zanaat araçları*, kökeninde *mal sahibine nezaket olsun diye değil, saban ya da zanaat araçları olmaksızın* borçlunun borcunu ödemesine imkân olmadığından. (*a.g.e.*) Sonuncusu –ve tarihsel olarak da muamelenin vakası en son gelişmiş olan: *Kral,* Şerif'i yoluyla devreye girer; *bu sürü sahibi* bizzat Adalet Mahkemesi'nde kendisi ve haciz koyan arasındaki meselenin davasını göreceği güvenliğe hazır olmadığı sürece *hiçbir şey yapamayacağı görüşünü kazandığında;* bunun üzerine Devlet'in yargı gücüne adımını atar; verilen *kefalet üzerine sürüyü yeniden elde etme konusunda Şerif'in hareketi üzerine kazanılmış yargı gücü.* Haciz koyan kendi maddi güvenliği olan sürüyü kaybetmiştir; sürünün sahibi kişisel olarak bağlı hale gelmiştir; böylece ikisi de sonunda onları yargı hakemliğine itecek bir zorlama altında bulur. (267) [Tüm muamele Devlet'in Gücü'nün –yani *Adalet Mahkemesi*'nin- insanların *ilk önce* hukuki otoriteye başvuracağı kadar sağlam yerleşmemiş olduğunu gösterir.]

Neredeyse bütün *Leges Barbarorum*, *Pignoratio* ya da *mallara hacze* gönderme yapar. *Lex Visigothorum* bunu vurgulu biçimde *yasaklar*, *Lex Lombardorum* basit bir ödeme talebi sonrasında izin verir. *Lex Salica* [sırasıyla Barbar yasaları, haciz yasası, Vizigot Yasası, Lombard Yasası, Salia Yasası ç.n.] –en yeni Alman otoritelerine göre- Tacitus'un zamanı ile Roma İmparatorluğu'nun Frankları tarafından istilası sırasında tashih edildi, *Sohm* tarafından ilk önce tam yorumlanmış olan çok net tespitler içerir. Bu sistemde *haciz henüz hukuki bir çare değildir,* hâlâ tazminin hukukun dışında kalan bir usulüdür, ama düzenli ve son derece karmaşık bir prosedür tarafından kendisine eklemlenmiştir. Bir ihbarlar dizisi, haciz koyacak kişinin şikâyet ettiği ve mülküne el koymayı önerdiği kişiden davacı olan yoluyla, resmi biçimde verilmelidir. Bu kişiyi *halk mahkemesi* önüne çağırmadan ve bu mahkemenin halk görevlisi Thunginus hacze izin veren bir formül beyan etmeden mülkü ele geçiremez. Bunun üzerine karşısındakinin mülküne hemen haciz koyabilir. Bir *Canut Nizamnamesi'ne*[*] denk düşecek biçimde hiç kimse Yüz'de 3 kez kendisinden talep edilmediği müddetçe *nams* alamaz; 3. kez adalet alamazsa, *Shire-gemot*'a gider; Shire onu dördüncü kez tayin eder ve başarısızlığı uğrarsa, haczi alabilir. (269, 270)

İngiliz *Genel Hukuk*'unda günümüze gelmiş olan sistemden parçalar (ve muhtemelen günümüze kalmasını sağlayan şey bu) *başından bu yana* ve *her şeyden önce onlara hizmetlerini sunduğu kiracıları lordun zorladığı bir çareydi.* İngiliz yasasında *leges barbarorum*'da olduğundan daha *arkaikti*: İngiltere'de haciz niyeti *için ihbar*, *yasa haczedilmiş mülkün satışını yasal yapmak için gerekli kılsa da*, hiçbir zaman *haczin*

[*] Kral Canut'nun Kilise meseleleri ile ilgili 1032 yılında çıkardığı nizamname. (ç.n.)

yasallığı için gerekli değildi; benzer şekilde Avam Yasasının en eski halinde haciz bazen lordun mahkemesinde bir davayı takip etse de zorunlu olarak onu baştan varsaymaz ya da gerektirmez (270-271). Frank prosedürü tamamen davacının emrine amadedir.
184 | *Hukuki alanın dışında kalan çözümü düzenleyen bir prosedürdür.* Davacı uygun formları gözetti mi, mahkemenin el koyma izniyle ilgili kısmı tamamen edilgen kalır... Davalı yenildiğinde ya da diğer tarafın kovuşturmalarına saldırmada başarısız olduğunda, sadece esas borcu değil, ödemek için gelen önceki ihbarları ihmal yüzünden çeşitli ek cezalar da öder. Modern ilke davacıyı her halükarda bir *prima facie* vaka sunmaya zorlarken, *bu, davacıların her zaman doğru davalıların da her zaman yanlış tarafta olduğu varsayımı üzerine temellenir.* Daha önceleri büyük ihtimalle sağda, çözüm elde etmede birçok risk almakla yüzleşmiş, Halk Meclisi'ne şikâyet götürmüş, sur kapısında oturan krala adalet için yakaran adam... Kralın şikâyetçi olduğu, İngiliz yasasında ve bu yüzden de mahpusların kurul tarafından savunulmasına izin verildiği (İng.) avukatlara inatçı bir *ikrahın uzun zamandır sağda korunduğu varsayımı...* (271-73)

Gaius, Legis Actiones'te diyor ki genelinde "itibarları düşüyor, çünkü antik dönem hukukçularının aşırı ince eleyip sık dokuması yüzünden işler öyle sarpa sarıyor ki, *en ufak kusur işleyen* tümden kötü duruma düşüyordu."

Benzer şekilde, *Blackstone* İngiliz Haciz Yasası'na dikkat çekiyor: "haciz koymada gereken birçok ayrıntı onu daha önce bir nevi tehlikeli bir kovuşturma yapıyordu; çünkü en ufak düzen dışı bir şey işlensin, bütünü bozuyordu." (273)

[*Antik hukukun bu tekniğe* aşırı dayanması hukuk biliminin de dini formalitelerle mesela kâhininkinin vs. ya da yabanılların sihirbaz hekiminin Hokus Pokus'uyla aynı hamurdan yoğrulmuş olduğunu gösteriyor![76] [67][*]]

Sohm'a göre bir adamın mülküne kendi talebinizi doyuracak biçimde hukuk alanı dışında el koyma gücü büyük risklerle iç içe geçmiştir; haciz koymak isteyen davacı yasanın gerektirdiği *tüm amel ve sözleri* en katı kesinliğiyle yerine getirmezse, kendi amacında başarısızlığa uğramakla kalmaz, kendi esas talebi kadar acımasız biçimde çeşit çeşit cezaya maruz kalır. (273, 274) Barbarlarda davalının duruşmada bulunma ve yargıya tabi olmasını zorlamada esas mesele o zamanlar hiçbir surette normal değildi. (275) *Frank Yasası*'nda, *belli vakalarda* da *başlangıcından karara kadar aynısı hukuken yargılandığında,* yargı kendi gücüyle işlemiyordu. *Davalı ona vurgulu biçimde uyacağını beyan edince, mahkeme ya da kraliyet temsilcisi* nizama uygun biçimde çağrılmaları üzerine bunu ifa edecektir; fakat *bu tip bir söz verilmemişse, davacının Kral'a şahsında başvuruda bulunmak dışında bir çözümü yoktur.* (275)

Franklar Roma İmparatorluğu'na yerleştikten sonra *kraliyet temsilcisi davalının tabi olacağı bir söz olmaksızın* yargısını ifa edecektir. İngiltere'de bu değişiklik ve mahkemelerin gücü büyük ölçüde *halk adaleti bahasına kraliyet adaletinin gelişmesi*

[*] Irokuaların "İlaç Evi"ne gönderme yapıyor. (ç.n.)

sayesinde. Yine de allame-i cihan İngiliz hukuki kovuşturmaları uzun süre eski uygulamalara başvuruyor. Yani en ufak provokasyonda Kral *sürekli davalının topraklarını kendi eline alıyor* ve *mallarına el koyuyordu, sadece onu kraliyet yargısına tabi tutmak ya da tabiiyetini mükemmelleştirmek için.* [Bkz. *Walter Scott*, bir adam borçları yüzünden tutuklandı, *Kral'a garezi var* kurmacası yüzünden.]

İngiltere'de *haczin* ayakta kalması toprak ağalarının efendisinin fazlasıyla hoşuna gidiyordu. *Modern haciz teorisi* –kökenindekine gayet zıt olan: toprak
x ağasının haciz koyma izni vardır çünkü x *vakanın doğası tarafından her zaman kiracısına güvenmek zorundadır* ve fark etmeden başkasının mülkünü rehin olarak tutabilir, çünkü herkesin onun rantının vadesinin ne zaman geldiğini bilmesi gerektiği varsayılır. (277) *Haciz, kökeninde huzuru kendi iradesiyle çiğnemek olarak ele alınır*; davalıların *mahkeme yargılama yetkisine tabi olmaya zorlanmaya hizmet ettiği* ölçüde komplo kurulmuş olması hariç. (278)

Senchus Mor'un yarısından fazlası *Haciz Yasası*'nı ele alır. Senchus Mor, İrlanda'ya Hıristiyanlığın getirilmesiyle Aziz Patrick'in etkisi altında hazırlanan İrlanda Yasası Kodu olmaya çalışır. (279) *Tötonik Yasalarına* ve *İngiliz Halk Yasası*'na çok benzer. Ağıla kapatmak burada da özellikle özel olarak ele alınır: "Davalı ya da borçlu reislik derecesinden bir kişiyse, sadece ihbar göndermek değil, onu *oruca bağlamak* gerekirdi. Oruca bağlamak onun ikamet ettiği yere gidip orada bir süre yemek
185 olmadan beklemekten| oluşuyordu. Davacı hak talebi ya da bu yüzden kefalet konusunda belirli bir zaman içerisinde memnun olmazsa, bunun üzerine bir hukuk temsilcisi, tanıklar ve diğerleri eşliğinde haczini koymaya gider." vs. (s. 280-281. Karş. *Senchus Mor.* 1. Cilt, Editör notları.) Borçlu sürüsünün ağıla girmesine izin vermezse ve yeterli kefalet verirse (yani alacaklıya *oğlunu* ya da değeri olan bazı eşyaları belirli bir zaman içerisinde yasanın verdiği haciz hakkını uygulayacak olan borç verene[77] [68]) alacaklı bu tip bir sözü kabul etmek durumundaydı. Yasaya yükümlülüğü olduğu üzere başvurmazsa, *söz esas borç yerine ceza olarak geçerdi.*" (s. 282). [Bugün hâlâ *Oudh*'daki hacizde alacaklı toprak ağası *sürü dışında* (ama bunu her şeyden çok) köle olarak *insanları* alır. Bkz. *The Garden of India, Irwin.*] (Özünde İrlanda yasası burada İngiliz Yasası'ndan çok *Leges Barborum*'a denk.] "Senchus Mor haczi *lordun kiracılarına* yönelttiği talebin esasına sınırlı bir çözüm olan İngiliz Halk Yasası'nın Haczi'ne benzemiyor; *Salic* ve diğer *Leges Barbarorum*'da olduğu üzere *sözleşme ihlallerine* kadar genişler ve Brehon Yasası'nda önceden bilindiği üzere, her türlü hak iddialarını kovuşturma konusunda her yerde uygulanan yöntemi gibi görünüyor." (s. 283) İrlanda yargı işlemi durdurulması *(Dithim)* *Leges Barbarorum*'daki birkaç hükme karşılık gelir. Bunların birkaçında bir insanın mülküne el konmak üzereyse, o taklit bir direniş yapar; *Lex Salia*'da davranışın adaletsizliğine karşı çıkar; *Ripuar yasasında* çekilmiş bir kılıçla kendi kapısında durma gibi bir formaliteden geçer. Bunun üzerine el koyma kesilir ve kovuşturmaların

düzenliliğini araştırma fırsatı verilir vs. (284) İngiliz Yasası ile İrlandalılar özel olarak "*ağıla kapama*"da "withernam" alma"da ortak –Tötonik prosedürlerinde hiç yok- ve "Adalet Mahkemesi'nin yardımı ya da izni" gerekmiyor. (284)[78] [69] Bu sadece *Lombard yasasında* (*leges barbarorum* altında) (alıntının geçtiği yer). Dahası- İngiltere'de bu ilk kez *Mevzuat Hukuku* olarak sunuldu- *Brehon Yasası*'nda *sürüye el konma* sadece bir tazmin yöntemi değildir, *aynı zamanda alınma sebepleri olan borç ödeme talebi hakkının kaybedilmesini sağlar.* (285)

Sohm, Frank Halk Yasalarının kendi kararlarını takip etmediklerini kanıtlamaya çalışır; (davalı bir ödüle tabi olma sözü verdi mi, Kral'ın yerel şerifinin bunu uygulaması beklenir ama bu tip bir söz yoksa, *davacı Kral'a şahsında bir dilekçe vermeye zorlanır* ve eski zamanlarda krallığın kaba gücü tam gelişmeden önce, Adalet Mahkemeleri genelde hak olanı icra etmekten ziyade *haksızlığın şiddete dayalı çözümüne bir alternatif sağlama amacıyla var oldu... Norveç edebiyatı* (bkz. Bay *Dasent*) *sürekli kavga* ile *sürekli davanın el ele gittiğini* ve insan katlinin günlük bir olay[79] [70] olduğu bir zamanda *son derece teknik bir prosedürün* çok titizce takip edildiğini gösteriyor... *Mahkemede kavga silahla kavganın* yerini alıyor ama sadece yavaş yavaş yerini alıyor... Günümüzde,[80] [71] vahşi bir eyalet Britanya Hindistan İmparatorluğu'na katıldığında, anında kurulan *Mahkemelere davacı akını* oldu... Artık savaşamayan erkekler bunun yerine mahkemeye gitti... Alelacele kavgaları hâkime yapılan gelişigüzel başvurular takip etti ve cedde kadar giden kan davalarının yerini irsî davalar aldı. (288,[81] [72], 289)

Genelinde mahkemelerin güçlenmesine oranla ilk önce haksız olan tarafın mülküne el koyarak intikam almak gibi *barbarca* bir uygulamayı (ama yasal olana tercüme edilmiş *mesele kalıyor* ya) kontrolleri altına almış ve son olarak onu kendi prosedürlerine massetmiş olmaları muhtemel. (290) İrlanda Haciz Yasası Adalet Mahkemelerinin davalarının zayıf olduğu ve düzenli olmadığı zamanlarda bariz. (291) Bunun yerine –*yasa temsilcisi* (Brehon hukukçusu) büyük rol oynar. (alıntının yapıldığı yer)

İrlandalılar *haciz çözümüne* başvuruyordu çünkü *başka çözüm bilmiyorlardı* ve İngilizlerin köpekleri *bir İrlandalının sadece kendi bildiği bir yasaya uyması yüzünden*
186 *bunu* ölüm cezası (mit Todesstrafe) haline getirdi. (294 karş. *Spenser.* "*View of the State of Ireland.*") Dahası, Blackstone'un dediği üzere, Eski İngiliz Yasası'nın haczini sivil haczeden için "bir nevi tehlikeli bir kovuşturma" haline getiren bu trükleri bir İrlandalıyı tam da vicdanen uygulamaya çalıştığı yabancı yasada en ufak bir hata yaparsa, ipe götürebilirdi. (alıntının geçtiği yer, kendi yerli yasasına göre davranırsa da asılıyordu, benzer şekilde kendini zorla getirilmiş İngiliz yasalarına adapte etmeye çalışırsa da!)

Senchus Mor'da *borçlunun* "*oruca bağlanması*"yla ilişkili olarak şöyle deniyor: "Seçkin insanlardan seçkin insanlara olması hariç, aşağı seviye vakalarda *ihbar*

her hacizden önce gelir. *Onların durumunda oruç hacizden önce gelir. Oruç tutma sözü vermemiş* olan her şeyden kaçan kişidir; her şeyi göz ardı edene Tanrı ya da İnsan tarafından ödeme yapılmayacaktır."

Whitley Stokes'un başta işaret ettiği üzere, bu *tüm Doğu'ya yayılmıştı*, Hindu "*dharna oturması*"na tekabül ediyordu. (Karş. *Strange: Hindu Yasası*). (297) Bugün hâlâ İran'da bir kişinin *bir talebin* ödemesini yapma niyetiyle oruç tutarak ona borçlu olan kişinin kapısına biraz arpa ektiği ve ortada oturduğu çok çarpıcı örnekler. (alıntının geçtiği yer)

Dharna kelimesi Romalıların "*capio*"suna eş olmalı ve anlamı "gözaltı" ya da "tutuklama". *Manu* VIII, 49'da geçiyor olmalı (alıntının geçtiği yer). *Vyavahara Mayukha*'da Brihaspiti'den çok kez alıntı yapılıyor, *zorlamanın yasal biçimleri arasında "zevcesini, oğlunu, sürüsünü hapsederek ya da onun kapısını sürekli izleyerek" borçlunun ödemesi sağlanabiliyor.* (298)

Bkz. *Lord Teignmouth*'un tasviri (*Forbes*'te, "*Oriental Memoirs*" II, 25) 18. yy. sonundan önce Britanya Hindistan'ında bu "sürekli kapıda *izleme*" formu.

Bir *Alfred Yasası*'nda şöyle deniyor:

"Düşmanının *evde oturma*'da olduğunu bilen kişi ondan adalet talep etmeden önce savaşmasın. Düşmanına rahat vermeme gücü varsa ve onu evinde kuşatacaksa, onu orada 7 gün tutsun ama o içeride kaldığında ona saldırmasın. Öyleyse yedi günden sonra teslim olmaya ve silahlarını bırakmaya razıysa, onu otuz gün güven içerisinde tutun ve akrabalarının ve arkadaşlarının haberinin olmasını sağlayın. Fakat davacının kendi gücü yoksa, Earldorman'a gitsin ve Earldorman ona yardım etmeyecekse, savaşmadan önce Kral'a gitsin." Son olarak evde *oturma'daki adam gerçekten davacının zevcesi, kızı ya da kız kardeşi ile birlikte kapatılmışsa, ona saldırılabilir ve tören olmadan öldürülebilir.*" (Bu sonuncusu Bay Napolyon'un *324. Ceza Kanunu*'nda da var...) *Anglo-Sakson kuralı* sivil güç tarafından uygulanılmalıdır, Earldorman ya da Kral; *Hindu Brahmin kuralı* diğer dünyada ceza korkusuyla. (303, 304) "*Dharna oturmak*" Britanya yasaları tarafından yasaklandı, Yerli Hint eyaletlerinde hâlâ yaygın ve muhtemelen orada *askerler tarafından borç ödemelerini almak için konulmuş bir önlem*, Gaius'un günümüze gelmiş, bunlardan birini askeri veznedarının borcunu ödememiş olduğu iki vakasındaki "*pignoris capio*" gibi (304, 305).

Rahatına düşkün Maine *XI. Ders*'te ("*The Early History of the Settled Property of Married Women*") *ana hakkıyla* henüz tanışmamış (Bachofen, vs.), *Morgan*'ın kitabını da kendi hesabına "zarif" dekorasyon" olsun diye edinmemişti.

Bir Roma hanesinde sürekli hizmetli konumundaki bir adam *Usucapio* (daha sonraları Prescriptio) yoluyla paterfamiliasın bir kölesi oluyordu. (315) Daha sonraları sıradan bir Roma evliliği *her iki taraftan birinin isteğine bağlı olarak boşanmayla sonuçlanabilen gönüllü bir evlilik bağı toplumu.* (317) *Eski İrlanda*

Yasası'ndan sonra *kadınlar zevçlerinin izni olmadan kendi mülkleriyle başa çıkmada* biraz güç sahibi oldular ve bu *[İngiliz mankafa] hâkimler tarafından 17. yy.ın başında açık açık yasadışı beyan edilen kurumlardan biriydi.* (324) Brahmin Hintli
187 Hukukçular kendi dedikleri üzere *"Ruhsal Fayda" doktrinini* iyice | işlemişlerdir (ve bu neredeyse Manu'yla başlar). Ölünün konumunun uygun kefaret *ayinleriyle düzeltildiği kadar birine geçen* ya da *kalan mülk onlar tarafından* kısmen *mirasın geldiği kişinin ruhunun acıdan ve aşağılamadan kurtarılabildiği ritüel harcamalarını ödemede bir fon ya da kısmen kurbanlar için uygun performanslara ödül olarak* görülegelmişti. (332, 333) Benzer şekilde *Katolik Kilisesi*: ölü bir adamın mallarının kendi ruhu için *ayin satın almasının* ilk ve en iyi yolu ve bu görüşlerden Kilise Mahkemelerinin *tüm vasiyetname* ile ilgili ve vasiyet bırakmayanlar için yargı yetkisi gelişti. (332)

Mitakshara'da şöyle deniyor: "*Yeniden canlanmış bir adamın* serveti dini kullanım içindir ve bir kadının böyle bir mülkü devralması uygun değildir çünkü dini ayinlerin icrası için yeterli değildir." (332, 333)

Hint yasalarının şimdiye kadar kocası tarafından devralınamayan *Stridhan*'da (evli bir kadının yerleşilen mülkü) bulunan kadınlara faydası ve benzer şekilde kadının malının mülkünün kızlarına ya da ailenin diğer kadın üyelerine geçtiği yönünde söz vermesi (karş. *Strange*: "*Hindoo Law*") vs. –tüm bunlar Bay Maine tarafından doğru yorumlanmadı, çünkü onda *gens*'le ve *bu yüzden kökeninde kadınların veraseti –nesil şeceresi erkek değil-* ilgili tüm bakış eksik. Eşek herif kendisinin *pembe gözlüklerle* nasıl baktığını söylüyor: "Aryan alt-ırkları arasında [şeytan herif bu "Aryan" zırvasını alıyor!], Hinduların *kendi toplumlarını Romalılar gibi* patriyarkal *olarak yönetilen ailelerden bir toplama olarak* örgütlemiş oldukları *güvenle söylenebilir.* [Niebuhr'dan *Roma ailesinin* hâlâ spesifik *patria potestas* formunda geliştikten sonra bile *gens* içerisinde sarmalanmış olduğunu bilebilirdi.] *Öyleyse* (Sadece Maine'nin kendi "*güvenli iddiası*"na dayanan bir "*ise*", bu "göstermelik ahlâkçı "ise"si) *herhangi erken dönemde* [Maine kendi "patriyarkal" Roma ailesini her şeyin en başına taşıyor] evli kadın[82] [73] Hindularda *mülkünün hakkını tümden zevcinin kontrolünden kurtarıyordu* ["kontrolünden kurtarıyor" yani Maine'nin "güvenli iddiası"ndan], *aile despotluğunun* [mankafalı John Bull'un esasında "despotluk" olarak okunacak temel bir favori doktrini] *yükümlülüklerinin* bu özel örnekte neden gevşediğini bulmak kolay değil. (323)

Maine, *Mitakshara incelemesinden* şu pasajı, daha önce *Sir Thomas Strange*'in kitabının "*Hindu Law*"unda (bkz. bizzat böl. I, s. 26-32) alıntı yapmış olduğu pasajı (1830 yılında çoktan eserinin *2. Baskısı olarak alıntı yapılacak biçimde yayımlanmış*: "*Elements of Hindu Law*" o kadar çok *mükemmel kaynak listesi* içeriyor ki ve bu noktada ihtilaf var. Strange'in kaynaklarda verdiğinin ötesi daha *Mitakshara*'da görülebiliyor, daha sonraki Hindu hukuk tefsirlerinden bahsetmeye gerek bile yok, *yayıncısı Stridhana*'nın kökenini artık anlamıyor ve

kendini akılcı ve makul yapmak için o kadar yanlış yollara sapıyor ki, yaklaşık Cicero zamanı Romalı hukukçuların onlara anlaşılmaz Eski Roma (onlar için "arkaik") hukuk adetleri ve formülleri vermeleri gibi. Bu tip bir akılcı açıklama mesela *Mitakshara'da* gelinin "*harcı*" "ona son seremonide, gelin alayında, evlilik sözleşmesi çoktan yapılıp nikâh kıyıldıktan sonra verildiğinde, gerdek gerçekleşmeden hemen önce, gelin buraya kadar annesiyle kalır" (*Strange*, böl. I, s. 29); Strange bu *domi-ductio*'ya, gelini eve getirmeye, işaret ediyor, Hindu'yla sadece *daha önceki sözleşmenin bir sonucu olan*, Romalılar arasında tamamlanma ihtiyacı olan bir öğe olarak; gelin sadece bir "*sponsa*" olduğunda "*uxor*" (zevce) olup statim atque *ducta* est, quamviis nondum in cubiculum mariti venerit"; ve
188 *Strange* devam ediyor: "Bir Hindu zevcesinin *haracı* dahası bu *anomaliye* katılır, | ölümüyle kadının kendisine has veraset yolunda *miras kalır*." Bu "*anomali*" sadece parça parçadır, servetin belli bölümlerine indirgenmiştir, ilkellerin[83] [74] *kadın şeceresinde gens*'in *nesli üstüne inşa edilmiş, eski olağan kuralların hayatta kalmasıdır*. Böylece her şeyden önce hukukta vs. "anomali"lerle ilgilidir. (İstisnaların dilinde her şeyden önce daha eski, kökene dair olanın *artıkları*) Eski norm, değiştirilmiş görece modern duruşta "anomali", anlaşılmaz istisna olarak görülür. *Kadın şeceresinde nesil* çok zaman önce *erkek şeceresine geçtikten sonra*, bütün Hint hukuk kaynakları ve tefsirleri yayımlanıyor. (*Strange*'den daha da görüldüğü üzere, *Hindistan'ın farklı bölümlerinde anomali üç aşağı beş yukarı* "*mükemmel*" kalıntı).

Maine'nin *Mitakshara*'dan alıntı yaptığı yer şöyle:

"(zevceye) düğün sırasında, gerdek ateşinden önce baba, anne, zevç ya da bir erkek kardeş tarafından verilen şey." Ama Mitakshara'nın derleyeni başka bir yerde bulunmayan bir önerme ekliyor: "veraset, satın alma, taksim, el koyma ya da bulma yoluyla elde edebileceği mülk de Manu ve diğerleri tarafından "*kadının mülkü*" olarak adlandırılır." (*Mit.* XI. 2) (s. 322)

Bunun üzerine Brahmin tefsircileri arasında şiddetli tartışmalar ve kurnaz Maine meseleyi şu şekilde açıklıyor:

Aryan cemaatlerinde "kadınların ayrı mülkünün en erken izleri *Gelin Bedeli* olarak bilinen geniş biçimde yayılmış antik kurumda" bulunuyor.[84] [75] "*Damat tarafından düğün ya da düğünün ertesi günü ödenen bu bedelin bir kısmı gelinin babasına, zevce aktarılan Patriyarkal ya da Aile otoritesinin telafisi (!) olarak*, gidiyor, ama diğer kısmı *bizzat geline* gidiyor ve genelde gelin buna ayrı olarak sahip ve zevcinin mülkünden ayrı tutuyor. Bir dizi Aryan geleneği altında *kadınların yavaş yavaş elde ettiği diğer türmülki haklar Gelin Bedeli* kısmındaki hakları içerisine massedildi, muhtemelen (!) kadın mülkünün mevcut tek tipi olarak." (324) Buna karşı Maine'nin dediği doğru: "Aslında *Brahmin yazarlarının karma yasa ve din üzerine yazdıkları hesabına sürdürülen genel çabanın kadınların daha büyük otoriteler tarafından tanındığı bulunmuş görünen ayrıcalıklarını sınırlama konusunda açık emareleri var*."

(325. Roma'da bile tam tersi yoldaki eski *karşı geleneğe karşı* patria potestas'ın kadının tam karşısına yerleştirilmesi abartılı)

Brahminlerin pislikleri "*Suttee*" ya da *dul yakmada* zirveye ulaşıyor. Bu âdetin "malus usus" [kötüye kullanma-ç.n.] olduğunu, "yasal" olmadığını önceden *Strange* söyledi, çünkü Manu ve diğer yüksek otoritelerde bununla ilgili bir şey bulmadı; bu adam "dulun cennete ulaşabilmesi koşuluyla" kadının zevcinin ölümüyle bir tecrit, mahrumiyet ve edep hayatı yaşamasını bekliyordu." (Post, s. 245) *Shaster*'da da *sadece* suttee öneriliyor (Strange, alıntının geçtiği yer s. 241). Ama *Brahminlerin* bizzat meseleyi nasıl açıkladıklarını görmek için yukarı bkz. ("*dini kullanımlar için tasarlanmış mülk*") ve *heriflerin* çıkarı indirimi yuvarlamak için (*bunun için törenin harcamalarını ödemek zorunda olanlar*). Strange vurgulu biçimde "*Brahminleri tasarlamak*" ve "çıkar sahibi akrabalar"dan bahsediyor (alıntının geçtiği yer s. 239).

Yani: "*zevcinden sonra hayatta kalan zevce onun varisi olarak yerine geçer, erkek evlat yokluğunda. (Strange*, böl. I, s. 236) Bunun dışında "*kadının* (merhum zevcin) *temsilcileri tarafından korunması gereken hak talebi.* (alıntının geçtiği yer, s. 246) kendi hakkı olarak sahip olduğu "*Stridhana*" istisnasıyla birlikte zevcinden miras kalanları (zevcin erkek evladı olmadığı takdirde) *zevcinin varislerine* devreder, sadece doğrudan olanları değil, o sırada tüm yaşayanları (s. 247). Burada şu mesele açık: *suttee* kısacası, kısmen dini törenler için (ölenler için) veraseti Brahmanların[85] [76] (ruhani) kısmen de Brahminlerin ele geçirmesi için *dini bir cinayet.* Dulun[86] [77] veraseti üzerine yasalar *gens*'i, *zevcin* yakın ailesini ilgilendiriyordu. Şiddet ve küçük düşürmeler çoğu zaman dulu "bağlantılar" tarafından yakarak öldürmek için (239, 240 *Strange*, böl. I)

Çoktandır Strange'de bulunmayan bir şeyi Bay Maine bizzat ekliyor. Ve
189 genelleştirdiğinde | o da şunları diyor: "Hindu yasaları, dini ya da medeni, yüzyıllar boyunca dönüşümden, gelişimden geçmiştir ve *bazı* bakımlardan [! *Maine* din adamlarından, hukukçulardan ve yüksek sınıftan gelenlerden bahsederken her zaman yumuşak konuşuyor, genelde!] mahrumiyet sonra gelen Brahmin tefsircilerinin elinde." (326) Bunu *Strange* de biliyordu, ama kilise adamlarının başka bir yerde de bundan iyisini yapmadıklarını eklemişti!

İngiliz cahili *Maine* tüm ilkelliği "*grupların onları oluşturan üyeleri üzerindeki despotluğu*" olarak özetliyor" (s. 327)! O zamanlar *Bentham*, Maine için henüz ilginç olmayan –yani çok eski zamanlarda- "modern" yasaların yeni zamanları temsil eden formül ve motorunu bulmuştu: "*en çok sayıda insanın en büyük mutluluğu*" Sahte ahlâkçı!

Adam *evlatsız* vefat ederse, *yerine ömür boyu yansoy akrabalarından önce zevcesi geliyor* (*kendisinin değil zevcinin*, Maine'nin söylemeyi unuttuğu üzere; bu *hayat boyu tenure* olarak küçük düşürme de Strange'in sunduğu kaynakların gösterdiği tam örüntüsü gibi kendi akrabalarının suttee üzerinde kendini "dini" olarak

kanıtlayan salt çıkarları var). Şu an üst sınıf Hindular arasındaki evlilikler yaygın biçimde evlatsız, en zengin Hint eyaletinin (Bengal) *hatırı sayılır bir kısmı hayat boyu kiracı olarak dulların elinde.* Fakat İngilizler Hindistan'a girdiklerinde İç Bengal'de tam da *Suttee*'nin "*sadece yer yer değil, zengin sınıflarda daimi ve neredeyse evrensel bir adet*" olduğunu gördüler. [*Strange*, kitabı Maine'ninkinden 45 yıl önce ve *Strange Madras'ın baş yargıcı*, kitabının önsözünde bize bahsettiği üzere *1798'de Madras Başkanlığında adalet idaresine* giriyor (alıntının geçtiği yer Önsöz VIII), bu yüzden doğal olarak Madras Başkanlığı tarafını tutarak şunları söylüyor: "(Suttee âdeti) *neredeyse hep alt sınıflarla sınırlıdır*," –ülkenin yasasında olduğu kadar, dinde derin bir kökünün olmadığının kanıtı. Böl. I, s. 241] "ve kural olarak kendini zevcinin cenaze ateşinde yakan hiçbir zaman küçük çocuklu dul değil, sadece evlatsız duldu. Yasa ve dini adet arasındaki en yakın bağlantı su götürmez ve dulun ömür boyu bağlılığı yoldan çıkabilir diye kendi kendini kurban etmesi sağlanabilirdi. Pratiği ilk defa gözlemleyen İngilizlere bu kadar şaşırtıcı gelen ayinin icra edilmesi konusundaki kaygısı [tam tersi: *miras bırakan zevcinin ailesinin*; sadece *ailenin kadın üyeleri* onun *Stridhana*'sıyla ilgiliydi; kalanında aile sadece dini bağnazlık ve Brahminlerin etkisiyle ilgili olabilirdi] aslında en kaba güdülerle açıklanabilir; fakat onu kurban olmaya iten Brahminler [din adamı Brahminlerin, yani üst sınıfların, yapması hariç, adamın akrabaları büyük ölçüde *dünyevi* Brahminlerden oluşmalıydı!] *hiç şüphesiz onun mülke sahip olmasından salt mesleki bir tiksintiyle etkilendi* (! Naif Maine). Kadın, *onu hayat boyu kiracı yapan* medeni kanunun eski kuralından [yani bu da arkaik olanın uyarlanarak hayatta kalmış olanı] *kurtulamıyordu*, onun yerine kadının ödevini kendini ürkünç bir ölüme adamasına yol açan modern kurum savaşıyordu." (335, 336)

Suttee Brahminlerin sunduğu bir *yenilik* olsa da, *yeniliğin* bizzat Brahminlerin kafalarında yeniden eski barbarlığın kalıntılarına dayanmasını engellemiyordu (adamı kendi malıyla gömmek)! Yani din adamı kafasında naif kökeninden
190 çalınmakla birlikte yaşayan kadim vahşet. | Bay Maine şunu dediğinde: "*Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasının* nihai sonucunun kadınların kişisel ve mülki hakkı açısından onların son derece aleyhine olduğu hiç şüphe götürmez bir gerçektir" (337) bu batasıca lafın bin ölçüp bir biçerek söylenmesi lazım. Şöyle diyor: "Kadınların yeri *yeni sistemde* (Barbarlar), sistem tam örgütlendiğinde (yani Feodal yapıların gelişiminden sonra) Roma kanununda olduğundan daha kötüydü ve *Kilise'nin çabaları olmasa* çok daha kötüye gidebilirdi" (337) Kilise'nin *boşanmayı* (Roma usulü), sakrament günah olarak ele alsa da, kaldırdığı ya da bunu, hatta evliliği mümkün olduğunca zorlaştırdığı düşünülürse bu çok kabaca. Mal sızdıran Kilise'nin "mülk hakkı" ile ilişkili olarak kadınlar için bazı şeyleri güvence altına almaktan kesinlikle çıkarı vardı (Brahminlerin çıkarının tam tersi!) Bay *Maine XII. Ders*'inde[87] [78] Avrupa'yı İngiltere'nin orada[88] [79]

"*Analitik Hukuk Bilginleri*"'ne karşı ayrıcalıklı olduğunu söyleyerek şaşırttı. Bunlardan en önemlileri *Jeremy Bentham* ve *John Austin*'dir. (343) *Austin'in: "Province of Jurisprudence Determined*"'i uzun zamandır bu Üniversite'de en seçkin ders kitaplarından biri olmuştur. (345) (bu herifin diğer dersleri yakın zamanda dünyada paylaşıldı.) Öncülleri *Bentham* ve *Hobbes*. Şunlar aynı *John Austin'in* büyük keşfi:

"*Kararlı ve üstün bir insan* (diyor allâme John Austin) (benzer şekilde üstün olan bir insana itaat etme huyuna sahip değilse, *verili bir toplumun yığınından alışkanlığa dayanan itaat alır*, o kararlı ve üstün kişi o toplumda *Egemen*'dir ve üstün kişi de dahil olmak üzere toplum politik ve bağımsız bir *toplum*dur." "Toplumun diğer üyeleri *bu üstün kişinin tebaasıdır*; ya da toplumun diğer üyeleri bu üstün ve kararlı kişiye bağımlıdır. *Diğer üyelerin bu kararlı ve üstün kişiye karşı konumu bir tabiiyet ya da bağımlılık durumudur.* Bu üstün kişi ve onlar arasında devam eden *karşılıklı ilişki Egemen ile Tebaanın* ya da Egemenliğin ve Tabiiyetin İlişkisi olarak nitelendirilebilir. (Maine'ın alıntısı s. 348, 349) "Kararlı ve üstün insan" ki Egemen "*bireysel ya da cemaate ait bir Egemendir*" (bu tek kişi ya da grup için kullanılan deyiş de Austin'in bir buluşudur) (349) Bay Maine Austin'in görüşlerini şöyle açıklamaya devam ediyor: cemaat şiddetle ya da gönüllü olarak bir dizi ayrı parçaya ayrılmışsa, her parça bir denge haline oturur oturmaz (belki anarşiyle geçen bir ara dönemden sonra), Egemen var olacak ve artık bağımsız olan kısımların her birinde keşfedilebilecektir. (349, 350) Egemenliğin tüm şekillerinin ortak karakterine göre -Egemen bir kişi olsun kişilerden bir kombinasyon olsun- *karşı konulamaz güce sahip olması, illa uygulanmayabilir, uygulanma potansiyeli de olabilir.* Egemen *tek kişi* ise Austin ona *monark* diyor; *küçük bir grupsa– oligarşi*; bir grup hatırı sayılır boyutlardan oluşuyorsa, *aristokrasi*; çok büyük ve çok sayıdaysa, *demokrasi*. Austin "*sınırlı monarşi*" isminden nefret ediyor, onun zamanında şimdi olduğundan çok daha moda ve *Büyük Britanya yönetimini aristokrasiler* arasında sınıflandırıyor. *Egemenliğin tüm formlarının ortak noktası tebaaları ya da akran-tebaaları sınırsızca baskı altına alan iktidar* (ama illa irade olmak zorunda değil). (350) Böyle bir egemenin tanınmadığı yer-*Anarşi*. (351) (Egemen'in) karakterini belirleme *meselesi* [verili bir toplumda] *her zaman olgu meselesidir... hukuk ya da ahlâk değil.* (alıntının geçtiği yer).

Egemen kararlı ve üstün bir insan olmalıdır. Daha çok kişiden oluştu mu,[89] [80] *bir teşkilat ya da cemiyet kapasitesinde hareket etme yetisine sahip* bir dizi kişiden oluşmalıdır... Egemen kendi güç *tatbikatını etkilemek* zorunda olduğundan,
191 belirli *bir irade tatbiki tarafından kendi buyruklarını* | neşretmeli. *Fiziksel güce sahip olma* kaçınılmaz bir emare. (351) *Toplum yığını Egemen olarak adlandırılacak olan üstün kişiye itaat etmek zorundadır. Toplumun tümü değil çünkü bu durumda egemenlik imkânsız olurdu, ama yığın, büyük çoğunluk, itaat etmelidir.* (352)

Egemen, cemaat yığınından alışkanlığa bağlı bir itaat görmelidir. (353) Aynı şeyin bir karakteristiği daha: üstün insanın diğer herkesin kontrolüne bağışıklığı. (alıntının geçtiği yer)

[Maine'nin bizzat itiraf ettiği üzere, bu Austin'in temel metnine göre, Bentham'dan[90] [81], *Hobbes*'tan alıntı (*Leviathan*: Böl. *De Cive*, ilk kez *Elementa Philosophiae*'da Latince yayımlandı)]

Ama *Maine* diyor ki: Hobbes'un amacı politikti; Austin'inki "*katı bilimsel*" (355) [*bilimsel*! Demode sınıflandırma, tanımlama vs.nin *bilimsel* sayıldığı yerde mankafa İngiliz hukukçularının aklında olduğu olacağı kelime bu kelime, ama sadece anlam olarak. Ayrıca *karş.* 1) *Machiavelli* ve 2) *Linguet*.]

Bunun dışında: *Hobbes Devlet*'in (*Hükümet* ve *Egemenlik*) kökenini derinlemesine araştıracaktır; Hukukçu Austin için böyle bir sorun yok; onun için *bu olgu* belli bir dereceye kadar *a priori* olarak var. *Maine* bunu s. *356*'da söylüyor. Bahtsız *Maine'nin bizzat hiçbir fikri olmadığı üzere*, *devletlerin*, yani *politik* olarak örgütlenmiş bir toplumun, (ilkel cemaatlerden sonra vs.) olduğu yerde devlet kesinlikle *Prens* değildir; Prens sadece devletmiş *gibi görünür*.

Bay Maine Austin'in Hobbes'çu "güç" teorisi yorumu üzerine dikkat çekiyor: Cemaatin tüm üyelerinin eşit fiziksel gücü olsaydı ve silahsız olsalardı, iktidar sadece sayıların üstünlüğünün salt sonucu olacaktı; *fakat aslında içinde en önemlisinin* üstün fiziksel güç ve *cemaat bölümlerinin* üstün silahlanması olduğu çeşitli sebepler sayıya bağlı azınlıklara, bütününde toplumu oluşturan bireylere *dayanılmaz baskı* uygulama gücü vermiştir. (358)

Büyük "Analitik Bilginleri"'nin (Bentham ve Austin)[91] [81] öne sürmekle suçlanamayacağı ama bazı müritlerinin cüret etme yolunda oldukları iddia, yani Egemen bireyin ya da grubun *aslında kontrolsüz bir irade tatbiki tarafından toplumun depolanmış gücünü uyguladığı* kesinlikle hiçbir zaman olguyla uyum içerisinde değildir. Kısaca ahlâk diyeceğimiz *cesim etkiler yığını* [bu "ahlâk" Maine'nin meseleyi anlamaktan ne kadar uzak olduğunu gösteriyor; bu etkiler (her şeyden önce *ekonomik*) "*ahlaki*" varoluş moduna sahip oldukları sürece, bu her zaman türetilmiş, ikincil bir modustur, hiçbir zaman *prius* değildir] Egemen tarafından toplumun güçlerinin *esas doğrultusunu* sürekli şekillendirir, sınırlar ya da yasaklar. (359) Egemenliğin ne olduğuyla ilgili Austinci görüş aslında şudur- *soyutlamanın sonucudur* [Maine çok daha derin bir şeyi göz ardı ediyor: görünen, üstün, kendi kendine yeten *Devlet* varoluşu bizzat sadece *görünürdür* ve bütün formları içinde *toplumun bir fazlalığıdır*, nasıl kendi[92] [82] *görüntüsü* toplumsal gelişimin belli bir basamağında bir kez beliriyorsa, toplum şimdiye kadar varmadığı bir basamağa erişir erişmez yine yok olur. Bir kez[93] [83] bireylik kökeninde *despotik olmayan zincirlerinden* (mankafa Maine'nin anladığı şekliyle) kopuldu mu,[94] [84, 85] *onun yerine barışçıl ve konforlu gruplar, ilkel cemaat*,[95] [86]- böylece *bireyliğin*[96] [87] tek yönlü işlenişi.

Ama bireyliğin hakiki doğası, içeriğini –"bireyliğin" çıkarlarını- analiz ettiğimizan kendini gösterir. Bunun üzerine bu çıkarların da yine belirli toplumsal gruplarla ortak ve onları karakterize eden[97] [88] çıkarlar, *sınıfsal çıkarlar* vs. olduğunu görürüz, yine bu bireylik sınıfsal vs. bireyliktir ve bunların hepsinin temelinde son kertede *ekonomik koşullar* vardır. Devlet bunlar üzerinde kendini temel olarak inşa eder ve onları koşullandırır. Yönetim'in ve (!) Toplum'un tüm karakteristikleri ve niteliklerini bir tarafa atarak *–biri hariç, ve ortak güç aidiyetleri yoluyla politik üstünlüğün tüm formları tarafından bağlanarak-* erişilir. [Temel hata
192 bu değil; | hata *politik üstünlüğün*, şekli ne kadar tuhaf olursa olsun, ve öğeler topluluğu ne olursa olsun, toplum üzerinde duran, kendi kendine yaslanan bir şey olarak alınması.] Süreçte göz ardı edilen öğeler her zaman önemlidir, bazen son derece önemlidir, çünkü *doğrudan uygulanan ya da doğrudan algılanan güç hariç insan eylemini kontrol eden tüm öğelerden* oluşur. [Mesela *daha iyi silahlanma* çoktan *doğrudan üretim araçlarındaki ilerlemeye* (bunlar mesela av ve balık avıyla doğrudan *yok edici araçlar*, savaş araçlarına giriyor) dayanan öğe.] fakat onları *sınıflandırma için bir kenara bırakma işlemi...* tamamen meşrudur." (359) Egemenlik anlayışının ulaştığı soyutlama sürecinde... *her cemaatin toptan tarihini... sonucun erişmiş olduğu usulü reddederiz.* (360)

Kısmen kulağa doğru gelen sözcük seçme yöntemiyle kısmen üstünü örttüğü yüzeysel eleştirisi[98] [89], ilk önce şu deyişle döner: "her toplumda Egemen'in uygulayacağı karşı konulamaz, zora dayanan gücünü uygulayacak ya da onu uygulamaktan imtina edecek *tüm* tarihsel öncüllerin *yığını* onun tarihidir[99] [90] (devletlerin)" (s. 360) ama tüm hikâye Maine'de "ahlâki öğeler" dediği şeyde çözülüyor, çünkü hukukçu ya da[100] [91] ideolog olarak *dolaysız* devam ediyor: "Bunu oluşturan her şey Analitik Hukuk Bilginleri tarafından reddedilir –irsî ya da sonradan edinilmiş *fikirler, duygular, inançlar, batıl inançlar* ve *her türlü ön yargıdan* oluşan bütün devasa toplam, bazıları kurumlar bazıları da *insan doğasının yapısı* tarafından yaratıldı. (Ve *böylece*, Egemenlik tanımında bulunan kısıtlamalar söz konusu olduğunda, ülkemizin Kraliçe ve Parlamento'su tüm zayıf çocukları ölüme mahkûm edebilir ya da "*lettres de cachet*"* bir sistem kurabilir (s. 360) (İngilizleri şimdi İrlanda'da *coercion bill*** ile oluşturdukları gibi. Bu Haziran 1881'de yazıldı)[101] [92] [İyi örnek, yarı deli IV. İvan. Boyarlara ve Moskova'daki güruha öfkeliyken, *köylü çıkarlarının savunuculuğunu* yapmaya çalıştı, yapmak zorundaydı.]

---

[*] İlk önce kral, sonra bakanları tarafından imzalandıktan sonra kraliyet mührüyle kapanan mektuplar. (ç.n.)

[**] Kişilerin tutuklanmadan yargılanmasına izin veren yasa. (ç.n.)

Austin'in "iddiaları", "*sisteminde Egemenliğin belirlenmesinin Yasa'nın belirlenmesinden önce gelmesi* gerektiği bilinir bilinmez -Austinci *Egemenlik anlayışının tüm Yönetim formlarını, onları zorlayıcı güç hariç her nitelikten soyulmak üzere*[102] [93] kavrayarak zihinde bir grupta toplayarak yasanın belirlenmesine ulaşıldığı bir kez anlaşıldı mı- "apaçık önermeler" haline gelir, ve burada altındaki çapanoğlu kendini yine gösteriyor soyut bir ilkeden yapılan çıkarımlar sürekli akılda tutulduğunda, *hiçbir zaman tamamen olgularda örneklendirilmiş vakanın doğasına has değillerdir.*" (362)

Austin'in diğer dogmaları: "Hukuk bilimi *Pozitif Yasa*'nın bilimidir. Pozitif Yasalar, Egemenlerin kendi Tebaalarına hitap ettikleri, bir *Görev* ya da bu Tebaalara yükümlü olma hali, yükümlülük koşulu dayatan ve Buyruğa itaatsizlik gibi bir durumda bir *Yaptırım*'ı ya da *Ceza*'yı tehdit eden *Buyruklardır.* Bir *Hak*, Egemen tarafından bir *Görev'i* ihlal eden bir[103] [94] *Tebaa'ya* yaptırımı aşağı çekmek için bahşedilmiş bir fakülte ya da güçtür." (362)

Tüm bu çocuksu boş laflar –En yüksek *Egemen*[104] [95] zor kullanacak güce sahip olan, *Pozitif Yasalar* Egemenin Tebaalarına *Buyrukları*; bu yolla tebaalarına görevler yüklüyor ve bu da ödev, itaat etmeyenleri yasaya karşı cezayla tehdit ediyor; Hak, Egemen'in toplumun belli üyelerine göreve karşı gelen toplum üyelerini cezalandırmak üzere aktardığı bir şey –bunlar çocukça, ve bizzat *Hobbes* bu çıplak egemenliğe dair güç teorisinden çok daha fazlasını çıkaramazdı- Bu *John Austin* tarafından ciddi ciddi doktrin olarak vazedilmiş şeye Maine analitik hukuk bilginlerinin matematik ve politik ekonomide ona yakından benzeyen
193 ve "s*ktiğimin katı bilimseli"* "prosedür"lerinden biri diyor. | Burada her şey sadece *resmi tarafına* dönüyor, bir hukukçu için elbette her yerde esas mesele. "Austin'in sistemi için *Egemenlik*'in *niteliği değil gücü* vardır ve burada "yasa", "yükümlülük" ve "hak"tan alınan görüş onların sadece zor kullanan güç olarak görülen görüşüdür. Böylece "yaptırım" kavramlar dizisinin birincil ve en önemli üyesi olur ve rengini diğer hepsine verir."(363) Maine, kimse "yasaların, bu tip yasalar resmi kanun yapıcı meclisten türediği sürece, Austin'in verdiği karaktere sahip olduğunu" itiraf etmekte zorlanmaz ("allowing") der (alıntının geçtiği yer) ama bazı insanlar buna itiraz ediyor. Mesela "yasalarını Kodlar halinde dahil etmemiş tüm ülkelerin örfi hukukları özellikle İngiliz Halk Yasası"na göre (alıntının geçtiği yer) Hobbes ve bu adamın (Austin, büyük Pompeius!) bunun için hayati önem taşıyan bir maksimde ısrar ederek sistemlerine Halk Yasası gibi bu tip kurallar külliyatı getirme şekli: "*Egemen neye izin verirse, onu buyurur.*" (s. 363) Gelenekler Adalet Mahkemeleri tarafından tatbik edilene kadar, salt "pozitif ahlâk"tılar, fikir tarafından tatbik edilen

---

[*] Burada Marx bir kelime oyunu yapıp "scientifick" kelimesini türetiyor, "scientific" (bilimsel) ile Almancada"s*kmek" anlamına gelen 'ficken' kelimelerini birleştiriyor.

kurallardır ama Adalet Mahkemeleri onları tatbik eder etmez onun temsilcileri ve delegeleri olan Hâkimler yoluyla aktarılarak, Egemen'in buyrukları olurlar. (364) [Austin burada bilmeden (bkz. yukarıda *Sohm*, s. 155-159)[105] [96] İngiliz bir hukukçu olarak *Norman krallarının* İngiltere'de kendi Norman *adalet hukuk ilişkilerinde* mahkemeleri yoluyla yasal yoldan zorlayamayacakları değişikliklere zorlandığı gerçeğini İngiltere gerçeğiyle iç içe geçiriyor. Bay Maine burada açıklamaya devam ediyor: "(Egemenler) izin verdikleri şeyi *buyururlar*, "çünkü kontrol edilemez güce sahip olma iddiasıyla herhangi bir anda sınırsızca icat edebilirlerdi. Halk Yasası onların buyruklarından oluşur, çünkü keyiflerine göre feshedebilir, değiştirebilir ya da yeniden bildirebilirlerdi." (364) Yasa (Austin tarafından) *düzenlenmiş bir güç* olarak görülüyordu.

Rahatına düşkün Maine inanıyor ki: "*Kendi içinde teorik olarak itiraz edilemez*, tarihin gidişatı ilerlerken pratik hakikate bariz biçimde yaklaşan bir varsayımda (!) bulunulabilseydi -*Egemen'in değiştirebileceği (!), ama değiştirmediği şeyin buyruk olduğu varsayımı*- bu hukuk bilginleri okulunun hukukçularla çelişen doktrini, paradoks havasını kaybedecekti (366). Bu, *Hobbes*'un ve onun küçük adamı *Austin*'in Mainegil yorumudur. Bu skolastikten ibaret oyunbazlık. Soru "neyi *değiştirebileceğidir*." Biz de hukuk bilimine dair formüller alalım. "*Yasalar*" kaldırılmadan,[106] "*desuetude*" oluyor [zaman aşımına uğruyor-ç.n.]. "Pozitif yasalar" egemenin buyruğu olduğundan, var oldukları müddetçe onun buyruğu olmaya devam eder. Onları değiştirmediği için –böyle "yapabilirdi" çünkü onların zaman aşımına uğraması toplumsal durumun onları aştığını[107] [98] gösterir; ya da Maine formülünün işlediği üzere Egemen'in[108][99] bunu da yapabilmesine rağmen, onları kaldırmıyor olmasının onlara *buyuruyor* olması olduğunu söyleyebilir miyiz; ya da onları uygulamadığı için, onlara zaman aşımına uğramalarını *buyurduğunu* söyleyebilir miyiz? Bu durumda *pozitif buyruklarına* itaat edilmemesini, yani onların uygulanmamasını buyurur ki bu da "buyruğunun" oldukça tahayyül edilmiş, kurmaca cinsten bir buyruk olduğunu gösterir. Austin'in "*kendi etik*[109] [100] *amentüsü... erken şekliyle Faydacılık*'tı." (368. Benthamcılık Maine için son derece değerli)

(Austin'in) 2, 3 ve 4. Dersleri *Tanrı Yasası* ile *Doğa Yasasını* eşleştirme çabasıyla (bu son sözlerin herhangi bir anlam içermesi mümkünse) *faydacılık teorisini* gerektirdiği kurallarla uğraşır... Eşleştirme... herhangi bir amaç için meşru olmaktan oldukça uzak ve değersiz (369) Uygun biçimde söyleneceği üzere hukuk bilgininin ideal yasa ya da ahlâk standartlarıyla hiçbir alakası yoktur." (s. 370. Ne kadar doğru! Teolojinin de ne kadar alakası varsa!)

XIII. Ders. Egemenlik ve İmparatorluk. (Bu Maine Kitabı'nın son Ders'i)

"*Yasa*" kelimesi iki kavramla, "*düzen*" ve "güç" kavramlarıyla yakın ilişki
194 içerisinde olagelmiştir. (371) | Austin'in temel yazıları en fazla 40 yıllıktır. (373)

Hukuk bilgininin bakış açısına göre *yasa* sadece bir sınıf eylem ve göz ardı edilmiş şeyi ya da genel olarak belirlenmiş bir dizi eylem ve izni bildirmesi gereken her *hakiki yasanın* gerekli koşulu yoluyla sadece düzenle ilişkili olmalıdır; tek bir eylemi bildiren bir yasa, hakiki bir yasa olmayıp, "*rastlantısal*" ya da "*kendine özgü*" bir buyruk olarak diğerlerinden ayrılacaktır. Bu yüzden, tanımlanmış ve sınırlandırılmış yasa, Analitik Hukuk Bilginleri'nin kavradığı şekliyle Hukuk Bilimi'nin konusudur. (375)

Austin, incelemesinde "bir dizi varolan yönetimi ya da (diyeceği üzere) *politik üstünlük ya da aşağılık formlarını her birindeki egemenliğin kati merkezini* belirleme amacıyla" inceler. (375, 376)

Austin, hiçbir titiz analizin kendi Egemen tanımına cevap vererek, bir kişi ya da grubu ifşa edemediği cemaatlerin ya da insan topluluklarının var olduğunu kabul eder.[110] [101] O, önce Hobbes gibi (onun küçük adamı zaten) *bir anarşi hali* olduğunu tamamen kabul eder. *Ne zaman böyle bir hal bulunsa, Egemenlik meselesi için etkin biçimde savaşılır* ve örnek olarak Hobbes'un aklından hiç çıkmamış olan şeyi, I. Charles ile Parlamentosu arasındaki savaşı, verir. Hobbes ve Austin'e sert bir eleştiri, cesur *Fitzjames*[111] [102] *Stephen*'dan *etkin olmayan* bir anarşi koşulu olduğunda ısrar ediyor, mesela Amerika Birleşik Devletleri (Maine'nin örneği İç Savaş'tan önce). (377) Bunların hepsi "sert" İngiliz hukuk bilimcilerinin en karakteristik yanları! Tüyler ürpertici Maine kendi hesabına açıklıyor... üstünde karara varılmadığı bilinen bir mesele için savaşmaktan bilinçli biçimde imtina edilebilir ve ben (bizzat Maine!) böylece etkin olmayan bir anarşi halinin yaratılmasıyla geçici bir denge çağrısında bulunmaya itiraz etmeyi gerektirecek bir şey görmüyorum. (s. 377)

Austin, bir *doğa halinin* teorik olarak mümkün olduğunu kabul ederek daha da ileri gidiyor; Hobbes ve diğerleri kadar önemsemiyor ama politik olacak kadar çok sayıda olmayan bir grup insan ya da grupların o ana kadar herhangi ortak ya da alışkanlıkla hareket eden bir cemaatin altına henüz girmemiş varlığını kabul ediyor. (378)

Austin, s. 237, I. Cilt, 3. Baskı'da şöyle diyor:

"Yabanıllardan oluşan tek bir ailenin kendilerini diğer bütün topluluklardan mutlak tecrit ederek yaşadıklarını varsayalım. Ve babanın, bu tecrit edilmiş ailenin reisinin anne ve çocuklardan daimi itaat gördüğünü varsayalım. Artık başka ve daha büyük bir cemaatin bir uzvu olmadığı için, ebeveynler ve çocuklardan oluşan toplum açıkça *bağımsız bir toplumdur* ve üyelerinin kalanı reise itaat ettiği için, bu bağımsız toplum, üye sayısının çok az olma durumu hariç, *politik bir toplum* oluşturacaktır. Fakat üyelerinin sayısı son derece az olduğu için, *bence "doğa hali içerisinde" bir toplum olarak sayılabilir"; yani taabiyet halinde olmayan kişilerden oluşan bir toplum.* Biraz komik kaçacak koşulları uygulamadan,

toplumu *politik* ve bağımsız bir toplum olarak, buyuran baba ve reis bir *monark* ya da *egemen* ya da itaat eden anne ve çocuklar *tebaaları*, pek gözümüzün önüne getiremeyiz." (Ne kadar derin!)

Buraya gelinen noktaya kadar Maine'nin ekmeğine yağ sürülüyor, "dediği üzere yaratılmak üzere olan *otorite formu aile reisi ya da paterfamilias'ın* ailesi üzerindeki otoritesi olduğundan, en azından bir modern teoriye göre (Maine ve eşlikçilerinin teorisine göre) insanın insan üzerinde daimi gücünün yavaş yavaş geliştiği öğe ya da çekirdektir. (379)

Ama Maine şimdi "ağır silahlarla geliyor". (*Punjaub*, anarşi ve etkin olmayan anarşinin akla gelebilecek her safhasından geçtikten sonra, topraklarının ilhak edilmesinden 25 yıl önce Sikh'ler diye bilinen yarı askeri, yarı dini oligarşinin
195 görece güçlendirilmiş | egemenliği altına girdi. Onlar da kendi mertebelerine ait tek bir reis, Runjeet Singh'in tabiiyeti altına girmişti. Bu kadiri mutlak despot. Gelir olarak toprak üretiminden devasa bir pay almıştı. Onun haraçlarına muhalefet eden köyleri yağmaladı ve çok sayıda insanı idam etti. Büyük ordular kurmak için çok sayıda insanı askere aldı; tüm maddi gücü vardı ve bunu çeşitli biçimlerde uygulamaya geçiriyordu. *Fakat hiçbir zaman yasa yapmamıştı.* Tebaalarının hayatını düzenleyen kurallar ezelden beri başvurulan adetlerden geliyordu ve bu kurallar ailelerde ya da köy cemaatlerinde iç mahkemeler tarafından yönetiliyordu. (380, 381) Runjeet Singh, *hiçbir zaman* tebaalarının onlara göre yaşadığı sivil kuralların değişmesini hayal etmedi ya da *edemezdi* (!). Muhtemelen onları bizzat uygulayan ihtiyarlar gibi bu tip kuralların bağımsız biçimde yükümlülük getiren gücüne kuvvetle inanan bir insandı. Doğulu ya da Hintli bir hukuk kuramcısı Runjeet Singh'in bu kuralları *buyurduğu* iddiasında bulunan bir kişiye karşı bunu vs. absürd bulacaktı vs. (382)

Runjeet Singh'in yönetimindeki Punjab'ın bu durumu, nadir barış ve düzen aralıkları sırasında yerli hallerinde tüm Doğulu toplumların prototipi olarak alınmalıdır. Daha önce despotluklar bile olmuştu vs. Başlarındaki despotların buyrukları olabilecek en katı ve acımasız buyruklara sessizce itaat edilmesi gerekiyor. Fakat yine bu buyruklar, *gelir toplanması için idari bir mekanizma olarak örgütlenmeye hizmet etmesi hariç*, hakiki yasa olmamıştır; Austin tarafından "rastlantısal" ve "kendine özgü" buyruklar diye adlandırılan sınıftandı. Hakikat, *yerel ve iç adetleri çözen şeyin*... Egemen'in *buyruğu* değil, Tanrı'nın varsayılan buyruğu olmasıdır. Hindistan'da karma yasa ve dinle ilgili *Brahmin incelemelerinin etkisi ülkenin eski örfi yasasını zayıflatmak* üzere her zaman büyük olmuştur ve bazı özel durumlarda... İngiliz yönetiminin altında daha da büyük olmuştur. (382, 383)

Asur, Babil, Med ve Pers İmparatorlukları, zaman zaman girişilen fetih savaşları için cesim alanlara yayılmış halklardan ordu için çok yüksek sayıda asker

topluyordu; zaman zaman buyrulan buyruklara mutlak itaat bekliyorlardı, itaatsizliği olabilecek en acımasız biçimde cezalandırıyorlardı; önemsiz kralları tahttan indiriyorlardı, tüm bir toplumu oradan oraya aktarabiliyorlardı vs. Ama tüm bunlara tebaaların ait olduğu grupların gündelik dini ve sivil hayatı söz konusu olduğunda çok az karışılıyordu. "*Medlerin ve Perslerin değiştirilmemiş yasası*"ndan bir örnek olarak, günümüze kalmış "*kraliyet yasası*" ya da "*sabit ferman*" modern anlamda yasa değil, genelde bozulmadan bırakılmış antik muhtelif âdete birden, şiddetli ve geçici müdahale olan "kendine özgü bir buyruktur." Atina İmparatorluğu bile, Attika değil tabi şehir ve adalar söz konusu olduğunda, açıkça *yasayla yöneten* değil, Asya İmparatorlukları gibi *vergi alan* bir imparatorluktu. (384, 385)

Dünyaya yeni bir *yasa düzeni Romalıların İmparatorluğuyla* sunuldu. (386)

Maine denilen herife göre *devletler denilen politik cemaatlerin* kökeni *grupların kaynaşmasıyla* oluşuyor, *esas grubun* hiçbir biçimde *patriyarkal aileden daha küçük olmaması gerekiyor* (*Yine!*) Ama bu kaynaşma kısa süre içerisinde fark ediliyordu. (386)

Daha sonraki bir aşamada politik cemaatler genelde çok büyük topraklar raddesinde... *genelde bir toplumun diğer bir toplumu ya da tek bir cemaatin ya da kabilenin başındaki bir reisi fethetmesiyle* oluşturuluyordu. Fakat... bu büyük Devlet'lere dahil edilmiş küçük toplumların ayrı ayrı yerel hayatı yok olmuyordu, hatta
196 gücünü de yitirmiyordu. (386, 387) | "Bir zamanlar bağımsız bir hayat yaşamış gruplardan müteşekkil modern toplumlardaki tam öğütme *yasamada çok daha büyük faaliyet gösterilmesiyle* eş zamanlı ilerlemiştir." (387)

Köy Kurulu'nun güçlerinin (daha sonra Atina Ekklesia'sı vs.) en gerisinde *yasama gücünün* olduğu, en farklı biçimde kavranan *yargı güçleri* olan modern isimlerle adlandırılması gerekiyor.[112] [103] İtaat edilen yasalara hep varolmuş gözüyle bakılır ve gerçekten yeni olan adetler gerçekten eski olanlarla karışır. (388, 389) Aryan ırkının köy cemaatleri (! Yine bu saçmalık!) ilkel etkiler altında kaldıkları müddetçe hakiki yasama gücü uygulamazlar. Yine yasama gücü bu artık ilkel yerli grupları en yakından yekpare muhafaza eden Doğu'yla sınırlanmış büyük Devlet'lerin Egemen'leri tarafından sözün[113] [104] herhangi anlaşılabilir anlamında uygulanmaz. *Kavradığımız üzere yasama ve yerel hayatın bozulması her yerde el ele ilerler.* (389) Son derece merkezileşmiş, etkin biçimde yasaması olan Devlet'lerin oluşumuna doğrudan ya da nihai olarak yol açmış etkilerin kaynağı Roma İmparatorluğuydu. *Sadece vergi toplamayan, aynı zamanda yasa da koyan* ilk büyük egemenlikti. Süreç birçok yüzyıla yayılmıştır... Başlangıcını ve tamamlanışını... yaklaşık olarak ilk *Edictum Provinciale*'nin neşredilmesi ile *Roma vatandaşlığının İmparatorluğun tüm tebaalarına yayılmasına* yerleştirmeliyim. Fakat sonuç olarak örf hukukunun geniş ve muhtelif yığını bozuldu ve yerine yeni kurumlar geçti... (Roma İmparatorluğu) kalanları yuttu, parçalara ayırdı

ve ayağıyla çiğnedi. (390, 391) Sonra Roma İmparatorluğu ve onun hukuku barbarların kurduğu, yeni krallıklar üzerinde etkili oldu. (391)

Örfi hukuk... ona uyulmaz, yürürlüğe konulmuş yasa olarak uyulur. Küçük alanlar ve küçük doğal gruplar üzerinde uygulandığında, örfi hukukun bağlı olduğu ceza yaptırımları kısmen fikir kısmen batıl inançtır, ama daha büyük ölçüde bedenlerimizin hareketlerinden bazılarını üretmesiyle ilgili neredeyse kör ve bilinçsiz bir içgüdüdür. Adetle uyumu korumak için gereken *esas kısıtlama* kavranamayacak kadar küçüktür. Ancak uyulması gereken kurallar bir kez küçük, doğal grubun dışında kalan ve onun bir parçasını teşkil etmeyen bir otoriteden çıktı mı, örfi hukukunkiyle hiç bağdaşmayan bir karaktere bürünür. Batıl inancın yardımını kaybederler (mesela Hıristiyanlık Dini. Roma Kilisesi?), muhtemelen fikirle ilgili olanı, kesinlikle kendiliğinden gelen bir tepkiyle. *Yasanın arkasındaki* güç, bu yüzden, daha ilkel tip toplumlarda pek bilinmeyen bir dereceye kadar *salt zorlayıcı güç* olarak gelir. Dahası, birçok cemaatte *bu güç ona maruz kalan bireyler yığınından çok uzak bir mesafede eylemek zorundadır*, ve bu yüzden onu uygulayan *Egemen tecrit edilmiş eylemler ve bireylerden ziyade büyük eylem sınıfları ve kişi sınıflarıyla uğraşmak durumundadır*. Bu yüzden, onların "yasalarının" kayıtsızlığı, boyun eğmezliği ve genelliği. (392, 393)

Genel oluşları (Yasaların) ve bir Egemen'in zorlayıcı gücüne bağımlılığı modern Devlet'lerin büyük toprak bölgelerinin, onları oluşturan alt grupların toz edilmesinin ve her şeyden önce Roma Devleti'nin vs. sonucudur. (394)

Hampden diye bir köy olduğunu duyuyoruz, ama Hobbes için bir köy kavranılamaz. İç kargaşa yüzünden İngiltere'den kaçtı; herif kıtada *yönetimlerin* hızla merkezileştiğini gördü (yani Maine'nin söyleyemeyeceği kadar derin:
197 Richelieu, Mazarin vs.), yerel ayrıcalıklar ve yoğun çöküşteki | yargı gücü, o sırada anarşinin ocağı haline gelen Fransa Parlamentoları gibi eski tarihi teşkilatlar, keşfedilebilecek tek ümit krallık gücünde. Bunlar Westfalya Barışı'nda son bulan bariz savaş meyveleri arasındaydı. Feodal ve yarı-feodal eski çok formlu yerel faaliyet her yerde zayıfladı ve yok edildi. (buna karşılık *Locke Holland* her yerde, benzer şekilde Petty gibi). Buna karşılık ürkünç Bentham'la ilgili olan şey aklının gerisinde olan şey: (Frans. Dev. ve Napolyon). Başlangıcında demokrat olan bir Egemen'le despotlukla son bulan bir Egemen, *Fransa Yasa'larının Kodifikasyonu*. Modern dünyada daha önce bu kadar çarpıcı bir önerme örneklendirmesi olmamıştır, Egemen neye izin verirse, onu emreder, çünkü bir ifadeyi her zaman sessizce ima ettiği izniyle ikame edebilir, Egemenlerin uygun yasamada artan faaliyetinden geniş kapsamlı ve beklenebilecek *en faydalı sonuçların* (!) tümü üzerine hiçbir ders de bu kadar etkileyici olmamıştır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

MARX'IN JOHN LUBBOCK ALINTILARI

MEDENİYETİN KÖKENİ

(38) 1

Sir John Lubbock: „The Origin of Civilisation and the Primitive Condition of Man" London, 1870

Lubbock erwähnt [illegible] Waitz [illegible] McLennan: „Primitive Marriage" [illegible]

Bachofen: „Das Mutterrecht" [illegible] „History of Man"

B / 150

[illegible] „primitive marriage" [illegible] relations of the [illegible] all over the world" (p. 83)

[illegible] (p. 69)

McLennan, [illegible] Bachofen, [illegible] communal marriage [illegible] p. 70 [illegible] exogamy [illegible] polyandry [illegible] brothers [illegible] exogamy [illegible] endogamy [illegible] infanticide [illegible] (69, 70)

[illegible] exogamy [illegible] endogamy [illegible] McLennan [illegible] polyandry [illegible] (p. 70) [illegible] communal marriage [illegible]

(70, 71)

[illegible] McLennan [illegible] (72) [illegible]

1 *Sir John Lubbock: "The Origin of Civilization and the Primitive Condition of Man."* *Londra, 1870.*

Lubbock, Önsöz'de *Müller* (F. G.) "*Geschichte der Amerikan. Urreligionen*," *M'Lennan: "Primitive Marriage", Bachofen: "Das Mutterrecht*," Lord *Kames "History of Man*"den alıntı yapıyor.

Birinci Bölüm'de (*Giriş*) *Maine*'nin "*Ancient Law*"u ile ilgili olarak, şu herif keşke kendini gezi tasvirleriyle vs. daha ünlü yapsaydı şunu "bariz bir önerme" olarak sunmasaydı diyor: "*insanlar kendilerini annelerinin akrabalarının akrabaları olarak çağırsaydı*, ilkel toplumların örgütlenmeleri karışırdı. Ben (yani Lubbock) şimdi Bay McLennan'ın daha önce işaret ettiği üzere, kadınlar üzerinden akrabalığın tüm dünyada yabanıl toplulukların ortak âdeti olduğunu göstereceğim." (s. 2, 3)

People of India'da (J. F. Watson ve J. W. Kaye'in) Oude *Teehur*'ları ile ilgili olarak, "büyük topluluklar halinde *neredeyse* hiç ayrışmayacak biçimde *birlikte yaşarlar* ve hatta *iki kişi evli sayıldığında bile bağ sadece sözdedir*." (alıntı, Lubbock'tan, s. 60).

McLennan da Bachofen gibi *hetairizm* ya da *komünal evlilik aşamasıyla* başlar [ve *Lubbock* s. 70'de McLennan'ın bu saçmalığa inandığını, yani *komünal evlilikle hetairizmi* bir tuttuğunu; *hetairizmin* bariz biçimde *fuhşu* gerektiren bir form olduğunu (ve bu komünal olsun tek eşli olsun *evliliğe sadece zıt olarak* var olabilir) söylüyor. Bu aynı zamanda bir Hysteron Proteron] (McLennan'ın görüşüne göre bir sonraki aşama *erkek kardeşlerin ortak olarak zevcelerine sahip oldukları* poliandri biçimiydi; daha sonra *levirat* geldi, yani büyük erkek kardeş öldüğünde, ikinci erkek kardeş dulla evlenir ve diğerleri de art arda. Bunun üzerine bazı kabilelerin *iç evliliğe* bazılarının *dış evliliğe* doğru kollara ayrıldığını düşünür; yani bazıları dışarıdan bazıları içeride evliliği yasaklar. Bu iki sistemden biri diğerinden eski olduğunda, dış evliliğin en eski olduğunu düşünür. Dış evlilik çocuk katline dayanır ve esir alarak evlenme âdetine yol açar. Daha ileriki aşamada *kadın ardıl fikri, kabile içerisinde bir bölünme yaratacak derecede*, bir gerçeklik olarak esir almayı gereksiz kılıyor ve onu bir sembole dönüştürüyor. (69, 70)

Lubb. yabanıllar arasında çocuk katlinin yaygın olduğunu kabul ediyor, ama "en alt seviyelerde erkek çocukları da kız çocukları kadar öldürülüyor", *Eyre*'ın (kötü şöhretli!) ["*Discoveries in Central Australia*"], bunun Avustralya'da yerleşmiş olduğunu[1] ifade etmesi gibi. (70) *Lubb.* eleştirisinin çarpıcı örneği, *McLennan*'ın "*dış evlilik*" "*iç evlilik*" saçmalığını *benimsiyor*, ama sonra kurnaz tilki meseleyi şöyle "*pragmatikleştiriyor*":

"*Esir almaya dayanan bireysel evlilik* yavaş yavaş *komünal evliliğin* yerine geçti ve bu ilk önce dış evliliğe *sonra da* kız bebek katline yol açtı; böylece McLennan'ın dizisinin sırasını değiştiriyor. İç evlilik ve düzenlenmiş poliandriye, sık olsa da, istisnai gözüyle bakıyorum, gelişimin normal ilerleyişine başlangıç olarak değil.

(s. 70) Komünal evlilik de bile, yağmalama yapılan bir seferde güzel bir kız yakalamış bir savaşçı onun üzerinde tuhaf bir hak sahibi olacaktı ve mümkünse görenekle taban tabana zıtlaşacaktı (!)... Evliliğin iki biçimde var olduğu diğer vakalar da var; ve bu yüzden komünal evlilikle bireysel evliliğin bir arada var olduğunu varsaymak zorluk çıkarmaz... Bir savaş esiri... tuhaf bir durumdadır: kabilesinin onun üzerinde bir hakkı yoktur; onu esir alan isterse onu öldürebilir; onu sağ bırakmayı tercih ederse, bu özgürlüğü vardır; nasıl istiyorsa öyle yapıyordu ve kabile bundan zarar görmüyordu." (70, 71)

(McLennan) esir alarak evliliği takiben *bu dikkate şayan gelenek, yani her zaman kabilenin dışından evlenmenin geldiğini* ve ondan bu geleneğin doğduğunu düşünüyor, bunun için uygun isim olan eksogamiyi öneriyor. Eksogaminin esir alarak evlilikten doğduğuna inanıyorum." (72) Lubb. *kabile* içerisinde *varolan*
2 *gens*| temeliyle ilgili de hiçbir şey bilmiyor, *McLennan* kadar az, gerçi onun burnunu sürten ve onu gerçekten biraz kaşıyan birkaç olguyu alıntı yapıyor.

Lubb. bunun üzerine, " 'esir alma'nın, gerçek ya da sembolik olsun, evlilik fikrine ne kadar geniş çaplı girdiğini" göstermek için McLennan'dan kopya çekiyor. "Bay McLennan, bence, bunun önemini takdir eden ilk kişiydi. Ben (Lubb.) onun değerli eserinden şu kanıtların bazılarını aldım, ancak (!) *birkaç ek vaka ekleyerek*." (*73*. Büyük, muhteşem Lubb.!) Dış evlilik geleneği olan ve ecdadının izini baba değil anaya geri götüren, *belli başlı dört komşu kabilenin olduğu* bir ülke vakasını ele alırsak-... belli bir zaman sonra sonuç her kabilenin dört köken kabileyi temsil edecek dört sept ve klandan oluşması olacaktır ve böylece her kabilenin klanlara bölündüğü ve bir erkeğin her zaman başka bir klandan kadınla evlenmek zorunda olduğu cemaatler bulmamız gerekir. (75)

Tarım kabileleri ve yerleşik yönetim biçimleri arasında, şeflerin genelde çok büyük haremleri vardır, ve önemleri de, diğer durumlarda inek ve atlarının sayısı rol oynarken, esas olarak zevcelerinin sayısıyla ölçülür. (104)

"Birçok alt seviye ırk arasında *kadınlar üzerinden ilişki yaygın adettir*," bu yüzden "*bir adamın vârislerinin* kendisinin değil kız kardeşinin evlatları olması gibi tuhaf (!) bir adet" [ama bu durumda *erkeğin vârisleri* olamaz ki, bu medeni mankafalar kendi teamüllerinden kurtulamıyor]. Böylece zengin bir adam Guinea'da ölürse, silahları dışında malı mülkü *kız kardeşinin oğluna* kalır, açıkça Smith'e göre (*Smith'in "Voyage to Guinea"*'sı s. 143. Ayrıca bkz. *Pinkerton's Voyages*, cilt XV, s. 147, 421, 528); *Astley's Collection of Voyages*, cilt. II, s. 63, 265), mirasın devredileceği kişinin kesinlikle bir akraba olması *nedeniyle* (Pragmatizme bak!)" (105) *Battel* (*Pinkerton's Voyages*, cilt. XVI, s. 330'da) Longo (Loango) kasabasının bunlardan bazılarının kralın kız kardeşlerinin oğulları olduğu 4 şef tarafından yönetildiğinden bahsediyor; çünkü kralın oğulları asla kral olamıyordu." Quatremère (*Mém. Géogr.* Sur l'Egypte et sur quelques contrées voisines, Paris,

1811, alıntı *Bachofen* (s. 108) şundan bahsediyor: "Chez les *Noubiens*,[2] [1a] dit Abou Selah, lorsqu'un roi vient à mourir et qu'il laisse un fils et un neve du côté de sa soeur, celui-ci monte sur le trône de préférence à l'héritier *naturel* (!)" (Abou Selah diyor ki Nubyalılar arasında kralları yeni öldüyse ve bir oğul kız kardeş tarafından bir yeğen bıraktıysa, yeğen doğal varis tercihi olarak tahta geçer. –ç.n.) (*Caillié's Travels*, cilt I, s. 153, burada deniyor ki: *Orta Afrika* üzerine: "egemen her zaman aile içinde kalır, ama *oğul hiçbir zaman babasının yerine geçemez*, onun yerine tercihen kralın kız kardeşinin oğlunu seçerler, *bu yöntemle egemen gücün kraliyet kanından birine daha kesin biçimde aktarılmasının daha kesin olacağını düşünürler*." (s. 105) Caillié değil de bizzat oradaki Afrikalıların bunu söylüyor olması, kadın şeceresinden gelen neslin sadece en yüksek görevliler (şefler) için korunduğunu ve onların altta ne olduğunu artık bilmediklerini kanıtlıyor.) *Kuzey Afrika*'da Berberiler arasında aynı göreneği görüyoruz; ve Burton'a göre bu durum *Doğu*'da var olmaya devam ediyor. (105) *Polybius* (kadın şeceresinde ceddelik) buna *Locrier*'le ilgili olarak değiniyor; ve *Etrüsk lahitlerinde* nesil kadın şeceresinde tarif ediliyor. (s. 106)

Hindistan'da *Kasias*, *Kocch* ve *Nair*'lerin *kadın akrabalık sistemi* var. *Buchanan*'a göre Tulava'da Buntar'lar arasında bir adamın mülkü *kendi evlatlarına değil, kız kardeşlerinin evlatlarına* geçiyordu." *Sir W. Elliot*'a göre *Malabar halkı* "diğer eyaletlerle aynı kast farklılıklarına sahip olmalarına rağmen, *hepsi* tek dikkate şayan adette *birleşiyordu –mülkü sadece kadınlar yoluyla devretmek*." Teğmen Conmer'in yetkisine dayanarak, aynısının *Travancore*'da Ponan'lar ve Namburi Brahman'ları hariç tüm kastlar arasında da geçerli olduğunu ekliyor. *Latham iddia ediyor ki* (*Descriptive Ethnology* cilt II, s. 463) "Hiçbir Nair oğul kendi babasını bilmez[3] [2] ve *tam tersi*, hiçbir Nair baba kendi oğlunu bilmez. Zevcin mülkü ne olur, peki? Kız kardeşin evlatlarına geçer." (106)

Darjeeling'e yakın bir kabile olan *Limbu*'lar arasında (Hindistan), *evlada isim verildiğinde* ve *babasının kabilesine* anneye ödenen küçük bir meblağ karşılığında *girdiğinde*, babanın malı oluyordu: kızlar annede kalıyordu ve *onun kabilesine ait oluyordu*." (*Campbell*, *Trans. Ethn. Soc.*) *Marsden* (*History of Sumatra*, s. 376) diyor ki: *Sumatra Batta*'ları arasında "şeflik*lerde yerine geçme ilk etapta merhumun oğluna geçmez*, onun yerine kız kardeşin oğullarından birine geçer; *bu genelde mülkle ilgili* olağanüstü (!) kural adanın bu kısmındaki Malay'lar, hatta *Padang* civarında bile baskındır." (106, 107)

Sir John Richardson (*Boat Journey*, cilt I, s. 406) *Cook's Intlet*'in *Kenaiyer*'lerinde bir adamın mülkünün kendi evlatlarına değil, kız kardeşinin evlatlarına geçtiğini anlatır. *Kutchin*'de de aynı durum geçerli (*Smithsonian Report*, 1886, s. 326) s. 107.

3 *Carver* (*Travel<s> in North America*) Hudson Körfezi'nde | Hintlilerin çocukları "her zaman anne ismiyle ayırt ettiklerini; ve bir kadın birden çok zevçle evlenir

de her birinden evlat sahibi olursa, *hepsi anne ismine göre çağrılıyordu*." (107) Benzer kural, *Haiti* ve *Meksika*'da da yaygın (*F. G. Müller*, Amerikan. Urreligionen, s. 167, 539)] (s. 107)

Polinezya ile ilgili olarak Mariner, Friendly ya da *Tonga Adalarında* (Mariner'in "*Tonga Islands*"ında, cilt 11, s. 89, 91) "*asaletin kadın şeceresinden geçtiği*, çünkü anne asil olmadığında evlatların da asil olmadığını" öne sürüyor. (s. 107) Mariner'in[4] [3] bir başka pasajına göre, bu adalılar kadınlar üzerinden ilişki aşamasını erkekler üzerinden ilişki aşamasına geçiriyor gibi görünüyordu.) Kadınlar yoluyla verasetin varlığı Vasu olarak bilinen *Fiji* geleneğinde açık açık gösteriliyordu. (107, 108) *Batı Avustralya*'da da "her iki cinsiyetten evlatlar annelerinin aile adını alıyordu" (Eyre) (s. 108)

Bay Lubbock'a göre, dinde aşamalar:

1) Ateizm; konu üzerinde herhangi fikir yokluğu.

2) Fetişizm; insanın arzularına uyması için İlah'a (her zaman kötü ruhlu olan bir İlah) etki ettiğini varsaydığında.

3) Doğa'ya Tapınma ya da Totemizm, doğal nesnelere, ağaçlara, göllere, taşlara, hayvanlara, vs.[5] [4] (semavi cisimler vs.) tapınıldığı. *4)* Şamanizm; üstün ilahların insandan çok daha güçlü olduğu, ya da daha farklı bir doğası olduğu. Yukarıdaki mekanları da çok uzağa ve sadece Şamanlar'ın erişiminde. *5) Puta Tapınma ya da Antropomorfizm*; tanrılar hâlâ tamamen insanların doğasını alıyor... daha güçlü; hâlâ ikna edilmeye yatkın; doğanın bir parçası, ama yaratıcı değiller; tasvir ve idoller yoluyla temsil ediliyorlar. *6)* Tanrı ve Yazar, doğanın sadece bir parçası değil; *ilk defa doğaüstü bir güç*. [Bay Lubbock şunu iddia ediyor: akılda dolaşan bir hayalet haline geliyor.] *7)* Ahlâk dinle ilintilendiriliyor. (119) Yabanıllar hemen her zaman ruhları *kötücül varlıklar* olarak görüyor... görünmez bir kabilenin bir üyesi olarak. (129)

Karş. Lubbock'un bilmediği üzere yabanılların Tanrı'ya inanan Avrupalılara oranla "akıl yürütmeleri"nin üstünlüğü[6] [5]. Lubb. s. 128 ve devamı.

Sumatralılar, Ay'da *sürekli pamuk eğiren*, ama sonra bir sıçanın gelip kumaşı parçaladığı ve adama işine baştan başlamasını buyurduğu bir adamdan bahseder. (138)

Virginia yerlilerinin *dikilmiş taşlardan bir daire* (*cercle*) arasındaki kutsal dansı, taşlar en üst uçlarına kabaca kazınmış bir baş figürü hariç, Druid denilen tapınaklarımıza tamı tamına benzer. (Bkz. Lubb. s. 156 fig. *Latifau*'nun "*Moeurs des Sauvages*"ından alınmıştır)

California yerlileri, inançsızlıkları ve eşitlikleri vs. üzerine ilginç (Peder *Baegert*'ten, bir Cizvit misyoneri: "*Nachrichten von der Amerik. Halbinsel Californie.* 1773. Çev. *Smithsonian Reports* 1863-4)[7] [6]

Zulu'lar –Bahtsızlar!- Callaway diyor ki "yer ve gökyüzünün görünmez bir Varlık'ın işi olabileceği kafalarına hiç girmiyordu" (162, 163), ama kısmen *gölgeye*, ama temelinde *rüyaya* dayanan *görünmez varlıklara* bir inançları vardı. *Gölgeyi* bir biçimde bedene eşlik eden ruh olarak görüyorlar (Greklerde kötücül idea).

Onlara rüyada görünen baba ve erkek kardeşlerin gerçekliğine (hâlâ yaşayanlar olarak) inanç, *büyük babalar* genelde ölü olarak kabul ediliyor. (163)

İdollere tapınma insan gelişiminin bir nevi daha yüksek bir aşamasını karakterize eder; *Lafitau*'da (*Moeurs des Sauvages Américains*, cilt I, s. 151) insanlığın en alt seviye ırkları arasında bundan iz yoktur haklı olarak şunları söylüyor: "On peut dire en général que le grand nombre des peuples sauvages n'a point d'idoles." (genelde yüksek sayıda yabanıl halkın idolü olmadığı söylenebilir. –ç.n.) Fetişle karıştırılmaması gerekiyor; *fetişizm* İlaha karşı bir saldırıdır, İdol'e Tapınma ise ona bir tabiiyet edimidir. (225)

İdol genelde *insan biçimini* alır ve idole tapınma ecdadın ibadetinde bulunan din biçimindeki idole tapmayla yakından ilintilidir. (s. 228) Ecdada ibadet... üç aşağı beş yukarı İç Hindistan'ın tüm *aborijin kabileleri arasında* yaygındır. (229) *Kaffir'ler* merhum akrabaları için kurban keser ve onlara dua eder. (*a.g.e.*) Diğer ırklar *kaba saba heykellerle* ölünün hatırasını korumaya çalışır. *Pallas* (*Voyages, cilt IV*, s. 79) *Sibirya Ostyak'larından* bahseder "rendent un culte à leurs morts. Ils *sculpent des figures de bois* pour représenter *les Ostiakes célèbres. Dans les repas de commémoration on place devant ces figures, les couchent avec elles, les parent, et ne mangent point sans leur présenter une partie de leur portion.*" (Kendi ölüleri için bir kült yaratıyorlar. Ünlü Ostyakları temsil etmek için ahşaptan tasvirler yapıyorlar. Anma yemeğinde heykelciklerin önüne yerleşiliyor, onlarla uyuyorlar, onları süslüyorlar ve onlara kendi porsiyonlarından bir parça sunmadan hiçbir şey yemiyorlar.-ç.n.) *Erman* ("*Travels in Siberia*," cilt II s. 56) da biri öldüğünde "*yurt*'larına dikilmiş olan ve belli bir süreliğine *ilahi şerefler* kazanan merhumun şerefine akrabaların onu *temsil eden* kaba saba ahşap bir tasvir yarattıklarını" söyler. "Her öğünde tasvirin önüne | yiyecekten bir adak koyarlar vs." (*a.g.e.*) Olağan durumlarda bu *yarı ibadet* sadece birkaç yıl sürer, bundan sonra *tasvir yakılır*. "Fakat bir Şaman ölürse, bu *gelenek, tam ve üstünde hem fikir olunmuş bir kanonikleştirmeye doğru*, onun lehine değişir;" sonra (Erman devam ediyor) "*merhumu temsil eden yontulmuş ahşap blok*"u "sadece sınırlı bir dönemde hürmet" görmesi için değil "rahibin ardılları ise kuşaktan kuşağa onun popülerliğini en iyi biçimde koruyacağı biçimde elinden gelenin en iyisini yapar." muhafaza eder; [bkz. *Phear*, "The Aryan Village,"[8] [7] tam aynısı bugün Bengal'de Aristokratlar için geçerli vs.] ve iyi uydurulmuş kehanetler ve diğer zanaatlarla, *ailelerinin penates*'i için (-aile tanrıları, ç.n.) *evrensel olarak kabul gören tanrıların* sunaklarına yatırılanlar kadar bol adaklar temin etmeyi başarıyorlar. Fakat sonuncusunun

zaman aşımı ve seçkin insanların, Şamanların çıkarlarının derece derece olumsal bir anlam ve önem verdiği, orijinal anıtları olmaları açısından *tarihsel bir kökeni* de olması (diyor *Erman*) bana şüphe götürür gibi görünmüyor; ve dahası en erken zamanlardan bu yana nehrin yakınlarında çok sayıda azize adanmış *tüm bu kutsal yurt'ların* arasında (Samarovo yakınlarında) *görülmüş olan bir tanesinin bir kadın tasvirini* içermesi, tarafından pekişiyor. (s. 230)

[Lubb. Hz. Süleyman'dan alıntı yapıyor (*Süleyman'ın Bilgelikleri böl. XIV, s. 12),* ilahların heykellerine ibadetin kökeni üzerine bu bilge bozuntusunun kehaneti konusunda.

"*13*. Ne ezelden bu yana vardılar, ne de ebediyen olacaklar.

14. Zira *insanların kibri ile dünyaya geldiler*, ve bu yüzden kısa sürede sonları gelecek.

15. Zira bir baba, birden koparılmış evladının tasvirini yaptırdığında, zamansız yasın teessürüyle onu, o sırada artık ölü olan evladını, artık tanrı gibi şereflendiriyordu ve kendi altındakilere seremoniler ve kurbanlar veriyordu.

16. Yani, zaman içerisinde Tanrı'ya karşı gelen, güçlenmiş bir görenek yasa olarak korundu ve *kralların buyruklarıyla oyulmuş tasvirlere tapınıldı*.

17. Çok uzakta yaşadıklarından *onun mevcudiyetinde onu şereflendiremeyenler, uzaktan onun suretinin taklidini* alıyordu ve bu amaçla küstahlıklarıyla kral *sanki mevcutmuşçasına onun yokluğunda onu pohpohlamak için* şereflendirdikleri bir kralın suretinin tasvirini yapıyorlardı...

18. *Bu tasvirleri yapanın kendine has çalışkanlığı* da cahili daha çok batıl inanca itmeye yardım ediyordu.

19. Zira o (yani: tasvirleri yapan) belki de *otorite sahibinin hoşuna gitme isteğiyle*, tüm becerisini en iyi biçimiyle benzerliği yaratmaya zorluyordu.

20. Ve böylece çoğunluk *eserin zarafetinin esrimesiyle* kısa süre önce sadece bir insan olarak şereflendirileni artık bir tanrı kabul ediyordu."]

İdol kesinlikle sadece bir tasvirden ibaret değildir. Hindistan'da (*Dubois*, s. 407), insanların adakları normalde olduğu kadar çok değilken, Brahmanlar bazen "*idolleri zincire vuruyor*, ellerini ve ayaklarını zincirliyor. Onları insanlara katı yürekli alacaklıların getirdiklerini, çünkü onların tanrılarının bu adamlara zor zamanlarda kendi ihtiyaçlarını tedarik etmek için para ödünç alarak borçlanmış olduklarını anlatarak, bu aşağılayıcı durumda sergiliyor. *Acımasız alacaklıların tanrıyı faiziyle birlikte tüm meblağ ödenmeden özgürlüğüne kavuşturmayı reddettiklerini açıklıyorlar*. İnsanlar öne çıkıyor, kendi ilahlarının zincirlere vurulmuş görüntüsüyle şoke oluyor; ve onun kurtarılmasına katkıda bulunmak için yapılacak iyi işler arasında en erdemlisinin bu olduğunu düşünerek bu amaçla Brahmanların istediği meblağı veriyorlar." (s. 231)

(Karş. *Don Quixote*, 2. Kısım, böl. XXIII, *Montesinos* mağarasındaki Cesur.

Cesur, Montesinos ile sohbet ederken, una de las dos compañeras de la sin ventura Dulcinea'nın ona geldiğini görür, y llenos los ojos de lagrimas, con turbada y baxa vos me dixo: mi señora Dulcinea del Toboso besa á vuesa merced cuan encarecidamente puede, sea servido deprestarle sobre este faldellin que aquí traigo de cotonía nuevo, nedia docena de reales, ó los que vuesa merced tuivere, que ella da su palabra de volvérselos con mucha brevedad. Suspendióme y admiróme el tal recado, y volviéndome al señor Montesinos, le pregunte: ¿es *posible*, señor Montesinos, *que los encantados principales, paedecen necesidad?* A lo que el me respondio; *créame vuesa merced*, señor Don Quixote de la Mancha, *que esta que laman necesidad, adonde quiera se usa, y por todo se entiende y á todos alcanza, yaun hasta los encantados no perdona*: y pues la señora Dulcinea del Toboso envía á pedir *esos seis reales, y la prenda es buena, segun parece*, nota y sino dárselos, que sin duda debe de estar puesta en algun grande aprieto. *Prenda no lo tomeréyo* (diyor Don Quixote), le respondí, ni menos le dáre lo que pide, porque no tengo sino *solos quatro reales*, los quales le di... y la dixe: decid, amiga mia, á vuesa señora, que á míme pesa en el alma de sus trabajos, *y que qui siera ser un Fúcar* (Fugger ??) para remediarlos vs.")[9] [8]

Tyros'ta tapınılan *Herkules Heykeli*'ne de İlah gözüyle bakılır; Büyük İskender'in işgali sırasında *düşmanın kaçmasını engellemek için* onu sıkı sıkı zincire vurmuşlardı. (s. 231, 232)

Medeniyet ilerledikçe ve şefler despotlaştıkça, giderek daha çok saygı bekledikçe, *insanlara daha önce duydukları saygıdan daha yüksek güç ve ihtişam*
5 *kavramları sunuldu* (232) ve bunlar daha sonra tanrılara aktarıldı. | İdole tapınma, hayvanlara ve hatta semavi cisimlere tapınmadan daha yüksek bir zihin seviyesi gösteriyor. Her zaman olmasa da genelde *güneşe tapınma* da İdol'e *Tapınma'da olduğundan daha alt seviyede bir İlah fikriyle* eşleştirilir. [yani Tanrılara *ibadet* idole tapınmada olduğundan "daha aşağıdadır.] Bu, kısmen şef ve kralların yavaş *yavaş artan gücünün* zihni daha önce kavranmış herhangi güçten daha büyük bir gücün varlığına aşina etmesinden kaynaklanıyordu. (*a.g.e.*) Böylece *Batı Afrika'da köle ticareti* hatırı sayılır derecede şeflerin ya da kralların *servetine* sonra da bunun üzerine gücüne güç kattı, konumlarını büyük ölçüde korudular ve kendilerine *kölece hürmet* edilmesini dayattılar. Hiç kimsenin onlarla yemek yeme izni yoktu, *bir korku ifadesiyle diz çökerek gelmeleri hariç* onlara yaklaşma izinleri de, bu hiç şüphesiz çoğu durumda yeterince iyi temellendirilmişti. (233) Saygı emareleri *tapınmaya o kadar benziyordu ki*, "alt sınıftan bireyler kralın gücünün yeryüzüyle sınırlı olmadığına ikna olmuştu ve gökyüzünden yağmur yağdıracağı konusunda da ona yeterince güveniliyordu." (233, "*Proyart's History of Loango*"dan alıntılıyor vs.) Casalis diyor ki *Natal tiranları* "neredeyse ilahi bir hürmet bekliyordu." (233) Tahiti kralı ve kraliçesi o kadar kutsal kabul édiliyordu ki onlar tarafından

bir kez olsun kullanılmış bir nesne hatta isimlerini oluşturan sesler bile sıradan amaçlarla kullanılamıyordu. *Saray dili* en komik pohpohlamalar tarafından karakterize ediliyordu. Kralın "evlerine aari, gökyüzü bulutları deniyordu vs." (*a.g.e.*)

İnsana tapınma uzun süre sadece ölülerle sınırlı kalmayacaktı. Birçok durumda *yaşayanlara da* yayılacaktı. Bir hayvana ya da ağaca ibadet eden yabanıl elbette bir insana tapmayı tuhaf bulmayacaktı. [medeni İngiliz Kraliçe'ye ya da Bay Gladstone'a "tapınmaz"mış gibi!] *kendi şefi* onun gözlerinde *daha fazla olmasa da en az kendi İlah'ı kadar güçlüydü.* Yine de *insana tapınma bütün medeni olmayan toplumlarda* yaygın değildi, çünkü şefler (sığ köpek!) sürekli müritleriyle birlikte oldukları için dinin gerektirdiği ve *gece hayvanlarının* sahip olduğu *gizemden yoksundur.* Ancak medeniyet ilerledikçe ve şefler kendilerini tebaalarından (!) giderek daha çok ayırdıkça, bu durum değişti ve *insana tapınma dinin önemli bir öğesi haline geldi.* (235) *Büyük bir şefe tapınma neredeyse idole tapınma kadar doğal hale geldi.* "Bir Mongol Frer Ascelin'e şunları diyor (*Astley, Collection of Voyages*, cilt IV, s. 551) *Siz Hıristiyanlar* sopalara ve taşlara tapınma konusunda kararsızlık göstermiyorsunuz da, neden aynı şerefi Kaan'ın kendisine tapıldığı gibi tapılmasını emrettiği Bayoth Noth'a göstermeyi reddediyorsunuz?" Bu ibadet hemen her zaman daha yüce varlıklara inanca eşlik eder. (234)

Şamanizm'in Totemizm'in yerine daha tam geçmediği yerde *monarşik* yönetimin alışılagelmiş debdebe ve seremonileriyle yerleşikleşmesi çok daha örgütlü bir eski tanrılara[10] [9] *tapınmayı* getirdi. Bunlar arasında *Batı Afrika'da yılana tapınma* ve *Peru'daki güneşe tapınma* çarpıcı örnekler. (235) Beyaz adamlar genelde ilah kabul ediliyor, mesela Pasifik'te *Captain Cook.* "*Tuikilakila*, Somosomo şefi, Bay Hunt'a şöyle diyor: "İlk sen ölürsen, seni tanrım yapacağım." "*Rahiplerin ve eski şeflerin çoğu kutsal insanlar olarak görüldüğünden*, ve aralarından hiç de azımsanamayacak kadarı kendilerinde ilah olma hakkını gördüğünden göçüp gitmiş ruhlarla tanrılar, hatta tanrılar ve yaşayan insanlar arasında kesin bir ayrım çizgisi yoktu. Tuikilakila bazen "*Ben bir tanrıyım*" diyebiliyordu; ve buna da inanıyordu." (*Erskine*, "*Western Pacific.*" *S. 246*) Lubb diyor ki: "İlk bakışta *insanların ölümsüz bulunmalarını anlamak zor gibi görünü*yor [burada demek istiyor ki: doğal ölümü yaşayamayan; Lubbock burada kendisiyle dalga geçiyor ve nasıl dalga geçileceğini bilmiyor; "doğal olmayan ölümle hayatlarını sürdürebilecekleri, yani doğal bir ölümle ölseler de yaşamaya devam edecekleri fikrini son derece doğal buluyor.] *Ancak bu inanışa bile* birçok ülkede inanılıyor." (235)

Merolla (*Pinkerton's "Voyages"*, cilt XVI, s. 226 ve devamı) onun zamanında *Kongo büyücülerine Scinghili* denildiğini söylüyor, yani Yeryüzünün Tanrıları. Onların başlarına şu ad veriliyordu "Ganga Chitorne, tüm Yeryüzü'nün Tanrısı

olarak nam salmış... Dahası kendi bedeninin doğal ölümden çekmeyeceğini iddia ediyordu; ve... ona tapınanların bu görüşü tasdik etmesi için, ne zaman ya yaş ya hastalık nedeniyle kendi sonu yaklaşsa, bunun için onun yerine geçme niyetinde olan müritlerinden birini çağırıyor ve ona büyük güçlerini aktarıyormuş gibi yapıyordu"; ona *coram publico* (halkın önünde –ç.n.) kendini astırıyor ya da ölesiye dövdürüyordu vs." (s. 235, 36) Tibet'in Büyük Lama'sı böyleydi. İyi ya da kötücül Ruhsal Varlıkları yumuşatmak için, *kurbanlar.* (237) İlk önce ruhların onlara sunulmuş olan yiyecekleri gerçekten yedikleri varsayılıyordu; ama kurban edilmiş hayvanların yok olmadıkları gözlemlendi; yani Ruh'un kurbanın *ruhsal kısmını* yediğine, büyük kısmını ona sadakatle bağlı tapınana bıraktığına karar verildi. Darjeelling (Hindistan) yakınlarındaki Limbular kurbanlarını yiyorlar, vurgulu biçimde ifade ettikleri üzere "tanrılara *hayat nefesini*, kendilerine eti" adarlar." (s. 237)

Yeni Zelanda'da periler, Te Kanawa onlara mücevher verdiğinde, *sadece gölgeleri yanlarında götürür*, dünyevi tözle ilgilenmezlerdi. (*Sir G. Grey*: Polynesian
6 Mythologie) Bosman'a göre, Guinea'da "idol sadece kanı alırdı, | çünkü eti gayet güzel kendileri severdi. Başka yerlerde sunulanların eti tıka basa yenirdi, Ostyak'larda olduğu gibi, ama idoller ağız kısımlarında *kana bulanırdı* (Ostyaklarda). Bu bile bazı durumlar da zaman içerisinde *kırmızı boyayla* yer değiştirmiş gibi görünüyor; (Alb. Forbes Leslie) Hindistan'da sık sık kutsal taşlar; Kongo'da da fetişler her dolunayda kırmızıya boyanıyordu vs. (237, 38)

Fiji'lerde büyük yiyecek sunularında "yerli inanlar alabildiğine yiyenler olarak tasvir edilen *tanrılara bunların sadece ruhunu dağıtırdı*, madde tapınanlar tarafından tüketilirdi. (*Williams*: *Polynesian Researches*)"[11] [10]

Abendmal işaret ediyor: birçok vakada *kurbanın orada bulunanlar tarafından yenmesi seremoninin çok önemli bir kısmıymış* gibi görünüyor. Böylece Hindistan'da (*Dubois*, s. 401) kurban etme "sona erdiğinde, *rahip* gelir ve idollere sunulmuş *parçaları dağıtır*. Bu, *kutsal bulunur, ve anında yenilmelidir*." *Kızılderililer* arasında (*Schoolcraft*: "Indian *Tribes*," Cilt III, s. 61, *Tanner*: "Narrative", s. 287) avlanma sezonu başladığı zaman yapılan şölende kurbanın "her şeyi yenmelidir ve geriye hiçbir şey kalmamalıdır.... Algonquin'ler arasında... aynı şölende... *kurbanın tek kemiği* kırılmamalıdır." (239)

Kurban ve ilah arasında sık sık tuhaf özdeşleşme (o "karmaşa" diyor) doğar ve kurban, kurban edilmeden ve yenmeden önce ona tapınılır. *Antik Mısır*'da *kurban Apis'in aynı zamanda Tanrı olduğu düşünülür* (Cox: *Manual of Mythology*, s. 213) ve *Iphigenia* bazıları tarafından *Artemis*'le bir tutulur. (Sadece öküz *Apis* kurban değildir, *kurbanlık kuzu* Christus Tanrı'yla onun doğuştan oğlu olarak aynıdır.) *F. G. Müller Meksika'dan* yılın belli zamanlarında: "Rahipler, *kurban edilmiş çocukların kanlarıyla* kavurdukları her tür tohumdan bir tasvir

yapıyorlardı. Bazen dini arındırmalar ve kefaret kurbanlıkları, suda yıkamalar, sülük emdirmeler, perhizler, alaylar, tütsü yakmalar, bıldırcın kurban etme, insan kurban etme şölen için hazırlanır. Bundan sonra bir *Rahip Quetzalcoatls*, Huitzilopochtlis'in resmine bir ok atar ve tanrıyı vururdu. *Böylece artık ölü olduğu varsayılırdı*, tıpkı insan kurbanlarda olduğu gibi rahip tarafından *kalbi kesilir* ve tanrının yeryüzündeki temsilcisi olan kralınki de *yenirdi*. Ama *bedeni* şehrin farklı mahallelerinde *dağıtırlardı ki* her kişi bir parça alsın." (s. 239, 240)

Benzer şekilde, Meksika'da Tezcatlipoca'nın şerefine yıllık büyük kurbanlıklar; çoğu zaman savaş esiri olan güzel bir genç kurban olarak seçilir; *tüm bir yıl ona tanrıymış gibi davranılır ve ibadet edilirdi vs.* Son ayın başında 4 güzel kızı eş alır; sonunda nihai günde ağır bir törenin başına yerleştirilir, tapınağa götürülür, sonra yoğun bir seremoniyle ve saygıda kusur edilmeyerek kurban edilirdi, *sonra da rahipler ve şefler tarafından yenirdi.* –İç Hindistan'da *Knod'larda* benzer şekilde böyle bir insan kurban etme söz konusu. Kalın bir kazık toprağa çakılıyor ve kurban ona bağlanıyor, oturtuluyor ve çiçeklerle süslenmiş saf yağ, sıvı yağ ve zerdeçal ile *ovuşturuluyordu*, toplantıda gün boyu ona *tapınılıyordu*. Akşam bu şenlik baştan alınıyordu[12] [11]; 3. sabah, rahip tanrıçaya kutsamalarını halka yağdırması için yalvarırken vs. vs., kurbana içmesi için biraz süt veriliyordu. Rahip ayinin kökenini ve faydasını anlatır... ve tanrıçaya itaat edilmiş olduğunu ve insanların toplandığını söyleyerek konuşmasını bitirir vs. Taklit seremoniden sonra, yine de, kurban, kurban etme işleminin gerçekleştirildiği koruya götürülür; ve direnmemesi için *kollarındaki ve bacaklarındaki kemikler kırılır ya da janni kurbanını baltasıyla yaraladığında kurbana afyon ya da tatula verilir...* Kalabalık artık onun *etinden bir parça almak için* ileri doğru atılıyordur ve bir an içerisinde *kemiklerine kadar soyulur.* (240, 241)

Afrika'nın bazı kısımlarında *"fetişi yemek"* [fetişin küçük bir kısmını suya ya da yenebilir bir şeye törpüleyerek ya da rendeleyerek ve böylece onu yutmadan ağza alarak yemin ederken de mesela sembolik bir şey gerçekleşiyordu] kadınların zevçlerine, erkeklerin arkadaşlarına sadakat yemini ettikleri ağır bir seremonidir." (241)

Genel kural olarak *kurbanlar* herkes tarafından ayrım yapılmadan yenmez; Fejee'de ihtiyar erkekler ve rahiplerle sınırlıdır; kadınlar ve genç erkekler tüm payların dışında bırakılır. *Rahipler yavaş yavaş* bütün üzerinde iddia ettikleri hakkı yerleşikleştirdiler, *bu kurban* âdetini *harekete geçirdi.* Tapınmanın karakterini de etkiliyor. *Bosman*'ın dediği üzere, rahip Deniz'den ziyade Yılan'a sunu verilmesini teşvik ediyordu, Deniz'e verilirse dediği üzere "onlara geriye bir şey kalmıyordu." (241, 242)

Hayvan kurban etmeye götüren his doğal olarak *insan kurbanların* sonucuydu, Gine'de, Pasifik Adalarında, *Brezilya*'da savaş esirleri; *Hindistan*'da çeşitli halklar, daha önce bahsedilmiş olan Khond'lar hariç ve şimdi orada birkaç

yerde artık *insan kurban etmeye* izin verilmiyor, *undan, macundan ya da kilden insan tasvirleri* yapıp, tanrılarının şerefine kafalarını koparıyorlar. (242) Antik tarihte *Kartacalılar, Asurlular, Greklerde* benzer şekilde; Romalılarda M.S. 2. ya da 3.
7 Yüzyıla kadar, | *Peru, Meksika.* F. G. Müller'e göre sonuncusunda, tapınaklarda her yıl 2.500 (mütevazı bir tahmin) ama bir yılda 100.000'in üzerinde kurban. *Yahudilerde* büyük bir ölçekte *hayvan kurbanlar* ve insan kurban sembolleri, bu da bir zamanlar olağan olduğunu gösteriyor.

Yiftah'ın kızı: bkz. *Levililerin 7. Bölümü.* (241-43)[*]

Başlangıçta *tapınak ya da kutsal binalar yoktu*; *Yeni Dünya*'da sadece İç Amerika'da ve Peru'da (244) Hindistan'da *tümülüs* tapınağa dönüşüyor. (*Fergusson, "Tree and Serpent Worship"*.)

İnsanlığın alt seviye ırklarının rahipleri yoktu, tam denilebileceği şekliyle. (244) Yunanistan'da *rahipler, ama ruhbanlık yok.* (245)

Şefler, *Tonga Adalarında* ölümsüz, *Tooa*'lar[13] [12] ya da sıradan insanlar ise ölümlü sayılıyordu; *orta sınıf* ya da *Mooa*'lar[14] [12] için ise fikir ayrılığı vardı. (*a.g.e.*)

Evrensel, bağımsız ve sonsuz bir varoluşta ruha inanç (hayaletlerle eş değil) insanlığın en yüce (?) ırklarıyla sınırlıdır. (*a.g.e.*)

Peder Lang'ın [15] [13] "*The Aborigines of Australia*"sında bir arkadaşı vardır, (arkadaşı "uzun zaman ve sabırla çok akıllı bir Avustralyalıya *bedensiz varoluşunu anlamasını* (inanmasını demek istiyor) sağlamaya çalıştı, fakat siyah hiç istifini bozmadı... uzun zaman "centilmen"in (yani rahip Lang'ın[16] [13] aptal arkadaşı) *ciddi olduğuna* inanamadı ("inanamayan" zeki siyah) ve anladığında (centilmenin en samimisinden bir süzme olduğunu), öğretmen ne kadar ciddi olursa, tüm mesele daha komikleşiyor gibi görünüyordu." (245, 246)

(Lubbock kendisiyle dalga geçiyor ve nasıl dalga geçileceğini bile bilmiyor.)

Caesar *antik Briton'larda paranın alış*ıldığı üzere post-*obit'ler* üzerinden borç verildiğini söylüyor –bir başka dünyada ödeme sözleri. (248)

Davar Lubbock diyor ki:

"*Bilimin din emeline* verdiği sınırsız hizmet şimdiye kadar hak ettiği saygıyı görmedi. Bilim hâlâ birçok mükemmel ama dar kafalı kişiler (açık fikirli olacak cahil!) tarafından *dini* hakikate düşman algılanıyor, aslında bilim sadece *dini hataya* karşı." (256)

Tahiti'de *kralın* bir oğlu doğar doğmaz *tahttan indirilmesi* gibi dikkat çekici bir gelenek; ve *toprak sahipleri* benzer koşullarda topraklarının sınırsız mülkiyet

---

[*] Yiftah Rab'be Ammonlulara karşı zafer kazanırsa, evinin kapısından ilk çıkanı kendine kurban edeceğini söyler. Kapısından ilk çıkan kişi de tek çocuğu olan kızıdır ve Eski Ahit'e göre Yiftah kızını kurban eder. Bu istisna hariç Yahudilerde insan kurban etmek kesinlikle yasak. Gerçi bu hikaye Levililer değil, Hâkimler bölümünde anlatılıyor. Levililer 7. Bölüm'de sunuların nasıl yapılması gerektiğinden bahsedilirken kan yeme yasağı vurgulanır (ç.n.)

hakkını kaybediyor ve bebek sahiplerin sadece emanetçisi haline geliyorlardı. (Bkz. *Ellis, Polynesian Researches*, cilt II, s. 346, 347) *Basuto*'ların *ilk doğan hakkı* ile ilgili katı bir sistemleri vardı ve en büyük oğlun babasının hayatı sırasında bile hem mülk hem daha küçük evlatlar üzerinde hatırı sayılır gücü vardı (*Casalis: Basutos*[17] [14]) xxx *Avustralyalılar* arasında (daha büyük daha büyük avlakta <beslenen>[18] [15] Amerikalı *Kızılderililer*'in[*] sadece *kabile mülkleri* toprak olarak var, avlanan topluluklarla ortak) *keseli sıçan, kertenkele, böcek, kök* vs.den besleniyorlar, genelde gıdayı herkes sadece kendi mülkünde elde edebiliyor – "*her erkeğin belli miktar toprağı var*, her zaman bunun net sınırlarını çizebiliyor. *Bu mülkler*, bir baba tarafından kendi ömrü sırasında oğulları arasında *paylaştırılıyor* ve neredeyse irsî olarak yerine geçiyor. Bir kişi topraklarını bir başkasının mülkiyetine geçirebilir ya da onunla takas edebilir, ama bir kadına hiçbir zaman miras kalamaz ne de ilk doğanın oğullar arasında özel hak ya da avantajları vardır." Bazı toprak arazileri sakız açısından özellikle zengin vs., sakız mevsiminde çok sayıda ailenin, diğer zamanlarda oraya gelmeleri izinli olmasa da, orada kabul edilmiş bir hakları vardır. (*Eyre: Discoveries in Australia*, cilt II, s. 297; *Grey'in*[19] *[16] Australia'sı*, cilt II, s. 232, 298, 236)... "*Nehirlerin suyu* üzerinde bile bazı Avustralyalı kabileler hak iddia ediyordu... *Avlanma amacıyla sınırı aşmanın cezası* Avustralya'da ölümdü."

Tahiti'de olduğu gibi tarıma çok dikkat edilen *Polinezya*'da *her toprak parçasının kendi sahibi vardır*, ve hatta toprağın üzerinde yer alan *uzaktaki ağaçların bazen farklı mülk sahipleri vardı* ve *ağacın üzerinde yetiştiği toprağın farklı sahipleri* vardı." (*Ellis, Polynesian Researches*, cilt II, s. 362) Yeni Zelanda'da *3 ayrı toprak tenure'ü vardı, sırasıyla kabilenin, ailenin ve bireyin. Bir kabilenin ortak hakları* genelde çok kapsamlıydı ve iç evliliklerle iyice karmaşık hale geliyordu... *Evlatların doğar doğmaz aile mülkünde bir pay hakkı oluyordu.* (*Taylor: New Zealand and its Inhabitants*, s. 384)

XxxAynı sistem *ilk doğan hakkı için de*, *kadınlar yoluyla verasetle kombinasyon*,
8 *Fiji*'de de tam etki ediyor, orada *Vasu* diye biliniyor; | *erkek ya da kız yeğen* demek, "bazı yerlerde amcasına ait ya da amcasının erki altında seçtiği ne varsa aidiyetine geçirme gibi inanılmaz bir ayrıcalığa sahip olan *erkek söz konusu olduğunda bir makam unvanı* haline gelir... Bir Fiji şefi ne kadar yüksek olursa olsun, *bir yeğeni varsa, bir efendisi vardır*." (315)

Belki benzer şekilde aynı bağlam içerisinde "babaya evladından sonra isim vermek gibi tuhaf bir görenek. *Avustralya*'da bir adamın *en büyük evladına isim verildiğinde* babanın "evladın ismini alması, Kalitpinna, Kadli'nin babası, anneye de Kadllingangki, Kadli'nin annesi denmesi çok yaygın, ngangki'den geliyor, dişi ya da kadın." *Amerika*'da da aynı alışkanlık. (*Smithsonian Report. 1866*) böylece

[*] Marx tüm kitap boyunca hem 'Native American' hem 'Red skin' ifadelerini kullanıyor, birincisini 'yerli Amerikalı' ikincisini 'Kızılderili' olarak çevirdik. (ç.n.)

"*baba* Kutchin *adını oğlundan ya da kızından alıyor*; babanın adı da oğlun adının sonuna tee kelimesinin eklenmesiyle oluşturuluyor; mesela Que-ech-et'in bir oğlu olabilir ve ona Sah-neu diyebilir. Babaya artık Sah-neu-tee denir ve daha önceki Que-ech-et unutulur."

Sumatra'da (*Marsden*, "*History of Sumatra*", s. 286) baba ülkenin büyük kısmında ilk çocuğunun ismiyle ayırt edilir, "Pa-Ladin" ya da "Pa-Rindu" (Pa bapa için, "-in babası"nı imliyor) ve bu alındığında, kedi ismini kaybediyor... Kadınlar onlara doğumda verilen isimlerini hiç kaybetmiyor; yine de sık sık görgü icabı en büyük evlatlarının ismiyle çağrılırlar: "Ma si ano", "böyle birinin annesi", ama isimden ziyade nazik bir tasvir olarak."

İnsanların daha alt seviye ırklarında şefler, genel olarak cemaatin çıkarlarıyla doğrudan ilgili olmadığı ya da ilgili olduğu varsayılmadığı sürece, hakaretleri nadiren kaale alır. *Kişisel hakaretler* söz konusu olduğunda, herkes kendi kendini korumalı ya da intikamını almalıdır. *Du Tertre* (*History of the Caribby Islands*, s. 316; ayrıca bkz. *Labat: Voyage aux Isles d'Amérique*, cilt II, s. 83) diyor ki: "*Karayipliler* arasında –*Adalet* yönetimi- *reis ya da herhangi yargıç tarafından değil*, *Tapinambous* arasında olduğu gibi (kim zarara uğradığını düşünüyorsa, tutkusunun ona emrettiği ya da gücünün izin verdiği üzere düşmanından intikam alır; kamu suçluların cezalandırılmasıyla hiç ilgilenmez ve aralarından biri bir hakarete uğrarsa ya da aşağılanırsa ve kendi intikamını[20] [17] almaya girişmezse, diğer herkesle kopar, korkak ve saygı duyulmaya değmez bir kişi kabul edilir."

Kuzey Amerika yerlileri arasında, bir adam öldürüldüğünde "*merhumun ailesinin* sadece öç alma hakkı vardır; toplanırlar, danışır ve karar verirler. Bir kasabanın ya da halkın yöneticilerinin meseleye karışma ya da tek söz söyleme durumları yoktur." (Trans. Americ. Antiq. Society) Hatta yasal düzenlemelerin amacının başlangıçta zarar vereni cezalandırmaktan ziyade, zarar gören tarafın aldığı intikamı kısıtlamak ve yumuşatmak olduğu görülecektir. (317)

Yasal intikamın niceliği çoğunlukla katı biçimde düzenlenir. Mesela *Avustralya*'da: "suçlar, kendilerinin mağdur edildiğini düşünen tüm bu tip şahıslar tarafından suçluya *mızrak atılması* ya da onun bedeninin belli kısımlarına, mesela *kalça, baldır ya da kol altı*, mızrak atılmasına izin vermesi suretiyle eziyet çekmiş göründüğünde ya da eziyet çektiğini kabul ettiğinde yoğunlaştırılabilir. *Mızrakla delinecek kısımlar her suç için sabitlenmiştir* ve (bu suçu işlemiş bir yerli bazen zarar görmüş taraf için mızrağı geçirsin diye sakince bacağını uzatır." Cezanın *niceliği o kadar katı biçimde sınırlandırılmıştır ki*, bu tip bir mızrakla saldırıldığında bir adamı *ya dikkatsizlikten ya da başka bir sebepten* yaralarsa, kabul edilmiş sınırları aşarsa -mesela[21] [18] uyluk atardamarı yaralarsa- karşılığında ceza alma yükümlülüğü doğuyordu. [Shylock Hadisesi![*]] (G. *Grey*,[22] [16] *Australia*, Cilt II, s. 243).

[*] Marx, Shakespeare'in *Venedik Taciri*'ne gönderme yapıyor. (ç.n.)

DİPNOTLAR

Birinci Kısım

1. Başlık ve başlık sayfası:

Ancient Society
Or
Researches in the Line of Human Progress from
Savagery through Barbarism to
Civilization
by
Lewis H. Morgan, LL. D. etc.
New York. Henry Holt
1877

2. İçindekiler:

Part I
Growth of Intelligence through Inventions and Discoveries
Chapter I
Ethnical Periods.

Marx *a.g.e.* s. 9'dan itibaren not almaya başlıyor:

1. Lower Status of Savagery. Infancy of human race, etc.

3. El yazması: coasts (edisyon kritik: coast)

4. El yazması: village (edisyon kritik: valley)

5. El yazması: Goquet. Morgan, *a.g.e.* s. 13: Goquet. (el yazması: Goguet). Morgan, Sir Edward Burnett Tylor'dan alıntı yapıyor, *Researches into the Early History of Mankind and the Development of Civilization*, 1865, s. 273. Antoine Yves Goguet, *De l'Origine des Loix, des Arts, et des Sciences, et de leurs Progrès chez les anciens peoples.* 3 cilt, 1758. Alıntı Tylor, *a.g.e.*

6. El yazması: Goquet. Morgan, *a.g.e.* s. 13: Goquet. (el yazması: Goguet). Morgan, Sir Edward Burnett Tylor'dan alıntı yapıyor, *Researches into the Early History of Mankind and the Development of Civilization*, 1865, s. 273. Antoine Yves Goguet, *De l'Origine des Loix, des Arts, et des Sciences, et de leurs Progrès chez les anciens peoples.* 3 cilt, 1758. Alıntı Tylor, *a.g.e.*

7. El yazması: with (edisyon kritik: <from>)

8. u. hydraulic cements] üstü çizilmiş.

9. El yazması: and (edisyon kritik: an)

10. Lucretius, De Rerum Natura, Kitap V, 951 (Morgan, *a.g.e.*, s. 20).

11. El yazması: court (edisyon kritik: cour)

12. El yazması: im (edisyon kritik: in)
13. El yazması: 435
14. El yazması: von. Morgan, *a.g.e.*, s. 26: drawn to regions. (edisyon kritik: <nach>)
15. qualities] üstü çizilmiş
16. El yazması: others (edisyon kritik: other)
17. Morgan *a.g.e.*, s. 399: because woman has gained immensely in social position.
18. Elyazması: Justinines [?].
19. Morgan, *a.g.e.*, s. 406: başlık VI.
20. Morgan, *a.g.e.*: cognationem
21. meist] üstü çizilmiş
22. El yazması: wifes (edisyon kritik: wives)
23. El yazması: chocked (edisyon kritik: shocked)
24. In d. Punaluan] üstü çizilmiş.
25. "Zevceler on on iki erkekten oluşan gruplar ve çoğu zaman erkek kardeşler, ve babalar ve oğullar arasında paylaşılır." Caesar, De Bello Gallico, kitap 5, böl. 2.
26. "Her adam sadece bir kadınla evlenir, ama tüm kadınları ortak olarak paylaşırlar." Herodotos, *Historia*, kitap I, böl. 216.
27. "Zevceleri ortaktır, ve bu şekilde hepsi birbirinin erkek kardeşi olur, ve aynı hanenin üyeleri olarak birbirlerine ne gıpta ederler ne de birbirlerini kıskanırlar."
28. El yazması: Terselbe (edisyon kritik: Derselbe)
29. El yazması: Polyagny (edisyon kritik: Polygyny)
30. all] üstü çizilmiş.
31. El yazması: family (edisyon kritik: female)
32. El yazması: Hoc-no'-sch. (edisyon kritik: Hoc-no'-seh).
33. El yazması: sons (edisyon kritik: son)
34. Morgan, *a.g.e.*, s. 448: "[Dayımın] evlatları benim kuzenlerimdir, erkek kuzenlerimin evlatları benim oğullarım ve kızlarımdır, kadın kuzenlerimin evlatları benim yeğenlerimdir; ama bir kadın olarak ben söz konusu olduğumda son ilişki tersine döner, herpsinin evlatları benzer şekilde benim torunumdur." *A.g.e.* s. 458'deki tablodan söz konusu Seneka ilişkileri şöyledir:

Erkek konuşan: annenin erkek kardeşinin oğlunun oğlu = oğul
Kadın " : " " " " = yeğen
Erkek " : " " " kızı = kız
Kadın " : " " " " =kadın yeğen
Erkek " : " " kızının oğlu =erkek yeğen
Kadın " : " " " " =oğul
Erkek " : " " " kız =kız yeğen
Kadın " : " " " " =kız.

Bu kuzenlerin evlatlarının evlatları Seneka dilinde konuşana erkek olsun kadın olsun erkek torun ve kız torundur. Marx dizide bir kuşağı atlıyor. Morgan'ın metni,

s. 448 çok temkinlidir, "hepsi benzer şekilde" referansı net değil.
35. family] üstü çizilmiş.
36. Reformation] üstü çizilmiş.
37. El yazması: Arthur. Morgan, *a.g.e.*, s. 464: Muh. A. Wright. Karş. B. J. Stern, *American Anthropologist*, cilt 35, 1933, s. 138; W. N. Fenton, *Ethnology*, cilt 4, 1965, s. 251 (bkz. Giriş, bu cilt, not. 11)
38. other] tekrarlanmış.
39. they] üstü çizilmiş.
40. Morgan: Fourthly (*a.g.e.*, s. 467). Üçüncü nokta Morgan tarafından atlanılıyor, dizi Marx'ta doğru.
41. El yazması: have been (edisyon kritik: have).
42. Elyazması: form. Morgan, *a.g.e.*, s. 476: family.
43. (modern)] üstü çizilmiş.
44. "Famuli esasen Oskçadan geliyor, Oskçada köleye Famul deniliyor ki aile (family) için kullanılan terim buradan gelir." S. Pompeius Festus, De Significatione Verborum.
45. "Ailesini yani malvarlığını arkadaşına mülkü olarak verdi."
46. Romans] üstü çizilmiş.
47. fängt] üstü çizilmiş.
48. El yazması: quod (edisyon kritik: qualem)
49. "Benzer şekilde medeni evlilikle dünyaya getirdiğimiz çocuklarımız bizim gücümüzde, bu Roma vatandaşlarına has bir hak. Başka hemen hiçbir adam bizim oğullarımız üzerinde sahip olduğumuz güce sahip değil." Ius vitae necisque-yasal yaşam ve ölüm hakkı. (Morgan, *a.g.e.*, s. 479 n.)
50. Onlara tek zevce yetiyordu.
51. "İffetle etrafı çitle çevrili."
52. El yazması: Sud (edisyon kritik: Südslaven)
53. El yazması: in ursprünglich (edisyon kritik: die ursprünglich)
54. El yazması: tentlive (edisyon kritik: tent life)
55. Die Venus etc] üstü çizilmiş, sondaki köşeli parantez eklemesi de dâhil.
56. *Coemptio*, tarafların karşılıklı sahte satışından oluşur, zevce aile himayesinden kurtarılır. *Confarreatio*, antik bir dini Roma evliliği. *Usus*, görenek. (Lewis ve Short, *Latin Dict.*)
57. El yazması: haeterism (edisyon kritik: hetaerism)
58. El yazması: pûné. Morgan, *a.g.e.*, s. 489, pûnè
59. El yazması: junger (edisyon kritik: jünger)
60. El yazması: junger (edisyon kritik: jünger)
61. "Benzer şekilde, fratres patrueles, sorores patrueles, yani iki erkek kardeşin evlatları; benzer şekilde consobrini consobrinae, yani iki kız kardeşten doğanlar

(yarı kuzenler); benzer şekilde, amitini amitinae, yani [ayrı evlilikten olan] erkek ve kız kardeşlerin evlatları olanlar; fakat sıradan kullanım hepsine ortak isimle consobrinus diyor."

62. system] üstü çizilmiş.

63. constitution] üstü çizilmiş.

64. El yazması: its point (edisyon kritik: it points)

65. El yazması: pulanuan.

66. El yazması: fond.

67. El yazması: wifes (edisyon kritik: wives)

68. El yazması: Colombian (edisyon kritik: Columbia)

69. influence] üstü çizilmiş.)

70. El yazması: chord

71. El yazması: decendent (edisyon kritik: decedent)

72. El yazması: civilastiv (edisyon kritik: civilization)

73. El yazması: denfence (edisyon kritik: defence)

74. El yazması: to (edisyon kritik: in)

75. El yazması: bear (edisyon kritik: beer)/

76. El yazması: custom (edisyon kritik: costume)

77. Morgan, *a.g.e.*, s. 544, keçiyi ekliyor.

78. El yazması: hands (edisyon kritik: hand)

79. El yazması: Magnaten (edisyon kritik: Agnaten)

80. El yazması: Latine (edisyon kritik: Latin)

81. Plutarch, *Solon*, böl XV. B. Perrin, yay. haz. Loeb Lib., 1914: "yükünden kurtarma" tüm borcun silinmesiydi. Solon şiirlerinde ipoteklenmiş toprakların
"Her yere dikilmiş kayır taşlarını götürdü.
Daha önce yeryüzü esaret altındaydı, şimdi özgür." olmasıyla övünür.

82. Morgan, *a.g.e.*, s. 552: V, 90.

83. İlyada VII, 472-475:
Gür saçlı Akhalar aldılar şarabı,
Yerine kimi tunç verdi, kimi parlak demir,
Kimi deri, kimi canlı sığır, kimi köle. (Azra Erhat-A. Kadir çevirisi)

84. Şöyle okunmalı: İlyada XIX, 247 (S .A. Zhebelev, *Arkhiv*, *a.g.e.*, cilt 9, s. 51); Morgan, *a.g.e.*, s. 552.

85. El yazması: Çölde Sayım, XXXVI. Morgan, *a.g.e.*, s. 556.

86. El yazması: Mauses. (edisyon kritik: Moses)

87. El yazması: II

88. El yazması: to (edisyon kritik: of)

89. El yazması: Mauses. (edisyon kritik: Moses).

90. Verbietet Ehe in bestimmten degrees of consanguinity u. affinity] üstü çizilmiş

(belli kandaşlık ve hısımlık derecelerinde evlilik sunar)
91. "Vasiyetlerle ilgili yasasıyla da hakkıyla saygı görürdü. Kendi zamanından önce vasiyet yazılamıyordu, onun yerine merhumun tüm mülkü ailesinin içinde kalmak zorundaydı. Buna karşılık o evlatları olmayan bir adama mülkünü istediği kişiye vermesine izin vererek arkadaşlığı akrabalığın ve tercihi zorunluluğun üstüne koyar ve bir adamın mülklerini kendi mülkü yapar."
92. El yazması: hereditate lege. "Vasiyet bırakmayanların vesayeti XII Levha'daki yasa tarafından ölümü sırasında ilk önce merhumun hâkimiyetinde bulunanlara aittir." Gaius, Institutes.
93. "Sui heredes yoksa, 12 Levha'nın aynı yasası veraseti erkek tarafı akrabalarına bırakır."
94. "Erkek tarafından akraba yoksa, 12 Levha'nın aynı yasası *gentiles*'e veraset hakkını bırakır."
95. Morgan, *a.g.e.*, s. 47: wives.
96. El yazması: maritime (edisyon kritik: marriage)
97. Diese organisation is *accompanied*] üstü çizilmiş.
98.class] üstü çizilmiş.
99. jeder d.] üstü çizilmiş.
100. El yazması: wifes (edisyon kritik: wives)
101. El yazması: females (edisyon kritik: males)
102. El yazması: kind (edisyon kritik: kin)
103. El yazması: earthern
104. El yazması: earthern
105. El yazması: threated (edisyon kritik: treated).
106. of] repeated.
107. El yazması: right (edisyon kritik: rite)
108. El yazması: rights (edisyon kritik: rites)
109. El yazması: Ashur. Morgan, *a.g.e.*, s. 83: Ashur. Bkz. yukarı n. 36 ve Giriş n. 11.
110. division] tekrarlanmış.
111. founded] üstü çizilmiş.
112. El yazması: fratror (edisyon kritik: frator)
113. "Burada onu arındırma ritüeline götürecek bir fratri var mı?"
114. El yazması: organsition (edisyon kritik: organization)
115. Bu kelimeler Yunanca'ya çevrilebilir: phyle ve trittys kabile, fratri ve lokhos curia olarak. Dionysius of Halicarnassus, *Roman Antiquities*, kitap II, böl. 7.
116. El yazması: Eeel.(edisyon kritik: Eel)
117. El yazması: Eeel. (edisyon kritik: Eel)
118. El yazması: Ind (edisyon kritik: IInd)

119. El yazması: Eeel. (edisyon kritik: Eel)

120. Wolf] üstü çizilmiş. Morgan, *a.g.e.*, s. 93: Kurt gensi. (Ancak, Morgan net değildi çünkü anlatısında birinci Tuskarora fratrisinde Kurt gensi yok. Yani, birinci fratri:

Gentes: *Senekalar KayugalarTuskaroralar*

Ayı	1. Ayı	1. Ayı
Kurt	2. Kurt	2. Kunduz
Kunduz	4. Çulluk	3. Kaplumbağa
		3. Büyük Kaplumbağa
Kaplumbağa	5. Yılan Balığı	4. Yılan Balığı
(Morgan, s. 90)	(Morgan, s. 91)	(Morgan, s. 93)

Morgan, ilk Tuskarora fratri'sinin gentes'inin üçünün birinci Seneka ve Kayuga fratrilerinin ilk üçüyle aynı olduğunu, ama hepsinin aynı üç olmadığını söylüyor (s. 91). Dahası, Kurt gens'inin çift olduğunu söylüyor (s. 93); Marx, bu durumda Morgan'ın Kaplumbağa'yı kastetmiş olduğu sonucuna varıyor. Kaplumbağa gens'i iki fratri arasında çift (Büyük ve Küçük); Kurt gens'i sadece ikincisi içinde çift (Gri ve Sarı).

121. El yazması: 400. (edisyon kritik: 4)

122. El yazması: forwards. (edisyon kritik: forward)

123. [ar-] Morgan, *a.g.e.*, s. 94: zarar görmüş.

124. El yazması: Eiririctg] Morgan, *a.g.e.*, s. 96: institution.

125. El yazması: Medecine (el yazması: Medicine)

126. "Agamemnon, adamlarını kabile ve fratrilere böl, fratri fratriye, kabile kabileye yardım edecektir."

127. El yazması: 8 (edisyon kritik: 4)

128. El yazması: Eeel. (edisyon kritik: Eel)

129. El yazması: Bevölkgunszahl (edisyon kritik: Bevölkerungszahl)

130. Faktische League] üstü çizilmiş.

131. Confederacy] üstü çizilmiş.

132. El yazması: Mississippe (edisyon kritik: Mississippi)

133. V-?Bir kelimenin üstü karalanmış.

134. El yazması: lace (edisyon kritik: lake)

135. El yazması: Onondaiga (edisyon kritik: Onondaga)

136. Kelimenin sonu karalanmış.

137. Kelimenin sonu karalanmış.

138. Morgan, *a.g.e.*, s. 128: New Mexico.

139. Morgan, *a.g.e.*, Cusik.

140. El yazması: organsied (edisyon kritik: organized)

141. Morgan, *a.g.e.*, s. 136: own brother.

142. Such] üstü çizilmiş. [he was able] üstü çizilmiş. [as] el yazmasındaki gibi bırakılmış. Morgan, *a.g.e.*, s. 142: "Delegelerden biri bunun üzerine kendi önerisini

form olarak teslim etti ve onu kendi öne sürebildiği argümanlarla destekledi."
143. El yazması: across (edisyon kritik: cross)
144. El yazması: skain (edisyon kritik: skein)
145. "Kadmeos şehri halkı kurul üyeleri tarafından karar verilmiş ve hükme varılmış olanı bildirmeye geldim."Bkz. n. 191.
146. El yazması: games (edisyon kritik: game)
147. El yazması: nonhorticular (edisyon kritik: non-horticular)
148. El yazması: extinctirt (edisyon kritik: extinct)
149. Dördüncü sütun numaralandırılmış, ama isimler atlanmış. Bkz. Morgan, *a.g.e.*, s. 159.
150. El yazması: Dear (edisyon kritik: Deer)
151. El yazması: family] Morgan, *a.g.e.*, s. 162, alıntı J. Carver, *Travels in North America*, 1796, s. 166: nation.
152. El yazması: Upsorakas (edisyon kritik: Upsarokas)
153. El yazması Blackfood]? Şüpheli okuma
154. El yazması: Youchees (edisyon kritik: Yoochees)
155. El yazması: jedes (edisyon kritik: jede)
156. El yazması: live (edisyon kritik: life)
157. El yazması: 750 (edisyon kritik: 1750)
158. El yazması: südlich von. Morgan, *a.g.e.*, s. 169: below (yani, downstream).
159. deren Namen] üstü çizilmiş.
160. El yazması: to (edisyon kritik: of)
161. El yazması: Siskatchevun (edisyon kritik: Siskatchewun)
162. El yazması: Wiskonsin, Kaskascias (edisyon kritik: Wisconsin, Kaskaskias)
163. El yazması: Wiskonsin, Kaskascias (edisyon kritik: Wisconsin, Kaskaskias)
164. El yazması: 1867. Bkz. Morgan, *a.g.e.*, s. 173.
165. El yazması: special Bkz. Morgan, *a.g.e.*
166. El yazması: name when to be given. (edisyon kritik: the name to be given)
167. El yazması: tribe (edisyon kritik: gens)
168. El yazması: Eeel. (edisyon kritik: Eel)
169. Şüpheli okuma.[-ie]?
170. Interlineer kelimenin üstü çizilmiş: referans gentes'in eşitsizliğine dair.
171. Marx kast kavramına birkaç yerde referans veriyor. Karş. Letter to P.V. Annenkov, 28 Aralık 1846, MEW 27, s. 454. (Karş. Ayrıca Marx, *Poverty of Philosophy*, 1963, Ek, s. 183). Kast meselesi burada Proudhon'un ekonomik evrimler kavramına getirdiği eleştiriyle bağlantılı olarak sunuluyor. *Kapital* böl.I, 4. Baskı, 1912, böl. 12, kesit 2, s. 304 (=İngilizce çeviride böl. 14, kesit 2). Marx şunu referans alarak yazıyor: "...Daha önceki toplumların, belirli tarihsel koşulların bireyin kast oluşumlarına karşı gelen çeşitliliğine karşı zanaati irsî yapma, onları kast ya da lonca

halinde kemikleştirme itkisi. Kastlar ve loncalar aynı doğa kanunundan türer, ama sadece bitki ve hayvanların tür ve alt tür olarak ayrımını düzenleyen toplumsal yasa olarak kastların irsîyetinin ya da loncaların kendisi dışında olanı dışlayıcılığının belirli bir gelişim derecesine karar verildiğinde."Ayrıca aynı bölümde, 5. Kesit, *a.g.e.*, s. 332, Platon'un *Devlet*'indeki iş bölümü Mısır kast örgütlenmesinin idealleştirilmesi olarak görülüyor.

Kapital'de Morgan'dan alıntıların başında olduğu gibi, Marx kasta arkaik bir kurum olarak bakıyor, her iki halde de kemikleşmiş. Annenkov'a mektubunda ve *Kapital*'de kast doğrudan toplumda iş bölümüyle ilgili, Morgan'ın yorumunda ise doğuşuna referans gösterilerek bir başka bağlamda veriliyor: burada kandaşlar arası mertebe farklılığı *gentilis* ilkesiyle çatışıyor ve tam tersi, yani kast, olarak kemikleşebiliyor.

Morgan alıntılarında Marx'ın kastla ilgili düştüğü notun daha da büyük önemi var: Marx, *Kapital*'de kastları ve loncaları doğa düzeninin erken bir gelişim seviyesine yerleştiriyor; 'bitki ve hayvanların türler ve alt türler şeklinde ayrımını düzenleyen doğa yasası ile aynı yasadan doğarlar.' Ancak belirli bir gelişim derecesi elde edildiğinde bir kasta irsî üyelik ya da loncanın dışlayıcılığı toplumsal yasa olarak ilan edilir.Erken kast organizasyonunu daha sonrakinden ayırmak, birincisini doğa yasası ikincisini toplumsal yasa koyuculuk edimi alanı içerisine almak, Morgan notlarında Marx'ın kast anlayışına ters düşer ve kuruluşunun bilinçsizce açığa mı çıktığını mı yoksa bilinçli olarak yasalaştırıldığı mı sorusunu açık bırakır.Kast gelişiminin erken aşamalarının doğa yasasına benzemesi sadece bir analojidir. Bu, insan ve doğa arasındaki ilişkilerin ele alındığı *Ekonomik ve Felsefi El Yazmaları*, *Kutsal Aile*, *Alman İdeolojisi* ve diğer yapıtlarındaki genel anlayışla Morgan defterlerindeki formülasyonunda olduğu kadar eş ölçülebilir değildir.

172. Morgan, *a.g.e.*, s. 180: Kolushlar yakın olmasa da Athapaskanlarla dilsel açıdan akrabadır.

173. El yazması: Bonnacks (edisyon kritik: Bonnaks)

174. El yazması: pedegral (edisyon kritik: punaluan)

175. Morgan: köylerinden birinde öğrendiği kökenlerinin efsanesi. *a.g.e.*, s. 183.

176. Morgan, s. 184: Great Mother.

177. El yazması: die (edisyon kritik: der)

178. El yazması: Dear (edisyon kritik: deer)

179. El yazması: it remains it (edisyon kritik: it remains in)

180. El yazması: Tepanicans (edisyon kritik: Tepanceans)

181. El yazması: pedegral (edisyon kritik: pedregal)

182. El yazması: bezetzt (edisyon kritik: besetzt)

183. El yazması: forages (edisyon kritik: forays)

184. of] tekrarlanmış.

185. El yazması: 3. Karş. Morgan, *a.g.e.*, s. 200.

186. El yazması: 4 four. (edisyon kritik: 4)
187. El yazması: Accosta (edisyon kritik: Acosta)
188. Montezuma had civil as well as military functions] üstü çizilmiş. (Montezuma'nın sivil görevleri kadar askeri görevleri de vardı).
189. folgte] üstü çizilmiş.
190. El yazması: 1tst (edisyon kritik: 1st)
191. El yazması: Pamphili (edisyon kritik: Pamphyli)
192. El yazması: Siccoyn, Sicyon (edisyon kritik: Sicyon)
193. El yazması: Siccoyn, Sicyon (edisyon kritik: Sicyon)
194. Morgan, *a.g.e.*, s. 227, alıntı G. Grote, *History of Greece*: factitious.
195. "Peki, *gens*'in mezar yerine gömülecek ecdadla bir ilgisi olmayan kişilere kim izin verecek?" Demosthenes, *Eubulides*, 1307.
196. El yazması: fratror (edisyon kritik: frator)
197. El yazması: hinderance (edisyon kritik: hindrance)
198. Gens erst nach Stiftung] üstü çizilmiş. (*gens* ilk bağıştan önce)
199. El yazması: Groote (edisyon kritik: Grote)
200. El yazması: persecuting (edisyon kritik: prosecuting)
201. El yazması: accredites (edisyon kritik: accredited)
202. Morgan, *a.g.e.*, s. 239, alıntı Grote, *a.g.e.*: process.
203. Tacitus, *Germania*, 7: "Atlı birliği ya da piyadeyi oluşturan rastgele bir topluluk değil aile ve akrabadır." Bkz. Giriş, not. 114.
204. Dionysius, *Roman Antiquities*, kit. II, böl. 12. "Bu da bir Grek kurumuydu. Her halükarda hem ecdadının topraklarını miras alan hem de bizzat halkı tarafından lider olarak seçilen Grek krallarının (yani basileus), hem Homeros hem de en eski şairlerin tanıklık ettikleri üzere en iyi adamlardan oluşan bir kurulları vardı.
205. "Kadmeus şehri halkı kurulu tarafından karar ve hüküm verileni beyan ederim: Eteokles, toprak bağışladığı için dini bir cenazeyle onurlandırılacak." (Aiskhylos, *Thebai'ye Karşı Yediler*, c. 1005-1008. Bkz. bu bölüm, not 136.
206. "Koro: Halk elleri göstererek neye karar verdi?"
207. G. F. Schoemann, *Griechische Altertümer*, cilt I, 1855.
208. Schoemann: nirgends.
209. "Akhaialılar hiçbir biçimde burada hükmetmeyecekler. Çoğunluğun iktidarı burada arzulanmaz. Tanrının asayı verdiği bir *koinanos*'umuz, bir *basileus*'umuz ve ilahi yaptırımımız olsun ki tanrı bize hükmedebilsin." Bkz. Morgan, *a.g.e.*, s. 255.
210. El yazması: Eustatius (edisyon kritik: Eustathius)
211. "Fakat Hellas'ın gücü büyüdükçe ve servet edinimi daha çok bir hedef olduğunda, devlet gelirleri arttı ve hemen her yerde tiranlıklar kendi güçleriyle kuruldu, -belirli koşullarıyla irsî bir monarşi olan hükümetin eski formu- ve Hellas donanma sağlamaya ve kendini daha yakından denize bağlamaya başladı." Thukydides, *Pele-*

ponnesos Savaşları, R. Crawley çev., 1874.

212. "O sıralarda dört çeşit krallık vardı. Birincisi heroik dönemlerin monarşisi; bu gönüllü tebaalar üzerinde uygulanıyordu, ama belirli işlevlerinde sınırlıydı; kral general ve hâkimdi ve dinin kontrolü onun elindeydi. İkincisi, barbarların yasaya uygun irsî despotluk yönetimiydi. Bir üçüncüsü, Aesymnete ya da diktatör denilenin iktidarıydı; bu seçime dayalı bir tiranlıktı. Dördüncüsü, Lakedaemonialıların-kiydi, aslında irsî ve daimi generallikti." Aristoteles, *Politika*. III, XIV. 1285b. W. D. Ross, çev., 1941.

213. bilden] üstü çizilmiş

214. principle] üstü çizilmiş

215. the sons of the deceased chief(s)] tekrar edilmiş. (merhum şef(lerin) oğulları)

216. 500 yüz Scheffler] Prusya Scheffel'i = 55 litre ya da 1,5 kile (k.). George Grote, *History of Greece*, c. III, 1847, s. 155: Medimnus para olarak bir drahmaya eşittir. Metrete 40 litreye ya da 9 galona eşitti. Medimnus 12 galona eşitti (k.) (kapasite). (Century Dictionary, Oxford English Dictionary). H. Frisk, *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*, 1970, médimnos başlığı altında, 52,5 litre civarı. Engels, *Ursprung a.g.e.*, MEW 21, s. 113, Medimnus= yakl. 41 L. İng. çev., *a.g.e.*, s. 105 = 1.6. kile.

217. El yazması: komnten (edisyon kritik: konnten)

218. El yazması: discasts (edisyon kritik: dicasts)

219. waren] tekrar edilmiş.

220. Schoemann, *a.g.e.*, s. 353: "Gerçi o sırada [Kleisthenes] toplumun o zamana kadarki dört Phyle'ye bölünme şeklini ortadan kaldırmamıştı, ama bunların sahip oldukları anlamı ellerinden aldı ve halka ayrılmış on parçadan müteşekkil, tamamen farklı temellere dayanan, yeni bir üleştirme sundu, bunların adı da Phyle idi, bunların her biri yine kesinlikle daha eskileriyle birlikte daha küçük idari bölgelere ayrıldı, ama bu mantıkla yeni adlarıyla Deme olarak adlandırdılar. Gerçi bu Demes sadece orada yaşayan herkesin kökeni ve toplumsal konumuna bakılmaksızın kavrandığı yerel örgütlerken, yeni Phyle'lerde, bu yeni Phyle'lerde yere bağlı bağlam, ancak toprak, 10'u şehir civarı, 10'u kıyıda, 10'u da iç bölgelerde paylaştırılmak üzere 30 Trittyes halinde korunmuştur, ve bunlar her Phyle bir toprak parçasında bir Trittys elde edecek biçimde 10 Phyle altında bu şekilde düzenlendi." Morgan'ın Schoemann'a getirdiği itiraz tam değildir. *A.g.e.* s. 387-388: "... bütün toprağı pek bilinmeyen bir sayıda 100'ün çok üstünde idari bölgelere böldü, [Schoemann'ın notu: Kleisthenes'in daha önce sadece 100 Demes oluşturduğuna dair önceki iddiası artık desteklenebilir gibi değildir...] ki bu bölgeler yine daha büyük bir bütünle sayısal olarak iç içe geçmişti. Bu sonuncusuna, doğal olarak, kökene değil, yerelliğe dayanan paylaştırmaya esasında uymayan ama başka bir yerde benzer şekilde ihtiyaç duyulan adla Phyle dedi; küçük bölgelerin adı δῆμος'tu ve Demes tek tek bazen küçük kent ve kazalara, bazen erdemleri ispatlanmış olan mükemmel soylara göre

adlandırılıyordu." Kleisthenes reformlarının oluşturduğu Demes'in miktarına dair daha yüksek tahmin için bkz.Schoemann, *a.g.e.* Karş. Morgan, *a.g.e.*, s. 279.
221. El yazması: Clisthenes (edisyon kritik: Cleisthenes)
222. Schoemann, *a.g.e.*, s. 327.
223. El yazması: Chalcotondiden (edisyon kritik: Clacodontiden)
224. "Eupatrid'ler şehirde de yerleştiler."
225. El yazması: Khlistenes (edisyon kritik: Kleisthenes)
226. "Halklar baştan bütün işlerden uzaklaştırılmıştı."
227. El yazması: Khlistenes (edisyon kritik: Kleisthenes)
228. Kleisthenes
229. [Aristides] şehrin yönetiminin tüm sınıfların ayrıcalığı olduğuna ve *arkhon*'ların tüm Atinalılar arasından seçileceğine dair bir hüküm çıkarmıştı."
230. şüpheli okuma.] Bu pasaj Grek'lerin bakış açısından ele alınmıştır.
231. gens] üstü çizilmiş. El yazması: family. Bkz. Morgan, *a.g.e.*, 289.
232. "Bu *gentiles*'in kim olduğuna gelince, bunu (bu kitabın) birinci yorumunda ortaya koymuştuk. Ve burada dediğimiz üzere, tüm *ius gentilicium* kullanım dışı kalmıştır, yine de bu noktada bu meseleyi taze taze ele almak faydalı olacaktır."
233. Cicero, Topica, VI, 29. "*Gentiles* aynı isme sahip olanlardır. Bu yeterli değil. Ortak ecdaddan gelmiş olanlardır. Bu da hâlâ yeterli değil. Ecdadı köle olmayanlardır. Buna bir şey daha eklenmesi gerekiyor. Yurttaşlık haklarını kaybetmemiş olanlar.[a] Bu belki yeterlidir. Pontifex Scaevola bu tanıma hiçbir şey eklememişti."
a sermayenin azalması (Morgan, *a.g.e.*, s. 290)
234. Festus, *De Significatione Verborum*, *gentilis* başlığı altında."*Gentilis* aynı kökenden gelenlere, aynı isme sahip olanlara uygulanır."
235."Erkekler arasında erkek tarafından gelen akrabalar kadar *gentiles* olduğu da söylenenler arasındaydı. Zira Aemilius'tan Aemiliani ve *gentiles* geliyordu, Aemilius isminden *gens* isimleri türetilmişti. Zira ismin yalın hali Aemilius olan isimden Aemilii, Aemilium, Aemilios, Aemiliorum ve ilgili tüm kalan kelimeler türetilmişti."
236. "Bir patricinin bir pleble evlenmesi ya da bir plebin patriciyle evlenmesi arasındaki fark ne? Evlatlar yine de babalarını takip ediyorlar."
237. Suetonius, *Tiberius'un Hayatı*, I: "Patrici *gens*'i Claudia... himaye edilenleri için mezar yeri olarak Anio karşısındaki devlet topraklarından bir kısmını ve kendi mezar yeri için Capitol'ın aşağısını aldı."
238. Velleius Paterculus, *History of Rome*, II, 119: "Varus'un yarı yanmış (el yazması: semiustrum) cesedi yabani düşman tarafından parçalandı; kafası kesildi ve Maroboduus'a getirildi, ondan da Caesar'a yollandı, ancak *gens*'in mezarlığında bir cenazeyle şereflendirildi."
239. Cicero, "Mezarlar o kadar kutsaldı ki, *gens*'ten ve ayinlerinden olmayanların onlara gömülmesi günahtı; ecdadımıza göre böyleydi. Böylece Aulus Torquatus

Popilian *gens*'ine göre karar verdi."

240. El yazması: performans (edisyon kritik: performance)

241. Trebatius Aulus Gellius, *Attic Nights*, VII, 12'de: "Sacellum bir tanrıya adanmış sunaklı küçük bir yerdir."

242. "Romulus'un ilk önce her birine varislerine devretmek üzere dağıttığı iki akra irsî paylaşma deniliyor."

243. Th. Mommsen, *Römische Geschichte*, 6. Baskı, 1874.böl. 1, s. 35: "Roma sınır eyaleti en eski zamanlarda daha sonraları en eski 'taşra kazalarını' (*tribus rusticae*) kurmak için faydalanılan soy bölgelerine ayrılıyordu. Anio'da Claudius soyunun yoldaşlarının yerleşmesinden serpilmesi için Claudius kazasından devredildi... Bunlar yerelliklerine bağlı, daha sonra eklenmiş kazalar gibi değildi, soy isimleri istisnası olmadan kurulmuşlardı; ve tamamıyla kaybolmadıkça başlangıçtaki Roma sınır eyaletine adını veren kazalardı..." (Ad listesi Camilii'den vs. Voturii'ye kadar uzanıyor. Morgan, *a.g.e.*, s. 299: Veturii, Marx, el yazması: Venturii.)

244. Mommsen, *a.g.e.*, s. 36: "Nasıl her evin bir tarlası varsa, her soy evinin ya da köyün sınırda bir soy toprağı vardı, ama daha sonra gösterileceği üzere görece geç bir zamanda hâlâ hemen hemen sınırdaki ev toprağına eşit, yani tarla kolektifi sistemine göre ayrılmıştı. Latium'daki soy evlerinin de soy köylerine dönüşüp dönüşmediği ya da Latinlerin çoktan soy yoldaşlıkları şeklinde Latium'a göç edip etmedikleri sorusu açık kalıyor... Ama bu soy yoldaşlıkları haneden yola çıkıldığında kendilerine yeten birimler değil, her şeyden önce politik bir cemaatin (*civitas*, *populus*) karşılıklı olarak hukuki sonuçlar ve hukuki yardım ile kolektiviteyi korumak için savunma ve saldırıda, soy, dil ve görenek açısından birbirine denk soy köylerinin cisimleşmiş hali olarak ortaya çıkmış, cemaate eklemlenen bölümleridir. Mommsen'ın Geschlechtshaus (soyevi) terimi, Morgan tarafından Mommsen'ın İngilizce çevirisinde "klan hanesi" olarak okunuyor; Mommsen'ın Geschlechtsmark'ı (sınırdaki soy toprağı) "klan toprakları"; Geschlechtsgenossenschaft'ı (soy yoldaşlıkları) "klanlıklar" yapılmış.Morgan, *a.g.e.*, civitas populi. Mommsen: civitas, populus. (Mommsen'ın 'gleichsam als Hausmark'ın (hemen hemen sınırdaki ev toprağına eşit, -ç.n.) 'analogy of houselands' (hane topraklarına analojiyle,- ç.n.) diye çevrilmiş ki, kabul edilebilir bir çeviri değil. Mommsen'ın politik cemaatin eklemlenen kısımlarına göre uygulanan 'von Haus aus' (haneden yola çıkıldığında- ç.n.) bir üstünü örtme tarzı: her şeyden önce bu eklemlenen parçaların, politik bir cemaat içerisinde yer almadığı gibi, politik cemaat de soy köylerinin cisimleşmiş hali olarak ortaya çıkmıyor. Mommsen, başlangıç olarak, 'von Haus aus'da olduğu gibi sahte ve geçici kavramları serbestçe kullanıyor.Ne düşündüğü açık değildi; ancak gelişim anlayışı biçimsel olarak kısmen *integrirend* (eklemlenici) -eklemlenme sırasında ya da sürecinde.Politische Gemeinde (politik cemaat) bir anakronizm ya da tezattır. Mommsen, *a.g.e.*, s. 38, şöyle yazıyordu: "Tüm bu kazalar en eski za-

manlarda politik olarak egemendi ve ihtiyarlar meclisi ile kazayı savunanların oluşturduğu kurulun işbirliğiyle derebeyi tarafından yönetiliyordu." Politik egemenlik ve prens makamı en eski zamanların özellikleri arasında yer almış olamaz; göreceli bir kronolojinin daha net biçimde çizilmiş bir sekansına ihtiyaç var ama Mommsen, kavramlarının kanıtı yeterince karşıladığına ve kanıtın sonuca ulaşmada yeterli olduğuna, böylece Roma'nın erken dönem politik gelişimi sorununu çözdüğüne kendini inandırarak, mesele üzerine ayrıntılı düşünmüyor. El yazması: aggression and defence. (edisyon kritik: aggression and redress).

245. El yazması: parallelism (edisyon kritik: parallel)

246. "Appius Claudius hapse atıldığında, Gaius Claudius, (Appius Claudius'un) düşmanı ve tüm Claudius *gens*'i yas kıyafetleri giydi."

247. "Ve patronlarıyla paylaşmak için... aynı gens'ten olsalar bile masraflar makamlarında ve unvanlarında onların üzerine kalıyordu."

248. Bu anlatının kaynağı Herodotus, History, V, 68. Karş. Morgan, *a.g.e.*, s. 303, Grote'nin *History*'sine geri götürülebilir.

249. El yazması: Peregrinae conditionis homine relati usurpare Romana nomina, dundax et gentilica. "Yabancılara Roma isimleri almasını yasakladı, en azından *gentes* isimlerini." –Suetonius, *Claudius'un Hayatı*.

250. "Yaygın olarak denilen o ki üç yüz altı kişi yok oldu; ergenlik yaşının altında olan, Fabius gens'inden gelen ve bütün iç işlerinde ve Romalıların bütün savaşlarında gelecekte en büyük destek olacak bir kişi hayatta kaldı. - Loeb Library, B. O. Foster, ed. M s.: unum probe pubescem etc., gente Fabiae etc.

251. El yazması: Roman (edisyon kritik: Greek)

252. "Ve böylece halkı otuz *curia*'ya ayırdı ve her birine (Sabineli kadınların) isimlerini verdi."

253. "*Fratra* ve *lokhos* (askeri birim) *curia*.""Bu *curiaedekad*'lara bölünüyor, bu *dekad*'ların her birinin kendi başı var ve kendi dillerinde *dekourion* deniliyor."

254. "Ve her kabilenin 10 fratrisi vardı, her fratri bu (Sabine'li) kadınların adını alacak şekilde adlandırılıyordu."Plutarkhos, *Romulus'un Hayatı*, böl. 20.

255. Romulus bir birey değil, Roma'nın geç tarih öncesinde bir nevi liderliğin bir genelleştirmesidir ve bu fenomene bir kişiselleştirme olarak ad verilir, öyleyse söz konusu yasama daha farklı anlaşılmalı, çünkü yasa koyucunun kendine has varoluşu inkar ediliyor.

256. El yazması: ἴσους

257. "Komşu yerlerden her tür insan kalabalığı iltica için geldi, yenilik arayışıyla özgür insanla köleyi ayırmadan bunlar (şehrin) büyüklüğü için gelenlerdi."

258. "Ya sayı yeterli olduğu ya da patres yapılacak 100 kişi olduğu için 100 senatör yarattı; her birine Pater unvanı verildi ve onların evlatlarına patrici denildi."

259. "Liderlere sevgiden patres deniliyordu." Cicero, *De Republica*, II, 8.

260. "Kraldan (Tarquinius Priscus) ayrılmayan ve onun iyiliğinin onları *curia*'ya getirdiği daha küçük *gentes*'ten geldikleri bilinen bir 100 patres daha yetiştirerek Cumhuriyet'i yayan hükümdarlığını güvence altına almaya özen gösterdi."
261. "(Tarquinius) kraliyet gücünü meşrulaştırdıktan sonra ilk önce *patres* sayısını ikiye katladı, büyük *gentes*'ten gelen daha önceki *patres*'leri çağırarak ilk önce onlara hükümlerini soarardı, daha sonra küçük *gentes*'in patres'ine."
262. fast so numerous] tekrar edilmiş.
263. El yazması: schreibt. (edisyon kritik: schreiben)
264. "En iyi adamlardan oluşan ve bu yüzden kralın tuttuğu Romulus Senatosu *patres* olarak adlandırılmayı ve evlatlarına patrici denmesini istedi vs."
265. "Saygıdan onlara patres, evlatlarına patrici denildi."
266. "Bu yüz adam seçildi ve onlara patres dendi, bir kamu kurulu biçimindeydiler. Bu, Patrici adının kökenidir."
267. El yazması: Fabrician (edisyon kritik: Fabian)
268. "Plebler ortak olarak meseleyi konsüllerine götürdüler."
269. El yazması: Solon (edisyon kritik: Servius) Morgan, *a.g.e.*, s. 341: "Solon'u taklit eden ve hiç şüphesiz onun yönetim planına aşina olan Servius halkları beş sınıfa böldü..."
270. As, Servius Tullius zamanında bir bakır paunta eşit Roma para birimi. "Bakır bir sikke olarak as antik adetlerin parayı tartmasına göre, esasen bir *paunt*'tu (asses librales ya da aes grave)... ve Servius Tullius onu hayvan figürleriyle damgalayana kadar (yani pecus'tan pecunia) sikke haline getirilmemişti..." Lewis and Short, *a.g.e.*, bu başlık altında. (pecus: Lat. Koyun –ç.) Fakat as esasen aes grave ya da rude idi, yani yukarıda belirtildiği üzere Servius Tullius'a kadar sikke haline getirilmemiş dikdörtgen şeklinde bakır bir plaktı. (Ernout et Meillet, *a.g.e.* bu başlık altında). Pecunia, 12 Levha Yasası zamanında özgür ev topluluğunun ortak mülkü *familia* ile sadece kölelere ait mülk olan *peculium*'un tersine sadece hanenin efendisine ait mülktü (sürüde). (Walde-Hofman, *a.g.e.*, bu başlık altında). Wald ve Hofmann'ın sistemi zamana göre belirlenmemiştir ve genelde çok kısıtlıdır çünkü *peculium* efendinin *potestas*'ı ya da *dominium*'u altındaki ister oğlu olsun ister kölesi olsun herhangi birinin sadece kendine ait mülk hakkıdır vs. Bir *peculium*'un mülkiyet hakkı belirli durumlarda efendi'nin *paterfamilias*'ına göre, bazı durumlarda da efendiyi referans almadan, tanınırdı.
Bu anlamlar Morgan'dan Maine'e Marx alıntıları için gerekli. Bu cildin Giriş'i 6. kesit "Cemaat, Kolektivizm ve Bireycilik" genelinde sistemi ortaya koyuyor. Maine'de bkz. Ders Notları, *a.g.e.* s. 147-149, 171-172: pecunia, sürü, vs. Aşağı bkz., Marx, Maine alıntıları, s. 167-168.
271. Dionysius ve Livius (Livius I, 43) arasındaki diğer farklar için bkz. Morgan, *a.g.e.*, s. 341.

272. "Elbette Census'u, gelecek imparatorluk için bu kadar iyi bir servet meselesini, kuruyordu; savaş ve barış masrafları bunun içerisinden bireyler tarafından değil... [daha önceden olduğu üzere] onların servetlerine göre belirleniyordu." (census: 1) Roma vatandaşlarının ve mülklerinin sayımı, 2) bu sayımda kaydı yapılan mülk. --ç.n.) *Pecunia*] Bkz.not 264.
273. "Nesle göre phyle, ikamete göre phyle."
274. Mommsen, *Römische Geschichte*, 6. Baskı, 1874, c. 1, s. 91: "Bu dört askere alınan bölgeden her birinin her tüm ekip gibi dördüncü bir kısmı vardı ki her lejyon ve *centuria* her bölgeden eşit sayıda askere alınan kişi saysın..." Morgan, s. 347: "her bölgeden eşit oranda askere alma." Morgan'da bulunan muğlâk İngilizce çeviri burada Marx tarafından düzeltilmiş.
275. Şüpheli okuma. El yazması: bei d]? it they]?
276. El yazması: excluse. (edisyon kritik: exclude)
277. Herodotos, Tarih, I, 173: "Ancak dünyadaki her halktan ayrıldıkları kendilerine has bir adetleri vardı. Babanın değil, annenin adını alıyorlardı. Bir Lykialıya sorun vs." Morgan ikinci cümleyi atlamış, *a.g.e.*, s. 357 [Bu metin Etnoloji Defterleri'nin çevirisine sadık kalmıştır. Karş. Herodotos, *Tarih*, çev. Müntekim Ökmen, İş Bankası, İstanbul, 2006.]
278. El yazması: descend (edisyon kritik: descent)
279. El yazması: Schwesterssohn (edisyon kritik: Schwestersohn)
280. El yazması: officed.
281. "Babam aynı babadan ama aynı anneden olmayan [yarı] kız kardeşiyle evlendi."
282. El yazması: enderd. (edisyon kritik: ended)
283. "Tek hatırat ve annalleri olan kadim şarkılarında dünyadan gelen tanrı Tuisto ve kendi nesillerini dayandırdıkları oğlu Mannus'u kutlarlar. Mannus'a üç oğul atfederler, bunlara göre okyanus kenarında yaşayanlara Ingaevones, iç kısımlarda yaşayanlara Herminones ve başka bir yerde yaşayanlara Istaevones diyorlardı. Bazıları Tuisto'ya Marsialılara, Gambrivialılara, Suevialılara ve Vandal'lara kendi hakiki ve kadim adını veren diğer oğullarını atfeder. "Germania" terimi yeni eklenmiştir, Rhine Nehri'ni ilk aşanlar bu terimle adlandırılmıştır; Gaul kısmını mesken tutan ve şu an Tungri denilenlere o sırada Cermen deniliyordu. Bu halkın ismi bir *gens*'in ismi değildir ve ilk önce bu halk için konuldu, sonra yavaş yavaş kendilerine aynı [savaşçı] şanını atfeden herkes tarafından benimsendi." Lipsius: eos qui transgressi primitus Rhenum sint, esse eum ipsum populum qui nunc Tungri appellentur, at tunc Germani (primi Germanorum Rhenum transgressi) quod tamen unius nationis peculiar nomen, paulatim transfusum ad omnes. J. Lipsius, Tacitus ed., *Germania*, ad böl. 2.
284. "Germania'nın büyük bölümünü mesken tutmuş olan [Suevialılar] farklı isim-

lerle farklı halklara bölündü." Elyazması: böl. 28.

285. El yazması: keinen. (edisyon kritik: keinem)

286. "Rhein'ı ilk aşmış olanlardan" Bkz. yukarı, not. 267.

287. "Kralların yaptığı ve savaşlarda yapılan en eski işlerin en barbar ve kadim şarkılarını yazdı ve annaller olarak aktardı." Alıntı Lipsius, *a.g.e.*

288. Jordanes, Getica, ed. Momsen, 28: "Ve kadim şarkılarında hikâye hemen hemen tarihsel kayıt olarak adlandırılır."

289. Tacitus, Annals, II, 88. "Ve bugün bile barbarlar onu söyler." [H. Furnas ed., 1896 (alıntı Grimm): Irmin?]

290. "İç paralayıcı kuş ötüşlerine benzer köy şarkıları." Julian, Antiokhikos =Misopogon ("Sakaldan Nefret Eden")

291. "Aralarında öyle şarkılar da vardı ki onları söylemeye ruhlarını yükselttikleri barditus (baritus) denirdi."

292. "Toprak, ya karanlık ormanlarla ya da iç ürperten bataklıklarla kaplıdır... toprak tahıl için verimlidir ama meyve ağaçlarına uygun değildir, küçük, boynuzsuz hayvanlardan oluşan sürü açısından zengindir. İnsanlar tek zenginlikleri olan ve en çok değer verdikleri sürülerinin sayısıyla gurur duyar... Mülk ve [altın ile gümüş] kullanımı [Romalılar arasında] olduğu kadar değerli değildir. Aralarında gümüş kaselerin elçilerine ve reislerine verildiği ve kilden yapılanlarla farklı tutulmadığı görülmüştür.Yine de Roma sınırına yakın yaşayan [Cermen kabileleri] ticari amaç için gümüş ve altına bir fiyat biçer.Sikkelerimizi bilirler ve isterler.İç [Cermen kabilelerinin] mal değiş tokuşu basittir ve eskiye dayanır. Paranın kullanımda olduğu yerde eski serrati (tırtıklı sikke) ve bigati (iki atlı araba mühürü olan sikke) sikkeleri vardır. Duyguları yüzünden değil gümüş halkaların kullanımı ve ucuz malla eşleşmesi daha kolay olduğu için gümüşü altına tercih ederler."

293. Tacitus, *Germania*, böl. 7. "Şefler asiller arasındandı, savaş liderleri cesur adamlar arasındandı, Şefin gücü ne sınırsız ne de o özgürdü ve savaş şefleri emir vermekten ziyade örnek olarak öncülük ederdi... cesaretleri için onlara hayranlık duyulurdu."

294. *A.g.e.* böl. 11. "Şef ufak meselelerde karar verir; büyük meselelerde <tüm halk karar verir.>"

295. *A.g.e.* böl. 12. "kurul suçlamaları dinler ve ölüm cezası verilecek suçları yargılardı... Bu kurullara kaza ve köylerde yargıda bulunan şefler seçilirdi; halk arasından yüz kurul üyesi yetkilerini kullanmada bu hâkimlere yardım ederdi."

296. *A.g.e.* böl. 20. "Kız kardeşin oğlu annenin erkek kardeşi tarafından en az babası kadar ödüllendirilirdi. Bazıları akrabalığın en kutsal bağının kız kardeşin oğlu ile annenin erkek kardeşi arasında olduğuna inanırdı ve en yakın bağı ve ailenin en geniş çıkarını temsil ettiğinden, esir alırken kız kardeşin oğlunu oğulun üstüne koyarlardı.Vâris ve ardıllar her zaman oğullardı, vasiyetname yoktu.Oğul olmadı-

ğında, sıradaki erkek kardeşlerdi, sonra babanın erkek kardeşleri ve annenin erkek kardeşleri."

297. Caesar. De Bello Gallic. VI, böl. 22.

22 Agriculturae non student, maiorque pars eorum victus in lacte, caseo, carne consistit. Neque quisquam agri modum certum aut fines habet proprios; sed magistratus ac principles in annos singulos gentibus cognationibusque hominum, qui una coierunt, quantum et quo loco visum est agri attribuunt atque anno post alio transpire cogunt. Eius rei multas adferunt causas: ne adsidua consuetudine capti studium belli gerendi agricultura commutent; ne latos fines parare student, potentioresque humiliores possessionibus expellant; ne accuratius ad frigora atque aestus vitandos aedificent; ne qua oriatur pecuniae cupiditas, qua ex re factions dissensionsque nascuntur; ut animi aequitate plebem contineat, cum suas quisque opes cum potentissimis aequari videat.

Tarım yapmaya hevesleri yoktur ve gıdalarının büyük kısmı süt, peynir ve etten oluşur. Hiç kimsenin kendi belirli toprak ya da arazisi yoktur: hakimler ya da şefler her yıl bir araya gelmiş kabile ve klanlara onlara nasıl uygunsa o kadar ve şurada burada toprak verir ve kiracıları bir yıl sonra başka yere geçmeye zorlar. Bu uygulama için birçok sebep öne sürüyorlar- tarımla sürekli özdeşleşme (yani onlara değerli gelecek bir ilgi odağı) savaş heveslerinin önüne geçmesin de akılları çelinmesin korkusu; geniş toprakları elde etmeye coşku duymaları ve daha güçlü olanların daha aşağı olanları kendi arazilerinden atmaları için; aşırı sıcak ve soğuktan korunmak için daha dikkatle inşa etsinler diye; tarafların ve kavgaların ebeveyni olmak üzere para için tutku uyansın diye. Her kişi kendi servetini en güçlünün servetine eşit gördüğünde, sıradan insanları memnuniyet içerisinde tutmak amaçlarıdır.

298. A.g.e. böl. 23.

23 civitatibus maxima laus est quam latissime circum se vastatis finibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere, neque quemquam prope audere consistere; simul hoc se fore tutiores arbitrantur repentiae incursionis timore sublato. Cum bellum civitas aut illatum defendit aut infert, magistratus, qui ei bello praesint, ut vitae necisque habeant potestatem, deliguntur. In pace nullus est communis magistratus, sed principes regionum atque pagorum inter suos ius dicunt controversiasque minuunt.

Halkları, çevrelerinde mümkün olduğunca çok ekilmemiş araziye sahip olmak için sınırları yok etmeyi en büyük ödül sayıyordu.Komşularını tarlalarını terk etmeye zorladıklarında, yani kimse yakınlarına yerleşmediğinde bunu cesaretin hakiki işareti sayıyorlardı, benzer şekilde istila korkusunu ortadan kaldırarak daha güvencede olacaklarına inanıyorlardı.Bir halk kendini savunduğunda ya da saldırdığında, bir baş yetkili onu hayatları üzerinde yetki verilmiş gücü olan kişiye götürür.Barışta ortak hakim yoktur, bunun yerine yasayı bölgelerin ve kazaların şefleri koyar ve ihtilafları çözer.

299. Tacitus, *Germania*, 7: "Atlı birliği ya da piyadeyi oluşturan rastgele bir topluluk değil aile ve akrabadır."

*300.*Tacitus, *Germania,* böl. 26. "Tefecilik ve uygulanmasının yasak olmasının tercih edildiği faiz ne bilmezlerdi. Tarıma ayrılmış topraklar (*arva*) tüm insanlar (*ab universis*) tarafından pro numero silsilesiyle (*in vices* ya da *per vices*) çiftçi sayısına göre (confiées à tous les bras) tutulmuştu, bunun üzerine değerine göre (*secundum dignationem*) aralarında (*inter se*) bölüştürdüler (*partiuntur*) [Caesar'a göre tüm Cermenler hâlâ eşitti], paylaşım kolay oluyor (*partiendi facilitatem*) çünkü ekilip biçilmemiş bol bol tarla var (qui ne sont pas implantés). Yıllık olarak (*per annos*) ekilip biçilebilir toprağı (*arva*) değiştiriyorlar ve *ager* (tutulmamış, ortak toprak: aşağı bkz.) geride kalıyor (*superest.*) Sürülecek o kadar çok iyi toprakları vardı ki, bostanlarını ekip biçmiyorlar, çayırlarını ve su bahçelerini bölüyorlardı. Topraktan sadece tahıl tarlaları isterlerdi." Marx, 25 Mart 1868'de Engels'e bir mektubunda şunu yazıyor: "Arva per annos mutant et superest ager, demek oluyor ki: tarlaları (*arva*) değiştiriyorlar (kura yoluyla, bu yüzden daha sonra tüm *Leges Barbarorum*'da *sortes* (kura-ç.n.) ve geriye *Gemeindeland*(ortak toprak) kalıyordu (*arva*'nın karşıtı *ager*, *ager publicus* olarak)..." (MEW 32, 1965, s. 52.)

Marx'a göre, Cermenler tarlaları sıra ile değiştiriyor, değiştiriyor ama değiş tokuş etmiyordu; bu sayede tarlaları, Marx'ın *per vices* diye okuduğu şekliyle, tutuyorlardı ve diğer edisyonlar bunu aynı anlamla *in vices* yapmıştır (Lewis ve Short, *a.g.e.* başlığın geçtiği yerde). Marx, bu süreci birkaç aşamalı algılıyor: tüm tarımcılar tarlaların yıllık yeniden dağıtımında pay alıyor; yeniden paylaşım değere ya da toplumsal konuma göre (*secundum dignationem*) yapılıyor. Caesar Cermenler arasında herhangi bir toplumsal ayrım olup olmadığını bilmiyor, gözlemleri Tacitus'tan 150 yıl önce yapılmış ve belki de aynı Cermen halklarına dayanmıyor.

Tacitus, tarlalara bölündüğü ve onu ekip biçenler tarafından tutulduğu zaman *arva* diyor; *ager*, *agri* bölünecek topraklardı.Marx, bu ayrımı 1868'de *ager*'i ortak toprak ya da Gemeindeland olarak göstererek yorumladı.

İkinci Kısım

1. El yazması: with (edisyon kritik: of)
2. El yazması: selbst (edisyon kritik: selten)
3. El yazması: mood (edisyon kritik: mud)
4. El yazması: Mörtel (edisyon kritik: Mörser)
5. El yazması: bundel (edisyon kritik: bundle)
6. El yazması: mood (edisyon kritik: mud)
7. El yazması: bundel (edisyon kritik: bundle)
8. as] tekrar
9. El yazması: muster (edisyon kritik: mustard)
10. El yazması: many together (edisyon kritik: many)
11. El yazması: side (edisyon kritik: hose-site)
12. (El yazması: offen (edisyon kritik: office)
13. El yazması: representation. Phear: arbitration
14. El yazması: deels (edisyon kritik: deals)
15. El yazması: joung (edisyon kritik: young)
16. El yazması: one of the water (edisyon kritik: the water of the one)
17. El yazması: or (edisyon kritik: and)
18. El yazması: assembli (edisyon kritik: assembly/ El yazması: 1 magistrate, 1 collector (1 magistrate and 1 collector)
19. El yazması: gewissert (edisyon kritik: gewisser)
20. El yazması: 1 magistrate, 1 collector (1 magistrate and 1 collector)
21. El yazması: ustensles (edisyon kritik: utensils)
22. El yazması: bamboos (edisyon kritik: bamboo)
23. El yazması: Economy. (edisyon kritik: Community). Bkz. Giriş, not 58.
24. El yazması: of. (edisyon kritik: on)
25. Phear, *a.g.e.*, s. 184: tenure ya da tabi kılma
26. Phear, *a.g.e.*, s. 201: possibly (edisyon kritik: probably)
27. Phear, alıntının geçtiği yer: survival survival (edisyon kritik: factor)
28. Bkz. Bibliyografya
29. El yazması: Phaer/ El yazması: 366, 367
30. auch] tekrar edilmiş
31. El yazması: 366, 367

Genel not: Phear'ın metni Bengal, Seylan ya da İngilizce-Hintçe denilen dillerde yazılmış terimlerin transkripsiyonuna göre değişken. Marx'ın alıntıları ve notları bu terimlere referansla 28 yerde standartlaştırılmıştır. (Phear metninde uygun bir sistem olmamasından bu niteliğe sahip tüm terimler standart biçimde ele alınmamıştır.

Üçüncü Kısım

1. Daha sonra yapılan araştırma, Senchus Mor'un derlenme tarihini 8. Yüzyıla taşıdı.

2. Maine, Kral James hükümdarlığında, İngiliz Fethi sırasında İrlanda Başsavcısı olan Sir John Davies'ten sürekli Davis diye bahsediyor. Bkz. yukarı, Maine alıntıları, s. 172 ve 174.

3. El yazması: D B G. Julius Caesar, De Bello Gallico, Gallia Savaşı. Kitap VI, böl. 13 Gallia toplumunun avam sınıf ile ayrıcalıklı sınıf olarak ayrılmasını tarif eder, ayrıcalıklı sınıf kendi içinde yine ruhban ve askeri sınıf olarak ayrılır; böl. 13 ve 14 Druid'lerin dini ve hukuki meselelerdeki faaliyetlerini tarif ediyor, Maine'nin metni için taşıdığı önem buradan. Maine, Britanya Adaları Keltlerinin, özellikle İrlandalıların, ama aynı zamanda İskoç ve Gallilerin de erken dönem yasasının yeniden inşasına yardım etmek için Galli Keltlerin kurumları için referanslar arıyor, şöyle diyor (s. 5): "Gaul Keltlerinin Caesar tarafından apaçık ve nihai biçimde tarif edildiği kadim örgütlenmesi Fransa'da tamamen ortadan kalkmış görünüyor, kısmen Fransız toplumu ya Roma ya son derece feodalleşmiş bir hukuk eğitimi almış hukukçular tarafından yüzyıllar boyunca özellikle incelendiğinden, kısmen de Gallia Keltlerinin kurumları gerçekten Roma yasalarının ezici mekanizması altına girdiğinden." İşte coğrafi, biyolojik, ekonomik vs. tarihe eklenecek bir teori ya da tarihin tayini: bu tarihin yasalara dayanan ve yasal tayini, hukukçular ise Kelt kurumlarının yok olmasına ve yasa koyucuların onları ezip geçmesine sebep oldu.

4. Christliche Ehe nicht] üstü çizilmiş.

5. El yazması: wive (edisyon kritik: wife)

6. Sir] üstü çizilmiş.

7. sehn] şüpheli okuma.

8. El yazması: findet (edisyon kritik: finden)

9. El yazması: du (edisyon kritik: de)

10. it] üstü çizilmiş.

11. El yazması: fuidshir (edisyon kritik: fuidhir)

12. El yazması: in the (edisyon kritik: in)

13. Maine, Kral James hükümdarlığında, İngiliz Fethi sırasında İrlanda Başsavcısı olan Sir John Davies'den sürekli Davis diye bahsediyor. Bkz. yukarı, Maine alıntıları, s. 172 ve 174.

14. Maine, Kral James hükümdarlığında, İngiliz Fethi sırasında İrlanda Başsavcısı olan Sir John Davies'den sürekli Davis diye bahsediyor. Bkz. yukarı, Maine alıntıları, s. 172 ve 174.

15. Maine, a.g.e, s. 102: occupation (edisyon kritik: appropriation)

16. *A.g.e.*, s. 113: lawyer (edisyon kritik: lawgiver)

17. El yazması: desshalb (edisyon kritik: deshalb)
18. Karş. Maine alıntıları, s. 191; Marx'ın konumu egemenlik şefte değil, çünkü bu kişisel bir fenomen değil, toplumsal bir kurum; burada kolektiflik fenomeni olarak alınıyor. Yani, her iki durumda da şefin kişisel bir ilişkisi değil. Bu toplumlarda medeniyet hali öncesi yönetim biçiminin kişisel olduğu, sadece kişisel ilişkilere dayandığı görüşünü savunan Morgan'a getirilmiş üstü örtük bir eleştiri. Bkz. Morgan, Ancient Society, *a.g.e.* s. 6. Ve diğer sayfalarda. [Karş. İlkel Toplum, Lewis Henry Morgan, çev. Ünsal Oskay, 2. Basım, Payel, 1998, İstanbul].
19. El yazması: Willohr (edisyon kritik: Willkühr)
20. El yazması: fzs (edisyon kritik: französischen)
21. El yazması: 33th (edisyon kritik 33d); el yazması: soccage (edisyon kritik: socage)
22. El yazması: 33th. El yazması: soccage.
23. El yazması: Englische (edisyon kritik: English)
24. El yazması: times (edisyon kritik: in time)
25. Maine, *a.g.e.*, s. 132: can (edisyon kritik: may)
26. Marx'ın Maurer ile ilişkisi için bkz. Giriş. Hüllmann, belki: Carl Dietrich Hüllmann, Geschichte des Ursprungs der Deutschen Fürstenwürde, 1842.
27. El yazması: Componanion (edisyon kritik: companion)
28. El yazması: suspected. Edisyon: expected.
29. Bkz. yukarıda Morgan alıntıları not 255.
30. El yazması: sam-haisk, (edisyon kritik: sam-haisc)
31. heifers] tekrar.
32. Maine, *a.g.e.*, s. 161.
33. Karş. H. S. Maine, Dissertations on Early Law and Custom, 1886, s. 181 v.d, Anglo-Sakson krallarının seyahatleri ya da turları; *a.g.e.*, s. 180, Spenser'in görüşünün yumuşak bir eleştirisi. Hâkimin seyahati = herumreisen. Anderson üzerine, yukarıda bkz. Marx, Maine alıntıları, s. 174: Dr. James Anderson, Royal Genealogies, or the Geneological Tables of Emperors, Kings, and Princes, from Adam to these Times, v.s. 2 kısım, 1732. MacPherson, belki: James MacPherson, An Introduction to the History of Great Britain and Ireland, vs. 1771. Hukuki seyahatler için, aşağı bkz. no. 96.
34. El yazması: as (edisyon kritik: of)
35. El yazması: its. (edisyon kritik: his).
36. El yazması: More (edisyon kritik: Mor).
37. El yazması: D B G. Julius Caesar, De Bello Gallico, Gallia Savaşı. Kitap VI, böl. 13
38. Maine politik topluma geçiş sürecinde İrlanda kabilesi ile doğulu köy toplumu arasında bir analoji kuruyor. Analoji tamamen yetkinlikten uzak denilemez çünkü

her iki toplumsal kurum da örfi hukuka bağlı kolektiflik çeşitleri. Ancak Hint köy cemaati yüksek bir politik teşkilatla ilişkisini uzun süredir koruduğundan ve bu ilişki söz konusu zamanda İrlanda'da yeni doğmakta olduğundan analoji bu noktada başarısızlığa uğruyor. Maine, metodolojide senkronik daha doğrusu zaman dışı bir karşılaştırmada ilerlemek için tarihsel alanı boş bırakıyor. Her iki vaka da 'arkaik' (Maine'nin terimi), ama [ne kadar arkaik oldukları tarihsel olarak kendilerinden önce gelenlere ve verili zamansal bağlama göre değişir. Maine'nin tarihselciliği ortadan ikiye ayrılıyor ve 19. Yüzyıl boyunca tartışmış olduğu İrlanda toprakları meselesindeki gelişmeler onun tarafından bir an olarak görülüyor. (Bkz. gelecek Maine alıntısı ve Marx'ın ona getirdiği yorum.) Maine'nin analojisi, herhangi analojik argümana içkin olan kusur yüzünden değil, Maine'nin kendi tarihsel yöntemini terk ettiği ve bu pasajın kendi tarihsel hukuk bilimini ve özelinde bu eserin genel anlamını terk etmiş olması yüzünden hatalıdır. Esas mesele, rant sisteminin gelişimiyle, iflas etmiş insanlara getirilen yeni kuralların empoze edilmesi ve şeflerin kârına boş arazinin ya da meranın paylaştırılmasıyla birlikte, İrlanda kabile kolektifliğinin parçalanması ile ilgilidir. Otorite ya da kabile gücü ve zenginliği artık birkaç kişinin elinde toplanmıştı ve çoğunluğun çıkarlarıyla azınlığın çıkarları artık karşı karşıyaydı; politik toplum içsel bir süreç tarafından şekillendirilmişti. Maine, özü gereği Devlet rejimi altında varolan politik toplumun kuruluşu öncesinde bulunan bir toplum kurumunu bir araya getirmiş.

Engels de Maine gibi gens'i, politik toplumun ve Devlet'in kurumsallaşma öncesi varolan ve politik toplumun oluşumunda diğerinin kolektif bir kurumuyla çözülen bir toplum kurumunu, bir araya getiriyor. Bkz. Engels, Ursprung, MEW 21, s. 165:, En azından gens'in özüne yaklaşan bir tahayyülü olan kişi tarihçi Niebuhr'du ve bunu Dithmarsch soylarını iyi bilmesine borçlu –ama daha çok aktarılmış hatası olmadan." (İng., *a.g.e.*, s. 155: "Gens'in doğasına dair ilk yaklaşık kavrayışa her halükarda sahip olan ilk tarihçi Niebuhr'du ve bunun için Dithmarsch aileleriyle olan tanışıklığına teşekkür etmeli" [soylar için!] "gerçi onların karakteristiklerini gens'e aktarmada biraz aceleciydi.") Engels'in hatası Maine'ninkine yakındır, ama İngilizce çevirisinde olduğu kadar ağır değil. Proto-Cermen ya da erken Cermen gens'ini ve politik toplumun izini ya da diğer kolektif kurumunu bir arada gruplandırmak tarihsel olarak ayrı olması gerekeni bir araya getirmek demektir; ama aileyi aynı düşünce sekansında, Morgan, Marx ve Engels sisteminde bir araya getirmek yapılabilecek en uç saçmalık olacaktır. Bu hata, yukarıdaki alıntının bir dipnot olduğu İngilizce metinde tekrar tekrar yapılmıştır. Dahası, İngilizcesi, Engels'in Niebuhr'a karşı spesifik bir suçlamayı, bu ailelerin karakteristiklerini gens'e taşımasını ('aceleci' biçimde) hedef almasını sağlamıştır. Engels, sadece genel bir noktaya parmak basmıştır 'ohne weiteres mit übertragnen Irrtümer' - daha çok aktarılmış hatası

olmadan-; Niebuhr'un hatalarının ne olabileceğini söylememişti.
Engels'in Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni'nin 1962 basımının editörleri bunun 19. Yüzyılın ikinci yarısına kadar süren Gemeindeverfassung (komün yasası) olduğunu, meselenin bu olduğunu öne sürüyorlar. Bu, Engels'in argümanının mâkul bir düzeltmesi, çünkü soylar (şecereler, gentes, klanlar, vs.) söz konusu değil, aileler hiç değil. (Karş. MEW 21, s. 562)

39. Maine, Kral James hükümdarlığında, İngiliz Fethi sırasında İrlanda Başsavcısı olan Sir John Davies'den sürekli Davis diye bahsediyor. Bkz. yukarı, Maine alıntıları, s. 172 ve 174.

40. El yazması: 1713.

41. of] tekrar edilmiş.

42. El yazması: beyonds (edisyon kritik: beyond)

43. worse the] tekrar edilmiş

44. El yazması: separate and establishment (edisyon kritik: separate establishment)

45. Şüpheli okuma

46. Howel Dda (the Good) (ölüm 950).

47. El yazması: declared to be (edisyon kritik: declared)

48. El yazması: Spencer (edisyon kritik: Spenser)

49. vertrieben] üstü çizilmiş.

50. El yazması: prescription (edisyon kritik: proscription)

51. El yazması: his (edisyon kritik: its)

52. Maine, *a.g.e.* s. 196'da Shakespeare'in Lear'ından da bahsediyor.

53. El yazması: poorest, poorst (edisyon kritik: purest)

54. El yazması: poorest, poorst (edisyon kritik: purest)

55. El yazması: poorest, poorst (edisyon kritik: purest)

56. Then, next to him] tekrarlanmış.

57. El yazması: next (edisyon kritik: said)

58. Maine, a.g.e, s. 203: hükümdarlığın diğer kısmında.

59. El yazması: might to (edisyon kritik: might be)

60. Muhtemel okuma. El yazması: Fiktionen.

61. El yazması: tanistry. (edisyon kritik: tanaist).

62. El yazması: 4 × 4 × 5

63. Latin herus/erus ve Yunanca kheir'den ortak türeme söz konusu değil. Ernout-Meillet'de, Dict. Etym. Wbuch, *a.g.e.*, s. v. desteklenmiyor. Yunanca tarafından da desteklenmiyor: H. Frisk, Griechisches Etymologies Wörterbuch, cilt II, 1970, s. v. Bkz. Walde-Hofmann, cilt I, s. 649 ve J. Pokorny, Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch, cilt I, 1959, s. 447.

64. El yazması: is (edisyon kritik: it)

65. El yazması: functiones (edisyon kritik: functions)

66. Karş. C. T. Lewis ve C. Short, A Latin Dictionary (1879) 1958: actio, lex. Tam alıntılar burada.
67. El yazması: or. (edisyon kritik of) Karş. Maine, *a.g.e.*, s. 252.
68. Varro, De Lingua Latina, V, 180. "...mahkemeye davalarda gelen paraya sacramentum 'kutsal depozito' denir ve sacrum'dan (kutsal) gelir. Davalı ve davacı, her biri, belli davalarda pontifex'le birlikte 500 bakır as yatırırdı; diğerleri için dava yine yasa tarafından belirlenmiş bir başka meblağ depozito ile yürütülüyordu. Davayı kazanan depozitosunu tapınaktan almaya gidiyordu, kaybeden depozitoyu hazineye bırakıyordu." Lorb. Lib., R. Kent ed., 1958. Aslar için bkz. Morgan alıntıları, not 255, yukarısı.
69. Karş. Lewis ve Short, *a.g.e.* Tam alıntılar burada. Condico I, 3: condicere pecuniam alicui, Digest, yani Pandects, 12, 1, 11. El yazması: Paul. Dig.
70. Karş. Lewis ve Short, *a.g.e.* Tam alıntılar burada. Condico I, 3: condicere pecuniam alicui, Digest, yani Pandects, 12, 1, 11. El yazması: Paul. Dig.
71. Lewis ve Short, *a.g.e.*, sponsio. Tam alıntılar burada.
72. *A.g.e.*: s. v. tam alıntılar burada.
73. Maine, a. g.e., s. 257: bahse Sacramentum deniyor.
74. El yazması: almost. (edisyon kritik: always) Karş. Maine, *a.g.e.*
75. El yazması: praktisiert (edisyon kritik: prakticirt)
76. El yazması: zeigen. (edisyon kritik: zeigt)
77. El yazması: the (edisyon kritik he)
78. El yazması: 285 (edisyon kritik: 284)
79. El yazması: everydays'. Edisyon: everyday.
80. El yazması: days (edisyon kritik: day)
81. El yazması: 278. (edisyon kritik: 288)
82. El yazması: women (edisyon kritik: woman)
83. El yazması: dem] [urs] üstü çizilmiş.
84. El yazması: finden] [kelimenin ya da kelimenin başının üstü çizilmiş]
85. El yazması: Bramahnen (edisyon kritik: Brahmanen)
86. El yazması: Wittwe (edisyon kritik: Witwe)
87. El yazması: Lectures (edisyon kritik: Lecture)
88. von ihm] üstü çizilmiş
89. in] üstü çizilmiş. [aus combined collegiate or corporate form] üstü çizilmiş.
90. Bentham'la ilgili olarak, karş. Marx, Kapital, cilt. I, böl. 22, alt bölüm 5 (=İng. çev., a. g.e., böl 24, alt bölüm 5).
91. Bentham'la ilgili olarak, karş. Marx, Kapital, cilt. I, böl. 22, alt bölüm 5 (=İng. çev., a. g.e., böl 24, alt bölüm 5).
92. diese] üstü çizilmiş.
93. Die] üstü çizilmiş.
94. von] üstü çizilmiş. u. Durch Herausarbeitung der Individualität aus d.] üstü

çizilmiş.

95. u.] üstü çizilmiş. Eklenmiş kelime okunmuyor. Belki: [es] belki üstünü çizmeye niyetlenmiş. Sonuç sekansının bir parçası değil.

96. zeigt] [was letztere] üstü çizilmiş.

97. charakterisindere

98. Ansicht] üstü çizilmiş

99. Dies of the coercive authority] üstü çizilmiş.

100. El yazması: u (edisyon kritik: od.)

101. El yazması: coercion in bill in Irld. Dies geschrieben Juni 1888)] Bkz. Giriş, Addendum I. (edisyon kritik: 1881)

102. Maine, a.g.e s. 362: as stripped

103. El yazması: an (edisyon kritik: a)

104. Regierung] üstü çizilmiş.

105. Ref. Defter B 146, s. 155-159. D<r>. Rudolph Sohm (Prof. in Strassburg). "Fränkisches Recht <u>nd Römisches Recht. Prolegomena zur Deutschen Rechtsgeschichte. Weimar 1880. Ms., s. 156:

Normanlarla birlikte Norman olan da, yani Kuzey Fransız Hukuku, İngiltere'ye sürüklendi. [Bkz.: Brunner: Entstehung der Schwurgerichte, 1872] Norman krallarının yasa koyucu hükümleri bunun üzerine tamamen Anglo-Sakson hukuku rotasınadoğru hareket etti; ama Anglo—Sakson yasası "yasa koyuculuk" yoluyla değil, Norman geleneklerinin baskın olduğu Norman Kral yasaları ve söz konusu gelenekleri kral hükmünden yola çıkarak, kendi adalet pratikleri yoluyla tüm ülkeye yayan gezen yargıçlar, kralın elçileri yoluyla yok oldu. [68] köşeli parantez, Marx, yuvarlak parantez, ed.

Yukarı bkz. n. 30.

106. weil sie] üstü çizilmiş.

107. they have become] üstü çizilmiş.

108. El yazması: the (edisyon kritik: he)

109. El yazması: ethnical (edisyon kritik: ethical)

110. El yazması: Sovereigns (edisyon kritik: Sovereign)

111. El yazması: Fistjames (edisyon kritik: Fitzjames)

112. Maine, *a.g.e.*: power (edisyon kritik powers)

113. El yazması: words, (edisyon kritik: word)

Dördüncü Kısım

1. Elyazması: statuire (edisyon kritik: statuirt)
2. Lubbock, a.g.e, s. 105: Nubiens (edisyon kritik: Noubiens)
3. Elyazması: known (edisyon kritik: knows)
4. Elyazması: Marsden (edisyon kritik: Mariner)
5. Şüpheli okuma
6. Şüpheli okuma
7. Lubbock, *a.g.e.* s. 160: "Californialılar, tek kelimeyle, özgür düşünür ve materyalistlermişçesine güvende ve hoşgörüyle yaşıyorlardı.
8. Elyazması: Commune
9. Cervantes, Don Quixote: Montesinos bana bunları söylerken, bahtsız Dulcinea'nın iki arkadaşından biri, ben geldiğini görmeden, yanımda bitiverdi ve gözlerinde yaşlarla, alçak ve telaşlı bir sesle, dedi ki: 'Hanımım Dulcinea del Toboso, zat-ı âlinizin elini öpüyor; nasıl olduğunuzdan kendisini haberdar etmenizi rica ediyor. Çok büyük yoksulluk içinde olduğundan, zat-ı âlinize içtenlikle yalvarıyor; lütfedip bu yeni, pamuklu eteğin üzerine altı riyal, ya da zat-ı âlinizin yanında ne kadar varsa, borç vermenizi rica ediyor; kısa zamanda ödeyeceğine söz veriyor.' Gönderilen bu haber beni çok şaşırttı; afallattı; Señor Montesinos'a dönüp sordum: 'Señor Montesinos, büyü etkisindeki soyluların yoksulluk çekmesi mümkün müdür?' Buna şöyle cevap verdi: 'İnanın La Mancha'lı Señor Don Quixote, yoksulluk denen şey her yerde vardır; her yere uzanır; herkese ulaşır, büyü etkisindekileri bile affetmez. Madem Señora Dulcinea del Toboso bu altı riyal borcu istiyor, teminat da sağlam gibi görünüyor, vermekten başka yapılacak şey yok, büyük bir sıkıntıda olmalı.' 'Ben teminat alamayacağım,' diye cevap verdim, 'istediğini de veremeyeceğim, çünkü sadece dört riyalim var.' Onları kendisine verdim (geçen gün, yolda gördüğümüz yoksullara sadaka olarak vermem için senin bana vermiş olduğun dört riyal, Sancho) ve dedim ki: Arkadaşım, hanımınıza söyleyin, çektiği sıkıntılar kalbimi parçalıyor; onu bu dertlerden kurtarmak için Fugger'lerden biri olmayı isterdim." Alıntı: Miguel de Cervantes Saaverda, La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote, çev. Roza Hakmen, (Yapı Kredi Yayınları: 2000, s. 592-593)
10. Elyazması: gold (edisyon kritik: gods)
11. Referans Williams'a, Fiji and the Fijians, cilt I, s. 231. Karş. Lubbock, op. cit., s. 238.
12. El yazması: is resumed. (edisyon kritik: revelry is resumed)
13. El yazması: Toas, moas (edisyon kritik: Tooas, Mooas)
14. El yazması: Toas, moas (edisyon kritik: Tooas, Mooas)
15. El yazması: Lange
16. El yazması: Lange
17. El yazması: Cassalis: Bassutos

18. Feeding]üstü çizilmiş
19. El yazması: Gray
20. El yazması: avenge (edisyon kritik: revenge)
21. If, for instance] tekrarlanmış.
22. El yazması: Gray

KAYNAKÇA

I- MARX'IN KAYNAKÇA NOTLARI B146*

Alıntı Morgan. L. H. Morgan: American Review, 1847: "Letters on the Iroquois By Skenandoah	Letters on the Iroquois by Skenandoah. American Review, 1847. February, Letters no. 1-3, s. 177-190. March, Letters, no. 4-8, s. 242-257. May, Letters, no. 9-11, s. 447-461. November, Letters no. 12-13, s. 477-490. December, Letter no. 14, s. 626-633.
Lubbock: Prehistoric times	Lubbock, John. Antik kalıntılar, modern yabanılların davranış ve adetlerinin gösterdiği üzere pre-historik zamanlar. 1865.
Edwin B . Tylor: "Early History of Mankind" (Her 3'ü de çömlekçilik üzerine)	Tylor, Sir Edward Burnett. Researches into the Early History of Mankind and the Development of Civilization. 1865
Peschel. "Races of Man"	Peschel, Oscar Ferdinand. The Races of Man... 1876.
Bachofen: Das Mutterrecht, Stuttgart 1861	Bachofen, Johann Jakob. Das Mutterrecht. Eine |Untersuchung über die Gynaikokratie der alten Welt
Foster: "Pre-historic races of the U. St.	Foster, John Wells. Pre-historic Races of the United States of America... 1873.
Jones: "Antiquities of the Southern Indians."	Jones, Charles Colcock. Antiquities of the Southern Indians particularly of the Georgia tribes. 1873.
Adair "History of the American Indians" 1775	Adair, James. The History of the American Indians ... 1775.
L. H. Morgan "Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family (1871)	Morgan, L. H. Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family. 1871. Smithsonian |Contributions to Knowledge. Cilt 17.
a.g.y. "The League of the Iroquois"	Morgan, L. H. League of the Ho-de-no-sau-nee, or Iroquois. 1851.
benzer şekilde, "The American Beaver and his Works.	Morgan, L. H. The American Beaver and his Works."1868.
Rev. Hiram Bingham: "Sandwich Islands" Hartford. 1847.	Bingham, Hiram. A Residence of Twenty-one Years in the Sandwich Islands... 1847.
Dr. Bartlett: Historical Sketch of the Missions etc. in the Sandwich Islands."	Bartlett, Rev. Samuel Colcord. Sandwich Adalarındaki Amerikan Heyetinin misyonlarının tarihsel bir karalaması, Micronesia ve Marquesas. 1876.

* *Defterin kapağının içinde bu kaynakça notları var.*

Cinsiyet üzerine örgütlenen Avustralya sınıfları üzerine bkz.: Rev. Lorimer Fison "Proceedings of the Amer. Ac. Of Arts and Sciences, for 1872, cilt VIII, s. 412; Benzer şekilde McLennan: Prehistoric Marriage (s. 118) ve Tylor: Early Hist. Of Mankind.

Francis Parkman several Works on the Colonization of America*

Carver. "Travels in North America." Phil. Ed. 1796, s. 169 ("Dakotas" üzerine)

Schoolcraft: History of Indian Tribes.

Dall "Alaska and its resources."

Brett "Indian Tribes of Guiana"

Tylor "Mexico" (İrigasyon üzerine, s. 157-161)

Acosta (Meksika'yı 1585'te ziyaret etti, eseri Sevilla'da 1589'da yayımlandı): "The natural and moral history of the East and West Indies" Londra. 1604

Herrera: "General History of the America" Londra. 1725

Clavigero: "History of Mexico. Philad. Ed. 1817

Freeman:"Comparative Politics."

[*] Karş. Morgan, Ancient Society, 1907, s. 157 n. Referansta yazarın adı geçiyor.

Morgan L. H. "Australian Kinship; with Appendices, by Rev. Lorimer Fison." Sciences, cilt 8, s. 412-28;
Appendices: "Australian Aboriges," s. 429-438.

Mc.Lennan, John Ferguson. Primitive Marriage. 1865.

Tylor (Yukarı bkz.)

Parkman, Francis*. History of the Conspiracy of Pontiac, and the War of the North American Tribes against the English Colonies. 1851.
-The Discovery of the Great West. 5. Baskı. 1869.
-The California and Oregon Trail. 1849.
-Pioneers of France in the New World. 1865.

Carver, Jonathan. Three Years Travels through the Interior Parts of North America... 1796.

Schoolcraft, Henry Rowe. History of the Indian Tribes of the United States... 1857.

Dall, William Healey. Alaska and its Resources, 1870.

Brett, Rev. William Henry. The Indian Tribes of Guiana. 1852.

Tylor, Edward Burnett. Anahuac: or Mexico and the Mexicans, ancient and modern. 1861.

Acosta, Joseph de. The naturall and moral historie of the East and West Indies... 1604.

Herrera y Tordesillas, Antonio de. The general history of the vast continent and islands of America... 6 cilt. 1725-26.

Clavigero, Francisco Javier. The History of Mexico... 2 cilt. Londra 1878. Daha sonraki edisyonları biliniyor.

Freeman Edward Augustus. Comparative Politics. 1874.

[*] Başlıklar farazidir

Latham: Descriptive ethnology	Latham, Robert Gordon. Descriptive Ethnology. 2 cilt. 1859.
General Sleeman: "Tour through Oude."	Sleeman, Sir William Henry. A Journey through the Kingdom of Oude, 1849-1850… 2 cilt. 1858.
Harrington "Analysis of the Regulations, Calcutta. 1817."	Harrington, John Herbert. An Elementary Analysis of | the Laws and Regulations enacted by the Governor General in Council, at Fort William in Bengal… 3 cilt. 1805-1817.
Grenier's "Reports" (Ceylon) 1874 için karş. Note of Mr. Nell, Appendix to Part I.	Grenier, Sir Samuel, ed. The Appeal Reports for 1872 [-1874] Seyaln Yüksek Mahkemesinde tartışılmış ve karara bağlanmış vakaların raporları. 3 cilt.
Ribeyro, Knox, Valentyn (Seylan üzerine)	Ribeiro, João, History of Ceylon… 1847. Knox, Robert. An Historical Relation of the Island Ceylon in the East-Indies… 1681. Valentijn, François. Oud en nieuw Oost-Indien… Oost-Indien… 5 cilt. 1724-26.
Growse: "Mathura" (Kshatria kastının yokluğu Yüzünden)	Growse, Frederic Salmon. Mathura district memoir 1874.
*"Mr. La Touche" şu sıralar: "Settlement Report of Ajmere and Mhairwarra."	* La Touche, Sir James John Digges. Report on the Settlement of the Ajmere & Mhaiwarra Districts. 1875.

* Mr. Muir (daha sonra Sir William Muir o zamanki Hindistan hükümeti sekreteri: "Memorandum on the Investigation into tenant rights of Oudh" (20 Ekim 1865.)	
Gubbins: "Account of the Mutinies in Oudh."	Gubbins, Martin Richard. An account of the mutinies in Oudh… 1858.
Forbes "Oriental Memoirs" (Darin II. 25 "Lord Teignmouth's description of "sitting dharna."	Forbes, James. Oriental Memoirs. 4 cilt. 1813. 2. Baskı. 2 Cilt. 1834.
Bkz. Post, Hindu Yasası için	Post, Albert Hermann. Die Anfänge des Staats- und Rechtslebens. 1878. (bkz. aşağı)
Bkz. Hugo'nun Naturrecht'i ya da benzer	Hugo, Gustav. Naturrecht als Philosophie

(Başlık (unuttum)*	des positiven Rechts. 1789. 4. Baskı. 1819. (Ayrıca) Lehrbuch des Naturrechts. 3. Versuch. 1809. = bir medeniyet dersi ders kitabının 2. Cildi 7 cilt. 1807-1830.
Sybel: Deutsches Königtum	Sybel, Heinrich Carl Ludolf von. Entstehung des deutschen Königthums. 1844.
Sohm: "Fränkische Reichs- u. Gerichts-Verfassung"**	Sohm, Rudolph. Die fränkische Reichs- und Gerichtsverfassung. Die altdeutsche reichs- und gerichtsverfassung. Cilt. 1. 1871.
W. F. Skene: "The Highlanders of Scotland" 1873.	Skene, William Forbes. The Highlanders of Scotland, their origin, history and antiquities. 2 cilt. 1837.
A.g.y: İskoç kronik Fordun'un edisyonuna bkz. (1872) –Burada ikinci cilt notu "Tribe communities in Scotland. yani buna eklenmiş ek de.	John of Fordun. Chronicle of the Scottish Naiton. F. J. H. Skene, çev. William F. Skene, ed. 1872.
Le Play'in ıvır zıvırı.	Frederic Le Play. Les Ouvriers Européens. 2. Baskı 6 cilt. 1877-1879.
Ancient Law of Ireland Brehon laws. (hükümet hesabına yayımlanmış çeviri 1. Cilt yay. 1865 2. Cilt 1869 3. 1875)	Ancient laws of Ireland... H. M. Stationery bürosu için basıldı. 1865-1901. Cilt 1, 1865; cilt 2, 1869; cilt 3, 1873; cilt 4 (muhtelif Brehon yasa risaleleri), 1879.
Post: "Anfänge des Staats- u. Rechtslebens." Oldenburg. 1878.	(yukarı bkz.)
Goguet: "de l'origine des loix.	Goguet, Antoine Yves. De l'origine des loix, des arts, et des sciences... 6 cilt. 1759.
Spencer. Sir John Davis. Prendergast.	Spenser, Edmund. A view of the state of Ireland. 1596 Davies, Sir John. A discoverie of the trve cavses why Ireland was neuer entirely subdued, nor brought under the obedience of the Crowne of England, vntill the beginning of His Maiesties happie raigne. 1612. Prendergast, John Patrick. The History of the Cromwellian Settlement of Ireland. 1865.
Madras Hükümeti tarafından yayımlanmış:	

[*] Marx, Gustav Hugo'dan das philosophische Manifest der historischen Rechtsschule'de bahsediyor (Rheinische Zeitung, no. 221 August 9, 1842) MEW 1, s. 78-85.

[**] Rechtsgeschichte] üstü çizilmiş.

"Papers on Mirasi Right" (Madras, 1862.)	
Renan (Kuzey Afrika'daki Sami kabileleri)	Renan, Ernest.[*] Mélanges d'histoire et de voyages. 1878 - Le désert et le Soudan. 1854. - La société berbère. 1873.
Patterson (Fortnightly Review. V. XCIV) (Hırvatistan, Dalmaçya, Illyria, House Community)	Patterson, Arthur J. "From Agram to Zara," Fortnightly Review, cilt XI, n.s. no. LXIV n.s. (1 Nisan 1872), s. 359-386.
Dupin (olduğu yerde değil! 1840 House Communities üzerine Nièvre Departmanı'nda.)	André Marie Jean Jacques Dupin, député de la Nièvre. 1783-1865.
Freeman: "Comparative Politics"	Freeman, Edward Augustus. Comparative Politics. 1873.
Tocqueville: "Ancien régime" (bkz. I. 18)	Tocqueville, Alexis Charles Henri Maurice Clérel de. L'ancien régime et la révolution. 1856.
Coote: "Neglected Fact in English History."	Coote, Henry Charles. A Neglected Fact in English History. 1864. (Anglo-Sakson İngiltere'sindeki yasa ve göreneklerin büyük ölçüde Roma kökenli olduğunu öne sürerek.)
Rev. H. Dugmore: "Compendium of Kafir Laws and Customs."	Dugmore, H. H. A Compendium of Kafir Laws and Customs. 1858.
Thorpe: "Ancient Laws."	Ancient Laws and Instituites of England. Benjamin Thorpe, ed. 1840.
Hunter. "Orissa."	Hunter, William Wilson. Orissa. 2 Cilt. 1872.
Sullivan: O'Curry'nin Derslerinin edisyonu sonunda Crith Gablach, bir Brehon risalesi çevirmiş.	O'Curry, Eugene. On the Manners and Customs of the ancient Irish. W. K. Sullivan, ed. 3 cilt. 1873.
Dasent: "Story of Burnt Njal."	Dasent, George Webbe. The Story of Burnt Njal. 1861.
Coote: "Neglected Fact in English History."	Yukarı bkz.
Spenser: "View of the State of Ireland."	Yukarı bkz.
Sir John Davis: "Historical Relations."	Davies, Sir John. Historical Relations: or, a Discovery of the true causes why Ireland was never entirely subdued nor brought under the obedience of the Crown of England, until the beginning of the reign

[*] *Başlıklar farazidir.*

Bkz. Rickards "Kastlar" konusu üzerine; ayrıca Piskopos Heber'in "Narrative", cilt II, s. 327, 8. baskı.

Alb. Sleeman (Oude'de yolculuk) (çok önemli)

Shore: "Notes on Indian Affairs." Ve *a.g.y.* "Present State and Prospects of Oude (1835'te yazılmış)

Dr. Butler: "Outlines of the Topography and Statistics of the Southern Districts of Outh" (1837)

Sleeman: "Tour in Oude" (Oude'de 3 aylık Yürüyüş (1 Aralık 1849'dan 28 Şubat 1850'ye; Arthur Young'ın Fransız Devrimi'nden önceki "Travels in France"i) (Fransa'ya Seyahatler)

Major Evans Bell: "Retrospects and Prospects of Indian Policy."

Pynnar: "Survey of Ulster." ve Harris'in Hibernica'sında diğer orijinal belgeler...

Duffy: "Library of Ireland": "The Confiscation Of Ulster", Thomas Mac Nevin.

Leland. (İrlanda ve II. James'le ilgili): "History of Ireland" (B. IV, böl. 8)

Taylor: "History of the Civil Wars in Ireland Cilt I, s. 243, 246. (O'Connell: "Memoir of Ireland) Plowden: "History of Ireland."

of King ames of happy memory. 1664.

Rickards, Robert.[*] India; or facts submitted to illustrate the character and condition of the native inhabitants... 2 cilt. 1829-1839.

Heber, Reginald. Narrative of a Journey through the Upper Provinces of India... 2 cilt. 1828.

Yukarı bkz.

Yukarı bkz.

Bell, Thomas Evans. Retrospects and Prospects of Indian Policy. 1868.

Pynnar, Nicholas. A Survey of the ... sin escheated Counties (of Ulster). 1757.

Harris, Walter. Hibernica: or Some antient pieces relating to Ireland. 1770.

MacNevin, Thomas. The Confiscation of Ulster, in the reign of James the First... 1846.

Leland, Thomas. The History of Ireland. 3 cilt. 1773.

Taylor, William Cooke. History of the Civil Wars of Ireland... 2 Cilt. 1831.

O'Connell, Daniel. A Memoir on Ireland... 1843.

Plowden, Francis. The History of Ireland... 2cilt. 1809 (İstilasından 1801'e kadar) 3 cilt 1811 (1801'den 1810'a kadar).

---

[*] Başlıklar farazidir.

KAYNAKÇA I'E NOTLAR

Genel

A) Marx'ın kaynakça not ve yorumları her sayfanın dikey çizgisinin solundadır. Sağ taraftaki kaynakça bilgisi ise editör [L. Krader] tarafından eklenmiştir.

B) Marx'ın notları üç bölüme ayrılmıştır, onun çizdiği iki yatay çizgiyle ayrılır, burada kopya edilir ve diğer kaynakça verilerini dahil edecek biçimde editör tarafından genişletilir.

C) Birinci grup Morgan, Ancient Society ile ilgilidir; ikincisi Phear, The Aryan Village; üçüncüsü Maine, Early History of Institutions.

D) Her gruptaki referansların büyük çoğunluğu sırasıyla Marx tarafından alınmıştır.

E) Bariz biçimde ilişkili oldukları ya da bunlara dayanan eserlerle bağlantılı araştırmaya zıt düşecek biçimde ileriki bir araştırma amaçlanmıştır.

II- GENEL KAYNAKÇA

Acosta, Josepf de. The natvrall and moral historie of the East and West Indies... Londra, 1604.

Adair, James. The History of the American Indians... Londra 1775.

Adam, Alexander. Roman Antiquities. Lonndra 1825.

Aeschylus. Eumenides.

Prometheus.

Seven against Thebes.

The Suppliant Maidens.

Alexander, S. A. Space, Time, and Deity. 2 c. Londra 1920.

Althusser. L. v d. Lire le Capital. 2 cilt. Paris 1966. [Kapitali Okumak, çev. Işık Ergüden, İthaki, 2007.]

Ancient Laws of Ireland... çev. Dr. John O 'Donovan ve Prof. Eugene O'Curry. 6 c. Dublin 1865-1901.

Anderson, Dr. James. Royal Geneologies, or the Geneological Tables of Emperors, Kings, and Princes, from Adam to these Times... 2kıs. Londra 1732.

Anuchin, D. N. şunun içinde: Etnograficheskoe Obozrenie, 1916, no. 1-2.

Aristotle. Politics. W. D. Rossi yay. haz. ve çev. Londra 1942. [Politika, Say yayınları, 2013.]

Arkhiv Marksa i Engel'sa, c. 9. Karl Marks. Konspekt Knigi Liuisa G. Morgana, 1Drevnee Obshscestvo." M. B. Mitin, yay. haz. 1941.

Astley, Thomas. A New General Collection of Voyages and Travels... 4 c. Londra 1745-1747.

Austin, John. The Province of Jurisprudence Determined. Londra 1832.

Avineri, Shlomo. The Social and Political Thought of Karl Marx. Cambridge, İngl. 1968.

Bachofen J. J. Das Mutterrecht. Eine Untersuchung über die Gynaikokratie der alten Welt nach ihrer religiösen und rechtlichen Natur. Stuttgart 1861.

A.g.y. Versuch über die Gräbersymbolik der Alten. Basel 1859.

A.g.y. Gesammelte Werke, c. 10. Briefe. Basel-Stuttgart 1967.

Baden-Powell, Baden Henry. The Indian Village Community. Londra 1869.

Bancroft, Hubert Howe. The Native Races of the Pacific States. 5 c. New York 1874-1876.

Bastian, P. W. A. Der Mensch in der Geschichte. Zur Begründung einer psychologischen Weltanschauung. 3 c. Leipzig 1860.

Battel Andrew, The strange adventures of Andrew Battel, of Leigh, in Essex, sent by the Portuguese prisoner to Angola... Bkz. Pinkerton, c. 16.

Becker, Wilhelm Adolph. Charicles. Bilder altgriechischer Sitte. Leipzig 1840.

A.g.y. Gallus, oder römische Scenen aus der Zeit Augusts. Leipzig 1838.

Bentham, Jeremy. The Works. J. Bowring yay. haz. 11 c. Edinburgh 1838-1843.

Benveniste, E. Le Vocabulaire des Institiutions Indo-Européennes. Paris 1969.

Bergson, Henri. Les Deux Sources de la Morale et de la Religion. Paris 1932. [Ahlakın ve Dinin İki Kaynağı, çev. Mukadder Yakupoğlu, Doğu-Batı Yayınları, 2004.]

Bernstein, Eduard. Bemerkungen über Engels' Ursprung der Familie (=Vorrede zur italiensichen Ausgabe), Socialistische Monatshefte, c. 4, 1900.

A.g.y. Erinnerungen eines Sozialisten. I Kısım. Aus den Jahren meines Exils. Berlin 1918. İng. Çev. My Years of Exile. B. Miall, çev. Londra 1921.

Blackstock, Paul W. ve B. F. Hoselitz, yay. haz. The Russian Menace to Europe. A Collection of Articles, Speeches, Letters and News Despatches [Karl Marx ve Friedrich Engels]. Glencoe, III. 1952.

Blackstone, Sir William. Commentaries on the Laws of England. 4 c. Oxford 1765-1769.

Bloch, Ernst. Subjekt-Objekt. Erläuterungen zu Hegel. Enl. Ed. Frankfurt am Main 1962.

Blunt, Wilfrid Scawen. The Egyptian Revolution: a personal narrative. The Nineteenth Century, c. 12 (Eyl.) 1882, s. 324-346.

Boeckh, Augusut. Die Staatsaushaltung der Athener. 2 c. Berlin 1817.

Bosman, Willem. A new and accurate description of the coast of Guinea... Bkz. Pinkerton, c. 16.

Brasseur de Bourbourg, Charles Etienne. Popul Vuh. Paris 1861.

Brett, Rev. William Henry. The Indian Tribes of Guiana. New York 1852.

Brosses, Charles de. Du Culte des Dieux fétiches, ou Parallèle de l'ancienne religion de l'Egypte avec la religion actuelle de Nigritie. 1760.

Brunner, Heinrich. Die Entstehung der Schwurgerichte. Berlin 1871.

Büchner, Karl. Die Entstehung der Volkswirtschaft. Tübingen 1893.

Bury, John Bagnell. The Idea of Progress. Londra 1920.

C. Julius Caesar. De Bello Gallico. [Gallia Savaşı, çev. Furkan Akderin, Alfa, 2007.]

Caillié, René. Travels through Central Africa to Timbuctoo... 2 c. Londra 1830.

Callaway, Henry. Religious System of the Amazulu. 4 kıs. Springvale, Natal 1868-1870.

Cameron, John. Celtic Law. The "Senchus Mór" and "The Book of Aicill." Londra 1937.

Carver, Jonathan. Three Years Travels through the Interior Parts of North-America... Philadelphia 1796.

Casalis, Eugène. The Basutos; or Twenty-three years in South Africa. Lodra 1861.

Cervantes Saadevra, Miguel de. El Ingenioso Hidalgo Don Quixote de la Mancha. [Don Kişot, çev. Reşat Nuri Güntekin, Yapı Kredi Yayınları, 2009.]

Childe, V. Gordon. Social Evolution. Londra 1951. [Toplumsal Evrim, Alan Yayın, 1994.]

M. Tullius Cicero. De Deorum Natura. [Tanrıların Doğası]

De Legibus.

De Officiis. [Yükümlülükler Üzerine]

De Oratore.

De Republica.

Pro Doma.

Topica

Clavigero, Francisco Javier. The History of Mexico... 2 c. Londra 1787. Daha sonraki edisyonları biliniyor.

Cornu, Auguste. La Jeunesse de Karl Marx. Paris 1934.

A.g.y. The Origins of Marxist Thought. Springfield, III. 1957.

Cox, George William. A Manual of Mythology. Londra 1867.

Cramer, J. A. A Geographical and Historical Description of Ancient Italy. 2 cilt. Oxford 1826.

Cunow, Heinrich. Die Marxsche Gescichts-, Gesellschafts-, und Statstheorie. 2 cilt Berlin 1920-1921.

Ayrıca bkz. G. L Maurer ve Die Neue Zeit.

Curry, Eugene. Introduction, vs. to...the Battle of Magh Leana. Dublin 1855.

Curry: O'Curry, Eugene. Ancient Laws of Ireland. J. O'Donovan ve E. O'Curry, çev. Bkz. Başlığın altı.

Curtius, Ernst. Griechische Geschichte. 3 cilt. Berlin 1857-1867.

Cyfreithjeu Hywel Dda ac Eraill, seu Leges Wallicae ecclesiaticae et civiles... yay. haz. W. Clarke. Londra 1730.

Dal', Vladimir I. Tolkovyi Slovar' zhivogo Velikorusskogo Yazyka. 3. Baskı (1903-1909). Yeniden basım. Paris 1954.

Dall, William Healey. Alaska and its REsources. Boston 1870.

Darwin, Charles. The Descent of Man and selection in relation to sex. 2 cilt. Londra 1871. [İnsanın Türeyişi, çev. Öner Ünalan, Evrensel Basım, 2013.]

A.g.y. On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life. Londra 1859. [Türlerin Kökeni, çev. Öner Ünalan, Evrensel Basım, 2009.]

Darwin and Modern Science. A. C. Seward, yay. haz. Cambridge 1909.

Dasent, George Webbe. The Story of Burnt Njal. 2 c. Edinburgh 1861.

Davies, Sir John. A discouerie of the trve cases why Ireland was neuer entirely subdued... (Karş. A. W. Pollard ve G. R. Redrave, A Short-Title Catalogue, 1926: A discoverie of the true causes why Ireland was never entirely subdued...) Londra 1612. (Yukarı bkz., Introduction, not 68.)

Dawkins, Sir William Boyd. Early Man in Britain and his PLace in the Tertiary Period. Londra 1880.

Demosthenes. Apeal against Eubulides.

Digest (of Justinian) yani Libri Pandectarum.

Dionysius of Halicarnassus. Roman Antiquities.

Dopsch, Alfons. Wirtschaftliche und soziale Grundlagen der europäischen Kulturentwicklung... 2 c. Viyana 1923-1924. İng. Çev. The Economic and Social Foundations of European Civilization. Londra 1937.

Dubois, Jean Antoine. Description of the character, manners, and customs of the People of India... Londra 1817.

Dugmore, H. H. A Compendium of Kafir Laws and Customs. Mount Coke 1858.

Durán, Diego. Historia de las Indias de Nueva-España y islas de Tierra Firme... 2 c. ve atlas. Mexico 1867-1880.

Durkheim, Emile. De la division du travail social. Paris 1893. The Divisio of Labor in Society. G. Simpson, çev. New York 1933. [Toplumsal İşbölümü, çev. Özer Ozankaya, Cem, 2006.]

A.g.y. Review (A. Stanichtisch. Über den Ursprung der Zadruga. Bern 1907), Année Sociologique, c. 11, 1906-1909, s. 343-347.

Du Tertre, Jean Baptiste. [History pf the Carriby Islands. Alıntı Lubbock, Origin of Civilisation, q. v.]

A.g.y. Histoire générale des isles de S. Cristophe, de la Guadeloupe, de la Martinique... Paris 1654.

A.g.y. Histoire naturelle et morale des îles Antilles... Rotterdam 1658.

A.g.y. Histoire générale des Antilles... 4 ciltten 3.sünde. Paris 1671.

Eginhartus/Einhard. Vita Karoli Imperatoris.

Eirene, cilt 3, 1964 (J. Pečirka, J. Chesneaux).
Cilt 5, 1966 (P. Skalnik, T. Pokora).
Cilt 6, 1967 (J. Pečirka).

Ellis, William. Polynesian Reseaches... 2 c. Londra 1829.

Engels, Friedrich ve Karl Marx. Die Heilige Familie. Frankfurt am Main 1845. MEW 2. [Kutsal Aile, Sol-Onur, 1996.]

Engels, Friedrich. Der Ursprung der Familie, des Privateigenthums und des Staats im Anschluss an Lewis H. Morgans Forschungen. Zürich 1884. 4. Baskı. (1891) Stuttgart 1892. Yeniden basım 1931. MEW 21, 1962. 4. Baskı İng. Çev. The Origin of the Family, Private Property and the State. New York 1942. [Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, çev. İsmail Yarkın, İnter.]

A.g.y. Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft. (Anti-Dühring). 1878. MEW 20. [Anti-Dühring, İnter.]

A.g.y. Dialektik der Natur. Dialectics of Nature. MEW 20. [Doğanın Diyalektiği, Sol-Onur, 1996.]

A.g.y. Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft. 4. Baskı. 1891. MEW 19. [Ütopyadan Bilime Sosyalizm, çev. Yılmaz Onay, Evrensel Basım, 2013.]

A.g.y. Die Mark. Appendix to: Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft, 1882. MEW 19, s. 425-473.

A.g.y. Zur Urgeschichte der Deutschen. MEW 19, s. 425-473. [Alman İdeolojisi, çev. Olcay Geridönmez, Tonguç Ok, Evrensel Basım, 2013.]

A.g.y. Fränkische Zeit. A.g.e., s. 474-518.

A.g.e. Correspondence. MEW 35,36.

Erman, Georg Adolph. Travels in Siberia... 2 c. Londra 1848.

Ernout, A. ve A. Meillet. Dictionnaire Etymologique de la Langue Latine. 4. Baskı. Paris 1959.

Erskine, John Elphinstone. Journal of a cruise among the islands of the Western Pacific. Londra 1853.

Eustathius. Eustathii commentarii ad Homeri Iliadem. 4 c. Lipsiae 1827-1830.

Evans-Pritchard, E. E. Theories of Primitive REligion. Oxford 1965. [İlkellerde Din, Öteki, 1998.]

Eyre, Edward John. Journals of Expeditions of discovery into Central Australia... 2 c. Londra 1845.

Fenton, W. N. Seneca Indians by Asher Wright (1859). Ethnohistory, c. 4, 1957, s. 302-321.

A.g.y. The Iroquois Confederacy in the Twentieth Century: A Case Study of the Theory of Lewis H. Morgan in "Ancient Society." Ethnology c. 4, 1965, s. 251-265.

Ferguson, Adam. Essay on the History of Civil Society. Edinburgh 1767.

Fergusson, James. Tree and Serpent Worship... Londra 1868.

Sext. Pompeius Festus. De significatione Verborum.

Fick, Friedrich Christian August. Die ehemalige Spracheinheit der Indogermanen Europas. Eine sprachgeschichtliche Untersuchung. Göttingen 1873.

Forbes, James. Oriental Memoirs. 4 c. Londra 1813. 2. Baskı. 2 c. Londra 1834.

Fortes, Meyer. Kinship and the Social Order. The Legacy of Lewis enry Morgan. Chicago 1969.

Fourier, Charles. Théorie des quatre mouvements et des destinées générales. Leipzig 1808. 3. Baskı 1846 =c. 1 Oeuvres Complètes.

A.g.y. Traité de l'association domestique-agricole. 2 c. Paris 1822. 2. Baskı 1840-1843 =c. 2-3 Oeuvres Complètes ve c. 1-2 Théorie de l'unité universelle (4 c.= c. 2-5 Oeuvres Complètes).

A.g.y. Le nouveau monde industriel et sociétaire. Paris 1829-1830. 2. Baskı 1845, 4. Baskı 1870=c. 6 Oeuvres Complètes)

Frazer, Sir James George. Folklore in the Old Testament. 3 c. Londra 1918. [Altın Dal I-II, Payel, 1992.]

Freeman, Edward Augustus. The History of the Norman Conquest of England, its causes and its results. 6 c. Oxford 1867-1879.

Frisk, Hjalmar. Griechisches Etymologisches Wörterbuch. 2 c. Heidelberg 1960-1970.

Frobenius, Leo. Der Ursprung der Afrikanischen Kulturen. Zeitschrift für Ethnologie, 1898.

A.g.y. Paideuma. Munich 1921.

Fustel de Coulanges, Numa-Denis. La Cité antique, étude sur le culte, le droit, les institutions de la Grèce et de Rome. (Paris 1864). [Antik Site: Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma, Hukuk ve Kurumlar, çev. İsmail Kılınç, Epos, 2011.]

A.g.y. Questions historiques... (Les origines de la propriété.) C. Jullian, yay. haz. Paris 1893.

A.g.y. Recherches sur quelques problèmes d'histoire. (Du régime des teres en Germanie.)

Paris 1885.

Gaius. Institutiones Iuris Civilis.

Gamayunov, L. S. ve R. A.. Ulyanovsky. Trud russkogo sotsiologa M. M. Kovalevskogo "Obshchinnoe Zemlevladenie..."i kritika ego K. Marksom. Trudy XXV Mezhdunarodnogo Kongressa Vostokovedov (1960) 1963, c. 4, s. 38-44.

Garcilasso de la Vega. The Royal Commentaries of Peru çev. Sir P. Rycaut. Londra 1688.

Aulus Gellius. Noctes Atticae.

George, Henry. Progress and Poverty. San Francisco 1879.

Gierke, Otto von. Das Deutsche Genossenschaftsrecht. 4 c. Berlin 1868-1913. İng. çev. c. 3, s. 510-644; Political Theories of the Middle Age. F. W. Maitland, yay. haz. Cambridge 1900; c. 4, s. 276-541: Natural Law and the Theory of Society. E. Barker, yay. haz. 2 c. Cambridge 1934.

Ginsberg, Morris. The Idea of Progress. Londra 1953.

Giraldus Cambrensis. Bkz. Stanihurst.

Giraud-Teulon, Alexis. Les origines de la familles. Questions sur les antécédents des sociétés patriarcales. Genève 1874.

Ginsberg, Morris. The Idea of Progress. Londra 1953.

Giraldus Cambrensis. Bkz. Stanihurst.

Giraud-Teulon, Alexis. Les origines de la famille. Questions sur les antécédents des sociétés patriarcales. Genève 1874.

A.g.y. Les origines du mariage et de la famille. Genève-Paris 1884.

Goguet, Antoine Yves. De l'Origine des Loix, des Arts et des Sciences, et de leurs Progrès chez les anciens peuples. 3 c. Paris 1758.

Gómara, Francisco Lopez de. La Istoria de las Indias y Conquista de Mexico. 2 kıs. Çaragoça 1552.

Grekov, B. D. Krest'yane na Rusi. Moskova-Leningrad 1946.

Grey, Sir George. Journal of Two Expeditions of Discovery in North-West and Western Australia... 2 c. Londra 1841.

A.g.y. Polynesian Mythology... Londra 1855.

Grote, George. A History of Greece. 12 c. Londra 1846-1856.

Growse, Frederic Salmon. Mathurá: a district memoir. 1874.

Haering, T. L. Hegel, sein Wollen und sein Werk. 2 c. Aalen (1929-1938) 1963.

Haldane, J. B. S. Preface and notes to F. Engels. Dialectics of Nature. New York 1940.

Halévy, Emile. The Growth of Philosophical Radiccalism. Boston (1928) 1955.

Harris, Walter. Bkz. Ware.

Haverty, Martin. History of Ireland, Ancient and Modern. Dublin 1860.

Hegel, G. W. F. Grundlinien der Philosophie des Rechts. (1821) Hamburg 1955. İng. çev. Hegel's Philosophy of Right. T. M. Knox, çev. Londra 1952. [Hukuk Felsefesinin Prensipleri, Sosyal Ya. 1991.]

A.g.y. Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften. (1830) 1959. [Mantık Bilimi: Felsefi Bilimler Ansiklopedisi, çev. Aziz Yardımlı, İdea.]

A.g.y.. Jenaer Realphilosophie, 1805-1806. Hamburg (1931)

A.g.y. Über die wissenschaftlichen Behandlungsarten des Naturrechts. (1802) Sämtliche Werke, c. 7. G. Lasson, yay. haz. 1913. [Doğa Felsefesi I: Mekanik, çev. Aziz Yardımlı, İdea, 2011.]

A.g.y. Phänomenologie des Geistes. (1807) Hamburg 1952. İng. çev. The

Phenomenology of Mind. J. B. Baillie, çev. (1910), New York 1967. Intro. G. Lichtheim. [Tinin Görüngübilimi, çev. Aziz Yardımlı, İdea 2011.]

A.g.y. System der Sittlichkeit. Şunun içinde: Sämtliche Werke, c. 7. Schriften zur Politik und Rechtsphilosophie. Leipzig 1913.

A.g.y. Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte. Sämtliche Werke, c. 11 (H. Glockner, yay. haz.) Stuttgart 1949. [Tarih Felsefesi, çev. Aziz Yardımlı, İdea.]

Hermann, Carl Friedrich. A Manual of the Political Antiquities of Greece historically considered. Oxford 1836.

Herodotus.

Herrera y Tordesillas, Antonio de. The Generall History of the vast continent and islands of America... 6 c. Londra 1725-1726.

Hertwig, Wilhelm August Oskar. Die Symbiose. Jena 1883.

A.g.y. Die Lehre von Organismus und ihre Beziehung zur Sozialwissenschaft. Berlin 1899.

A.g.y. Das Werden der Organismen. Jena 1916.

Hildebrand, Richard. Recht und Sitte auf den verschiedenen wirtschaftlichen Kulturstufen. Jena 1896.

Hobbes, Thomas. Leviathan. Londra 1651. [Leviathan, Yapı Kredi Y.]

A.g.y. Elementorum Philosophiae Sectio Tertia. De Cive. 1642. (Latin Works, c. 2.)

Hobsbawm, E. J. Introduction to: Karl Marx, Pre-Capitalist Economic Formations. (=Karl Marx, Grundrisse, s. 375-413. Bkz. Introduction, bu cilt, not 7 ve 71).

Homer, Iliad. [İlyada, çev. A. Kadir, Azra Erhat, Can Y.]

Hospitalier, Edouard. La Physique moderne. Les principales applications de l'électricité. Paris 1881.

Hugo, Gustaav. Lehrbuch eines civilistischen Cursus. c. 2. Lehrbuch des Naturrechts, als einer Philosophie des positiven Rechts, besonders des Privatrechts. Berlin 1798. 4. Baskı 1819.

Hüllmann, Carl Dietrich. Geschichte der Ursprungs der Deutschen Fürstenwürde. Bonn 1842.

Hunter, William Wilson. Orissa. 2 c. Londra 1872.

Huxley, T. H. The Struggle for Existence. The Nineteenth Century, Şubat 1888. Bkz. Kropotkin, Mutual Aid.

Hyndman, H. M. The Record of an Adventurous Life. New York 1911.

Hyppolite, Jean. Etudes sur lMarx et Hegel. Paris 1955.

Irwin, Henry Crossly. The Garden of India. Londra 1880.

Jaeger, Werner. Aristoteles. 1923.

Jellinek, Georg. System der subjektiven öffentlichen Rechte. 2. Baskı 1905.

Johnson, Samuel. A Dictionary of the English Language 2 c. Londra 1755.

Jordanes (Jornandes). Getica (De Gothis).

Julianus. Antiokhikos =Misopogon, "Beardhater."

Justinianus. Instutiones.

Kachorovsky, K. Russkaya Obschchina. St. Petersburg 1900.

Kaloev, B. A. M. M. Kovalevsky. Sovetskaya Etnografiya, 1966, no. 6, s. 30-42.

Kames, Henry Home, Lord. Sketches of the History of Man. 2 c. Edinburgh 1774.

Karl Kautsky. Şu eserde: Die Volkswirtschaftslehre der Gegenwart in Selbstdarstellungen. Felix Meiner, yay. haz. c. 1. Leipzig 1924.

Karl Marx, Chronik seines Lebens in Einzeldaten. V. Adoratskij yay. haz. Moskova 1934.

Kaufman, A. A. Russkaya Obschchina. Moskova 1908.

Kaufmann, Walter. From Shakespeare to Existentialism. New York 1960.

A.g.y. Hegel, a reinterpretation. Garden City N. Y. 1966. [Hegel Üzerine Yorumlar I, İdea, 1997]

Kautsky, Karl. Bkz. Die Neue Zeit, c. 3 1885. Ayrıca bkz. L. H. Morgan, Ancient Society.

Kenney, James F. The Sources fort he Early History of Ireland. C. 1. New York 1929.

Keussler, J. v. Zur Geschichte und Kritik des bäuerlichen Gemeindebestizes in Russland. 4 c. Riga-Moskova-Odessa 1876-1887.

Kingsborough, Edward King. Antiquities of Mexico... 9 c. Londra 1830-1848.

Knox, Robert. An Historical Relation of the Island Ceylon in the East-Indies... Londra 1681.

Koebner, Richard. The Settlement and Colonization of Europe. Şu eserde: The Cambridge Economic History of Europe. M. Postan, yay. haz. 1966, s. 1-91. (İlk yayımlanış 1941).

Korsch, Karl. Karl Marx. Londra 1938. Yeniden basım 1963. Alm. yay. haz. g. Langkau, yay. haz.Frankfurt-Viyana 1967. [Karl Marx, çev. Mehmet Okyavuz, Doruk Y.]

Kosven, M. O. M. M. Kovalesky kak etnograf-kavkazoved. Sovetskaya Etnografiya, 1951, no. 4, s. 116-135.

A.g.y. Semeynaya Obschchina i Patronimiya. Moskova 1963.

Kovalevsky, Maxim M. Dve Zhizni. Vestnik Europy, 1909, no. 7.

A.g.y. Modern Customs and Ancient Laws of Russia. Londra 1891.

A.g.y. Obschchnnoe zemlevladenie. Prichny, khod i posledsviia ego razlozheniia. Kıs. I. Moskova 1879.

A.g.y. Tableau des origines et de l'évolution de la famille et de la propriété. Stockholm 1890.

Krader, Lawrence. Critique dialectique de la nature de la nature humaine. L'Homme et la Société, no. 10, 1968, s. 21-38.

A.g.e. The Formation of the State. Englewood Cliffs, N. J. 1968.

A.g.e. Peoples of Central Asia. 3. Baskı. New York. 1971.

Kroeber, A. L. The Superorganic. American Anthropologist, c. 19, 1917, s. 163-213.

Kroeber, A. L. ve Clyde Kluckhohn. Culture, A Critical Review of Concepts and Definitions (1952). New York 1963.

Kropotkin, Petr. Mutual Aid. New York 1902. Yeniden basım T. H. Huxley ile. The Struggle for Existence. Ashley Montagu, yay. haz. n. d.

Kulischer, Josef. Allgemeine Wirtschaftsgeschichte. 2 c. Münih-Berlin 1928-1929.

Labat, Jean Baptiste. Nouveau Voyage aux Isles de l'Amérique... Paris 1722.

Lafargue, Paul. La Propriété, Origine et Evolution. Paris 1895.

Lafitau, Joseph François. Moeurs des Sauvages Amériquains comparées aux moeurs des premiers temps. 2 c. Paris 1724.

Lang, Gideon S. The Aborigines of Australia... Melbourne 1865.

Latham, Robert Gordon. Descriptive Ethnology. 2 c. Londra 1859.

La Touche, Sir James John Digges. Report ob the Settlement of the Ajmere & Mhairwarra districts. Calcutta 1875.

Laveleye, Emile de. Les formes primitives de la propriété. Revue des Deux Mondes, 1872.

A.g.y. De la propriété et de ses formes primitives. Paris 1874.

Leach, E. R. şu yayında: Past and Present, no. 15, 1959, s. 2-26.

Leges Wallicae. Bkz. Cyfreithjeu.

Leland, Thomas. The History of Ireland... 3 c. Londra 1773.

Le Play, Frédéric. Les ouvriers Européens. 2. Baskı. 6 c. Tours 1877-1879.

Leslie, Forbes. The Early Races of Scotland and their Monuments. 2 c. Edinburgh 1866.

Lewińsky, Jan St. The Origin of Property. Londra 1913.

Lewis, Charlton T. ve C. Short. A Latin Dictionary. Oxford 1879. Freund's Dictionary'nin Andrew's edisyonuna dayanıyor.

Lichtheim, George. Marxism. 2. Baskı Londra 1964.

Lilienfeld, Paul. Gedanken über die Socialwissenschaften der Zukunft. 5 c. Mitau 1873-1881.

A.g.y. La Pathologie Socialle. Paris 1896. Pref. René Worms.

A.g.y. Zur Vertheidigung der organischen Methode in der Soziologie. Berlin 1898.

Linguet, Simon Nicholas Henri. Théorie des loix civiles. 2 c. Londra 1767.

Titus Livius (Livy).

Lobkowicz, Nicholas. Theory and Practice: The History of a Concept from Aristotle to Marx. Notre-Dame –Londra 1967.

Loria, Achille. La rendita fondiaria e la sua elisione naturale. Milano 1880.

Lowie, Robert H. Primitive Society. New York 1927.

A.g.y. The Origin of the State. New York 1927.

A.g.y. The History of Ethnological Theory. New York 1937.

Löwith, Karl. Meaning in History. Chicago 1949.

A.g.y. Von Hegel bis Nietzsche. Zürich 1941. İng. çev. From Hegel to Nietzsche. D. E. Green çev. New York 1964.

Lubbock, sir John (Baron Avebury). The Origin of Civilisation and the Primitive Condition of Man. Londra 1870.

Lucas, Erhard. Die Rezeption Lewis H. Morgans durch Marx und Engels. Saeculum, c. 15, 1964, s. 153-176.

A.g.y. Marx' Studien zur Frühgeschichte und Ethnologie 1880-1882. A.g.e. s. 327-343.

T. Lucretius Carus. De Rerum Natura. [Evrenin Yapısı, çev. Tomris Uyar, Turgut Uyar, Norgunk Y., 2011.]

Luckács. Georg. Der Junge Hegel. Zürich 1948.

Machiavelli, N. Discourses on the First Ten Books of Titus Livius. [Söylevler: Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine, çev. Alev Tolga, Say Y., 2009.]

A.g.y. History of Florence.

MacIver, R. M. The Modern State. Oxford 1926.

A.g.y. Community. Londra 1936.

MacPherson, James. An Introduction to the History of Great Britain and Ireland... Dublin 1771.

Maine, Sir Henry Sumner. Ancient Law. Londra 1861.

A.g.y. Lectures on the Early History of Institutions. Londra 1875.

A.g.y. Village-Communities in the East and West. Londra 1871.

A.g.y. Dissertations on Early Law and Custom. New York 1886.

Manuel, Frank Edward. The Prophets of Paris. New York 1965.

Mariner, William. An account of the natives of the Tonga Islands... 2 c. Londra 1817.

Marks, Karl, Konspekt Knigi Morgana. Bkz. Arkhiv Marksa i Engel'sa.

Marsden, William. The History of Sumatra... Londra 1783.

Martyr, Petrus.

De orbe nouo decades. Compluti 1530.

De orbe nouo decades octo. Paris 1587.

The Decades of the newe worlde or west India çev. Richard Eden. Londra 1555.

Marx, Karl, Friedrich Engels. Historisch-Kritische Gesamtausgabe. (MEGA). 1927-1932.

Marx, Karl, Friedrich Engels. Sochineniia. 2. Baskı. Moskova, 39 c. 42 ciltte. 1955-1966.

Marx, Karl, Friedrich Engels. Werke. (MEW). 39 c. artı 2 ek. 1959-1969.

Marx, Karl, Differenz der demokritischen und epikureischen Naturphilosophie. 1841. MEW, ek. 1. [Demokritos ile Epikuros'un Doğa Felsefeleri, çev. Hüseyin Demirhan, Sol Y., 2000.]

Marx, Karl, Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie (Rohentwurf, 1857-1858), 1939-1941. Yeniden basım. 1953. [Grundrisse: Ekonomi Politiğin Eleştirisi için Ön Çalışma, çev. Sevan Nişanyan, Birikim, 2008.]

Marx, Karl, Excerpts from M. M. Kovalevsky, Obschchinnoe zemlevladenie. Şu yayınlarda: Sovetskoe Vostokovedenie, 1958, no. 3, s. [3]-13, no. 4, s. [3]-22, no. 5, s [3]-28; Problemy Vostokovedeniia, 1959, no. 1, s. [3]-17. International Institute of Social History, Defterler B-140.

Marx, Karl, Das Kapital. C. 1. (1867), 4-7. Baskı, 1914. Fr. çev., J. Roy, (1872) 1938-1939. İng. çev. S. Moore, E. Aveling, E. Untermann. F. Engels, yay. haz. (1886,

1906) 1937. c. 2. (1885) 4. Baskı, 1910. F. Engels., yay. haz. c. 3 (1894) 3. Baskı, 1911. F. Engels, yay. haz. c. 2 (1885) 4. Baskı, 1910. F. Engels, yay. haz. c. 3 (1894) 3. Baskı, 1911. F. Engels, yay. haz. İng. çev., E. Untermann, 1909. MEW 23, 24, 25. [Kapital, C. 1, çev. Mehmet Selik, Nail Satlıgan, Yordam, 2011; Kapital, C. 2, çev. Mehmet Selik, ed. Nail Satlıgan, Yordam, 2012; Kapital, C. 3, çev. Alaattin Bilgi, Sol-Onur, 2011 (1978).]

Marx, Karl, Kritik des Gothaer Programms (1875). Die Neue Zeit, c. 9, no. 18, 1890-1891. MEW 19. [Gotha Programı'nın Eleştirisi, çev. İsmail Yarkın, İnter, 1999.]

Marx, Karl, Das Manifest der historischen Rechtsschule. Rheinische Zeitung, no. 221, 1842. MEW I.

Marx, Karl, La Misère de la Philosophie. Paris 1847. MEW 4. [Felsefenin Sefalet, çev. Ahmet Kardam, Sol Y., 2011 (1966).]

Marx, Karl, Ökonomisch-Philosophische Manuskripte (1844). MEGA I, c. 3. MW, ek I. [1844 Elyazmaları, çev. Murat Belge, Birikim Y., 2000.]

Marx, Karl, Randglossen zu A. Wagners 'Lehrbuch der politischen Ökonomie'. MEW 19.

Marx, Karl, Thesen über Feuerbach, 1845. MEW 2.

Marx, Karl, Theorien über den Mehrwert, 3 c. MEW 26.1, 26.2, 26.3. [Artı Değer Teorileri, C. 1-C. 2, çev. Yurdakul Fincancı, Sol Y., 1998.]

Marx, Karl, Die Deutsche Ideologie (Friedrich Engels ile birlikte). 1845-1846. MEW 3. [Alman İdeoloji, çev. Olcay Geridönmez, Tonguç Koç, Evrensel Basım, 2013.]

Marx, Karl, Zur Kritik der politischen Ökonomie, 1859. MEW 13. İng. çev. N. Stone, 1913. [Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, çev. Sevim Belli, Sol Y., 2011 (1970).]

Marx, Karl, Correspondence. MEGA III, c. 2,3. MEW 27, 30, 32.

Marx, Karl, Die Heilige Familie. Bkz. Engels, F. [Kutsal Aile, çev. Kenan Somer, Sol Y., 2003 (1976).]

Marx, Karl, ve Friedrich Engels. Communist Manifesto (1848). Muhtelif edisyonlar. Karş. öz. Rus. Ed. 1882; İng. ed. 1888. [Komünist Parti Manifestosu, çev. Erkin Özalp, Yazılama Y., 2008.]

Marx, Karl, ve Friedrich Engels. Selected Correspondence. 2. Baskı. Moskova 1965. [Seçme Yazışmalar, C. 1, çev. Yurdakul Fincancı, Sol Y., 1995; Seçme Yazışmalar, C. 2, çev. Yurdakul Fincancı, SoL Y., 1996.]

Marx-Engels Archiv, c. 1 [1926].Vera Zasulič und Karl Marx. S. 309-342. D. Rjazanov, yay. haz.

Maurer, Georg Ludwig von. Einleitung zur Geschichte der Mark-, Hof-, Dorf- und Stadtverfassung (1854). 2. Baskı. Viyana 1896, H. Cunow, yay. haz. 3. Baskı K. Dickopf, yay. haz. Aalen 1966.

A.g.y. Geschichte der Markenverfassung in Deutschland. Erlangen 1865. Yeniden basım Aalen 1961.

A.g.y. Geschichte der Markenverfassung in Deutschland. Erlangen 1856. Yeniden basım Aalen 1961.

Ag.y. Geschichte der Dorfverfassung in Deutschland. 2 c. Erlangen 1865-1866. Yeniden basım Aalen 1961.

McLennan, J. F. Primitive Marriage, an Inquiry into the Origin of the Foırm of Capture in Marriage Ceremonies. Edinburgh 1865. 2. Baskı başlık Studies in Ancient History. Londra 1876.

Mehring, Franz. Karl Marx. Leipzig 1918. İng. çev. E. Fitzgerald, çev. New York 1935. [Karl Marks, C. 1-2, İlya, 2010.]

Meiners, Christoph. Allgemeine kritische Geschichte der Religionen. 2 c. Hannover 1806.

Ag.y. Grundriss der Geschichte der Menschheit. Lemgo 1785.

Merolla, Girolamo. A Voyage to Congo and severlal other countries... Bkz. Pinkerton, c. 16.

Miaskowski, August v. die schweizerische Allmend... Leipzig 1879.

Mommsen, Theodor. Römische Geschichte. 3 c. Berlin 1854-1856.

Money, J. W. B. Java, or How to Manage a Colony. 2 c. Londra 1861.

Montesquieu, Charles Secondat, Baron de. De l'Esprit des Lois. [Kanunların Ruhu Üzerine, Hiperlink, 2011.]

Morf, Otto. Geschichte und Dialektik in der Politischen Ökonomie. 2. Baskı. Frankfurt-Viyana 1970.

Morgan, C. Lloyd. Emergent Evolution. Londra 1923.

Morgan, Lewis Henry. Ancient Society or Researches in the Lines of Human Progress from Savagery through Barbarism to Civilization. New ork-Londra 1877. New York 1878. Chicago 1907. Yeniden basım E. B. Leacock, yay. haz. Cleveland 1963. Gözden geçirilmiş baskı L. A. White, Cambridge, Mass. 1964. Alm. çev. Die Urgesellschaft. K. Kautsky ve W. Eichhoff, çev. Stuttgart 1891. [Eski Toplum, C. 1, çev. Ünsal Oskay, Payel, 1994 (1986); Eski Toplum, C. 2, çev. Ünsal Oskay, Payel, 1998 (1987).]

Ag.y. League of the Ho-de-no-sau-nee, or Iroquois. Rochester N. Y. 1851.

Ag.y. Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family. Smithsonian Contributions to Knowledge, c. 17, 1871.

Morley, John. The Life of William Ewart Gladstone. C. 3. Londra-New York 1903.

Mühlmann, W. E. Geschichte der Anthropologie. Bonn 1948.

Mulhall, M. G. Egyptian Finance. The Contemporary Review, Ekim 1882.

Müller, Johann Georg. Geschichte der amerikanischen Urreligionen. Basel 1855.

Müller, Karl Otfried. Die Dorier. C. 2 ve 3, Geschichten Hellenischer Stämme und Städte. 3 c. Breslau 1820-1824.

Mumford, Lewis. The City in History. New York 1961. [Tarih Boyunca Kent, çev. Tamer Tosun, Gürol Koca, Ayrıntı Y., 2007.]

Needham, Joseph. The Sceptical Biologist. Londra 1929.

Ag.y. A biologist's View of Whitehead's Philosophy. Şu eserde: The Philosophy of A. N. Whitehead.
P. Schilpp, yay. haz. 1941.

Die Neue Zeit.

Karl Kautsky. Die Indianerfrage. 3 kıs. C. 3, 1885.
Friedrich Engels. Zur Urgeschichte der Familie (Bachofen, McLennan, Morgan) c. 9, 1891.
(Ursprung der Familie'nin 4. Baskısına önsöz.)
Heinrich Cunow. Die soziale Verfassung des Inkareichs. C. 14, 1896.
a.g.y. die ökonomischen Grundlagen der Mutterherrschaft. 5 kısım. C. 17, 1898.

Niebuhr, Barthold Georg. Römische Geschichte. 2 kıs. Berlin 1811, 1812.

Oberg, K. The Kingdom of Ankole in Uganda. Şu eserin içinde: M. Fortes ve E. Evans-Pritchard, African Political Systems. Londra 1940.

O'Curry, Eugene. Bkz. Curry.

O'Donovan, John ve E. O'Curry. Ancient Laws of Ireland. Senchus Mor vs. 1865. Bkz. başlıkta.

O'Donovan, John. Annals of the Kingdom of Ireland by the Four Masters... 7 c. Dublinn 1851.

Onians, R. B. The Origins of European Thought about the Body, the Mind, the Soul, the World, Time, and Fate. Cambridge 1951.

Opler, M. E. Şu yayında: Current Anthropology, c. 3, 1962, s. 478.

P. Ovidius Naso. Fasti.

Pallas, Peter Simon. Voyages en différentes Provinces de l'Empire de Russie, et dans l'Asie Septentrionale. 5 c. Paris 1788-1793.

Pandects. Bkz. Digest.

Pausanias. Description.

Penniman. T. K. A Hundred Years of Anthropology. Gözden geçirilmiş baskı. Londra 1952.

Phear, Sir John Budd. The Aryan Village in India and Ceylon. Londra 1880.

Pinkerton, John. A General Collection of the best and most interesting voyages and travels in all parts of the world... 17 c. Londra 1808-1814.

Plato. Timaeus. Laws.

Plutarch. Lives: [Yaşamlar I-II]
Aristides
Numa [Likurgus – Numa]
Romulus [Theseus – Romulus]
Solon [Solon – Poplicola]
Theseus

Pöhlmann, Robert von. Geschichte der sozialen Frage und des Sozialismus in der antiken Welt... 2 c. Münih 1912.

Pokorny, Julius. Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch. 2 c. Bern-Münih 1959-1969.

Julius Pollux.

Polybius. History.

Popper, Karl. The Open Society and its Enemies. 4. Baskı 2 c. Londra 1962. [Açık Toplum ve Düşmanları, 2 cilt, çev. Mete Tunçay, Liberte Y., 2008.]

Agy. The Poverty of Historicism. Londra 1961. [Tarihsiciliğin Sefaleti, çev. Sabri Orman, Plato Y., 2008.]

Post, Albert Hermann. Die Anfänge des Staats- und Rechtslebens. Oldenburg 1878.

Prescott, William hickling. History of the Conquest of Mexico... 3 c. Londra-New York 1843.

Proyart, Abbé Liévain Bonaventure. History of Loango, Kakongo, and other kingdoms in Africa. Bkz. Pinkerton, c. 16.

Pumphrey, R. J. The Forgotten Man: Sir John Lubbock. Science, c. 129, 1959, s. 1087-1092. Gözden geçirilmiş: Notes and Records of the Royal Society of London, c. 13, no. 1, 1958.

Purchas, Samuel. Purchas his Pilgrimage... Londra 1613.

Quatremère, Etienne Marc. Mémoires géograiphiques et historiques sur l'Egypte et sur quleques contrées voisines. 2 c. Paris 1811.

Ratzel, Friedrich. Politische Geographie. Münih 1897.

Recherches Internationales. Premières sociétés de classe et mode de production asiatique. No. 57-58, 1967.

Relation abrégée sur la nouvelle-espagne et sur la grande ville de Temixtitan, Mexico, écrite par un gentilhomme de la suite de Fernand Cortès. Şu eserde: Ternaux-Compans, H. Voyages, relations et mémoires originaux pour servir à l'histoire de la découverte de l'Amérique... c. 10, 1838, s. 49-105.

Resek, Carl. Lewis Henry Morgan, American Scholar. Chicago 1960.

Ribeiro, João. History of Ceylon... Colombo 1847.

Richardson, Sir John. Arctic Searching Expedition: a journal of a boat-voyage through Rupert's Land and the Arctic Sea... 2 c. Londra 1851.

Rjazanov (Ryazanov), D[avid Borisovich Goldenakh]. Novye Dannye o Literaturnom Nasledstve K. Marksa i F. Engel'sa. Vestnik Sotsialistischeskoy Akademii, no. 6, 1923, s. 351-376. Alm. çev. Neueste Mitteilungen über den literarischen Nachlass von Karl Marx und Friedrich Engels. Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung. Carl Grünberg, yay. haz. c. 11, 1925, s. 385-400.

Rogers, James E. Thorold. A History of Agriculture and Prices in England... 7 c. Oxford 1866-1902.

Rosdolsky, Roman. Zur Entstehungsgeschichte des Marxschen 'Kapital'. 2. Baskı. Frankfurt-viyana 1969.

Rousseau, Jean Jacques. Du Contrat Social. L'Etat de Guerre. Discours sur l'Inégalité. Şu eserde: The Political Writings of Jean Jacques Rousseau. C. E. Vaughan, yay. haz. 2 c. Cambridge 1915. [Toplum Sözleşmesi, çev. Vedat Günyol, İş Bankası Y., 2006.]

Rubel, Maximilien. Bibliographie des Oeuvres de Karl Marx. Paris 1956.

Safronov, B. G. M. M. Kovalevsky kak sotsiolog. Moskova 1960.

Sahagun, Bernardino de. Historia General de las cosas de Nueva España. 3 c. Meksika 1829-1830.

Sahlins, Marshall ve Elman Service. Evolution and Culture. Ann Arbor, Mich. 1959.

Sartre, Jean-Paul. Critique de la raison dialectique. Paris 1960.

Schäffle, Albert E. F. Bau und Leben des Socialen körpers. 4 c. Tübingen 1875-1878.

Schoemann, Georg Friedrich ve J. H. Lipsius. Griechische Alterthümer (1855). 4. Baskı., c. 1, Berlin 1897.

Schoolcraft, Henry Rowe. History of the Indian Tribes of the United States... Philadelphia 1857.

Schurtz, Heinrich. Die Anfänge des Landbesitzes. Zeitschrift für Sozialwissenschaft, 1900.

Schütz, Christian Gottfried. Aeschyli Tragoediae. 5 c. Halle 1782-1821.

Seligman, E. R. A. The Economic Interpretation of History. New York 1902.

Simkhovich, V. Die Feldgemeinschaft in Russland. Jena 1898.

Skene, William Forbes. The Highlanders of Scotland, thier origin, history and antiquities. 2 c. Londra 1837.

Smith, Adam. A New Voyage to Guinea. Londra 1744.

Sohm, Rudolph. Fränkisches Recht und Römisches Recht. Prolegomena zur Deutschen Rechtsgeschichte. Weimar 1880.

A.g.y. die altdeutsche Reichs- und Gerichtsverfassung. I. Die Fränkische Reichs- und Gerichtsverfassung. Weimar 1871.

Spenser, Edmund. A view of the state of Ireland. 1596 (A. W. Pollard ve G. R. Redgrave, A Short-Title Catalogue, 1926: şu eserde: sir James Ware. Two histories of Ireland... Dublin 1633).

Sreznevsky, I. I. Slovar' Drevne-Russkogo Yazyka. 3 c. Moskova 1893.

Stanihurst, Richard. De Rebus in Hibernia gestis, Libri quattuor. Accessit... Hibernicarum rerum appendix, ex S. Giraldo Cambrensi... collecta. Apud c. Platinum: Antverpiae, 1584.

Stein, Ludwig. Die soziale Frage im Lichte der Philosophie. Stuttgart 1897.

Stephenson, C. The Common Man in Early Medieval Europe. American Historical Review, c. 51, 1946.

Stern, B. J. Şu eserde: American Anthropologist, c. 33, 1935, s. 138-145.

A.g.y. Lewis Henry Morgan, Social Evolutionist. Chicago 1931.

Steward, Julian. Theory of Cultural Change. Urbana, ILL. 1955.

Stocking, George W. Race, Culture and Evolution. New York 1968.

Strabo. Geography. [Antik Anadolu Coğrafyası, Arkeoloji ve Sanat.]

Strange, Sir Thomas. Elements of Hindu Law. 2 c. Londra 1825. 2. Baskının başlığı Hindu Law. 2 c. Londra 1830.

Stubbs, William. The Constitutional history of England... 3 c. Oxford 1866.

C. Suetonius Tranquillus. Life of Tiberius.
Life of Claudius.

Sullivan, W. K. Brehon Law. Şu eserde: O'Curry, Eugene. On the Manners and Customs of the ancient Irish. W. K. Sullivan, yay. haz. c. 3, 1873.

C. Cornelius Tacitus. Ermania (De Situ, Moribus, et Populis Germaniae). Justus lipsius yay. haz. Antwerp 1585, 1589. J. Gronovius, yay. haz. Amsterdam 1672. (Vide supra, Introduction, not 25). [Germania Halklarının Kökeni ve Yerleşim Yeri, çev. Mine Hatapkapulu, Kabalcı, 2006.]

A.g.y. Annales. Şurada: Lipsius yay. haz. supra.

Tanner, John. A Narrative of the Captivity and Adventures of John Tanner... New York 1830.

Taylor, Philip Meadows. The People of India. J. F. Watson ve J. W. Kaye yay. haz. 6 c. Londra 1868-1872.

Taylor, Richard. Te Ika a Maui, or New Zeland and its Inhabitants. Londra 1855.

Taylor, W. Cooke. The Natural history of Society in the Barbarous and Civilized State. 2 c. Londra 1840.

Ternaux-Compans. Bkz. Relation...

Tertre. Bkz. Du Tertre.

Thirlwall, Connop. A History of Greece. 8 c. Londra 1835-1847.

Thorner, Daniel. Karl Marx on India and the Asiatic Mode of Production. Contributions to Indian Sociology, no. 9. 1966, s. 33-66.

Thucydides.

Tocqueville, Alexis Charles de. L'Ancien Régime et la Révolution. Paris 1856. [Eski Rejim ve Devrim, çev. Turhan Ilgaz, İmge Kitabevi, 2004.]

Toennies, Ferdinand. Gemeinschaft und Gesellschaft. Leipzig. 1887.

Tökei, F. Sur le mode de production asiatique. Budapest 1966.

Troeltsch, Ernst. Der Historismus und sein Probleme (1922). Aalen 1961.

Tschuprov (Chuprov), A. Die Feldgemeinschaft. Strassburg 1902.

Tylor, sir Edward Burnett. Researches into the Early History of Mankind. Londra 1865.

A.g.y. Primitive Culture. 2 c. Londra 1871.

A.g.y. Anthropology. Londra 1881.

Domitius Ulpianus.

Valentijn, François. Oud en nieuw Oost-Indien... 5 c. Amsterdam 1724-1726.

Vallancey (Vallencey), Charles. Collectanea de Rebus Hibernicis. 6 c. Dublin 1770-1804.

Varga, Ye. The Asiatic Mode of Production. Şu eserde: Economic Problems of Capitalism. Moskova 1966.

M. Terentius Varro. De Lingua Latina.

De Re Rustica.

P. Velletius Paterculus. History of Rome.

Vico, Giambattista. Principi di una Scienza Nuova. Napoli 1725.

Violett, Paul. Le caractère collectif des premières propriétés immobilières. Bibliothèque de l'Ecole de Chartes, c. 33, 1872.

Wachsmuth, Ernst Wilhelm Gottlieb. The Historical Antiquities of the Greeks... 2 c. Oxford 1837.

Wagner, Adolf. Lehrbuch der politischen Ökonomie. 2. Baskı. Leipzig-Heidelberg 1879.

Walde, A. ve J. B. Hofmann. Lateinsiches Etymologisches Wörterbuch. 3. Baskı. 3 c. Heidelberg 1938.

Ware, sir James. The Whole Works of sir James Ware concerning Ireland. 2 c. Dublin 1739-1764.

Watson, J. F. Bkz. Taylor, Philip.

Weber, Max. Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie. C. 1 (1922). Cologne-Berlin 1964. [Ekonomi ve Toplum, 2 cilt, Yarın Y., 2012.]

Welskopf. E. C. Die Produktsverhältnisse im alten Orient und in der Griechisch-Römischen Antike. Berlin 1957.

Westermann, diedrich. Die Kpelle... Lepizig 1921.

Westermarck, Edvard. The Origin and Development of the Moral Ideas. Londra 1906.

Wheeler, William Morton. Emergent Evolution and the Development of Societies. New York 1928.

White, A. D. A History of the Warfare of Science with Theology. 2 c. (1896). New York 1960.

White, Leslie A. The Evolution of Culture. New York 1959.

Whitehead, A. N. The Philosophy of Alfred North Whitehead. P. A. Schilpp, yay. haz. Evanston-Chicago 1941.

Williams, Thomas. Fiji and the Fijians. c. I. Londra 1858.

Wittfogel, K. A. Oriental Despotism. New Haven 1957.

Young, Arthur. Travels [in France] during the Years 1787, 1788, 1789... 2 c. Bury St. Edmunds 1792-1794.

VII Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques [Uluslar arası VII. Antropoloji ve Etnoloji Bilimleri Kongresi] (1964), Moskova. C. IV, 1967, s. 441-511. (Symposium, L. H. Morgan)

Kavram Dizini

G

H

I

K

L

M

Ad Dizini

W

X

Y

Z

Defterler 1880-1882 yılları arasında Karl Marx tarafından tutulmuş, 1883 yılında ölümüyle yarım kalmıştır. Bu kitapta da görüldüğü gibi, Marx'ın elyazmaları bugüne kadar özgünlüğü korunarak aktarılmıştır. Friedrich Engels *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* kitabını yazarken bu elyazmalarından yararlanmıştır. Marx'ın kendi etnoloji çalışmalarının da bulunduğu alıntı defterleri ancak bir sonraki nesil tarafından araştırılabilmiş ve gündeme getirilmiştir. Marx ve Engels'in toplu eserlerinin editörü, Marx-Engels Enstitüsü kurucusu David Riazanov, ilk kez 1923 yılında, Moskova'da Sosyalist Akademi'nin bir dersinde elyazmalarından kısaca bahsetmiştir. Marx'ın sadece Morgan'ın eseri üzerine aldığı notlardan oluşan kitap ilk kez Riazanov'un üzerinde yaptığı belirgin değişikliklerle Marx-Engels Enstitüsü'nün *Arkhiv*'ince Rusça basılmıştır. Marx'ın etnoloji pasajları elyazmaları ve ayrıca kaynakça notlarının olduğu defterler, Amsterdam'da bulunan Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü'ne emanet edilmiştir.

Elyazmaları, ilkel toplumun en temel ekonomik birimi olan aile kurumunu inceleyen ve toplumsal anlamda ilk işbölümünün kadın ve erkekler arasında başladığını ekonomi-politik zeminde tartışan ilk eser olma özelliğini taşır. Marx'ın ölümünden 130 yıl sonra ilk kez Türkçeleştirilen elyazmaları Hil Yayın'ın 30. yıl kitabıdır.

Elyazmalarının bulunduğu defterlerden "Defter B 146" isimli olanı 19,5 x 15,5 cm; "Defter B 150" isimli diğeri ise 22,5 cm x 18,6 cm ebadındadır; her iki defterin de cildi, kapağı ve sayfa numaraları Marx tarafından sağlanmıştır.

ISBN 978-975-7638-58-2